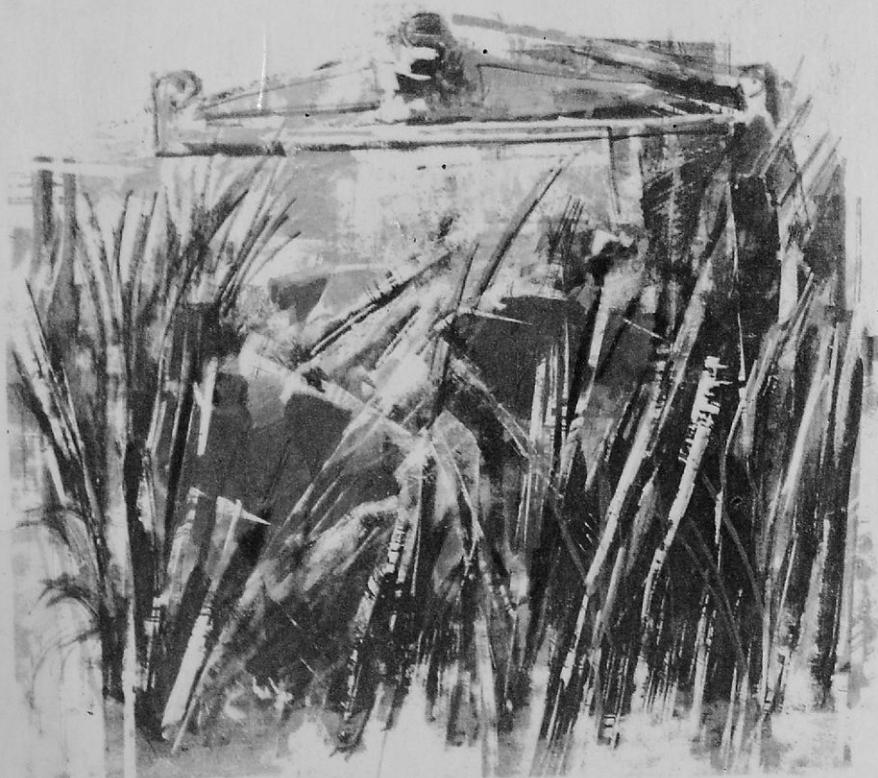

Π. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α. ΒΑΡΕΛΛΑ Ι. ΘΕΟΧΑΡΗΣ Χ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1982
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

5884485

(Πρωτόρη)

Νίκος

17701

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

Μέ άπόφαση τῆς ἑλληνικῆς κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ δημοτικοῦ, τοῦ γυμνασίου καὶ τοῦ λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται
ΔΩΡΕΑΝ.

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Επίδοση Διδακτικών Βιβλίων για την ανάπτυξη της ελληνικής κοινωνίας από την Εγγύτωναρχία στην Ανατολική Δημοκρατία

Π. ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Α. ΒΑΡΕΛΛΑ Ι. ΘΕΟΧΑΡΗΣ Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

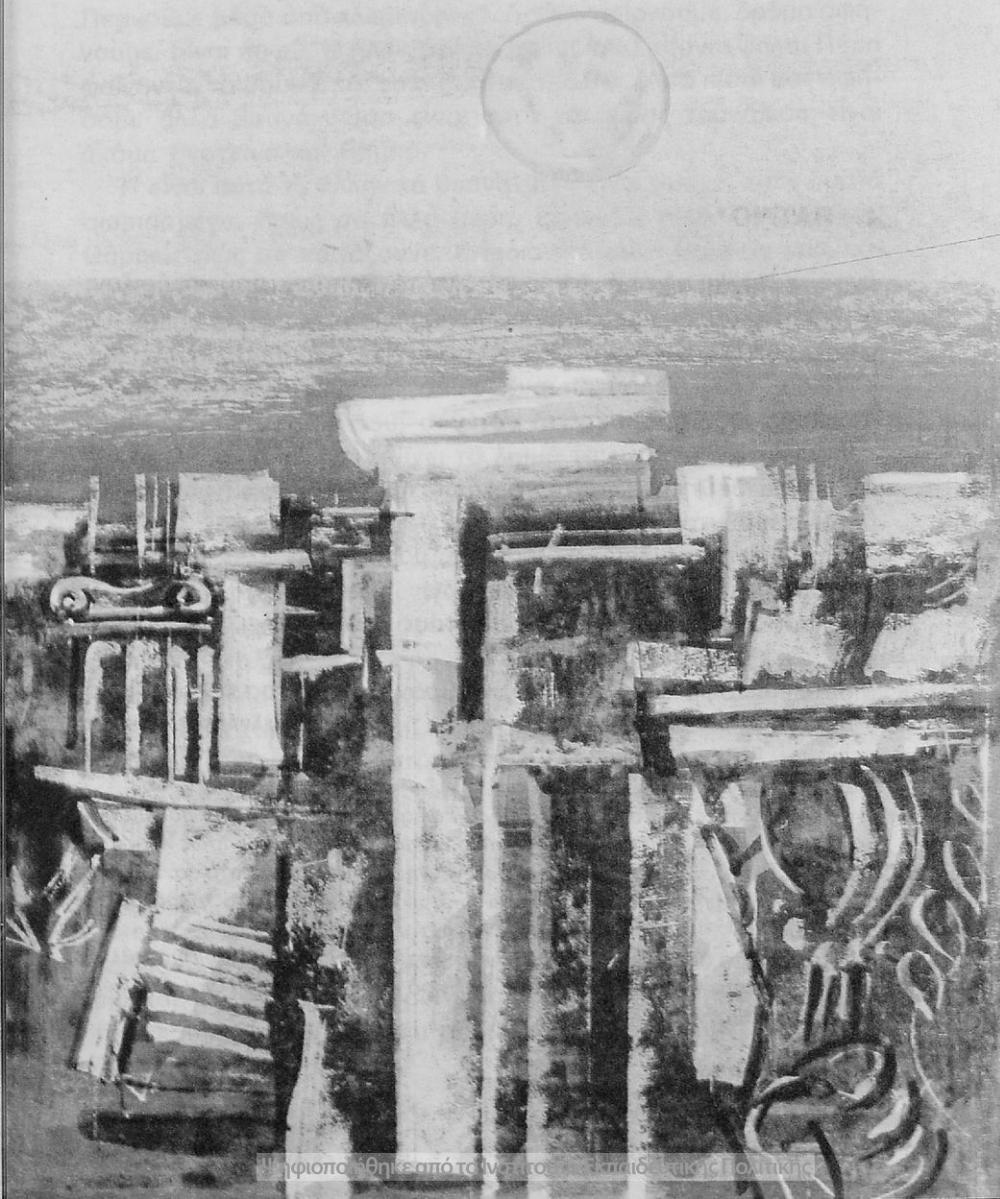
Αρ. Εισ. 17701

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑ 1982

Ο ΚΙΤΩΝΙΑΝΑ
ΥΟΚΤΟΜΗ | ΤΞ

Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕ

Φωτογραφίες από τον οικοτόπο της Ελαιώνας στην Πολιτική

1. ΠΑΤΡΙΟ*

Κάποτε λογάριαζα νά φύγω μ' ὅλα τά βαπόρια πού σφύριζαν,
μ' ὅλα τά καΐκια πού ἄνοιγαν πανιά,
μ' ὅλους τούς ὡκεανούς,
μ' ὅλους τούς ἀφρούς,
μ' ὅλους τούς δρόμους.

Μά τώρα δέθηκα μ' αὐτό τό χῶμα πού πατῶ,
ὅπου κοιμοῦνται οἱ πατέρες μας καί τά σκοτωμένα μας ἀδέρφια·
εἴμαι δεμένος μέ τούς ἀνθρώπους μας,
χαίρομαι νά τούς βλέπω νά γελοῦν
καί λυποῦμαι, ὅταν τό πρόσωπό τους συννεφιάζει.

Εἴμαι δεμένος μ' αὐτή τήν πατρική βροχή, τά δέντρα καί τά βουνά.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οι Ἑλληνες εἶμαστε ἀπό τά πολύ παλιά χρόνια ταξιδιάρικα πουλιά, πού μᾶς τραβοῦν οἱ ἄγνωστοι τόποι· συνάρμα εἶμαστε ὁ μοναδικός Ἰσως λαός πού ἀγαποῦμε μέ τόσο πάθος τὸν τόπο πού γεννηθήκαμε — τήν πατρίδα. Σέ ποιές στροφές τοῦ ποιήματος φαίνεται τό ἔνα καί τό ἄλλο καί μέ ποιόν τρόπο τό λέει ὁ ποιητής;

2: Προσέξτε αὐτό τό ποίημα. "Ἔχουν οἱ στίχοι του τὸν ἵδιο ἀριθμό συλλαβῶν; "Ἔχουν ὁμοιοκαταληξία; "Ἔχουν αὐστηρό μέτρο; Ποιήματα σάν αὐτό λέμε ότι εἴναι γραμμένα σ' ἐλεύθερο στίχο.

πάτριο: τής πατρίδας

2. ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Περπατοῦμε ἀνάμεσα σέ βουνά καί σέ μικρά καμποβούνια. Περνοῦμε μέσα ἀπό κλεισοῦρες*. Δρόμο παίρνουμε, δρόμο ἀφήνουμε. Εἶναι πρώι. 'Ο ἥλιος βρίσκεται ὡς τρία μπόγια ψηλά. Πέρα φαίνονται τά βουνά, τό 'να πίσω ἀπό τ' ἄλλο. 'Από πίσω μας ἀφήσαμε ἄλλα βουνά. "Οσα εἶναι κατά τό μέρος τοῦ ἥλιου εἶναι ἀκόμα σκοτεινά καί θαμπά.

Τί εἶναι αὐτά τά ἑλληνικά βουνά! Δέν εἶναι βράχοι καί χώματα σωριασμένα, ὅπως σέ ἄλλα μέρη. Εἶναι ζωντανά, εἶναι ψυχές. Θαρρεῖς πώς σέ κοιτάζουνε. Κάποια ἀπ' αὐτά θαρρεῖς πώς κάθονται συλλογισμένα, ὅπως οἱ ἀνθρῶποι. Καί τά σχέδιά τους εἶναι πολύ ἔμορφα καί πολύ παράξενα. "Άλλο στέκεται μέ ὅρθιο κεφάλι, παλικαρόβουνο, κι ἀγναντεύει τόν κάμπο. "Άλλο ἔχει γυρτή στό πλάγι τήν κεφαλή του, σάν νά 'ναι παραπονεμένο. "Άλλο ἔχει ξαπλωμένο τό κορμί του, σάν τόν ἀνθρωπο πού ξεκουράζεται. "Άλλο θαρρεῖς πώς τεντώνει τό λαιμό του, γιά νά κοιτάξει πίσω ἀπό τ' ἄλλα πού βρίσκονται πιό μπροστά, κι ἀπό πίσω ἀπ' αὐτό προβάλλει τό κεφάλι του ἄλλο καί πιό μακριά ἄλλα, πολλά βουνά. Τά πιό ἔμορφα εἶναι ὅσα εἶναι ξεμοναχιασμένα, ἀποτραβηγμένα ἀπό τ' ἄλλα, κι αὐτά εἶναι τίς περισσότερες φορές στρογγυλά καί μυτερά στήν κορφή καί στέκονται μέσα στόν ἀγέρα σάν νά 'ναι ἀπό κρούσταλλο.

Σχεδόν ὅλα εἶναι σπανά καί σταχτιά, χωρίς δέντρα. Μοναχά ἐδῶ κι ἐκεῖ, χαμηλά στά ριζοβούνια, πού ζώνουνε τό μεγάλο βουνό, ὅπως ζώνουνε τό κάστρο οἱ πύργοι κι οἱ τάμπιες*, βλέπεις κανένα δέντρο μοναχιασμένο ἢ πεντέξι μαζί κοντά κοντά, σάν νά κουβεντιάζουνε.

'Από μακριά τά βουνά φαίνονται ἀλλιῶς κι ἀλλιῶς τά βλέπεις σάν πᾶς ἀπό κοντά. "Οσο τά σιμώνεις, ὀλοένα ἀλλάζουνε ὅψη. 'Εκεῖ πού τό 'βλεπεις πρίν στρογγυλό κι ὅρθιο, ἀρχίζει σιγά σιγά καί μακραίνει. Πολλές φορές, ἐνῶ στήν ἀρχή ἔβλεπεις πώς ἔχει μιά κορφή, σέ λίγο φανερώνεται στά μάτια σου κι ἄλλη, πού ἥτανε κρυμμένη. Γι' αὐτό φαίνονται σάν νά σαλεύουνε, σάν νά 'ναι ζωντανά.

"Οποτε βρεθεῖς κάτω από τή ρίζα κανενός ἀπόγκρεμνου βουνοῦ πού κρύβει τόν ἥλιο, γυρίζεις τό κεφάλι σου καὶ θαυμάζεις τά κράκουρα*, πού στέκονται κρεμάμενα ἀπάν' ἀπό τό κεφάλι σου, μολυσβιά, περιχυμένα μέ κόκκινες σκουριές καὶ μαῦρες τρύπες, καὶ κάτι στριμμένα ἀγριόδενδρα, πού εἶναι ριζωμένα στίς σκισμάδες, καὶ βλέπεις τά ὅρνια πού κάνουνε βόλτες ἀπό πάνου σου, βουβά.

"Υστερ' ἀπό λίγη ὥρα περπάτημα βρίσκεσαι σέ ἀνοιχτό μέρος κι ἡ ματιά σου, πού ἦτανε φυλακισμένη, χύνεται μακριά, ἐλεύθερη, σάν το πουλί πού πέταξε ἀπό τό κλουβί. 'Η ἀπλωσιά δίνει στήν καρδιά εἰρήνη καὶ χαρά. Τά βουνά φαίνονται μακριά, λέσι κι ἀποτραβηχθήκανε ὀλόγυρα. Μοναχά μπροστά σου εἶναι κάτι μικρά χωματόβουνα, ἥσυχα καὶ ταπεινά. Τό χῶμα εἶναι ἄλλοῦ σάν καφές ἀλεσμένος, ἄλλοῦ σάν κεραμίδι τριμμένο, ἄλλοῦ κίτρινο, σέ λίγες μεριές σταχτί κι ἄσπρο.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαίδευτικής Πολιτικής

Ἐδῶ κι ἔκεī βλέπεις δεντράκια μαζεμένα, καί στή μέση ἔχουνε ἔνα δυό σπιτάκια ἡ ἔνα ἐρημοκλήσι. Δροσερά ἀμπέλια πρασινίζουνε ἀνάμεσα στά ξερά χώματα καί σέ λίγο ἀπλώνουνε ὅσο φθάνει τό μάτι σου. Συκιές, ἑλιές κι ἄλλα δέντρα κάνουνε χαροποιά τήν ὅψη τῆς γῆς. Ἀπό τίς ρεματίές μοσχοβολᾶνε οἱ λυγαριές καί σμίγουνε τή μυρουδιά τους μέ τό θυμάρι, μέ τή ρίγανη καί μέ τ' ἄλλα ἀγριοβότανα.

Ἀπό τίς δυό μεριές τοῦ δρόμου συναπαντᾶς κάθε τόσο κανένα βουναλάκι ἡμερο κι ἀπάνω στήν κορφή του εἶναι χτισμένο ἔνα ρημοκλησάκι, πού τοῦ κρατᾶ συντροφία ἔνα δέντρο γερμένο ἀπό πάνω του μέ πολλή ἀγάπη. Είρηνη κι ἡσυχία τά σκεπάζει, πού μπαίνει στήν ψυχή σου καί είρηνεύεις κι ἐσύ καί γίνεσαι ἔνα μ' αὐτά. "Οπου νά γυρίσεις νά κοιτάξεις, βλέπεις ἔξωκλήσια, στ' ἀπόγκρεμνο βουνό, στόν κάμπο ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια, στά μικρά χαμοβούνια. "Οσα βρίσκονται κατά τό μέρος τῆς ἀνατολῆς δείχνουνε τό πρόσωπό τους καί τή μικρή πόρτα τους, κι ὅσα εἶναι κατά τό βασίλεμα δείχνουνε τή στρογγυλή χιβάδα* τοῦ Ἅγιου Βήματος. Πνεῦμα είρηνης ἀπλώνει παντοῦ. Ἡ ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων στό Θεό ἔχει καταστολισμένη τήν πλάση. Ἀπ' αὐτά τά ἀγιασμένα κτίσματα ἄλλα στέκονται στίς ἀπότομες κορφές τῶν βουνῶν σάν ἀιτοφωλιές καί φαίνονται ἀπό πολύ μακριά καί τήν ὥρα πού βασιλεύει ὁ ἥλιος τά χρυσώνει καί τά δοξάζει τό «φῶς ἐσπερινόν», ἐνῶ χαμηλά οἱ κάμποι καί τά λαγκάδια ἔχουνε πιά σκοτεινιάσει. "Οσα ἐρημοκλήσια πάλι βρίσκονται κάτω, μέσα στά χωράφια, εἶναι σάν τίς ταπεινές ψυχές καί θαρρεῖς πώς θέλουνε νά κρυφθοῦνε ἀνάμεσα στά λίγα δεντράκια καί στίς πρασινάδες πού τά τυλίγουνε.

Κάποια ἀπ' αὐτά εἶναι ὀλότελα φτωχά, μοναχιασμένα μέσα σ' ἔναν ξερότοπο ἡ σέ κανένα χωράφι, χωρίς δέντρο, χωρίς καμιά παρηγοριά, μέ ἀσφαλιστή τήν πόρτα. Μονάχα σάν σκοτεινιάσει φαίνεται τό καντήλι, πού φέγγει μέσ' ἀπό τό μικρό παραθυράκι τῆς χιβάδας. Σταματᾶς καί κάθεσαι σέ μιά πέτρα ἡ σέ μιά ξερολιθιά*. "Ησυχία βασιλεύει γύρω σου! Μονάχα κάτι μελίσσαι βουίζουνε στά κοντινά δεντράκια, χρυσοβασιλιάδες, κανένα ἀλογάκι τῆς Παναγιᾶς. Ὁλοένα θαρρεῖς πώς θά βγεῖ κανένας ἀνθρωπός ἀπό τό ρημοκλήσι ἡ πώς θά δεῖς καμιά γυναίκα νά κάθεται στό

πεζούλι, στόν ίσκιο. Τίποτα! Δέ φαίνεται ψυχή. Μυστήριο γλυκό τά τυλίγει όλα. Σηκώνεσαι καί παίρνεις τόν άνήφορο, καί σέ λίγο βρίσκεσαι μπροστά στήν πόρτα τοῦ ρημοκλησιοῦ, πού 'ναι κλεισμένη. Ό άγέρας φυσᾶ ἐδῶ ἀπάνω, ἐνῶ κάτω δέ φυσοῦσε δλότελα.

Κάθεσαι στό ἀσβεστωμένο πεζούλι καί κοιτάζεις γύρω σου τό ἔμορφο πανόραμα. Ἀποπάνω ἀπό τήν πόρτα εἶναι ζωγραφισμένος ό ἄγιος Γιάννης ό Πρόδρομος, ἡλιοψημένος, καί σέ κοιτάζει σάν νά σοῦ μιλᾶ, σάν νά σοῦ λέγει: «Καλῶς δρισες, τέκνον μου!» Λιθάρια ἀρχαῖα κείτονται σέ μιάν ἄκρη. Ἀνοίγεις τή σκεβρωμένη πόρτα μ' ἔνα σπάγκο, πού βαστᾶ τό μάνταλο, καί μπαίνεις μέσα. Σέ χτυπᾶ ἡ δροσιά, πού βγαίνει ἀπό τά σκοτεινά. Σιγά σιγά τό μάτι σου συνηθίζει καί βλέπεις τό παλιό τέμπλο μέ τά εἰκόνισματα, πού σέ κοιτάζουνε σάν νά σέ περιμένανε. Τό καντήλι τῆς Παναγίας εἶναι ἀναμμένο. «Ολα τά καντήλια ἔχουνε ἀπό ἔνα ἀγριάγκαθο κρεμασμένο ἀπάνω ἀπό τό καντηλέρι, γιά νά μήν πίνουνε τό λάδι τά ποντίκια. Μπροστά στήν ἄγια πόρτα εἶναι ἀπιθωμένο ἔνα κεραμίδι μέ σβησμένα κάρβουνα. Στά δεξιά εἶναι ἔνα χονδροκομμένο ἀναλόγιο ἀπό ἀγριόξυλο κι ἀπάνω βρίσκεται ἔνα παμπάλαιο ψαλτήρι, γεμάτο κεριά καί λάδια. Δυό μολυντήρια* περπατάνε ἀπάνω στόν τοῖχο, πού γράφει μέ ἀρχαία γραφή «Μνήσθητι, Κύριε, ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων...». Ο ἄνεμος βουίζει στήν παλιά σκεπή. Κάνεις τήν προσευχή σου καί βγαίνεις ἔξω. Ἀκοῦς τά πατήματά σου καί θαρρεῖς πώς εἶναι κανένας ἄλλος. Κλείνεις τήν πόρτα καί κατεβαίνεις στό δρόμο.

Τραβᾶς κατά τήν δστρια*. Κατά κεῖ φανερώνονται ἄλλα βουνά, καινούρια. Περνᾶς κοντά ἀπό ἔνα χωριό μέ καμιά δεκαριά σπίτια, πού ἔχουνε στή μέση σάν μάνα τή μικρή ἐκκλησία. Δέ φαίνεται ἄλλο ζωντανό πλάσμα ἔξον ἀπό μιά γριά, πού γνέθει στό πιό ἀκρινό σπίτι, καί δυό τρεῖς κατσίκες.

«Ενα βουνό ξεχωρίζει ἀπό τ' ἄλλα. Εἶναι πιό ἀπότομο καί μυτερό, ἴδιο πιθάρι ἀναποδογυρισμένο. Σέ λίγη ώρα βρίσκεσαι κοντά του καί τό περνᾶς ἀπό τ' ἀριστερό σου χέρι. Μονομιᾶς ἀνοίγει μπροστά σου ό κόσμος καί παρουσιάζεται πέρα ή θάλασσα πίσω ἀπό κάτι χαμηλά χωματόβουνα. Ό δρόμος κατηφορίζει ἀνάμεσα σέ πυκνά πεῦκα, πεῦκα ἀμέτρητα, πού βουίζουνε ἀπό τά τζιτζίκια.

‘Ο δρόμος φεύγει γρήγορα. “Ωστου νά φουμάρεις ἔνα τσιγάρο, βρίσκεσαι σ’ ἔνα στρίψιμο τοῦ δρόμου πού εἶναι ἀπάνω ἀπό τὴν ἀκροθαλασσιά. Βλέπεις ἔνα μικρό κόρφο, μιάν ἀγκάλη ἀμμουδερή, ἀνάμεσα σέ δυό μικρούς κάβους. Δυό σπιτάκια μοναχά εἶναι κοντά στή Θάλασσα κι ἔνας ἄνθρωπος θαλασσωμένος βγάζει Θαλασσινά. Μιά ψαρόβαρκα εἶναι τραβηγμένη ἔξω καί ψήνεται στόν ἥλιο. “Ενα καράβι μέ δυό ἄλμπουρα* εἶναι φουνταρισμένο ἀνοιχτά, φορτωμένο, καί μαυρίζει μέσα στήν ἀντηλιά, πού κάνει τή Θάλασσα σάν νά ’ναι ύδραργυρος. ”Εξω στό πέλαγος δ βοριάς ἀφρίζει ἐλαφρά τά νερά, πού εἶναι σάν γαλαζόπετρα.

Χωρίς νά τό καταλάβεις, βρίσκεσαι σέ δυό πατήματα ἀπό τό δροσερό κύμα. Μονομιᾶς ἀπό τά ξεράγκαθα κι ἀπό τά βουνά πού σέ ζώνανε, ἄξαφνα σέ χτυπά δ δροσερός κι ἀρμυρός ἀγέρας τοῦ πελάγου. Τά μικρά κυματάκια τρέχουνε χαρούμενα μέσα στό μικρό κόρφο κι ἀκούγεται ἔνα δροσερό σφύριγμα. ‘Ο πάτος τῆς

Θάλασσας φαίνεται κάτω άπό τό νερό κατακάθαρος, μέ τά φύκια και μέ τίς χορταριασμένες πέτρες· ψαράκια τρέχουνε κοπαδιαστά σάν νά 'ναι μέλισσες, μέλισσες τής θάλασσας.

ΦΩΤΗΣ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Ο συγγραφέας ξεκινά περπατώντας άνάμεσα σέ βουνά και σέ μικρά καμποβούνια. Ή πορεία πού άκολουθησε είναι μπερδεμένη μέσα στήν παρένθεση.

(Κατά τήν δστρια κοντά σ' ἔνα μικρό χωριούδακι — Σέ μιά ξερολιθιά — Κατηφορικός δρόμος άνάμεσα ἀπό πεῦκα — Πλάι στό κύμα — Άνηφορικός δρόμος πρός ἔνα έρημοκλήσι — Δίπλα ἀπό ἔνα μυτερό βουνό — Άσβεσταμένο πεζούλι έρημοκλησιού — Απλωσιά μέ άμπελια, έλιές και συκιές — Μέσα στό ζωκλήσι — Δρόμος άνάμεσα σέ ήμερα βουναλάκια — Στρίψιμο δρόμου πάνω ἀπό τήν άκροθαλασσιά)

Βάλε ἔσύ στή σωστή τους σειρά τά μέρη ἀπ' δηση πέρασε.

2. Μέσα στό φυσικό τοπίο πού περιγράφει ό συγγραφέας βρίσκονται και μερικά ἔργα τοῦ άνθρώπου. Ποιά είναι αὐτά;

3. Νά βρεῖς τά πρόσωπα, τά φυτά και τά ζωά πού άναφέρονται μέσα στό κείμενο.

4. 'Ο συγγραφέας δίνει ζωή και κίνηση σέ πολλά ἀπό τά ἄψυχα πού περιγράφει. Υπογράμμισε μερικές ἀπό τίς ἐμψυχωμένες περιγραφές του.

5. 'Ο συγγραφέας κάπου ἀλλοῦ ἔχει γράψει: «Ολα τά φυσικά κτίσματα στήν Ελλάδα είναι στά μέτρα τοῦ άνθρώπου.» Συζητήστε μέσα στήν τάξη τί θέλει νά πεῖ μ' αὐτό. Καί πού τό βλέπετε στό κείμενο πού διαβάσατε.

6. Δῶσε κι ἔσύ μιά ζωντανή γραπτή περιγραφή τοῦ τόπου σου.,.

κλεισούρα: στενή διάβαση άνάμεσα σέ βουνά
τάμπια ή τάπια: προμαχώνας

κράκουρα: οι ἄκρες τῶν βράχων

χιβάδα (άχιβάδα): ή στρογγυλή προεξοχή τοῦ ιεροῦ τής έκκλησίας

ξερολιθιά: τοῖχος χτισμένος μέ σκέτες πέτρες

μολυντήρι: εἴδος σαύρας

δστρια: νοτιάς

ἄλμπουρο: κατάρτι

3. ΠΑΕΙ ΚΑΙΡΟΣ...

Τό ποίημα αύτό είναι ή άρχη άπό τό πρώτο ποίημα τοῦ βιβλίου «*Η-λιος ό Πρωτος.*» Σ' αύτό τό βιβλίο ό *'Οδυσσέας* Έλύτης δίνει τήν *'Ελ-λάδα* στήν καλύτερη καλοκαιρινή της ώρα.

Πάει καιρός πού άκούστηκεν ή τελευταία βροχή
Πάνω άπό τά μυρμήγκια καί τίς σαῦρες
Τώρα ό ούρανός καίει άπέραντος
Τά φρούτα βάφουνε τό στόμα τους
Τής γῆς οί πόροι άνοιγουνται σιγά σιγά
Καί πλάι άπ' τό νερό πού στάζει συλλαβίζοντας
“Ενα πελώριο φυτό κοιτάει κατάματα τόν ήλιο!

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά έποχή περιγράφει ό ποιητής καί ἀπό ποῦ τό συμπεραίνετε;
2. 'Ο πρωταγωνιστής σ' αὐτό τό ποίημα εἶναι ό ἥλιος, ἔνας ἥλιος πραγματικός καί συνάμα ποιητικός. Αὐτός κάνει
  - τόν οὐρανό νά .....
  - τά φροῦτα νά .....
  - τούς πόρους τῆς γῆς νά .....
  - τό νερό νά .....
  - ἔνα πελώριο φυτό .....
3. Προσέξτε τί θαυμάσια χρησιμοποιεῖ τή γλώσσα ό ποιητής.
Έμεις λέμε:
Τό παιδί καίει δλόκληρο ἀπό τόν πυρετό.
Καί ό ποιητής λέει:
Τώρα ό ούρανός .....
- Έμεις λέμε:
Τό κοριτσάκι βάφει τό στόμα του μέ βατόμουρα.
Καί ό ποιητής λέει:
Τά φροῦτα .....
- Έμεις λέμε:
Ἐνα μωρό κοιτάει κατάματα τή μαμά του.
Καί ό ποιητής λέει:
Ἐνα πελώριο φυτό .....

4. ΣΤΗΝ ΚΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΑΡΝΩΝΑ

Σήμερα θ' ἀνεβοῦμε στήν κορφή τοῦ Πάρνωνα. Τό μονοπάτι φιδίζεται ἀρχικά μέσα σέ μιά σπάταλη φυτεία. Διαβαίνεις τόν Τάνο, πού κρύβει τά νερά του μέσα στήν πλατανιά, ἔπειτα δρασκελίζεις μιά γυμνή ἔκταση, πού μυρίζει ρίγανη καὶ θυμάρι, κι ὑστερα μπαίνεις στήν ἄγρια ὁμορφιά τοῦ ἐλατοσκέπαστου τοπίου.

'Ο παχύς ἵσκιος δίνει κουράγιο. Ἐπειτα ἀπό μιάμιση ὥρα πορεία φτάνουμε στούς Κανάλους, ἔνα ύψιπεδο ἀνάμεσα σέ λεβεντόκορμες πλαγιές. Ἡ πηγή δίνει τό νερό μέσα σέ μεγάλους κορμούς σκαμμένων ἐλατιῶν, καὶ τό νερό τρέχει φέρνοντας τόν ἀχό μιᾶς γλυκιᾶς μουσικῆς.

Κοντεύει μεσημέρι κι ἔρχονται νά ποτιστοῦν κοπάδια ἀπό πρόβατα. Τήν ὥρα πού τρῷμε τό σταρένιο ψωμί καὶ τή μυζήθρα, ἀπολαμβάνουμε αὐτό τό βουκολικό* εἰδύλλιο*. Ἄλλα ὁ καιρός δέ μᾶς παίρνει καὶ συνεχίζουμε τό ἀνέβασμα. Μετά ἀπό μιά ὥρα ὅμαλότερης κάπως ἀνηφόρας εἴμαστε σ' ἔνα ψηλό ἔκτεταμένο ὁροπέδιο. Μιά ἐκκλησούλα, δ Προφήτη-Λιάς, εἶναι τό τελευταῖο σημεῖο τῆς ζωῆς κι ἀπάνω, ἀκριβῶς ἀπάνω στό κεφάλι μας, ἀτίθασος, περήφανος, ἀκατάδεχτος, δ μετέωρος κῶνος τῆς μεγάλης κορφῆς.

Βαδίζουμε μέ τή μεγαλύτερη ἀνεση τοῦτο τό ὁροπέδιο, πού ἦταν πεδίο ρίψεων πολεμικοῦ ὑλικοῦ ἀπ' τά συμμαχικά ἀεροπλάνα στήν Κατοχή. Μιά ψευδαίσθηση κάμπου δημιουργεῖται ἐδῶ στά 1.700 μέτρα ψηλά ἀπ' τή θάλασσα. Τό χορταριασμένο ἔδαφος, μαλακό σάν καρπέτο*, εἶναι κάτι ἀνάλογο μέ τήν Κοιλάδα τῶν Θεῶν τοῦ Ὀλύμπου. Ἄλλα πρέπει τώρα νά στρίψουμε καὶ νά πάρουμε τόν ἀπότομο ἀνήφορο.

Λίγες κορφές τινάζονται τόσο ἀπίθανα στά ὕψη, ὅπως δ Πάρνωνας. Αύτοῦ ἀπάνω πρέπει ν' ἀνέβεις μέ πόδια καὶ μέ χέρια. Ἡ ἀνάσα καὶ τοῦ πιό δοκιμασμένου ὀρειβάτη κόβεται...

* * *

Φτάσαμε στήν κορφή περνώντας ἀπό ἔνα πηχτό πούσι*, χωρίς νά ἔχουμε ἐπίγνωση προσανατολισμοῦ. Τέλος, μετά ἀπό μιά πορεία τριῶν τετάρτων, τό χέρι ἀκούμπησε ἀπάνω στό ὑψόμε-

τρο. Τά σύννεφα περνοῦσαν τώρα κάτω ἀπ' τήν κορφή, τρέχοντας πρός τά δυτικά. 'Ο Λακωνικός κόλπος ἦταν βουρκωμένος μέσα στά νέφη, ἐνῶ τά ψηλά τόξα τῶν κορυφογραμῶν τοῦ Ταΰγετου τρυποῦσαν τήν καταχνιά καί χαίρονταν τό μεσημεριάτικο ἥλιο. Βορινά τά ἄλλα ὁρεινά συγκροτήματα τοῦ Μοριᾶ τά εἶχε σκεπάσει μιά ἀτέλειωτη νεφέλη. Τό Μαίναλο, ὁ Ἐρύμανθος, ἡ Ζήρεια, ὁ Χελμός ἦταν κρυμμένα μέσα στό λευκό στοιχεῖο.

Ξαναβλέπω πάλι τόν Ταΰγετο, σέ στιγμές πού τόν ἐλευθερώνουν τά νέφη. 'Απ' τό βορρά ὡς τό νότο ξετυλίγεται σ' ἔνα ἀπίθανο μάκρος, προβάλλοντας τά πέτρινα στήθη του, γυμνά στά ψηλώματα καί δασωμένα ἀπ' τά χίλια πεντακόσια μέτρα καί κάτω. "Ενας πελώριος γίγαντας ἐποπτεύει* δόλόκληρη τήν εύλογημένη κοιλάδα τοῦ Εύρώτα, πού μέσα στό πράσινο φόντο* της, τό συγκερασμένο ἀπό γλύκα καί αὐστηρότητα, πέρα ἐκεῖ κάτω στήν ἄχνα τῶν ἐλαιώνων, βρίσκεται ἡ Σπάρτη..."

Ξαφνικά ἀπ' τήν ἀνατολή ξεχύθηκαν μεμιᾶς καταρράχτες φωτός. Τά σύννεφα σχίστηκαν κι ἔνα μεγάλο κομμάτι γαλάζιου ουρανοῦ καί θάλασσας φάνηκαν κατά τή στεριά τοῦ Κρανιδιοῦ. ‘Ο ἥμερος κόρφος τ’ Ἀναπλιοῦ ἀστραφε. Μιά παραλία ἀσημωμένη ἀπό ἐλαιώνες φάνηκε. ‘Ο κάμπος τοῦ Ἀστρους καί τριγύρω στό πέλαγος τά ξανθά νησιά στέλναν ἔνα μήνυμα χαρᾶς. Οἱ Σπέτσες, ἡ ‘Υδρα ξεχώρισαν καθαρά μέσα στήν ἀναπάντεχη εύδια*.

Ξαπλώθηκα ἀπάνω στή λεία πέτρα. Στήν κορφή βασίλευε ἡ μακάρια ἡσυχία τῶν αἰθέρων. Συμπλέγματα ἄλλων κορυφῶν, κάτω ἀπ' τά 1.800 μέτρα, τῆς Γαιτανοράχης, τοῦ ‘Αι-Βασίλη, τῆς Λυκοφωλιάς, τοῦ Δραγουνιοῦ, τῆς Ἀιτοφωλιάς, τοῦ Μετεριζιοῦ, προβάλανε μέσα στήν ἀστραφτερή τώρα λάμψη τοῦ ἥλιου. ‘Η γῆς ἀνάδινε μιά ζεστή δσμή. ‘Απ' τά δαιδαλαῖα δάση ποιό κάτω, τ' ἀτέλειωτα δάση πού κρύβει δ Πάρνωνας, ἐρχόταν τώρα ἔνας εἰρηνικός χαιρετισμός. ‘Η συννεφιά ἔφευγε.

ΠΑΥΛΟΣ ΚΥΡΙΑΖΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

‘Υποθέστε δτι είστε στήν ἴδια παρέα μέ τό συγγραφέα στήν κορφή τοῦ Πάρνωνα. ‘Ένας σας νά ἀνακοινώσει στήν τάξη τί βλέπει πρός τή μεριά τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου καί τοῦ Ταῦγετου· ἄλλος τί βλέπει πρός τά ἀνατολικά, δταν σχίζονται τά σύννεφα· ἄλλος τί νιώθει ξαπλωμένος πάνω στή λεία πέτρα· κι ἄλλος νά περιγράψει τό γυρισμό ἀπό τόν ἴδιο δρόμο.

-
- βουκολικός: ποιμενικός, ἀγροτικός
ειδύλλιο: ποιμενική ἡ ἀγροτική σκηνή ζωῆς
καρπέτο: χαλί
πούστι: δμήλη
έποπτεύω: κοιτάζω ἀπό ψηλά, ἐπιβλέπω
φόντο: βάθος
εύδια: αἰθριος καιρός

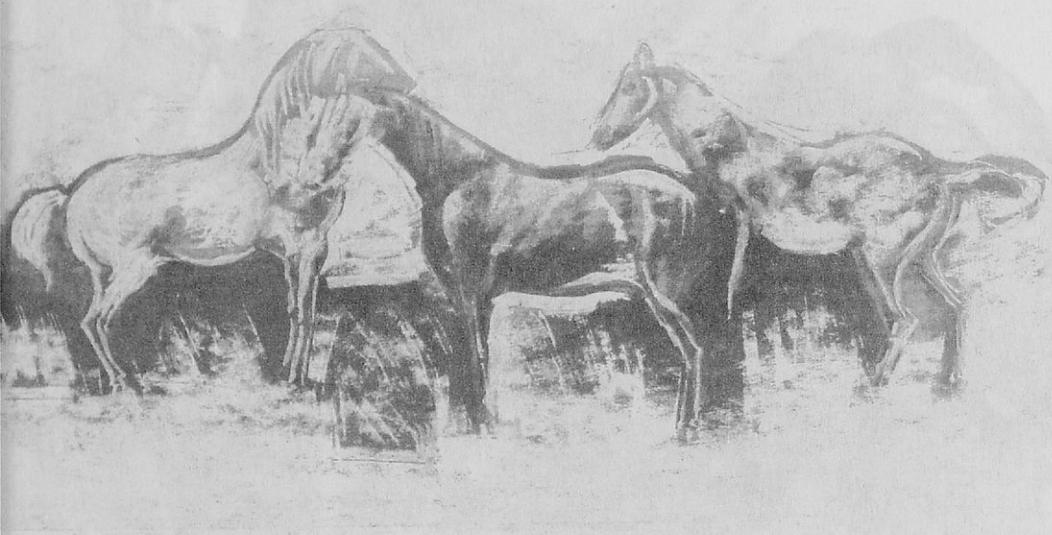
5. ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

Βράχοι πάνω στούς βράχους
κι όλο πηγές στίς μασχάλες τών βράχων
κι όλο βράχοι πού πᾶνε ψηλά
κι όλο νερά πού πηδοῦν καί γκρεμίζονται
κι όλο φωνές ἀπ' τά νερά
κι όλο βράχοι σκισμένοι,
πράσινοι βράχοι στουρναρόβλαχοι,
κόκκινοι βράχοι τσελιγκάδες,
καί παπαρούνες βλάχες μέ φοῦστες πού πετοῦν φωτιές
κι ἔνας ἥλιος ἀτσίγγανος βόσκει τίς προβατίνες του
κι ἄνθη πετιοῦνται ἀπ' τούς γκρεμούς
κι ἀνάκατες μυρουδιές ἀπό ρίγανη καί φλισκούνι
κι ἔλατα στ' ἀετόβραχα, πού συγκρατοῦν τόν κατήφορο,
κι ἔνας ἔφηβος ἄνεμος σαλπίζει ἀπ' τ' ἀνεμόραχο
καί πιό ψηλά τό καραούλι τ' ἀετοῦ
καί χιόνια πάνω στίς κορφές
κι ἔνα γίδι σκαρφαλωμένο μυρίζει τήν ἄνοιξη
κι ἀκούει ἀπ' τήν ἄβυσσο τά νερά πού κροτοῦνε.

ΜΗΤΣΟΣ ΛΥΓΙΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τά ύλικά πού κάνουν τό βουνό συμπλέκονται καί συσσωρεύονται τό ἔνα πάνω στό ἄλλο μέσα στό ποίημα μέ τήν ἐπανάληψη τοῦ ἕδιου συνδέσμου. Ποιός εἶναι αύτός;
2. Ἀπό τά ύλικά πού κάνουν τό βουνό, οἱ βράχοι (καί τά συγγενικά: ἀετόβραχα, γκρεμοί) πόσες φορές ἀναφέρονται;
3. Ποιά εἶδη τοῦ φυτικοῦ καί τοῦ ζωικοῦ βασιλείου συναντάμε καθώς ἀνεβαίνουμε;
4. Μέσα ἀπό ποιούς στίχους τρέχουν νερά;
5. Τί ἥχοι ἀκούγονται μέσα στό ποίημα καί ποῦ;
6. Μέ τί ἐπίθετα ζωντανεύει ὁ ποιητής τούς βράχους, τίς παπαρούνες, τόν ἥλιο καί τόν ἄνεμο;
7. Σέ ποιό σκαλοπάτι (στίχο) θά ηθελεις νά σταθεῖς, κοντά σέ πί, καί τί νά δεῖς καί νά ἀπολαύσεις ἀπό ἔκεϊ;

6. Ο ΚΑΜΠΟΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

‘Ο κάμπος. Τό χειμώνα είναι θλιβερός. Τό καλοκαίρι κόλαση. Τό χινόπωρο τόν τυλίγει σέ γοητευτικότατη μελαγχολία. Μά τήν ἄνοιξη τίποτε δέν μπορεῖ νά παραβληθεῖ μέ τόν κάμπο τῆς Θεσσαλίας.

Πρέπει νά ξεκινήσεις μέ τό ξημέρωμα, όταν ή “Οσσα στολίζεται μέ τριαντάφυλλα στόν ἔρχομό του ἥλιου. “Όταν τά χιόνια τοῦ ‘Ολύμπου κρατοῦν ἀκόμα ἀπάνω τους τά στερνά γαλάζια πέπλα τής νύχτας, πρίν ἀκόμα, στίς πρώτες ἀχτίνες, ξεδιαλυθοῦν οἱ χαμηλοί λευκοί ἀχνοί πού σιγοσέρνονται πλάι στά ποτάμια, τά χαντάκια, τά βαλτοτόπια. Τήν ὥρα πού οἱ κατσουλιέρηδες κάνουν τήν πρωινή προσευχή τους πετώντας κατακόρυφα, πού οἱ κάργιες ἀργοχυπνοῦν κι ἐτοιμάζονται γιά τή ληστρική καί φωνακλάδικη μέρα τους.

Ψηφιοποιημένες στοιχεία από την Ελληνική Αρχαιολογική

Ψηφιοποιηθήκε από τη Νοτίου Ουαλίας Εκπαιδευτικής Πολιτικής

‘Ο δρόμος — ὅποιον δρόμο κι ἂν πάρεις — ξαπλώνεται ἵσιος, λευκός, στολισμένος μ’ ἀνθισμέν’ ἀγκάθια. Δέν ἔχει τέλος ὁ δρόμος καί δέ βλέπεις γιά ποιό λόγο πρέπει νά ’χει τέλος, ὅταν ὁ οὐρανός εἶναι τόσο γλυκός, τά στάχυα τόσο πράσινα, ἡ καταχνιά τόσο γαλατένια καί τά βουνά τοῦ βάθους τόσο ἀχνά κι ἀπίθανα.

Κι ἔξαφνα τό ἀεράκι τῆς αὐγῆς σαρώνει τούς ἀχνούς καί ἡ θάλασσα τῶν σταχυῶν κυματίζει πέρα ὡς πέρα μ’ ἀσημένια ρίγη. Φλογίζονται οἱ ρόδινοι ὄρίζοντες, χρυσίζουν οἱ πράσινες ἑκτάσεις. Εἶναι ὁ ἥλιος πού ἀνατέλλει.

Τό φῶς του εἶναι ἀκόμα ντελικάτο, λευκό, ψυχρό. Μά νιώθεις πώς οἱ κίτρινοι τόνοι δέ θ’ ἀργήσουν νά χυθοῦν όλοϋθε. Προχωρεῖς, ἀκούγοντας τό στερεό τραγούδι τῶν κατσουλιέρηδων, ἀκολουθώντας τά στολισμένα μέ iερατικά κιρκινέζια σύρματα τοῦ τηλεγράφου. Λίγο πιό πέρα μαντεύεις τόν ποταμό χωμένο στή ζούγκλα πού θρέφουν τά νερά κι οἱ βοῦρκοι.

Ίτιές καί καραγάτσια, λυγαριές καί βελανιδιές, ὀξυάκανθες ἀνθισμένες κι ἄλλα μύρια φυτά τῆς πλούσιας γῆς, πνιγμένα, σφιχταγκαλισμένα, πού ἀκολουθοῦν τή γονιμοποιό κοίτη. Μά ὁ ἄλλος κάμπος εἶναι γυμνός ἀπό κάθε πολύπλοκη χλωρίδα. Μόνο στάρι, κριθάρι, βρίζα, πελώριο κι ὁμοιόμορφο χαλί τῆς θεᾶς Δήμητρας, στρωμένο ὡς τούς ἀπροσδιόριστους ὄριζοντες. Κι ἀνάμεσα στήν καρπερή βλάστηση μοναδικά στολίδια τά λουλούδια τοῦ ἀγροῦ: κίτρινη βρούβα, παπαρούνα ματωμένη, μαβί ἀγριομπίζελο κι ἀσφόδελοι, μυριάδες ἀσφόδελοι, ξαπλωμένοι σέ σταχτορόδινες ἑκτάσεις...

‘Ολόγυρα σέ κάθε χωριό εἶναι τό λιβάδι, ὅπου βόσκουν τά γελάδια καί τ’ ἄλογα. ‘Η Θεσσαλία, ὅπως τόν παλιό καιρό, ἔξακολουθεῖ νά τρέφει ἄλογα. Θά τά ἰδεῖτε σέ μικρά κοπάδια νά καλπάζουν λεύθερα καί περήφανα στό τριφύλλι τῶν πλατιῶν λιβαδιῶν καί νά χλιμιντροῦν μέ τή χαίτη ἀνεμισμένη. Σάν πέσει τό βράδυ, θά γυρίσουν μαζί μέ τά βόδια καί τ’ ἀρνιά στό χωριό καί θά μοιραστοῦν τό καθένα στό στάβλο του. Τά γουρούνια όλημερίς κυλιοῦνται στίς μπάρες μέ τά στεκάμενα βουρκόνερα, πού ἀπλώνονται στά σπίτια τῶν χωριῶν. Κι οἱ κάργιες κουρνιάζουν στά δυο μοναδικά δέντρα τοῦ χωριοῦ, μέσα σ’ ἔνα ὅργιο φωνῶν.

Σάν ἔρθει ἡ νύχτα, τά κουνούπια βγαίνουν σάν σύννεφα ἀπ’

τούς βάλτους καί σκορπίζονται πάνω ἀπ' τή θάλασσα τῶν σταχυῶν...

Κι ἀπό κεῖ εἶναι οἱ βάλτοι, τά στερνά ἀπομεινάδια τῆς μεγάλης προϊστορικῆς λίμνης. Τίποτα δέ μαρτυράει τήν ὑπαρξή τους στό μάτι. Ἡ πυκνή βλάστηση τοῦ βυθοῦ των ξεπερνάει τό νερό καί τό σκεπάζει μέ πράσινο φουντωτό χαλί, λέσι καί κάποιο λιβάδι λίγο παράξενο ξαπλώνεται ἀνάμεσα στά χωράφια. “Αμα πλησιάσεις, μιά περίεργη ὄσμή στεκάμενων νερῶν καί σαπισμένων χόρτων κεντάει τήν προσοχή σου. Τότε βλέπεις πώς ἡ βλάστηση τοῦ λιβαδιοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀλλιώτικη, φουντωτή, παχύφυλλη, στολισμένη μέ μεγάλα κίτρινα νερολούλουδα. Κι ὑστερά εἶναι οἱ καλαμιῶνες καί τά βοῦρλα μέ τό χνουδάτο κυλινδρικό ἀνθό τους. Εἶναι τά λελέκια, πού τριγυρνᾶν μέ ὑφος ἐμβριθές ἀνάμεσα στά νερόχορτα καί κάθε τόσο ψαρεύουν μέ τίς μακρουλές μύτες τους ἔνα πράσινο φρεσκομπογιατισμένο βατραχάκι...

”Αν μάλιστα τύχει καί διαβεῖς μέ τό σουρούπωμα, θά δεῖς τίς ἀγριόπαπιες μέ τά καστανά φτερά νά πετᾶν ζευγαρωτά· θ' ἀντικρίσεις τούς ἐρωδιούς μέ τόν καμπυλωτό λαιμό νά στοχάζονται μέ τό 'να πόδι μετέωρο καί σακάδες, πού ἥρθαν ἀπό μακριά σέ ἄμεμπους τριγωνικούς σχηματισμούς νά χορταίνουν τή δίψα τους καί νά βοσκοῦν τήν ὑποζωή τοῦ βούρκου.

Μέ τή νύχτα... ἀρχίζει ή συναυλία τῶν βατραχιῶν· εἶναι χιλιάδες, πολλές χιλιάδες, πού δλη τή μέρα κρύβονται μέσα στά θαλάμια τους, λαγοκοιμοῦνται στή χλιάδα τῶν βρωμόνερων. Μά τή νύχτα ξυπνᾶν. Ἀνεβαίνουν στήν ἐπιφάνεια τοῦ στεκάμενου πηχτοῦ ύγροῦ ἢ σέρνονται μέ τά σιχαμερά ποδαράκια τους στό βοῦρκο τῆς ἀκροβαλτιᾶς, ἀνάμεσα στίς ρίζες τῶν βούρλων. Κοιτᾶν μέ μάτια γλαρωμένα τήν ἀμόλυντη ἔκταση τ' οὐρανοῦ καί ὥρες ὀλόκληρες κοάζουν τό βραχνό μονότονο τραγούδι τους...

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά άριθμήσεις τίς παραγράφους τοῦ κεφαλαίου· εἶναι ἔντεκα. Ἐπειτα νά άριθμήσεις σωστά καὶ τίς ἐπιγραφές τῶν παραγράφων, πού σου δίνουμε παρακάτω ἀνακατεμένες:

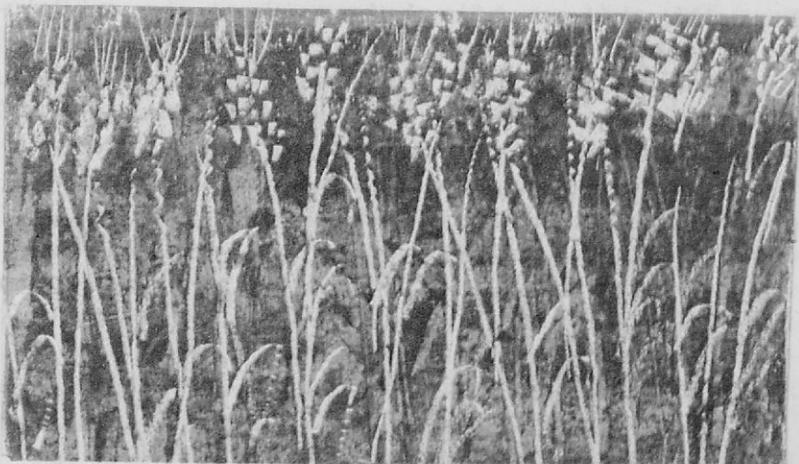
- ( ) Οἱ βάλτοι μέ τόν ύδροβιο κόσμο τους
- ( ) Ἡ συναυλία τῶν βατραχίων μέσα στή νύχτα
- ( ) Ἡ νύχτα μέ τά κουνουόπια τῆς
- ( ) Τά χωριά μέ τά λιβάδια καὶ τά ζῶα τους
- ( ) Ὁ κάμπος τῆς Θεσσαλίας τίς τέσσερις ἐπόχες τοῦ χρόνου
- ( ) Στό δρόμο πού ἀκολουθεῖ τά σύρματα τοῦ τηλεγράφου
- ( ) Τό τοπίο τήν ἄνοιξη, μόλις ἀρχίσει νά ξημερώνει
- ( ) Τήν ώρα πού φυσάει τό ἀεράκι τῆς αὐγῆς καὶ ξεπροβάλλει ὁ ἥλιος
- ( ) Ἡ πλούσια βλάστηση ἀπ' τή μιά κι ἀπό τήν ἄλλη τοῦ ποταμοῦ
- ( ) Τά πουλιά πού συναντᾶς τό σουρούπωμα
- ( ) Οἱ δρόμοι τοῦ κάμπου

2. Νά κατονομάσεις χαρακτηριστικά ζῶα καὶ φυτά τοῦ Θεσσαλικοῦ κάμπου, πού ἀναφέρονται στό κείμενο.

3. Τί θά ἥθελες νά ἡχογραφήσεις μέ τό μαγνητόφωνο ἀπό ὅσα ἀκούγονται μέσα στό κείμενο;

4. Τί στιγμιότυπα ἀπό ὅσα περιγράφει ὁ συγγραφέας θά ἥθελες νά ἀποθαντίσεις μέ τή φωτογραφική σου μηχανή;

5. Συζητήστε μέσα στήν τάξη τίς διαφορές τοῦ τόπου σας ἀπό τόν κάμπο τῆς Θεσσαλίας.

7. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Τό κείμενο αύτό περιλαμβάνει πέντε άποσπάσματα άπό τό βιβλίο τοῦ Μυριβήλη «'Απ' τήν 'Ελλάδα». Ο συγγραφέας, νησιώπης καί ὁ Γρηγόριος, ἔχει δώσει μερικές άπό τίς πιό ζωντανές περιγραφές τοῦ Αἰγαίου.

‘Ο ἀρχαῖος ποιητής εἶδε τή χαρούμενη θάλασσα τοῦ Αἰγαίου, καλοκαιριάτικη, γεμάτη ἀπό ἄπειρα, μικρά, εὔθυμα κύματα, γεμάτη ἀπό γοητευτικά νερένια λακκάκια, σάν ἐκεῖνα πού ἀνθοῦν στά μάγουλα μερικῶν κοριτσιῶν, ὅταν κάνουν νά χαμογελάσουν. Καί βρῆκε τήν πιό χαριτωμένη ἔκφραση πού θά μποροῦσε νά ἀποδώσει τήν ἐντύπωση πού τοῦ ὀντότητα αὐτό τό θέαμα. Τό εἶπε: «τό ἀμέτρητο χαμόγελο τοῦ πελάγους».

* * *

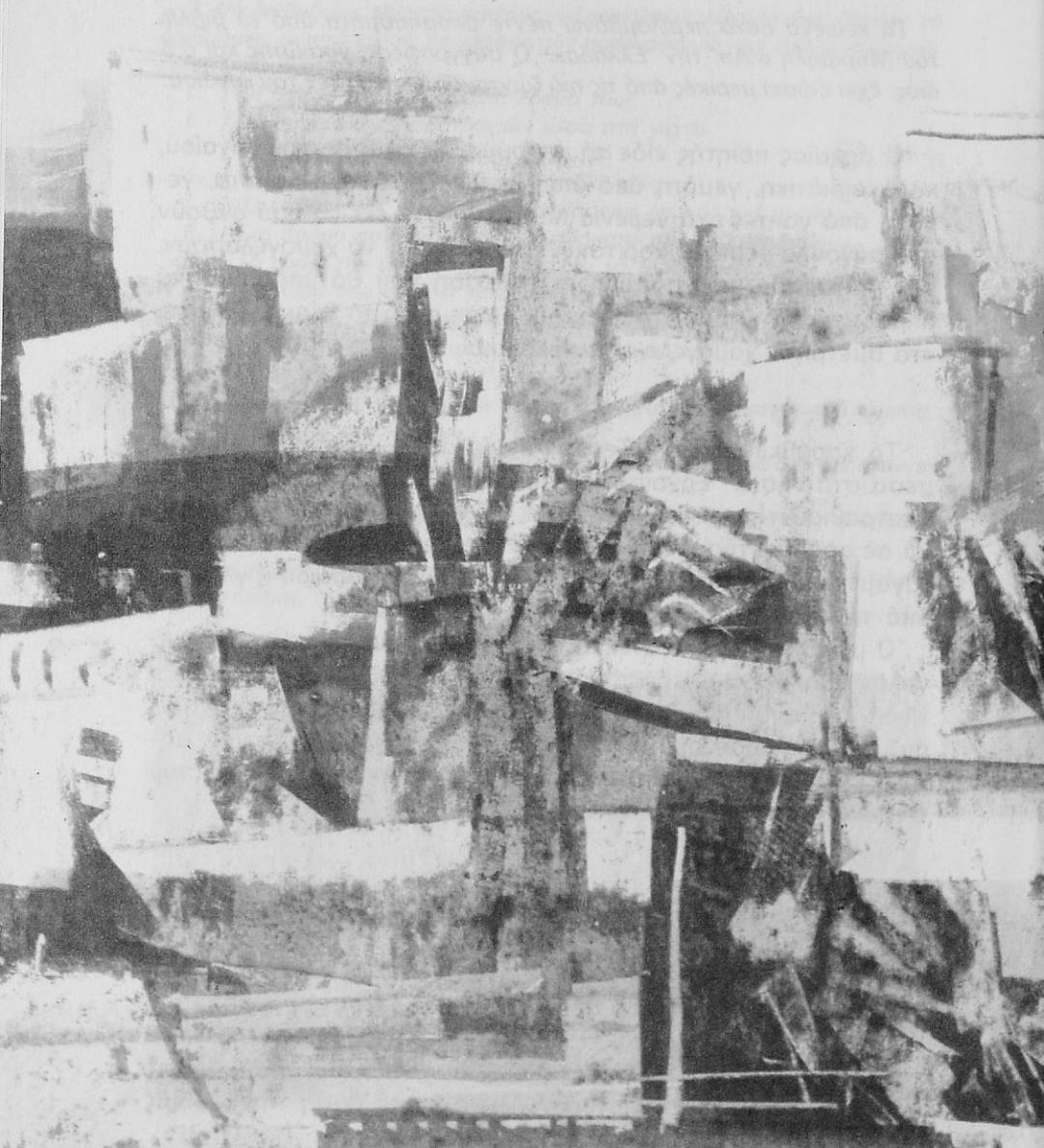
Τό καράβι πού διασχίζει τό Αἰγαῖο ἀρμενίζει ἀδιάκοπα ἀνάμεσα στά νησιά. Ἔρχονται κοντά σου μιά ἀπλωτή τόπο, κατόπι ἀποτραβιοῦνται καί φεύγουν πίσω, γιά νά τρέξουν ἀπό τήν πλώρη νά σέ προϋπαντήσουν ἄλλα νησιά. Οι στεριές εἶναι στεγνές, κατάγυμνες καί σπανές, χρυσωμένες ἀπό τό φθινόπωρο ἢ γλαυκές ἀπό τήν ἑλιά ἢ τρυφερά πράσινες ἀπό τό πεῦκο.

‘Ο μεγάλος ἥλιος λιώνει τό χρῶμα τ’ οὐρανοῦ ὡς τό πιό ἀχνό γαλάνισμα. “Ολα ἀστράφτουν καί πεντοβολοῦν ἀπό φρεσκάδα. Μιά νιότη ἀναπηδᾶ ἀπό τά νερά, ἀπό τούς λαμπερούς βράχους, ἀπό τούς δασωμένους λόφους, σάν νά ἡ πρώτη μέρα τῆς Δημιουργίας καί μόλις τούτη τή στιγμή βγῆκαν ἀπό τό χέρι τοῦ Θεοῦ.

* * *

Νά μπορούσαμε, λέω, νά γυρίσουμε ὅλα τοῦτα τά νησιά, ἔνα πρός ἔνα. Νά βγοῦμε ἀπό τό καράβι, νά τά κολυμπήσουμε, νά τά περπατήσουμε, νά τά μυρίσουμε, νά νιώσουμε κάτω ἀπό τή φτέρνα μας τήν ἀπάντηση ἀπό τή γδαρμένη τους μαρμαρόπετρα, ἀπό τό ξανθό τους χῶμα. Ν’ ἀγγίσουμε μέ τά δάχτυλα ἔνα ἔνα τούς πολύχρωμους βράχους, πού λάμπουν, χορτασμένοι ἀπό φῶς, ποτισμένοι ἀπό καυτερόν ἥλιον ὡς τά βάθη τῆς καρδιᾶς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΓΕΛΙΑ ΣΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτισμού

Ψηφιοποίηθηκε στο πρόγραμμα Επανδρυστικής Πολιτικής

τους. Νά μετρήσουμε τά ψηφιδωτά βότσαλα τῆς ἀκρογιαλιᾶς μας μέσα στή βρεγμένη μας φούχτα, νά τ' ἀκούσουμε νά τρίζουν κάτω ἀπό τά γυμνά πόδια μας. Ἀκόμα, ν' ἀγγίσουμε τίς ρῶγες τῶν δαχτύλων μας πάνω στ' ἀγκάθια τά Ἑλληνικά, τά χρυσά, τά γαλανά ἀγκάθια, νά γλείψουμε μέ τή γλώσσα μας τούς ἀλατισμένους θαλασσόβραχους, ὅπου κατεβαίνουν κι ἄρμυρίζουν τά ζωντανά καί ὕστερα κοιτᾶντε τό πέλαγο σκεφτικά.

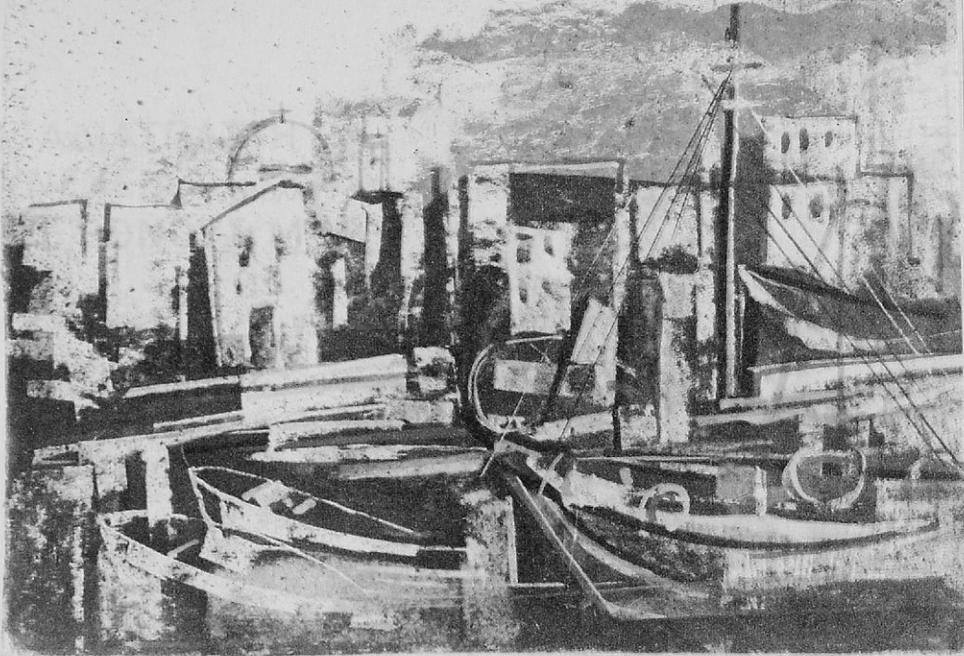
* * *

Τό καϊκι ἄραξε στό παλιό λιμανάκι τοῦ χωριοῦ. Τόσο μικρό καί τόσο γραφικό, πού θά μποροῦσε νά 'ναι ἔνα σκηνικό γιά ἔνα θαλασσινό εἰδύλλιο. Οί βάρκες, τά τρεχαντήρια, τά χαριτωμένα περάματα, οί πένες μέ τό ἵσιο κατάρτι καί τά διπλά τριζωνικά πανιά καί μαζί ὅλες οἱ ψαροπούλες κουνᾶντε χαιρετιστικά τήν πλώρη, δεμένες ἀράδα στό μόλο. Πρίν ἀμολάρει ἀκόμα τό πανί, ἔνα πλῆθος χαρούμενα ξιπόλητα ψαραδόπουλα ἀρπάντε στόν ἀέρα τόν κάβο πού πετάει ό καπετάνιος, γιά νά θελιάσουντε στήν πετρένια δέστρα. Οἱ ψαράδες μέ τά χαλκωματένια πρόσωπα καλωσορίζουν ὀλόκαρδα, ἀπλώνουν τά μεγάλα χέρια, πού εἶναι ἀργασμένα ἀπό τήν ἄρμη καί τόν ἥλιο. Τά ροῦχα τους εἶναι χοντρά, τά κορμιά τους μυρίζουν ρετσίνι, καμένη πίσσα καί πευκόφλουδο, κοπανισμένο στήν πέτρα.

Τό παλιό ἄραξοβόλι τῶν παιδιάτικων χρόνων ἀνοίγει γύρω σου τήν ἀγκαλιά του, στολισμένη μέ χλωρά, πράσινα φύκια. Τά καβούρια βγαίνουν πάλι ἀνάμεσα ἀπό τίς χορταριασμένες πέτρες τοῦ γιαλοῦ καί κοιτάζουν. Τά κεφαλόπουλα, κοπάδια κοπάδια, τριγυρίζουν στά παστρικά νερά, βοσκᾶντε στά χλωρά λαχανικά τοῦ βυθοῦ ἥ μαλώνουν ὅλα μαζί γύρω σ' ἔνα ξεροκόμματο πού καραβίζει, πεταμένο στήν ἐπιφάνεια. Λοξεύουν ὅλα μαζί καί κάνουν τίς ἀσημένιες κοιλιές τους ν' ἀστράφτουν στόν ἥλιο, ἀργυρές λεπίδες.

* * *

Τόσες ὥρες κάθομαι στό παράθυρο, πάνω ἀπό τή Θάλασσα, ἀκούω καί βλέπω. Δέν ἔχω, ψύχη μου, παρά μάτια κι αὐτιά. Ἡ Θάλασσα εἶναι γαληνεμένη, σάν νά περπάτησε ό Χριστός στό

στήθος της, δύμως τήν ἄκουγα πού τραγουδοῦσε ὅλη τῇ νύχτα
στίς κουφοβραχιές καί στίς τρύπες τοῦ ψαρολίμανου. Ποτές δέ
λεεί νά καταλαγιάσει ὁ ρόχθος τοῦ καημοῦ της.

Πῶς τό 'πε ὁ ποιητής;

«Τά σπλάχνα μου κι ἡ θάλασσα ποτέ δέν ἡσυχάζουν.»

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Διαλέξτε γιά κάθε ἀπόσπασμα τήν κατάλληλη ἐπικεφαλίδα. Κάποια περισσεύει.

Τό ἀμέτρητο χαμόγελο τοῦ πελάγου

Ἐνα καράβι ἀνάμεσα στά ἑλληνικά νησιά

Σ' ἔνα παλιό νησιώτικο λιμανάκι

Ἐνα παράθυρο στή θάλασσα

Λαχτάρα γιά τά ἑλληνικά νησιά

Ἡ πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας

2. Ο Μυριβήλης εἶναι ἀφθαστος στίς περιγραφές του. Διαλέξτε, ὁ καθένας μόνος του, ἀπό δύο περιγραφές καί ύστερα μετρήστε ποιές περιγραφές συγκέντρωσαν τίς περισσότερες προτιμήσεις.

8. ΕΛΛΑΔΑ

Εῖν' στό χάρτη ἀπάνω ἡ Ἑλλάδα,
Θάλασσα, οὔρανός, λιακάδα.

Πλέκει γύρω της τό κύμα
μιά νταντέλα μ' ἄσπρο νῆμα.

Σκάβεις φῶς, φυτεύεις ἥλιο
μές στό γαλανό βασίλειο.

Ροδοδάφνη ἡ αύγη ἀνατέλλει
ἀπ' τοῦ δρίζοντα τό ἀμπέλι.

Πέρα ὡς πέρα οἱ ἐλαιῶνες
ἀσημώνουν τούς αἰῶνες.

Μέ πλατάνια, λυγαριές,
ξέχειλες οἱ ρεματιές.

Τά χωριά της ἄσπροι γύροι,
στοῦ φωτός τό πανηγύρι.

”Αστρο καί μαργαριτάρι
κι ἀχιβάδα τό φεγγάρι.

Πρίν βραδιάσει, ξημερώνει,
χρυσαπλώνουν τοῦ ἥλιου οἱ κλῶνοι.

Εῖν' στό χάρτη ἀπάνω ἡ Ἑλλάδα
Θάλασσα, οὔρανός, λιακάδα.

PENA KAROYAIOS

Η ΑΔΙΑΣΠΑΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ

ποδοσφαιρικού παγκόσμιου πρωταθλήματος στην Ελλάδα.
με τρέχαντα αποτελέσματα από την παρασταση
ένου επικεντρωνεδιαστάσης για την πολιτική της χώρας.
από την οποία έχει πάρει μεγάλη σημασία στην πολιτική
ό ρόλο προσωπικού διαπολιτισμού.
υπό την προστασία της οποίας ανταποκρίνεται
την πολιτική της Ελλάδας.
η απόσταση από την πολιτική της Ελλάδας
επτάτετρα στρατηγικού ποδοσφαιρικού παγκόσμιου πρωταθλήματος
για την πολιτική της Ελλάδας.
από την πολιτική της Ελλάδας.
από την πολιτική της Ελλάδας.

9. ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

Οι παλαιοί “Ελληνες” ήταν ψηλοί σάν τίς ψηλότερες λεύκες και, δταν ἔπεφταν χάμω, πέθαιναν, γιατί δέν μπορούσαν νά σηκωθοῦν. Γι’ αυτό δ μεγαλύτερος δρκος τους ήταν: «Νά πέσω, ἃ δέ λέου ἀλήθεια».

Θεσσαλική παράδοση

“Ολοι οί προκομμένοι ἄντρες τῶν παλαιῶν ‘Ελλήνων, οί γονέγοι ὅλης τῆς ἀνθρωπότης, δ Λυκοῦργος, δ Πλάτων, δ Σωκράτης, δ Ἀριστείδης, δ Θεμιστοκλῆς, δ Λεωνίδας, δ Θρασύβουλος, δ Δημοστένης... κλαῖνε καί βασανίζονται διά τά πολλά δεινά δπου τραβάγει δυστυχισμένη πατρίδα τους.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Εἶχα δυό ἀγάλματα περίφημα... Τά χαν πάρει κάτι στρατιῶτες καί εἰς τ’ Ἀργος θά τά πουλοῦσαν κάτι Εύρωπαίων... Πήρα τούς στρατιῶτες, τούς μίλησα: «Αύτά καί δέκα χιλιάδες τάλαρα νά σᾶς δώσουνε, νά μήν τό καταδεχτεῖτε νά βγοῦν ἀπό τήν πατρίδα μας. Δι’ αυτά πολεμήσαμεν.»

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

‘Απ’ τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν ‘Ελλήνων τά ίερά
καί σάν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, ἐλευθεριά.

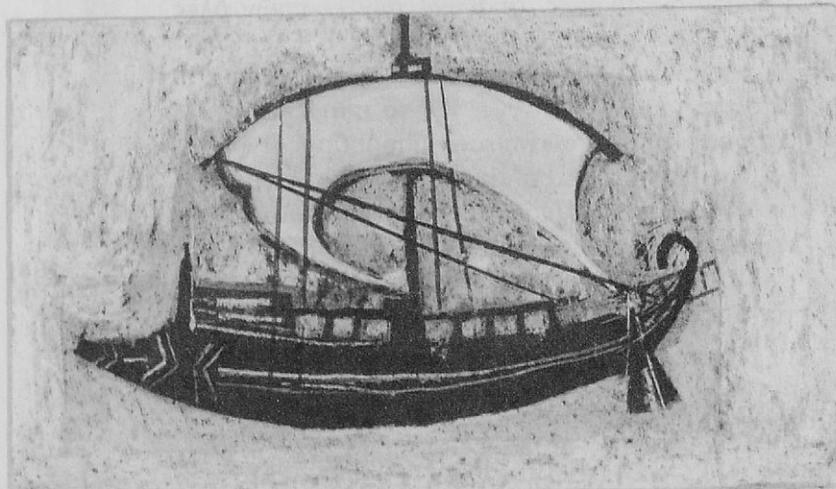
ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

10. Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΣΤΗ ΣΑΛΑΜΙΝΑ

(Διήγηση Πέρση άγγελοφόρου)

...Μά ή νύχτα προχωρεῖ, κι οί "Ελληνες κρυφό δρόμο
ν' ἀνοίξουν ἀπό πουθενά δέ δοκιμάζουν.

"Οταν δώμας μέ τ' ἄσπρα τ' ἄτια της ἡ μέρα
φωτοπλημμύριστη ἅπλωσε σ' δλο τόν κόσμο,
μιά πρῶτα ἀκούστηκε ἀπ' τό μέρος τῶν Ἑλλήνων
βουῇ τραγουδιστά μέ ὥχο φαιδρό νά βγαίνει
καί δυνατά ἀντιβούιζαν μαζί κι οί βράχοι
τοῦ νησιοῦ γύρω, ἐνῶ τρομάρα τούς βαρβάρους
ἐπιασεν δλους, πού ἔβλεπαν πώς γελαστῆκαν.
Γιατί δέν ἦταν γιά φευγιό πού ἔψαλλαν τότε
σεμνό παιάνα οί "Ελληνες, μά σάν νά ὁρμοῦσαν
μ' ὀλόψυχη καρδιά στή μάχη, ἐνῶ δλη ὥς πέρα
τή γραμμή των τῆς σάλπιγγας φλόγιζε ὁ ὥχος.
Κι ἀμέσως τά πλαταγιστά μεμιᾶς κουπιά τους
χτυποῦνε μέ τό πρόσταγμα τή βαθιάν ἄρμη
καί δέν ἀργοῦνε νά φανοῦν δλοι μπροστά μας.

Τό δεξί πρῶτο, σέ γραμμή, κέρας ἐρχόταν
μ' ὅλη τήν τάξη κι ἔπειτα κι ὁ ἄλλος ὁ στόλος
ἀπό πίσω ἀκλουθᾶ. Καί τότε ἦταν ν' ἀκούσεις
φωνή μεγάλη ἀπό κοντά: «Ἐμπρός τῶν Ἑλλήνων
γενναῖα παιδιά! Νά ἐλευθερώσετε πατρίδα,
τέκνα, γυναικες, καί τῶν πατρικῶν θεῶν σας
νά ἐλευθερώστε τά ίερά καί τῶν προγόνων
τούς τάφους. Τώρα γιά ὅλα εἶναι πού πολεμᾶτε.»
Μά κι ἀπό μᾶς βουή στήν περσική τή γλώσσα
τούς ἀποκρίνονταν καί πιά καιρός δέν ἦταν
γιά χάσιμο, μά εύτύς τό ἔνα στό ἄλλο ἐπάνω
καράβι κρούει τή χάλκινη ἀρματωσιά του.
Τό σύνθημα τῆς ἐμβολῆς ἔδωσε πρώτα
ἔνα καράβι ἑλληνικό, πού ἔσπασεν ὅλα
ἐνός φοινικικοῦ, κορόνες κι ἀκροστόλια,
κι ἔτσι ὅλοι στρέφουν δ' ἔνας καταπάνω τ' ἄλλου.
Λοιπόν, βαστοῦσε στήν ἀρχή καλά τό ρέμα
τοῦ στόλου τῶν Περσῶν, μά ὅταν στό στενό μέσα
τόσο πλῆθος στριμώχτηκαν καί δέν μποροῦσαν
καμιά βοήθεια δ' ἔνας τ' ἄλλουνοῦ νά δίνουν
κι οἱ ἴδιοι μέ τίς χαλκόστομες συμμεταξύ τους
χτυπίονταν πρῶρες, σπάνανε τῶν κουπιῶν ὅλες
μαζί οἱ φτεροῦγες καί, νά, τότε τῶν Ἑλλήνων
τά πλοϊά ἔνα γύρο μέ πολλή ἐπιδεξιοσύνη
ἀπό παντοῦ χτυπούσανε, καί τά σκαριά μας
ἀναποδογυρίζονταν καί δέν μποροῦσες
νά βλέπεις πιά τή θάλασσα, πού ἦταν γιομάτη
ἀπό ναυάγια καραβιῶν κι ἀνθρώπων φόνο·
καί βρύαζαν οἱ γιαλοί νεκρούς κι οἱ ξέρες γύρου,
ἔνω δσα μᾶς ἐμένανε καράβια ἀκόμα
τό βαζαν στό κουπί φευγάλα δίχως τάξη...»

ΑΙΣΧΥΛΟΣ

(Μετάφραση Ι. Ν. Γρυπάρη)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Συμφωνεῖ ἡ διήγηση τοῦ Αἰσχύλου μέ δσα ἔμαθες στήν Ἱστορία σου στήν τέταρτη τάξη;
  2. Ποιοί στίχοι δείχνουν
  - δτι ξημέρωσε·
  - δτι οἱ Ἑλληνες ἄρχισαν νά τραγουδοῦν καί νά σαλπίζουν τόν πολεμικό τους παιάνα·
  - δτι ἄρχισε ἡ συμπλοκή τῶν καραβιῶν·
  - δτι οἱ Πέρσες τά χασαν κι ἔριξαν τά καράβια τους τό να πάνω στ' ἄλλο·
  - δτι γέμισε ὁ τόπος νεκρούς καί ναυάγια περσικά·
  - δτι δσοι ἀπόμειναν κοίταξαν νά σωθοῦν μέ τή φυγή.
3. Ἀξίζει τόν κόπο νά μάθεις ἀπ' ἔξω τόν ἐλληνικό παιάνα.
4. Συζητήστε στήν τάξη γιά τίς μεταφράσεις τῶν ἄρχαίων καί γιά τά ἔργα τους πού παίζονται τό καλοκαίρι στά ὑπαίθρια ἄρχαϊα θέατρα.

11. Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΟΙΜΑΤΑΙ ΣΤΗ ΒΕΡΓΙΝΑ

Μιά φορά κι ἔναν καιρό, 2300 χρόνια πρίν καί λίγα ἀκόμη, ἀρχίζει ἔνα παραμύθι, πού ὅμως δέν εἶναι παραμύθι.

Στίς Αἰγαῖς, τήν παλιά πρωτεύουσα τῶν Μακεδόνων βασιλιάδων, ἄρχοντες, αὐλικοί καί λαός ἐτοιμάζονταν γιά τό μεγάλο ξεφάντωμα. Σ' αὐτήν ἔδω τήν πόλη ἡ βασιλοπούλα τους ἡ Κλεοπάτρα θά γινόταν σέ λίγο γυναίκα τοῦ Ἀλέξανδρου, τοῦ βασιλιᾶ τῆς Ἡπείρου. Σάν ἔφθασε ἡ μεγάλη μέρα, μέ τί ἰαχές καί ἐπιφωνήματα τό πλῆθος ἐπευφήμησε τό βασιλιά του, τό μεγάλο Φίλιππο Β', καθώς περήφανος συνόδευε τή θυγατέρα του στό θέατρο τῆς πόλης! Σέ λίγο θ' ἄρχιζε ὁ γάμος καί οἱ Μακεδόνες ἀνυπομονοῦσαν. "Ἐξαφνα ὅμως τά τραγούδια τῆς χαρᾶς σταμάτησαν, μιά πνιγμένη κραυγή πόνου κι ἔνας ξερός ἥχος ἀπό ἔνα κορμί πού ἔπεφτε ἀκούστηκαν καί μιά παγερή βουβαμάρα ἀπλώθηκε παντοῦ. Ἐκεῖ, μπροστά στό θέατρο τῶν Αἰγῶν, ὁ στρατηλάτης βασιλιάς κειτόταν νεκρός. Τό γάμο τῆς κόρης του εἶχε διαλέξει ὁ σωματοφύλακάς του ὁ Παυσανίας, γιά νά ἔκτελέσει τή φονική ἐντολή πού εἶχε πάρει. Ἀπό ποιόν; Γιά πολλά χρόνια ψιθυριζόταν πώς τό χέρι τοῦ φονιᾶ εἶχε ὀπλίσει ἡ πρώτη του γυναίκα ἡ Ὁλυμπιάδα, πού ποτέ δέν εἶχε παραδεχτεῖ τό δεύτερο γάμο τοῦ ἀνδρα της. "Ἡ μήπως ἦταν ὁ γιός του Ἀλέξανδρος, ὁ «Μέγας» ὅπως τόν ὀνόμασε ἡ ιστορία, πού τιμοῦσε περισσότερο τή μητέρα του ἀπ' ὅ, τι τόν πατέρα του; "Ἡ μήπως, τέλος, οἱ προαιώνιοι ἔχθροί του, οἱ Πέρσες; Ποτέ δέν τό μαθαν μέ σιγουρία οἱ Μακεδόνες... Οἱ γιορτές ὅμως τοῦ γάμου σταμάτησαν κι ἀντί γιά γαμήλια τραγούδια θρῆνοι ἀντηχοῦσαν τώρα στίς Αἴγες.

Σέ μιά μεγάλη πυρά, ὅπως συνηθιζόταν τότε, οἱ πιστοί φίλοι καί οἱ ύπήκοοι τοῦ Φιλίππου κάψαν τό κορμί του, πλύναν τά κόκαλά του μέ μοσχομυριστό ἀνέρωτο κρασί καί τά τοποθέτησαν στοργικά σέ χρυσοσκάλιστη λάρνακα, στολισμένη μέ πολύτιμα πετράδια καί μέ τό ἔμβλημα τῆς δυναστείας, ἔνα ἀστέρι. Πρίν τήν κλείσουν, σκέπασαν τά κόκαλα μ' ἔνα θαυμάσιο χρυσό στεφάνι ἀπό φύλλα καί καρπούς βελανιδιᾶς, πού ἦταν τό ίερό δέντρο τοῦ Δία, κι ἔβαλαν προσεχτικά τή λάρνακα μέσα σέ μιά μαρμάρινη

σαρκοφάγο. Κοντά της άκούμπησαν τά προσωπικά άντικείμενα τοῦ νεκροῦ, σύμβολα τῆς ἔξουσίας καὶ τῆς δύναμής του: τό ἐπίχρυσο, πελώριο — δυό μέτρα ὀλόκληρα — βασιλικό σκῆπτρο του, τή χρυσή φαρέτρα μέ τά βέλη του, τό πολύτιμο διάδημα, δουλεύμενο μέ χρυσάφι κι ἀσήμι, τό λαμπρό θώρακα πού ἔχε πάνω του ὀκτώ ἀνάγλυφα λιονταράκια καὶ τή μορφή τῆς Ἀθηνᾶς, τή δερμάτινη ἀσπίδα του στολισμένη μέ γυαλί, ἐλεφαντοκόκαλο, χρυσάφι καὶ ἀσήμι, τίς χάλκινες περικνημίδες του, τή μιά κοντύτερη λιγάκι ἀπό τήν ἄλλη (ὅλοι τό ἔχεραν πώς ὁ βασιλιάς κούτσαινε ἀπό τό ἔνα πόδι κι ἄς περπάταγε καμαρωτός), καὶ πόσα ἀκόμη ἀμύθητα δῶρα... Ἀνάμεσά τους πέντε μικρά ἐλεφάντινα ἀγάλματα, πέντε ἀγαπημένες μορφές, πού θά τοῦ κρατοῦσαν συντροφία στό μακρινό ταξίδι: τό πρῶτο παρίστανε τόν ἴδιο, τό νεκρό Φίλιππο, καὶ τ' ἄλλα τούς γονεῖς του, τήν Ὁλυμπιάδα καὶ τό γιό του, τόν κοσμοκράτορα Ἀλέξανδρο. Τέλος, σ' ἔναν τοῖχο τοῦ τάφου ὁ ζωγράφος τοῦ παλατιοῦ σχεδίασε μέ ζωηρά χρώματα μιά ἀγαπημένη γιά τό νεκρό εἰκόνα, ἔνα κυνήγι λιονταριοῦ, πού ἦταν μιά βασιλική ψυχαγωγία.

* * *

1977. "Ένα ήρεμο πρωινό τοῦ Νοέμβρη ή άρχαιολογική σκαπάνη ἄφηνε ἔναν ύπόκωφο ὥχο, σημάδι πώς ἀκουμποῦσε σὲ πέτρινη ἐπιφάνεια. Στή Βεργίνα, ἔνα χωριουδάκι τῆς Βέροιας, πού τά παλιά χρόνια τό λέγαν Αίγες, ξυπνοῦσε καὶ πάλι ὁ νεκρός βασιλιάς. "Ερχονταν νά ταράξουν τὸν ὑπὸν του οἱ φωνές ἔκπληξης καὶ θαυμασμοῦ τῶν ἀρχαιολόγων, πού ἔφεραν στὸ φῶς τά ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης, πού τόσους αἰώνες τὸν εἶχαν πιστά συντροφέψει.

ΕΦΗ ΑΛΛΑΜΑΝΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Η συγγραφέας μᾶς ἔδωσε πρῶτα τά ἱστορικά γεγονότα τά σχετικά μέ το Θάνατο καὶ τήν ταφή τοῦ Φιλίππου καὶ στό τέλος ἀναφέρθηκε στίς ἀνασκαφές τῆς Βεργίνας πού ἐπαλήθευσαν τά γεγονότα. Θά μπορούσατε ἔσεῖς νά ἀκολουθήσετε τήν ἀντίθετη πορεία;

2. 'Αν δέν ἔχετε ἀκούσει, ρωτήστε τό δάσκαλό σας ἢ τούς γονεῖς σας νά σᾶς πούν γιά τόν παγκόσμιας πιά φήμης 'Ἐλληνα ἀρχαιολόγο πού ἔκαμε τίς ἀνασκαφές.

12. ΕΝΑΣ ΛΑΪΚΟΣ ΘΡΥΛΟΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΝΤΑΔΑΧΤΥΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

“Οταν έγίνονταν οι άλλεπάλληλες πειρατικές έπιδρομές τῶν Σαρακηνῶν στήν Κύπρο, οἱ βυζαντινοί αὐτοκράτορες ἔστελναν ἡρωικούς Ἔλληνες πολεμάρχους ἀπό τὸν Ταῦρο τῆς Μικρασίας νά προστατέψουν τὸν νησί. Ὡταν οἱ λεγόμενοι Ἀκρίτες, πού φύλαγαν τὰ σύνορα, τὰ «στρατοτόπια» ὅπως τὰ δνόμαζαν. Κάτι ἄντρες δρυμητικοί καὶ γενναῖοι. Στρατιώτες καβαλαραῖοι καὶ πεζοί, πού ἀψηφοῦσαν τὸ θάνατο, ἔτοιμοι νά ἐπιτεθοῦν στὸν ἔχθρο μέτο κοντάρι τους καὶ μέ τό φοβερό σιδερένιο τους ρόπαλο. Προστάτης ἄγιος τους ἦταν ὁ μεγαλομάρτυρας τῆς Παφλαγονίας, ὁ Ἅγιος Μάρμας, πού ἦταν κι ὁ προστάτης ἄγιος τῶν βοσκῶν καὶ τῶν κοπαδιῶν. Ὅτερα ἀπό τὸ μαρτυρικό του θάνατο οἱ Ἀκρίτες μετέφεραν τὸ σεπτό* λείψανό του — κατά τὴν παράδοση — στὴν μικροπολιτεία τοῦ Μόρφου τῆς Κύπρου, ὅπου πρωτοστρατοπέδευσαν. Ἐκεῖ κτίσθηκε μία ὡραία ἐκκλησία ἀφιερωμένη στὸ ὄνομά του. Μέσα σ’ αὐτήν υπάρχει μαρμάρινη λάρνακα, ὅπου φυλάσσεται τὸ σκήνωμά* του.

Τούς Ἀκρίτες, πού μέ τόση εὔσέβεια λάτρευαν τὸν ἄγιο αὐτό, τούς ἐπονόμαζαν καὶ ἀπελάτες, γι’ αὐτό καὶ τὸ ρόπαλό τους τὸ ἔλεγαν ἀπελατίκιο. Πάνω σ’ αὐτό ἦταν χαραγμένη ἡ μορφή τοῦ ἄγιου τους. Τούς προσονόμαζαν ἀκόμα «Ἐλλενους, σύμφωνα μέτο ποντιακὸ ἰδίωμα, δηλαδή «Ἐλληνες, καὶ Ἑλληνικούς Δράκους, γιά τὸν ἄτρομο χαρακτήρα τους καὶ γιά τὴν ἡράκλεια δύναμή τους. Ὡταν τέλεια γυμνασμένοι σέ δλα τὰ ἐπικίνδυνα ἀγωνίσματα καὶ πάνω ἀπ’ ὅλα στὴν ἴππασία. Οἱ ἀκατάβλητοι αὐτοί ἄνθρωποι ἦταν οἱ «λάς τῶν ἀρμάτων», δηλαδή ὁ ἀρματωμένος λαός, πού ὀργάνωνε πολεμικούς ἀγῶνες καὶ πού ἔδινε γενναίους στρατηγούς καὶ βασιλιάδες, ὅπως ὁ Νικηφόρος Φωκάς, ὁ Βασίλειος Βουλγαροκτόνος καὶ ἄλλοι.

σεπτός: σεβάσμιος
σκήνωμα: ἄγιο λείψανο

Οι αύτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου, ἐκτιμώντας τήν ἀκατάβλητη σωματική τους δύναμη, τούς ἀκριβοπλήρωναν, τούς παραχωροῦσαν πολλά προνόμια καὶ μεγάλες ἑκτάσεις γῆς, γιά νά τίς καλλιεργοῦν. “Οταν ἔφτανε ἡ στιγμή νά ἐπιτεθοῦν στούς Σαρακηνούς, κρύβονταν μέσα σέ σπηλιές ἢ σέ χαράδρες κι ἔκαναν «ἔγκρυμα», δηλαδή καρτέρι στὸν ἔχθρο. Τότε ἔπεφταν ἀπάνω του καί τόν ἀποδεκάτιζαν μέ τά φονικά τους ρόπαλα.

‘Η δύναμη καί ἡ παλικαριά τῶν Ἀκριτῶν ἦταν τόση, ὥστε, ἐκτός ἀπό τ’ ἄλλα ἀθλητικά ἀγωνίσματα, εἶχαν καί τό «διτζίμιν», δηλαδή τό ρίξιμο ἐνός τεράστιου δύκολιθου, πού ὡς τά σήμερα εἶναι τό πιό ἀγαπημένο ἀθλητικό παιχνίδι τῶν Κυπρίων.

Στά κυριότερα τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου τῆς Κύπρου κυρίαρχη Θέση κρατεῖ, δπως εἶναι φυσικό, ὁ Διγενής Ἀκρίτας, πού ὅχι μόνο νικάει τό Χάροντα, ἀλλά ἔχει κοντά του, πάνω στό μαῦρο του ἄτι, καὶ τήν ἀγαπημένη του γυναίκα, πού τόν ἐμπνέει καὶ τοῦ δμορφαίνει τή ζωή:

Εἰσε τζαί* τήν καλλίσαν* του πίσω του πά στό μαῦρον
τζ* ἐφέγγαν του τά κάλλη της τήν νύχταν νά γυρίζει.*

εἰσε: εἰ̄χε
τζαί: καί

καλλίσα: ἡ καλή του, ἡ γυναίκα του
λάς: λαός

“Οπως οι περισσότεροι λαϊκοί θρύλοι είναι συνυφασμένοι μέτρην ιστορία, έτσι και ή φαντασία του κυπριακού λαοῦ ἔπλεξε γύρω από τόν ἀντρειωμένο Ἀκρίτα και τούτη τήν ὅμορφη παράδοση, πού μοιάζει μέτρην παραμύθι και πού ἔχει σχέση μέτρη θρυλικό βουνό του Πενταδάχτυλου.

“Οταν ἔνας ἀπό τούς πιό δυνατούς παλικαράδες Σαρακηνούς, ὕστερον ἀπό φοβερή μάχη μέτρη Διγενή, βγῆκε νικημένος, γιά νά σωθεῖ ἀπό τού γίγαντα τά χέρια, μπῆκε σ' ἔνα πλεούμενο και τράβηξε γιά τήν Κύπρο, ἀπό τόπου θά πήγαινε στήν Συρία. Ὁ Διγενής τόν πήρε τό κατόπι και βγῆκε στήν Κερύνια. Ἐκεῖ ἀνακάλυψε γρήγορα τά πατήματα του Σαρακηνοῦ, ἀπό τά ἵχνη τῶν τεράστιων ποδαριῶν του. Κι ὅτι κόντευε νά τόν προφτάσει, βλέπει ξαφνικά νά ορθώνεται μπροστά του ἔνα πελώριο βουνό, πού ὡς ἐκείνη τή στιγμή δέν ύπηρχε σ' αὐτή τή θέση. Μά τό παράξενο τούτο βουνό δέν ἥταν ἀπό πέτρα φτιαγμένο. Ἡταν τόσο μαλακό σάν τό προζύμι, σάν τό λάστιχο. Ὁ Διγενής θέλησε νά τό ἀνεβεῖ, γιά ν' ἀγγαντέψει πίσω ἀπό αὐτό τόν καταδιωκόμενο ἔχθρο του. “Ομως δέν τό κατόρθωνε, γιατί, ὅπου πατοῦσε, οί ποδαροῦκλες του βούλιαζαν στό μαλακό πηλό και δέν μποροῦσε νά προχωρήσει. Τέλος, βάζοντας μεγάλη δύναμη, ἀπλώνει τό τεράστιο χέρι στήν κορφή του βουνοῦ, ἀρπάζεται ἀπό αὐτήν και, δρασκελώντας, τό πηδάει ἀπό τήν Κερύνεια στήν Κυθρέα, ἀφήνοντας τά σημάδια τής χερούκλας του πάνω στό βουνό, πού πέτρωσε και ἀπό τότε ὀνομάστηκε Πενταδάχτυλος.

‘Ο θρύλος λέει ἀκόμα πώς ὅταν ὁ Διγενής εἶδε ἀπό ψηλά τό Σαρακηνό πού πήγαινε κατά τήν Ἀμμόχωστο, ξερίζωσε ἀπό τό βουνό ἔναν πελώριο βράχο και τού τόν ἔριξε, χωρίς νά τόν πετεύχει. ‘Ο βράχος αὐτός, πού λέγεται «ἡ Πέτρα τού Διγενή», ύπάρχει κοντά στήν Κυθρέα κι ἔδωσε τ' ὄνομά του σ' ἔνα χωριό.

Παρόμοιοι θρύλοι γιά τό Διγενή Ἀκρίτα ύπάρχουν ἀπειροὶ ἀλλοὶ στήν Κύπρο, πού, μαζί μέτρην ἀκριτικά τραγούδια, τρέφουν ἀπό αἰώνες τή λαϊκή ψυχή μέτρην μεγάλα και ἡρωικά κατορθώματα τού μυθικοῦ πρωτοπαλίκαρου τής βυζαντινῆς ἀκριτικῆς ἐποποίιας.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Για τούς 'Ακρίτες και τό Διγενή ξέρετε άρκετά πράγματα άπό τήν περσινή σας Βυζαντινή Ιστορία. Πολύ περισσότερα ύπάρχουν σ' αύτό τό κεφάλαιο και στό δημοτικό ποίημα πού άκολουθεῖ. Στό Άνθολόγιό σας έπισης θά βρεῖτε τό δημοτικό «'Ο Διγενής 'Ακρίτας» (σελ. 12) και τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ «'Ο Διγενής» (σελ. 171).

2. Γεγονότα καί πρόσωπα πού έγιναν θρύλοι πήραν στή φαντασία τοῦ λαοῦ ύπερφυσικές διαστάσεις. Γι' αύτό και δυτάν τά διηγεῖται ό ανθρωπος τοῦ λαοῦ, μεγαλοποιεῖ τά χαρακτηριστικά καί τίς πράξεις τους, φτάνοντας στήν ύπερβολή. Νά βρεῖς σέ τούτο τό κεφάλαιο καί στό δημοτικό τραγούδι πού άκολουθεῖ τέτοιες «ποιητικές» ύπερβολές. Π.χ.

«ό Διγενής... ξερίζωσε άπό τό βουνό έναν πελώριο βράχο καί τοῦ τόν έριξε.»

13. ΟΙ ΑΚΡΙΤΕΣ

Ο Κωνσταντίνος ό μικρός κι ό Ἀλέξης ό ἀντρειωμένος
καί τό μικρό Βλαχόπουλο, ό καστροπολεμίτης,
ἀντάμα τρῶν καί πίνουνε καί γλυκοκουβεντιάζουν,
κι ἀντάμα ἔχουν τούς μαύρους τους στόν πλάτανο δεμένους.
Τοῦ Κώστα τρώει τά σίδερα, τ' Ἀλέξη τά λιθάρια,
καί τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου τά δέντρα ξεριζώνει.

Κι ἐκεῖ πού τρῶγαν κι ἔπιναν καί πού χαροκοποῦσαν,
πουλάκι ἐπῆγε κι ἔκατσε δεξιά μεριά στήν τάβλα*.
Δέν κελαηδοῦσε σάν πουλί, δέν ἔλεε σάν ἀηδόνι,
μόν' ἐλαλοῦσε κι ἔλεγεν ἀνθρωπινή κουβέντα:
«Ἐσεῖς τρῶτε καί πίνετε καί λιανοτραγουδάτε

τάβλα: τραπέζι φαγητοῦ

καί πίσω σᾶς κουρσεύουνε* Σαρακηνοί κουρσάροι.
Πήραν τ' Ἀλέξη τά παιδιά, τοῦ Κώστα τή γυναίκα,
καί τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλο τήν ἀρραβωνιασμένη.»

“Ωστε νά στρώσει δι Κωνσταντής καί νά σελώσει δι Ἀλέξης,
εύρεθη τό Βλαχόπουλο στό μαῦρο καβαλάρης.
— Γιά σύρε σύ, Βλαχόπουλο, στή βίγλα* νά βιγλίσεις.
Κι ἄν εἴν· πενήντα κι ἑκατό, χύσου, μακέλεψέ* τους,
κι ἄν εἴναι περισσότεροι, γύρισε, μίλησέ μας.

‘Επῆγε τό Βλαχόπουλο στή βίγλα νά βιγλίσει.
Βλέπει Τουρκιά, Σαρακηνούς κι Ἀράπηδες κουρσάρους,
οι κάμποι πρασινίζανε, τά πλάγια κοκκινίζαν.

“Αρχισε νά τούς διαμετράει, διαμετρημούς δέν είχαν.
Νά πάει πίσω ντρέπεται, νά πάει ἐμπρός φοβάται.
Σκύβει, φιλεῖ τό μαῦρο του, στέκει καί τόν ρωτάει:
— Δύνεσαι, μαῦρε μ', δύνεσαι στό γαῖμα γιά νά πλέξεις;*
— Δύνομαι, ἀφέντη, δύνομαι στό γαῖμα γιά νά πλέξω
κι δσους θά κόψει τό σπαθί, τόσους θενά πατήσω.
Μόν’ δέσε τό κεφάλι σου μ' ἔνα χρυσό μαντίλι,
μήν τύχει λάκκος καί ριχτῶ καί πέσεις ἀπ' τή ζάλη.

— Σαΐτες μου ἀλεξαντρινές, καμιά νά μή λυγίσει,
κι ἔσύ, σπαθί μου δαμασκί, νά μήν ἀποστομώσεις.
Βόηθα μ', εύχη τῆς μάνας μου καί τοῦ γονιοῦ μου βλόγια,
εύχη τοῦ πρώτου μ' ἀδερφοῦ, εύχη καί τοῦ στερνοῦ μου.
Μαῦρε μου, ἄιντε νά 'μπομε, κι δπου Θεός τό βγάλει!

Στά ἔμπα του μπῆκε σάν ἀιτός, στά ξέβγα σάν πετρίτης,
στά ἔμπα του χίλιους ἔκοψε, στά ξέβγα δυό χιλιάδες,
καί στό καλό τό γύρισμα κανένα δέν ἀφήνει.

Πήρε τ' Ἀλέξη τά παιδιά, τοῦ Κώστα τή γυναίκα —
καί τό μικρό Βλαχόπουλο τήν ἀρραβωνιασμένη.

Προσγονατίζει δι μαῦρος του καί πίσω του τούς παίρνει.

κουρσεύω: κάνω ἐπιδρομή, κυριεύω

Δημοτικό

βίγλα: σκοπιά, παραπρητήριο

μακέλεψώ: σφάζω

δύνεσαι στό γαῖμα γιά νά πλέξεις; μπορεῖς νά κολυμπήσεις στό αἷμα;

14. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Τό άπόσπασμα αύτό είναι παρμένο ἀπό τήν όμώνυμη τραγωδία τοῦ Νίκου Καζαντζάκη. 'Ο συγγραφέας βάζει τό Φραντζή, ἀξιωματοῦχο τῆς αὐλῆς καὶ αὐτόπη μάρτυρα, νά διηγεῖται τίς τελευταῖς στιγμές τοῦ αὐτοκράτορα.

‘Ολόστερνη φορά τόν εἴδα καβαλάρη
στίς πρῶτες πρῶτες λάμψεις τῆς αύγης νά τρέχει,
τούς ξεπνεμένους μας συντρόφους νά γκαρδιώνει.
Δεξά του δ δούκας Νοταράς, ζερβά του δ μέγας
Καρυστινός, σάν γερο-αρχάγγελος, χιμοῦσε·
κι δλομπροστά, μέ τούς σαράντα Κρητικούς του,
ἔσκαβε στράτα μές στίς σάρκες δ Χαρκούτσης.
‘Ελαμπαν δλοι σάν ἀρχάγγελοι καί τρέχαν
τά αἷματα πηχτά ἀπ’ τίς θεϊκές φτερούγες!
Γυρίζει δ βασιλιάς στούς σύντροφους κι ἀκούστη,
μές στῆς βαριᾶς σφαγῆς τό σάλαγο, ή φωνή του:
«‘Ομπρός, κουράγιο, ἀδέρφια· μή φοβάστε! ’Αθάνατοι
λογιούμαστε “Ελληνες, ντροπή νά ντροπιαστοῦμε!»
Μιλοῦσε κι ἔκοβε μέ τό σπαθί του δρόμο
μές στήν Τουρκιά, δεξά, ζερβά, καί προχωροῦσε...
Μά ξάφνου θάμπωσαν τά μάτια μου· στίς πρῶτες
τοῦ ἡλιου ἀχτίδες σαραντάπηχο εἴδα ἀράπη
βαρύ στήν ἄγια κεφαλή μπαλτά ν’ ἀσκώνει·
σέρνω φωνή, χιμῶ νά σκοτωθῶ μαζί του —
μά πέρα μ’ ἔσπρωξαν, μέ πέταξαν, καί μόνο
σπαραχτικιά κραυγή γρικῶ μές στήν ἀντάρα:
«‘Αχ, δέν ύπάρχει χριστιανός ἐδῶ κανένας
νά πάρει τό κεφάλι μου;»

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Συμπίπτουν αύτά πού λέει ό Καζαντζάκης μέ όσα μάθατε στήν 'Ιστορία τῆς Πέμπτης';
2. Άπο πού βγαίνει ότι τό βυζαντιο στούς τελευταίους αιώνες του εἶχε τέλεια έξελληνιστεῖ;
3. Πώς φαίνονται στά μάτια τοῦ Καζαντζάκη οἱ συμπολεμιστές τοῦ αὐτοκράτορα;
4. 'Ο Καζαντζάκης χρησιμοποιεῖ τή φράση «ἄγια κεφαλή» γιά τόν Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Τί τόν ἔκαμε νά τόν βλέπει σάν άγιο;

15. ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡ-ΚΟΣΜΑ

Τόν καιρό ἔκεινο χιλιάδες λαός ἔτρεχε ν' ἀκούσει ἔναν ἄγιο ἄνθρωπο, πού γύριζε ἀπό χωριό σέ χωριό καί κήρυχνε τό λόγο τοῦ Κυρίου. Πατερ-Κοσμά τόν ἔλεγαν, γιατί ἦτανε καλόγερος, μά δ λαός τόν εἶχε γιά ἄγιο ἀπό τά θαυμαστά πού ἔλεγε κι ἀπό τά θαυμαστά πού ἔκανε, γιατρείς, προφητεῖς κι ἄλλα πολλά, κι ὅλοι τόν ἐφώναζαν «ὁ ἄγιος, ὁ ἄγιος Κοσμάς» καί τρέχανε σαστισμένοι νά τόν προσκυνήσουν, δθε περνοῦσε.

“Ητανε τρίτη κάν τέταρτη φορά πού ἐρχόταν σέ τοῦτα τά μέρη, δώδεκα ὥσως καί δεκαπέντε χρόνια ἀπό τότε πού πρωτόρθε, μέ μαῦρα μαλλιά καί μαῦρα γένια. Σήμερα ἀσημώθηκαν ἡ γενειάδα του καί τά μαλλιά του. “Ομως τό κορμί του εἶναι πάντα ὅρθιο, πάντα κυπαρισσένιο, ξεψαχνισμένο ἀπό τήν ἀσκητεία καί τίς πορεῖες.

“Ετσι παρουσιάστηκε ἔνα ἀπομεσῆμερο. “Ηρθανε ἄνθρωποι, σταλμένοι ἀπό τόν πατερ-Κοσμά καί εἴπανε: «Ἐρχεται ὁ Ἅγιος... ἐρχεται ὁ Ἅγιος!» “Ολος ὁ κόσμος κατάλαβε ὅτι λέγανε γιά τόν πατερ-Κοσμά. Ποιός ἄλλος ἄγιος γύριζε στά χρόνια μας ἀπό τόπο σέ τόπο νά φέρει τό φῶς τῆς ἀλήθειας. ‘Ολόκληρη ἡ Ρούμελη κι ἡ Ἡπειρο ἀπ’ ἄκρη σ’ ἄκρη, Θέλω νά πῶ ἀπό κορφή σέ κορφή κι ἀπό φαράγγι σέ φαράγγι, κι ὀλόκληρη ἡ Ἀρβανιτιά τόν ἔξεραν τόν Ἅγιο, τόν Ἅγιο Κοσμά, καί τόν ἐλαχταροῦσαν καί τόν ἐπρόσμεναν. Κοντά εἴκοσι χρόνια τώρα πού πρωτοπήρε τό ραβδί καί πορεύεται.

“Ηρθανε λοιπόν ἄνθρωποι καί κοινολογήσανε τή μεγάλη χαρά, πώς ἐρχεται ὁ Ἅγιος καί νά ἐτοιμαστοῦν νά τόν προσδεχτοῦνε. Εἴπανε ἀκόμα οἱ ἄνθρωποι: «Σᾶς παραγγέλνει νά ἐτοιμάσετε πολλά σακιά γεμάτα ψωμί καί πολλά καζάνια γεμάτα βρασμένο στάρι, νά τά ἀραδιάσετε στό δρόμο ἔξω ἀπό τό χωριό, ἔκει πού τό μονοπάτι γίνεται πιά δρόμος ἀπό τό πολύ τό πηγαινέλα τοῦ κόσμου, νά τά βάλετε ἀράδα στή γραμμή, δεξιά κι ἀριστερά, στό δρόμο πού θά ἐρχεται ὁ Ἅγιος, γιατί θέλει νά μοιράσει πρῶτα φαΐ στή φτωχολογιά, νά χορτάσει. “Υστερα νά συναχτεῖτε, σύψυχο τό χωριό — γιά τούς Καλαρρύτες λέμε — σύψυχο τό χωριό, παιδιά καί γέροι,

γυναῖκες καὶ ἄντρες, στήν Πλάκα ἀπάνω, δηλαδή στ' ἀλώνι όπου εἶναι μεγάλη ἀπλωσιά, καὶ θά σᾶς μίλησει ὁ "Ἄγιος. (...)

* * *

...Κι ὅταν πιά ἤρθανε κάτι παιδιά τρέχοντας, νά πούνε πώς ἥρθε, ἔφτασε, φτάνει ὁ "Ἄγιος, νάτος! ὅλοι ὅσοι εἴχανε ἀπομείνει στό χωριό χυθήκανε στά· μονοπάτια, χυθήκανε ποτάμι ἀπάνω στούς φτωχούς ἀγρούς καὶ τά στενά λιβάδια, ἀπό τό μέρος ὅπου ἐρχότανε ὁ "Ἄγιος, καὶ σάν τόν εἴδανε μονομάς μπροστά τους, πέφτανε γονατιστοί, κι ὅσοι μπορούσανε τοῦ φιλούσανε τά σκονισμένα πόδια καὶ τό τριμμένο ράσο καὶ τά χέρια. Κι ἄλλοι κλαίγανε ἀπό τή χαρά τους, ἄλλοι γελούσαν, ἄλλοι κοιτάζανε σάν χαζοί, συνεπαρμένοι ἀπό τήν ὅψη τοῦ 'Αγίου.

Κι ἄν εἶναι τώρα νά πῶ γιά τήν ὅψη του, θά πῶ πώς ὥταν ἀγέρινη. Μιά μελαψή μορφή, στεφανωμένη ἀπό μαλλιά χιονίσμένα, καὶ στή μέση δυό μάτια μαῦρα σάν καρφιά, φλογερά καὶ γυαλιστερά, πού λάμπανε ώσάν ἀπό φῶς οὐράνιο. Ἡ κορμοστασιά του λυγερή καὶ ώσάν ἄυλη ἀπό τή μακριάν ἀσκηση καὶ τούς μεγάλους κόπους, καὶ βάδιζε γοργά καὶ μέ πλατιά βήματα. Στεκόταν λοιπόν ἀπό καζάνι σέ καζάνι κι ἀπό σακί σέ σακί καὶ τά εύλο-

γοῦσε πρῶτα κι ὑστερά ἔπαιρνε ἀπό μέσα μιά χουλιαριά βρα-
σμένο στάρι ἥ ἔνα ψωμί καί τδ 'δινε στὸν κοντινό του. Καί προ-
χωροῦσε. Καί πίσω του κάτι καλόγεροι τῆς συνοδειᾶς του μοιρά-
ζανε τό φαγί στούς φτωχούς πού τρέχανε. Αὐτός προχωροῦσε.
“Ωσπου ἔφτασε στήν Πλάκα, στό φαρδύ τ' ἀλωνοτόπι, ἐκεῖ πού
ἔπρεπε νά σταθεῖ καί νά κηρύξει. Μά ἐπειδή ἤτανε κουρασμένος
ἀπό τὸν πολύ τό δρόμο, κάθισε σέ μιά πέτρα καί σκούπισε τὸν
ἴδρωτά του.

Σέ τοῦτο τό ἀναμεταξύ οἱ ἄνθρωποί του στήσανε ἔνα μεγάλο
σταυρό καταγῆς, ἐκεῖ πού ἤταν νά σταθεῖ καί νά κηρύξει, καί στά
πόδια τοῦ σταυροῦ βάλανε ἔνα σκαμνί ἀπό ξύλο καστανιᾶς, ντυ-
μένο μέ κόκκινο βελοῦδο, πού τοῦ τό χανε χαρίσει πρόπερσι σέ
κάποιο χωριό τῆς Θεσσαλίας. Κι ούδέ δέχτηκε νά πάει νά ξεκου-
ραστεῖ στό σπίτι τοῦ Ἐπίτροπου τῶν Καλαρρυτῶν, ούδέ καί θέ-
λησε νά φάει τίποτα, μόνο γάλα ἥπιε, καί γύρεψε νά τὸν ἀφήσουν
νά μείνει ἔτσι γιά λίγο μέ κλειστά τά μάτια, νά ξανασάνει, ώσπου
νά ἔτοιμάσουν τό σταυρό. Καί σέ κάποιον πού τὸν ρώτησε γιατί
βιάζεται τόσο, ἀφοῦ μπορεῖ νά κηρύξει καί αὔριο, εἶπε:

— Δέ μοῦ μένει πιά καιρός...

Καί τότες ἐμαθεύτηκε ἀπό τούς ἀνθρώπους πού τὸν ἀκολου-
θοῦσαν — ἤτανε πολλοί παπάδες καί καλόγεροι καί πάνω ἀπό
διακόσιοι ἄλλοι χριστιανοί — μαθεύτηκε ὅτι ὁ πασάς τοῦ Μπερα-
τιοῦ τὸν κυνηγάει τόν “Ἄγιο, ὅτι τό Ντοβλέτι τόν ἔχει ύποψιαστεῖ,
τάχα πώς πάει νά ξεσκώσει τούς ραγιάδες, ὅτι οἱ Ἐβραῖοι τόν
ἐσυκοφαντήσανε κι ὅτι οἱ πλούσιοι τόν κατηγοροῦνε, τάχα πώς
ξανάβει τούς φτωχούς. (...)

‘Αφοῦ ξαπόστασε λοιπόν ὁ πατερ-Κοσμάς, σηκώθηκε, ὀρθώ-
θηκε ἀπό τά νύχια στήν κορφή κι ἔμεινε ἀσάλευτος γιά μιά στιγ-
μή, κοιτώντας ἀπάνω. “Ὑστερά πῆγε — ὁ λαός ἄνοιγε μπροστά
του μέ σεβασμό — πῆγε καί στάθηκε κάτω ἀπό τό σταυρό,
ἀκούμπησε τή ράχη του στό σταυρό, ἀνεβασμένος στό σκαμνί,
νά τόνε βλέπουν ὅλοι. Κι ἄρχισε νά λέει (...)

“Ἐλεγε ὁ μακάριος καί, καθώς ἀπλωνε τά δυό του χέρια, ἔστεκε
ἀκουμπισμένος στό μεγάλο ξύλινο σταυρό ώσάν τόν Ἐσταυρω-
μένο κι ὁ λαός ἀνατρίχιαζε πού τόν ἔβλεπε καί τόν ἄκουγε, τούτη

τή βαριά καί γλυκύτατη φωνή, όπου χτυποῦσε μέσα τους καί τούς άνατάραζε. Εἶπε άκόμα ό πατερ-Κοσμάς:

— (...) 'Αδελφοί μου, νά σπουδάζετε τά παιδιά σας, νά μαθαίνουν έλληνικά, διότι καί ή 'Εκκλησία μας εἶναι είς τήν έλληνική καί τό Γένος μας εἶναι έλληνικόν... Καλύτερα, άδελφέ μου, νά έχεις έλληνικό σχολείον είς τό χωριό σου, παρά νά έχεις βρύση καί ποτάμι. Τέκνα μου άγαπητά έν Χριστῷ, διάτηρηστε γενναϊα καί άτρομητα τήν Ιεράν μας θρησκείαν καί τήν γλώσσαν τῶν πατέρων μας, γιατί αύτά τά δύο εἶναι ή φιλτάτη μας πατρίδα, καί χωρίς αύτά τά δύο τό Γένος μας καταστρέφεται! Μήν άπελπίζεστε, άδελφοί μου! Τό ποθούμενο θά γίνει! Μιά μέρα θά γίνει Ρωμαίικο δλος έτοιμος ό τόπος καί καλότυχος όποιος ζήσει σέ κεινό τό βασίλειο. Ναί, σᾶς λέγω, ἀλλά νά 'χετε ύπομονή! Τό ποθούμενο θά γίνει στήν τρίτη γενεά. Θά τό δοῦν τά έγγονια σας. Θά κοιμηθοῦνε σκλάβοι καί θά ξυπνήσουνε λεύθεροι!

Τούς εἶπε πολλά άκόμα, καρφωμένος έκει στό σταυρό του, κι ό ἄνεμος, πού είχε σηκωθεῖ στό άναμεταξύ, τώρα στό λιοβασίλεμα, τοῦ χτενίζε τά μαλλιά καί τοῦ ἀπλωνε πάνω στό στῆθος τήν ἄσπρη γενειάδα. Κι ό λαός ἀπό κάτω, ό λαός γύρω του θαύμαζε κι ἀποροῦσε καί δέν ἥξερε τί νά πεῖ, πού ἔνας ἀνθρωπος ἄγιος καταδέχτηκε νά 'ρθει νά τούς μιλήσει τόσην ὥρα. (...) Κι ἀφοῦ τέλεψε τό κήρυγμά του ό πατερ-Κοσμάς, τούς εἶπε πώς εἶναι λυπημένος, γιατί πρέπει νά φύγει δύρηγορα. 'Ο λαός πού τόν ἀκουγε βόγγηξε ώσταν ἀπό ἔνα στόμα:

— Μή μᾶς ἀφήνεις! Μή φύγεις!

Ἐκεῖνος τούς ξανάπε:

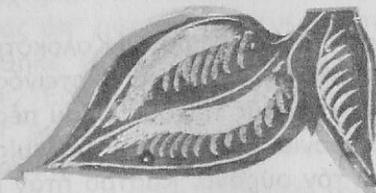
— Εἶναι πολλοί οι χριστιανοί πού μέ έχουνε ἀνάγκη. Πρέπει νά πάω. Δέν ἔχω πιά καιρό. Πρέπει νά φύγω.

Κι ώς ἐκατέβηκε ἀπό τό σκαμνί, τρέχανε καί στριμώχνονταν ὅλοι γύρω του καί τοῦ φιλοῦσαν τά χέρια καί τό τριμένο ράσο καί τοῦ βρέχανε τά σκονισμένα πόδια μέ τά δάκρυα τους.

"Ἐτσι τούς βρήκε τότε τό βράδυ, δίχως νά τό καταλάβουν. Μιά χλωμή φλόγα θάμπωνε τό ἀκροούρανο. Στίς γοῦβες καί στά ρέματα οι πρῶτες σκιές φέρνανε τίς πρῶτες ἀνατριχίλες. 'Ο πατερ-Κοσμάς, ἀκολουθούμενος ἀπό δλο τό πλήθος, μπῆκε τότε στό χωριό, νά πάει σέ κάποιο σπίτι, νά ξαποστάσει γιά τή νύχτα. 'Ο

κόσμος σκόρπισε λίγο λίγο. Κι ἔμειναν γύρω ἀπό τό σπίτι, ὅπου ἀναπαυόταν ὁ ἄγιος, πολλοί χριστιανοί, χωρίς νά ξέρουνε κι αύτοί γιατί, ὕσως τόν ξαναδοῦνε. Καί σ' ὅλα τά σπίτια ἄλλη κουβέντα πιά δέ γινότανε, παρά γιά τόν πατερ-Κοσμά κι ὅλοι θαυμάζανε, κι ὁ καθένας ἔλεγε τό δικό του, κάτι πού εἶδε ἢ κάτι πού ἤκουσε γιά τόν "Άγιο. (...)

ΘΑΝΑΣΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

16. ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

...Μέ τή σφαγή καί τή φωτιά στήν Τρίπολη, τρόμος ἔκοψε ἀπότομα τούς ραγιάδες, πού εἶχαν ξεθαρρέψει γιά μιά στιγμή. Γενική ἔξοδο τῶν πληθυσμῶν γιά τά δάση καί τά βουνά: Ή καπετάνισσα, ή μάνα τοῦ Κολοκοτρώνη, μέ τήν κοιλιά στό στόμα — ἦταν ἐτοιμόγεννη — ἀκόλουθοϋσε τό ρέμα τῆς φευγάλας. Μαύρο Μεγαλοβδόμαδο. Τήν ήμέρα κρύβονταν, ἄκουγαν μέ λαχτάρα τόν ἀντίλαλο τοῦ κυνηγητοῦ, τίς μακρινές ντουφεκίες, τά ξεφωνητά. Καί τή νύχτα, σάν τ' ἀγρίμια, περπατοῦσαν ἀπό μονοπάτια καί γιδόστρατες, σκίζανε λόγκους, περνοῦσαν ποτάμια, γλιστροῦσαν ἀπό γκρεμούς...

Σκαρφάλωσαν σέ μιά πλαγιά, στό Ραμοβούνι. Ή καπετάνισσα πονοῦσε. Ξημέρωνε Δευτέρα τῆς Λαμπρῆς. Ή γυναίκα δέν κρατοῦσε πιά. Οι ἄλλες γυναικες τῆς στρώσανε χαμόκλαδα, μιάν ἀντρομίδα, κάτω ἀπό ἔνα δέντρο, καί τή βάσταξαν νά γεννήσει.

Στό θυμαρομυρισμένον ἀέρα τοῦ βουνοῦ πῆρε τήν πρώτην ἀνάσα ὁ Κολοκοτρώνης. Οι φλόγες τῆς Τρίπολης ἦταν τό πρώτο φῶς π' ἀντίκρισε. Ή βουή τῶν ἀρμάτων τό νανούρισμά του. Τά κλάματα κι οἱ κατάρες στόν Τούρκο ή πρώτη ἀνθρώπινη φωνή πού ἄγγιξε τ' αὐτιά του. Τό γάλα τῆς μάνας του εἶχε κόψει ἀπό

τήν τρομάρα καί τή λύπη. ‘Ο μικρός ἔκανε νά πιεῖ καί τ’ ἄφηνε μέ κλάματα. Δέ δέχτηκε αὐτό τό γάλα τῆς σκλαβιᾶς, παρά ὅταν τόν Θέρισε ἡ πείνα... “Οταν πῆγαν τά συχαρίκια στόν παππού, ό γερο-Γιάννης Κολοκοτρώνης, βαθιά πικραμένος, ἀπελπισμένος, δέν ἔδειξε χαρά. ”Εβλεπε τή γέννηση καινούριου ραγιᾶ.

— Τοῦτο τό παιδί, τούς εἶπε στενάζοντας, θά μεγαλώσει, θά παντρευτεῖ, θά κάμει παιδιά κι ἀγγόνια καί πάλι λευτεριά δέ θά ἰδοῦμε...

Βάφτισαν τό μικρό παιδί Θόδωρο. Οἱ Κολοκοτρωναῖοι κατέβηκαν ἀργότερα στή Μάνη... Κλειστός καί σκοτεινός ἦταν ό μανιάτικος πύργος μέ τούς χοντρούς τοίχους, δησπού πέρασε ό Κολοκοτρώνης τά τρυφερά χρόνια. Μέσ’ ἀπό τίς πολεμίστρες πρωταντίκρισε τόν κάμπο καί τόν ούρανό. Κάστρο ἦταν ἡ γλάστρα, πού ἀνάστησε τό γερό πολεμικό βλαστάρι. Στό σχολειό τῆς ἄγριας μάχης, τῶν αίμάτων καί τῶν δακρύων, πού ἀντρίζουν τό φρόνημα καί πρώιμα γουρμάζουν τόν ἄνθρωπο, ἔμαθε τό ἀλφάβητο τῆς ζωῆς ό αὐριανός ἀρχιστράτηγος τοῦ Μοριᾶ.

‘Ο πατέρας του ἔλειπε συχνά μακριά. Εἶχε ντουφέκι, ἔδω κι ἐκεῖ, μέ τούς Ἀρβανιτάδες. “Οταν ό μικρός Θόδωρος ἄρχισε νά νιώθει καλά τή μητρική ὅμιλία, τοῦ διηγιότανε ἡ καπετάνισσα πῶς ό πατέρας του χτύπησε σέ τούτη ἡ σ’ ἐκείνη τή μάχη τούς Τούρκους... Καί μιά Λαμπρή, πού ’τρωγαν τ’ ἀρνί στόν πύργο, ἀκουσε γιά πρώτη φορά Μανιάτες νά τραγουδᾶνε τή δόξα τοῦ πατέρα του, πού σκότωσε τόν τρομερό Μέτς-Ἀράπτη... ‘Η καρδιά λαχτάρισε στά στήθη τοῦ κλεφτόπουλου... ‘Η εἰκόνα τοῦ πατέρα μεγάλωνε στή φαντασία του. Κι ὅταν καμιά φορά ἐρχόταν, ἔτρεχε στήν ἀγκαλιά του. Τόν θαύμαζε ἀμίλητος. Τοῦ φαινόταν γίγαντας. Πασπάτευε τό γιαταγάνι του, πάσκιζε νά σηκώσει τίς βαριές πιστόλες του. Πότε θά μεγάλωνε κι αὐτός, νά ζώσει τό σπαθί, νά πάει κοντά του στά ψηλά βουνά!.. Ἀργότερα, δέκα χρονῶν ἀγοράκι, ἔζωνε τό γιαταγάνι τοῦ πατέρα του κι ἔκανε φοβερά φαντασικά γιουρούσια...

“Οταν δυό χρόνια ἀργότερα σέ μιάν ἄγρια μάχη σκοτώθηκε ό πατέρας του κι ὅλοι σχεδόν οἱ ἀντρες ἀπό τό Κολοκοτρωναίικο, κατάφυγαν οἱ ύπόλοιποι στό χωριό Μηλιά. Ἀργότερα ξαναγύρι-

σαν στά μέρη τους. Είχαν χάσει όλη τήν περιουσία τους. Ἀγωνίζονταν όλοι νά βγάλουν τό ψωμί. Ἡ καπετάνισσα, δταν δέν ξενούφαινε, πήγαινε κι ἔκοβε ξύλα. Ὁ μικρός Θόδωρος τά κουβαλοῦσε μέ τό γάιδαρο στήν Τρίπολη καί τά πουλοῦσε.

Ὕπαν δεκατριῶν χρονῶν. Μιά μέρα, πού εἶχε βρέξει πολύ, ἔμπαινε, μέ τό γαϊδουράκι φορτωμένο, στήν Τρίπολη. Τό ζῶο γλίστρησε στό καλντερίμι*, παραπάτησε σέ μιά λούμπα* καί τά βρωμόνερα τινάχτηκαν, πιτσίλισαν τά ροῦχα κάτι Τούρκων πού περνοῦσαν. “Ἐνας ἀπ’ αὐτούς, ἄγριεμένος, τοῦ ἔδωσε δυό χαστούκια. Δαγκώθηκε. Τά μάτια του βούρκωσαν. Τό παράπονο τοῦ ραγιᾶ τόν ἔπνιξε. ”Εσφιξε τά δόντια κι ἔπει μέσα του:

—”Αιντε, όρέ! ”Αμα δέ σᾶς δώσω πίσω αύτά τά χαστούκια, νά μή μέ λένε Θοδωρή Κολοκοτρώνη!..

Καί τά γύρισε πίσω μέ τόκο μέ τό χέρι του καί μέ τό χέρι όλων τῶν ‘Ελλήνων...

ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ό παππούς τοῦ Κολοκοτρώνη δέν ἔδειξε εύχαριστημένος, δταν τοῦ ἔφεραν τήν εἰδηση πώς γεννήθηκε ό ἔγγονός του;
2. Γιατί ἔδωσαν στό νεογέννητο τό δνομα «Θεόδωρος»; Θυμηθεῖτε τά «Ὀρλωφικά» ἀπό τήν ἐπανάσταση.
3. Ποιό ἦταν τ’ δνειρό τοῦ μικροῦ Θοδωρῆ;
4. Τί ἐννοεῖ ό συγγραφέας λέγοντας πώς «τά γύρισε πίσω μέ τόκο»;
5. Τί ζέρετε γιά τούς Κολοκοτρωναίους;

«“Οσον ἡμπόρεσα ἔκαμα τό χρέος μου εἰς τήν Πατρίδα καί ἐγώ καί όλη ἡ φαμελιά μου. Εἶδα τήν Πατρίδα μου ἐλεύθερη, εἴδα ἔκεινο πού ποθοῦσα καί ἐγώ καί ό πατέρας μου, καθώς καί δλοι οἱ ‘Ελληνες.»

«...Ἐμᾶς μή μᾶς τηρᾶτε πλέον. Τό ἔργο μας καί ό καιρός μας ἐπέρασε... Σέ σᾶς μένει νά ίσιάσετε καί νά στολίσετε τόν τόπο, πού ἐμεῖς ἐλευθερώσαμε.»

Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

καλντερίμι (τό): λιθόστρωτος στενός δρόμος
λούμπα (ή): λάκκος μέ θολό νερό

17. ΠΟΛΕΜΑ!

Πολύ τό συλλογίστηκε ἡ Ἐπιτροπή, πρίν νά φτάσει στήν ἀπόφασή της. "Ηξερε καλά τό στρατηγό, τῆς φωτιᾶς τόν πρωτοστάτη, πόσο ἥτανε δύσκολος στίς ξένες γνῶμες πού δέν ταιριάζανε μέτη δική του, πόσο στίς ξένες προσταγές ἀγρίευε..."

— Στρατηγέ, ἡ φρουρά λαχταράει γιά ψωμί· ὅμώνει* στ' ὄνομά του! Τό βραστό σιτάρι καί τ' ἀραποσίτι τ' ἀποχόρτασε ἡ φρουρά, τ' ἀρνιέται πιά! 'Ο πόλεμος αὐτός, μ' ὅλα του τά κακά, ἄλλη παρηγοριά δέν ἔχει παρά τ' ἄγιο ψωμάκι, πού ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου ποτέ δέν τό βαρέθηκε, σέ πόλεμο καί εἰρήνη. "Ομως μᾶς λείπει τό ἄλεσμα. 'Η σιγανεμιά σταμάτησε τούς ἀνεμόμυλους, μά ἡ πείνα δέ σταμάτησε ποτέ. Τά λιοτριβειά, δσο τά δούλευαν ἄλογα γερά, μᾶς παρηγορούσανε μέ τό καλό κακό ἄλεσμά τους. "Ομως χάσαν ἐκείνους τούς ἀργάτες τούς παλιούς· τ' ἄλογα πέσανε παλικαρίσια ἀπάνου στόν ἀγώνα τους αὐτόν· πέσανε καί δῶσαν τή σάρκα τους θροφή μας.

— Κατάλαβα· γυρεύετε ἀπό μένα τό ἄτι, σύντροφό μου ἀχώριστο ἀπ' τούς πολέμους τοῦ Μοριᾶ μέ τό Μπραΐμη. "Ανεργο εῖναι τώρα κι ὁ ἀγέρας δ θαλασσινός κακό τοῦ κάνει. Τό χω κρυμμένο στοῦ σπιτιοῦ τόν πιό βαθύν ὀντά*. "Ελπιζα νά τό χατε λησμονήμενο, τό κακόμοιρο.

— Ο βρόντος τῶν πετάλων του καί τά βρουχίσματά του τό μαρτυροῦνε, στρατηγέ, σ' ὅλη τή χώρα τήν κλεισμένη.

— Καί τό Θρέφω μ' δ, τι τρώγω ἐγώ στό σπίτι μου. Σ' αὐτό στέκει ἡ ἐλπίδα νά γλιτώσω τά παιδιά μου, ἄμα ἀποφασίσουμε νά βγοῦμε. "Υστερα, δέν ἀξίζει δσο τό βάνετε στό νοῦ σας· εῖναι μουδιασμένο, τ' ἄραχνο*, ἀπό τήν κλεισούρα τοῦ σπιτιοῦ· ἄμα βγαίνει λίγο στήν αὐλή, σάν πεδικλωμένο περπατάει. Καί πῶς θά στρώσει στή δουλειά, πού δέν τήν ξέρει; Καί δέ βαστάει ἄλλα λουριά, παρά μονάχα τά δικά του, ἀπάνου του... Γιά πέστε μου κι

ὅμώνω: δρκίζομαι

ὅντάς: δωμάτιο

ἄραχνος: δυστυχισμένος

αύτό· ἂμα βγάλετε νωπό ψωμί, Θά παίρνει τό μερίδιό του;

— Ναί, μέ τόν δρκο μας, Θά παίρνει!

— Καλά, νά τό συλλογιστώ, είπε ό στρατηγός, ἀφοῦ ἔμεινε κάμποση ὥρα ἀμίλητος.

“Αμα βγῆκε ἡ Ἐπιτροπή, αύτός εἶχε πάρει κιόλα τήν ἀπόφαση. Χάιδεψε τό περήφανο ἄλογο, δλο φλογοκόκκινο καί μουντζουρό στή μούρη, τοῦ ’βαλε τή σέλα, τό λουρί πισωκάπουλα, τίς μασκαλῆθρες πέρασε στά μπροστινά, τοῦ φόρεσε τόν πλούσιο χαλινό, πλεχτόν ἀπό μετάξι δλο γαλάζια κρόσσια, τοῦ τράβηξε τ’ αὐτιά του τά μικρούλικα νά τό ξυπνήσει, καμάρωσε τό σπαθωτό του ἀνάστημα, τά δλόρθα στήθια. Καί κίνησε νά τό πηγαίνει. “Ομως αύτό δέν ἤθελε νά βγεῖ ἀπό τήν αὐλή. ‘Ο στρατηγός τ’ ἀνέβηκε, καί τ’ ἄλογο ἔκανε φτερά. Κόσμος ἔτρεχε κοντά τους.

Φτάσανε κι ό στρατηγός δρμήνευε τό μυλωνά· τοῦ μίλησε στ’ αύτι, σάν νά φοβότανε μήν ἀκουστεῖ ἀπό τ’ ἄλογο.

— Δέ θά μπορέσει νά ’vai ύπάκουο, ἀν δέ φορεῖ τή σέλα καί τά δικά του φάλαρα*. Βάλε του ἀπό πάνου τά λουριά σου. ”Ετσι θά δουλεύει ἀρματωμένο καί θά ξεγελιέται πώς βαστάει τόν ἀφέντη του... “Ετοιμος; ”Ετσι, καλά. (Μέ βροντερή φωνή): Πολέμα, Βλάγγο!

Τ’ ἄλογο ἔδωσε ἔνα τίναγμα κι ἔκαμε κομμάτια τά λαρυριά. Τά μάτια του ἦταν ἀναμμένα, ἡ χαίτη δρθή. Χρειάστηκε πολύ, ὥσπου νά συνηθίσει τή σκλαβιά του.

‘Ο στρατηγός ἔφυγε κρυφά, νά μή δακρύσει, κι ό Βλάγγος τόνε δεῖ καί καταλάβει. Πολλές φορές τή μέρα πήγαινε καί τόν καμάρωνε καί σπάραζε νά τόν καμαρώνει. ‘Ο Βλάγγος πάλι, ἂμα τόν ἔβλεπε, φρούμαζε, σάν νά τόν κεντοῦσε ἄλλη δύναμη καινούρια.

— Πολέμα, Βλάγγο, τοῦ ’λεγε ό στρατηγός.

”Ετσι ό Βλάγγος καταπιάστηκε τόν παράξενο αύτόν πόλεμο, ὅπου τοῦ ἦτανε γραφτό ν’ ἀφήσει, μαζί μέ τή στερνή πνοή, καί τά γυμνά του κόκαλα.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ

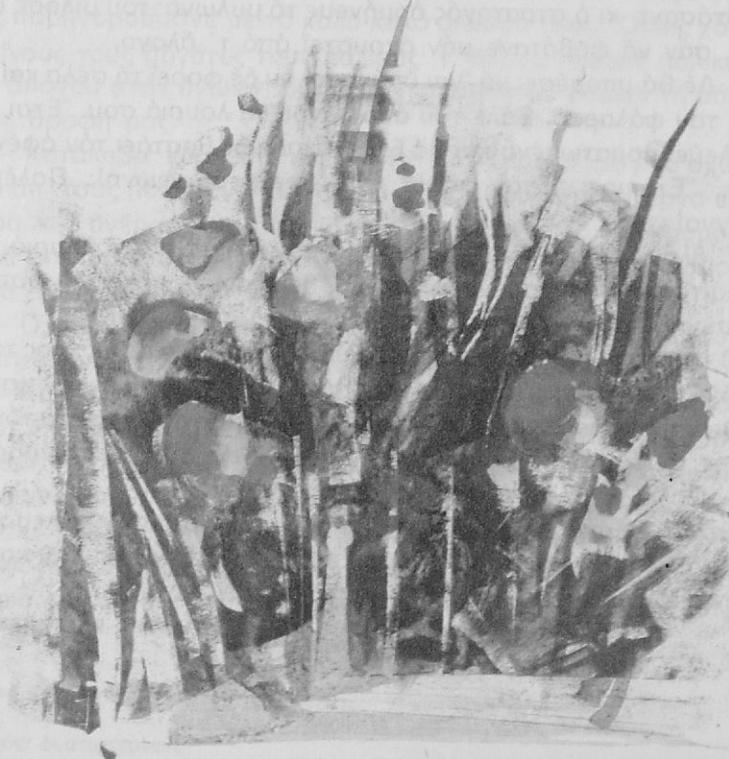
φάλαρα: στολίδια στό καπίστρι μπροστά

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Συζητήστε στήν τάξη, έξηγιστε καί έκτιμηστε:

- τούς δισταγμούς τῆς Ἐπιτροπῆς·
- τὴν ἀπόφαση τῆς Ἐπιτροπῆς·
- γιατί ὁ στρατηγός ἔκρυβε τό ἄλογό του· καί ἂν ἔκανε σωστά·
- τί τὸν ἔκαμε ν' ἀλλάξει γνώμη·
- τὴν ἀδυναμία καί τὶς φροντίδες του γιά τό ἄλογό του·
- τῇ συμπεριφορά τοῦ ἀλόγου·
- τὴν προσφορά τοῦ ἀλόγου στὸν ἀγώνα.

Τί ἀπό ὅλα αὐτά δίνει μέ μεγαλύτερη ἐπιτυχία ὁ συγγραφέας;

18. ΕΝΑ ΠΡΟΣΦΥΓΑΚΙ ΘΥΜΑΤΑΙ...

“Η πατρίδα τοῦ Θανασοῦ, πού εἶναι τό προσφυγάκι τοῦ διηγήματος, ἦταν κάπου στή Μικρά Ασία, δρούσαν ἐκατοντάδες χιλιάδες Ἑλληνες. Ἀλλά μέ τῇ μικρασιατική καταστροφῇ δλοι αὐτοὶ ὑποχρεώθηκαν νά ἔρθουν πρόσφυγες στήν Ἑλλάδα.

Στήν ἀπόμακρη ἐκείνη ὁρεινή πατρίδα τό κάθε πράγμα μοσχοβολοῦσε ἀπό ξεχωριστή εὐώδια κι ἀγάπη...

”Α, τήν ἀξέχαστη ἀγριοκαστανιά! Πόσο μοῦ εἶχε γίνει ἀχώριστη συντροφιά! Καβαλίκευα στά κλωνάρια της καί λικνιζόμουν, ἀγναντεύοντας πέρα, κατά τίς χῶρες τῶν παραμυθιῶν. Μεθοῦσα μέ τό τραμπάλισμα καί μιά παράξενη ἐπιθυμία μέ κυρίευε, νά πεταχτῷ στά ουράνια. ”Αναβε τό πρόσωπό μου φωτιά κι αὐθόρμητα ἀνέβαινε στό στόμα μου τό τραγούδι. Τραγουδοῦσα δ, τι ἥξερα καί δέν ἥξερα, τραγούδια τῆς Λαμπρῆς καί τραγούδια ἀγιοβασιλιάτικα, πανηγυριώτικα καί τραγούδια τοῦ σχολειοῦ· καί πιό πολύ τό «λυγερόν καί κοφτερόν σπαθίν μου».

”Αλλοτε πάλι ξάπλωνα στή ρίζα της κι ἄφηνα τούς ἵσκιους νά τρεμοπαίζουν στά μάτια μου. ”Ισκιοι, χιλιάδες ἵσκιοι — καί γίνονταν ἀρίφνητοι* καβαλάρηδες, τοῦ Μεγαλέξαντρου οἱ ἀντρειωμένοι, πού κάλπαζαν ἀνάεροι καί χάνονταν στά φαράγγια τῆς Ἀνατολῆς. Κι ἀπ’ τά νησιά καί τ’ ἀκρογιάλια τά ἑλληνικά ἄλλοι ἀρματωμένοι, μέ φουστανέλες καί βράκες, ξεχύνονταν στούς τόπους μας καί ξολόθρευαν μ’ ἀλαφριές σπαθιές τούς Τούρκους, πού εἶχαν ξεκάμει τόν πατέρα μου καί τή μάνα τοῦ Μιχαλιοῦ — τοῦ Μιχαλιοῦ μέ τό ὡχρό προσωπάκι, πού ἡ γιαγιά του ἀπό φόβο δέν τόν ἄφηνε νά βγει καί νά παίξει μαζί μου. Καί προχωροῦσαν οἱ ἀρματωμένοι, προχωροῦσαν ἀνάλαφροι κι ἀποφασιστικοί πέρα μακριά — κι ἐγώ μαζί τους.

Δεεύτερη μεγάλη ἀγάπη μου ἡ Φλώρα, μιά κάτασπρη γιδούλα μέ μικρές σκούρες βοῦλες στήν ουρά της κι ὅμορφα ραβδωτά σημάδια στό κεφάλι καί τ’ αὐτιά. Μοῦ τήν εἶχε χαρίσει ἡ θεία μου ἡ Ἀριστέα σάν ἔγινα πέντε χρονῶν. Μεγαλώναμε μαζί στό σπίτι

*ἀρίφνητοι: πάρα πολλοί

κι ἔξω στά χωράφια. Τόν περασμένο χρόνο εἶχε γεννήσει δυό χαριτωμένα ἀσπρόβμαυρα κατσικάκια.

Εἶχε συνηθίσει καί μ' ἔπαιρνε ἀπό κοντά, ὅπου καί νά πήγαινα. Καθόταν ὕρες δλόκληρες καί παρακολουθοῦσε τά καμώματά μου, μασώντας καί ξαναμασώντας τήν ἴδια τροφή. "Αμα κουραζόταν, ἄφηνε μιά διακριτική φωνή: μεκεκέε... "Αφηνα ἀμέσως τά παιχνίδια κι δρμοῦσα πάνω της — καινούρια εὔκαιρία γιά τρελά παιχνίδια. Σφιγγόμουν γύρω στό λαιμό της, τή φιλοῦσα, ἔκανα πώς πάλευα μαζί της κάτω στά χόρτα. "Υστερα τῆς ἔπιανα τά μεγάλα κατεβασμένα αύτιά καί, φέρνοντας τό μουσούδι της κοντά στό πρόσωπό μου, τῆς ἔλεγα:

- Πείνασες, є; Γιατί δέν τρῶς χορτάρι, є, γιατί δέν τρῶς;
- Μεκεκέεε, ἀπαντοῦσε ἐκείνη χαμηλόφωνα.
- „Α, ἔτσι, κυρά; τῆς ἔκανα. Κατάλαβα. Θέλεις φυλλαράκια νά φᾶς. Δέ σ' ἀρέσει τό χορταράκι. Θέλεις, δέ θέλεις; ἐπέμενα νά τή ρωτάω καί νά τῆς κουνάω τό κεφάλι μέσα στά χέρια μου.
- Μμμμ, μούκουκου, ἔκανε ἐκείνη σάν νά καταλάβαινε.

Πεταγόμουν τότε σβέλτα καί σκαρφάλωνα στά δέντρα σάν σκίουρος. Σερνόμουν μπρούμυτα στ' ἀκροκλώναρα, γιά νά τή βλέπω καί νά τήν κάνω γοῦστο μέ τά ούρανοκατέβατα φύλλα. Τῆς τά ἔριχνα ἔνα ἔνα ἥ λίγα λίγα καί τήν ἄφηνα ὑστερά νά περιμένει. Σήκωνε τότε τό κεφάλι, κουνοῦσε νευρικά τήν ούρά καί σιγοβέλαζε. Τῆς πετοῦσα μέ δύναμη ξαφνικά μιά ὀλόκληρη χεριά καί χάζευα βλέποντας μέ πόση ἀνυπομονησία τά περίμενε. Τά μαγνήτιζε, λές, μέ τή γλώσσα, τά τραβοῦσε στό στόμα καί τά ἔξαφάνιζε στή στιγμή. Καί πάλι τό κεφάλι ἐκείνη ψηλά, νευρικά, καί πάλι ἔγω τό παιχνίδι μου, ὕσπου χόρταινε αὐτή ἀπό φαγητό κι ἔγω ἀπό εύτυχία παιδική. Κατέβαινα πηδηχτός, κουνώντας ἐπιδεικτικά τό τελευταῖο κλαράκι καί τό κρατοῦσα νά τό φάει κι αύτό. Τό ροκάνιζε μ' ἔναν τρόπο σάν νά μοῦ ἔκανε τό χατίρι, τό ἔφτανε ὕψη τό κοτσάνι καί στό τέλος ἔγλειφε καί τά δάχτυλά μου μέ τά χείλια της. Τῆς ἔδινα ἔνα ἀπαλό μπατσάκι καί τό ἔβαζα στά πόδια γιά τό σπίτι. Μ' ἔνα πνιχτό βέλασμα διαμαρτυρίας ἔτρεχε κι ἐκείνη ἀπό πίσω μου, ἔτρεχε νά προφτάσει.

Τή νύχτα τή βάζαμε στό κατώ, κάτω ἀπ' τόν όντά τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου κοιμόμαστε δλοι.

- Καληνύχτα, Φλώρα, τῆς φώναζα ἀπό πάνω.
- Μουκουκούου..., ἀπαντοῦσε ἐκείνη τρυφερά.

Τίς ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμώνα, ὅταν ἔβγαινα γιά τήν ἀνάγκη μου, μέ ἄκουγε καί μοῦ μιλοῦσε σιγανά, ὅπως ταίριαζε στήν ὥρα:

- Μούκουκου...
- Ξύπνησες, Φλώρα; τῆς ψιθύριζα.
- Μεκεκέεε, ἀπαντοῦσε ἐκείνη ξεθαρρεμένη.

΄Ανάμεσα στίς μυστηριακές φωνές τῆς νύχτας καί στά ούρλιαχτά τοῦ ἀνέμου ἥ τῶν τσακαλιῶν ἥ φωνή της ἤταν γιά μένα μιά σιγουριά. Τά όρφανά ἔχουν ἔνα δικό τους τρόπο νά δένονται

μέ τή ζωή. 'Ο Μιχαλιός δέν ̄κανε χωρίς τή γιαγιά του καί τήν αύλή του — ̄ηταν τό βασίλειο του. 'Εγώ είχα στήσει τό δικό μου βασίλειο άνάμεσα στή Φλώρα καί στή Θεόρατη καστανιά μας. Μετά τή μάνα μου δέ θά μποροῦσα νά καταλάβω τί πιό άγαπητό, τί πιό φιλικό μποροῦσε νά ύπαρχει στόν κόσμο.

* * *

'Εκείνη τή μέρα είχα άνεβει, δπως πάντα, στό άγαπημένο μου δέντρο καί σιγομουρμούριζα τά τραγούδια μου. Κάποια στιγμή διέκρινα μέσα στόν κάμπο τούς άνθρώπους ν' άλλάζουν σχηματισμούς: μαζεύονταν μπουλούκια μπουλούκια κι ύστερα άραιώναν στούς οχτους, μάζευαν τά πράγματα καί ξεχύνονταν στά δρομάκια βιαστικά ό ̄νας πίσω άπο τόν ̄λλο. "Οσοι είχαν τίς κατοίκες καί τίς άγελάδες τους τίς ̄λυναν άπο τά χωράφια καί τίς ̄σερναν κοντά τους. Καί τραβοῦσαν όλο καί σέ πυκνότερες γραμμές πρός τό χωριό κι όλο ̄δειαζε ό πάντα μερμηγκιασμένος ̄κεινος κάμπος. 'Η μάνα μου ̄δενε δεμάτια τό θερισμένο σιτάρι.

- Μάνα! μάνα! φωνάζω άσυναίσθητα.
- Τί 'vai, Θανασό μου;
- Μάνα, ό κόσμος φεύγει! τραβάει γιά τό χωριό!
- Χριστός καί Παναγιά!... Τέτοια ώρα!
- Τραβοῦν μαζί τους καί τά ζῶα...

'Η μάνα μου πετάχτηκε σάν τή λαβωμένη λαφίνα. Χωρίς νά βγάλει λέξη, κατηφόρισε κατά τά χωράφια. 'Ανταμώθηκε μέ τούς ̄λλους, πού χειρονομούσαν νευρικά, καί πάλι ξέκοψε πρός τά πάνω τρεχάτη. 'Εγώ άποσβολωμένος στά μεσούρανα κρατίμουν γερά όπ' τό λεπτό κλωνάρι· τό 'σφιγγα στήν άγκαλιά μου καί παρακολουθοῦσα άκινητος, ̄βλεπα μέ κρατημένη άναπνοή τή μάνα μου. Κρατοῦσε άκόμα στό χέρι της ̄να χερόβολο σιτάρι, ̄σταν πρόφτασε ξανά κάτω άπο τό δέντρο.

— Κατέβα! Κατέβα καί πάρε τό Φλωράκι, είπε μισοτραύλιζοντας.

Κατέβηκα χωρίς άντιλογιά, σχεδόν πήδησα.
— Ποῦ θά πάμε, μάνα;
— Σπίτι, άπάντησε, χωρίς νά μέ κοιτάξει. Κι ̄ρχισε νευρικά νά μαζεύει τά πράγματα.

— Καί τό σιτάρι; ρώτησα δειλά σέ λίγο. ’Εδω θά τό άφήσουμε τό σιτάρι;

— Τό Φλωράκι πάρε, τό Φλωράκι...

— Είναι τίποτε, μάνα; ”Ερχονται Τοῦρκοι;

— Φεύγουμε... Γλήγορα... Πάμε!..

Δέν ξαναμίλησα. ”Ενα χάος ένιωσα στήν ψυχή μου. Δέν ξαναρώτησα τίποτε. Δέν ήθελα νά μάθω γιατί φεύγουμε, ποῦ πάμε. ”Ετρεξα στήν κατσίκα μας, της ἄρπαξα τό κεφάλι, τό βαλα στό μάγουλό μου καί της ἔλεγα μηχανικά, τρυφερά, πολλές φορές τά ՚ιδια λόγια: »Φεύγουμε... Γλήγορα, Φλώρα. Πάμε, Φλωράκι, φεύγουμε. Γλήγορα.» ”Εβγαλα τό λουρί μου ἀπό τό παντελόνι καί τής τό πέρασα στό λαιμό. Πρώτη φορά πού περνοῦσα λουρί στό λαιμό της Φλώρας μου, πρώτη φορά... Καί τήν τράβηξα. Τρέχαμε οί τρεῖς, χωρίς νά κουβεντιάζουμε...

* * *

Σέ λίγα δευτερόλεπτα βρισκόμαστε μέσα στό σπίτι — κι ἡ Φλώρα μαζί. ”Ηταν σκοτεινά, πίσσα’ οί πόρτες, τά παράθυρα μανταλωμένα. Μέ πῆρε στήν ἀγκαλιά της καί μ’ ἔσφιξε δυνατά πάνω στό στήθος της ὥρα πολλή. ’Ο μικρός ’Αλεξαντρής μονολογοῦσε ἀμέριμνος μέ τά ἀκατάληπτα λογάκια του καί μοῦ χάιδευε τά μαλλιά μέ τήν παλάμη του.

— Φύλαξέ τον νά μήν πέσει, μοῦ εἶπε ξαφνικά ἡ μάνα μου, καί σχεδόν πετάχτηκε σάν ἀπό τρόμο, ἐγκαταλείποντάς μας στό στρῶμα.

”Εκανα πώς ἔπαιζα μέ τόν ’Αλεξαντρή, μά τά μάτια μου ἤταν καρφωμένα στήν πόρτα, σάν κάποιον νά περίμενα. ’Η μάνα μου στριφογύριζε στό σπίτι σάν χαμένη. Μάζευε πράγματα καί προσπαθοῦσε νά κάνει δέματα. ”Αφηνε τό ἔνα, ἔδενε τό ἄλλο, ἀναστέναζε, σκούπιζε τά μάτια της.

— Μήν κλαῖς, μάνα, εἴπα δειλά.

— Δέν κλαίω, παιδάκι μου.

— Κλαῖς!. Ποῦ θά πάμε; Θά φύγουμε;

— Θά πάμε στήν ’Ελλάδα. Θά φύγουμε ὅλοι ἀπό ἑδῶ. Θά πάμε πρόσφυγες...

— Θά ’ρθουν οί Τοῦρκοι;

— Θά ’ρθουν οί Τοῦρκοι...

Δέν ξαναμίλησα. "Έκανα πώς ἔπαιζα μέ τό ἀδερφάκι μου. "Υστερα κάθισε κι ἐκείνη κοντά μας. Μᾶς ἔσυρε κάτω ἀπό τό εἰκόνισμα. "Αναψε τό καντήλι καὶ ξανακάθισε σφίγγοντάς μας τρυφερά. 'Αχνοί ἵσκιοι σιγοχόρευαν στούς τοίχους, στά παράθυρα, στήν πόρτα. "Εκλεισα τά μάτια μου. Μερικά σκυλιά οὕρλιαζαν λυπτερά. Μαζευτήκαμε δλοι ἔνα κουβάρι.

Κατά τά χαράματα ἄνοιξα τά μάτια μου ἀπό τά σκουντήματα τῆς μάνας μου. "Ολο τό χωριό βρισκόταν στό πόδι. Βοϊδάμαξες ἔτριζαν πάνω στίς βαριές τους ρόδες, βροντοῦσαν πάνω στούς λιθόστρωτους δρόμους. "Ανθρωποι καὶ δέματα ριγμένα ὅλα μαζί. Μικρά παιδιά ἔκλαιγαν· οἱ μεγάλοι φώναζαν ἀδιάκοπα, ἔδιναν ὀδηγίες, ἔτρεχαν, κουβαλοῦσαν δέματα, παιδιά, ἀρρώστους, γερόντους. Μᾶς ἔβαλαν κι ἐμᾶς σ' ἔνα ἀμάξι καὶ περιμέναμε, ὥσπου νά τό γεμίσουν μ' ἀνθρώπους καὶ πράγματα. Πολλά ζῶα γυρνοῦσαν στούς δρόμους τρομαγμένα. Δεμένα σκυλιά γέμιζαν τόν ἀέρα μέ κλαψιάρικες ἀνατριχιαστικές φωνές κι ἄλλα λυμένα χώνονταν ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους ἀνήσυχα, ρίχνονταν πάνω στ' ἀμάξια παρακαλεστικά καὶ κοίταζαν ἐπίμονα τά παιδιά στά μάτια. Πολλές γυναῖκες κουβαλοῦσαν τά οίκοσιτά τους.

'Ανάμεσα σέ ὅλα αύτά τριγυρνοῦσαν πολλοί Τούρκοι κάτοικοι τοῦ χωριοῦ. Δυσό ἀπό δαύτους πλησίασαν τή μάνα μου, πού κρατοῦσε τή Φλώρα ἀπό τό λουρί.

- Θά σέ δώσω πενήντα, ἔλεγε ὁ ἔνας, ὁ γερο-'Εμίν.
- Λίγα εἶναι, ἀφέντη μου, ἔλεγε ἡ μάνα μου.
- Δέν ἔχω ἄλλα. Τήν παίρνω μέ τόσα.
- Δῶσε μου εἴκοσι ἀκόμα· εἶναι καλή, εἶναι γαλάτη, ἐπέμενε ἔκείνη.
- Πολλά ζητᾶς, ἀγρίεψε ὁ δεύτερος.
- Λίγα ζητῶ. Τίποτε δέ ζητῶ... Χαράμι τή δίνω...
- "Η μοῦ τή δίνεις ἡ σοῦ τή σφάζω ἔδω!
- "Εβγαλε ἔνα μαχαίρι καὶ πλησίασε ἀπειλητικά.
- 'Εγώ τήν παίρνω, τόν ἔκοψε ὁ 'Εμίν. 'Εγώ τήν παίρνω μέ παράδες. Νά, πάρε καὶ σύρε στό καλό. "Αιντε, σύρε στό καλό...
- "Εβαλε στό χέρι τῆς μάνας μου τά λεφτά καὶ πῆγε νά πιάσει τή Φλώρα μας. 'Η μάνα μου τήν πουλοῦσε τή Φλώρα. Ρίχτηκα ἀπό τό ἀμάξι καὶ βρέθηκα δίπλα της. Τήν ἄρπαξα ἀπό τή μέση καὶ τήν

κρατοῦσα σφιχτά. Μέ τραβοῦσε ἡ μάνα μου, τίποτε ἐγώ: «Οχι, ὅχι τῇ Φλώρᾳ», ἔλεγα καὶ ματάλεγα ἀπελπισμένα. «Οχι τὸ Φλωράκι μου. Θά τήν πάρουμε μαζί μας, θά τήν πάρουμε στήν Ἑλλάδα.»

‘Ο Ἐμίν μέ λυπήθηκε. Μοῦ ἔλυσε τά χέρια καὶ μοῦ εἶπε:

— Μακριά τό Ἑλλάδα. Δέν περπατάει τό ζό. Σώπα, ἄντε, σώπα τώρα.

Ἐγώ σώπασα, μά δέν ἔφευγα. Πῆρα τό κεφάλι της στό στῆθος μου καὶ τό φιλοῦσα, τό φιλοῦσα ἀχόρταγα. Κρεμάστηκα ἀπό τό λαιμό της.

Μέ πῆραν καὶ μ’ ἔριξαν πάλι στό κάρο. Ἐβλεπα τόν Ἐμίν πού τραβοῦσε τό Φλωράκι μας ἀπό τό λουρί, ἔβλεπα τό λουρί πού ἐσφιγγε τό λαιμό της, ἔνιωθα στό δικό μου λαιμό θηλιά νά μέ πνιγει. Τό Φλωράκι τραβιόταν πεισματικά πρός τά πίσω, στυλώνυντας τά μπροστινά της πόδια. Γυρνοῦσε τό κεφάλι κατά μᾶς καὶ βέλαζε, μά τό βέλασμά της πνιγόταν στή θηλιά τοῦ λουριοῦ. ‘Ο Ἐμίν τήν τραβοῦσε μ’ ὅλη του τή δύναμη, τήν ἔσερνε.

— Μήν τήν τραβᾶς! οὔρλιαξα ἀνάμεσα σέ δάκρυα καὶ ἀναφιλητά.

Μά ποιός μέ ἄκουγε! Οἱ φωνές πλήθαιναν, δι θόρυβος τρικύμιζε τόν ἀγέρα, οἱ Τούρκοι παζάρευαν μέ φωνές καὶ χειρονομίες, μερικοί ἄρπαζαν μέ τό ἔτσι θέλω τά ζωντανά ἢ τά ροῦχα τοῦ κόσμου. Πολλοί μπαινόβγαιναν στά σπίτια μας σάν νοικοκύρηδες.

Αὐτά δέν τά πρόσεχα. Εῖχα καρφώσει τό βλέμμα μου στό δρόμο καὶ παρακολουθοῦσα τήν κατσίκα μας, πού ὅλο γυρνοῦσε τό κεφάλι πρός τά πίσω, σάν νά ζητοῦσε βοήθεια. Βέλαζε, βέλαζε ὄλοένα καὶ πιό πολύ, καθώς πήγαινε νά χαθεῖ στή γωνιά τοῦ διπλανοῦ σπιτιοῦ. Ἐβλεπα ἀκόμα τή μικρή μαυριδερή οὐρά της νά χτυπιέται σπαρταριστά πάνω στό ἄσπρο της κορμί. Καί τό κέφαλι της — ἄ, ἐκεῖνο τό κεφάλι! — πάντα γυρισμένο πρός τά πίσω. Σάν χάθηκε στή στροφή, ἔπεσα στά γόνατα τοῦ Ἀλεξαντρῆ καὶ ξέσπασα σέ μεγάλα κλάματα. Δέν ξανασήκωσα κεφάλι.

* * *

Κάποτε ἔνιωσα νά σαλεύει τό ἀμάξι. Ἐτριξαν τά κόκαλά του,

γρύλισαν άπό κάτω οί ρόδες, ἔσκουξε τό λιθόστρωτο. Σύγκαιρα ἀργοσάλεψαν κι ἄλλα ἀμάξια κι ἔνας παραδαρμός άπό κλάματα, ἀναστεναγμούς καί πνιγμένες φωνές σύρθηκε στούς δρόμους κι δλοένα ἀβγάτιζε σάν νεροσυρμή άπό φθινοπωριάτικη νεροποντή.

Πίσω άπό τά ἀμάξια ἀκολουθοῦσαν μέ τά πόδια οί μεγάλοι — κι ἡ μάνα μου — φορτωμένοι ψώς τό κεφάλι. "Εκλαιγαν, σταυροκοπιοῦνταν, τραβοῦσαν τά μαλλιά τους. Καλά καλά δέν καταλάβαινα γιατί ἔκλαιγαν. "Αν μέ ρωτοῦσαν τήν ὥρα ἐκείνη θά ἔλεγα πώς ἔκλαιγαν γιά κάποια Φλώρα, γιά κάποια δική τους Φλώρα. Μοῦ ἔλειπε αὐτή καί μοῦ ἔλειψε μεμιᾶς ὅλος ὁ κόσμος. Τό μόνο πού καταλάβαινα τότε! Τό πράσινο χωριό μάκραινε πίσω μας. 'Εγω ώστόσο πάσχιζα νά διακρίνω τό Φλωράκι μου. Πίστευα πώς θά ἔκοβε τό σχοινί, θά τό βαζε στά πόδια καί θά μᾶς ἔφτανε — δέν ἤταν δυνατόν, ἔτσι ἔπρεπε νά γίνει...

'Η πομπή προχωροῦσε ἀργά, πένθιμα. Τά κεφάλια σκυμμένα, τά κορμιά γερτά άπό τό βάρος πού κουβαλοῦσαν. Συχνά τά μαντίλια ἀνάδευαν στά μάτια. Μιά σιωπή εἶχε ἀρχίσει κιόλας νά βαραίνει τίς καρδιές. Στήν ἄκρη τοῦ χωριοῦ, στήν πράσινη ραχούλα τοῦ μαχαλᾶ, ύψωνόταν ἡ ἀγριοκαστανιά. Τήν εἶδα καί ἀναρίγησα. Μεμιᾶς μεγάλωσε μπροστά μου σ' ἔνα ὅραμα ἀπόκοσμο. Τά κλαδιά της ἀπλώθηκαν ἐπάνω μου καί γύρω μου. 'Ασυναίσθητα πετάχτηκα ὀρθός στό ἀμάξι, μέ κίνδυνο νά βρεθῶ στό δρόμο.

— Χριστός καί Παναγιά, παιδάκι μου! Κρατήσου καλά, ἔκραξε ἡ μάνα μου κι ἔτρεξε νά μέ πιάσει.

— Ή καστανιά, μάνα, ή καστανιά, εἴπα ἐγώ κι ἔδειξα πέρα κατά τό κτῆμα μας, ὀρθός καί ἀλλοπαρμένος.

Κάμποσα κεφάλια γύρισαν πρός τά πίσω. Κι ἔνας πνιχτός στεναγμός κυμάτισε μπρός πίσω πάνω ἀπό τή συνοδεία.

Τό δέντρο πίσω ἐκεῖ σάν νά πάσχιζε νά σηκωθεῖ στίς μύτες τῶν ριζῶν του. Τά κλαδιά του κουνιόνταν πάνω κάτω, πάνω κάτω καί μοῦ ἔγνεφαν: «"Έλα νά κουνηθεῖς καί νά τραγουδήσεις ἀνάμεσά μας, ἔλα, Θανασό, γιατί φεύγεις;»

Σφούγγισα τά μάτια μου γιά νά βλέπω καλά. Τό δέντρο βούλιαζε σιγά σιγά. Σέ λίγο δέν ξεχώριζε παρά μόνο ή κορυφή του. Σάλευε ἀργά πέρα δῶθε: «στό καλό, στό καλό». Τελευταῖο ἔνα

κλαράκι άναργησε γιά λίγο στήν πνοή του άνεμου και βούτηξε κι αυτό στόν όριζοντα...

ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΜΠΕΝΕΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σχετικές πληροφορίες γιά τήν έποχή όπου τοποθετεῖται τό διήγημα (1922) θά βρεῖς στό βιβλίο τής Ιστορίας σου.

2. Τό διήγημα αυτό χωρίζεται σέ πέντε μέρη. Βάλε πάνω από κάθε μέρος ή στό πλάι τή σωστή έπικεφαλίδα-περίληψη. Πρόσεξε, γιατί τίς έπικεφαλίδες περιλήψεις σους τίς δίνουμε άνακατεμένες:

— Στό σπίτι του Θανασοῦ περνοῦν μιά μαύρη νύχτα προετοιμασιῶν και ἀγωνίας.

— Ο Θανασός περνᾶ ξένοιαστες μέρες παρέα μέ τήν ἀγριοκαστανιά και τό φλωράκι του.

— Ή πομπή τῶν ξεριζωμένων ξεμακραίνει από τό χωριό και ἡ κορυφή τῆς ἀγριοκαστανιᾶς τούς στέλνει ἔναν τελευταῖο χαιρετισμό.

— Κάποιο κακό μαντάτο ἀλαφιάζει τούς δουλευτάδες τοῦ κάμπου και τούς βιάζει νά μαζευτοῦν στό χωριό.

— Τήν ἄλλη μέρα σκηνές ἀλλοφροσύνης ξετυλίγονται μέσα στό χωριό και ἡ καρδιά του Θανασοῦ σπαράζει, πού ἀποχωρίζεται τό φλωράκι του.

3. «Η μάνα μου στριφογύριζε στό σπίτι σάν χαμένη. Μάζευε πράγματα και προσπαθοῦσε νά κάνει δέματα. Ἀφηνε τό ἔνα, ἔδενε τό ἄλλο, ἀναστέναζε, σκούπιζε τά μάτια τῆς.»

Τί νομίζεις δτι μποροῦσαν και τί δέν μποροῦσαν νά πάρουν μαζί τους οι πρόσφυγες; Και τελικά τί ἀφησαγ όριστικά πίσα τους;

4. Λέει ό Θανασός: «Ἄν μέ ρωτοῦσαν τήν ὥρα ἐκείνη θά ἔλεγα πώς ἔκλαιγαν γιά κάποια Φλώρα, γιά κάποια δική τους Φλώρα.» Ό Θανασός εἶχε τόσο δεθεῖ μέ τή γιδούλα τους και τήν ἀγριοκαστανιά, ώστε αύτά τά δυο ἀντιπροσώπευαν μέσα του τή χαμένη πατρίδα. Ποιά νομίζεις δτι μποροῦσε νά είναι ἡ «Φλώρα» γιά τή μητέρα του Θανασοῦ, γιά τή γιαγιά του Μιχαλιοῦ, και γιά ἄλλους κατοίκους του χωριοῦ; Εάν έσύ προσωπικά βρισκόσουν ζαφνικά ξεριζωμένος ἀπό τόν τόπο σου, τί θά θυμόσουν μέ σπαραγμό ψυχῆς;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

«Τούτη ή Πίνδος δέν εἶναι βουνό, εἶναι χάος. Ἀπό χτές τήν ἀνεβαίνουμε καί τελειωμό δέν ἔχει», εἶπε ἔνας στρατιώτης.

Τό τάγμα τό εἶχαν φορτώσει στά Τρίκαλα σ' αὐτοκίνητα, ἀπό κεῖνα τά παλιά, τά μισοχαλασμένα, πού κάνουν τοπικές συγκοινωνίες στήν ἐπαρχία, καί τό εἶχαν μεταφέρει ἀπό πανάθλιους δρόμους ὡς τό δασάκι τοῦ Δούτσικου, ἀπ' ὅπου τό διάταξαν νά δοδοιπορήσει μέ σύντομες πορεῖες γιά τό Κεράσοβο. Πρός τά ἑκεῖ προχωροῦσαν οἱ Ἰταλοί τήν 30ή Ὁκτωβρίου, τρίτη μέρα τοῦ πολέμου.

‘Ο ταγματάρχης, ἔνας ψηλός ψαρομάλλης, ἔτρεχε γύρω στίς γραμμές καί προσπαθοῦσε νά κάνει τούς φαντάρους νά πᾶνε γρηγορότερα:

—“Αιντε, παλικάρια μου, τούς ἔλεγε, οἱ λόχοι τῆς προκάλυψης* πολεμᾶν τρία μερόνυχτα, χωρίς νά κοιμηθοῦν. Πρέπει νά προκάνουμε, πρίν ἔχαντληθοῦν καί τσακίσουν. Δέ σᾶς μέλει ἂν καταργήσω τίς δεκάλεπτες στάσεις, δέν εἶν’ ἔτσι;

—“Οχι, κύριε ταγματάρχα, δέ θέλουμε ξεκούραση.

Καί τό ἔλεγαν αὐτό κατάκοπα, μουσκεμένα ἀπό τή βροχή παιδιά, πού βάδιζαν στά κατσάβραχα δεκατέσσερις τώρα ὥρες, φορτωμένα δλόκληρο τόν ὀπλισμό καί χίλια δυό ἄλλα πράγματα, πού εἴτε ή ἀπειρία τους εἴτε οἱ ύπερβολικές φροντίδες τῆς μάνας εἶχανε χώσει στό γυλιό τους καί τόν ἔκαναν ἀσήκωτο. Τά πολλά λουριά τοῦ ὅπλου, τοῦ γυλιοῦ, τῆς μάσκας, τοῦ σακίδιου, πίεζαν τούς ὕμους καί τούς εἶχαν τόσο ἐρεθίσει, ὥστε ἄδικα μετατόπιζαν τά λουριά, δέν ἔβρισκαν πουθενά μέρος νά μήν τούς πονεῖ. Οἱ ἀρβύλες πού τούς δώσανε χωρίς νά τίς δοκιμάσουν, θέλεις φαρδιές τούς πήγαιναν, θέλεις στενές, τούς πλήγωναν τά πόδια. Τρίψε τρίψε τούς ξεφλούδιζαν τό δέρμα κι ἄνοιγαν πληγές στά δάχτυλα καί τή φτέρνα.

Εἶχαν ἀρχίσει τήν πορεία μέ τραγούδια, μά γρήγορα τά σταμάτησαν. “Ύστερα ἔπιασαν κουβέντα μέ τούς διπλανούς των, ὡσότου σώπασαν δλότελα καί βάδιζαν ἀμίλητοι. Τό μυαλό τους ἔ-

προκάλυψη: ή πρώτη γραμμή, τά σύνορα

παφε νά δουλεύει, σάν νά ήταν πάρα πολύ άφοσιωμένο στήν προσπάθεια τοῦ βαδίσματος, γιά νά σκεφτεῖ τίποτ' άλλο. Τή δεύτερη μέρα τής πορείας ὅλη ἡ προσοχή τῶν φαντάρων συγκεντρώθηκε στίς πληγές τῶν ποδιῶν. Κάθε βῆμα ήταν κι ἔνας πόνος, πού δσο περνοῦσαν οἱ ὥρες, ὅλο καὶ δυνάμωνε. Όστόσο ἐσφιγγαν τά δόντια τους καὶ ἔκαναν κουράγιο, γιά νά μή βραδυπορήσουν, γιατί ὅποιος ἔμενε μιά φορά πίσω δέν ξανάπιανε τούς συντρόφους. Γρήγορα πήγαιναν, ἀφοῦ ἤξεραν πώς ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδας ήτανε ζήτημα λίγων ὡρῶν. Εἶχαν τήν πεποίθηση πώς ἡ πατρίδα τους ἔκαμε τό πᾶν ν' ἀποφύγει τόν πόλεμο μέ τήν Ἰταλία κι ἡ ἴδεα αὐτή δικαίωνε τόν ἀγώνα τους. Ἡ διαφορά στή μόρφωση τῶν στρατιωτῶν δέν ἔπαιζε κανένα ρόλο· ἐπιστήμονες, ἐμποροῦπάλληλοι ἢ σκαφτιάδες, ὅλοι νιώθαν ἔξισου καλά πώς στά χέρια τους κρεμόταν ἡ τύχη τοῦ ἔθνους. Κι ἔτρεχαν πίσω ἀπό τ' ὄνειρο τῆς ἐλευθερίας.

Σάν πάτησαν τήν Πίνδο, ήταν ἀκόμη ἄνθρωποι. Ἀνθρωποι γεμάτοι ἀδυναμίες. Δέν εἶχαν προφτάσει νά ξεχάσουν τήν καλοζωία τοῦ σπιτιοῦ (...). Ὁ μακρινός κρότος κανονιῶν πού ἀκουγόταν τούς ἡλέκτριζε, ἀλλά καὶ τούς γεννοῦσε τό αἰσθημα πώς κινδυνεύει ἡ ζωούλα τους.

“Οταν κάποτε σταμάτησε ἡ ψιχάλα, δ τόπος μοσκοβιολοῦσε ἀπόβροχο. Ὁ ἀέρας τοῦ ὑπαίθρου, γεμάτος ἀπό τήν εύωδια τῶν ἐλάτων, ἔμπαινε βαθιά μέσα στά λαχανισμένα στήθια τῶν φαντάρων καὶ τούς ζωγονοῦσε. Τό βουνό τούς ἔδινε τή δύναμη νά ξεπερνᾶν τήν κούραση.

‘Η Πίνδος εἶναι τό ραχοκόκαλο τῆς Ἑλλάδας, πού τή χωρίζει στή μέση καὶ κάνει δσα νερά κυλᾶν ἀπό δεξιά της νά χύνονται στό Αίγαο, δσα ἀπ' ἀριστερά νά πέφτουν στήν Ἀδριατική. Ἐκατόν πενήντα χιλιόμετρα μάκρος ἔχει, μά πουθενά δέν ἀπλώνεται ἥσυχα, ἡ στριμένη. Εἶναι γεμάτη βαθιές χαράδρες. Σ' αύτές ἔρχονται ἀπό παντοῦ κι ἐνώνονται ἄλλες γιγαντένιες χαράδρες, πού κάνουν τή διάβαση τῆς Πίνδου νά εἶναι μαγεία ἵσως τῶν ματιῶν, μά κόλαση γιά τό σῶμα.

Τά δάση πού συναντοῦσαν οἱ φαντάροι ήταν μεγάλα, χορτάτα ξύλο. Χωριά δέν ἔβλεπαν πουθενά. Σπάνια διασταυρώνανε κανένα κοπάδι πρόβατα, πού δ φόβος τοῦ πολέμου τά κατέβαζε

πρός τή Θεσσαλία. Τά μαντρόσκυλα τούς γάβγιζαν, άλλα κανείς δέν είχε δρεξη νά σκύψει νά τούς πετάξει πέτρα. Τ' ἄφηναν νά φωνάζουν, δσο νά προσπεράσουν.

Θά ἦταν τέσσερις ή ώρα τ' ἀπόγεμα κι οί κανονιές ἀκούγονταν πιά καθαρά, δταν πρόβαλε ἀπ' τά δέντρα ἔνας ἀγγελιοφόρος.

— Σεῖς είσαστε τό τάγμα τοῦ Πήλικα; ρώτησε.

— Μάλιστα.

— Σταματήστε. Δέν μπορεῖτε νά πάτε στό Κεράσοβο. Τό πῆραν οί Ἰταλοί. Ἐδῶ θά τούς πολεμήσετε.

‘Η εἴδηση πώς δέχθρος κοντοζυγώνει κάνει τίς καρδιές νά χτυπήσουν δυνατά.

— Τά κανόνια πού ἀκούγονται εἶναι δικά μας; ρωτᾶ κάποιος.

— Ναί. Ἐκεὶ σᾶς περιμένει δέ ύπασπιστής τοῦ συντάγματος.

Κάτω ἀπ' αὐτή τή ράχη.

— Εἶναι πολλοί οί Ἰταλοί; Θέλησε νά μάθει ἄλλος.

— Ἀπέναντί μας εἶναι δλάκερη μεραρχία. Κατά μέτωπο τούς κρατᾶμε, άλλα ξεχειλίζουν ἀπό τά πλάγια, γιατί εἶναι πολλοί καί μᾶς ἀναγκάζουν νά ύποχωροῦμε.

Κίνησε νά φύγει βιαστικός.

— Στάσου ντέ, τοῦ εἴπανε, κάθισε νά μᾶς πεῖς νέα.

— Δέν ἔχω καιρό. Ἐδῶ δλοι πολεμᾶμε. Ὁ συνταγματάρχης ἔστειλε στήν πρώτη γραμμή τούς γραφιάδες καί τούς μεταγωγικούς. Κανένα δέν ἄφησε πίσω.

Εἶπε κι ἔξαφανίστηκε τόν κατήφορο. Οί στρατιώτες ἔξακολούθησαν τό δρόμο τους συλλογισμένοι. Ἀπό δῶ καί πέρα θ' ἄρχιζε τό πάλεμα. Ἀπό δῶ καί πέρα δέ θά ύπάρχουν στήν Πίνδο παρά Ἰταλοί ἀπό τή μιά μεριά, αύτοί ἀπό τήν ἄλλη. ‘Η ώρα ή κρίσιμη τοῦ ἀγώνα πλησίαζε, ή ώρα πού θά χτυπήσουν καί θά χτυπηθοῦν.

Τό τάγμα δέν ἄργησε νά κατεβεῖ κοντά σέ τέσσερα κανόνια, στημένα σ' ἔνα πλάτωμα. Καθώς ἦταν καλά καμουφλαρισμένα μέκλαδιά κέδρων, δέ θά τά διάκριναν χωρίς τούς καπνούς, πού ἔβγαζαν σέ κάθε ἐκπυρσοκρότηση.

‘Ο ύπασπιστής τοῦ συντάγματος πῆρε παραπέρα τόν ταγματάρχη τους, τόν Πήλικα, καί τοῦ ἔξηγησε πώς ἀπόψε θ' ἀναπαύονταν ἑκεῖ, γιατί αὔριο πρωί θά γινόταν ἀντεπίθεση.

— Θέλω μόνο, έξακολούθησε, νά μοῦ δώσετε άμέσως δυό διμάδες μάχης, καμιά τριανταριά έθελοντές. Θά κάνουμε έπιδρομή τή νύχτα, μήπως πιάσουμε κανέναν Ιταλό άξιωματικό. Γιά τήν αύριανή άντεπιθεση είναι άνάγκη νά ξέρουμε θετικά άν ό έχθρος σκοπεύει νά βαδίσει κατά τά Γρεβενά ή κατά τό Μέτσοβο.

— Οι άντρες μου είναι πεθαμένοι από τήν κούραση. Κοιτάξτε!

Τοῦ ἔδειξε τούς φαντάρους του, πού εἶχαν γείρει καταγῆς, ἔτσι όπως φοροῦσαν γυλιά, κράνος, παγούρι, κουβέρτα. Δέν εἶχαν τή δύναμη νά τά βγάλουν καί πέσανε σάν λιπόθυμοι. Ἀλλά τό θέαμα αύτό δέν ἔκανε καμιά ἐντύπωση στόν ύπασπιστή.

— Τί νά ποῦν οί δικοί μας, πού πολεμώντας ἀδιάκοπα ὁγδόντα ὥρες τώρα ἔχουν φτάσει στό ἔσχατο ὅριο τῆς ἀνθρώπινης ἀντοχῆς;

‘Ο ταγματάρχης δέν ἐπέμεινε, πῆγε πρός τό τάγμα, φώναξε τούς ύπαξιωματικούς καί τούς ρώτησε:

— Χρειάζομαι δυό διμάδες γιά κάποια ἐπιχείρηση. Ποιός από σᾶς θά μοῦ φέρει τή δική του;

‘Ο λοχίας Σπύρος, ὁ πρωταθλητής τοῦ πεντάθλου, ἔκαμε ἔνα βῆμα μπρός.

— Ἐγώ, εἶπε.

‘Από τόν ἀθλητισμό εἶχε τόν ἀγώνα μέσα στό αἷμα του, τόν διασκέδαζε ή ἵδεα τῆς μάχης. Πρίν φύγει από τήν Ἀθήνα, ή γυναίκα του, ή Εύα, τόν εἶχε βάλει νά τῆς ὑποσχεθεῖ δτι δέ θά ριψοκινδύνευε, ἀλλά τούτη τή σπιγμή εἶχε ξεχάσει τήν ύπόσχεσή του.

Οι τριάντα άντρες δέν ἄργησαν νά συγκεντρωθοῦν. “Αφησαν καταγῆς δτι περιπτό βάρος εἶχαν, πῆραν από τρεῖς ἐπιθετικές χειροβομβίδες καί ἀνέβηκαν σέ μιά κορυφή, γιά νά δοῦν τόν τόπο τῆς ἐπιδρομῆς. ‘Ο ύπασπιστής τοῦ συντάγματος τούς ἔδειξε τό ύψωμα πού εἶχαν σταματήσει ίταλικές προφυλακές. Τούς ὅρισε τό δρόμο πού θά ἔπαιρναν γιά νά πάνε ώς ἐκεῖ, ύστερα τούς παράδωσε σ’ ἔναν ἀνθυπολοχαγό κι ἔνα μεσόκοπο δεκανέα, ώς δόηγό, τόν έθελοντή Βανά. “Οσους ἔπιαναν αἰχμαλώτους τούς διάταξε νά τούς φέρουν στή Μονή τῆς Κλαδόρνης, ὅπου τούς περίμενε ὁ συνταγματάρχης.

— Πῶς θά βροῦμε αυτό τό μοναστήρι μέσα στή νύχτα;

— Ο δόηγός είναι ντόπιος. Τό ξέρει.

Κάθισαν γύρω στόν ἀνθυπολοχαγό νά φᾶνε ὅσο νά σκοτεινιάσει. Ἀπό τό νοῦ τους δέ βγαίνει ἡ πρώτη ἐπιχείρηση πού τούς ἀνάθεσαν. Τρῶνε ἥσυχα, μολαταῦτα δέν ἔχουν τόν ἀέρα τῶν ἄλλων ἡμερῶν.

— Πῶς θά καταλάβουμε πότε πρέπει νά ἐπιτεθοῦμε;

— “Ο, τι κάνω ἐγώ, τούς ἀποκρίθηκε ὁ ἀνθυπολοχαγός, θά κάνετε κι ἔσεῖς.

— Καί ποῦ θά σέ βλέπουμε στά σκοτεινά;

— Δέ θά μέ βλέπετε, θά μ' ἀκοῦτε. “Ο, τι θέλω θά τό λέω σιγά στό διπλανό μου, αὐτός στό δικό του κι ἔτσι θά τό μαθαίνει ὅλ' ἡ ἀλυσίδα.

‘Ο ἀνθυπολοχαγός ἦταν ἔνα παιδάριο εἴκοσι χρονῶν, κοντό κι ἀδύνατο, ἀπ' αὐτούς πού μόλις εἶχαν τελειώσει τή στρατιωτική σχολή, ἀλλά πολεμοῦσε τώρα τέσσερις μέρες καί γι' αὐτό τόν ἐμπιστεύτηκαν. Τούς εἶπε:

— Μή φοβάστε τούς Ἰταλούς. “Οπου τούς χτυπήσαμε, ἃς ἦταν καί περισσότεροι, τούς σταματήσαμε. Στή Βούρμπιανη πολεμήσαμε ἔνας πρός ἕξι ἀπό τό πρώι ὡς τό βράδυ καί δέ μᾶς σπάσανε. ‘Υποχωρήσαμε τή νύχτα κανονικά μέ τό ύλικο καί τούς τραυματίες μας. ”Αν ἔρθουν γρήγορα ἐνισχύσεις, θά τούς ἀναποδογυρίσουμε.

‘Ο Ἡπειρώτης Βανάς, ὁ δδηγός πού ἀκολουθοῦσε ἐθελοντής τό στρατό, τούς διηγήθηκε γιά τήν ἀρχή τῆς μάχης. Ὁταν βετεράνος τοῦ 1912-1922 κι ἔκανε τή σύγκριση:

— Πρίν ἀρχίσει τό τουφεκίδι, δέ μ' ἄρεσε ἡ νέα γενιά. ‘Ο πόλεμος θέλει γερή καρδιά. ”Ελεγα μέσα μου πώς ἡ τωρινή νεολαία δέν κάνει γιά τίποτα. ”Εβλεπα καί λιγοστούς τούς φαντάρους, δύο τάγματα μόνο σταλμένα νά κρατήσουν ὀλάκερο βουνό. Εἶπα πώς θά διαλύονταν μέ τόν πρώτο βομβαρδισμό. Καί τό ἔνα τάγμα μας, στ' ἀλήθεια, δέ βάσταξε, διαλύθηκε. Πίσω του τρέζαν σκιαγμένοι χωριάτες μέ τά μπογαλάκια τους, γέμισε δό τόπος κλάμα καί φῆμες. Πάρθηκαν, λέγαν, τά Γιάννενα. Πέσαν στό Μέτσοβο ἀλεξιππωτιστές, φάνηκαν θεόρατα τάνκς, πού σκαρφάλωναν γκρεμούς. Ξέσπασε πανικός. Μά δό συνταγματάρχης Δαβάκης μέ τό δεύτερο τάγμα στάθηκε καί πολέμησε. Πολέμησε σάν θεριό. “Οσος κι ἄν ἦταν δέ ἔχθρος, αὐτός δέν τόν λογάριαζε, παρά χιμοῦσε καταπάνω

του καί τόν χτυποῦσε. Νά 'βλεπες τούς νεοσύλλεκτους πῶς μάχονταν στά ύψωματα τοῦ 'Εφταχωριοῦ, Θά τούς φιλοῦσες τά χέρια. "Αν τούς ἔφερναν οἱ χωριάτες νά φᾶν ἔνα κομμάτι ψωμί, ἔτρωγαν, εἰδάλλως ἔμεναν νηστικοί. Αύτό τό τάγμα ξεθάρρεψε τούς δειλιασμένους, ψύχωσε τόν κοσμάκη καί τόν ἔκανε νά γυρίσει πίσω στόν ἄγώνα. Τώρα δλοι βοηθᾶνε, ἄλλος μέ τουφέκι, ἄλλος μέ πέτρες.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

20. Η ΠΕΙΝΑ

‘Ο Τάκης, τ’ ἀλητάκι,
μιά λιπόσαρκη γατούλα,
πού στά χρόνια τά καλά τή λέγαν Γιούλα,
κι δ Μοῦργος, τό μαντρόσκυλο,
πού ’χει στά σκέλια τήν ούρά,
σ’ ἔνα σκουπιδοτενεκέ
ψάχνουν νά βροῦνε
λίγο ψωμάκι,
ἔνα κοκαλάκι,
κάτι
νά βολευτοῦνε.

Μά ποῦ ψωμί,
ποῦ κόκαλο;
“Αδικοι κόποι, μάταιες ἐλπίδες.
Ἐλπίδες στά σκουπίδια,
μόνο ἐλπίδες.

Καί λέει δ Τάκης:
— Πῶς πονῶ,
ἐδῶ πονῶ
στά σπλάχνα· κι ἄχ!
τά πόδια πιά δέ μέ βαστᾶνε.

— Νιάρ φιάρ,
ἀκούγεται ἡ Γιούλα θλιβερά,
κι δ Μοῦργος λυπημένος
ἀργοσαλεύει τήν ούρά.

Νιάρ φιάρ.
Ποιός ξέρει τί νά λέει ἡ Γιούλα
κι δ Μοῦργος τί νά σκέφτεται,
καθώς
γέρνει δ Τάκης; τ’ ἀλητόπαιδο, χλωμός.

Κι ἐνῶ φυσοῦν ἄγριοι ἀγέρες, βουεροί,
καὶ τό σκοτάδι γύρω ὅλο πυκνώνει,
Θεέ τῶν ἀλητῶν,
Θεέ τῆς Γιούλας καὶ τοῦ Μούργου,
πονᾶ ὁ Τάκης, τ' ἀλητάκι,
καὶ κρυώνει.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ ποιά ἐποχή ἀναφέρεται τό ποίημα καὶ τί ξέρετε γι' αὐτήν;
2. Στό Ἀναγνωστικό τῆς Πέμπτης ύπάρχει τό διήγημα τοῦ 'Ηλία Βενέζη «Χρονικό τοῦ 1942». Σέ ποιά παράγραφό του ἀντιστοιχεῖ αὐτό τό ποίημα;
3. Πῶς ζωντανεύει τό ἴδιο Θέμα ὁ ποιητής;
4. Συγκεντρώστε ὅ,τι λέει ὁ ποιητής
  - γά τόν Τάκη
  - γά τή Γιούλα
  - γά τό Μούργο
  - γά τήν ὥρα
  - γά τόν καιρό.
5. Εἶναι ἔνα ποίημα σέ παλιά ἢ σέ νέα μορφή; Τί κρατᾶ ἀπό τήν παλιά καὶ τί ἔχει καινούριο;
6. Δοκιμάστε νά δώσετε αὐτό τό ποίημα μέ μιά ζωγραφική σύνθεση.

21. ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Τή χρονιά πού μᾶς πέρασε τά παιδιά της Κύπρου δέν είχαν σχολεία. Μάθαιναν όπως όπως τά γράμματα, σ' έκκλησιές ή σέ σπίτια, καθώς τότε, στίς έποχές των πολυχρονεμένων σουλτάνων της θωμανικής αύτοκρατορίας. Νά λοιπόν πού μπορεῖ καί νά ξαναγίνεται πότε ή 'Ιστορία!

Ήρθε ή ώρα νά δώσουν έξετάσεις, νά πάρουν ένα χαρτί, νά περάσουν άπό τή μιά τάξη στήν άλλη ή καί ν' άπολυθούν όσοι είχαν φτάσει στό τέρμα ένός κύκλου σπουδῶν.

Ένα παιδάριο στή Λευκωσία δέν πρόφτασε νά συμπληρώσει τίς έξετάσεις του. Τοῦ ἐλειπαν δύο μαθήματα, τά Νέα 'Ελληνικά καί ή 'Ιστορία, δταν, σέ μιά μαχητική διαδήλωση, δπου μέ πρό-

Θυμη καρδιά ἔκαμε τό έλληνικό του χρέος, τό χρέος πρός τόν
έαυτό του, πρός τούς προγόνους, οί "Αγγλοι τό ἔπιασαν καί τό 'ρι-
ξαν σέ μπουντρούμι ἀνήλιαγο, μέ τό σκοπό νά τό δικάσουν.

'Ο νεανίσκος μήτε φυλακή μήτε δίκη λογάριαζε. Θυμόταν μο-
νάχα πώς τοῦ ἔλειπαν δυό μαθήματα, γιά νά συμπληρώσει τίς ἔξε-
τάσεις του. Κι ἔκαμε ἀναφορά στό διοικητή τῆς φυλακῆς καί πα-
ρακάλεσε νά τόν ἀφῆσουν, γιά μιά καί μόνη μέρα, νά βγεῖ, νά πάει
στό δάσκαλό του, νά κάμει τό ἄλλο, ἐπίσης μεγάλο, έλληνικό του
χρέος πρός τήν παιδεία καί νά ἐπιστρέψει — φυσικά, μ' ἐπιτή-
ρηση: μέ τό δεσμοφύλακα στό πλάι του. 'Ο διοικητής δέν ἔ-
στερξε νά ἐκπληρώσει τήν ἐπιθυμία τοῦ νεανίσκου. Καί τότε
συλλογίστηκε νά ζητήσει κάτι ἄλλο ἑκεῖνες: νά 'ρθει ό δάσκαλος
στή φυλακή.

'Ο δάσκαλος ἥρθε. "Εφεραν τό παιδάριο στό «έντευκτήριο» τῆς
φυλακῆς, ἔνα διαμέρισμα ἐπίσης ἀνήλιαγο, ἐπίσης ἀπαίσιο, δπως
κι ἡ λοιπή φυλακή. Μέ τά χέρια σιδεροδεμένα. 'Ανάμεσα σέ δυό
δεσμοφύλακες: τόν ἔναν Τοῦρκο, τόν ἄλλο "Αγγλο. Τοῦ ἔλυσαν
τά χέρια. 'Ο δάσκαλος ἅπλωσε μπρός του τά χαρτιά, τοῦ ἔδωσε
μολύβι νά γράψει, περίμενε, μέ τήν καρδιά γεμάτη λυγμούς, νά
ξεμουδιάσουν τά χέρια τοῦ παιδιοῦ — γιά νά πληρωθεῖ ό τύπος.
Τό παιδί πήρε τό μολύβι, ἔγραψε. "Ετσι, δπως τότε πού καθόταν
ἡσυχα ἡσυχα στό θρανίο του κι ό ἥλιος ἔμπαινε πρόσχαρος ἀπό
τά μεγάλα παράθυρα κι ἦταν ἀνοιξη καί τά χελιδόνια τιτίβιζαν καί
τά δέντρα θροοῦσαν ἀπόξω. "Έγραψε, τέλειωσε. 'Ο δάσκαλος
προχώρησε στήν προφορική ἔξεταση.

— Πρῶτα τά Νέα μας 'Ελληνικά, τοῦ εἶπε.

Τόν ρωτήσε:

— Ποιός εἶναι ό ποιητής πού πιό πολύ σοῦ ἀρέσει;

'Ο νεανίσκος ἀποκρίθηκε:

— 'Ο Διονύσιος Σολωμός.

— Τί ἔγραψε ό Σολωμός;

— Τόν «'Υμνο εἰς τήν 'Ελευθερίαν».

— Μήπως θυμᾶσαι καμιά στροφή;

— Μάλιστα!

Κι ό νεανίσκος ἄρχισε ν' ἀπαγγέλνει μέσα στή φυλακή, ἀνά-
μεσα στούς δεσμοφύλακες, πού ἐκπροσωποῦσαν τούς παλιούς

καί τούς νέους τυράννους, μέ καθάρια κι ἀποφασιστική φωνή:

’Απ’ τά κόκαλα βγαλμένη
τῶν ‘Ελλήνων τά ίερά,
καί σάν πρῶτα ἀνδρειώμένη...

Δέν πρόφτασε νά κλείσει τό τετράστιχο. ‘Ο Τοῦρκος τοῦ πέ-
ρασε στά χέρια τά σίδερα. ‘Ο ”Αγγλος τόν ἔσπρωξε μέσα. ‘Ο δά-
σκαλος ἀναλύθηκε σέ λυγμούς.

“Υστερ” ἀπό λίγον καιρό οι δυνάστες τῆς Κύπρου τόν ἔδιωξαν
τό δάσκαλο ἀπό τό νησί. Προφορική ἔξέταση στήν ‘Ιστορία δέν
πρόφτασε νά κάμει. Γιατί νά κάμει; Τήν ιστορία τή γράφει ὁ Ἰδιος,
ἔχει γίνει πιά ‘Ιστορία ὁ Ἰδιος...

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

(‘Από δρθρο τυπωμένο στήν ἑφημερίδα
«Ἐλευθερία» στίς 7 Ὁκτωβρίου 1956)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Κάποιος ἔχει πεῖ ὅτι ἡ κεντρική ἰδέα αὐτοῦ τοῦ κειμένου εἶναι: «Οἱ Ἑλληνες
ἀπό τριάντα σιῶνες γράφουν τήν ‘Ιστορία τους, μιά ἔνδοξη ‘Ιστορία· καί ἡ
‘Ιστορία τους (μαζί μέ τά ‘Ἑλληνικά Γράμματα) τους βοηθοῦν νά τή συνεχί-
σουν ἐπάξια.»

Τί θέλει νά πεῖ; Συμφωνεῖτε μαζί του;

22. ΕΥΑΓΟΡΑΣ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΔΗΣ

‘Ο Δωδεκανήσιος Φώτης Βαρέλης έγραψε τό ποίημα αύτό το 1957 γιά έκεινον τόν Κύπριο μαθητή τής Ε΄ γυμνασίου πού κρεμάστηκε άπό τούς Άγγλους γιά τήν έθνική του δράση. ‘Ο ραδιοσταθμός τής Λευκωσίας τό μετέδωσε τότε ώς δημοτικό κυπριακό τραγούδι.

‘Εψές πουρνό* μεσάνυχτα στής φυλακῆς τή μάντρα μές στής κρεμάλας τή Θελιά* σπαρτάραγε ό Βαγόρας.

Σπαρτάρησε, ξεψύχησε, δέν τ’ ἄκουσε κανένας.

‘Η μάνα του ἤταν μακριά, ό κύρης* του δεμένος, οι νιοί συμμαθητάδες του μαῦρο ὄνειρο δέν εἶδαν, ή νιά πού τόν δρυμήνευε δέν εἶχε νυχτοπούλι.

‘Εψές πουρνό μεσάνυχτα θάψαν τόν Εύαγόρα.

Σήμερα Σάββατο ταχιά* όλη ή ζωή σάν πρώτα.

‘Ετούτος πάει στό μαγαζί, ἔκεινος πάει στόν κάμπο, ψηλώνει ό χτίστης ἐκκλησιά, πανί άπλωνει ό ναύτης, καί στό σκολειόν ό μαθητής συλλογισμένος πάει.

Χτυπᾶ κουδούνι, μπαίνουνε στήν τάξη του ό καθένας.

Μπαίνει κι ή πρώτη ή ἄταχτη κι ή τρίτη πού διαβάζει, μπαίνει κι ή πέμπτη ἀμίλητη, ή τάξη τοῦ Εύαγόρα.

— Παρόντες όλοι;

— Κύριε, ό Εύαγόρας λείπει.

— Παρόντες, λέει ό δάσκαλος· καί μέ φωνή πού τρέμει:

— Σήκω, Εύαγόρα, νά μᾶς πεῖς ἐλληνική ίστορία.

‘Ο δίπλα, ό πίσω, ό μπροστά, βουβοί καί δακρυσμένοι, άναρωτιοῦνται στήν ἀρχή, ώσπου ή σιωπή τούς κάμνει νά πέσουν μ’ ἀναφιλητά* ἐτούτοι κι όλη ή τάξη.

πουρνό: πρωί

Θελιά: Θηλιά

κύρης: πατέρας

ταχιά: πρωί (τής έπομένης)

ἀναφιλητά: κλάματα μέ λυγμούς

— Παλληκαρίδη, ἄριστα, Βαγόρα, πάντα πρῶτος,
στούς πρώτους πρῶτος, ἄγγελε πατρίδας δοξασμένης,
σύ μέχρι χθές τῆς μάνας σου ἐλπίδα κι ἀποκούμπι*,
καὶ τοῦ σχολειοῦ μας σήμερα Δευτέρα Παρουσία.
Τά πε κι ἀπλώθηκε σιωπή πά στά κλαμένα νιάτα,
πού μπρούμυστα γεμίζανε τῆς τάξης τά Θρανία,
ἔξω ἀπ' ἔκεινο τ' ἀδειανό, παντοτινά γεμάτο.

ΦΩΤΗΣ ΒΑΡΕΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀπό ποιούς στίχους τοῦ ποιήματος βγαίνει ὅτι:
  - ὁ ἀπαγχονισμός τοῦ Εὔαγόρα ἔγινε κρυφά·
  - ἡ μάνα καὶ ὁ πατέρας του δέν ἦταν ἑκεῖ; ποῦ βρίσκονταν;
  - τὸ μυαλό τῶν συμμαθητῶν του δέν εἶχε πάει στό κακό·
  - ἡ ζωὴ καὶ μετά τὸ θάνατο τοῦ Εὔαγόρα κυλάει τὸ δρόμο της·
  - οἱ συμμαθητές του φαίνεται πώς κάτι μαθαίνουν·
  - γιά τὸ δάσκαλό του ὁ Εὔαγόρας εἶναι παρών·
  - ὁ Εὔαγόρας εἴπε Ἰστορία καὶ τὴν εἴπε ἄριστα.
2. Γιατί ἄρα;
  - Γιατί ἡ μάνα καὶ ὁ πατέρας του δέν μποροῦσαν νά εἶναι κοντά του τὴν ὥρα τοῦ μαρτυρίου του;
  - Γιατί ὁ συμμαθητής του πηγαίνει στό σχολεῖο συλλογισμένος καὶ ἡ πέμπτη τάξη μπαίνει ἀμίλητη;
  - Γιατί ὁ δάσκαλος θεώρησε τὸν Εὔαγόρα παρόντα, τὸν σήκωσε φανταστικά στήν Ελληνική Ἰστορία καὶ τοῦ ἔβαλε ἄριστα;
  - Γιατί ὁ ποιητής λέει ὅτι τὸ ἀδειανό Θρανίο τοῦ Εὔαγόρα εἶναι παντοτινά γεμάτο;

ἀποκούμπι: στήριγμα

23. ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ

‘Ο Κύπριος ποιητής Κώστας Μόντης έγραψε δίστιχα, σάν έκεīνα πού χρησιμοποιοῦσε ό λαός στά μοιρολόγια του, γιά νά θρηνήσει τό κακό πού βρήκε τήν Κύπρο μέ τήν τουρκική είσβολή τοῦ 1974. Τά τέσσερα πρῶτα δίστιχα ἀναδίνουν πολλή ἀπελπισία, ἀλλά ἡ ἐλπίδα πού κελαηδεῖ στό τελευταῖο τοῦ δίνει κουράγιο.

“Οση χαρά μᾶς χάριζες κι δσο ծνειρο κι ἐλπίδα
τόσο καημό μᾶς πότισες, μικρή γλυκιά πατρίδα.

Θρηνῶ τόν Πενταδάχτυλο τόν τουρκοπατημένο
θρηνῶ τ’ ἀμούστακο παιδί τ’ ἀδικοσκοτωμένο.

Καρδιά, πού πρίν δέ λύγιζες, πῶς τόσο πιά λυγίζεις,
καρδιά πού δέ μ’ ἀπέλπιζες, πῶς τόσο μ’ ἀπελπίζεις;

Τόσο καημό μοῦ φόρτωσαν πού πῶς νά τόν σηκώσω,
tétoio μαχαίρι στήν καρδιά πῶς νά τό ξεκαρφώσω;

“Ομως ἐλπίδα κελαηδᾶ, μικρό πουλάκι ἐλπίδα,
πῶς εἰν’ ἀδούλωτη βαθιά μές στήν καρδιά ἡ πατρίδα.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΝΤΗΣ

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΙΣΤΗ

24. ΔΟΞΑΖΩ ΤΟ ΘΕΟ

Δοξάζω τό Θεό γιατί μ' ἔκαμε ἄνθρωπο·
γιατί μ' ἔβαλε πιό πάνω ἀπό τ' ἄλλα πλάσματά Του·
γιατί Τόν βρῆκα σύντροφο στό ψάρεμα,
στ' ἀμπέλι, ὅταν κουβάλαγα τό μοῦστο,
στ' ἀγώι, ὅταν γύρναγα σφυρίζοντας,
καί γιατί μ' ἔπλασε γιά νά εἴμ' ἐλεύθερος.

Μά πιό πολύ Τόνε δοξάζω, πού μοῦ κράταγε
τό καλάμι μου, ὅταν ἔβοσκα τίς γίδες μας,
καί τό τουφέκι μου, ὅταν πολεμοῦσα γιά τόν τόπο μου.

ΠΑΝΟΣ ΣΠΑΛΑΣ

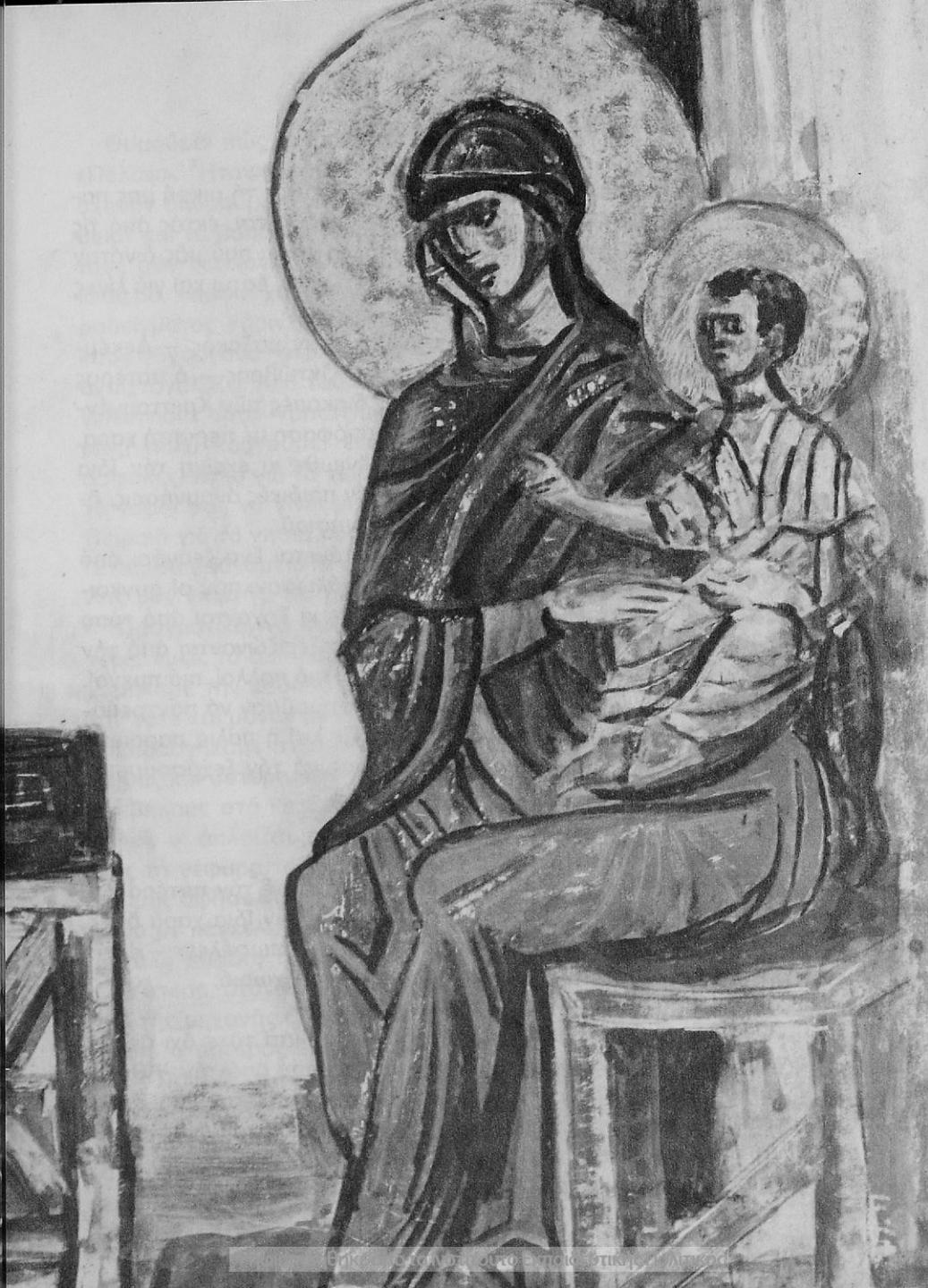
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Ο ἄνθρωπος τοῦ ποιήματος μοιάζει μέ ξωμάχος. Ἀπό ποῦ βγαίνει αὐτό;
2. 'Ο ἄνθρωπος τοῦ ποιήματος νιώθει τό Θεό πολύ κοντά του, σάν ἔνα πολύ οἰκεῖο πρόσωπο. Ἀπό ποῦ φαίνεται αὐτό;
3. 'Ο Θεός στάθηκε κοντά του, στόν καθημερινό του μόχθο. Τόν δοξάζει γι' αὐτό. Ἀλλά τόν δοξάζει καί γιά τρία ἀκόμα πράγματα. Ποιά είναι αὐτά; 'Εσύ ποιό ἀπ' δλα θεωρεῖς πιό σπουδαῖο καί γιατί;

Ψηφιοποιηθήκε αυτό το στούντο του Εκπροσώπου Πολιτικής

25. ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΗ ΘΑΛΑΣΣΑ

Οί γονεῖς μου ἀγαποῦσαν μέ αληθινό πάθος τή μικρή μας πατρίδα, τό νησί μας. Δέν τό ξεχνοῦσαν ποτέ. "Ετσι, ἐκτός ἀπό τίς καλοκαιρινές μας διακοπές, καί κάθε ἄλλη φορά πού μᾶς δινόταν εύκαιριά μᾶς ἔπαιρναν καί πηγαίναμε στό νησί, ἔστω καί γιά λίγες μέρες.

'Εκείνη τή χρονιά, ὅπως ὁ χειμώνας ἦταν μαλακός — Δεκέμβρης μήνας κι ἔμοιαζε σάν γλυκύτατος Ὁκτώβρης — ὁ πατέρας ἀποφάσισε νά πᾶμε νά περάσουμε τίς διακοπές τῶν Χριστουγέννων στό νησί. 'Η μητέρα δέχτηκε τήν ἀπόφαση μέ περισσή χαρά. Καταγόταν ἀπό τό ՚ιδιο χωριό, ἔτσι ἔνιωθε κι ἐκείνη τήν ՚ιδια ἀγάπη γιά τόν τόπο, εἶχε τίς ՚ιδιες σχεδόν παιδικές ἀναμνήσεις, ἥξερε τό ՚ιδιο τά ἥθη καί τά ἔθιμα τοῦ νησιοῦ.

Εἶναι, ἀλήθεια, μεγάλη εύτυχία νά κατάγεται ἔνα ζευγάρι ἀπό τόν ՚ιδιο τόπο. Τώρα πού οί πολιτεῖες μεγάλωσαν, πού οί συγκοινωνίες πύκνωσαν, πού οί ἄνθρωποι πᾶνε κι ἔρχονται ἀπό τόπο σέ τόπο, εὔκολα ἢ μᾶλλον τό ՚ιδιο εὔκολα ξεριζώνονται ἀπό τήν πατρίδα τους, οί γάμοι μεταξύ ξένων εἶναι πιό πολλοί, πιό πυκνοί. "Ομως τά χρόνια ἐκεῖνα οί ἄνθρωποι προτιμοῦσαν νά παντρεύονται μέ συντοπίτισσές τους. Τό πρόσταζε καί ἡ παλιά παροιμία, πού πάει πιά, κοντεύουμε στίς μέρες μας νά τήν ξεχάσουμε:

*Παπούτσι ἀπό τόν τόπο σου
κι ἄς εἰν' καί μπαλωμένο.*

'Η μητέρα λοιπόν ἔνιωθε τήν ՚ιδια λαχτάρα μέ τόν πατέρα γιά τό νησί της, τήν ՚ιδια νοσταλγία καί, φυσικά, τήν ՚ιδια χαρά ὅσες φορές τῆς δινόταν ἡ εύκαιριά νά «πεταχτεῖ» — ὅπως ἔλεγε — ἐκεῖ:

- Καλέ Δημήτρη, δέν πεταγόμαστε ὡς τό χωριό;
- Καί δέν πεταγόμαστε, Δέσποινά μου!

Φυσικά, τό «πέταγμα» ἦταν ἔνας λόγος. Γιατί τότε ὅχι ἀεροπλάνα δέν ύπηρχαν ἀκόμη, γιά νά μεταφέρουν ἀπό τήν Ἀθήνα στό πιό μακρινό μέρος τῆς 'Ελλάδας μέσα σέ μιάμιση ὥρα, ἀλλά καί τά βαπόρια Ἠταν ἀργά καί μικρά. Μόλις ἔπαιρναν ἑφτά ὄχτω μίλια τήν ὥρα. "Ετσι, ἀπό τόν Πειραιά ἔως τό νησί μας τό «πέταγμα» διαρκοῦσε καμιά δεκαπενταριά ὥρες!

Θυμοῦμαι πώς τό καλύτερο βαπόρι τῆς γραμμῆς ἦταν τότε τό «Πέλοψ». Ὡταν ἔνα μεγάλο, πλατύ βαπόρι, μέ σκούρο χρῶμα, σχεδόν δλόμαυρο, ἔνα βαρύ βαπόρι αύστηρό, λίγο ἄχαρο! Ἀλήθεια! καὶ τά βαπόρια, ὅπως καὶ τά σπίτια, ἔχουν τή φυσιογνωμία τους σάν ζωντανά. Ἀλλα εἶναι βαριά, βλοσυρά, αύστηρά, ἄλλα ἐλαφρά, κομψά, χαριτωμένα. Ἐλαφρό καὶ χαριτωμένο ἦταν, παραδείγματος χάριν, τό «Πανελλήνιον», μέ σκαρί ώραϊ, μέ μιά κομψή γοργόνα στό ποδόσταμο τῆς πλώρης καὶ μέ χρῶμα ἀνοιχτογάλαζο, πού τοῦ ἔδινε ἔνα υφός νεανικό! Ὁμως τό «Πανελλήνιον» ἦταν «μποτζιάρικο», δέν ἄντεχε δηλαδή στίς τρικυμίες, πολύ κουνοῦσε, ἐνώ ὁ «Πέλοψ» ἦταν βαπόρι σταθερό, ἀσφαλές, καλό γιά τό χειμώνα. Οἱ γονεῖς μας λοιπόν ἀποφάσισαν τό ταξίδι μας νά γίνει μέ τόν «Πέλοπα». Αύτός ἔφευγε ἀπό τόν Πειραιά γιά τά νησιά μας τήν προπαραμονή τῶν Χριστουγέννων. Ἔτσι, θά φτάναμε στό νησί μας τήν παραμονή ἀκριβῶς τῆς μεγάλης μας γιορτῆς, θά ἥμαστε ἐκεῖ τήν ώρα πού ἔπρεπε.

Πραγματικά, τό δειλινό τῆς προπαραμονῆς ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἐμεῖς τά δυό παιδιά καὶ ἡ Ἐλενίτσα ἡ ψυχοκόρη μας, ἀφοῦ χαρήκαμε τήν κάθοδό μας στόν Πειραιά μέ τόν Ἡλεκτρικό — ἦταν τότε καὶ μόνον αύτό μιά ώραία καὶ διασκεδαστική ἐκδρομή — ἐπιβιβαστήκαμε στόν «Πέλοπα». Ἐγκατασταθήκαμε στήν καμπίνα μας καὶ ύστερα, δόσο τό πλοϊο ἦταν ἀκόμα ἀραγμένο στό λιμάνι, ἀνεβήκαμε στό κατάστρωμα, ὅπου χαρωπά μᾶς ὑποδέχτηκαν οἱ καλοί, οἱ ἀπλοί συμπατριῶτες τῆς τρίτης Θέσεως. Φτάσαμε καὶ ἔως τή γέφυρα τοῦ καπετάνιου, πού ἦταν γνωστός τοῦ πατέρα καὶ μᾶς ἄφησε νά περάσουμε στό ἄδυτο σχεδόν, στό προφυλαγμένο μέ κάγκελα διαμέρισμα τῆς κυβερνήσεως τοῦ πλοίου μέ τή μεγάλη πυξίδα, τό τιμόνι καὶ τά ἄλλα μηχανήματα.

«Υστερα, ὅταν τό πλοϊο ἔσυρε τίς ἄγκυρες καὶ οἱ ρυθμικοί παλμοί τῆς μηχανῆς ἄρχισαν νά τό δονοῦν, δίνοντάς του ζωή καὶ κίνηση, ὁ πατέρας ἔδωσε τό πρόσταγμα:

— Παιδιά, στήν καμπίνα σας! Στίς κουκέτες σας!

‘Η μητέρα θέλησε νά μᾶς κρατήσει λίγο ἀκόμη στό σαλόνι, δόπου μιά δυό συμπολίτισσες κυρίες κι ἐκείνη εἶχαν κάμει μιά καλή συντροφιά.

— Δέν τά ἀφήνεις λίγο ἀκόμη, Δημήτρη μου;

Τότε άκούσαμε τόν πρώτο άνήσυχο λόγο:

— Ό καιρός θά φρεσκάρει, Δέσποινα. Φοβοῦμαι πώς θά κουνηθοῦμε κάμποσο. Καλύτερα νά πᾶς νά τακτοποιήσεις τά παιδιά.

‘Η μητέρα ἔριξε δυό τρεῖς φοβισμένες ματιές στόν πατέρα, πού δέ μᾶς ξέφυγαν. Φυσικά, πήραμε ἀμέσως δρόμο, κατεβήκαμε κάτω στίς καμπίνες καί, πρίν ἀκόμη τό πλοϊο ἀνοιχτεῖ στό πέλαγος, εἴχαμε ὁρίζοντιωθεῖ στίς κουκέτες μας. “Ομως δέν τή γλιτώσαμε. Πρώτη ἡ ‘Ελενίτσα, πού ἥταν πιό βουνίσια καί πιό ἄμαθη ἀπό θάλασσα, ἄρχισε λίγο λίγο ν’ ἀναστενάζει, ύστερα νά ίδρωνει, νά βογγᾶ, νά νομίζει πώς θά πεθάνει, καί τέλος νά λυτρώνεται γιά μιά στιγμή μέ τόν ἐμετό κι ύστερα πάλι καί πάλι, ὥσπου στό τέλος, ἔξουθενωμένη καί μισοπεθαμένη πιά, παραδόθηκε σέ ἔνα εἶδος ὑπνού, πού ἥταν μιά νάρκη ἀρρώστιας. ’Εμεῖς κρατήσαμε περισσότερο. ’Αλλά ἥρθε καί ἡ σειρά μας. Καί μόνον ἡ μητέρα καί ὁ πατέρας, πού δέν τούς πείραζε ἡ θάλασσα, ἔμειναν ἄγρυπνοι κοντά μας, νά μᾶς σφουγγίζουν τά κάθιδρα μέτωπα καί νά μᾶς δροσίζουν τό στόμα μέ λίγο λεμόνι, πού ἀκόμη νομίζω πώς νιώθω στό στόμα τή στυφή γεύση του.

* * *

“Οταν ξημέρωσε ἡ παραμονή τῶν Χριστουγέννων καί σιγά σιγά ἀπό τό φιλιστρίνι γλυκοχάραζε τό λιγοστό χειμωνιάτικο φῶς τῆς αὐγῆς, ὁ πατέρας ἀνέβηκε στή γέφυρα «νά πάρει λίγο ἀέρα». Γυρίζοντας στήν καμπίνα μας ἔφερε μαζί μέ τή δροσιά καί τήν ἀλμύρα τῆς φουρτουνιασμένης θάλασσας καί τήν παρήγορη πληροφορία πώς ὁ καιρός θά μαλακώσει:

— Μή φοβάστε, παιδιά! Κουράγιο, παιδιά! “Οπου καί νά ‘ναι, πιάνουμε τούς κάβους τοῦ νησιοῦ κι ύστερα ἡ θάλασσα θά μαινάρει...

‘Ωστόσο, τό καράβι μας πάλευε πάντα δυνατά μέ τή φουρτούνα. Τό ἀκούγαμε ν’ ἀγκομαχᾶ, νά δέχεται τά χτυπήματα τῶν κυμάτων, πού πολλές φορές πλατάγιζαν καί ἔως ἐπάνω στό κατάστρωμα. Κάποτε κάποτε κανένα γυαλικό στήν τραπεζαρία τοῦ πλοίου, κανένα δέμα, ἔπεφταν καί μᾶς τρόμαζαν.

— Μή φοβάστε, παιδιά! Κουράγιο καί φτάσαμε!

‘Αληθινά! Μᾶς φάνηκε ἀπό τούς πιό γλυκούς ἥχους, πού ἔτυχε

ν' ἀκούσουμε ἔως τότε στή ζωή μας, τό βραχνό, τό παρατετα-
μένο σφύριγμα τῆς σειρήνας τοῦ βαπτοριοῦ, πού, ὕστερα ἀπό με-
ρικές ὥρες, ἀνάγγελνε πώς πλησιάζαμε στό λιμάνι τοῦ νησιοῦ
μας. Τό μπότζι μαλάκωσε ἀρκετά, τό κύμα τώρα χτυποῦσε μέ πιό
ἀπαλό παφλασμό τά πλευρά τοῦ πλοίου, Θόρυβος καί κίνηση καί
δυμιλίες ἀνθρώπων ἀκούστηκαν στό κατάστρωμα.

Λοιπόν, ὁ ἀγαπημένος μας πατέρας εἶχε δίκιο. Τόν φανταστή-
καμε, μέσα στήν ἔξουθένωσή μας, φύλακα-ἄγγελο, θαυματουργό
καί στοργικό προστάτη, πού εἶχε γιά χάρη μας τή δύναμη κι αὐτήν
ἀκόμη τή Θάλασσα νά γαληνέψει, κι αυτό ἀκόμη τό ταξίδι νά συ-
ντομέψει!

* * *

“Ομως ἀλίμονο! Δέν ἦταν γραμμένο νά ξεμπαρκάρουμε τό
πρωινό ἐκεῖνο στήν πατρίδα, νά βρεθοῦμε τή νύχτα τῶν Χρι-
στουγέννων στήν ἑκκλησία τοῦ ἀγαπημένου μας πατρικοῦ καί
μητρικοῦ χωριοῦ! ”Αν ὁ καλός μας καπετάνιος τοῦ «Πέλοπος» κα-
τάφερε παρόλη τήν τρικυμία νά σταθεῖ «ἀρόδο» στ' ἀνοιχτά τοῦ
λιμανιοῦ, οἱ βάρκες δέν μπόρεσαν νά φτάσουν ὡς τό πλοϊο. Ο
ἐνάντιος καιρός, πού τάραζε πολύ καί τά νερά τοῦ λιμανιοῦ, τίς
ἔμποδισε. “Ετσι, τό καράβι μας, ὕστερα ἀπό λίγη ἄκαρπη ἀναμο-
νή, ἀνοίχτηκε πάλι στό πέλαγος. ”Επλεε τώρα πρός ἄλλο νησί,
πρός ἀσφαλέστερο λιμάνι. Ὡταν, φαίνεται, γραφτό νά κάνουμε
αὐτή τή χρονιά Χριστούγεννα στή Θάλασσα!

“Οταν τό καράβι μας, περασμένα πιά μεσάνυχτα, ἔριξε ἄγκυρα
σ' ἔνα περίφημο φυσικό λιμάνι τῶν Κυκλαδών, δικαπετάνιος, ἦ-
συχος τώρα κι ἐλεύθερος, κατέβηκε στό σαλόνι τῆς πρώτης θέ-
σεως καί διέταξε τούς καμαρότους ν' ἀνάψουν όλα τά φώτα, νά
ρίζουν λάδι σ' ἔνα λαδοκάντηλο, πού αἰωρεῖτο ἀκόμη λίγο μπρός
σ' ἔνα ἀργυροστόλιστο εἰκόνισμα τῆς Θεοτόκου μέ τό Θεῖο Βρέ-
φος στήν ἀγκάλη, καί νά τό ἀνάψουν καί νά γυρίσουν όλο τό
πλοϊο, κουδουνίζοντας χαρμόσυνα τά μικρά καμπανάκια πού χρη-
σιμοποιοῦν στά βαπτόρια, γιά νά σημάνουν τήν ὥρα τῆς ἀλλαγῆς
τῆς βάρδιας ἡ τοῦ φαγητοῦ καί νά συνάξουν ἔτσι ὅσους ἐπιβάτες
εἶχαν μείνει — ἀρκετοί εἶχαν βγεῖ στό μεταξύ σ' ἔνα δυό μικρά νη-
σιά πού μπορέσαμε κι ἀράξαμε — στό σαλόνι:

— “Ολους τούς έπιβάτες! πρόσταξε. Καί της πρώτης καί της δεύτερης καί της τρίτης! Καί τό πλήρωμα έξόν τίς βάρκες!

* * *

Τά καμπανάκια ἥχοϋσαν γλυκά γλυκά μέσα στήν ἄτρεμη ἡσυχία τῆς αὐγῆς κι οἱ ἐπιβάτες πρόβαιναν ἔνας ἔνας στό σαλόνι, ἄλλοι κεφάτοι καί ἀκμαῖοι, ἄλλοι ὡχροί καί κουρασμένοι ἀπό τή θαλασσοταραχή καί τή ναυτία. Οἱ καημένοι οἱ ἐπιβάτες τῆς τρίτης θέσεως ἔμπαιναν μέ κάποια δειλία στό σαλόνι. “Υστερα, βλέποντας τήν πρόσχαρη ύποδοχή ἀπό τό πλήρωμα, ἀναχουχουλιάζονταν μέ πολλή εὔχαριστηση, ἀπολαμβάνοντας τή ζεστασία χαρούμενα.

“Οταν ὅλοι σχεδόν οἱ ἐπιβάτες — ἔξόν δυό τρεῖς ἄρρωστες γυναῖκες καί μερικά κοιμισμένα παιδάκια — συνάχτηκαν στό σαλόνι, ὁ πλοίαρχος ἔδειξε πώς πρέπει νά γίνει κάποια σιγή κι ἔνας καλλιφωνος ἀξιωματικός τοῦ πλοίου ἔψαλε τό χαρμόσυνο τροπάριο:

‘Η Γέννησίς σου, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν...

“Υστερα ὁ ἕδιος ὁ πλοίαρχος μέ εὐλάβεια πολλή ἔκανε πρώτος τό σταυρό του καί μέ τή βαριά ἄλλα γλυκιά φωνή του ἄρχισε νά ψέλνει κι αὐτός ἄλλο τροπάριο, προτρέποντας μέ πλατιά ἀναφτερουγίσματα τῶν χεριῶν του ὅλους τούς ἐπιβάτες νά ψέλνουν μαζί του:

‘Η Παρθένος σήμερον τόν ύπερούσιον τίκτει...

Αύτή ἦταν ἡ πιό συγκινητική στιγμή τῆς ἑορτῆς. Στά πρόσωπα ὅλων μας ἡ ἀναπόληση τῆς θείας ὥρας τῆς Γεννήσεως τοῦ πράου Υίοῦ τοῦ Θεοῦ καί τό ἀπλό αὐτό δοξολόγημά της ἀπό λίγους θαλασσοδαρμένους ταξιδιώτες σ’ ἔναν ἐρημικόν ὅρμο τῶν Κυκλαδῶν, σκόρπισε ἔνα ἴλαρό φῶς γαλήνης καί ἐγκαρτερήσεως. Εἶχαμε τώρα ξεχάσει τήν τρικυμία καί τή ναυτία, καί τό ἀπάνεμο λιμάνι τοῦ μικροῦ νησιοῦ θύμιζε πολύ παραστατικά σέ μᾶς τό ζεστό καταφύγιο τῆς Βηθλεέμ, τό ἀσήμαντο, ἄλλα φιλόξενο σπίλαιο, ὅπου ὁ Ναζωραϊος μιά τέτοια νύχτα ἔρχονταν στόν κόσμο γιά νά εύαγγελισθεῖ τήν εἰρήνη καί τή γαλήνη μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

“Ἐτσι καί τώρα πιστέψαμε πώς ἡ γαλήνη θά ῥθεῖ σέ λίγο νά μᾶς ξεκουράσει, πώς τά τρέμοντα ἄστρα θά φανοῦν καί πάλι στόν οὐρανό.

Καί πραγματικά! Σιγά σιγά ό καιρός μαλάκωσε, ό ανεμος
έσπασε, τό πλοϊο μας σήκωσε ἄγκυρα γιά τό ταξίδι τοῦ γυρισμοῦ,
πού θά μᾶς ἔφερνε τό δειλινό πάλι στό λιμάνι τοῦ δικοῦ μας νη-
σιοῦ.

Άργα τό βράδυ ἀποβιβαστήκαμε στό νησί μας, λίγο ζαλισμέ-
νοι, ἀκόμη καί κουρασμένοι, ἀλλά πανευτυχεῖς. Καί ἦταν μιά ἀπό
τίς ὡραιότερες σοῦπες, πού ἔχω φάει στή ζωή μου, ἡ σούπα πού
ἡ καλή μας θεία, ἡ Σόφη, μᾶς σέρβιρε τό βράδυ στό ἥσυχο καί...
ἀκίνητο σπίτι μας. Ύστερα στά ζεστά κρεβάτια μας εῖχαμε πάλι
γιά λίγο τήν αἰσθηση πώς οἱ τοῖχοι κλυδωνίζονταν γύρω μας, ἀλ-
λά σιγά σιγά ό ὑπνος ἤρθε καί ἐκλεισε εύχαριστα τά κουρασμένα
βλέφαρά μας.

΄Από τότε ἔχω, βέβαια, ζήσει πολλά εύτυχισμένα — φυσικά, καί
μερικά πονεμένα — Χριστούγεννα. Μά ἐκεῖνα τά Χριστούγεννα
στή Θάλασσα θά τά θυμοῦμαι πάντοτε μέ νοσταλγία καί συγκί-
νηση.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ό συγγραφέας χωρίζει τό διήγημά του σέ τέσσερα μέρη. Νά βγάλεις μιά
ἐπικεφαλίδα ἡ μιά μικρή περίληψη γιά κάθε μέρος.

2. Πόσο προσεκτικός είσαι στό διάβασμά σου; Δοκίμασε νά δεῖς πόσα
πράγματα συγκράτησες:

— Πῶς ἦταν ό καιρός ἐκεῖνο τό Δεκέμβρη;

— Πόσο ἔκανε τό καράβι ἀπό τόν Πειραιά ὡς τό νησί τους;

— Ποιό ἦταν τό καλύτερο καράβι τῆς γραμμῆς καί σέ τί διέφερε ἀπό τό
«Πανελλήνιο»;

— Γιατί μόλις σήκωσε τίς ἄγκυρες τό πλοϊο ό πατέρας τούς εἶπε νά πάνε
στήν καμπίνα τους;

— Πῶς τούς φάνηκε τό σφύριγμα τῆς σειρήνας τοῦ καραβιοῦ καί γιατί;

— Γιατί, ἐνώ τό καράβι στάθηκε στ' ἀνοιχτά τοῦ λιμανιοῦ τους, δέν μπόρε-
σαν νά βγοῦν;

— Ποι καί πῶς γιόρτασαν τά Χριστούγεννα μέσα στό πλοϊο;

— Πότε ἐπιτέλους ἔφτασαν στό νησί τους καί τί τούς περίμενε ἐκεῖ;

— Τί αἰσθηση εἶχαν τά παιδιά, δῆμα ξάπλωσαν στά κρεβάτια τους;

— Τί νιώθει ό συγγραφέας κάθε πού θυμάται ἐκεῖνα τά Χριστούγεννα;

3. Γράψε κι ἐσύ τίς ἀναμνήσεις σου ἀπό κάποια Χριστούγεννα πού ἵσως κά-
ματε μακριά ἀπό τό σπίτι σας.

26. ΚΑΛΑΝΤΑ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

΄Αρχιμηνιά κι άρχιχρονιά κι άρχή τοῦ Γεναρίου,
κι άρχή πού βγῆκεν δὲ Χριστός στή γῇ νά περπατήσει.
΄Εβγῆκε καὶ χαιρέτισε ὅλους τούς ζευγολάτες,
κι δὲ πρώτος του χαιρετισμός ἦταν δὲ “Άγιος Βασίλης:
—“Άγιε Βασίλη, δέσποτα, καλό ζευγάρι κάνεις.
— Μέ τήν εύχή σου, δέσποτα, καλό κι εύλογημένο.

Στάθηκε καί τό βλόγησε μέ τό δεξί του χέρι:
μέ τό δεξί, μέ τό ζερβί, μέ τό μαλαματένιο,
πάλι τό ξαναβλόγησε μέ μαργαριταρένιο.

— Θά σέ ρωτήσω, δέσποτα, πόσα πινάκια* σπέρνεις;
— Σπέρνω σιτάρι δώδεκα, κριθάρι δεκαπέντε,
μά κεῖνο τό ζηλέψανε περδίκια καί λαγούδια.
Παίρνω τό ντουφεκάκι μου καί πά νά τά σκοτώσω.
Μήτε περδίκια σκότωσα, μήτε λαγούς ἐπιάσα,
μόν’ θέρισα κι ἀλώνισα ὅλα τ’ ἀποφαγούδια,
καί κάνω χίλια μετρητά καί χίλια μετρημένα.

Κι ἔκει πού τά μετρούσανε, νά κι δὲ Χριστός κι ἐπέρνα,
κι ἔκει πού παραστάθηκε, χρυσό κυπαρισσάκι.
Στή μέση εἶχε τό Σταυρό, στήν ἄκρη τό Βαγγέλιο
καί στά παρακλωνάρια του ἀγγέλοι κι ἀρχαγγέλοι,
καί κάτω στή ριζούλα του μιά κρυσταλλένια βρύση,
νά κατεβαίνει ἡ πέρδικα νά βρέχει τά φτερά της,
νά ραίνει τόν ἀφέντη μας τόν πολυχρονεμένο.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Μέ ποιά ἔννοια ἦταν ζευγολάτης δὲ “Άγιος Βασίλειος:
2. Τί θέλει νά πεῖ μέ τά «περδίκια καί τά λαγούδια»; Έλαππώθηκε τό εἰσόδημά του ἐπειδή ἔδειξε καλοσύνη;

πινάκι: τό πιάτο

27. ΧΩΡΙΣ ΑΔΕΙΑ

..."Εδειχνε διπλό πένθος ή 'Αθήνα μέσα στ' άνοιξιάτικο φῶς. Εἶχε ζήσει ἔναν δλόκληρο χρόνο στή σκλαβιά καί ή ἀντοχή λιγόστευε ἀπό ὥρα σέ ὥρα.

Ήταν καί Μεγάλη Παρασκευή. Καί τό πένθος ἔσταζε ἀπό τούς γλόμπους, πού εἶχε τυλίξει μέ κρέπια ή Δημαρχία καί τούς εἶχε κρεμάσει στούς κεντρικούς δρόμους. Ό Χριστός ήταν στό σταυρό καί οἱ πιστοί, ἄν μποροῦσαν, θά πέρναγαν τήν ἡμέρα μόνο μένερό.

Οι ὥρες πέρναγαν πένθιμες καί ἑορταστικές μαζί. Προχωροῦσαν, προχωροῦσαν κι ἔβρισκαν τούς 'Αθηναίους στίς παλιές τους συνήθειες, ἤδιες πάντα καί δυνατές, πιό δυνατές καί ἀπό τή συμφορά καί ἀπό τόν καταχτητή.

Τό πρωί στήν περιφορά τοῦ ιεροῦ σώματος μέσα στούς ναούς, ἔπειτα στό προσκύνημα ἀνάμεσα στίς βαριές μυρουδιές τῶν λουλουδιῶν, ἀργότερα στήν ἀγορά τῶν κίτρινων κεριῶν γιά τόν ἐπιτάφιο. Καί μόνο τά σπίτια τῶν κεντρικῶν δρόμων εἶχαν μείνει ἡσυχα. Κανείς δέ ζήταγε νά ἔξασφαλίσει θέση στά μεγάλα μπαλκόνια τους καί στά πολλά τους παράθυρα.

Ο καταχτητής δέν εἶχε ύπογράψει στό Χριστό ἄδεια ἔξόδου. Κι οἱ ἐπιτάφιοι δέ θά 'καναν τό γύρο τους. Οι 'Αθηναῖοι εἶχαν διαβάσει τή διαταγή στίς ἐφημερίδες κι δσο λιγόστευε τό φῶς τῆς ἡμέρας, θόλωναν τά μάτια τους καί σκοτείνιαζε τό πρόσωπό τους.

Εἶχαν ζήσει κοντά στόν 'Εσταυρωμένο, εἶχαν ζήσει μιάν ἡμέρα, πού τούς ἔκαμε νά ξεχάσουν πώς ή πολιτεία τους ήταν φυλακή. Κι δσο ἔφτανε τό δείλι, γύριζαν σ' αύτή τή φυλακή καί προπάντων γύριζαν στόν πόλεμο, πού τόν εἶχαν βγάλει ἀπό τή σκέψη τους γιά λιγο καί τώρα τόν ἔνιωθαν γύρω τους, ἀπό πάνω τους, ἀπάνω κι ἀπό τό Χριστό, δλο ἀσέβεια καί τυφλή δύναμη.

"Οταν ἔπεσε ὁ ἥλιος, ήταν πιά πάλι σκλάβοι. Κι ἔτρεξαν νά κάνουν δτι ἔλεγε ή διαταγή. Πήραν τά κίτρινα κεριά τους, μαζεύτηκαν στίς ἐκκλησίές καί περίμεναν νά τ' ἀνάψουν, γιά νά γυρίσουν τόν ἐπιτάφιο μέσα στό ναό.

Η νύχτα κατέβηκε ἀργά ἀργά ἀπ' τά ἐρείπια, ἀπ' τούς λοφί-

σκους, ἀπ' τίς πιό μακρινές πλαγιές. Ὡταν καί ἡ νύχτα αὐτή σάν κι ἐκεῖνες πού πέρασαν, σάν ἐκεῖνες πού Θά ζοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι. Ὡταν νύχτα πολέμου. Κι ὁ πόλεμος γινόταν ἀκόμα πιό σκληρός μόλις βασίλευε ὁ ἥλιος, ὅταν ὁ ἄνθρωπος δέν ̄βλεπε τὸν ἄνθρωπο πρόσωπο μέ πρόσωπο, ὅταν δέν τὸν ̄βλεπε στά μάτια...

* * *

”Ιδια ἦταν ἡ νύχτα καί στὴ μακρινή μας ἐνορία. Φάνηκε μόνο πῶς ἐφέτος ἔγιναν περισσότεροι οἱ χριστιανοί. Ο “Ἄγιος Γεράσιμος ἔπεφτε πάντα κάπως μικρός στὴ λαϊκή μας συνοικία, πού εἶχε πολλούς πιστούς, δπως ὅλες οἱ φτωχογειτονιές. Ὡταν ἡ ἐκκλησία ἐνός παλιοῦ ὁρφανοτροφείου.

”Ωταν περισσότεροι ἐφέτος οἱ χριστιανοί; Εἴχαν ἔρθει ὅλοι οἱ ἐνορίτες; Δέ μετρήθηκαν, φάνηκαν ὅμως ἀκόμα πιό πολλοί, ὅταν βγῆκαν ἔξω ὅσοι ἦταν στὸ ναό, γιά ν' ἀκολουθήσουν μαζί μέ τούς ἄλλους τὴ μικρή περιφορά, πού σώνει καί καλά ἥθελε νά κάμει ὁ παπα-Φώτης.

Οι δρόμοι τῆς ἐνορίας περίμεναν, δπως σ' ὅλες τίς ἐνορίες, δπως σ' ὅλη τὴν Ἀθήνα. ”Ακουσαν πού ἐσήμανε ὁ “Ἄγιος Γεράσιμος τὴν ἔξιδο καί τὰ παραθύρια γέμισαν ἀπό ἀσπρα μαλλιά κι ἀπό προσδοκία. Οἱ γέροι, οἱ ἄρρωστοι, ὅσοι εἴχαν μείνει στὰ σπίτια, δέν ἔχαναν τίς ἐλπίδες τους. Μπορεῖ καί νά ἔκανε ἔνα μικρό γύρο ὁ δικός τους ἐπιτάφιος, μπορεῖ ν' ἄφηνε ἡ ἀστυνομία ἐκεῖ κάτω, στὶς μακρινές συνοικίες. Μά ἡ διαταγὴ στὶς ἐφημερίδες δέν εἶχε τὴν ύπογραφή τῆς ἀστυνομίας. ”Ενα ξένο ὄνομα, πού δέν κατάφερναν οἱ πιστοί νά τό προφέρουν κάν, ἔλεγε πώς ὁ Χριστός ̄πρεπε νά μείνει στὶς ἐκκλησίες, κι ̄πειτα ἀπειλοῦσε, ̄πειτα φοβέριζε σάν νά βλαστήμαγε καί τούς “Ἐλληνες καί τό Θεό τους. Νά μείνει στὶς ἐκκλησίες...

”Εστειλε ἀκόμα μιά φορά ὁ παπα-Φώτης, βεβαιώθηκε ὅτι ἡ σιδερένια πύλη ἦταν κλειστή κι ̄ριξε ματιά προσταχτική κι ἀποφασιστική στούς ἄνθρωπους, πού ἔζωναν τό κουβούκλιο μέ τό ιερό σῶμα.

—Ἐμπρός!

Βγῆκαν ὅλοι μέ ἀναμμένα τά κεριά. Κι ὅταν τούς εἰδαμε, ἀνά-

ψαμε τά δικά μας κι έμεις πού περιμέναμε άπόξω. ⁷ Ήταν ή μόνη πολυτέλεια. "Ολα τ' ἄλλα ἔλειπαν. Καί οἱ τρεῖς ἡ τέσσερις παπάδες, πού εἶχε πάντα δὲ "Άγιος Γεράσιμος στίς μεγάλες γιορτές, καί τά πολλά φαναράκια καί ἡ μουσική. Μόνο τά λουλούδια ἦταν περισσότερα ἀπό κάθε ἄλλη χρονιά κι δέ κόσμος πού ἀκολουθοῦσε τόν παπα-Φώτη στό τόλμημά του. "Ολοι καταλαβαίναμε πώς κάναμε μιάν ἀνταρσία πίσω ἀπό ἔναν τοῖχο, πού μποροῦσε ἵσως νά κρύψει πέντε δέκα ἀνθρώπους, ὅχι δόλοκληρη ἐνορία. Κι ὅλοι κρατάγαμε ἀναμμένα τά κεριά. Τά πρόσωπά μας φωτίζονταν κι ἤταν τό καθένα ἀπό μιά ἀνοιχτή καί καθαρή ταυτότητα. Ἐδῶ εἴμαστε: καί γιά κείνους πού φοβέριζαν μέ τίς διαταγές τους στίς ἐφημερίδες καί γιά τούς ἄλλους πού παραμόνευαν, πού λοξοκόιταζαν, πού εἶχαν κρυφές κουβέντες μέ τόν καταχτητή. Μά καί πάλι σκεπτόμαστε: Τόσο λίγος, λοιπόν, ἤταν, τόσος ἔμεινε δὲ χώρος τοῦ Χριστοῦ, τῆς πατρίδας, τῆς ἐλευθερίας;

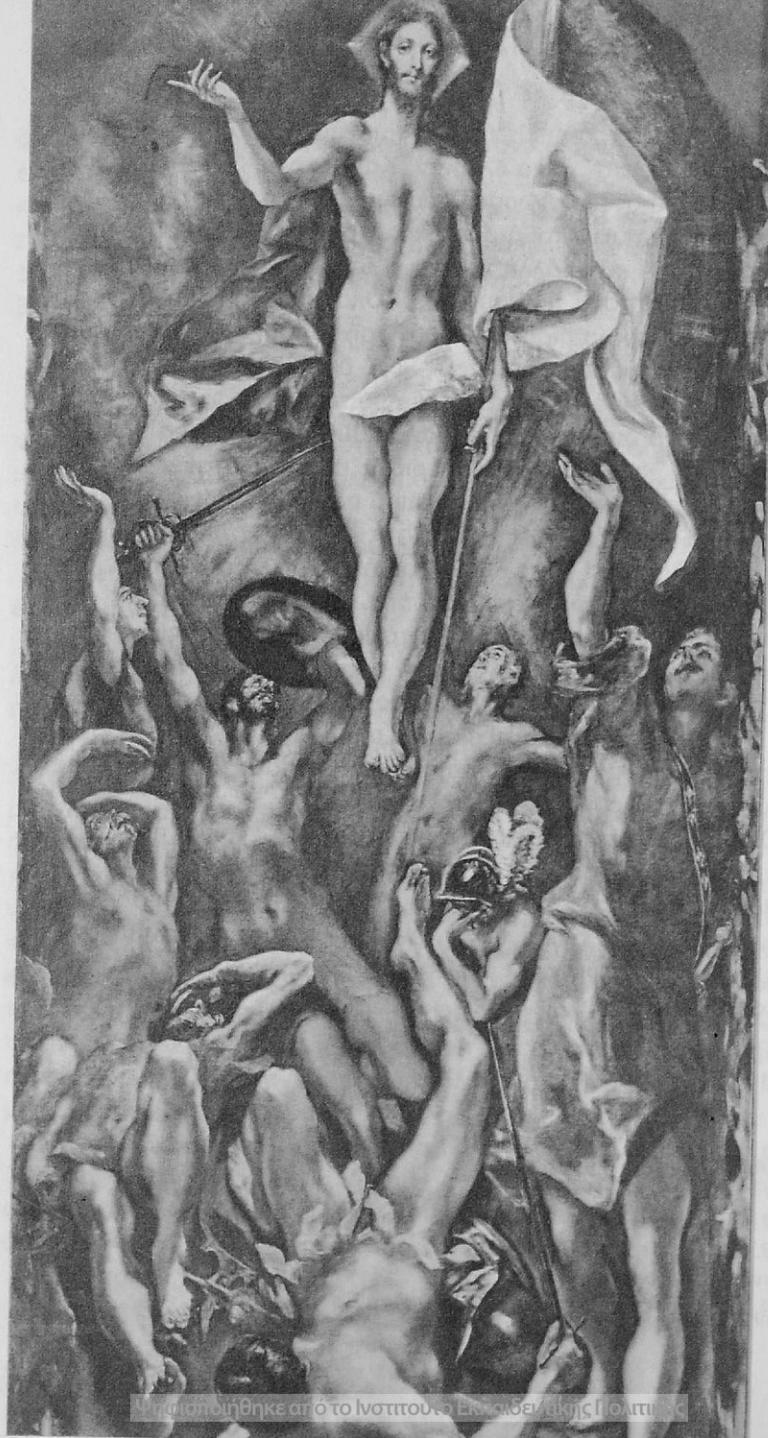
'Ο παπα-Φώτης, δταν ἔβγαλε τό iερό σῶμα στήν ἀνοιξιάτικη νύχτα, ἔγινε συνετός. Τοῦ πέρασε δέ καημός καί κανόνισε τά βήματά του. Κανόνισε καί τήν περιφορά. Γύρω γύρω στήν ἐκκλησία. Τίποτ' ἄλλο, τίποτα περισσότερο. Μιά, δυό, τρεῖς φορές. Κι ἔπειτα πάλι μέσα στήν ἐκκλησία, δσοι χωρέσαμε, δσοι θέλαμε ν' ἀκούσουμε «ὅλα τά γράμματα».

'Ο "Άγιος Γεράσιμος σήμανε μιά φορά. Κι ἔκεινοι πού περίμεναν στά παράθυρα καί στά μπαλκόνια κατάλαβαν. 'Ο καταχτητής φοβόταν καί νεκρό τό Χριστό καί δέν τοῦ εἶχε δώσει ἄδεια ἔξόδου, οὕτε γιά τίς μακρινές γειτονιές. ⁸ Ετρέμε προπάντων αύτές τίς μακρινές γειτονιές. Κι ἔκεινοι πού περίμεναν ύψωσαν τά μάτια στόν ούρανό.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ ποιά ἐποχή ἀναφέρεται τό διήγημα αὐτό;
2. Γιατί οι Ἀθηναῖοι εἶχαν διπλό πένθος ἔκείνη τή μέρα;
3. Γιατί οι Γερμανοί κατακτητές εἶχαν ἀπαγορεύσει τήν ἔξοδο τῶν Ἐπιταφίων;
4. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν ἐνέργεια τοῦ παπα-Φώτη;

Η ανάσταση του Ιησού Χριστού στην Εκκλησία της Πόλης

28. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΠΑΣΧΑ

· Αγαπητοί μου,

“Ενας χρόνος είχε περάσει άπό τό δράμα τῆς Σταυρώσεως κι άπό τό θαῦμα τῆς Ἀναστάσεως. Οἱ Ἀπόστολοι, πού εἶχαν σκορπισθεῖ σ’ ὅλη τήν Παλαιστίνη καὶ σ’ ὅλη τή Συρία, γιά νά ξαπλώσουν τή νέα θρησκεία, γυρίζουν ἐνας ἐνας στά Ιεροσόλυμα. Θέλουν νά είναι ἐκεῖ, νά γιορτάσουν ὅλοι μαζί τή μεγάλη ἐπέτειο, τήν πρώτη...

Καί συναθροίζονται στό ἄγιο σπίτι, ὅπου κατοικεῖ ἡ μακαρία Μητέρα μέ τόν ἀγαπημένο Μαθητή. Δέ φοβοῦνται πιά τούς Ἰουδαίους, τούς Φαρισαίους καί τούς Ἀρχιερεῖς. “Οσο κι ἄν σφράγισαν, δσο κι ἄν φύλαξαν τόν τάφο, ὁ «πλάνος ἐκεῖνος» ἀναστήθηκε. Τό θαῦμα τούς κρατεῖ ἀλαλιασμένους ἀκόμα κι αὐτούς.” Επειτα, δέν ἔχουν ἀκόμα ἰδέα τί ἄπλωμα θά λάβει ἡ νέα θρησκεία. Τήν περιφρονοῦν σάν μιά αἴρεση ἀκίνδυνη. Ἀργότερα θ’ ἀνανοηθοῦν καί θ’ ἀρχίσει ὁ μεγάλος διωγμός.

“Αφοβα λοιπόν οἱ Ἀπόστολοι κι οἱ λίγοι ἀκόμα ὀπαδοί, δσοι ἐγνώρισαν τόν Κύριο, περιστοιχίζουν τώρα τήν Παναγία. Είναι ἡ Πέμπτη τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου. Δέν ἔχει τήν ἴδια ἡμερομηνία, εἰναι ὅμως ἡ πρώτη μετά τήν πανσέληνο τοῦ Μάρτη. «Νά», λένε, «σάν ἀπόψε...» Καί θυμούμενοι τό τελευταῖο τραπέζι πού ἔφαγαν μαζί Του, κάνουν καί τήν Πέμπτη ἐκείνη τό ἵδιο. Είναι μιά ἀληθινή ἱεροτελεστία. Διαβάζουν πρώτα τά «Λόγια τοῦ Κυρίου», γραμμένα σέ διάφορα τετράδια, πού ἀπό αὐτά σέ λίγο θά βγει τό Εὔαγγέλιο. Κι δταν φθάνουν στά λόγια τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου «λάβετε, φάγετε... πίετε ἔξ αυτοῦ πάντες... τούτο ποιεῖτε εἰς τήν ἐμήν ἀνάμνησιν...», δ Πέτρος κόβει καί μοιράζει σ’ ὅλους ἀπό ἐνα κομμάτι τοῦ εύλογημένου ἄρτου καί τούς δίνει νά πιοῦν τρεῖς φορές ἀπ’ τό ποτήρι τοῦ εύλογημένου οίνου. Τό κάνουν στήν ἀνάμνησή Του. Μά ἡ ἀνάμνηση αὐτή είναι τόσο ζωηρή καί τόσο συγκινημένη, πού τούς Τόν φέρνει μπροστά τους ὀλοζώντανο. Πίνοντας ἀπό τό κόκκινο ἐκεῖνο κρασί καί τρώγοντας ἀπό τό ἄσπρο ἐκεῖνο ψωμί, νομίζουν πώς τόν παίρνουν μέσα τους ἀκόμα μιά φορά, ὀλάκερο, μέ τό αἷμα Του καί μέ τό σῶμα. Γίνεται ἔνα

θαῦμα, μιά μετουσίωση. Εἶναι ἡ πρώτη Λειτουργία, ἡ πρώτη Μετάληψη.

Καί ξημερώνει Παρασκευή. Τό μαρτύριο, ἡ ἀγωνία, ὁ σωματικός Θάνατος τοῦ Κυρίου τούς θλίβει βαριά τὴν ψυχή. Ἄς ξέρουν πώς σέ τρεῖς μέρες ἀναστήθηκε σάν Θεός. Τὸν βλέπουν τώρα νά πάσχει σάν ἄνθρωπος. Τὸν βλέπουν γυμνό καὶ ματωμένο νά ξεψυχᾶ ἀπάνω σ' ἔνα σταυρό. Ἔπειτα νά Τὸν ξεκρεμνοῦν νεκρό καὶ νά Τὸν βάζουν σ' ἔναν τάφο... Ἡ Παναγία κλαίει σιωπηλά. Δακρύζουν γύρω της κι οἱ ἄλλοι καὶ σιγοψιθυρίζουν προσευχές. Κάποιος διαβάζει, ἀπό τὰ «Λόγια τοῦ Κυρίου», ὅσα εἶπε στό πραιτώριο, στόν Πιλάτο, κι ὑστερα πάνω στό Σταυρό. Οἱ ἄλλοι ἀκοῦν. Κι οἱ ὥρες περνοῦν θλιβερές, πένθιμες — οἱ ὥρες τῆς Παρασκευῆς...

Τήν ἄλλη μέρα ὅμως τά φοβερά ἐκεῖνα ὀράματα παραμερίζουν κι οἱ Ἀπόστολοι δέ θυμοῦνται παρά τὴν προσδοκία, πού εἶχαν αἰσθανθεῖ ὑστερα ἀπό τὴν ταφή: «Μετά τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι!» Εἶναι γαλήνιοι, ὅπως καὶ τότε πού εἶχαν μέσα τους τὴν ἐλπίδα, τῇ βεβαιότητα, πώς ὁ λόγος Του Θ' ἀλήθευε. Καί περιμένουν, περιμένουν καὶ τώρα, σάν νά ἐπρόκειτο νά ξαναγίνει τὸ θαῦμα καὶ νά ξαναϊδοῦν μπροστά τους τὸν Ἀναστημένο, μέ τά πληγωμένα χέρια καὶ τὴν τρυπημένη πλευρά...

Περνᾶ κι ἡ γαλήνια ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, «ἡ ἐπαύριον, ἦτις ἔστι μετά τὴν Παρασκευήν»... Καί ξημερώνει ἡ ἄλλη, ἡ Μία τῶν Σαββάτων, ἡ τρίτη ἡμέρα, ἡ μεγάλη... Τὸ θαῦμα ἔγινε, ὁ Χριστός ἀναστήθηκε καὶ, στήν ἐνθύμηση τῆς πρωινῆς ἀναγγελίας, στήν ἐνθύμηση τοῦ ἐσπερινοῦ ὀράματος, ἡ χαρά τῶν πρώτων ἐκείνων Χριστιανῶν κορυφώνεται. Ἀπό τὰ «Λόγια τοῦ Κυρίου» κάποιος διαβάζει τὸ «Εἰρήνη ὑμῖν» καὶ τὸ «Μαρία, μή μοῦ ἀππού». Καί οἱ ἄλλοι, στή χαρά τους, τά ξαναλένε δυνατά, τά ψέλνουν, τά τραγουδοῦν. Κι ἀγκαλιάζουν ὁ ἔνας τὸν ἄλλον, κι ἀλλάζουν τό φιλί τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀγάπης. Ἀπό τό ἄγιο σπίτι οἱ χαρμόσυνες, οἱ θριαμβευτικές ψαλμωδίες ἀντηχοῦν σ' ὅλη τὴν πόλη: «Χριστός ἀνέστη!»

Ἐτσι φαντάζομαι τό πρώτο Πάσχα.

Κι ἀπό τότε ἡ μεγάλη ἐκείνη ἡμέρα, ἡ Μία τῶν Σαββάτων, ἡ τρίτη μετά τὴν Παρασκευή, ὁνομάζεται ἡμέρα τοῦ Κυρίου, Κυ-

ριακή καί Ἀγια Ἀνάσταση. Γιατί στό ἔξης κάθε Κυριακή θά θυμίζει στόν κόσμο τό θαῦμα καί θά ναι κι αύτή σάν ἔνα μικρό Πάσχα, πού θά χει κάτι ἀπ' τή χαρά, τή λαμπρότητα καί τή δόξα τοῦ μεγάλου, τῆς Λαμπρῆς.

Καί τοῦ Χρόνου, ἀγαπητοί μου!

Χριστός Ἀνέστη!

Σᾶς ἀσπάζομαι

Φαίδων

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τί τρόπο βρήκε ὁ συγγραφέας γιά νά ζωντανέψει καί νά φέρει πιό κοντά μας τά περιστατικά τῆς Ἐβδομάδας τῶν Παθῶν καί τῆς Ἀνάστασης; Σέ ποιό ἔτος μ.Χ. τοποθετεῖ τά γεγονότα;

2. Οι Ἀπόστολοι καί οἱ λίγοι ὅπαδοι θυμοῦνται τά περιστατικά καί λένε:

«Νά, σάν ἀπόψε...»

Διηγήσου τα κι ἐσύ, ἀρχίζοντας μέ τόν ἴδιο τρόπο:

Μεγάλη Πέμπτη: Σάν ἀπόψε...

Μεγάλη Παρασκευή: Σάν σήμερα...

Μέγα Σάββατο: Σάν σήμερα...

Κυριακή τοῦ Πάσχα: Σάν σήμερα...

3. Τό «Πρώτο Πάσχα» εἶναι μιά ἀπό τίς «Ἀθηναϊκές Ἐπιστολές» πού ἔγραφε ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος κάθε βδομάδα στό περιοδικό «Ἡ Διάπλαση τῶν Παίδων». «Ολες οἱ ἐπιστολές του ἀρχίζουν μέ τό «Ἀγαπητοί μου» καί τελειώνουν μέ τό «Σᾶς ἀσπάζομαι, Φαίδων». Ὑπολόγισε πόσες περίπου ἐπιστολές ἔγραψε σ' ἔνα διάστημα πάνω κάτω πενήντα χρόνων.

29. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

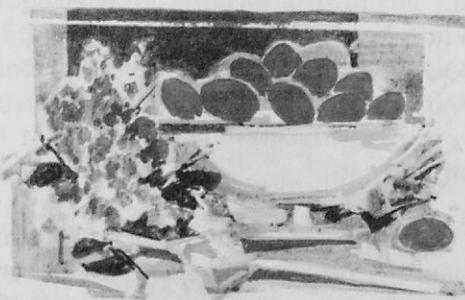
Χριστός ἀνέστη! Νέοι, γέροι καί κόρες,
ὅλοι, μικροί, μεγάλοι, ἔτοιμαστεῖτε·
μέσα στές ἐκκλησίες τές δαφνοφόρες
μέ τό φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτεῖτε·
ἀνοίξατε ἀγκαλιές εἰρηνοφόρες
ὅμπροστά στούς ἀγίους καί φιληθεῖτε·
φιληθεῖτε γλυκά χείλη μέ χείλη,
πέστε «Χριστός Ἀνέστη» ἔχθροί καί φίλοι.

Δάφνες είς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι,
καὶ βρέφη ὡραῖα στήν ἀγκαλιά οἱ μανάδες.
Γλυκόφωνα, κοιτώντας τές ζωγραφι-
σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.
Λάμπει τό ἀσήμι, λάμπει τό χρυσάφι,
ἀπό τό φῶς πού χύνουνε οἱ λαμπάδες·
κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἀγιοκέρι
ὅπού κρατοῦνε οἱ Χριστιανοί στό χέρι.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Μουσικά ποιήματα, σάν αὐτό τοῦ Σολωμοῦ, κάνουν ίδιαίτερα γιά ἀπαγγελία. Ἐτοιμάστε λοιπόν ἔνα διαγωνισμό ἀπαγγελίας μέσα στήν τάξη. Καλύτερη ἀπαγγελία εἶναι ἑκείνη πού ἀκολουθεῖ τό νόημα τοῦ κειμένου, μέ καθαρή ἄρθρωση καί χωρίς στόμφο.

30. Η ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΩΝ ΑΣΠΡΩΝ ΝΗΣΙΩΝ

Μέρες τοῦ Δεκαπενταύγουστου ταξιδεύαμε στήν κιβωτό τοῦ Αίγαιου, στήν Τήνο. Τήνος γιά τόν 'Ελληνισμό καί γιά τόν ταξιδιώτη είναι πρωτίστως αύτό: 'Η Παναγία καί τό θαύμα. Στήν Παναγία τῆς Τήνου θά πάμε πρῶτα κι ἐμεῖς, νά ζήσουμε τήν ἀτμόσφαιρα τοῦ θαύματος.

'Ανάλαφρο ἀεράκι. Κατακάθαρος δὲ οὐρανός. 'Ο ἥλιος χαμηλώνει στό βάθος τῶν Κυκλαδῶν, δσο δόλοένα τό βαπόρι μας πλησιάζει στήν Τήνο. "Όλα γύρω είναι σ' ἔναν τόν φιλικό. Τίποτα πού νά φωνάζει, τίποτα πέρα ἀπό τήν ἀντοχή τοῦ ἀνθρώπου: καί ἡ θάλασσα, καί δὲ οὐρανός καί τά νησιά πού φαίνονται..."

"Αν τύχει νά ταξιδεύεις Δεκαπενταύγουστο στήν Τήνο, ἐπάνω στό βαπόρι δέ θ' ἀκοῦς τίποτε ἄλλο παρά μονάχα γιά τή Χάρη της καί γιά τά θαύματά της. 'Άλλα καί Δεκαπενταύγουστος νά μήν είναι, πάλι, τριγυρνώντας στό κατάστρωμα, ἀνάμεσα στό λαό, θ' ἀκούσεις γιά τήν ἴδια πηγή λατρείας καί ἐλπίδας. Νά τώρα: Καθώς δὲ ἥλιος χαμηλώνει πάνω στίς Κυκλαδες κι ἐνῷ δόλοένα πλησιάζουμε στήν Τήνο, ἀκοῦμε πλάι μας, ἀπ' τό στόμα ἀπλοϊκοῦ ἀνθρώπου ἀκουμπισμένου στήν κουπαστή, τό λόγο τοῦ θαύματος. 'Ο ἄγνωστος νησιώτης λέει πώς ἦταν ἐκεῖ, στήν Τήνο, ἐκείνη τή φοβερή μέρα τοῦ Αύγουστου τοῦ 1940, ὅταν ἐχτρικό ύποβρύχιο χτύπησε ἄνανδρα τήν «"Ελληνη».

'Ακοῦστε τό χρονικό τῆς πικρῆς μέρας πῶς πέρασε στό στόμα ἐνός Αίγαιοπελαγίτη ἀπλοῦ ἀνθρώπου:

—"Αξαφνα ἀκούστηκε κατά τό μουράγιο* μεγάλος κρότος. Πῆγαν κι ἤρθαν τά βουνά τῆς Τήνου κι δὲ γιαλός σείστηκε καί τίναξε θεόρατο κύμα, δυνατό. «Βαγγελίστρα μου!» εἴπαμε καί πέσαμε καταγῆς παρακαλώντας. Σέ λίγο νά σου ἄλλος κρότος. «Ἐδῶ είναι ή συντέλεια», εἴπαμε. «Χανόμαστε, ἃν δέ βάλεις τό χέρι σου ἐσύ, Παναγία, χανόμαστε». Τό καράβι μας, ὅξω ἀπ' τό λιμάνι, βούλιαξε. Τήν είχε πάρει κατάστηθα τή λαβωματιά, δέ γινόταν πιά νά σηκωθεῖ κι ἔγερνε. 'Η ἄλλη τορπίλα — αὐτή δά ἦταν κι ἃν ἦταν πού θά 'κανε κακό στόν κόσμο, τούς προσκυνητές πού γέμιζαν φίσκα τό μυσράγιο, ἃν δέν τήν ἔπαιρνε ἡ Βαγγελίστρα. Σίγουρα

μουράγιο (τό): προκυμαία λιμανιού

καβαλίκεψε άπάνω της, σάν δελφίνι πάνω στό κύμα, ή Βαγγελίστρα, καί τήν πιλοτάρισε τήν τορπίλα, τήν ἔριξε στό μπράτσο τοῦ λιμανιοῦ, πάνω στά βράχια, νά σπάσει νά χαθεῖ. Κι ύστερα ή Βαγγελίστρα, άπό δελφίνα πού ἤταν, ἔβγαλε φτερό κι ἔγινε περιστέρα, καί πέρασε πάνω ἀπ' τό λαό τούς προσκυνητές, πού εἶχαν πέσει στά γόνατα καί κλαϊγαν καί παρακαλοῦσαν. Ἡταν μεγάλο περιστέρι ἄσπρο. Τό κοιτάζανε τά μάτια μας καί λέγαμε: «Δοξασμένο τό ὄνομά σου. Φουρτούνα ἔρχεται στόν τόπο μας. Σῶσε μας ἐσύ πού σ' ἀγαποῦμε καί μᾶς ἀγαπᾶς»...

΄Ακούοντας τό χρονικό τῆς μεγάλης μέρας, καμωμένο κιόλας παραμύθι στό στόμα τοῦ λαοῦ, τή Βαγγελίστρα καμωμένη περιστέρι καί δελφίνι, καταλαβαίνουμε τήν καρδιά μας νά χτυπᾶ δυνατά γιά τό αἰώνιο θαῦμα. Νά, αυτό εἶναι οἱ ρίζες μας, ὁ όλοφάνερος δεσμός μας μέ τό παρελθόν, βεβαίωση τῆς ἑλληνικῆς διάρκειας, τῆς συνέχειας. Τοῦτο τό ἄγγωστο πρόσωπο τοῦ νησιώτη μας, τό δαρμένο ἀπό τήν ἀρμύρα καί ἀπό τόν ἥλιο τοῦ Αίγαιου, πού ἀφηγεῖται τόν τορπιλισμό τῆς «Ἐλλησ», δένεται μονομαῖς μέ τ' ἄλλα τά παλαιά πρόσωπα, τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς θάλασσάς μας. Εἶναι ἀπό τήν ἴδια κατασκευή καί χάνεται μέσι στό βάθος τοῦ ἀρχιπελάγους μας νά τ' ἀνταμώσει αὐτά τά παλαιά πρόσωπα, νά τούς μιλήσει φιλικά, νά τούς πεῖ πώς τίποτα δέν πρόδωσε, τίποτα δέν ἀφησε νά χαθεῖ. Προπάντων δέν ἀφησε νά τοῦ φύγει ἐκείνη ή δύναμη, ή φαντασία, αὐτή πού ταράζει τούς ἀνέμους καί τά νερά καί τίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων.

΄Ετσι μπόρεσε πάντα νά συντίθεται ὁ κύκλος τοῦ θαύματος στό Αίγαιο. Μέ τόν ἴδιο τρόπο, μέ τήν ἴδια ἐνέργεια πού κάποτε ἔγινε τό παραμύθι γιά ἔνα νησί πού ταξίδευε ἔρημο κάτω ἀπό τά κύματα, ἵσαμε πού τό σήκωσαν τά κύματα καί τό ἔκαμαν «δῆλον», καί τό κράτησαν ψηλά, γιά νά γεννήσει ἐκεῖ, στή νέα γῆ, μιά κυνηγημένη γυναικά, τό παιδί της, θεό τοῦ φωτός καί τῆς ποίησης, λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου πού βασανίζεται. Μέ τόν ἴδιο τρόπο, μέ τήν ἴδια μυστική κατεργασία, καμωμένη ἀπό τήν ἴδια ούσια, τήν πολύτιμη καί ἀναντικατάστατη, ή Βαγγελίστρα γίνεται δελφίνα, παίρνει τήν τορπίλα καί τήν ταξίδευει νά σπάσει ἀπάνω στά βράχια, γίνεται περιστέρι καί φτερουγίζει πάνω ἀπ' τά χτυπημένα κορμιά τῶν ἀνθρώπων, δίνοντάς τους ἐλπίδα καί λύτρωση.

Τό λιμάνι της Τήνου μέ τή φαρδιά του προκυμαία θά ḥταν ὅπως ὅλα τά λιμάνια τά αἰγαιοπελαγίτικα καί δέ θά μᾶς σταματοῦσε νά τό προσέξουμε, ἀν ἀπό πάνω του, στό λόφο πού τό σκέπτει, δέν ἔστεκε ὁ πελώριος ὅγκος τῆς ἐκκλησιᾶς τῆς Μεγαλόχαρης καί τῶν βοηθητικῶν κτισμάτων πού τήν περιβάλλουν. Αὐτό ἔξαφανίζει ὅλα τ' ἄλλα. Καθώς ἀνηφορίζουμε τό δρόμο γιά τήν Παναγία, βλέπουμε, δεξιά κι ἀριστερά τοῦ δρόμου, στά μαγαζιά, στό πεζοδρόμιο, παντοῦ, πώς ὅλα σέ τοῦτο τό λιμάνι ὑπάρχουν μονάχα χάρις στήν Παναγία, ὅλοι ζοῦνε ὑπηρετώντας τή λατρεία της. Πουλᾶνε λαμπάδες, ἀναθήματα, είκονίσματα, ὅμοιώματα τοῦ ναοῦ, κομπολόγια, φυλαχτά. Νύχτα μέρα. Ἀνηφορίζουμε...

“Οταν, ἀπότομα, ἡ ματιά τοῦ προσκυνητῆ πέφτει ἀπάνω στήν αὐλόπορτα τῆς Βαγγελίστριας τῆς Τήνου. Ποιός τεχνίτης ἔκαμε αὐτήν τήν πόρτα; “Ολος ὁ ζεστός τόνος τοῦ Αἴγαίου, τῆς Μεσογείου, ἡ κίνησή του, εἶναι βαλμένος μέση στή δουλειά τούτη, δεμένος μέ κάτι πού εἶναι ἀσκητικό, χωρίς νά εἶναι σκοτεινό καί βαρύ. “Ολη ἡ χάρη τῶν νησιωτῶν. Ποιός μάστορης μπόρεσε νά βάλει τόση σοφία σ' αὐτή τή δουλειά;

...Καθώς μπαίνουμε στό Ναό, καταπλημμυρίζει ἀμέσως τήν ψυχή μας ὅτι ἀντικρίζει, ὅτι τήν περιβάλλει, τό θάμβος τῆς πίστης. Κρεμασμένα ἀπ' τά ἀσημένια καντήλια πού γεμίζουν τό Ναό, ἀπ' τό Νάρθηκα ὡς τήν Όραία Πύλη, λαμποκοπώντας ἀπ' τό φῶς τοῦ Αἴγαίου, δσο μπαίνει μέσα ἐδῶ, εἶναι τά ἀναθήματα, χιλιάδες: καραβάκια καί χέρια καί πόδια καί δίχτυα καί λεβέτια καί ψάρια, ἀσημένια ὅλα, τό ἔνα νά δένεται μέ τόν πιό ἀπροσδόκητο τρόπο μέ τό ἄλλο.

“Αν δέν ἔξερες, θά ἔλεγες.

— «Ποιά μάνα στόλισε ἔτσι, τή νύχτα, τήν κάμαρα τοῦ παιδιοῦ της μ' ὅλο τοῦτο τό παραμύθι, ν' ἀνοίξει τό πρώι τά μάτια του καί νά γεμίσουν χαρά καί φῶς; Πῶς μπόρεσε νά τό σκεφτεῖ αὐτό τό ὄνειρο καί νά τό στήσει ἔτσι πάνω ἀπ' τό κοιμισμένο παιδί;»

“Ετσι θά λεγες, ἀν δέν ἔξερες. Μά ἐσύ ξέρεις. Ἐδῶ εἶναι οἱ μάνες μας, οἱ ἄγιες, πολυπικραμένες μάνες μας, μέ τή μαύρη μαντίλα στό κεφάλι, πού γονατιστές ἰκετεύουντε τή Μεγαλόχαρη νά τίς λυπηθεῖ καί νά τά λυπηθεῖ — τά παιδιά τους πού κινδυνεύουντε.

Ἐδῶ εἶναι οἱ καραβοκυραῖοι μας κι οἱ σφουγγαράδες μας κι οἱ νεμιτζῆδες* μας, πού χαροπαλεύουν μέ τό πέλαγο. Ἐδῶ εἶναι οἱ πολεμιστές μας τῶν τόσων πολλῶν πολέμων πού ἔπρεπε νά κάμει ἡ Ἑλλάδα. Ἐδῶ, στήν ὥρα τή δύσκολη, στράφηκαν πάντα οἱ καρδιές τῶν πιστῶν νά βροῦνε καταφύγιο. Τόση ἀγωνία καί τόση ἐλπίδα καί τόσος πόνος σέ κανένα ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδας, ἑκτός ἀπ' τήν Παναγία τῆς Ἀγιάσου στή Λέσβο, δέν ἔχει στοιβαχτεῖ. Σφίγγεται ἡ καρδιά ἀπό συγκίνηση, δάκρυα ἔρχονται στά μάτια, καθώς προχωρεῖς πρός τήν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἔχοντας ἀπό πάνω σου τ' ἀσημένια τ' ἀφιερώματα τῆς λατρείας.

Ἐνας νέος ἱερέας μέ μακρύ ἀσκητικό πρόσωπο, ἀντιγραφή ἀπό φιγοῦρες τῶν Βυζαντινῶν, στέκεται μπροστά στό εἰκόνισμα καί λέει τήν ἑσπερινή προσευχή. Μία μαυροντυμένη γυναίκα κάθεται πλάι στή Βαγγελίστρα, κρατᾶ βαμβάκι μέ ροδόσταμα καί σκουπίζει κάθε τόσο τό γυαλί πού σκεπάζει τό εἰκόνισμα.

Καθώς σκύβουμε νά προσκυνήσουμε, τά μάτια εἶναι θαμπά, σχεδόν δέν ξεχωρίζουν τίποτα καθαρά. Βλέπουμε, μές στό Θάμβος, τό εἰκόνισμα σκεπασμένο δόλο μέ πολύτιμα πετράδια, πού λαμποκοπάνε, σκεπασμένο μέ ἀσήμι καί μέ χρυσό. Σκύβεις νά τό ἀσπασθεῖς καί μυρίζει τό ροδόσταμα, ἐνῶ πλάι σου ἡ προσευχή τοῦ ἱερέα λέει γιά τήν παραμυθία* καί γιά τήν ἐλπίδα.

Ο ἄνθρωπος τώρα, ἔχοντας προσκυνήσει, αἰσθάνεται νά μήν εἶναι μόνος, ἀσπόλος ἀπέναντι στή μοίρα πού παραμονεύει, ἀπέναντι στά ἔγκατα.

Καθώς προχωρῶ λίγο πιό πέρα μές στό Ναό, πρός τήν Ὁραία Πύλη, βρίσκω ταραγμένο ἔνα συνταξιδιώτη. Βλέπω πλάι τή γυναίκα του νά κλαίει. Ξέρω γιατί κλαίει. Ξέρω πώς μίλησε μέ τήν ἐλπίδα. Πέρυσι εἶχε χάσει δυό παιδιά. Φέτος, πού ἡ ζωή ξαναμίλησε μές στά σπλάχνα της, ἥρθε νά παρακαλέσει πάλι, σάν μητέρα σέ μητέρα, νά ἵκετέψει τή Δέσποινα τοῦ Ἀρχιπελάγου, αὐτή τή φορά ἡ ἐλπίδα νά μή χαθεῖ, νά ζήσει τό παιδί της. Καθώς βλέπω τά δάκρυα αὐτῆς τῆς νέας μητέρας νά λαμποκοπάνε στά μάτια της, ὥσπου νά τά πάρει δ χῶρος τῆς λατρείας καί τοῦ ἀση-

γεμιτζῆς (δ): ἔμπειρος ναύτης
παραμυθία (ἡ): παρηγορία

μιοῦ, συλλογίζομαι δλες τίς μητέρες μας, πού τούς γράφτηκε νά πληρώνουνε, πάντα πρώτες στή Θεωρία τοῦ πένθους, τή δόξα καί τήν περιπέτεια τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Τίς συλλογίζομαι ἀκουμπισμένες σ' αὐτήν ἐδῶ τήν κιβωτό τοῦ Αἰγαίου, σ' αὐτό ἐδῶ τό ἀσημένιο καράβι.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Σέ πόσα μέρη χωρίζεται τό πεζογράφημα πού διαβάσατε;
2. Γιά ποιό γεγονός τής Ἑλληνικῆς ιστορίας γίνεται λόγος στό πρῶτο μέρος;
3. Μέ ποιο νησί συσχετίζει τήν Τήνο δ συγγραφέας; Γιατί;
4. Ποιά σημεια σᾶς ἔκαναν μεγαλύτερη ἐντύπωση;
5. 'Η ἀφήγηση τοῦ συγγραφέα γίνεται σέ χαμηλούς τόνους. Τό λέει κι ὁ ᾿διος: «Τίποτα πού νά φωνάζει». "Ετσι διαμορφώνεται ἔνα ύφος ὑποβλητικό. Δίνεται ἡ ἐντύπωση δτι τά περιστατικά κυλοῦν ἀνάμεσα στ' ὄνειρο καί τήν πραγματικότητα. Προσέξτε τά ἀόριστα ἄρθρα ή τά ἐπιρρήματα κτλ. πού χρησιμοποιεῖ δ συγγραφέας: «πέρασε ἀπό τό στόμα ἐνός Αἰγαιοπελαγίτη, «κάποτε ἔγινε τό παραμύθι», «μιά κυνηγημένη γυναίκα», «ἔνας νέος ιερέας» κ.ἄ. Βρέστε κι ἄλλα τέτοια στοιχεῖα ἀπό τό κείμενο πού νά ἀποτελοῦν δεῖγμα αὐτοῦ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ύφους τοῦ Βενέζη.

31. ΣΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΑ

΄Αχτίδα ἔσύ τοῦ ρυακιοῦ,
σύσκιο πασίχαρο κρινάκι,
ζεστό φτερό περιστεριοῦ
στό πατρικό μας τό σπιτάκι.

΄Ω Παναγίτσα ήλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας.

΄Αραξοβόλι τῶν φτωχῶν
ώραία φρεγάτα πού ἀρμενίζει
νυμφώνας ἄσπιλος ψυχῶν
σ' ἔνα ἀκρογιάλι πού ροδίζει.

΄Ω Παναγίτσα ήλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας.

΄Ανέσπερη σφυρηλατεῖς
ήλιους μικρούς σ' οὐράνιο ἀμόνι
γοργόνα δλόπρωτη δδηγεῖς
τοῦ καραβιοῦ μας τό τιμόνι.

΄Ω Παναγίτσα ήλιόκαλη, δική μας
παρηγοριά μας καί καταφυγή μας...

ΤΑΚΗΣ ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ

32. ΑΪ - ΛΙΑΣ

Σ' ὅλες σχεδόν τίς κορυφές τῶν βουνῶν μας, σέ διάσελα καὶ ζυγούς, λευκάζουν ἀπό μακριά τά ξωκλήσια τοῦ Ἀι-Λιᾶ. Προβάλλουν ἀνάμεσα ἀπό σύσκια* καὶ ύψικορμα δένδρα — βαλανιδιές, πουρνάρια, γάβρους, καστανιές, δστριές, ἔλατα — σάν τόν ὑπερο ἔξωτικοῦ ἄνθους, μέσα στόν καταπράσινο κάλυκά του. Κι ἐκεῖ ὅπου τά βουνά εἶναι γυμνά, τό ἐκκλησάκι τοῦ Ἀι-Λιᾶ θά τό συντροφεύει πάντοτε κάποια σύμπυκνη καὶ θαλερή λόχη, μία συνδεντρία ἀπό εύρυκορμα δένδρα. Εἶναι τό πράσινο οἰκόσημο* τοῦ δρεινοῦ Ἀγίου, τοῦ προστάτη τῶν δρεινῶν πληθυσμῶν.

Κάποτε ἦνας Γερμανός δασολόγος, πρίν ἀπό ἔξήντα περίου χρόνια, ὅπως καμάρωνε τούς καταπράσινους αὐτούς θυσσάνους, στήν ἀπεραντοσύνη τῆς γύμνιας τῶν βουνῶν μας, εἴπε πώς ἔνας τρόπος ὑπάρχει νά ἀναδασωθεῖ φυσικά ἡ χώρα μας: νά πυκνώσουμε τά... ξωκλήσια... Καί εἶναι ἀτέλειωτα τά ξωκλήσια τοῦ Ἀι-Λιᾶ, δλα ψηλά στά βουνά. Γι' αὐτήν τήν προτίμηση τοῦ Προφήτη στά ύψωματα τῶν βουνῶν μας ὑπάρχει σέ πολλές παραλλαγές, μιά χαριτωμένη λαϊκή παράδοση. Θά τήν ἀφηγηθῶ ὅπως τήν ἄκουσα σ' ἔνα ἀπό τά πιο ὅμορφα χωριά τῆς Σάμου, τόν Πύργο:

* * *

‘Ο Ἀι-Λιάς ἦταν κάποτε φίλος ἀχώριστος τοῦ Ἀι-Νικόλα, ναυτικοί κι οἱ δυό τους. Μιά μέρα τούς ἔπιασε στό θαλασσινό ταξίδι τους τέτοια φουρτούνα, πού κόντεψαν νά πνιγοῦν. “Οταν βγῆκαν στήν ἀκτή — στήν ἀκτή τῆς Σάμου — δ Ἀι-Λιάς λέει στό σύντροφό του:

— Γειά σου. Φεύγω μακριά γιά πάντα καί δέ ματαζυγώνω* στή θάλασσα.

— Βρέ καλέ μου, βρέ χρυσέ μου... Στάθηκε ἀδύνατο νά τόν μεταπείσει δ θαλασσινός ἄγιος. Μάταια τόν παρακαλοῦσε. ‘Ο Ἀι-Λιάς πῆρε δρόμο κι ὅπου φύγει φύγει. Τόν πῆρε κοντά δ Ἀι-

σύσκια: μέ πυκνή σκιά

οἰκόσημο: σῆμα οἰκογενειῶν ἀπό τήν ἐποχή τῶν εύγενῶν, χαρακτηριστικό σῆμα ματαζυγώνων: πλησιάζω ξανά

Νικόλας, γιά νά τόν φτάσει. Τόν κυνήγησε ώς τόν Πύργο. 'Εκεϊ σταμάτησε κι ἐκεῖ ἀργότερα ἔκτισαν τό ἐκκλησάκι τοῦ 'Αι-Λιά.

'Ο 'Αι-Λιάς, κουβαλώντας μαζί του ἔνα κουπί τῆς βάρκας του, ὅλο καὶ προχωροῦσε στό βουνό. Στό δρόμο ρωτοῦσε τούς χωρικούς πού ἀπαντοῦσε, ἃν ξέρουν τί σύνεργο εἶναι αὐτό πού κου-

βαλοῦσε. "Οσο τοῦ λεγαν «κουπί», τόσο κι ἔπαιρνε δρόμο... Κάποτε ἔφτασε στήν κορφή τοῦ βουνοῦ, ὅπου βρῆκε τούς βοσκούς νά βόσκουν τά κοπάδια τους.

— Ποῦ τήν κουβαλᾶς αύτή τή ματσούκα*, πατριώτη; τόν ρώτησαν οἱ τσοπάνηδες.

Σάν εἶδε τότε δὲ Ἀι-Λιάς πώς εἶχε νά κάνει μέ στεριανούς, πού δέν ἤξεραν ἀπό βάρκες καί κουπιά, ἄραξε γιά πάντα. Σώζεται ὡς τά σήμερα τό ἐκκλησάκι του στόν τόπο αὐτό, πού ἔκτισαν ἀργότερα.

"Ετσι δὲ Ἀι-Λιάς ἔπιασε τά πιό μαγευτικά παρατηρητήρια στίς κορφές καί τούς αύχένες* τῶν βουνών μας, ὅπου ἡ θρησκευτική πίστη τοῦ ὀρεινοῦ πληθυσμοῦ μας ἔστησε ἀπέριττα ἐκκλησάκια. Καί ἡ εὐλάβεια προεκτείνεται στά πράσινα ἄλση πού τά συντροφεύουν.

"Όλο τό χρόνο μένουν σιωπηλά τά ἐκκλησάκια τοῦ Ἀι-Λιά, στήν ἑρημική τους ἀπομόνωση. Ἀνήμερα* ὅμως στή γιορτή του δονοῦνται ἀπό πανηγυρικούς ἀλαλαγμούς. 'Ολόκληρα χωριά ἐκστρατεύουν — στίς 20 Ιουλίου — «σύν γυναιξί καί τέκνοις», γιά τή μεγάλη χάρη του, γιά νά τιμήσουν τή μνήμη του μέ παλλαϊκά πανηγύρια, γλέντια καί χορούς. Οἱ δημοτικές μελωδίες τοῦ 'Αιτοῦ', τῆς «'Ιτιᾶς», τῆς Διαμάντως, τῆς «τρυγόνας» ἀντηχοῦν ὡς τίς ύπωρεις τῶν βουνών μας, δλημερίς, ἔως ἀργά τό βράδυ, πού παίρνουν οἱ πανηγυριῶτες τό δρόμο τοῦ γυρισμοῦ...

Σέ πολλά μέρη τῆς χώρας μας δὲ Ἀι-Λιάς θεωρεῖται σάν αὐτός πού κατευθύνει τίς βροχές καί τίς καταιγίδες. "Οταν ἀστράφτει καί βροντᾶ, εἶναι δὲ προφήτης πού τρέχει μέ τ' ἀμάξι του στόν οὐρανό καί διώχνει τό δράκοντα.

"Ο ὀρεινός ἀγροτικός καί δασικός πληθυσμός ἔχει προστάτη ἄγιο τόν Ἀι-Λιά.

Καί κάτι ἀκόμα: Πολλές φορές μετά τήν ὀνομαστική γιορτή του ἀκολουθοῦν οἱ τόσο εὐεργετικές δροσοῦλες, ὅπως βεβαιώνει ἡ λαϊκή παροιμία:

«Τ' Ἀι-Λιός γυρίζει δὲ καιρός ἀλλιῶς».

ματσούκα: ραβδί

αύχένες: διαβάσεις ἀνάμεσα ἀπό δυο κορυφές

ἀνήμερα: τήν ίδια ημέρα

ΣΕΡΑΦΕΙΜ ΤΣΙΤΣΑΣ

33. Ο ΘΕΟΣ ΕΙΝΑΙ ΠΑΝΤΟΥ

‘Ο Θεός εῖναι παντοῦ.

Σάν χαράζει ἡ μέρα,
τά πουλιά τόν τραγουδοῦν
στό γαλάζιο ἀγέρα.

Κατεβαίνει χαμηλά
κι δθε κι ἄν περάσει,
ζωγραφίζει μ' ἀπαλά
χρώματα τήν πλάση.

Σέ θαμπές ἐρμοκλησιές
τούς διαβάτες σμίγει
καί φυσάει στίς φυλλωσιές
κι ὅλα τ' ἄνθη ἀνοίγει.

Μέ τήν τρικυμία μιλᾶ,
τή γαλήνη ἀπλώνει.
Στούς καλούς χαμογελᾶ,
τούς κακούς μερώνει.

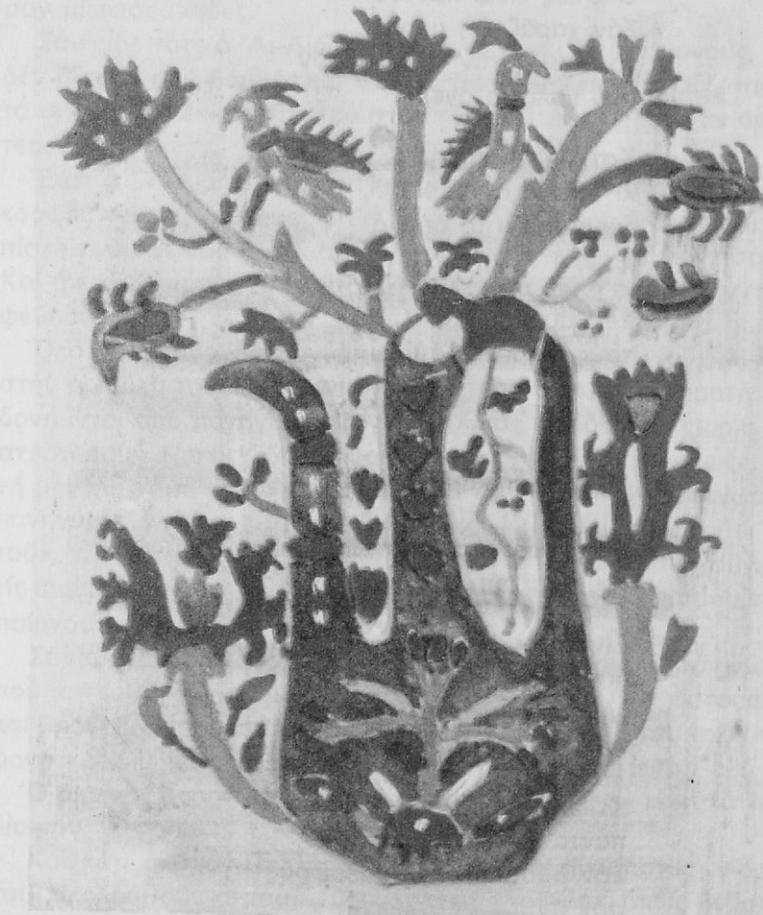
Εῖναι μές στό καθετί¹
καί τά πάντα δρίζει.
Μιά καρδιά ζεστή, ἀνοιχτή
πού ὅλους μᾶς γνωρίζει.

Κι ἄν ἐσύ δέν τόν θωρεῖς,
πάντα Αὔτός σέ βλέπει,
Σάν δροσούλα εῖν’ ἀλαφρύς
σάν ἀνθός σέ σκέπει.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΛΗΣ

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

34. ΤΟ ΠΑΡΑΓΩΝΙ

Ἐτσι στά καλά καθούμενα ἔρχεται δὲ οἰκονομικός παράγων καί ἀναποδογυρίζει τόσες παλιές καί ἀγαπημένες όμορφιές. Ἡρθε ἡ μεγάλη βιομηχανία καί γκρέμισε τούς μύλους. Τούς νερόμυλους καί τούς ἀνεμόμυλους, πού νανούρισαν μέ τὸ μονότονο τραγούδι

τής φτερωτής τους τόσα παιδιάτικά μας δνειρα. Τώρα αδειασαν άπο τό φλύαρο ρέμα οί ἀστρέχες*, κουρελιάστηκαν τά πανιά, καί οί «κουλέθρες», δηπου ἔρεε σάν χρυσή βροχή τό τίμιο στάρι, ἔγινε φωλιές ἐρπετῶν καί ποντικῶν. Σταματήσαμε πιά νά βλέπουμε καί τά γεννήματα τής γῆς στήν πρώτη, τήν εύλογημένη μορφή τους. Βλέπαμε δύμας ἀκόμα τό ἀλεύρι, πού ἐρχότανε γιά τή σοδειά τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τό ἐργοστάσιο, καί σωρευότανε μέσα στό ἀμπάρι τοῦ σπιτιοῦ, μεγάλη καί εύτυχισμένη σοδειά γιά δλο τό χρόνο.

Βλέπαμε καί τή μητέρα, ν' ἀνασκουμπώνει τ' ἄσπρα, καθαρά μπράτσα της, νά γονατίζει μέ θρησκευτική κατάνυξη μπροστά στή σκάφη τοῦ ζυμαριοῦ, νά τό σταυρώνει καί ν' ἀρχίζει τό ζύμωμα. Κατόπι προφτάσαμε καί τό φούρνισμα, στόν ἰδιόκτητο φοῦρνο τής αὐλῆς μας. Καί δλους τούς φτωχούς νά περνοῦν νά παίρνουν μιά ζεστή, μοσκοβιόλημένη πίτα καί νά εύχονται στή μητέρα τήν καλή ξόδεψη.

Κατόπι χάσαμε καί τ' ἀλεύρι καί οί ἀδερφές δέ συνέχισαν τό ἴερο ζύμωμα τής μητέρας, γιατί ή βιομηχανία πῆρε στά χέρια της καί τό ψωμί. Ἔβαλε μπροστά τή μηχανή, ἀνακάτεψε τό ἀλεύρι μέ ἀλεσμένο ξύλο, μέ γύψο καί μέ χίλια δυό ἄλλα ἔξισου φριχτά πράγματα, ἀπό αύτά πού μᾶς ἀποκάλυψε ἡ 'Υγειονομική 'Υπηρεσία, δταν ἄρχισε τόν ἐκπολιτισμό τοῦ βιομηχανοποιημένου ἄρτου.

Ἐτσι τέλειωσε ή ὥραία ἐποποιία τοῦ ψωμιοῦ, πού ἄρχιζε μέ τό ζευγάρι, τά βόδια, περνοῦσε ἀπό τό ἀλώνι γιά τό λίχνισμα, πήγαινε στό μύλο, ἐρχότανε στή ζυμοσκάφη, ἔμπαινε στό φοῦρνο καί τέλειωνε στό ψωμοσάνιδο τής κουζίνας.

Τώρα ἔρχεται ή σειρά τής ἔξαφάνισης γιά τό παραγώνι. Ἐδῶ στήν πρωτεύουσα τό λένε «τζάκι». Ἐμεῖς στήν ἐπαρχία τό ξέραμε πιό ἑλληνικά, πιό γλυκά. Εἶναι τό «παραγώνι», εἶναι ή «γωνιά», εἶναι ή «στιά», εἶναι τό «γωνίδι» τοῦ σπιτιοῦ. Ἡτανε μεγάλο, εύρυχωρο, εύτυχισμένο, γεμάτο μεγάλα κούτσουρα, πού τρίζαν, τραγουδοῦσαν καί ξελοχίζανε*. Οἱ χυμοί τής ἐλιᾶς σφύριζαν

ἀστρέχα: τό κενό διάστημα ἀνάμεσα στή στέγη καί τήν κορυφή τοῦ τοίχου.
ξελοχίζω: γιά τά δέντρα σημαίνει βγάζουν τό ρετσίνι τους.

μέσα τους, γλυκές φλόγες ανθίζαν σάν χρυσά λουλούδια πάνω στούς ξερούς κορμούς, έγλειφαν τή φλούδα, χόρευαν μυστηριώδη καί γοητευτικά. Ή μητέρα εἶχε άπλωμένες έκει, πλάι στίς φλόγες, παχιές κόκκινες προβιές, άρνισιες. Έκει πάνω χωρούσαμε, δύο, τρία, τέσσερα άδερφάκια, καί βλέπαμε τό χορό της φωτιάς σιωπηλά, καί άκούγαμε τά παραμύθια της γιαγιάς εύτυχισμένα. Τί δράκοι δέν πέρασαν άναμεσα άπό κεῖνες τίς μαγικές φλόγες, τί βασιλοπούλες πεντάμορφες. Καί ίδιως πόσοι Σπανοί!

.....

Πολύ ώραϊα ὅλ' αυτά καί, κυρίως, πολύ ώφελιμα.

Άλλα κανένας δέ ρωτᾶ νά μάθει πῶς θά μεγαλώνουν τά παιδάκια στά χωριά χωρίς τό γοητευτικό παραγώνι, χωρίς νά βλέπουν τίς χρυσές φλόγες νά άνθίζουν καί νά χορεύουν πάνω στό κούτσουρο. Καί κανείς δέ ρώτησε νά μάθει ἀν θά θελήσουν οί βασιλοπούλες, καί οί πεντάμορφες καί οί δράκοι, άκόμα καί οί Σπανοί, νά περάσουν πάνω άπό μιά μαύρη, ἄσχημη, πυρωμένη λαμαρίνα. Καί άκόμα κανείς δέ θέλησε νά γνοιαστεῖ γιά τούς καημένους τούς μικρούς Καλικαντζάρους, πού κατεβαίναν άπό τήν καπνοδόχη μας τό Δωδεκάμερο, γιά νά κρεμάσουμε τηγανίτες στά «λινάρια» πού μᾶς κρέμαζαν, δταν ἔξω χιόνιζε, καί σφύριζε ό βοριάς...

ΣΤΡΑΤΗΣ ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Η βιομηχανία ἔχει φέρει μεγάλες ἀλλαγές στή ζωή μας. 'Έκτός ἀπ' αὐτές πού άναφέρει ό συγγραφέας ποιές ἀλλες ξέρετε;
2. Σέ τί συντελοῦσε τό παραγώνι στήν οίκογενειακή ζωή τῶν ἀγροτῶν;
3. 'Από τί ἔχει ἀποστερήσει τή ζωή μας ή ἀλλαγή πού ἔφερε ή σύγχρονη οικονομία;
4. 'Ο συγγραφέας μιλάει γιά τήν «ἐποποίia τοῦ ψωμιοῦ». Βρεῖτε κι ἐσεῖς μιά παρόμοια ἐποποίia μ' ἔνα γεωργικό προϊόν.
5. Μέ ποιά συνώνυμα ούσιαστικά άναφέρει τόν δρο «παραγώνι» ό συγγραφέας;

Παιχνίδια μέ τίς λέξεις:

Βρεῖτε ούσιαστικά πού νά ταιριάζουν στό ἐπίθετο βιομηχανικός, βιομηχανή, βιομηχανικό: π.χ. βιομηχανικός χῶρος, βιομηχανική ἐποχή, βιομηχανικό προϊόν.

35. ΤΟ ΨΩΜΙ

Καλόδεχτο τό φόρτωμα πού θά 'ρθει άπο τό μύλο,
πρωτόσταλτο, πρωτάλεστο, πρώτη χαρά τῆς σκάφης.

Ζυμώνουν τ' ἀνασκουμπωτά τῆς πρωτονύφης χέρια
καί πλάθουν τά πρωτόπλαστα ψωμιά μέ τίς παλάμες
μές στήν καλοπελεκητή πινακωτή — προικιό της.
Τό φούρνο καίει, τεχνίτισσα στό φούρνο, ἡ γριά κυρούλα,
ξανανιωμένη, ἀφήνοντας τή συντροφιά τῆς ρόκας.

"Ω, βραδινό συμμάζεμα στό σπιτικό κατώφλι,
καρτέρεμα ἀνυπόμονο τοῦ πυρωμένου φούρνου!
κι ὡ, μέθυσμα ἀπ' τή μυρωδιά πρώτου ψωμιοῦ πού ἀχνίζει,
κομμένο ἀπό τό γέροντα παππού χωρίς μαχαίρι
καί μοιρασμένο στά παιδιά, στίς νύφες καί στ' ἀγγόνια!

Κι ἔσύ, θυσία τῶν ταπεινῶν στή θεία καλοσύνη,
σημαδεμένο ἀνάμεσα μέ τοῦ σταυροῦ τή βούλα,
καλοπλασμένο πρόσφορο, τῆς Ἐκκλησιᾶς μεράδι,
πού θά κοπεῖς τήν Κυριακή μές στ' ἀργυρό ἀρτοφόρι
καί στ' ἄγιο δισκοπότηρο μέ τό κρασί θά σμίξεις!

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

36. Ο ΑΙΣΩΠΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

‘Η άλεπού πού φούσκωσε ή κοιλιά της

Μιά άλεπού, ψόφια τής πείνας, είδε μέσα στήν κουφάλα μιᾶς βελανιδιᾶς ψωμιά καί κρέατα, πού τά είχαν άφήσει βοσκοί, καί χώθηκε μέσα καί τά ’χαψε. Μά ή κοιλιά της φούσκωσε κι έπειδή

δέν μποροῦσε νά βγει, βογγοῦσε καί θρηνολογοῦσε. Μιά ἄλλη ἀλεπού, περαστική ἀπό ἐκεῖ, ἀκούοντας τά βογγητά της, σίμωσε καί τή ρωτοῦσε τί ἔχει. Καί σάν ἔμαθε τό τί ἔτρεξε, τῆς εἶπε: «Μένε αὐτοῦ μέσα, ώσπου νά γίνεις δπως ἥσουν δταν μπῆκες κι ἔτσι θά βγεις εὔκολα.»

ΑΙΣΩΠΟΣ

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

· Ή ὅλεπού κι ό λύκος στό κελάρι

Μιά φορά ἔνας λύκος ἐγύριζε πεινασμένος. Ἐβρηκε τήν ἀλεπού στό δρόμο καὶ τῆς ἐῖπε:

—Αγδέ σκεφτεῖς τίποτα νά φάω, θά φάω έσένα!

Τί νά κάμει ή ἀλεπού, τόν πῆρε μαζί της καὶ πήγαν σ' ἔνα κατώτι, ὅπου ἤτανε τά χίλια καλά: τυριά, λουκάνικα, χοιρινό, δι, τι σκεφτεῖς. Ἡ πόρτα ἤτανε κλεισμένη, μά εἶχε μιά γατότρυπα καὶ πέρασαν ἀπό κεῖ. "Οσο ἔτρωγαν, ή ἀλεπού εἶχε καί τό νοῦ της νά δεῖ ἄν χωράει νά ξαναβγεῖ ἀπό τή γατότρυπα, ἐνῶ δι λύκος ἐγέμιζε τήν κοιλιά του, χωρίς νά γνοιάζεται. "Οταν ἔχορτάσανε καλά, ἀρχίσανε νά χορεύουνε, κι ή ἀλεπού τραγουδοῦσε:

Στό καινούριο κατωγάκι

Θέλει νά παίξει ματσουκάκι.

Από τό τραγούδι καί τό σούσουρο κατάλαβε ό νοικοκύρης πώς κάτι γίνεται στό κατώι κι ἔτρεξε μέ μιά μαγκούρα νά δεῖ ποιός εἶ-
vai. Ή ἀλεπού πρόφτασε καί πέρασε ἀπό τήν τρύπα, μά ό λύκος,
πού ἤτανε παραφουσκωμένος, οὔτε τό κεφάλι του καλά καλά δέν
μποροῦσε νά περάσει. Τόν ἔπιασε τότες ό νοικοκύρης καί τοῦ
δωκε τῆς χρονιᾶς του. Από τό πολύ ξύλο μπόρεσε καί βγῆκε
ἔξι κι ὅταν ἔβρηκε τήν ἀλεπού, τῆς ἔκανε παράπονα, πιώς τόν ἄ-
φησε.

— Μά έγω, τοῦ λέει ἡ ἀλεπού, σέ εἰδοποίησα μέ τό τραγούδι
μου· τί φταίω πού δέν μπόρεσες νά φύγεις;

‘Η πονηρή δμως ήτανε πολύ εύχαριστημένη γιά τό πάθημα του λύκου.

Λαϊκή παραλλαγή από την Κεφαλονιά

‘Η ἀλεπού καί τό τσαμπί

Μιά ἀλεπού, ψόφια τῆς πείνας, εἶδε τσαμπιά κρεμασμένα σέ μιά κληματαριά καί θέλησε νά τά φτάσει, ἀλλά δέν μπόρεσε. Καί, τήν ὥρα πού ἔφευγε, εἶπε: «΄Αγουρίδες εῖναι.»

ΑΙΣΩΠΟΣ

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

‘Η ἀλεπού καί τ’ ἄγουρα σταφύλια

Μιά φορά μιά ἀλεπού, καθώς ἐγύριζε νά βρει τίποτα νά φάει, στάθηκε κάτου ἀπό μιά κληματαριά, γιομάτη μαῦρα, ὡραϊα σταφύλια, πού δικαίως καθένας θά τά ζήλευε. Στάθηκε, στάθηκε καί τά κοίταζε, μά δέν μποροῦσε νά τά φτάσει, οὔτε νά πηδήσει ἀπό τή μάντρα πού τά ἔκλεινε. Ἐκείνη τή στιγμή πέρασε κι ὁ κουμπάρος της δικαίως κι ὅταν τήν εἶδε νά κοιτάζει ἔτσι, τής εἶπε κοροϊδευτικά:

— Βλέπω πώς δέν πῆρες τή σκάλα σου μαζί σου, κυρα-ἀλεπού, κι εἶσαι συλλογισμένη!

— Όχι, καημένε, τοῦ λέει ἐκείνη μέ προσποίηση, τ’ ἀφήνω ἐπίτηδες τά σταφύλια, νά μείνουν γιά κρεμάδες!

Λαϊκή παραλλαγή ἀπό τήν Κεφαλονιά

΄Απ’ αύτοῦ βγῆκε καί ἡ παροιμία:

«΄Οσα δέ φτάνει ἡ ἀλεπού, τά κάνει κρεμαστάρια.»

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά κάμετε σύγκριση ἀνάμεσα στούς μύθους τοῦ Αισώπου καί στή λαϊκή τους παραλλαγή καί νά συζητήσετε πώς δούλεψε ἡ λαϊκή φαντασία.

2. Νά δουλέψει τώρα καί ἡ δική σου φαντασία καί νά δώσεις μιά ἐμπλουτισμένη παραλλαγή τοῦ παρακάτω αἰσώπειου μύθου:

‘Ο γάιδαρος πού τόν πῆραν γιά λιοντάρι

“Ένας γάιδαρος φόρεσε τομάρι λιονταριοῦ. ‘Ολοι, ἄνθρωποι καί ζῶα, πίστεψαν πώς εἶναι λιοντάρι, κι ὅπου φύγει φύγει. Μά φύσης ἀέρας, τοῦ πῆρε τό τομάρι, κι ὁ γάιδαρος παρουσιάστηκε γυμνός. ‘Επεσαν τότε δλοι ἀπάνω του καί τόν πῆραν μέ τίς ραβδιές.

(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

37. ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οι "Ελληνες στά χρόνια τῆς ἀσήκωτης τουρκικῆς σκλαβιᾶς ἔ-ζησαν σ' ἓνα δικό τους κόσμο, πού τούς κράτησε σέ ἀπόσταση ἀπό τούς Τούρκους: εἶχαν τά λαϊκά τους ἔθιμα γιά κάθε ἐπίσημη ἢ ἀνεπίσημη περίσταση, εἶχαν τά παραμύθια καί τίς παροιμίες τους, τά πανηγύρια μέ τά τραγούδια καί τούς χορούς τους, τίς ἔθνικές τους παραδόσεις.

Ξεχωριστή θέση ἀνάμεσα σέ ὅλα αὐτά ἔχουν τά τραγούδια πού σύνθεσαν ἀνώνυμοι ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ καί πού ἀπό στόμα σέ στόμα ἔγιναν πανελλήνια. Τά δημοτικά τραγούδια, ὅπως συνηθίζουμε νά τά ὀνομάζουμε, δείχνουν καλύτερα ἀπό καθετί ἄλλο πῶς ἔνιωθε ὁ λαός τίς χαρές του, ποιοί ἦταν οἱ μεγάλοι του καημοί καί οἱ βαθύτερες λαχτάρες του.

Μέσα στά δημοτικά μας τραγούδια βλέπουμε ἓνα λαό πού λατρεύει τήν ὄμορφιά, τήν παλικαριά, τό τραγούδι, τήν ἄνοιξη γενικά τής φύσης καί τῆς ζωῆς:

Ἡθελα νά μουν ὅμορφος, νά μουν καί παλικάρι,
νά μουνα καί τραγουδιστής, δέν ἥθελα ἄλλη χάρη.

Τύρα εἰν' Ἀπρίλης καί χαρά, τύρα εἶναι καλοκαίρι,
τό λέν οἱ κοῦκοι στά βουνά κι οἱ πέρδικες στά πλάγια.

Ο λαός αὐτός ἔχει στιγμές γεμάτες τρυφερότητα, ὅπως συμβαίνει στά νανουρίσματα καί στούς ἀποχαιρετισμούς τῶν μανάδων:

Κοιμήσου ἀστρί, κοιμήσου αὔγη, κοιμήσου νιό φεγγάρι.
Σύρε, παιδί μου, στό καλό καί στήν καλή τήν ὥρα
καί νά γεμίσει ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καί ρόδα.

Πολλά τραγούδια μιλᾶνε γιά τήν ξενιτιά, μιά καί οἱ "Ελληνες ἥτανε πάντα τους ταξιδιάρικα πουλιά:

Σ' ἀφήνω γειά, μανούλα μου, σ' ἀφήνω γειά, πατέρα,
Θά φύγω, Θά ξενιτευτῶ, Θά πάω μακριά στά ξένα.

Ἐνα ἄλλο μεγάλο θέμα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν εἶναι ὁ Χάρος, δηλαδή ὁ θάνατος, πού τόν παρουσιάζουν μέ τά πιό μελανά χρώματα:

Μά νά τον πού κατέβαινε στούς κάμπους καβαλάρης.

Μαῦρος ἦταν, μαῦρα φορεῖ, μαῦρο καί τ' ἄλογό του.

Ο λαός μας ἀγάπησε τή ζωή, ἀκόμα καί μέ τά βάσανά της:

Καὶ μέ τά τόσα βάσανα πάλι ἡ ζωή γλυκιά ναι.

Ἐκεῖνο πού δέν μπόρεσε νά παραδεχτεῖ ἦταν ἡ τυραννία:

Μάνα μου, ἐγώ δέν κάθομαι νά γίνω νοικοκύρης

καί νά μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στούς γερόντους.

Γι' αὐτό οί ἀπροσκύνητοι παίρνουν τά βουνά. Ἐκεῖ πάνω ὅλα εῖναι ἐμψυχωμένα:

*Ο Ὄλυμπος κι ὁ Κίσαβος, τά δυό βουνά, μαλώνουν,
τό ποιό νά ρίξει τή βροχή, τό ποιό νά ρίξει χιόνι.*

Ἀκῶ τὸν ἄνεμο καὶ ἥχα, μέ τά βουνά μαλώνει.

Εἶναι ώραϊα πάνω στά βουνά τήν ἄνοιξη, μέ τά κλαριά πού μπουμπουκιάζουν καί τά πουλιά πού φωλεύουν. Οί κλέφτες τότε καλοπερνοῦν:

*Πηδᾶνε, παίζουν καί γλεντοῦν καί ρίχνουν στό σημάδι,
γυρίζουν καί στή σουύβλα τους τά παχουλά κριάρια.*

Γενικά ὅμως ἡ ζωή τῶν κλεφτῶν εῖναι δύσκολη:

Μαύρη ζωή πού κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες!

*Ποτέ μας δέν ἀλλάζουμε καί δέν ἀσπροφοροῦμε,
όλημερίς στόν πόλεμο, τό βράδυ καραούλι.*

Ο χειμώνας ίδιως εῖναι ἀβάσταχτος. Ωστόσο ἡ περηφάνια τοῦ κλέφτη εῖναι πιό δυνατή ἀπό τήν παγωνιά καί τήν ἔρημιά:

*Ἐνας ἀιτός περήφανος, ἔνας ἀιτός λεβέντης,
ἀπό τήν περηφάνιά του κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει στά κατώμερα νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.*

Γενικά, τά δημοτικά μας τραγούδια δείχνουν ἔνα λαό γεμάτο ζωντάνια καί ψυχική ύγεια, πού ἡ τουρκική σκλαβιά δέν τόν εἶχε λυγίσει. Ἐνας τέτοιος λαός δέν μποροῦσε παρά ἀργά ἡ γρήγορα νά κάμει σεβαστή τήν παρουσία του ἀνάμεσα στά ἐλεύθερα ἔθνη.

A. ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ

38. ΗΡΘΕ Ο ΛΑΖΑΡΟΣ, ΗΡΘΑΝ ΤΑ ΒΑΓΙΑ...

Τήν Παρασκευή τό βράδυ, ξημερώνοντας τοῦ Λαζάρου, δέν μποροῦσα νά κοιμηθῶ ἀπό τή χαρά μου, γιατί θά ῥχονταν πρώι πρωί δ Γιαννάκης τῆς Στέργαινας κι δ Μῆτρος τῆς Κίτσαινας νά πᾶμε νά τραγουδήσουμε τό Λάζαρο σ' ὅλα τά σπίτια τοῦ χωριοῦ μας, νά μάσουμε αὐγά, πού θά μᾶς τά ῥβαφαν χώρια οἱ μανάδες μας καί θά τά τρώγαμε μονάχοι μας τήν Πασχαλιά ώς ἴδιαίτερη ἀτομική μας περιουσία.

Κι ὅταν ἄρχισε νά μέ παίρνει δ ὑπνος, δνειρεύτηκα ὅτι ἔμπαινα σ' ἔνα κατώγι, πού χε σωρούς σωρούς αὐγά, ἄσπρα καί χοντρά, καί τά μάζευα στά καλάθια ἔνα, δυό, πέντε, δέκα, καί δέ σώνονταν. Μάζευα, μάζευα, γέμιζα καλάθια καί δέ λιγόστευαν οἱ αὐγοσωροί.

΄Αποκάνοντας ἔτσι νά μαζεύω αὐγά, βγῆκα ἀπό τό κατώγι ἔξω στήν αὔλη, ἀλλά κι ἐκεὶ πλήθος αὐγά, κοκκινοβαμμένα γιά τή Μεγάλη Πασχαλιά μέ τό «Χριστός ἀνέστη». “Ολη ἡ αὔλη ἦταν αὐγοστρωμένη κόκκινη. Κρέμονταν ἡ καρδιά μου σ' ἔνα ράμμα ἀπό τή μεγάλη ἐπιθυμιά, πού χα νά φάω αὐγά καί νά ἐκδικηθῶ τίς πενήντα μέρες τῆς Μεγάλης Σαρακοστῆς, πού εἶχα περάσει χωρίς νά φάγω ἐν' αὐγό, ἀλλ' ἂν καί κοιμόμουν βαριά, διατηροῦσα ὅμως ἀκέρια τή συνείδησή μου ὅτι ἦταν Σαρακοστή καί δέν μποροῦσα νά φάγω, γιατί θ' ἀμάρταινα τόσο πολύ, πού δέ θά μποροῦσα νά ἰδῶ ποτέ πρόσωπο θεοῦ καί θά κειτόμουν αἰώνια στήν κόλαση, στό πῦρ τό ἔξωτερο.

* * *

΄Εκεὶ πού ἀνακατευόμουν στόν ὑπνο μου ὅλο μ' αὐγά κι ἐπλεα χαρούμενος σ' ἔνα κάτασπρο αὐγοπέλαγο, μέ ξύπνησε ἡ μάνα μου, κι ἀνοίγοντας τά μάτια μου, ὅλα ἐκεῖνα τά ἑκατομμύρια τῶν αὐγῶν εἶχαν γίνει καπνός ἀπό μπροστά μου καί πέταξε ὁ νοῦς μου στ' αὐγοπανήγυρο τοῦ Λαζάρου.

— Τό κουδούνι καί τόν κύπρο, μάνα! φώναξα βιαστικός καί πετάχτηκα ἀπό τό στρῶμα μου σάν ἐλάφι.

— Νά νιφτεῖς πρῶτα, μοῦ εἴπε ἐκείνη, νά κάνεις τό σταυρό σου σάν καλός χριστιανός, νά φᾶς καί μιά χαψιά ψωμί, γιά νά μή σέ

τσακίσει ό κούκος*, κι ύστερα έδω είναι τό κουδούνι κι ό κύπρος.

Νίφτηκα σέ μιά στιγμή κι ἔκανα τό σταυρό μου, ἔβαλα στό στόμα μου μιά χαψιά ψωμί, πέρασα τό χερούλι τοῦ καλαθιοῦ καὶ τά χερούλια τοῦ κουδουνιοῦ καὶ τοῦ κύπρου στό ζερβί τό χέρι, πῆρα καὶ μέ τό δεξί ἔνα φοβερό ραβδί, γιά νά χτυπῶ τά σκυλιά, ὅταν θά ἡ μπαινα στίς αὐλές τῶν ξένων σπιτιῶν, καὶ ξεκίνησα μ' ὅλη τή σοβαρότητα ἀνθρώπου πού ἐπιχειρεῖ νά κάνει ἔνα σπουδαῖο ἔργο, ἐνῶ δέ χόρταινε νά μέ βλέπει ἡ μάνα μου, γιατί ἦταν ἡ πρώτη φορά πού θά βγαινα στό Λάζαρο. Μοῦ φαινόταν ἐκείνη τή στιγμή ὅτι τά ἔξι μου χρονάκια, πού κάθονταν ἐλαφρά σάν φτερό ἀπάνω στούς μικρούς μου ὥμους, πολλαπλασιάστηκαν κι ὅτι εἶχα γίνει ἄλλος στ' ἀνάστημα.

Ἐνῶ ἔκανα νά κατεβῶ τή σκάλα τοῦ σπιτιοῦ, μοῦ εἶπε ἡ μάνα μου μέ κάποια Ἱερή ἔγνοια:

— Στάσου μιά στιγμή νά σοῦ δώκω κατιτί.

Κι ἔτρεξε στό δωμάτιο πού ἦταν ἡ νυφική της κασέλα κι εἶχε μέσα χίλιων λογιῶν πράγματα καὶ δέν ἔδινε ποτέ σ' ἄλλον τό κλειδί. Γύρισε σέ λίγο καὶ μοῦ πέρασε στό λαιμό ἔνα ίδιαίτερο φυλαχτό, πού μοῦ τό βανε κάθε φορά πού μέ στόλιζε μέ τά καλά μου φορέματα, γιά νά μήν πάρω ἀπό μάτι. Γιατί βασκαινόμουν συχνά κι ἀρρωστοῦσα ἀπό τό μάτι κάποιας δυστυχισμένης γειτόνισσάς μας, τής γριᾶς Τσίλαινας, πού ζηλοφθονοῦσε καὶ μάτιαζε τά παιδιά τοῦ κόσμου, προπάντων ὅταν φοροῦσαν τά γιορτινά τους ἢ ὅταν ἔκαναν κάτι ἕκτακτο γιά τήν ἡλικία τους.

Κι ἀφοῦ μ' ἀσπίδωσε καλά καλά μ' αὐτό τό περίφημο φυλαχτό, μέ φίλησε μέ δακρυσμένα μάτια ἀπό τή συγκίνησή της καὶ μοῦ εἶπε:

— Στό καλό, παιδί μου, καὶ γαμπρός!

* * *

Κι ἐνῶ ἐκείνη ἔκανε τό σταυρό της, ἔγώ ξεκίνησα πλιά καὶ κατέβηκα τή σκάλα σάν σίφουνας καὶ πετάχτηκα στήν αὐλή, ὅπου μέ περίμεναν ό Γιαννάκης μέ τό Μῆτρο, ἔχοντας κι αύτοί τά κουδούνια τους καὶ τούς κύπρους τους καὶ τά καλάθια τους, καὶ βγή-

γιά νά μή σέ τσακίσει ό κούκος: γιά νά μήν πάθεις κακό.

καμε δλοι μαζι ξω για να τραγουδήσουμε στα σπίτια το Λάζαρο
και να μάσουμε αύγα.

— Ποῦθε ν' ἀρχίσουμε; εἶπε ὁ Γιαννάκης, γιά ν' ἀποφασίσουμε κι οἱ ἄλλοι δυό.

—Από τοῦ Κιτσαντώνη... εἶπε ὁ Μῆτρος.

—”Οχι! είπα έγώ, γιά νά μή γίνει ή γνώμη του. Θ' άρχισουμε
άπο τών άλλη τή μεριά, άπο τής Γιωργάκινας.

Καί τραβήξαμε γιά τῆς Γιωργάκαινας, λαλώντας τά κουδούνια καί τούς κύπρους ἐπιδειχτικά, γιά νά μᾶς ἀκούσει τό χωριό.

Δέν είχαμε κάνει δέκα δώδεκα δρασκελίες δρόμο κι άνταμώσαμε, έρχομενους άπο τό μέρος τής Γιωργάκαινας, μέ τά καλάθια τους γεμάτα αυγά τοῦ Λαζάρου καί μέ τά κυπροκούδουνά τους, τό Φῶτο τής Γιωργάκαινας, τό Σταύρο τής Κολιοῦς, τόν Παναγιώτη τής Κολιοριζιώταινας καί τό Βασίλη τής "Ηλιαινας, παιδιά πολύ μεγαλύτερα άπο μᾶς, δεκαφτά καί δεκοχτώ χρονῶν τό καθένα, πού είχαν ξεκινήσει πρωτύτερα άπο μᾶς γιά τό Λάζαρο.

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγ! τά κουδούνια τους, γλάγγ, γλάγγγγ, γλάγγγγγγ! τούς κύπρους τους, και «Χρόνια πολλά τό Λάζαρο!» μᾶς φώναξαν χαρούμενα.

— Ντούγγη, ντούγγηγγη! ντούγγηγγη! κι ἐμεῖς τά κουδούνια μας, γλάγη, γλάγηγγη, γλάγηγγηγγη! τούς κύπρους μας, και «Χρόνια πολλά κι ἐσεῖς!» τούς ἀπροστρέψιμα περήφανα.

— Ξέρετε, μωρέ κουτούτσικα, νά πεῖτε τραγούδια έσεις; μᾶς ρώτησε προστατευτικά ό Σταύρος τής Κολιοῦς.

— Ξέρουμε καί παραξέρουμε! τοῦ ἀπηλογηθήκαμε κομπαστίκα. Τραγούδια μαθαίναμε ὅλη τή Σαρακοστή.

— Ξέρετε καί τά ξετραγουδήματα; μᾶς ρώτησε ό Φῶτος, μόλις τή βεβαιότητα ότι δέ θά τά ξέραμε.

— Τάξιδια με την οικογένεια; Η πατέρας σας είναι από την Ασία;

— Μωρέ τά διαβολάκια! είπαν όλοι τους μέθαυμασμό, κι έμεις τραβήξαμε κατά της Γιωργάκαινας κι αύτοί κατά τό σπίτι μου.

* * *

Σάν άστραπή βρεθήκαμε στήν αίκρη τοῦ χωριοῦ, στό σπίτι τῆς Γιωργάκινας.

— Ντούγγ, ντούγγιγγ, ντούγγιγγιγγ! τά κουδούνια μας, γλάγγ, γλάγγιγγ, γλάγγιγγιγγ! τούς κύπρους μας.

— Γκάββ, γκάββββ, γκάββββββ! ή σκύλα τής Γιωργάκαινας, έμποδίζοντάς μας νά μποῦμε στήν αύλη.

Βγῆκε ξώ ή Γιωργάκαινα νά μᾶς ἀπαντήσει.

‘Αρχίσαμε τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου:

‘Ηρθ’ ό Λάζαρος, ήρθαν τά Βάγια,

ήρθε κι ό Χριστός στή Βηθανία...

— Καλῶς δρίσατε, παιδιά μου, καλῶς δρίσατε! μᾶς εἶπε πρόσχαρα ή Γιωργάκαινα.

— Καλῶς σᾶς ἥβραμαν, τῆς ἀπηλογηθήκαμε. Τί τραγούδι θέλεις νά σοῦ ποῦμε;

— Τί ἄλλο, παιδιά μου; μᾶς ἀπάντησε. Τοῦ Γιάννη μου, τ’ ἀνύπαντρου...

‘Αρχίσαμε τό τραγούδι τ’ ἀνύπαντρου, λαλώντας τά κουδούνια καί τούς κύπρους:

Παλικαράκιν δμορφό, μέ τό στριφτό μουστάκι,
ἄλλοι κλαίει κι ἄλλοι κοιτάει κι ἄλλοι τό νοῦ του ἔχει,
τὸν ἔχει στίς ἀνύπαντρες, πέρα στίς μαυρομάτες...

Καί τελειώσαμε τό τραγούδι μέ τή στερεότυπη εύχή:

— Καί τοῦ χρόοοοοοονου!

Μᾶς ἔβαλε ή Γιωργάκαινα στοῦ καθενός τό καλάθι ἀπό δυό αύγά καί μᾶς εἶπε κι αύτή:

— Καί τοῦ χρόνου, παιδιά μου, καί γαμπροί...

Φύγαμε εύχαριστημένοι ἀπό τῆς Γιωργάκαινας καί πήγαμε σ’ ἄλλο σπίτι, πού ἡταν ἔκει κοντά. Κι ἔκει τά ἴδια καί καλύτερα: τά κυπροκούδουνα, δ Κοράκης τό κακόσκυλο καί πρῶτο πρῶτο τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου.

— Καλῶς τά παιδιά!

— Τί τραγούδι θέλεις νά σοῦ ποῦμε, Κάκω;

‘Αναστέναξε ή νοικοκυρά καί γέμισαν δάκρυα τά μάτια της. Τά σφουγγισε μέ τήν ποδιά της καί μᾶς εἶπε:

— Καί τί ἄλλο τραγούδι νά θέλω, παρά τοῦ ξενιτεμένου μου;
Κι ἀρχίσαμε τό τραγούδι τοῦ ξενιτεμένου:

Ξενιτεμένο μου πουλί καί παραπονεμένο,
ή ξενιτιά σέ χαίρεται κι ἔγώ ἔχω τόν καημό σου...

— Καί τοῦ χρόοοοοοονου!

Μᾶς φίλησε ἡ μάνα τοῦ ξενιτεμένου, μᾶς ἔδωσε ἀπό δυό αὐγά
τοῦ καθενός κι ἀπό ἔνα ἀπλόχερο σταφίδες καί κάμποσα ξερά
σύκα γιά τόν πόνο τοῦ παιδιοῦ της καί φύγαμε ἀπ' ἐκεῖ καί πή-
γαμε σέ τρίτο σπίτι.

* * *

‘Απ’ ἐκεῖ περάσαμε ἔνα πρός ἔνα ὅλα καί καταλήξαμε στό δικό
μου, πού τό εἴχαμε ἀφήσει σκόπιμα ύστερνό, γιατί ξέραμε ὅτι θ’
ἀπολαβαίναμε ἀπ’ ἐκεῖ τά πλειότερα.

Στά γοερά λαλήματα τῶν κουδουνιῶν καί τῶν κύπρων πού
ἀκούστηκαν στήν ἔξωθυρα, πετάχτηκε δο Μούργος μου, ἀλλ’ ἄμα
εἶδε δτι εἴμαστε ἐμεῖς, γύρισε πίσω καί ματακάθισε ἐκεῖ πού κά-
θονταν. Κατέβηκαν στήν αὐλή, γιά νά μᾶς ύποδεχτοῦν, ἡ μάνα
μου, δ πατέρας μου κι ἡ ἀδερφή μου, κι ἐμεῖς ἀρχίσαμε:

— Ντούγγ, ντούγγγγ, ντούγγγγγ! τά κουδούνια, γκλάγγ,
γκλάγγγγ, γκλάγγγγγ! τούς κύπρους. Καλῶς σᾶς βρήκαμαν, καί
τοῦ χρόνου!

— Καλῶς δρίσαταν, καί τοῦ χρόνου!

‘Αρχίσαμε τά τραγούδια:

‘Ηρθ’ ὁ Λάζαρος, ἥρθαν τά Βάγια,
ἥρθε κι ὁ Χριστός στή Βιθανία...

“Οταν τελειώσαμε τό τραγούδι τοῦ Λαζάρου, μᾶς εἴπε ἡ μάνα
μου νά ποῦμε πρῶτα τό τραγούδι τοῦ σπιτιοῦ κι ἀρχίσαμε:

Σ’ αὐτό τό σπίτι τό ψηλό, τό μαρμαροχτισμένο,
ποτέ κακό μήν ἀκουστεῖ, πέτρα νά μή ραγίσει...

‘Υστερα μᾶς εἴπαν νά ποῦμε τοῦ ἀφεντός κι ἀρχίσαμε ἀμέσως:

‘Αφέντη μου, στήν τάβλα σου χρυσή καντήλα φέγγει,
φέγγει κι ἐσένα, ἀφέντη μου, φέγγει καί τῆς κυρᾶς σου,
κι ἀπό τά παραθύρια σου φέγγει τή γειτονιά σου...

Μᾶς ἐπαίνεσε ὁ πατέρας μου, γιατί εῖχαμε μάθει καλά τά τραγούδια, καὶ μᾶς εἶπε νά ποῦμε καὶ τῆς ἀδερφῆς μου, πού ήταν ἀραβιωνιασμένη καὶ θά γινόταν ἀπόπασχα δύ γάμος της:

Κάτω νάπο μοσχαπιδιά καὶ κάτω ἀπ' ἄγιο κλῆμα
κάθεται κόρη καὶ κεντᾶ τ' ἀγιόρου τό μαντίλι.

Ἄρχόντισσα, τήν κόρη σου, τή μοσχαναθρευμένη,
πήν ἔλουζες, τή χτένιζες, στό σύννεφο τή στέλνεις,
καὶ σπάραξε τό σύννεφο κι ἔλαμψε ἡ κόρη μέσα,
κι ὁ δόλιος ὁ πραματευτής ἔπεσε νά πεθάνει...

Τέλος, διάταξε ἡ μάνα μου νά ποῦμε καὶ τό δικό μου τό τραγούδι κι ἀρχίσαμε:

Ἄφέντη μου, τό γιόκα σου, τό μοσχαναθρευμένο,
τόν ἔλουζε ἡ μανούλα του, στό δάσκαλο τόν στέλνει.
— Μάθε, παιδί μου, γράμματα, μάθε τά πινακίδια,
νά γένεις κυρ-γραμματικός, νά γένεις κι ἀναγνώστης...

— Καί τοῦ χρόοοοοοοοου!

Τότε μᾶς φίλησαν καὶ τά τρία ἡ μάνα μου κι ὁ πατέρας μου, μᾶς ἔδωκαν τοῦ καθενάς ἀπό ἔνα καλαθάκι μέ δώδεκα αύγά τό καθένα, μᾶς ἔδωκαν σύκα, σταφίδες, πορτοκάλια, κι ἀπό ἔνα ἀσημένιο γρόσι, καὶ μᾶς πήραν στό δοξάτο, δπου μᾶς εἶχαν στρωμένο τραπέζι νά φάμε.

Ἐκείνη τήν ἡμέρα αἰσθάνθηκα τήν πρώτη μου μεγάλη χαρά, κι ἂν καὶ πέρασε ἀπό τότε μισός αἰώνας καὶ πλειότερος ἀπό πάνω μου, μ' ὅλο τό τρομερό του βάρος, δέν μπόρεσαν νά μοῦ σβήσουν τή γλύκα της· κι ἀκόμα τήν αἰσθάνομαι ἀκέρια κάθε Σάββατο πρωί τοῦ Λαζάρου, δπως αἰσθάνθηκα τότε, κι ἐπαναλαβαίνω ἀκόμα μέ παιδική ἀφέλεια τό στίχο:

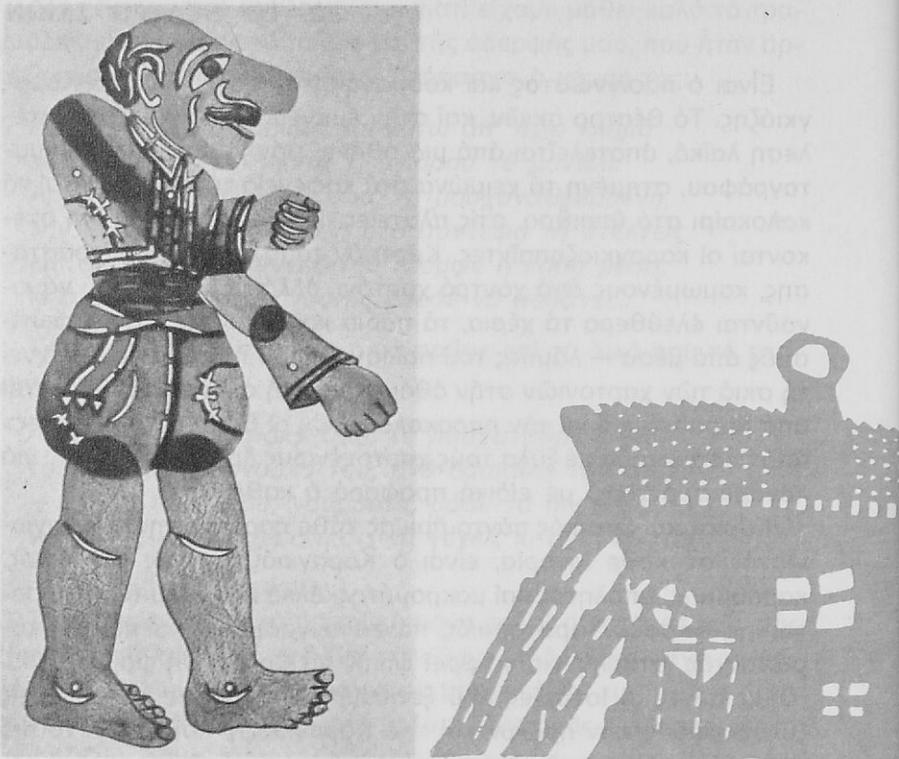
Ὕρθ' ὁ Λάζαρος, ἢρθαν τά Βάγια!

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

Είναι ό πασίγνωστος καί κοσμαγάπητος στήν ‘Ελλάδα Καραγκιόζης. Τό Θέατρο σκιών, καί στήν ēμπνευσή του καί στήν ἐκτέλεση λαϊκό, ἀποτελεῖται ἀπό μιά ὁθόνη, σάν κι αὐτή τοῦ κινηματογράφου, στημένη τό χειμώνα στά καφενεῖα τῶν χωριών καί τό καλοκαίρι στό ὑπαιθρο, στίς πλατεῖες. Πίσω ἀπό τήν ὁθόνη στέκονται οἱ καραγκιοζοπαΐχτες. Κρατοῦν τούς ἡρωες τῆς παράστασης, καμωμένους ἀπό χοντρό χαρτόνι, ἀλλά σέ τρόπο πού νά κινοῦνται ἐλεύθερα τά χέρια, τά πόδια καί ὁ κορμός. “Ἐνας φωτισμός ἀπό μέσα – λάμπες τοῦ παλιοῦ καιροῦ ἡ λυχνάρια – ρίχνει τή σκιά τῶν χαρτονιῶν στήν ὁθόνη, ὥστε ἡ σκιά νά προβάλλεται ἀπό μπροστά καί νά τήν παρακολουθοῦν οἱ θεατές. Οἱ «παΐκτες» ἀπό μέσα κινοῦν μέ ξύλα τούς χαρτονένιους ἡρωες καί μιλοῦν γιά λογαριασμό τους, μέ εἰδική προφορά ὁ καθένας.

Κύριος καί βασικός πάντα ἡρωας κάθε παράστασης, πρωταγωνιστής σέ κάθε ίστορία, είναι ὁ Καραγκιόζης, ἔνας φαλακρός, καμπούρης, ξιπόλητος καί μακρομύτης, ἀλλά πολύ ἔξυπνος, χωρατατζής, φαρσέρ, ταραχοποιός, πάντα πεινασμένος καί πάντα σκαρώνοντας ίστορίες γιά νά βρεῖ ψωμί, νά θρέψει τή φαμίλια του. “Ολες αὐτές οἱ ίστορίες, πού ξετυλίγονται ἀνάμεσα σέ συνεχεῖς ξυλοδαρμούς τῶν ἡρώων καί τοῦ Καραγκιόζη, πού τρώει τό πιό πολύ ξύλο, ἀλλά στό τέλος βγαίνει πάντα κερδισμένος, είναι τοποθετημένες στά χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, δταν τήν ὑπόδουλωμένη ‘Ελλάδα τή διοικοῦσαν οἱ πασάδες. Γι’ αὐτό πάντα στήν ὁθόνη ὑπάρχει μιά μόνιμη σκηνογραφία: Δεξιά, τό μεγαλοπρεπές παλάτι τοῦ πασᾶ, ὅλο πύργους καί χαγιάτια. Ἀριστερά, τό μικρό καί ἔτοιμόρροπο καλύβι τοῦ Καραγκιόζη. Οἱ ἡρωες, Ρωμιοί καί Τούρκοι, βγαίνουν κι ἀπό τά δυό μέρη, κινοῦνται, μιλοῦν, δέρνονται ἀνάμεσα στό καλύβι καί τό παλάτι. “Ἐτσι, θά λεγε κανείς πώς ὁ Καραγκιόζης είναι ὁ ἐκπρόσωπος, τό σύμβολο τοῦ ὑποδουλωμένου λαοῦ, πού, γιά ν’ ἀντιμετωπίσει τό σκληρό κατακτήτη, μηχανεύεται τά μύρια δσα.

‘Ο νεοελληνικός Καραγκιόζης, μακραίωνη ἔξέλιξη παμπάλαιων ἀσιατικῶν προτύπων, είναι κάτι μεταξύ Ὁδυσσέα καί Τσάρλι Τσάπλιν. Γι’ αὐτό τόν ἀγάπησε πάντα ὁ λαός – ἀφοῦ ούσιαστικά

βγαίνει άπο τό πνεῦμα του, τήν ψυχή του, άπο τά δεινοπαθήματά του, άπο τήν ίδιομορφη, όλο χιούμορ ἐγκαρτέρηση, εύλυγισία καί πονηρία, ἔξυπνάδα του.

Πάνω σ' αύτούς τούς συναισθηματικούς δεσμούς λαοῦ — Καραγκιόζη ἀναπτύχθηκε στήν 'Ελλάδα τό Θέατρο τῶν σκιῶν, πού άπο τά 1860 ὡς τά 1920 γνώρισε μεγάλη καί καθολική ἀνάπτυξη κι ὑπῆρξε ἡ μοναδική σχεδόν θεατρική διασκέδαση τοῦ λαοῦ, προπάντων στίς ἐπαρχίες, στά χωριά, στά νησιά. 'Αλλά καί στήν 'Αθήνα καί στίς μεγάλες πόλεις λειτούργησαν μέ μεγάλη ἐπιτυχία πολλά θέατρα σκιῶν. Κι ὅλη ἡ ιστορία κι ἡ κοινωνική ἔξελιξη τῆς Νέας 'Ελλάδας, οἱ πόλεμοι, ἡ πολιτική, οἱ ἐπιδράσεις τοῦ πολιτισμένου κόσμου, κοιταγμένες ἀπό τή θυμόσοφη καί γελαστή διάθεση τοῦ λαοῦ, πέρασαν ἀπό τόν Καραγκιόζη, ἔθρεψαν καί δια-

τήρησαν καί πολλαπλασίασαν ἐπ' ἄπειρον τή μορφή καί τά σύμβολα τοῦ Καραγκιόζη.

Ανώνυμοι ἀλλά καί ὄνομαστοί καραγκιοζοσυγγραφεῖς καί καραγκιοζοπαῖχτες ἔπλασαν πλῆθος ἱστορίες, τραγούδια, ἀστειότητες, σχετικές μὲ τή λαϊκή αὐτή θεατρική μορφή, πού βρῆκαν μεγάλη διάδοση σ' ὅλα τά στρώματα τοῦ λαοῦ καί πού ἔξακολουθοῦν ν' ἀναφέρονται ἀπό στόμα σέ στόμα.

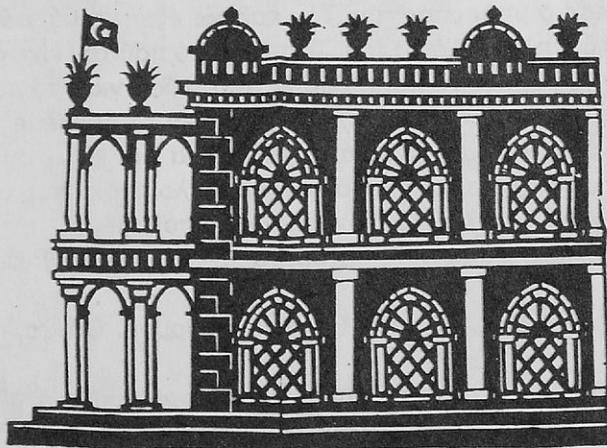
ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Στίς ὥρες τῶν πολιτιστικῶν ἑκδηλώσεων

1. Σχεδιάστε πάνω σέ χαρτόνι καί κάμετε φιγοῦρες ἀπό τό θέατρο τοῦ Καραγκιόζη.

2. "Οταν εἴστε ἔτοιμοι, δοκιμάστε νά στήσετε τό μπερντέ καί νά παίξετε ἔνα ἔργο τοῦ Καραγκιόζη, δπως εἶναι «'Ο Μέγας Ἀλέξανδρος καί τό καταραμένο φίδιψ. πού βρίσκεται στό δεύτερο τόμο τοῦ Ἀνθολογίου.

40. Ο ΛΑΪΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΘΕΟΦΙΛΟΣ

‘Ο λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος ήταν ύπαρκτό πρόσωπο. Τό κείμενο πού άκολουθεῖ περιλαμβάνει τρία ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίο τοῦ Ν. Μάτσα «Τό παραμύθι τοῦ Θεόφιλου»· τρία ἐπεισόδια ἀπό τρεῖς χαρακτηριστικές περιόδους τῆς ζωῆς του: ἀπό τά παιδικά του χρόνια, ὅταν πρωτοφανερώνεται τό πηγαϊο ταλέντο του· ἀπό τή δημιουργική του περίοδο, ἀλλά πρίν ἀκόμα τόν προσέξουν· καὶ ἀπό τήν κατοπινή του ζωῆς, ὅταν πιά ἔρχεται ἡ ἀναγνώριση.

...Δούλευε μέ μεράκι κοντά στόν μπάρμπα του κι ὅταν κάποτε τέλειωσαν ἔνα σπίτι στή Χώρα (Μυτιλήνη) καί τό ἄσπρισαν καί τό ἔβαψαν καί τό ἔκαναν νά χαίρεσαι νά τό βλέπεις, τοῦ πέταξε μιά παράξενη κουβέντα. Σάν τελειώνουν τ’ ἄσπρισμα ἐνός σπιτιοῦ, νά κεντᾶν στούς τοίχους του πλουμίδια λογῆς, γιά νά γίνεται πιό ὅμορφο.

— Καί ποιός θά τά κάνει τοῦτα τά πλουμίδια, μωρέ, τόν ρώτησε δι μπάρμπας του.

Τ’ ἀγόρι ἀποκρίθηκε σταθερά:

— Ἐλόγου μου.

— Ξέρεις ἐσύ ἀπό δαῦτα;

— Ξέρω.

‘Απόρεσε δι μπάρμπας του. Τόν κοίταξε ἔξεταστικά, σάν νά τοῦ φάνηκαν ζουρλά τά λόγια του. Τόσον καιρό πού τόν εἶχε στή δουλειά του τόν ἔβαζε νά κάνει βαριές ἀγγαρεῖες, γιατί τό παιδί ήταν ζερβό, «σημαδεμένο», τό δεεῖ του χέρι δέν τό δούλευε καλά καί σίγουρα δέ θά μποροῦσε νά φέρει βόλτα μιά ψιλοδουλειά.

— Καί μέ τί χέρια, μωρέ, θά κάνεις τά πλουμίδια, πού σέ σημάδεψε δι Θεός, κακόμοιρο; τόν ρώτησε ἀπορεμένος.

‘Ο Θεόφιλος τόν κοίταξε κατάματα καί τοῦ ἀποκρίθηκε θαρρετά:

— “Αν μ’ἀφήσεις, θά δεῖς. Θά δεῖς, μπάρμπα. Θά θαμάξεις καί μόνος σου.

‘Αλλόκοτη φάνηκε στόν ἀπλοϊκό μάστορη τούτη ἡ πίστη τοῦ Θεόφιλου. ‘Αλλόκοτος τοῦ φάνηκε κι δι τρόπος πού μιλοῦσε, γιατί ἡ ματιά του εἶχε μιά παράξενη λάμψη κι ἡ φωνή του ἔνα δυνα-

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

τό τρέμουλο. 'Ωστόσο τόν ἄφησε νά δοκιμάσει. Τοῦ ἔδωσε χρώματα ἀπό αὐτά πού μπογιάτιζαν τούς τοίχους, τοῦ ἔδωσε καί μιά ταβανόβουρτσα καί τοῦ εἶπε:

— Νά, μωρέ.

'Ο Θεόφιλος ἄφησε κατά μέρος τή βούρτσα, πού δέν τοῦ χρησίμευε σέ τίποτα, κι ἔδεσε σφιχτά, μ' ἔνα δικό του τρόπο, στήν ἄκρη ἐνός ξύλου ξασμένα μαλλιά καλαμιοῦ. Κατόπι ἀπλωσε τά χρώματα καί σέ μιά σανίδα ἀπ' τίς σκαλωσιές ἄρχισε νά ζωγραφίζει. "Ετρεμε καί σπαρταροῦσε ἡ καρδιά του, καθώς τό χέρι, τό σημαδεμένο γιά τούς ἄλλους χέρι, χόρευε βιαστικό πάνω στή σανίδα. Πίσω του δι μπάρμπας του τόν παρακολουθοῦσε σκεφτικός καί συλλοϊσμένος. "Εβλεπε πώς άνακάτευε τά χρώματα μέ τέτοια ζάλη καί μέ τέτοια μέθη, πού παραξενεύτηκε.

"Ύστερα ἀπό κάμποσην ὥρα τέλειωσε δι Θεόφιλος. Στάθηκε μέ καμάρι μπροστά στό ἔργο του, πού παρίστανε μιά Γοργόνα ξεμαλλιασμένη, κι εἶπε:

— Αὐτό εἶναι, μπάρμπα.

Κοίταξε προσεχτικά δι μάστορης τή Γοργόνα, πού ḥταν ἔνα κόντόσωμο πράμα, μισή γυναίκα, μισή ψάρι, κοίταξε καί τό Θεόφιλο καί, στρίβοντας τό μουστάκι του, τοῦ εἶπε ἥρεμα καί μετρημένα:

— Σύ γιά* σπουδαῖος θά γίνεις, γιά ντίπι τρελός. Μιά βολά σάν ἐμᾶς τούς ἄλλους δέν εἶσαι.

* * *

... ḥταν μέρα ἀνοιξιάτικη, γαλήνια, μέρα σάν χαμόγελο μικροῦ παιδιοῦ. Εύωδοῦσεν δι ἀγέρας καί στίς ἀσβεστωμένες ἀύλες πύρωναν τά γεράνια κι ἀνθοβιολοῦσαν οἱ σερπετές* γαρουφαλιές. 'Ανάσανε βαθιά, σάν νά ḥθελε ν' ἀλησμονήσει τίς δύσκολες μέρες πού πέρασε στίς μάχες, σάν νά ḥθελε νά κλείσει μέσα του τήν ἀνοιξη καί τή βλογημένη τούτη εἰρήνη.

"Ύστερα κατηφόρισε στή μικρή πλατεία τοῦ χωριοῦ. Κεῖ ḥταν

γιά: ḥ

σερπετός: γοργός, εύκινητος

ενα μικρομάγαζο. Μαγέρικο και μπακάλικο πές. Χαιρέτησε τό μα-
γαζάτορα και τοῦ εἶπε:

— Είμαι τεχνίτης ζωγράφος. Ξένος, περαστικός άπο τοῦτα τά
μέρη.

— Καλῶς δρισες, εἶπε ό μαγαζάτορας. Τί άγαπᾶς;

— Θέλεις νά σου φτιάξω μιά ώραία ζωγραφιά μπροστά στό μα-
γαζί σου, νά τή βλέπεις και νά καμαρώνεις;

— Θέλω. Ποιά θά εἶναι ή πλερωμή σου;

— Παράδες δέ θέλω. Θά μέ ταγίζεις και θά μέ ποτίζεις δσο νά
τελειώσω τό έργο.

Συφερτική ή πρόταση, δέχτηκε ό μαγαζάτορας. Εἶπε τό ναι, ξ-
δωσαν τά χέρια, κλείστηκε ή συμφωνία.

‘Απ’ τό ΐδιο άπόγεμα κιόλας ἄρχισε ή δουλειά. Τά σύνεργά του
και τά χρώματα κατά τό συνήθειο του τά κουβάλαγε στό σελάχι*,
τά θέματα πού θά ίστορδυσε τά ἔκλεινε στήν καρδιά του.

Δούλεψε κάμποσες μέρες ἐκεῖ. “Εφτιαξε τόν «Παναγή Κουτα-
λιανό νικών τούς λέοντας», «Κυνήγι Θηρίων ἐν Ἀφρικῇ» καί τόν
«γενναϊον Ὁδυσσέα Ἀντροῦτσο ἐν μέσω τῶν παλικαριῶν του».

‘Ο μαγαζάτορας φχαριστήθηκε ἀπ’ τά ώραία τοῦτα έργα πού
στόλισαν τό μαγαζί του και τόν ἔστειλε σ’ ξεναν κουμπάρο του σ’
ἄλλο χωριό πού εἶχε πεταλωτάδικο νά τοῦ στολίσει κι αύτουνού
τό μαγαζί. Καί πήγε και σ’ αύτόν καί κατόπι ἄρχισε νά γυρνάει
στά γύρω χωριά, πού τοῦ ἔδιναν δουλειά καί καλοσύνη.

‘Ηταν, βλέπεις, καλός καί πρόσχαρος ό κόσμος στά χωριά τοῦ
Πηλίου. (...) Φιλόκαλοι* οί χωρικοί, ἀπό μιά γενιά πού ξέρει νά
δύμορφαίνει τ’ ἀπλά καί ταπεινά, φχαριστιόνταν ἀπό τοῦτον τόν
καλόβολο ἀσπριτζή καί τόν φίλευαν μέ καρπούς καί σταρένιο
ψωμί, γιά νά χει καί τήν ἄλλη μέρα νά περάσει, σάν δέ θά ’βρι-
σκε δουλειά, γιά νά πορευεῖ*. (...)

Βέβαια, τούς παραξένευε τούς ἀγαθούς χωριανούς ό τρόπος

σελάχι: δερμάτινη ζώνη πού χρησιμεύει γιά δπλοθήκη

φιλόκαλος: αὐτός πού ἀγαπά τό ώραϊο

νά πορευεῖ: νά ἔσιοκονομήσει τά ἀπαράίτητα

του καί τό ντύσιμό του. Τούς παραξένευαν άκομη περσότερο τά λόγια του, λόγια άνθρωπου πού όμοιο του δέν εἶχαν ματαδεῖ, ἔτσι ζουρλό καί σοφό μαζί, ἔτσι ἀλαφροῖσκιωτο καί στοχαστικό, μέ τόση τρέλα καί μέ τόση γνώση συνάμα.

* * *

...Κάποιος σπουδαῖος ζωγράφος, πού εἶχε 'ρθεῖ ἀπ' τά Παρίσια, περαστικός ἀπό κεῖνα τά μέρη, εἶδε σέ κάτι μικρομάγαζα ζωγραφίές τοῦ Θεόφιλου καί θάμαξε. Τό εἶπε σέ κάτι φίλους του, πού βαστοῦσαν πένα στά χέρια τους, τούς ξήγησε τήν όμορφιά τῶν λαϊκῶν τούτων ἔργων, πού εἶχαν τήν φρεσκάδα τῶν τραγουδιῶν, κι αὐτοί ἔγραψαν γιά τό Θεόφιλο στίς ἐφημερίδες.

Κάποιος γνωστός τοῦ Θεόφιλου, μανάβης στά 'Εφτά Πλατάνια, διάβασε τοῦτα τά γραψίματα καί τοῦ τά φανέρωσε.

— Οι φημερίδες λένε γιά σένα, τοῦ εἶπε, δπως λέν και γιά τά σπουδαῖα πρόσωπα.

Μά δέν ἰδρωσε τ' αὐτί τοῦ Θεόφιλου.

— "Ασ' τες κι ἄς λένε, ἀποκρίθηκε.

— Δέ σέ μέλει;

— "Οχι, μαθέες. Γιά τίς φημερίδες σκοτίζονται οι λαφρόμυαλοι. Έμένα μέ κόφτει ή δουλειά μου. Μπορῶ νά ίστορω τά ἔργα μου καταπῶς ἀρέσει στήν ἀφεντιά μου; Πάει καλά. "Αν δέν τό μπορῶ, δ, τι, κι ἄν γράφουν οι φημερίδες δέ φελάει.

'Ο μανάβης ἀπόρεσε. Καλό καί τοῦτο! "Άλλοι ἔκαναν πῶς καί πῶς νά δοῦν τ' όνοματάκι τους στή φημερίδα κι δ Θεόφιλος οὔτε πού σκοτίζόταν πού ἔγραψαν τόσα σπουδαῖα πράματα γι' αὐτόν.

— Ξέρεις, μαθέες, τί γράφουν; τόν ρώτησε παραξενεμένος.

— "Οχι.

— Τό λοιπόν γράφουν πώς εἶσαι μεγάλος ζωγράφος.

"Ανοιξε ἔνα φύλλο καί σημάδεψε μέ τό δάχτυλό του.

— Νά, ἔδωδά τό λέει.

'Ο Θεόφιλος μήτε γύρισε νά δεῖ. 'Ο μανάβης συνέχισε στόν ἵδιο τόνο.

— «Μέγα λαϊκό καλλιτέχνη» σέ λένε.

Τό μάτι τοῦ Θεόφιλου πετάρισε*, μιά λάμψη φώτισε τό ἀγαθό πεταρίζω: φτερουγίζω, ἀνοιγοκλείνω ἀκανόνιστα

πρόσωπό του. Γύρισε μ' ένδιαφέρον στό φίλο του καί τόν ρώτησε:

- Πῶς μέ λένε;
- «Μέγα λαϊκό καλλιτέχνη».

“Ενα χαμόγελο άπλωθηκε στό πρόσωπο τοῦ Θεόφιλου. Φχαριστημένος, εἶπε:

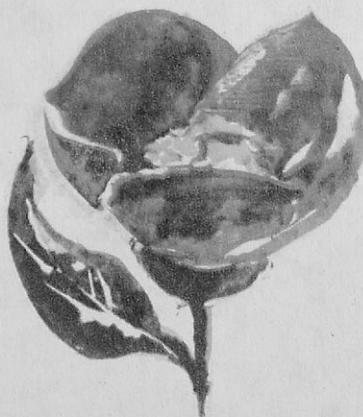
- Εύμορφο εἶναι αύτό. Πολύ εύμορφο λέγω.
- Ποιό, Θεόφιλε;
- Τοῦτο δά πού εἶπες. «Λαϊκός καλλιτέχνης». Γιά τόν κοσμάκη ζωγραφίζω καί χαίρομαι σάν οί κυρούλες καί τά παιδιά φχαριστιοῦνται μέ τά ἔργα μου καί προσπαθοῦν νά τά ξηγήσουν κατά τό μυαλό τους. Αύτή εἶναι ή τέχνη μου κι ή δόξα μου, λέγω.

ΝΕΣΤΟΡΑΣ ΜΑΤΣΑΣ

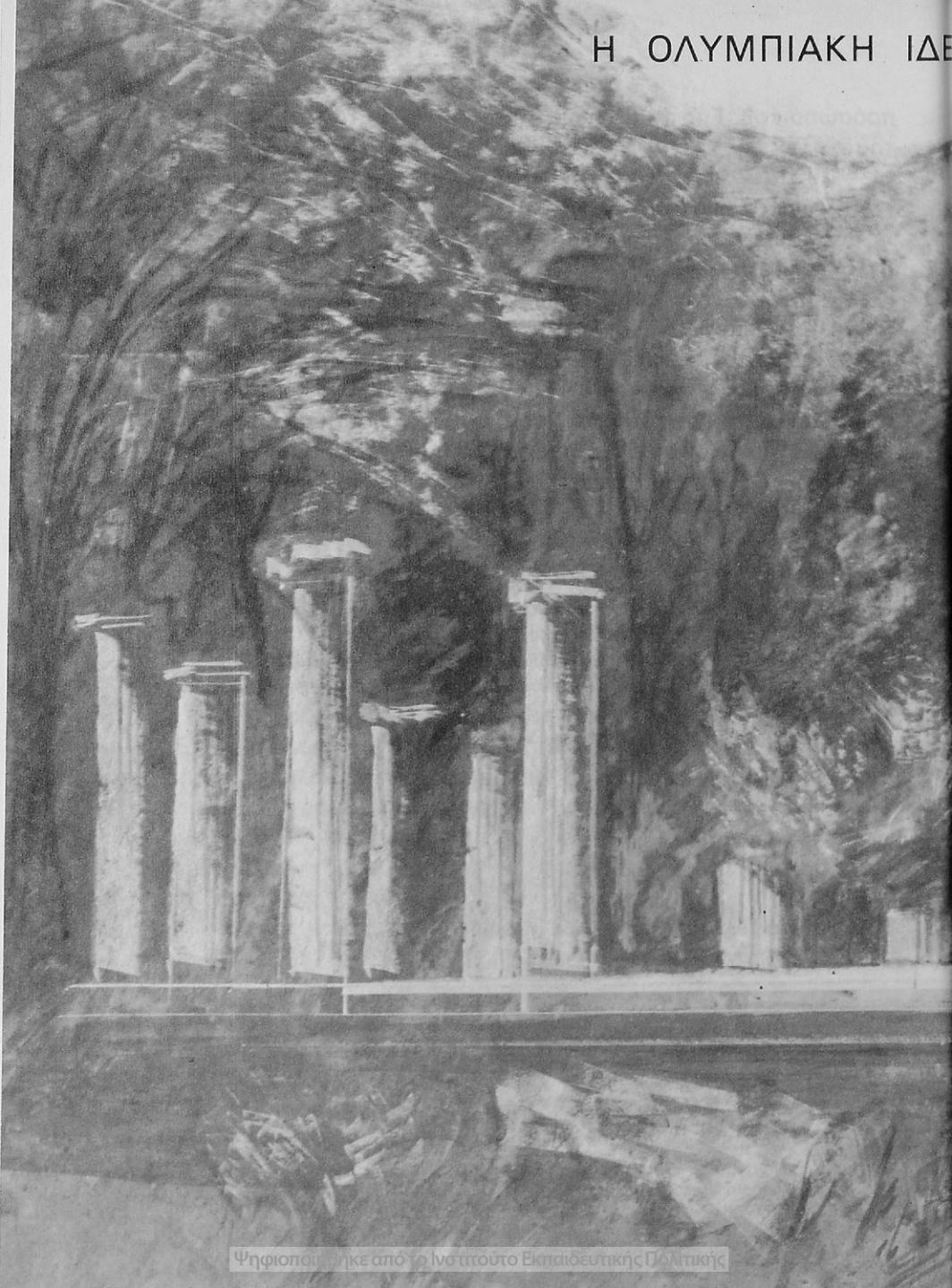
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Μερικοί ἄνθρωποι ἔρχονται στόν κόσμο προικισμένοι μέ ίδιαίτερες ικανότητες. Ό Θεόφιλος εἶχε τό πάθος τῆς ζωγραφικῆς.

- Πῶς βρήκε τήν εύκαιριά νά έκδηλώσει τή μεγάλη του αύτή κλίση;
- Άπο ποῦ φαίνεται ότι μέ τή ζωγραφική του ό Θεόφιλος δέν πήγαινε οὕτε γιά πλούτη οὔτε γιά δόξα;
- Άλλα τότε τί ήταν γι αύτόν ή ζωγραφική;

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΙΔΕ

41. ΦΩΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

‘Ο συγγραφέας άναφέρεται μέ τό γνωστό γλαφυρό του ύφος στό ἀρχαῖο πνεῦμα καί τήν ἀτμόσφαιρα τῆς Ὀλυμπίας, σέ συνδυασμό μέ τήν ἐντύπωση πού προκαλεῖ τό τοπίο στό σημερινό ἐπισκέπτη. Σάν λογοτεχνικό εἶδος άνήκει στίς ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις.

“Οταν ἔφτασα στήν Ὀλυμπία, ἥταν ἔνα ἀπομεσήμερο βαριᾶς ζέστης, τῆς πρώτης τοῦ καλοκαιριοῦ. Οὔτε πνοή δέ φυσοῦσε. Τό μικρό χωριό πού ἔχει ἀπλωθεῖ στήν εἴσοδο τῆς πεδιάδας ἥταν σάν ἀποτυφλωμένο ἀπό τό λιοπύρι. ‘Ωστόσο ἡ ψυχή μου δέν ἔνιωθε καμιά κατάθλιψη. ‘Η πρασινάδα τῶν κυπαρισσιῶν, τῶν πεύκων καί τῶν ἀμπελιῶν εἶχε μιά τέτοια δροσερότητα, πού τό μάτι ἀναπαυόταν γοητευμένο. Οι ροδοδάφνες ἥταν σάν μεγάλες ρόδινες ἑκρήξεις μέσα στό φῶς.

Πρίν πάω στήν Ὀλυμπία, εἶχα ἀναρωτηθεῖ γιατί οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν διαλέξει γιά ἐποχή τῶν ἀγώνων τό καλοκαίρι ἀντί τήν ἄνοιξη ἥ τό πράο φθινόπωρο. Μέσα στή θερινή ἀτμόσφαιρα τοῦ τοπίου της κατάλαβα τή σοφία, πού ἐπιστάτησε καί σ’ αὐτή τήν ἐκλογή. ‘Ἄνοιξη ἥ φθινόπωρο, οἱ ἄξαφνες βροχές θ’ ἀπειλοῦσαν ν’ ἀφαιρέσουν ἀπό τούς ἀγῶνες τήν αἰσθητική τους φυσιογνωμία* καί τήν ἐπιτυχία τους. ‘Η πεδιάδα, δηπου κατασκήνωναν χιλιάδες ἄνθρωποι, θά γέμιζε λάσπη. ‘Ενώ τήν ἐποχή αὐτή, τή γεμάτη φωτεινή ἀταραξία, καί πού ἡ ζέστη, δσο βαριά καί νά ‘ναι, δέ μαραίνει τή φύση τῆς Ὀλυμπίας, δλα θά συνέβαλλαν στήν ἐπιτυχία καί τήν ὁμορφιά τῶν ἀγώνων.

‘Η διανυκτέρευση στό ὕπαιθρο εἶναι γλυκιά τίς νύχτες· τά γυμνά ἀρμονικά κορμιά τῶν ἀθλητῶν θά ‘χαν μέσα στό μεγάλο φῶς τήν ἀναγλυφικότητα καί τή λάμψη μαρμάρινων ἀγαλμάτων· κι δ’ Ἀλφειός, πού τίς ἄλλες ἐποχές τοῦ χρόνου δικαιώνει, μέ τήν δρμητικότητά του, τό Θρύλο δτι κυνηγοῦσε τή νύμφη Ἀρέθουσα ὡς τά σικελικά παράλια, εἶναι, τώρα τό καλοκαίρι, νωθρός καί μακάριος· τά νερά του εἶναι κατακάθαρα, μικρά νησάκια ἄμμου γυα-

*αἰσθητική φυσιογνωμία: δμορφιά

λίζουν άναμεσά τους καί τό λουτρό σ' αύτόν θά 'ταν μιά άκόμα χαρά γιά τά γιορταστικά πλήθη...

Σήμερα στήν "Αλτη είναι άπλωμένη ή μεγάλη σιγή τῆς άπόλυτης κι δριστικής καταστροφής. «Προσπαθήστε, σᾶς λένε οι δδηγοί, νά άναπαραστήσετε μέ τή φαντασία σας ὅρθιους αύτούς τούς ναούς, στά βάθρα τους όλα αυτά τ' άγάλματα, γιά νά νιώσετε τί μεγαλόπρεπο πού ήταν τό Θέαμα τῆς Όλυμπίας στήν άρχαιότητα».

Δοκίμασα. ³ Ήταν άδύνατο. Γιά τή νοερή αυτή άναστήλωση δέν προσφέρεται καμιά βάση στή φαντασία. "Ο, τι ήταν άλλοτε τείχη, κίονες, στοές, μετόπες, έξέδρες, ναοί καί άγάλματα, δέν είναι πιά σήμερα παρά χαώδης σωρός άπό πελεκητές πέτρες, φαγωμένες άπό τόν καιρό καί μαυρισμένες άπό πυρκαγιές. Πρέπει νά 'ναι κανείς άρχαιολόγος, γιά νά μπορέσει νά κατατοπιστεῖ μέσα σ' αύτό τό δαίδαλο άπό άμορφους δγκόλιθους πού είναι σκορπισμένοι δπως δπως, σάν νά τούς είχε κατρακυλήσει κανένας άρμητικός χείμαρρος, καί είναι πνιγμένοι μέσα στ' άγρια χορτάρια..."

Γιά νά συντελεστεῖ μιά τόσο μεγάλη καταστροφή, τά χέρια τῶν άνθρωπων δέν άρκουσαν. "Επρεπε νά 'ρθουν βοηθοί καί τά στοιχειά τῆς φύσης. Καί ήρθαν. "Ο, τι είχε άπομείνει ὅρθιο άπό τίς έπιδρομές τῶν βαρβάρων καί τή μανία τῶν χριστιανῶν, οί σεισμοί καί οί πλημμύρες τοῦ 'Αλφειοῦ τό άποτέλειωσαν.

Κανένα ώστόσο αἰσθημα μελαγχολίας δέ βαραίνει τήν ψυχή τοῦ άνθρωπου μέσα στή μεγάλη αυτή σιγή τῆς Όλυμπίας, κανένας ρομαντισμός δέν άπλωνται σάν κισσός έπάνω στά έρεπτιά της. 'Η άρχαία "Αλτη διατηρεῖ άκόμα κάτι άπό τήν ιερότητά της. Πέρα άπό ένα βαθμό καταστροφής, τά πράματα παύουν νά είναι νεκρά: άφομοιώνονται μέ τή γύρω φύση καί συμμετέχουν στήν αιώνια ζωή της.

"Ισως αύτό νά είναι άληθεια μόνο μέ τήν έλληνική άρχαιότητα, πού οίκοδόμησε σέ στενή άρμονία μέ τή φύση, χρησιμοποιώντας την σάν άρχιτεκτονικό στοιχεῖο. "Οπως καί νά 'ναι, στήν Όλυμπία τό αἰσθάνεται κανείς αύτό βαθύτατα. Πάνω άπό τ' άμορφα συντρίμματά της έπιζοῦν άκόμα τό πνεῦμα κι ό ρυθμός, πού έπιστάτησαν στήν οίκοδόμησή της. 'Εδω πού οί νεαροί "Έλληνες συναγωνίζονταν γιά τόν κότινο είρηνικῶν νικῶν, όλα είναι καί

τώρα είρηνη. 'Εδῶ πού ἄνθιζε ἡ σωματική όμορφιά, δόλα εἶναι καί τώρα ώραια. 'Εδῶ πού λατρευόταν ἔνας πράος Ζεύς, δόλα εἶναι πράα...'

Κοιτάω γύρω μου, 'καθισμένος σ' ἔνα μαρμάρινο συντρίμμιτοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Διός. Τό μάρμαρο εἶναι ζεστό σάν ζωντανό σῶμα. Πάνω στά πεῦκα, πού διαδέχτηκαν στήν "Αλτη τίς ἀρχαῖες ἀγριελιές, παίζει τό φῶς. Τό Κρόνιο ρίχνει τήν πράσινη σκιά του στά ἐρείπια. "Ένας στίχος τοῦ Πινδάρου βομβεῖ στή μνήμη μου, δηπως πλάι μου μιά μέλισσα σ' ἔνα ἀγριολούλουδο. Συλλογιέμαι ἀκόμα τόν 'Ηρόδοτο, πού διάβαζε τίς ιστορίες του στά πλήθη.

'Η ώρα περνάει, δέ κλιος σιγά σιγά βασιλεύει καί τά πουλιά σωπάίνουν στήν "Αλτη. Οἱ συνοδοί μου μ' ἀφήνουν καί μένω μόνος στό ρεῖθρο* αύτό τῶν αἰώνων σάν ἔνας ὀδοιπόρος στό ρεῖθρο μεγάλου δρόμου. 'Η ψυχή μου νιώθει ἔνα γλυκό ξεκούρασμα, δηπως τό κορμί ὕστερ' ἀπό τό σταθμό στήν πορεία του...

Νά τώρα ἡ νύχτα. Κι αύτή ἀπαράλλαχτα δηπως ἡ καταστροφή, δέ μεταμορφώνει τήν 'Ολυμπία. Δέν ἀπλώνεται στήν πεδιάδα τό ἀνησυχαστικό της μυστήριο, ἀλλά ἡ είρηνη της, πού ἔρχεται ν' ἀπαλύνει τούς κόπους τῆς ἡμέρας. 'Ο μέγας οὐρανός πάλλεται ἀπό σπινθηροβολήματα ἀστρων. Πάλλεται κι ἡ γαλήνη τῆς φύσης. Μέσα στή σιγή ἀκούονται γρύλοι, βόμβοι ἐντόμων, κοάσματα βατράχων στόν Κλάδεο. 'Από ἔνα λόγκο ἔρχεται ὁ ἥχος τῆς φλοιγέρας κάποιου τσοπάνη καί τό φῶς τῶν κατασκηνωμένων τσιγγάνων τρεμολάμπει κατάμονο μέσα στήν πεδιάδα. Κρατώντας κανείς τήν ἀναπνοή του, μπορεῖ κι ἀκούει τόν ἡσυχό ἀνασαμό τοῦ 'Άλφειοῦ...

Νύχτα γαλήνια σά μιά ἡσυχη συνείδηση... Νύχτα ὅμοια μέ τήν είρηνη πού θ' ἀπλωνόταν στήν πεδιάδα τῆς 'Ολυμπίας' σάν εἶχαν πιά τελειώσει οἱ ἀγῶνες καί τά πλήθη εἶχαν πάρει τούς ἑφτά μεγάλους δρόμους τῆς ἀρχαιότητας γιά νά γυρίσουν στούς τόπους τους...

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

ρεῖθρο: ἔδῶ, στό πέρασμα

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οι ροδοδάφνες ήταν σάν μεγάλες ρόδινες έκρηξεις μέσα στό φῶς. Σᾶς ἀρέσει ή παρομοίωση; 'Υπάρχουν κι αλλες μέσα στό κείμενο πού νά δείχνουν τή δύναμη τῆς πένας τοῦ συγγραφέα;
2. Τί έννοεῖ ό συγγραφέας λέγοντας: «μανία τῶν χριστιανῶν»; Μπορεῖτε νά δώσετε μιά ἔξηγηση;
3. 'Υπάρχουν μέσα στό κείμενο προσωποποιήσεις πού σᾶς ἀρεσαν; Νά ύπογραμμίσετε μιά ἀπ' αὐτές.

Παιχνίδια μέ τίς λέξεις:

'Η λέξη ἄμορφος εἶναι σύνθετη ἀπό τό στερητικό -α καί τή λέξη μορφή. Μπορεῖτε νά σημειώσετε μερικές λέξεις πού νά ἔχουν πρῶτο συνθετικό τό στερητικό α;

Πραγματολογικά

Κρόνιο: Λόφος τῆς Ἡλείας στά βόρεια τῆς ἀρχαίας Ὀλυμπίας

Κλάδεος: Παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ

Ἀλφειός: Ποταμός

Πίνδαρος: Μεγάλος λυρικός ποιητής τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας πού ἔγραψε ώδές γιά τούς δλυμπιονίκες

42. ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ

'Ο Τάκης Δόξας, ὁ Ἡλεῖος λογοτέχνης, ἔγραψε τό ποίημα πού θά ἀπαγγέλλεται σέ κάθε νέα Ὀλυμπιάδα, στήν τελετή τῆς Ἀφῆς τῆς Ἱερῆς Φλόγας, στήν Ἀλτη τῆς Ὀλυμπίας. Τό περιεχόμενό του εἶναι ἔνα πανανθρώπινο κήρυγμα εἰρήνης.

Παρακάτω θά διαβάσετε τό τέλος τοῦ ποιήματος, πού ἀρχίζει μέ μιά ἐπίκληση στόν Ἐρμῆ.

Ἐρμῆ,
μή σέ τρομάξουν οἱ ἄνθρωποι!
Μάζεψε κάτου ἀπ' τή σάλπιγγά σου τούς λαούς
ὅπου κι ἂν εἴναι, ὅποιοι κι ἂν εἴναι,
ἵρωες, νικημένοι, κακοῦργοι, σκιές, κόκαλα,
καί τάισέ τους μέ τό σταφύλι σου,
ρώγα τή ρώγα μέθυσέ τους μέ τήν ἀγάπη,
κι ὅπως θά γίνουν ζέγνοιαστοι κι δνειροπαρμένοι,
ὅπως θά γυρίσουν πρώτη φορά ὅλοι μαζί¹
νά κοιτάζουν κατάματα τόν οὐρανό,
σκύψε στήν καρδιά τους καί πές τους,

Πές τους

νά ξεκινήσουν ὅλοι γιά τήν Ὄλυμπία.
Χιλιάδες χιλιάδες χιλιάδες ἔφηβοι,
σμάρια ἀπό κορμιά ἄσπρα, μαῦρα, κίτρινά,
νά πᾶνε νά ξεπλυθοῦν κοντά στήν Παλαίστρα
ἀπ' τό χθές, ἀπ' τό σήμερα, ἀπ' τό αὔριο,
ν' ἀλείψουν μέ λάδι τήν ψυχή καί τό νοῦ τους
κι ὕστερα
νά μποῦν ἀπ' τήν δρθάνοικτη πύλη στό Στάδιο
γιά νά πολεμήσουν.

"Οχι στή σφαγή καί στήν πυρκαγιά,
οχι. μέ τό μαχαίρι καί τό σίδερο, πού καίει,
οχι μέ τόν ξολοθρεμό τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τόν ἄνθρωπο,
οχι γιά νέους νεκρούς, νέους σακάτηδες, νέους δυστυ-
χισμένους,
μά γιά τήν πυγμή καί τό ἀκόντιο
γιά τό πήδημα, τό δίσκο, τό δρόμο, τήν πάλη,
γιά τό τέθριππο,
γιά τήν Ἀρετή,
δίπλα στόν Κάστορα ἢ τόν Ἀντίπατρο,
τό Διαγόρα ἢ τόν Ἀλκιβιάδη,
πού θά σμίξει τόν ἀρχαῖο κόσμο μέ τόν τωρινό,
μέ τόν αύριανό, μέ τόν αἰώνιο,

καί θά νικήσει τόν "Αρη αλλη μιά φορά,
τήν τελευταία.

Πέρα στό ξέφωτο ή 'Ολυμπία
ξάγρυπνη μερόνυχτα πλέκει γιά τόν καθένα τους
κι άπο 'να στεφάνι άγριλιά
έλληνικής είρήνης,
Είρήνης δύο τοῦ κόσμου.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τί έννοει ό συγγραφέας μέ τή φράση «θά νικήσει τόν "Αρη»;
2. 'Η φράση «σμάρια άπο κορμιά όσπρα, μαύρα, κίτρινα», τί σημαίνει; Τι ρόλο παιζουν σήμερα οι 'Ολυμπιακοί άγωνες;
3. Γιατί ό ποιητής δίπλα στό άκοντιο, στό πήδημα, στό δίσκο καί στήν πάλη βάζει καί τήν 'Αρετή;
4. Νά έπισημάνετε τίς είκόνες τοῦ ποιήματος.

43. Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Εἶχε γεράσει πιά ὁ Διαγόρας καί δέν ἔπαιρνε μέρος στούς ἀγῶνες. Ἀποτραβήχτηκε ἀπό τὸ στίβο φορτωμένος δόξες καὶ τιμές. Ζοῦσε τώρα, τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, στ' ἀρχοντικό του, στήν Ἰαλυσό τῆς Ρόδου, ἀφοῦ χρόνια καί χρόνια εἶχε συγκλονίσει τά διάφορα στάδια τῆς Ἑλλάδας μέ τίς περίλαμπρες νίκες του.

Ήταν ἔνας ἀπό τούς πιό φοβερούς πυγμάχους τῆς ἀρχαιότητας. Ξεκίνησε ἀπό νικητής σέ τοπικούς ἀγῶνες, ἔξελίχτηκε σέ περιοδονίκη, νικώντας τρεῖς φορές στὰ "Ισθμια καί δυό στά Νέμεα, γιά νά φτάσει τελικά ν' ἀποχτήσει καί τό μέγιστο τίτλο τοῦ ὀλυμπιονίκη...

Μά τά χρόνια περνοῦν. Μετά τή νίκη του στήν Ὁλυμπία δέν ξαναπῆρε πιά μέρος σέ κανέναν ἀγώνα. Τώρα γυμνάζει τούς τρεῖς γιούς του, τό Δημάγετο, τόν Ἀκουσίλαο καί τό Δωριέα.

Εἶναι καί οἱ τρεῖς τους δυνατοί καί γεροδεμένοι. Κι ὁ Διαγόρας τρέφει πολλές ἐλπίδες, πώς θά τιμήσουν μιά μέρα τ' ὄνομά του. Τούς γυμνάζει τακτικά καί τούς συμβουλεύει κάθε τόσο:

— Ν' ἀγωνίζεστε τίμια. Πολλές φορές μιά τίμια ἥπτα εἶναι πριμότερη ἀπό μιά ἀνέντιμη νίκη.

‘Ο Δημάγετος διακρίνεται στό παγκράτιο, ὁ Ἀκουσίλαος στήν πυγμαχία κι ὁ Δωριέας στήν πάλη. Κερδίζουν εύκολα τούς ἀντιπάλους τους στούς τοπικούς ἀγῶνες τῆς Ρόδου. Μά τ' ὄνειρό τους εἶναι νά νικήσουν στούς μεγάλους, τούς πιό φημισμένους ἀγῶνες, τούς ὀλυμπιακούς, νά στεφανωθοῦν μέ τόν «κότινο», νά γίνουν κι αὐτοί, όπως ὁ πατέρας τους, ὀλυμπιονίκες...

Καί νά! "Εφτασε ἡ Ὁλυμπιάδα. Οἱ σπονδοφόροι γυρίζουν ἀπό πόλη σέ πόλη καί κηρύπτουν τήν ἑκεχειρία.

Τά τρία ἀδέρφια ἔχουν ἀρκετά προπονηθεῖ κι ἔτοιμάζονται γιά τήν Ὁλυμπία. Πρέπει νά βρίσκονται ἐκεῖ ἔνα μήνα πρίν ἀρχίσουν οἱ ἀγῶνες, γιά νά προπονηθοῦν σύμφωνα μέ τίς ὀδηγίες τοῦ γυμνασίαρχου καί μέ τήν ἐπίβλεψη τῶν ἑλλανοδικῶν.

‘Ο γερο-Διαγόρας τούς εὔχεται καλές νίκες. "Εχει δημως κι ἀγωνία. Τάχα θά νικήσουν; Θά κρατήσουν ψηλά τό δοξασμένο του ὅ-

νομα; "Οσο πλησιάζουν οἱ μέρες τῶν ἀγώνων, τόσο κι ἡ ἀγωνία του μεγαλώνει.

Τέλος, δέν κρατιέται. Ἀποφασίζει νά πάει νά δεῖ ἀπό κοντά τούς γιούς του κι ἄς εἶναι τόσο γέρος κι ἔξαντλημένος.

Μπαίνει σ' ἔνα πλοϊο καί ξεκινᾶ. "Οταν ἔφτασε στήν Ὁλυμπία, δύναμις τρέχει νά ύποδεχτεῖ μέ κραυγές ἐνθουσιασμοῦ τόν παλαίμαχο γίγαντα τοῦ στίβου. Τόν ραίνει μέ λουλούδια. Εὔχεται νίκη στούς γιούς του.

Μεγάλη εἶναι κι ἡ χαρά τῶν γιῶν του. Ὁ ἐρχομός του ἔκει τούς δίνει κουράγιο καί δύναμη.

Τήν πρώτη μέρα ἔγιναν τ' ἀγωνίσματα τοῦ σταδίου, τοῦ διαύλου* καί τοῦ δολίχου*. Τή δεύτερη τοῦ πένταθλου.

Οἱ γιοί τοῦ Διαγόρα θ' ἀγωνίζονταν τήν τρίτη μέρα. Ὁ γερο-Διαγόρας κάθεται, μαζί μέ ἄλλους παλαίμαχους ὀλυμπιονίκες, σέ μιά ἀπ' τίς εἰδικές τιμητικές θέσεις, κοντά στήν ἑλλανόδικο ἐπιτροπή. Ἐχει καρδιοχτύπι. Στριφογυρίζει ὅλο ἀγωνία στό κάθισμά του.

Οἱ ἀγῶνες τῆς τρίτης ἡμέρας ἀρχίζουν. Ὁ Δωριέας κερδίζει εὐκολα στόν ἀγώνα τῆς πάλης. Ἡ χαρά τοῦ Διαγόρα εἶναι μεγάλη. Οἱ διπλανοί του τόν συγχαίρουν.

— Γι' αὐτόν δέν εἶχα ἀμφιβολία, λέει καμαρώνοντας.

Σέ λίγο δ' Ἀκουσίλαος βγαίνει νικητής σ' ἔνα σκληρό ἀγώνα πυγμαχίας. Καί τέλος δημάγετος κερδίζει μιά ὑπέροχη νίκη στό παγκράτιο*. Ἡ χαρά τοῦ Διαγόρα δέν περιγράφεται.

Τήν ἄλλη μέρα δλοι οἱ νικητές ἔχουν παραταχτεῖ μπροστά στήν ἑλλανόδικο ἐπιτροπή. Ὁ κήρυκας βροντοφωνάζει τ' ὄνομα τοῦ καθενός, τ' ὄνομα τῆς πατρίδας του καί τόν ἀγώνα, στόν ὅποιον νίκησε. Ὁ ὀλυμπιονίκης κάνει λίγα βήματα μπροστά κι δ ἀρχαιότερος ἀπό τούς ἑλλανοδίκες τοῦ φορεῖ στό κεφάλι τό στεφάνι τῆς νίκης, τόν «κότινο». Τό στάδιο ἀντηχεῖ ἀπό τίς ζητωκραυγές καί τίς ἐπευφημίες.

Μά ὅταν δ' ἑλλανοδίκης στεφάνωσε τά τρία ἀδέρφια, ἔγινε

διαυλος: ἀρχαῖο ἀγώνισμα δρόμου

δόλιχος: δρόμος μικτός, ἀγώνισμα ταχύτητας καί ἀντοχῆς

παγκράτιο: ἀρχαῖο ἀγώνισμα πάλης καί πυγμαχίας

κάτι, πού έκανε νά τρανταχτεῖ συθέμελα τό στάδιο τῆς Ὀλυμπίας. Τά τρία παλικάρια, ἀφοῦ στεφανώθηκαν μέ τή δόξα, τραβοῦν δλόισια κατά τήν κερκίδα, δπου κάθεται ὁ πατέρας τους. Βγάζουν τά στεφάνια ἀπ' τά κεφάλια τους καί τά φοροῦν στό δικό του δλόασπρο κεφάλι. "Υστερα τόν πιάνουν, τόν σηκώνουν πάνω στούς γερούς τους ὥμους καί τόν φέρνουν μιά φορά δλόγυρα στό στάδιο.

"Ολοι οἱ θεατές σηκώνονται ὅρθιοι στίς θέσεις τους. Ζητωκραυγάζουν, ἀνατριχιάζουν ἀπό ιερή συγκίνηση. Ράινουν πατέρα καί γιούς μέ λουλούδια καί δαφνόφυλλα.

"Ο Διαγόρας βλέπει αύτό τό συγκλονισμένο ὥς τά κατάβαθα τῆς ψυχῆς του πλῆθος, σηκώνει τρέμοντας ἀπό συγκίνηση τά χέρια του, χαιρετᾶ δλόγυρα, χαμογελᾶ τρισευτυχισμένος, δακρύζει.

"Ἐνας Σπαρτιάτης, καθώς βλέπει νά περνᾶ ἔκεϊ μπροστά του ὁ παλαίμαχος ἀσπρομάλλης δλυμπιονίκης πάνω στούς ὥμους τῶν ἀντάξιων γιῶν του, δέν κρατιέται. Βαθιά συνεπαρμένος ἀπ' τό μεγαλεῖο τούτης τῆς στιγμῆς, συγκινημένος ὁ ἴδιος καί μέ δάκρυα στά μάτια, τοῦ φωνάζει μ' ὅλη του τή δύναμη:

— «Κάτθανε, Διαγόρα! Οὐκ ἐς "Ολυμπον ἀναβῆσει!.." Δηλαδή: Πέθανε πιά τώρα, Διαγόρα! Δέ θ' ἀνεβεῖς καί στόν "Ολυμπο!"

Κι ὁ Διαγόρας δέν ἀντεξε ἄλλο. Ἡ γέρικη καρδιά του ἀναπήδησε, φτεροκόπησε σ' ἔνα στερνό φτεροκόπημα. Κι ὁ γερο-δλυμπιονίκης ἔγειρε στούς ὥμους τῶν γιῶν του κι ἔκλεισε γιά πάντα τά μάτια σ' ἔναν ὑπνο γλυκό κι εύτυχισμένο, τόν πιό εύτυχισμένο ὑπνο, πού θά μποροῦσε νά ποθήσει.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά ἦταν ἡ μεγαλύτερη τιμή γιά ἔναν ἀθλητή;
2. Τί συμβούλευε ὁ Διαγόρας τούς γιούς του;
3. Πῶς χαρακτηρίζετε τήν πράξη τῶν γιῶν τοῦ Διαγόρα;
4. Οι Ὁλυμπιακοί ἀγῶνες συμβόλιζαν, ἔκτος ἀπό τά ἄλλα, καί τή συναδέλφωση ἀνάμεσα στίς διάφορες πόλεις. Μέ ποιά ἐνέργεια γινόταν αύτό;
5. Οι Ὁλυμπιακοί ἀγῶνες καταργήθηκαν τό 354 μ.Χ. κι ἐπανασυστάθηκαν τό 1896. Στούς νέους αύτούς Ὁλυμπιακούς ἀγῶνες, τούς πρώτους μετά ἀπό τόσων αἰώνων διακοπή, ποιός Ἐλληνας καί σέ ποιό ἀγώνισμα ἤρθε πρῶτος;

44. ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

—'Αρχόντισσα Ροδίτισσα, πῶς μπῆκες;
Γυναῖκες διώχνει μιά συνήθεια ἀρχαία
ἔδωθε*.

—"Έχω ἔνα ἄνιψι, τόν Εύκλεα,
τρία ἀδέρφια, γιό, πατέρα ὀλυμπιονίκες!

ἔδωθε: ἀπό ἔδω

Νά μέ αφήσετε πρέπει, έλλανοδίκες,
καί έγώ νά καμαρώσω μές στά ώραία
κορμιά, πού γιά τό ἀγρίλι* τοῦ Ἡρακλέα
παλεύουν, Θιαμαστές* ψυχές άντρικες!

Μέ τές ἄλλες γυναικες δέν εῖμαι ὅμοια·
στὸν αἰώνα τό σόι μου θά φαντάζει
μέ τῆς ἀντρειᾶς τά ἀμάραντα προνόμια.

Μέ μάλαμα γραμμένος τό δοξάζει
σέ ἀστραφτερό κατεβατό μαρμάρου
ὕμνος χρυσός τοῦ ἀθάνατου Πίνδαρου!

ΛΟΡΕΝΤΣΟΣ ΜΑΒΙΛΗΣ

ἀγρίλι: ἀγριελιά

Θιαμαστές: θαυμαστές

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πῶς λέει ὁ ποιητής ὅτι
  - ἀπαγορευόταν στὶς γυναικες νά μπαίνουν στά στάδια τῶν ἀγώνων;
  - ἡ Καλλιπάτειρα ἥθελε νά καμαρώσει αὐτούς μέ τό ώραιο σῶμα καί τή γενναία ψυχή πού ἀγωνίζονταν γιά ἔνα κλωνάρι ἐλιᾶς;
  - καυχιέται πώς τό σόι της θά μείνει ἀθάνατο, γιατί εἶχε τό χάρισμα τῆς ἀνδρείας;
  - τό σόι της τό εἶχε ἀποθανατίσει ὁ ποιητής Πίνδαρος μέ χρυσά γράμματα πάνω σέ μαρμάρινη στήλη;
2. Πῶς τόλμησε ἡ Καλλιπάτειρα νά παραβιάσει τήν ἀρχαία συνήθεια καί γιατί εἶπε στούς ἔλλανοδίκες ὅτι ἔπρεπε νά γίνει ἔξαιρεση γι' αὐτήν;
3. Τό ποίημα αὐτό εἶναι σονέτο (δεκατετράστιχο) — καί ἔτσι λέγονται ὅσα ἔχουν δυσ τετράστιχα καί δυσ τρίστιχα. Προσέξτε τί περίπλοκη ὄμοιοκαταληξία ἔχει.

Ήταν άρχες Δεκεμβρίου όταν κέρδισα αύτή τήν πρώτη μου νίκη, καί στά τέλη Φεβρουαρίου εἶχα τή θέση μου άναμεσα στούς δεκαπέντε πού θά τρεχαν στούς έφηβικούς άγωνες.

Τό γυμναστήριο καί οι ἄνθρωποί του δέ μοῦ ἤταν πιά ἄγνωστος τόπος κι ἄγνωστοι κόσμοι. Εἶχα κι ἐγώ τήν ἀσπρη φανελίτσα μου καί τό γαλάζιο πανταλονάκι καί ἥξερα πιά πώς δσοι ἔβγαιναν μέ τά ἴδια αύτά χρώματα ἀπό τή χαμηλή πόρτα τοῦ ύπόστεγου ἤταν ἑκεῖνοι πού εἶχαν περάσει πρίν ἀπό λίγη ὥρα κακοντυμένοι, συνηθισμένοι, ἀσήμαντοι. "Ετρεχα τώρα διαφορετικά, ἥξερα σπιθαμή μέ σπιθαμή τή μαύρη ἑκείνη γραμμή τῶν ἑκατό μέτρων, δέν ἔβλεπα πιά πατοῦσες καί κόκκινα αὐτιά, καί τό τέρμα δέν ἔρχόταν καταπάνω μου, ἀλλά πήγαινα καί τό βρισκα ἐγύ πέντε καί δέκα φορές τ' ἀπογέματα πού πέρναγα στό γυμναστήριο.

Δοκίμαζα τά πόδια μου μέ μεγαλύτερους καί μέ μικρότερους, μέ πιό ψηλούς καί μέ πιό χαμηλούς, μέ πιό δεμένους καί μέ ἀδύνατους· κι ἔκανα τίς συγκρίσεις μου, ἔστρωνα τούς λογαριασμούς μου, ἔβλεπα τήν ταχύτητά μου πότε στή μιά καί πότε στήν ἄλλη ἀπό τίς τρεῖς πεντάδες πού θά τρεχαν, ἐπειτ' ἀπό λίγες μέρες, στούς έφηβικούς άγωνες· ξεχώριζα ἀντιπάλους, ἀψηφοῦσα* ἄλλους, μέτραγα τόν ἑαυτό μου ἀπάνω σέ μιά ζυγαριά πού δέν εἶχε ἀμφιβολίες, πού μοῦ ἔδινε πολύ θάρρος καί μ' ἔσπρωχνε σέ πρόωρους ἐγωισμούς. (...) 'Η γλώσσα μου ἔτρεχε πιό πολύ ἀπό τά πόδια μου καί κουραζόταν λιγότερο ἀπ' αύτά στό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς, πού μέ τίς στάσεις σέ κάθε γωνία, σέ κάθε συνωστισμό καί σέ κάθε διαφωνία ἤταν ἀτέλειωτος. Φεύγαμε ἀπό τό γυμναστήριο στίς ἔξι, τό πολύ στίς ἔξιμισι, καί στά σπίτια μας φτάναμε μέ φωτισμένα δλα τ' ἀνοιχτά παράθυρα, στίς δχτώ κι ἀκόμα πιό ἀργά.

'Ἐπιτέλους ἔφτασε τό ἀπόγευμα τῶν ἀγώνων καί ἡ στιγμή τοῦ τελικοῦ δρόμου. Εἶχα κερδίσει μέ ἀνεση τόν προκριματικό* στήν πεντάδα πού μ' ἔριξε δικῆρος καί περίμενα νά μετρηθῶ μέ τούς

ἀψηφῶ: δέ λογαριάζω

προκριματικός: δ ἀγώνας πού θά κρίνει ποιοί θά ἀγωνιστοῦν στόν τελικό.

δυό πρώτους άπό τίς δυό άλλες πεντάδες. Τρεῖς πάλι, όπως καί στήν πρώτη δοκιμή μου καί στήν πρώτη νίκη μου. Μάς ἄφησαν νά ξεκουραστοῦμε λίγο, εἴδα γύρω μου σέ δόλο τό γυμναστήριο, καί τότε δείλιασα. Οι ἄσπρες φανέλες καί τά γαλάζια πανταλονάκια ἦταν λιγότερ' ἀπό ἄλλοτε, πολύ λιγότερα, γιατί τό μαρτιάτικο ἐκεῖνο ἀπόγευμα θ' ἀγωνίζονταν μόνο οι «μικροί», κι ἀπ' αὐτούς πάλι μόνο ὅσοι εἶχαν ξεχωρίσει στούς πρώτους προκριματικούς πού εἶχαν γίνει πρίν ἀπό πέντε μέρες.

”Ήταν ὅμως περισσότερος δύναμις, οἱ «δρόμοι», τά «ἄλματα» καί τά «έμποδια» εἶχαν γίνει θέαμα μέ ξένους, μέ ἄγνωστους, μέ κυρίες καί μέ κοπέλες τῆς ἡλικίας μας, πού λές καί ἥρθαν ἐπίτηδες μέ τίς κατακαίνουριες καί χρωματιστές κορδέλες στά μαλλιά τους, γιά νά κάμουν τραχύτερους τούς συναγωνισμούς μας. ”Ἐπειτα κανόνιζαν τούς ἀγώνες πέντε ἡλικιωμένοι κύριοι, πού πήγαιναν ὅλοι μαζί, σάν ἔνα σῶμα, πότε στόν ἔνα στίβο καί πότε στόν ἄλλο, καί σοβαροί κι ἀμίλητοι κράταγαν μιά τάξη πού δέν τήν εἶχα ξαναδεῖ στό γυμναστήριο κι ἔδιναν σέ δι, τι γινόταν καί σέ δι παρακολουθοῦσαν μιά ἐπισημότητα πού μέ τρόμαζε. ”Ἐπειτ’ ἀπ’ ὅλα αὐτά δέν μποροῦσε νά είμαστε πιά «μικροί». Κι ὅταν βρέθηκα στήν Ἱδια γραμμή μέ τούς δυό ἄλλους γιά τόν τελικό ἀγώνα καί μέ χτυποκάρδι ἐτοιμαζόμουν γιά τήν «έκκινηση», ἔνιωθα κάτω ἀπό τίς ππατούσες μου ὅχι μόνο ἀσυγκράτητη δρμή, ἄλλα καί μιά εύθυνη πού περίμενε κι αὐτή τό σύνθημα, γιά νά ξαπολύσει τόν ἀνεμό της, νά τόν στείλει πίσω μου, νά μέ σπρώξει καί νά μέ πετάξει στό τέρμα.

”Εφτασα πάλι μέ ἀνεση πρώτος καί τότε ἔκαμα τήν πρώτη Θεατρική μου πράξη. ”Οπως οἱ μεγαλύτεροί μας, οἱ πραγματικοί ἀθλητές, οἱ δυό νικημένοι, πρίν καλά καλά πάρουν δεύτερη ἀνάσα, μέ πλησίασαν, μοῦ σφίξανε τό χέρι, κι ἔγώ, καθώς δέν μποροῦσα ἀκόμα νά μιλήσω ἀπό τό λαχάνιασμα, ἔδειξα τήν εύχαριστησή μου μ’ ἔνα χαμόγελο πού δέν πιστεύω νά ἦταν παιδιάτικο, δπως τήν προηγούμενη μέρα, δπως πρίν ἀπό μιά ὥρα, πρίν ἀπό πέντε λεπτά, δπως πρίν ἀπό τή νίκη μπροστά σέ τόσο κόσμο.

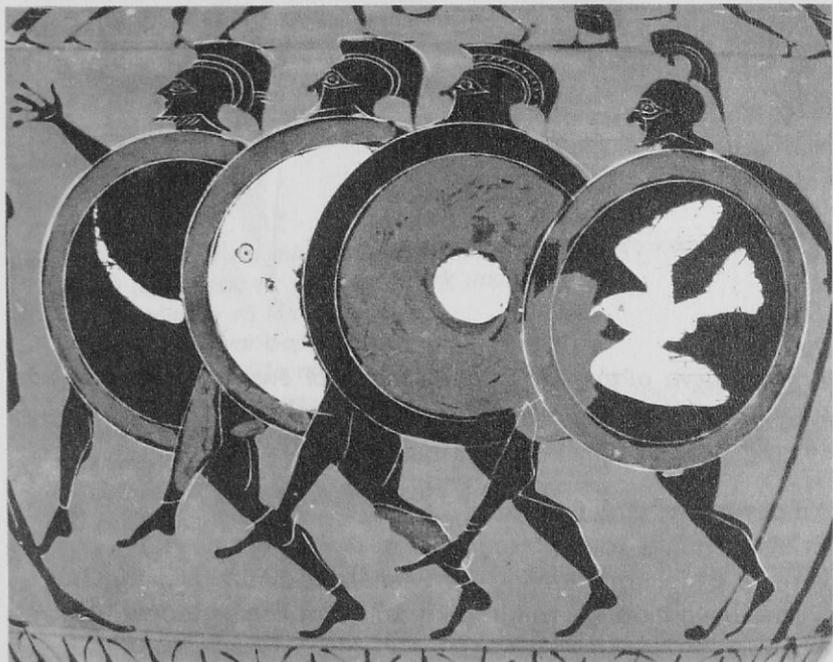
Στήν ἄλλη ἄκρη τῆς μαύρης καί ἵσιας γραμμῆς τοῦ δρόμου τῶν 100 μέτρων ἡ ἐπιτροπή καί οἱ ἄλλοι ἵσως νά χαμογελοῦσαν γιά τή σκηνή. ’Αλλά ποιός λογάριαζε τί γινόταν ἐκεῖ πού ἄρχιζε ὁ

δρόμος; Ἐμεῖς βρισκόμαστε στό τέλος του, ἔπειτ' ἀπό μιά προσπάθεια πού τήν περιμέναμε τόσες βδομάδες καί θέλαμε νά δώσουμε ἐπισημότητα στή στιγμή πού τή δημιουργήσαμε καί τή γεμίζαμε οί τρεῖς μας.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀπό ποιά στάδια πέρασε ό μικρός αθλητής μέχρι νά φτάσει στήν τελική νίκη;
2. Πώς έρμηνεύετε τή φράση: «Ἡ γλώσσα μου ἔτρεχε πιό πολύ ἀπό τά πόδια μου καί κουραζόταν λιγότερο ἀπ' αύτά στό δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς;»
3. Γιατί τά παιδιά ήθελαν νά δώσουν ἐπισημότητα στή στιγμή;

ΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΜΑΣ

46. ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΟ ΝΕΟ ΚΑΡΑΒΙ

Τό κείμενο αύτό τοῦ Παπαντωνίου εἶναι ἔνα πεζοτράγουδο, κάπι ἀνάμεσα σὲ πεζό καὶ ποίημα· ἔχει ρυθμό, ἀλλὰ δέν ἔχει αὐστηρό μέτρο, οὕτε ἰσοσύλλαβους στίχους καὶ δύοιοκαταληξίες.

Χαιρετισμούς στή Θάλασσα!
Στ' ἀκρογιάλια χαιρετισμούς!
Νά! σέ στέριωσαν κιόλας. Σέ βλέπω. Ξεκίνησες.
Φορτωμένο εῖσαι μέ τά κίτρα καί τά πορτοκάλια, πού τά ὑθρεψεν
δὲ ἥλιος.

Στήν πλώρη ἔχεις τό σταυρό. Στήν πρύμνη ἔχεις τό βαγγέλιο.
Κι ἀνάμεσα ἔχεις τήν Παναγιά Παρθένα μέ τό καντήλι της
ἀναμμένο.

Ἄσπροι γλάροι σ' ἀκολουθοῦνε. Ἀπάνω στά κατάρτια σου
ξεκουράζονται.

Ἄσπρα χωριά σέ βλέπουν ἀπό πράσινους λόφους.

Ἄσπρες ἀκρογιαλίές παρακαλοῦν νά πᾶς ν' ἀράξεις.

Μάνες κι ἀδερφές φωνάζουν νά σταθεῖς νά πάρεις χαιρετίσματα.
Τά κύματα πηδοῦν ἀπάνω σου σάν ἄλογα μ' ἀσπρη χαίτη.

Οἱ μαῦροι κάβοι καρτεροῦν νά σέ ἀρπάξουν.

Μά οἱ ναῦτες ἔχουν σκαλώσει στά σκοινιά. Ό καπετάνιος εἶναι
παλικάρι.

Σάν τό δελφίνι, πού σ' ἀκολουθεῖ, χορεύεις ἀπάνω στήν πράσινη
Θάλασσα.

Θά φτάσεις! Θά φτάσεις!

Καί θ' ἀράξεις ἀνάμεσα σέ πολλά κατάρτια.

Χαιρετισμούς νά πεῖς στά μεγάλα λιμάνια.

Χαιρετισμούς στήν Πόλη νά πεῖς!

Πάντα καλός νά εἶναι ό γυρισμός σου. Πάντα νά φέρνεις θησαυ-
ρούς. Μαῦρο μαντίλι νά μή φορεθεῖ γιά σένα.

Καλορίζικο! Καλοτάξιδο!

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς ἀνοίγει καί πῶς κλείνει τό «Τραγούδι στό νέο καράβι»;
2. Νά ξεχωρίσεις τίς φράσεις καί τίς προτάσεις πού
  - περιγράφουν τό ὕδιο σκαρί·
  - λένε μέ τί εἶναι φορτωμένο·
  - όνομάζουν τά ζῶα πού τό συνοδεύουν·
  - μιλοῦν γιά τά ἄψυχα πού τό ἀκολουθοῦν ἢ τό θέλουν κοντά τους·
  - λένε γιά τό πλήρωμά του·
  - λένε γιά ἀγαπητά πρόσωπα πού ἔχουν μείνει ἔξω στή στεριά·
  - εἶναι εὔχες.
3. Νά βρεῖς τίς προτάσεις δπου όνομάζονται τά χρώματα ἀσπρο, μαῦρο,
πράσινο· καί ποῦ ύπονοοῦνται τά χρώματα γαλάζιο καί κίτρινο.
4. Δυό προτάσεις μιλάνε γιά τούς κινδύνους πού παραμονεύουν. Ποιές εἴ-
ναι; 'Άλλα ό συγγραφέας εἶναι σίγουρος δτι τό καράβι Θά φτάσει αἰσια στόν
προορισμό του. Πού βασίζει αύτή του τή σιγουριά;

47. MIA NYXTA ME TRAMOYNTANA

Μεσονυχτίς είχε γυρίσει πάλι ό καιρός στήν τραμουντάνα*. Στά κατάβαθα άκόμα της χειμωνιάτικης νύχτας. Φρενιασμένος ξανά, κατέβαινε ό τρελοβοριάς, ψηλά άπ' τό βουνό της "Αρνης καί σάρωνε τή χώρα. Μάνιαζε άνελέητα πάνω της, ίσαμε κάτω στή Ρίβα, κι ύστερα άκρατητος βούταγε άπ' τά κοφτερά της βράχια στή θάλασσα καί ξύριζε τό πέλαγο. Σειότανε δλάκερο τό νησί άπ' τήν άγριάδα του. Ριγούσανε οι ψυχές μέ τό μουγκαντό του. Καί πάνω κατά τό φρύδι της Χώρας, πού 'ναι άνοιχτός ό τόπος σωστό μπουγάζι*, σφύριζαν τά σύρματα ψηλά στά τηλεγραφόξυλα, σάν νά 'χαν ξαπολυθεῖ χίλιοι δαιμόνοι.

"Άκουσε τό σαματά καί σάλεψε στό κρεβάτι της ή μικρή Κατερινιώ.

...Θεέ μου. Πάλι ή τραμουντάνα είχε θεριέψει. Πάλι ό τρελοβοριάς χούγιαζε λυσσασμένα, έκανε νά τρέμει τ' άνεμόδαρτο νησί. Νά φλουτουρίζουν* οί καρδιές μέ τήν άγριάδα του.

"Η σκέψη της πήγε στό Στρατή, τόν άδερφό της. "Ένα παιδί άμούστακο άκόμα, πού δέν πήγαινε πολύς καιρός πού 'χε παρατήσει τή σάκα καί τά τετράδια τοῦ σκολειοῦ.

"Ήταν δέν ήταν ένας μήνας πού τόν είχαν ξεπροβοδίσει κάτω στήν Πλακούρα. Είχε μπαρκάρει μέ μιά πορτάδα* τοῦ Μπειρίκου. "Ένα φορτηγό παπόρι, πού 'χε περάσει άπ' τή χώρα, καθώς κατηφόριζε άπ' τή Μαύρη Θάλασσα, φορτωμένο ρούσικο κάρβουνο, μέ ρότα* γιά τήν Τζιμπεράλντα. Τόν ξανάβλεπε στήν Πλακούρα νά στέκεται μέ μιά σάστιση, καθώς τόν ξεπροβόδιζαν.

Πρώτη φορά ήταν πού ξεπόρτιζε άπ' τό σπίτι τους, πού έφευγε γιά μπάρκο μέ τό ναυτικό σάκο κάτω άπ' τή μασχάλη του καί στό πρόσωπό του ήταν περιχυμένη μιά χλωμάδα.

Θυμόταν καλά πώς είχε δεῖ νά τρέμει τ' άχειλι του, καθώς ē-

τραμουντάνα: βόρειος άνεμος

μπουγάζι: θαλάσσιο στενό, κανάλι

φλουτουρίζω: πεταλουδίζω, φτεροκοπῶ

πορτάδα: είδος φορτηγοῦ καραβιοῦ

ρότα: πορεία πλοίου

σκυψε νά τούς φιλήσει, καί πώς στά μάτια του — μάτια παιδιάτικα, γαλανά, ξάστερα σάν τη γαληνεμένη θάλασσα — εἶχε άπλωθεῖ ἔνα μαῦρο σύγνεφο.

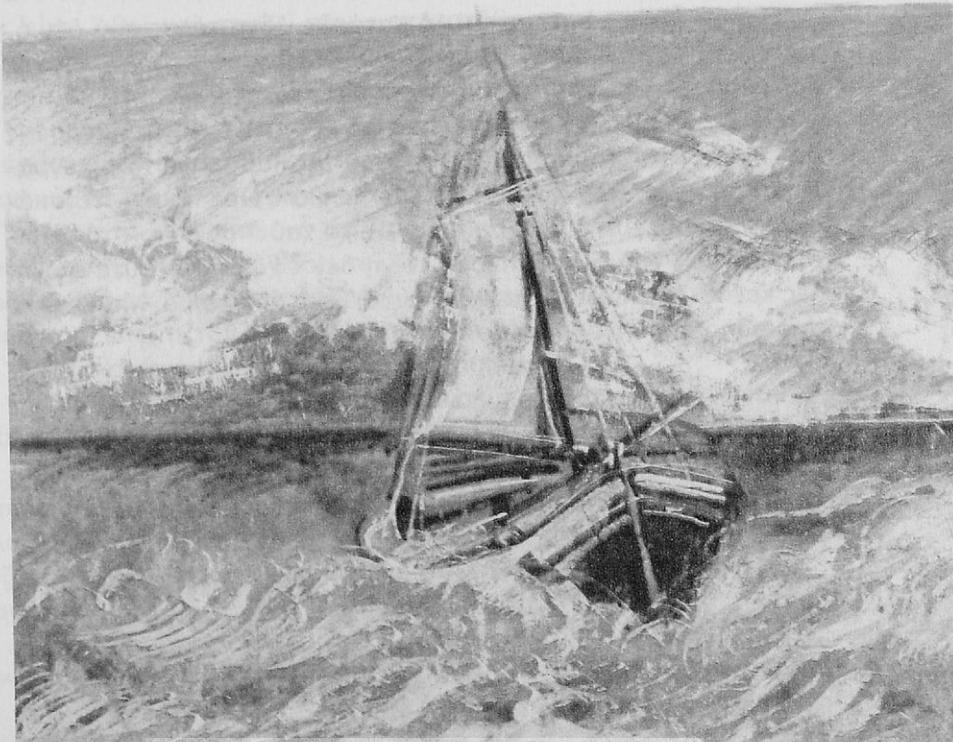
— ”Εχετε γειά..., εἶχε πεῖ.

Κι ἥταν ἡ φωνή του σάν νά ’χε βγεῖ ἀπ’ τό στῆθος μεστωμένου ἄντρα. Μονάχα πού τῆς εἶχε φανεῖ βραχνή, στεγνή, σάν νά τανε ξερίζωμένη ἀπ’ τά μέσα του.

— Στό καλό, παιδί μου..., τοῦ ’χε ἀποκριθεῖ ἡ μάνα του.

Καί τά μάτια της ἥταν κοκκινισμένα ἀπ’ τό κλάμα. Ποταμοί τρέχανε τά δάκρυα στά μάγουλά της.

— Στό καλό. Καί μέ τήν εύκή μου.

“Ολη τους ή ζήση ἔτσι εἶχε περάσει κάτω στήν Πλακούρα. Σ’ αύτή τή μικρή στεριανή γλώσσα π’ ἀγνάντευε στόν ἀντικρινό μόλο, πέρα ἀπ’ τό Νημποριό. Σ’ αὐτό τό κομμάτι τῆς γῆς, πού ἦταν τό κατώφλι τῆς Χώρας, στή Θάλασσα τοῦ λιμανιοῦ.

‘Απ’ τόν καιρό πού ταν ἀκόμα κορίτσι ἡ μάνα της, μέ τριανταφυλλιές κορδέλες στά μαλλιά. ‘Απ’ τόν καιρό πού ἔμενε μέ τούς δικούς της γονιούς.

Πότε νά ξεπροβοδίσει στό μπάρκο τά δικά της ἀδέρφια — πού δ’ ἔνας πήγαινε κι ὁ ἄλλος ἔφευγε μέ τίς πορτάδες πού κάτεχαν οἱ καραβοκυραῖοι τοῦ νησιοῦ — πότε τό δικό της πατέρα.

Κι ὕστερα ἐτοῦτο συνεχίστηκε μέ τό γάμο της. Μέ τήν παντρειά της. Ναυτικός ἦταν κι ὁ ἄντρας πού πήρε, ὁ μακαρίτης ὁ Νικόλας. ‘Ο πατέρας της. Λοστρόμος στήν κουβέρτα*. Μιά πήγαινε κι ἐτοῦτος, μιά ματαγύριζε. Ἐρχότανε φορτωμένος τό σάκο του. Μέ τά σκοῦρα ζακετόνια τῆς δουλειᾶς, τίς χοντρές φανέλες, τίς νιτσεράδες*.

“Ωσπου ἥρθε τό τέλος καί δέ ματάρθε. “Ἐνα τέλος πού δέν ἦταν ἀπρόσμενο. Πού τό χε ἀναζυμώσει κείνη μέ τίς λαχτάρες της καί μέρα μέ τή μέρα, ὥρα μέ τήν ὥρα τό περίμενε.

Θυμόταν καλά ἡ Κατερινιώ πώς σάν εἶχαν φέρει τῆς μάνας της ἀπ’ τήν πόστα* τή μαύρη εἰδηση, σάν τῆς πασάρανε τό τηλεγράφημα ἀπ’ τό Ρότερνταμ, πού ἔλεγε πώς ὁ «‘Ωρωπός» — τό σκάφος πού δούλευε ὁ πατέρας της — εἶχε χαθεῖ σύψυχο στά ἀφρισμένα νερά τοῦ Μπέι Μπίσκι, κείνη δέν εἶχε μπήξει οὕτε φωνή, λέσ καί τό χε ματακούσει, λέσ καί τό ξερε ἀπό καιρό. Μονάχα τό πρόσωπό της εἶχε γίνει ἄσπρο σάν τό πανί.

* * *

— Στό καλό καί στήν εύκη μου... εἶχε πεῖ ἡ Κατερινιώ στό Στρατή, τόν ἀδερφό της, σάν τόν ξεπροβόδιζαν.

Κι εἶχε μείνει κεῖ κάτω στήν Πλακούρα, ὕσπου εἶχε ἀρχίσει νά βιράρει* καί νά ξανοίγεται στό πέλαγο ἡ πορτάδα τοῦ Μπειρίκου,

κουβέρτα: κατάστρωμα πλοίου

νιτσεράδα: ἀδιάβροχο

πόστα: ταχυδρομεῖο

βιράρω: σηκώνω τίς ἄγκυρες

πού ταν φορτωμένη ρούσικο κάρβουνο κι είχε ρότα γιά τή Τζι-
μπεράλντα.

“Υστερα ή σκέψη της πήγε στο Γιάννη, τόν άρραβωνιαστικό
της. Το γράμμα του, πού χε πάρει τίς προάλλες, ήταν άπ’ τό Βαν-
κούβερ. Ψηλά άπ’ τόν Καναδά τής ἔγραφε πώς θά πήγαιναν γιά
τή Βομβάη κάτω στίς ’Ινδίες, φορτωμένοι μινεράλια*. Ταξίδι άτέ-
λειωτο. Τρεῖς βδομάδες κοντά στόν ωκεανό. Κι ἔπειτα θά φόρτω-
ναν στό Μόζι καί θά γύριζαν πάλι στ’ άπανω. Πάλι γιά τό Βανκοῦ-
βερ κι ύστερα γιά τό Νόρφολκ. Καί ξανά θά παιρναν ναῦλο γιά
τήν ’Ανατολή. Κι ἔπειτα πάλι γιά τό Βανκοῦβερ, τό Νόρφολκ καί
τή Μπαλτιμόρη.

«...Πομόνεψε, Κατερινιώ μου, πομόνεψε — τής ἔγραφε — καί
σάν θά περάσει έτούτος δ χρόνος, θά ξεμπαρκάρω καί θά γυρίσω
στά κάτω, νά τελέψει δ γάμος μας. Ν’ άνοιξουμε τό δικό μας
σπίτι...»

Στέναζε ή Κατερινιώ, καθώς τά ξανάβαζε δ νοῦς της. “Ενα βά-
ρος είχε ρθεῖ καί σταθεῖ πάνω στό στήθος της.

‘Ο Στρατής, δ μικρός άδερφός, πού πήγαινε καί δέν πήγαινε,
μέχρι πού τόν είχαν ξεπροβοδίσει κάτω στήν Πλακούρα.

‘Ο Γιάννης δ άρραβωνιαστικός της, πού ήταν ναύτης στή «Θεο-
σκέπαστη», στό καράβι τοῦ Πολέμη, καί τής ἔγραφε ψηλά άπ’ τό
Βανκοῦβερ πώς θά πήγαινε γιά τή Βομβάη, στίς ’Ινδίες.

“Υστερα τά κοκκινισμένα άπ’ τό κλάμα μάτια τής μητέρας της,
πού δλη της ή ζωή είχε ξοδευτεῖ κάτω στήν Πλακούρα νά ξεπρο-
βοδίζει στά μπάρκα τους, άπ’ τά μικρά της χρόνια, πρώτα τούς δι-
κούς της, ἔπειτα τόν πατέρα της. Τώρα τό Στρατή.

— Στό καλό καί μέ τήν εύκή μου, παιδί μου...

Κι ἔπειτα ή μάνητα τής τραμουντάνας, τ’ ἄγριο ούρλιαχτό τοῦ
δαιμονισμένου άγέρα καί τό βογγητό τής θάλασσας...

Νόμιζε πώς έτούτη δέν ήτανε νερό. Πώς ήταν κάτι άλλο, κάτι
στενά δεμένο μαζί της, κάτι πού μιλούσε μέσα της μιά άλλόκοτη
γλώσσα. Κάτι πού άπλωνόταν στήν πνοή της καί δέ θά τό άποχω-
ριζόταν ποτές. Ήταν κοκκινισμένα άπ’ τό κλάμα τά μάτια τής μά-
νας της.

μινεράλια: μεταλλεύματα

”Οχι, δέν ήταν τά μάτια τής μάνας της. Ήταν τά δικά της μάτια, που θά ξεπροβόδιζαν αύριο τόν άντρα της...“

«Πομόνεψε, Κατερινιώ. Δυό τρία ταξίδια θά κάνω καί θά ματάρθω...»

Κι ύστερα, σάν έτούτα θά ’χαν άρχισει νά θολώνουν άπ’ τά ξεπροβοδίσματα, τά πήγαινε κι ἔλα στήν Πλακούρα, τούς ποταμούς τά δάκρυα, θά ’ταν αυτά πού θά ξεπροβόδιζαν πρωτοτάξιδο τό δικό της άγόρι...»

— Στό καλό καί μέ τήν εύκή μου, παιδί μου...

Οὕρλιαζε έτούτη τή χειμωνιάτικη νύχτα ή τραμουντάνα. Βογγιούσε ή θάλασσα. Μά ή Κατερινιώ τίποτα δέν ἄκουγε πιά, καθώς αυτό τό βαρύ πράμα πού ’χε άνέβει στό στῆθος της τήν εῖχε κάμει νά ξεπάσει σέ λυγμούς.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

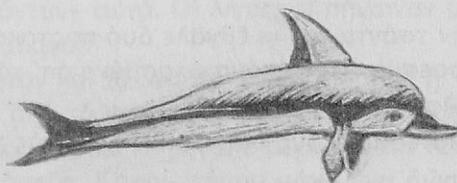
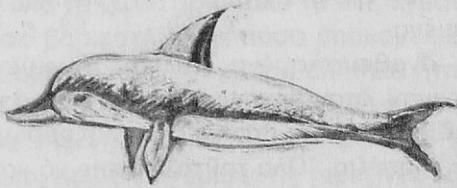
1. Τό πρόσεξες αύτό; Τί έξήγηση δίνεις;
  - Πῶς άνοιγει καί πῶς κλείνει αύτό τό διήγημα;
  - Τί δρόμο άκολουθσε ή ταραγμένη σκέψη τής Κατερινιώς άπό τό ένα πρόσωπο στό άλλο;
  - Ποιές εύχες πᾶνε κι ἔρχονται μέσα στό διήγημα;
  - Πῶς ένιωθε τή θάλασσα ή Κατερινιώ;
  - Πόσες φορές έκεινα τά κοκκινισμένα μάτια τής μάνας ἔρχονται καί ξανάρχονται μπροστά στά μάτια τής Κατερινιώς καί πῶς στό τέλος γίνονται ένα μέτα δικά της;
2. Χρειάζεσαι ένα χάρτη τῶν ήπείρων ή τήν ύδρογειο, γιά νά έντοπίσεις τά λιμάνια πού έπιασαν δ «Ωρωπός» καί ή «Θεοσκέπαστη».
3. Μήπως ο συγγραφέας εἶναι ύπερβολικός; Συζητήστε στήν τάξη ἀν καί σήμερα:
  - (α) εἶναι οικογένειες πού δέν έχουν άλλη διέξιδο άπό τά καράβια.
  - (β) συμβαίνουν ναυάγια συχνά καί ή θάλασσα έξακολουθεῖ νά εἶναι έπικινδυνή.
4. Τό διήγημα αύτό έχει πολλές λέξεις άπ’ αύτές πού χρησιμοποιούν οι ναυτικοί μας. Ψάξε νά τίς βρεῖς καί μέ τήν όμάδα σου νά φτιάξετε ένα μίκρο ναυτικό λεξιλόγιο.

48. ΠΑΩ ΜΕ ΤΑ ΚΑΡΑΒΙΑ

Μή μέ μαλώνεις, μάνα μου, καί μή μέ παραπταίρνεις,
ταχιά σ' ἀφήνω τήν ύγειά καί πάω μέ τά καράβια.

Θά κάνεις χρόνους νά μέ ἰδεῖς, καιρό νά λάβεις γράμμα,
θ' ἀσπρίσουν τά ματάκια σου τηρώντας τίς στρατοῦλες
καί θά μαλλιάσει ή γλώσσα σου ρωτώντας τούς διαβάτες:
— Διαβάτες, πού διαβαίνετε, στρατιώτες, πού περνάτε,
μήν εἴδατε τό γιόκα μου, τό γιόκα τό δικό μου;
— Έψές, προψές τόν είδαμε κάτω στίς μαῦρες θάλασσες.

Δημοτικό

49. ΣΚΟΤΑΔΙ ΚΑΙ ΦΩΣ

1. ‘Η Ἐλένκω σκούπιζε τά ποτήρια, τά γέμιζε νερό καί τ’ ἀράδιαζε στό δίσκο τῆς καντίνας *. Σέ λίγο θά χτυποῦσε ἡ σειρήνα κι ἡ πρώτη βάρδια θά τελείωνε. Ἀπό τά βάθη τῆς γῆς θά ξεπρόβαλλαν ἀνθρακωρύχοι μουντζουρωμένοι, καταπονεμένοι καί, πάνω ἀπ’ ὅλα, σκασμένοι γιά νεράκι. Οἱ Βέλγοι ἐργοδηγοί καί μαζί τους οἱ ἄλλοι μετανάστες, πού δούλευαν σκέτοι μεροκαματιάρηδες, θά τρέχανε γιά χυμούς καί μπίρα. Μά οἱ “Ελληνες δέν ἄντεχαν νά στερηθοῦν τό νεράκι τοῦ Θεοῦ.” Ἀν δέ ρουφοῦσαν ἔνα δροσερό ποτήρι, δέ συνέχιζαν τήν κατανάλωση σέ καφέδες, σάντουιτς καί ποτά.

2. ‘Η Ἐλένκω στά δεκαπέντε της ἥταν ἡ πιό σβέλτη κοπέλα στήν καντίνα. “Ολα κι ὅλα. Τά πατριωτάκια τά γνοιαζότανε. ”Ἀν δέν τούς εἶχε ἔτοιμα καί τά νερά, τότε τί στό καλό ἔκανε δυό χρόνια πού δούλευε ἑκεῖ; ‘Η δουλειά της ἥτανε σκληρή. Οἱ ἄντρες, πού τρέχανε μέ τά σωθικά στεγνωμένα καί τή γλώσσα ξερή νά ρουφήσουν κάποιο ύγρο νά συνεφέρουν, δέν ξέρανε ἀπό τρόπους. Ἀρποῦσαν τά ποτήρια μέ τά βρωμισμένα χέρια τους, σκουπιζόντανε μέ χαρτοπετσέτες, πού, μαῦρες καί τσαλακωμένες, τίς ρίχνανε στό πάτωμα. Οἱ λιγοστοί, πού καταδεχόντανε τά χαρτοπότηρα ἢ πού δέν ἔβρισκαν σειρά γιά γυάλινα, τά πετοῦσαν κι αύτά μισοπιωμένα.

— Πούφ, τ’ ἀναθεματισμένα. Χαλοῦν τή γεύση.

3. “Οταν ἔφευγαν, ὅταν πήγαιναν γιά τά λουτρά καί τ’ ἀποδυτήρια, ἡ καντίνα ἔμενε γεμάτη βρωμιές, μουντζουρωμένα τζάμια καί δαχτυλίές στά τραπέζια. ”Ολα τοῦτα ἔπρεπε νά καθαριστοῦν, γιά νά ὑποδεχτοῦν μετά ἔξι ὥρες τήν ἐπόμενη βάρδια. Τῆς Ἐλένκως ἥτανε δωδεκάωρη. Δέν τήν ἔνοιαζε ὅμως. Μόνη της τό εἶχε ζητήσει.

4. “Ανοιξε τήν τσάντα της κι ἔβγαλε δυό πορτοκάλια, μοσχομυρισμένα, δλόφρεσκα, χτές ἀκόμα φτασμένα ἀπ’ τό χωριό. Οἱ ἄλλες τήν κοιτοῦσαν μέ ζήλια.

— Γιά τόν πατέρα..., τούς ἔξηνησε, στύβοντάς τα κι ἔτοιμάζο-

καντίνα: πρατήριο είδῶν καθημερινῆς χρήσης

ντας τήν πορτοκαλάδα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πώς ἡ Σουλτάνα, ἡ μεγάλη ἀδερφή, τά ἔστελνε γιά δλους, μήτε δμως ἡ Ἐλένκω μήτε ἡ μάνα δοκίμαζαν. Τά φύλαγαν γιά τόν κύρ Παντελή, πού δούλευε ὀλημερίς στά σκοτεινά καί μολυσμένα βάθη τῆς γῆς. Αὐτός εἶχε ἀνάγκη ἀπό βιταμίνες, ἀπό φρέσκους χυμούς, ἀπό δξυγόνο. Νά καθαρίσουν τά κακόμοιρα τά πνεμόνια του ἀπό τήν καρβουνόσκονη, νά ζωντανέψουν.

5. Τό κορίτσι ἔριξε ματιά στό ρολόι. Δέκα λεπτά ἀκόμα, δέκα μόνο λεπτά κι ὁ κύρ Παντελής ἀπό τήν Κόνιτσα θά ἥγαινε ἀπό τ' ἀνήλια ἔγκατα τοῦ ὄρυχείου, ν' ἀντικρίσει τό βαρύ καί συννεφιασμένο, τό γεμάτο κάπνες βελγικό ούρανό. Καί νά ἦταν μόνο ὁ ούρανός; Οὔτε κλαδάκι πρασινάδας, νά ξεκουράσει τό μάτι. Παντοῦ κάρβουνα, μηχανές, σκόνη, βαγονέτα, κουρασμένοι ἀνθρωποι καί θόρυβος. Θόρυβος πού σέ ξεκούφαινε.

6. «Κράκ, κράκ, κράκ», κάνανε σέ ταχτικά διαστήματα τ' ἀναβατόρια, πού ἀναποδογυρίζοντας ἀδειαζαν τό μαύρο φορτίο τους στό σωρό, σηκώνοντας σύννεφο καρβουνόσκονης. Τό μπουκέτο μέ τίς μαργαρίτες, πού ἡ Ἐλένκω εἶχε ἀκουμπήσει πάνω στόν πάγκο, λές κι ἦτανε ἀπό κάποιον ἄλλο κόσμο σέ τούτη τήν ξεραΐλα, πού κι ἡ ὑπαρξη ἀκόμα λουλουδιοῦ εἶχε ἀποξεχαστεῖ.

7. Οι ἐργάτες τῆς κατοπινῆς βάρδιας ἅρχισαν κιόλας νά μαζεύονται, καί, μ' ὅλα τά χωρατά, μ' ὅλα τά πειράγματα πού ἄλλαζαν, ἔβλεπες πόσο βαριεστημένοι, πόσο ἀποκαμωμένοι νιώθανε ἀπό τήν ἄχαρη δουλειά τους. Ἡ μαύρη ἀλήθεια ἦταν πώς καλοπληρωνόντανε. "Αν δέν ἦταν τό γερό μεροκάματο; ποιός νά κατέβει στά σπλάχνα τῆς γῆς; Ποιός νά δουλέψει τά γεωτρύπανα, ποιός τά φουρνέλα, ποιός νά γεμίσει τίς τερεζίνες καί νά τίς ὀδηγήσει στά ἀναβατόρια; Τά μηχανήματα ἦταν πολλά καί τέλεια, μά κι ὁ ἀνθρώπινος μόχθος ἀπαραίτητος καί κοπιαστικός. Οι ντόπιοι δέν τά καταδεχόντανε αὐτά. Οι λιγοστοί πήγαιναν μόνο γιά ἐπιστάτες, γιά ἐργοδηγού.

8. —"Αν δέν ἦταν καί τά λεφτά, συλλογιζότανε ἡ Ἐλένκω. Τῆς μάνας τά κέρδη ἀπό τή φάμπρικα φτάνανε γιά τήν περιορισμένη ζωή τους. Τά δικά της καί τό μεγάλο μεροκάματο τοῦ πατέρα πήγαιναν στήν Τράπεζα. Κάπου κάπου μόνο ἔνα δῶρο στή Σουλτάνα, πού εἶχε μείνει στό χωριό μέ τή φαμίλια της. Σ' ἔνα δυό

χρόνια θά γύριζαν κι έκεΐνοι ν' άγοράσουν χωράφι, σπίτι, νά ζήσουν σάν ανθρώποι κάτω από τόν ήλιο τοῦ Θεοῦ. "Αν βρίσκανε καμιά εύκαιρία, μπορεῖ νά παίρνανε καί δεύτερο καί τότε ή 'Ελένκω θά 'κανε κατάδικό της σπιτικό. Νά! "Οπου νά 'vai, θ' άνεβαινε κι ό 'Ανέστης. 'Ο 'Ανέστης μέ τά γαλανά μάτια καί τίς λακκουβίτσες στά μάγουλα!

— Τρία λεπτά άκόμα, μουρμούρισε κι άφαιρεμένη κοιτοῦσε τ' άραδιασμένα ποτήρια.

9. Ξαφνικά, ή έπιφάνεια τοῦ νεροῦ ζάρωσε παράξενα, σάν νά γέμισε ψιλές ρυτίδες, σάν ν' άνατρίχιασε. Μαζί άνατρίχιασε κι ή 'Ελένκω. "Υστερα πάγωσε. Τό είχε ξαναδεῖ αὐτό. Τό είχε ξαναδεῖ τήν πρώτη βδομάδα πού ἔφτασε, δειλιασμένο κοριτσόπουλο, νά πάρει τό πόστο* της στήν καντίνα. Τότε πού ἥρθε γιά ν' άντικρίσει μέ τ' άθωα παιδικά του μάτια τό χαλασμό.

— Τρεχάτε! Κάτι έγινε κάτω. Κάτι έγινε στίς στοές.

— Τρελάθηκες, κορίτσι μου;

— Τό νερό... κοιτάχτε!

10. Δέν πρόφτασε ν' άποσώσει κι ή μεγάλη σειρήνα τοῦ όρυχείου βάλθηκε νά ούρλιάζει συναγερμό. Σάν από σύνθημα, κάθε θόρυβος από μηχανές κόπασε. Μές στήν ήσυχία τό ούρλιαχτό τής σειρήνας άντηχησε άκόμα πιο ἄγριο, πιο άνατριχιαστικό. Ξετρελαμένοι άνθρωποι βάλθηκαν νά τρέχουν κατά τήν είσοδο, ἐνῶ από χτίρια καί γραφεῖα ἀλαφιασμένοι ύπαλληλοι ξεπρόβαλαν σαστισμένοι, μή ξέροντας σέ τί νά βοηθήσουν. Φώναζαν καί χειρονομοῦσαν, μά τό μονότονο ούρλιασμα τής σειρήνας σκέπαζε τίς άνθρωπινες φωνές.

11. Η άναταραχή τής πρώτης στιγμῆς ἔδωσε τή θέση της στήν δργάνωση καί τήν τάξη. Καθένας βρέθηκε στό πόστο του. Τ' άναβατόρια βάλθηκαν νά δουλεύουν σέ ξέφρενο ρυθμό. Φέρνανε άπάνω αύτούς πού βρέθηκαν κοντά στήν ἔξοδο, τούς τυχερούς, πού δέν πειράχτηκαν από τή ζημιά πού θά έγινε στό βάθος τής γῆς. Μισολιπόθυμοι ἐργάτες ξεχυνόντανε από τά μαῦρα στόματα τών πηγαδιών, νά ρουφήσουν καθάριο άέρα. Τ' άναβατόρια τοῦ κάρβουνου δούλευαν κι έκεΐνα. Οἱ ἐργάτες, στοιβαγμένοι

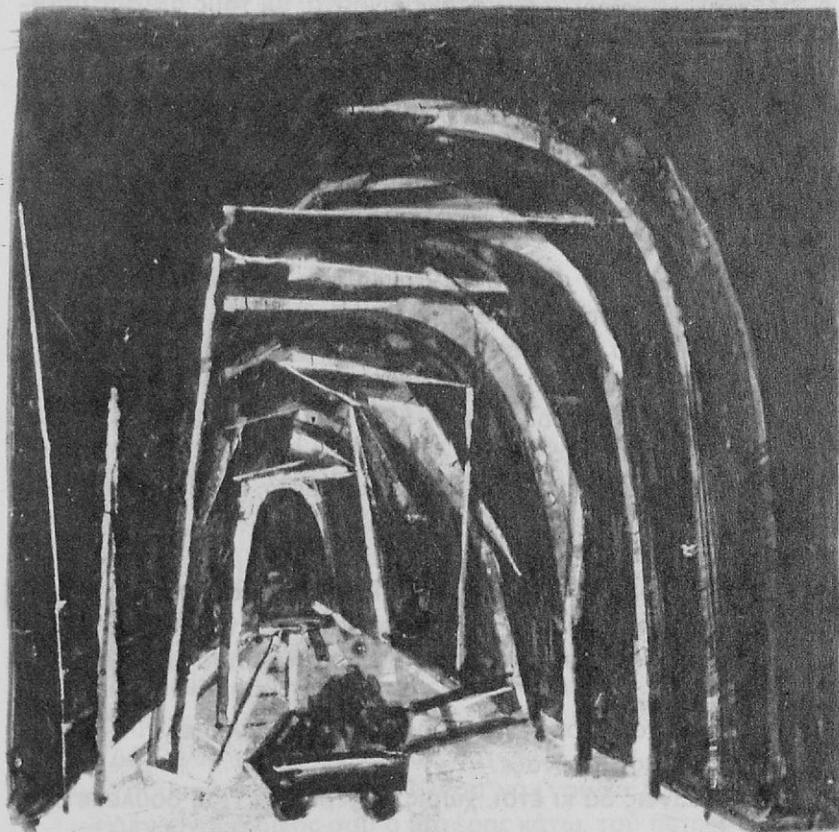
πόστο: θέση

σάν δρυκτά, βγαίνανε εύτυχισμένοι ν' ἀνασαίνουν ξανά, ν' ἀντικρίζουν τό φῶς τῆς μέρας.

12. — Τί ἔγινε, τί ἔγινε;

Κανείς δέν ἔδινε ἀπάντηση στή γεμάτη ἀγωνία ἐρώτηση τῆς Ἐλένκως. Κανείς δέν ἥξερε ἀκόμα.

13. Τά συνεργεῖα διασώσεως ξεπρόβαλαν μέ τάξη, ἀραδιάστηκαν κι ἄρχισαν νά γεμίζουν τ' ἀσανσέρ στό ταξίδι τους πρός τά κάτω. Αύτοί ἥταν ἡ ἐλπίδα, ἡ ἐντόπιση τῆς καταστροφῆς, οἱ πρῶτες βοήθειες. Μέ στολές ἀπό ἀμίαντο, τά τσεκούρια καί τά ραβδιά περασμένα στίς ζῶνες, μέ μάσκες, κράνη καί προβολέα,

μοιόζανε γιά διαστημάνθρωποι ἔτοιμοι νά πετάξουν στό φεγγάρι, παρά γιά δύμάδες πού κατέβαιναν στά σπλάχνα τῆς γῆς.

14. ‘Η μεγάλη πλατεία άνάμεσα στά χτίρια καί στήν ἔξοδο τοῦ δρυχείου γέμισε πυροσβεστικά, πρώτες βοήθειες, ἀντλίες. ‘Η σειρήνα σταμάτησε γιά λίγο, λέσ καί θέλησε νά πάρει άνάσα. Στή σιωπή πού ἀκολούθησε, ἄλλες, ἀπόμακρες σειρήνες τῆς ἀπάντησαν. “Ητανε τ’ ἄλλα πηγάδια πού δίνανε σῆμα πώς στό KA-14 κάτι ἔγινε. Σέ λίγο θά ἔφτανε ἀπό παντοῦ βοήθεια. ’Από τήν κοντινή Λιέγη, ἀπό τά πιό ξέμακρα Μόνς καί Σαρλερουά. Σέ λίγο... Μήπως θά ἤταν ἀργά;

15. — Ποιός θά μοῦ πεῖ τί ἔγινε; ρωτοῦσε πνιγμένη ἀπό ἀγωνία ἡ ‘Ελένκω. Τά γαλλικά της ἤτανε λιγοστά, μέ τούς ἄλλους μετανάστες ἀδύνατο νά συνεννοηθεῖ στίς γλῶσσες τους, καί τά φλαμανδικά πού τῆς πέταξε κάποιος βιαστικά οὔτε πού τά κατάλαβε. Κοιτοῦσε τούς ἀνθρώπους μέ κοστούμια καί γραβάτες πού τρέχανε κατά τό πηγάδι.

— Μπορεῖ νά εἶναι κι ὁ διευθυντής..., μουρμούρισε, κι ὕστερα πρόσθεσε ἄγρια: Τί νά τόν κάνω αὐτόν... ’Εγώ θέλω τόν πατέρα, θέλω τόν ’Ανέστη.

16. Τόν εἶδε ἀπό μακριά νά σηκώνεται ἀπό τό σωρό, νά ξεμπερδεύεται μέ κόπο ἀπό τά κορμιά πού ἀνέβασε φύρδην μίγδην τό καρβουνιάρικο. Κάποιος ἔκανε νά τήν μποδίσει νά τρέξει. Τόν ἔσπρωξε πέρα κι ἀμολήθηκε.

— ’Ανέστη, ὁ πατέρας...

17. Τό παλικάρι τῆς ἄρπαξε τ’ ἀπλωμένα χέρια.

— Δέν ξέρω. Δέν τόν εῖδα. Βρέθηκα κοντά, ἀνέβηκα ἀπό τούς πρώτους.

— ”Εκρηξη;

— Δέν τό νομίζω. ’Ο ’Ανέστης πῆρε βαθιά άνάσα, νά τινάξει ἀπό πάνω του τήν ἀγωνία τῆς κλεισούρας. Δέν τό νομίζω, ’Ελένκω. Λένε γιά γκρέμισμα. Κάποιο τοίχωμα, τά ύποστυλώματα κάποιας στοᾶς.

18. Τό κορίτσι ἔκρυψε τό πρόσωπο στίς παλάμες.

— ’Ο πατέρας..., στέναζε.

— Μήν κάνεις δά κι ἔτσι, χωρίς νά ξέρουμε. Ποῦ δούλευε σήμερα;

— Ποῦ ἄλλοϋ! Στά γεωτρύπανα. Στή MI.

19. Τό παλικάρι ἀπόφυγε νά τήν κοιτάξει. ‘Η στοά MI. ‘Η πιό καινούρια, μέ τήν πλούσια φλέβα. Δέν εἶχε σύμπληρωθεῖ ἀκόμα τό ἄνοιγμά της. Συνεργεία δούλευαν στίς ύποστυλώσεις. Κάπου κατά κεῖ εἶχε ἀκουστεῖ τό κακό.

— Δέ μιλᾶς, ἔκανε ἄγρια ἡ Ἐλένκω.

— Τί νά μιλήσω, χωρίς νά ξέρω... Περίμενέ με ἐδῶ.

20. Τά πρώτα τηλεφωνήματα ἀπό τίς ὅμάδες διασώσεως εἶχαν ἀρχίσει νά φτάνουν. ‘Ο Ἀνέστης ἤξερε καλά γαλλικά. Θά μάθαινε.

21. Αύτό πού ἔμαθε τό κράτησε γιά τόν ἑαυτό του. ‘Η MI εἶχε καταρρεύσει. Τά καινούρια ύποστυλώματα ύποχώρησαν, παρασέρνοντας ὅγκους κάρβουνου, πού ἔφραξαν τήν ἔξοδο καί θάψανε ζωντανούς καμιά σαρανταριά ἀνθρακωρύχους. Νά ἤταν κι ὁ κύρ Παντελής ἀνάμεσά τους; Δέ θά τό μάθαιναν, παρά ἀφοῦ ἀδειαζε τό δρυχεῖο, ἀφοῦ ἀνέβαινε κι ὁ τελευταῖος. Γιατί νά τῆς μιλήσει ἀπό τώρα, γιατί νά μεγαλώσει τήν ἀγωνία της; ‘Ο Παντελής δι Κονιτσιώτης πέρναγε γιά τυχερός. Μπορεῖ ἀπό στιγμή σέ στιγμή νά τόν ἔβλεπαν καί τότε δλα θά ξεχνιόντανε. ‘Αλήθεια, γιατί νά τῆς μιλήσει;

— ‘Υπομονή καί θά μάθουμε.

22. Καί τότε ἄρχισαν οἱ ἀτέλειωτες ὥρες τῆς προσμονῆς. Τ’ ἀναβατόρια πηγαινοερχόντανε μ’ ὅλο καί βραδύτερο ρυθμό, κι ὅσο αὐτά ἀργοῦσαν, τόσο ἡ ἀγωνία τοῦ κοριτσιοῦ μεγάλωνε. Στημένη δίπλα στά μηχανήματα, παρακόλουθοῦσε μέ λαχτάρα.

— Μήν εἰδατε τόν Κονιτσιώτη;

— Τίποτα, τίποτα, ἀπαντοῦσε στόν ἑαυτό της μέ χέρια πλεγμένα.

23. Τό ἀνέβασμα σταμάτησε. Πέντε λεπτά, δέκα, ὀλόκληρο τέταρτο.

— Δέ θά βγοῦν ἄλλοι;

— Γιά τήν ὥρα σταμάτησαν. Πᾶμε γιά καφέ; πρότεινε δειλά δ ‘Ανέστης.

— Δέ θέλω καφέ, θέλω τόν πατέρα.

— ‘Υπομονή, κορίτσι μου. “Οπου νά ‘ναι θά ξαναρχίσουν.

— Δέν εἶναι δικός σου δ πατέρας κάτω, τοῦ πέταξε ἀπότομα.

‘Ο ‘Ανέστης βούρκωσε.

— Πῶς μοῦ μιλᾶς ἔτσι;

24. ‘Η κοπέλα δαγκώθηκε. ‘Αλήθεια, πῶς τόλμησε νά ξεστομίσει τέτοιο πράμα, τήν ώρα πού δι πατέρας του εἶχε σκοτωθεῖ στή μεγάλη ἔκρηξη, πρίν δύο χρόνια; Κατέβασε τό κεφάλι, τόν τράβηξε ἀπ’ τό χέρι κι εἶπε ἀχνά.

— Πᾶμε γιά καφέ.

25. ‘Η καντίνα ἦταν γεμάτη. “Αμα πέρασε ἡ πρώτη χαρά γιά τή σωτηρία τους, οἱ ἐργάτες ἄρχισαν νά συλλογιοῦνται αὐτούς πού ἔμειναν κάτω, αὐτούς πού θάφτηκαν, αὐτούς πού μπορεῖ νά μήν ξανάβλεπαν τό φῶς.

— Σήμερα ἔσύ, αὔριο ἔγώ. Δέν ἔχει γλιτωμό ἀπό τούτη τήν ἄτιμη δουλειά.

26. Κανείς δέ ζήτησε ἀπό τήν ‘Ελένκω νά ἐργαστεῖ. “Ολοι εἶχαν μάθει κι δλοι τήν κοιτοῦσαν μέ συμπόνια. “Αν κάποιος πλησίαζε, δι ‘Ανέστης τοῦ ἔγνεφε νά κρατήσει τό στόμα κλειστό. Στό τέλος ὅμως ἡ ‘Ελένκω τήν ἔμαθε τήν ἀλήθεια. Τήν ἄκουσε ἀπό τά χείλη τῆς ἵδιας τῆς μάνας της, πού ὅρμησε παραλοϊσμένη.

— Πάει δι ἄνθρωπός μας, πάει δι Παντελής!..

— Μάνα, μάνα, τρελάθηκες;

— Ἀπό τή φάμπρικα..., ἄρχισε ἡ κυρα-Ρήνη μ’ ἀναφιλητά. Μόλις μαθεύτηκε τό κακό, μᾶς δώσανε τό λεύτερο. Στό λεωφορεῖο τό ἄκουσα γιά τή στοά. Μοῦ κόπηκαν τά ἥπατα. Θάφτηκαν, παιδάκι μου. ‘Αλι σ’ ἐμᾶς...

27. Κόσμος μαζεύτηκε γύρω ἀπ’ τήν γυναίκα, κόσμος πού πάσκιζε νά τήν παρηγορήσει. ‘Η κόρη της τήν κοιτοῦσε μέ γουρλωμένα μάτια. “Ἐπειτα γύρισε κατά τόν: ‘Ανέστη. Μέ κατηγορία, μέ παράπονο, μ’ εύχαριστίες:

— Ἐσύ, ἔσύ τό ἥξερες;

— Τί θά φελοῦσε, κορίτσι μου;

28. ‘Η κυρα-Ρήνη, μέ τά χέρια πλεγμένα γύρω ἀπό τά γόνατα, ἄφηνε τά δάκρυα νά τρέχουν, καυτά αύλάκια στά κουρασμένα της μάγουλα. ‘Η ‘Ελένκω πέρασε τό μπράτσο στούς ὕμους της, σάν γιά νά τῆς δώσει κουράγιο. Κουράγιο αύτή, πού ἔνιωθε τή ζωή νά τῆς φεύγει.

— Μήν κουνηθεῖτε. Θά γυρίσω.
29. Κάποια μικρή σπίθα γυάλιζε στό βλέμμα τοῦ Ἀνέστη, σάν ξαναφάνηκε στήν πόρτα. "Ολα τά μάτια καρφωθήκανε πάνω του. 'Η 'Ελένκω τινάχτηκε.

— Πέξ μου.
— Πήγα στό διευθυντή. Σταματᾶτε τίς κλάψες. Τά νέα εἶναι καλά. "Ανοιξαν τρύπα στά γκρεμισμένα. Πέρασαν σωλήνα δύσυγόνου. Μίλησαν μαζί τους. Μόνο δύο τρεῖς εἶναι ἐλαφρά χτυπημένοι.

30. Τό γαλάζιο, τό θαυματουργό πουλί πού τό λένε ἐλπίδα, πού δέν τοῦ ἐμποδίζουν τό πέταγμα οὕτε ἐρείπια οὕτε χαλασμοί, γέμισε μέ τό ἄνοιγμα τῶν φτερῶν του τή στενόχωρη καντίνα. Τά μάτια ζωήρεψαν, τά χείλη μισάνοιξαν σέ χαμόγελα, οἱ ἀνάσες ἀκούστηκαν ἀνακουφισμένες. Μάνα καί κόρη κοιτάχτηκαν. Τί γρήγορα, τί θαυμάσια πού τά θολά δάκρυα τοῦ σπαραγμοῦ μεταλλάζουν σέ λαμπερές δροσοσταλίδες...

31. "Επειτα ξανάρχισε ή ἀναμονή. 'Ο Ἀνέστης ἔφυγε καί ξαναγύρισε.

— Λέγε!

— Τά συνεργεῖα δουλεύουν στό φούλ. Δέν ἔχουν καιρό γιά κουβέντες. "Εξω ἀπό τούς ἐλαφρά τραυματισμένους, ὅλοι εἶναι καλά. Μιᾶς καί τούς ἔδωσαν δύσυγόνο, εἶναι ζήτημα ὥρας.

32. 'Η σιωπή ἔπεσε βαριά. Κανείς δέν ἔλεγε νά τό κουνήσει. 'Η νύχτα ἄρχισε νά φτάνει πιό μαύρη κι ἀπ' τήν καρδιά τους. Ξέρεις καμιά φορά; 'Η πιό πετυχημένη διάσωση μπορεῖ νά τελειώσει μέ χαμό. Μακάρι ὅμως καί νά ξημέρωνε καί νά βράδιαζε καί πάλι, ἀν δέ γλίτωναν οἱ συνάδερφοι ἀπό τή γῆ, πού βάλθηκε νά τούς θάψει πρίν τήν ὥρα τους, πού λές κι ἔπαιρνε γδικιωμό γιά τό κλέψιμο τοῦ μαύρου χρυσοῦ της, ἀν δέν ἔβγαιναν ὡς τόν τελευταῖο, κανείς ἀπό τούς ἄλλους δέ θά 'φευγε. 'Η 'Ελένκω σηκώθηκε γιά σερβίρισμα.

33. — Κάτσε ἔσύ! τής κάνανε τ' ἄλλα κορίτσια.
— Κάτσε ἔσύ! τήν πρόσταξε κι ὁ προϊστάμενος καί στήν ἀπότομη διαταγή του ξεδιάλυνες ὅλη τή συμπόνια πού δέν ἵξερε νά δείξει. Τό γρατσούνισμα τῶν ποτηριῶν καί τό τσάφ-τσάφ τῶν σπίρτων τάραζαν τή σιωπή. Καί καμιά παραγγελία: μπίρα, νεσκα-

φέ καί κρουασάν. 'Η κυρα-Πήνη, σκότωμένη ἀπό τήν κούραση καί τή συγκίνηση, λαγοκοιμότανε. 'Ο Ἀνέστης, μέ τούς ἀγκῶνες στά γόνατα καί τό κεφάλι στίς παλάμες, δέ μιλοῦσε. Τί νά σκεφτότανε; Τόν πατέρα του, πού κατέβηκε στή στοά μιά χαρά λεβέντης καί τόν βγάλανε κουβάρι ἀπό καμένες σάρκες; Τόν Παντελή καί τούς συντρόφους του, πού πάλευαν γιά λίγη ἀνάσα, παγιδεμένοι πίσω ἀπό τόνους κάρβουνο;

34. — Τό ἥξερες τό χωράφι τοῦ Δάσκου;

Σεληνόπετρα νά 'πεφτε δέ θά ξάφνιαζε τόσο τήν 'Ελένκω. Πέρασαν λίγες στιγμές, γιά νά συνέρθει, νά στείλει τό νοῦ της πίσω στήν πατρίδα. 'Ο γερο-Δάσκος, τό χωράφι, πράματα ἀπό ἄλλον κόσμο. Τί ζητοῦσε δέ ήλιος, ή πρασινάδα, τά σπαρτά, σέ τούτη τήν κόλαση; Γύρισε κατά τόν 'Ανέστη.

— Ναί, κοντά στόν πευκιά.

Δροσερή καί μυρωδάτη πνοή ξεχύθηκε μέ τά λόγια της, σκόρπισε τούς καπνούς τών τσιγάρων, τή μπόχα τοῦ χνώτου καί τοῦ ίδρωτα.

η φιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

— Τό θυμᾶμαι, μά τί μπαίνει τώρα;
— Ο γέρος δέν ᔁχει παιδιά. Μπορεῖ καί νά πέθανε. Θά τό άγο-
ράσω, θά τό πλερώσω καλά.

— Ζῆσε, Μάη μου, νά φᾶς τριφύλλι.

35. — “Οχι, ‘Ελένκω. Φτάνει πιά στόν άγώνα γιά λίγες δεκάρες,
φτάνει στούς σκοτωμούς, φτάνει στίς λαχτάρες. ’Εγώ ξεμπέρ-
δεψα μέ τό κάρβουνο. Σέ πηγάδι δέν ξανακατεβαίνω. Παρατάω
τή δουλειά, φτιάχνω τά χαρτιά μας, γυρίζουμε στόν τόπο μας. Γυ-
ρίζουμε, κορίτσι, καταλαβαίνεις;

“Οχι, δέν καταλάβαινε.

— Ξύπνα, ‘Ελένκω. Σέ μιά βδομάδα ροβολάμε γιά κάτω.

Μαχαίρι χώθηκε στήν καρδιά της.

— Ανέστη..., μ' ἀφήνεις;

— “Οχι, κουτόχορτο. Θά ρθετε κι ἐσεῖς.

Σάστισε.

— Καί ποϋ τό ξέρεις;

— Τό νιώθω. Θά πρέπει νά μήν είναι στά σύγκαλά του ό γέρος
σου, γιά νά ξανατρυπώσει ἐκεϊ μέσα, ἀκόμα καί γιά δλους τούς
θησαυρούς τοῦ κόσμου.

36. ‘Ο κόσμος μέ τούς θησαυρούς του ἀνοίχτηκε διάπλατος στά
μάτια τῆς ‘Ελένκως. ‘Ο ἀπάνω κόσμος, ό λαμπερός. Μέ τά λου-
λούδια, μέ τά δέντρα, μέ τά νερά καί τόν οὐρανό του. ”Εμεινε
θαμπωμένη καί, τινάζοντας τό κεφάλι, ἀποφάσισε.

— Κι ἄν τό θελήσει, δέ θά τόν ἀφήσω. Μακάρι νά μή μέ ξανα-
πούν ‘Ελένκω, μακάρι νά σβήσω ἀπ’ τούς ζωντανούς, κύρ Παντε-
λής σέ πηγάδι δέν ξαναχώνεται.

37. ”Επειτα ζάρωσε τά φρύδια, σάν νά χασε τόν ἐνθουσιασμό,
πού τόν ἔπνιξε ἡ πίκρα.

— Τά λεφτά γιά τό σπίτι, γιά τό σπίτι μας...

— Δέν τό θέλουμε τό σπίτι πλεωραμένο μέ τό αἷμα μας. Θά κα-
θόμαστε κάτω ἀπ’ τ’ ἀστέρια, κάτω ἀπ’ τά πεῦκα, στό φῶς τοῦ
φεγγαριοῦ...

38. Χίλια φεγγάρια ἀστραψαν στή μικρή καντίνα τοῦ ὄρυχείου.
”Επειτα τό πρῶτο ξάφνιασμα, πού ἔκαμε τά μάτια νά πεταρίσουν.
”Ολοι τινάχτηκαν σάν ἔνα κορμί.

— Τούς φέρνουν!

39. ‘Ο τεράστιος προβολέας εἶχε άλλαξει τά μουντά χαράματα σέ λαμπερή μέρα. Μέρα γιά τίς καρδιές αυτῶν πού ξενύχτησαν σάν σέ λείψανο, μέρα δλόφωτη γι’ αύτούς πού θά βγαίνανε άπ’ τόν τάφο, πού ή κακή τους μοίρα εἶχε σκάψει διακόσια μέτρα κάτω άπό τή γῆ.

40. ‘Ως νά γυρίσεις νά δεῖς, ή ἔξοδος τοῦ πηγαδιοῦ μπλοκαρίστηκε. Πατεῖς με, πατῶ σε, ἄνθρωποι πού λαχταροῦσαν νά παρασταθοῦν στό λυτρωμό. Κρατοῦσαν καί τήν ἀνάσα ἀκόμα.

41. Μέ τό παρήγορο τρίξιμο τῶν συρματόσχοινων, ἀργά, ἐπίσημα, τό πρῶτο ἀναβατόριο ἔφτανε στήν ἐπιφάνεια, φέρνοντας αύτούς πού δ ἀνθρώπινος μόχθος, ή ἀνθρώπινη ἀγάπη, εἶχε ἀποσπάσει άπό τ’ ἀπάνθρωπα σπλάχνα τῆς γῆς.

NITSA TZORTZOGLOU

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Τό διήγημα αύτό ἔχει ἀριθμημένες παραγράφους, γιά νά σέ διευκολύνει νά τό χωρίσεις σέ μέρη. Σέ κάθε μέρος νά βάλεις καί μιά ἐπικεφαλίδα.

2. ‘Ἐνας συμμαθητής σου τό χώρισε σέ πέντε μέρη:

Μέρος Α’: Στήν καντίνα τοῦ ἀνθρακωρυχείου ἀνάμεσα σέ δυό βάρδιες.

Μέρος Β’: Ἰσχυρή ἔκρηξη κατάρρευση στό βάθος τοῦ ἀνθρακωρυχείου.

Μέρος Γ’: Φτάνουν τά πρῶτα νέα, ἀσχῆμα νέα.

Μέρος Δ’: Οἱ νεώτερες εἰδήσεις εἶναι πιό αἰσιόδοξες.

Μέρος Ε’: Τούς φέρνουν!

Ποιές παραγράφους προτείνεις γιά κάθε μέρος;

3. ‘Ἐνας ἄλλος συμμαθητής σου τό χώρισε σέ ἔφτα μέρη:

Α’ Μέρος: ‘Η δουλειά τῆς Ἐλένκως στό ἀνθρακωρυχεῖο καί οἱ σκέψεις πού κάνει.

Β’ Μέρος: Τράνταγμα τῆς γῆς καί σειρήνα συναγερμοῦ. ‘Η Ἐλένκω πνίγεται άπό ἀγωνία γιά τόν πατέρα της.

Γ’ Μέρος! Ο συχωριανός της ό ‘Ἀνέστης βγαίνει ζωντανός, μαθαίνει νέα γιά τήν κατάρρευση τῆς στοᾶς καί προσπαθεῖ νά τήν καθησυχάσει.

Δ’ Μέρος: ‘Ἐρχεται ή μητέρα τῆς Ἐλένκως, ἀπελπισμένη άπό τίς φῆμες.

Ε’ Μέρος: Νεότερα άπό τά συνεργεία διασώσεως γεννοῦν πολλές ἐλπίδες καί μεγαλώνουν τήν ἀγωνία τῆς ἀναμονῆς.

ΣΤ' Μέρος: 'Ο Ἀνέστης καὶ ἡ Ἐλένκω παίρνουν ἀπόφαση νά γυρίσουν δ-
λοι τους στήν πατρίδα.

Ζ' Μέρος: ·Η ἐπιχείρηση διασώσεως πέτυχε καὶ οἱ πρῶτοι θαμμένοι-
ζωντανοί βγαίνουν στήν ἐπιφάνεια.

Ποιές παραγράφους προτείνεις γιά κάθε μέρος;

4. Ποῦ φαίνεται μέσα στό κείμενο ότι

—·Η Ἐλένκω πονοῦσε τά πατριωτάκια της, τούς "Ελληνες.

— Οι ἀνθρακωρύχοι εἶχαν λόγους νά κάνουν αύτή τή σκληρή καὶ ἐπικίνδυνη
δουλειά. Ἰδιαίτερα ό πατέρας τῆς Ἐλένκως.

— Οι δικοί της στήν ξενιτιά εἶχαν τήν ἔγνοια τῆς Σουλτάνας, ἀλλά καὶ ἡ
Σουλτάνα εἶχε τή δική τους ἔγνοια.

— Κάτι μέσα στήν καντίνα ἔσπαζε τήν ξεράττλα τοῦ τοπίου.

— Λειτουργοῦσε σωστά ἡ ύπηρεσία διασώσεως.

—·Ο Ἀνέστης προσπάθησε νά κρύψει ἀπό τήν Ἐλένκω τήν πραγματική κα-
τάσταση.

—·Η Ἐλένκω στήν ἀπελπισία της πίκρανε τόν Ἀνέστη, χωρίς νά τό θέλει.

—·Η μάνα τῆς Ἐλένκως εἶδε νά χάνεται τό πᾶν γι' αύτούς.

—·Η ἐλπίδα μεταμορφώνει τήν ὅψη καὶ τή διάθεση τῶν ἀνθρώπων.

— Στίς ὥρες τῆς ἀναμονῆς οἱ κουβέντες εἶναι λίγες καὶ οἱ σκέψεις πολλές.

—·Ήταν ἕνα κορμάτι πατρίδα πού λαχταροῦσαν οἱ ξενιτεμένοι.

—·Η ἐπιχείρηση διασώσεως τῶν παγιδευμένων εἶχε αἰσια ἔκβαση.

50. Η ΑΛΗΘΙΝΗ ΠΑΤΡΙΔΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟ

‘Η πατρίδα εῖναι ἡ βρύση, τό ζεστό παραγώνι·
ὅτι κλαίει κι ἀνθίζει στή λυπημένη καρδιά σου!
τό δυοσμαρίνι* στή γλάστρα, τό γιασεμί στό μπαλκόνι.
‘Ο, τι λέει καί θυμᾶται ἡ πικρή ξενιτιά σου.

‘Η πατρίδα εῖναι ἡ γῆ σου, τ’ ἀγιασμένο της χῶμα,
τ’ αὐλοπόρτι π’ ἀνοίγει μέ τήν πρώτη ήλιαχτίδα·
τ’ ἀνυπόκριτο βλέμμα, τό γλυκομίλητο στόμα·
τό ραβδί τοῦ παπποῦ σου, τῆς γιαγιᾶς σου ἡ ρυτίδα.

‘Η πατρίδα εῖναι ἡ στέγη, ὁ καπνός πού σγουραίνει·
τό ψωμί πού εύωδιάζει, τό μαγγάνι πού τρίζει·
ἡ πατρίδα εῖναι ἡ μνήμη, ἡ Μαριγώ, ἡ Ἐλένη·
ἡ γερόντισσά μάνα πού σ’ εύλογεῖ καί δακρύζει.

‘Η πατρίδα εῖναι οἱ τάφοι, τό μικρό κοιμητήρι·
οἱ σταυροί του ἀπό ξύλο, χιαστί ἐλατίσο·
ἡ πατρίδα εῖναι ἡ νιότη πού χαμογελᾶ καί σοῦ γνέφει:
Ξαναγύρισε πίσω... Ξαναγύρισε πίσω...

ΠΑΥΛΟΣ ΚΡΙΝΑΙΟΣ

δυοσμαρίνι: δεντρολίβανο

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

51. ΤΟ ΠΕΥΚΟ ΜΑΣ

Σάν είδαμε τούς έργατες πού ήρθαν μέ τό φορτηγό, βγήκαμε κι έμεις στό δρόμο και τούς χαζεύαμε. Κατέβασαν τίς άξινες τους και τούς κασμάδες τους, σπρώξαν τήν καγκελαριά και μπήκαν στό σπίτι. Τό φορτηγό έφυγε. 'Έμεις προχωρήσαμε και σταθήκαμε έκει δά άπ' ξέω και κοιτάζαμε. "Ήταν δυό σπίτια πιό κάτω άπό τό δικό μας. Τούς είδαμε πού άνοιξαν τήν πόρτα, άνέβηκαν στό άπάνω πάτωμα, βγήκαν στίς ταράτσες, κάτι κοίταζαν, κάτι χάζευαν. "Ένας άπ' δλους, σάν νά ήταν άρχηγός, τούς έδινε δόηγίες. Είδαμε δυό πού σκαρφάλωσαν πάνω στή σκεπή. "Άρχισαν νά βγάζουν τά κεραμίδια και νά τά ποστιάζουν.

"Εσπρωξα τό μικρό:

— Τρέχα νά πεῖς στή μαμά πώς γκρεμίζουνε τοῦτο τό σπίτι.

Δέν ήθελε νά πάει:

— Νά πᾶς έσύ, έκαμε.

Μά ούτε κι έγώ πῆγα. "Ήταν κάτι δλότελα καινούριο αύτό πού βλέπαμε και δέν ήθελα νά χάσω τίποτα.

Οι έργατες βγάζαν τά παραθυρόφυλλα και τά κατέβαζαν στόν κήπο, τό ένα κοντά στό άλλο, μέ τάξη, μέ προσοχή. Καί οι άλλοι συνέχιζαν τή δουλειά τους στή σκεπή. Είχαν βάλει μάλιστα μιά ξύλινη κατηφορική γέφυρα άπό πάνω ξώς κάτω και ένα άφηναν τά κεραμίδια νά γλιστράν άπό ψηλά. "Ήταν πολύ διασκεδαστικό!

Τό μεσημέρι όλο γι' αύτά μιλούσαμε στό τραπέζι, μά ή μαμά ήταν άκεφη και άφηρημένη. 'Ό μικρός τή ρώτησε:

— Θά τό γκρεμίσουν όλο όλο;

— "Ετσι φαίνεται, τοῦ είπα έγώ.

Αύτός κοίταξε τή μαμά:

— "Ετσι θά γκρεμίσουνε και τό δικό μας; ξαναρώτησε.

Κανένας δέν τοῦ άποκρίθηκε.

"Ολο τό άπομεσήμερο άκούγονταν ώς τό δωμάτιο μας στριγκοί

ζήσαι, σιδερικά πού κυλάνε, πρόκες πού ξεκάρφωνονται μέ δυσκολία. Βγάζαν τά πετρώματα και τους σωλήνες. Καί ώς τό δειλινό, πού ἥρθε δι πατέρας, είχανε προχωρήσει πολύ. "Ολα τά παράθυρα ἦταν κάτω στή σειρά, ἦταν ἐκεῖ ή μπανιέρα, δι νεροχύτης και τά μισά κεραμίδια. "Επειτα ἥρθαν δυό φορτηγά, φόρτωσαν δι, τι είχε ξηλωθεῖ, πήραν και τους ἐργάτες και φύγανε.

"Ο πατέρας ἔκαμε σάν νά μή συνέβαινε τίποτα. "Οταν συγυρίστηκε, μᾶς εἶπε ὅπως πάντα:

— Πάμε νά ποτίσουμε.

Βάλαμε τό μοτέρ μπροστά, βάλαμε τό σωλήνα, ἔτρεξε τό νερό ἀπό τό πηγάδι μας κρύο κρύο και δλοκάθαρο. Δέ μιλάγαμε.

"Ομως δι μικρός δέν τό ἄντεξε:

— Εἶδες πού γκρεμίσουνε τό σπίτι, πατέρα;

— Ναί, τό εἶδα.

— "Ετσι θά γκρεμίσουνε και τό δικό μας; ξαναρώτησε.

— Βέβαια, ἔτσι θά τό γκρεμίσουν. Πῶς ἀλλιῶς;

"Εριχνα στό μεγάλο πεῦκο μας νερό κείνη τήν ώρα. Μοῦ εἶχαν πεῖ πώς σάν ἦταν δι πατέρας μου δέκα χρονῶ, δσο εἴμαι ἐγώ τώρα δηλαδή, φύτεψε δι πατέρας του τοῦτο τό πεῦκο. Τώρα τόν κοίταζα στά μάτια, καθώς ἀποκρινόταν ἥρεμα στό μικρό, «Βέβαια, ἔτσι θά γκρεμίσουνε και τό δικό μας».

Μοῦ χαμογέλασε.

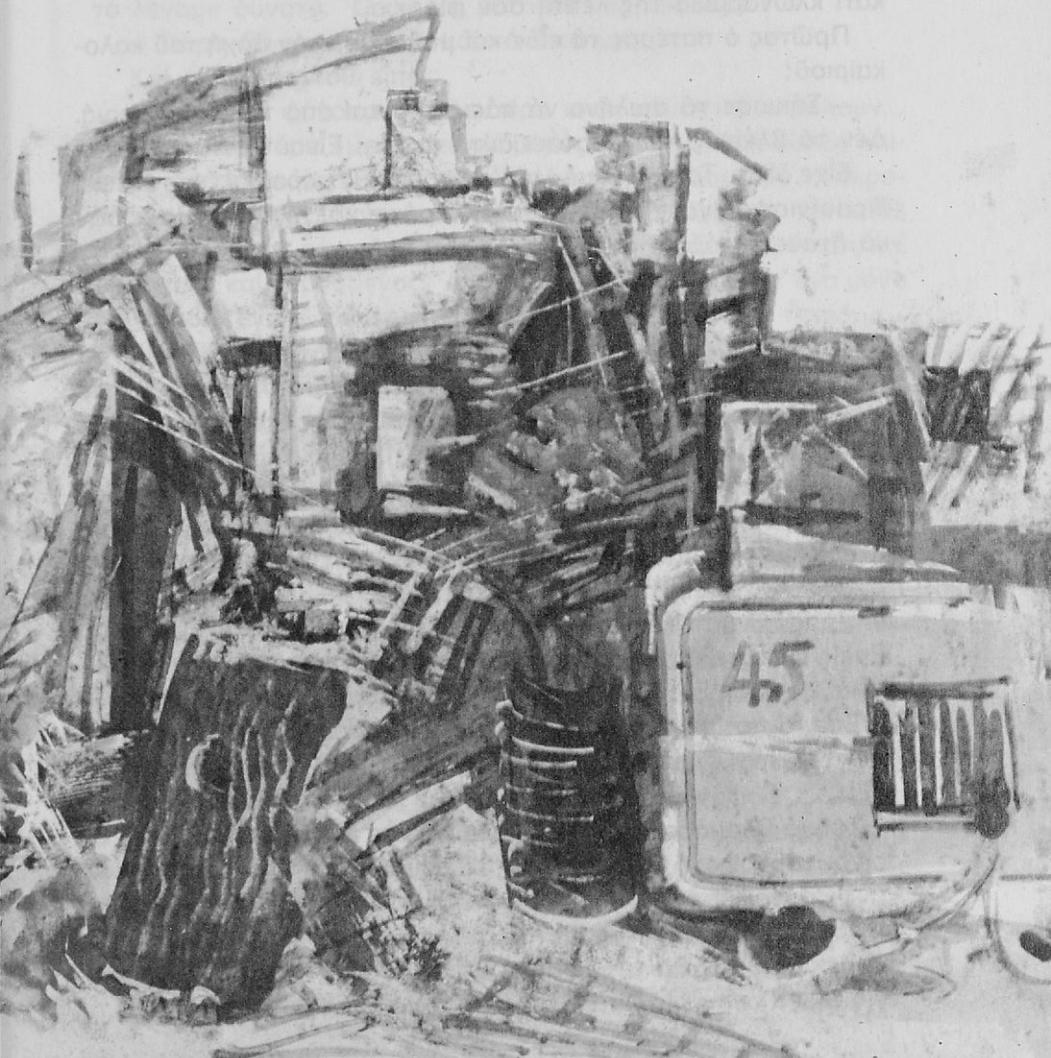
— Ρίξ του νά πιεῖ, νά χορτάσει!

"Όπως πάντα.

"Ηθελα νά ρωτήσω: «Καί τό πεῦκο, τί θά γίνει τό πεῦκο;» Μά δέ ρωτησα. Είμαι ἀρκετά μεγάλος και καταλαβαίνω. "Ενα ἀεροδρόμιο, δταν ἀπλώνεται, είναι σάν ἔνα θηρίο. Μουγκρίζει ὅλη μέρα, τεντώνεται, τεντώνεται, ξηλώνονται τά σπίτια νά τοῦ ἀφήσουν δλο τό χῶρο δικό του. Γίνεται μιά ἔρημη, ἀνοιχτή πλατεία, γιά τό θηρίο. "Ετσι γίνηκε καί μέ τοῦτο τό γειτονικό μας ἀεροδρόμιο. Πῶς μπορεῖ νά γίνει ἀλλιῶς;

Ποτίσαμε ὅλη τή δεξιά μεριά, τά γεράνια, τίς μαργαρίτες. Μετά πήγαμε ἀπό τήν ἀριστερή μεριά. 'Εδω δι φράχτης μας ἦταν ως τά τώρα σκεπασμένος μέ τήν πρασινάδα τοῦ πλαΐνοϋ σπιτιού. "Ηταν ἔνα γιασεμί και ἔνα ἀγιόκλημα και στήν ἄκρη μιά περικοκλάδα μέ μόβ λουλουδάκια σάν τσαμπιά, πού κρέμονταν ὅλα στή μεριά τή

σύγχρονη κάθε μακεδονική στολή, ανάλογα με τη συγκεκριμένη
δικαιολογία όπου λογικώς προστέλλεται η επιτήρηση της διάταξης, είναι
δικαιολογητική και σημαντική για την επιτήρηση των συνόρων, ιστορικών
και ένοπλων δυνάμεων, σε περιοχές όπου διατηρούνται πολιτικές
μετακομιδών που επηρεάζουν την επιτήρηση των συνόρων.
Επειδή δεν είναι δικό μας επίπεδο να προστέλλουμε στην Ελλάδα
την αποτίναξη της στρατιωτικής μας στρατιωτικής παραδόσεως, πάντα
δικαιολογητική είναι η προστέλλουμε στην Ελλάδα την αποτίναξη της
στρατιωτικής μας στρατιωτικής παραδόσεως.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

δική μας καί τή στόλιζαν. "Ομως τοῦτο τό καλοκαίρι δέν ἔμενε κανείς στό πλαινό σπίτι, δύπως καί στό παραπάνω καί στό άντικρινό. "Ήταν κλειστά, κανένας δέν πότιζε τούς κήπους, καί ξεράθηκαν τά λουλούδια τους. Πάει τό γιασεμί, καί τό άγιοκλημα πάει. Μόνο ή περικοκλάδα κρατοῦσε άκομη καί άγωνιζότανε νά ζήσει. Βέβαια, λουλούδια δέν είχε, μά δλο τεντώνονταν πρός τή δική μας μεριά κάτι κλωναράκια της λεπτά σάν φιδάκια.

Πρώτος ό πατέρας τά είδε καί μοῦ εἶπε στήν άρχή του καλοκαιριοῦ:

— Σήκωσε τό σωλήνα νά πάει νερό καί άπό τήν άλλη μεριά. Δέν τό βλέπεις πού κρατάει αύτό άκομη; Είναι ζωντανό!

Είχε δίκιο. Τοῦ ρίχναμε λοιπόν νερό κάθε μέρα καί ζωντάνεψε. Πρασίνισε, έβγαλε καινούρια φυλλαράκια καί τό χαιρόμαστε, σάν νά ήτανε κατάδικό μας.

* * *

Μιά βδομάδα κράτησε τό γκρέμισμα. Τό έγδυσαν όλότελα τό σπίτι. Πήραν τή σκεπή, τά μάρμαρα, τά ξύλα, τά σίδερα. "Ολα μέ τάξη καί μέ σύστημα. Κι έτσι έμειναν μονάχα οι τέσσερις τοῖχοι, καταμεσῆς του κήπου πού είχε ξεραθεῖ. "Ήταν πολύ άσκημο.

Τή Δευτέρα τό φορτηγό σταμάτησε στό πλαινό σπίτι. Κατέβηκαν πάλι οι έργατες καί άρχισαν πάλι τή δουλειά τους έκει. Τούς γνωρίζαμε, είχαμε συνθήσει τίς φωνές τους, τή φασαρία τους. "Ένας μάλιστα είχε τό ίδιο όνομα μέ μένα. Τό βράδυ πού ήρθε ο πατέρας, κλείστηκε μέ τή μαμά σ' ένα δωμάτιο καί μιλούσαν. 'Εμεῖς είμαστε άπ' έξω φρόνιμοι. Καταλαβαίναμε πώς κάτι συνέβαινε, μά δέν ξέραμε τί.

"Έπειτα ποτίσαμε. Πρώτα τά λουλούδια, τό πεῦκο μας, καί τελευταϊα τήν ξένη περικοκλάδα. Τής έριξα καί ήπιε μέ τήν ψυχή της!

Σέ μιά βδομάδα καί άπό τό πλαινό μας σπίτι μέναν μονάχα οι τοῖχοι γυμνοί στή μέση του κατάξερου κήπου. "Οταν τελείωσαν καί μ' αύτό, οι έργατες πήγαν άπεναντι. Τοῦτο βέβαια ήταν ένα μικρό σπιτάκι. Μιάς μέρας δουλειά. Βάλαμε στοίχημα μέ τόν άδερφό μου, άν θά τελειώσουν ώς τό βράδυ — αύτός έλεγε όχι, έγώ έλεγα ναί — κέρδισα έγώ. "Ως τό βράδυ τό φορτηγό πήρε δ, τι

επρεπε νά πάρει καί μεῖναν καί σ' αύτό μονάχα οι τοῖχοι. Μά δέ χτύπαγαν πολύ, γιατί ἡταν χαμηλοί καί δέν εἶχε κήπο όλογυρα νά ξεραθεῖ. Εἶχε μόνο πεῦκα. Δεκάξι πεῦκα, μεγάλα, καταπράσινα, δυό καί τρεῖς φορές πιό μεγάλα ἀπό τό δικό μας. Κι αὐτά τούς κρύβανε τούς τοίχους.

Ποῦ θά πᾶν τώρα οἱ ἐργάτες; "Ολοι τό σκεφτόμαστε, μά δέν τό λέγαμε δυνατά. 'Ο μικρός ρώτησε στό τραπέζι:

— Τώρα θά γκρεμίσουν καί τό δικό μας;

Καί ἡ μητέρα τοῦ εἶπε:

— 'Εμεῖς θά φύγουμε τή Δευτέρα κι ἄς κάμουν δ, τι θέλουν...

"Ως τή Δευτέρα ἔμεναν πέντε μέρες. Ἡταν ἀκόμη καλός καιρός, κάναμε ἀκόμη μπάνια στή Θάλασσα, χαζεύαμε μέ τ' ἀεροπλάνα, μιλάγαμε λίγο γιά τά σχολεῖα πού θ' ἀρχίζαν, καί κάθε βράδυ ποτίζαμε τόν κήπο μας. Ποτέ δέν ἡταν τόσο φρέσκος καί δροσερός καί χαρούμενος. "Ανθίσε καί ἡ περικοκλάδα. "Ενα μόνο λουλούδι ἔβγαλε κεῖνες τίς μέρες, ἀλλά κι αύτό κάτι ἡταν!

Τήν Πέμπτη ἥρθε μιά μπουλντόζα ἀπέναντί μας. Μιά κατακίτρινη, ἄγρια καί ὥραία μηχανή. "Ολο τό πρωί καθίσαμε ἐκεῖ καί τήν κοιτούσαμε. Ἡταν σάν κινηματογράφος. Ἡταν ἔνας γίγαντας, πού μούγκριζε καί προχωροῦσε ἀργά ἀργά καταπάνω στά δέντρα, στά πεῦκα, καί τά σώριαζε χάμω, χωρίς μεγάλη προσπάθεια. Μιά, δυό, στήν τρίτη βόλτα πάρ' το κάτω τό δέντρο. Τά πουλιά εἶχανε φύγει τρομαγμένα κι ἐμεῖς χαζεύαμε!

"Ο μικρός λέει κάτι ἀστείες κουβέντες πότε πότε. Κοίταζε τήν μπουλντόζα ξαναμένος καί δέν τή χόρταινε. Καί ὅταν ξαπλώθηκε τό μεσιανό πεῦκο, τό πιό μεγάλο, γέλασε:

— Ποτέ δέ θά μποροῦσα ν' ἀνέβω στήν κορυφή του, εἶπε. Τώρα θά δεῖς πού θ' ἀνέβω!

Τό μεσημέρι εἶχαν τελειώσει. "Εφυγαν καί οἱ ἐργάτες καί ἡ μηχανή. Τότε πήγαμε ἐμεῖς ἐκεῖ καί παίξαμε. 'Ο ἀδερφός μου καβάλησε τό ἀκρινό κλαρί τοῦ πεύκου καί καμάρωνε πώς ἔφτασε στήν κορυφή. 'Εγώ γύρισα καί εἶδα ὅλες τίς ρίζες μιά μιά. Τά δέντρα δέ φαίνονταν πληγωμένα καί, ὅταν φυσοῦσε ἀεράκι, σάλευαν οἱ βελονίτσες ὅπως πάντα. "Ομως ἡταν παράξενα, ἔτσι ξαπλωμένα· ἡταν σάν νά εἶχε ἀναποδογυριστεῖ ὁ κόσμος!

Τό βράδυ δέν μποροῦσα νά κοιμηθῶ. Δέν ἤμουν λυπημένος,

οῦτε φοβόμουνα, μά ἔκλεινα τά μάτια μου κι ἔκεῖνα ἄνοιγαν μονάχα τους καί μοῦ φαινόταν πώς μέσα στό δωμάτιο ἦταν μιά μπουλντόζα κίτρινη, κι δόλο προχωροῦσε καταπάνω μου! ”Εβγαλα τίς φωνές. Ξύπνησαν δλοι. ‘Η μητέρα μέ πήρε στό κρεβάτι της καί ἡμέρεψα. ”Έκλεισα τά μάτια μου, ἄρχισε νά μέ παίρνει ό ύπνος. Σάν άπο πολύ μακριά ἄκουσα τή φωνή τοῦ πατέρα πού ἔλεγε:

— Δέν ἔπρεπε νά τό δοῦν αὐτό τά παιδιά. ”Ηταν λάθος μας! Τήν ἄλλη μέρα δέν ἔγινε τίποτα. ”Ηταν σχεδόν ὅπως πάντα. Μόνο ό πατέρας εἶχε δουλειά, ἥρθε πολύ ἀργά καί ἔτσι δέν ποτίσαμε. Τό ὕδιο καί τήν παράλλη μέρα. Φυσοῦσε κιόλας καί εἶχε πολλή σκόνη. ”Άλλωστε, τί σημασία εἶχε πιά ἄν ποτίζαμε ἢ δχι; Θά φεύγαμε κι ἐμεῖς σέ δυό μέρες καί θά γκρέμιζαν δλα, καί τά λουλούδια μας θά ξεραίνονταν, καί τό πεῦκο, πού τό φύτεψαν δταν ό πατέρας ἦταν σάν κι ἐμένα, θά τό ξερίζωνε ἡ μπουλντόζα. Μιά, δυό, μέ τήν τρίτη βόλτα πάρ’ το κάτω!

Τό εἴπα καί στόν πατέρα μου αὐτό καί χαμογέλασε παράξενα.”Εβαλε μπρός τό μοτέρ:

— ”Έλα, γειά σου, εἴπε· Θά ποτίσουμε!
— Τί χρειάζεται, ἔκαμα ἐγώ καί στάθηκα μπρός στό πεῦκο μας.
Αύτός δέ μέ κοίταξε στά μάτια:
— ”Α, δέ σᾶς τό εἴπα, ἔκαμε τάχα ἀδιάφορα. Πήγα στό ἀεροδρόμιο χτές. ”Έχω ἔνα γνωστό ἔκει. Κατάφερα νά μήν τό ρίξουν αὐτό τό δέντρο. ”Ηταν δύσκολα, ἄλλα τά κατάφερα!
— ”Άλήθεια, μπαμπά; θαύμασε ό μικρός.
— Βέβαια, βέβαια. Θά μείνει ἔκει καί κανένας δέ θά τό πειράξει. Εἴδαμε τά σχέδια τοῦ ἀεροδρομίου... Δέν τούς ἐνοχλεῖ... Καί δταν φτιάσουμε καινούριο ἔξοχικό...

”Έλεγε, ἔλεγε, ἔλεγε... καί ό μικρός θαύμαζε. ”Ἐγώ τό κατάλαβα πώς ἦταν ψέματα δλ’ αὐτά, μά δέν τοῦ τό εἴπα!

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΤΗ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Οι ἄνθρωποι εἶναι πολύ δεμένοι μέ τά πράγματα πού ἔζησαν μαζί καί ἀγάπησαν στά παιδικά τους χρόνια. Καί πονοῦν πολύ, ἰδιαίτερα τά παιδιά τῆς δικῆς σου ήλικιάς, δταν ἔρθει ἡ ὥρα νά τά χάσουν. Μόνο πού δέν ἀντιδροῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τό ἔδιο.

Ἐδῶ μέ ποιά πράγματα ἡταν πολύ δεμένη ἡ οἰκογένεια; Καί σέ ποιόν στοίχισε πιό πολύ πού θά τά ἔχαναν; Πῶς τό συμπεραίνεις;

Πῶς ἀντέδρασε τό μικρότερο παιδί καί πῶς τό ἔξηγεῖς;

Τί στάση κράτησαν ὁ πατέρας καί ἡ μητέρα καί γιατί;

Σημάδεψε μέσα στό διήγημα μέ διαφορετικό χρῶμα ἡ σημάδι τίς περικοπές πού δείχνουν τίς ἀντιδράσεις τοῦ καθενός.

52. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΙΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ

Τό σπίτι εἶναι ἀνάστατο. Τά παιδιά ἑτοιμάζονται γιά τριήμερη ἐκδρομή στή Σαλαμίνα. "Ολο τό βράδυ χτές ἔφτιαχναν τά φαγιά, τίς βαλίτσες, τά ροῦχα τους. Τώρα δάξ ξύπνησαν καί βιάζονται νά προλάβουν. Θά πᾶνε μέ τό βαπτοράκι — καί πρέπει νά πάρουν τό πρωινό. 'Αλλιώτικα, θά περιμένουν ως τό ἀπόγευμα καί θά χάσουν τή μισή μέρα.

— Γρήγορα, Λίζα, κι ἄσσε τίς τουαλέτες! φωνάζει στήν ἀδελφούλα του δ 'Αντρέας.

'Η μητέρα κοιτάζει νά δεῖ ἄν πῆραν δ, τι τούς χρειαζόταν. "Αξαφνα βλέπει τό μπανιερό τοῦ 'Αντρέα.

— 'Αντρέα, παιδί μου, εἴπε δ γιατρός νά μήν κάνεις μπάνιο ἀκόμα, ἄν δέ ζεστάνει καλά δ καιρός. Τί τό θέλεις τό μπανιερό;

— Δέν μπορῶ, μητέρα, θά κάνω, τῆς λέει παραπονιάρικα.

— "Ε, τότε δέν ἔχεις νά πᾶς πουθενά!

Κι ἡ μητέρα σηκώνει τό μπανιερό καί τό κλείνει στό συρτάρι. Γυρίζει καί τό κλειδί καί, γιά νά 'ναι σίγουρη, τό παίρνει μαζί της.

Τά παιδιά συνεχίζουν τίς προετοιμασίες. Μά εἶναι φανερό πώς τό πεῖσμα σκληραίνει τό πρόσωπο τοῦ 'Αντρέα κι ἀνάβει φωτιά

στά μάτια του. Τό μπανιερό πρέπει νά τό πάρει μέ κάθε θυσία. "Εγινε μεγάλο άγδρι πιά, δέν μπορεῖ νά τοῦ φέρνονται έτσι. 'Εξαλλου δέν είναι ἄρρωστος πιά καί δέν ᔁχει νόημα ἐκδρομή στή Θάλασσα χωρίς μπάνιο.

Σάν ᔁφευγαν, ή μητέρα τούς ᔁβγαλε ὡς τήν πόρτα, μά γυρίζονταις εἴδε τό συρτάρι σπασμένο καί τό μπανιερό ἔλειπε.

'Ο πατέρας ᔁγινε ᔁξω φρενῶν. 'Η εύθυνη τοῦ γονιοῦ φούντωσε μέστα του κι ἡ ἀπόφαση πάρθηκε στό λεφτό. "Ετρεξε ὡς τό σταθμό καί γύρισε πίσω τό γιό του.

— Πάρτε τό μπανιερό, ἀφοῦ ἐπιμένετε, κι ἀφῆστε με νά πάω στήν ἐκδρομή μου, εἴπε κλαίγοντας δ 'Αντρέας.

'Ο πατέρας δέν ἦταν θυμωμένος. Κι αύτό ἵσια ἵσια ἦταν τό φοβερότερο. Ἡταν ψύχραιμος, τρυφερός, μά ἀμείλικτος*, ἀποφασισμένος.

— "Οχι, παιδί μου, δέν μπαίνει πιά ζήτημα μπανιεροῦ. "Εσπασες τῆς μητέρας σου τό συρτάρι, παραβίασες κάτι πού δέν ἦταν δικό σου, ᔁκαμες μιά κακή πράξη. 'Η τιμωρία σου θά 'ναι νά χάσεις τήν ἐκδρομή σου. "Ελα στό σπίτι, μαζί μου.

'Η Λίζα ᔁβαλε τά κλάματα, ἥθελε νά γυρίσει μέ τόν 'Αντρέα, μά δ πατέρας στάθηκε καί σ' αύτό αὐστηρός.

— 'Η Λίζα θά πάει στήν ἐκδρομή της!

— Είναι σύμφωνη κι ἡ μητέρα μου σ' αύτό; ρώτησε δ 'Αντρέας.

— Πήραμε μαζί τήν ἀπόφαση, ἀποκρίθηκε δ πατέρας.

Σάν γύρισε σπίτι, δ 'Αντρέας μπήκε στήν κάμαρά του κι ἔπεσε στό κρεβάτι του. 'Η καρδιά τῆς μητέρας σπαραζόταν ἀκούγοντας τούς λυγμούς του. Μά ἔπρεπε νά τήν κάμει πέτρα αύτή τήν καρδιά. Καθώς είχε περάσει ἀπό μπροστά της, τῆς είχε φωνάξει:

— Μᾶς λένε λοιπόν ψέματα στό σχολεῖο πώς οι γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους;

Πήγε στήν πόρτα, φώναξε τόν 'Αντρέα, μά δέν τῆς δόθηκε ἀπάντηση ἄλλη ἀπό τούς λυγμούς του.

*ἀμείλικτος: σκληρός καί ἀμετάπειστος

“Οταν κουράστηκε πιά νά κλαίει, ό ‘Αντρέας άνάδευε* μέ πικρία τίς σκέψεις του. Τά παιδιά θ’ άρμενίζαν τώρα γιά τό νησί, τραγουδώντας. ‘Η Λίζα θά ’χει ξεχάσει τή λύπη της καί θά γελά μέ τίς άλλες κοπέλες. Δέ θά τό συγχωρήσει ποτέ αύτό στούς γονεῖς του. ‘Εγωιστές! ”Επρεπε νά περάσει τό δικό τους, κι άς σπαραζόταν ό γιός τους... Δέν τόν πονοῦσαν, δέν τόν άγάπησαν, δέν τόν πόνεσαν ίσως ποτέ!

Κι ήταν κι ή μητέρα σύμφωνη, ή μητέρα! “Απλωσε τό χέρι καί πηρε τό δεμένο τετράδιο πού τοῦ ’χε χαρίσει.

— Αύτό είναι τό ήμερολόγιο μου, ‘Αντρέα, τοῦ είχε πεῖ. ”Εγραφα έδω τά αἰσθήματά μου, καθώς σέ μεγάλωνα φύλαξέ το, παιδί μου, κι άν κάποτε άμφιβάλλεις γιά τήν άγάπη μας, διάβασέ το. ”Εκεϊ θά δεῖς τί χαρές καί τί πόνους μᾶς έχεις δώσει.

Μηχανικά γύρισε τό πρώτο φύλλο: «Τό ήμερολόγιο μᾶς μητέρας». ”Αρχισε νά διαβάζει τίς πρώτες σελίδες:

«...Χτές βράδυ, στίς έννιάμισι, ήρθες στόν κόσμο, άγόρι μου! Δυό μέρες καί δυό νύχτες σέ καρτεροῦσα μέσα στούς μεγαλύτερους πόνους καί στήν πιό φοβερή άγωνία. Δέ μ’ ένοιαζε πώς πονοῦσα, πώς σπάραζα — φοβόμουν γιά τή ζωή σου. ”Υστερά άπο κάθε φριχτό πόνο ρωτοῦσα άνήσυχη τό γιατρό, πού παρακολουθοῦσε μέ τό άκουστικό τούς σφυγμούς σου:

— Πῶς είναι, γιατρέ μου, είναι καλά;

— Μή νοιάζεσαι, μοῦ ’πε, είναι ένας γερός παίδαρος. Φόβο δέν έχει.

Καί δεχόμουν μέ καρτερία τόν άλλο πόνο πού άρχιζε. ”Ήταν μιά δύσκολη περίπτωση κι έπρεπε νά γίνει έπεμβαση.

— Κάμετέ με κομμάτια! Φώναξα, μά θέλω γερό τό παιδί μου!

...Τρεῖς μῆνες κι έντεκα μέρες έχουν περάσει. Είσαι ένα γερό άγόρι στό πράσινο καροτσάκι σου, μέσα στόν κήπο. Κλοτσάς άδιάκοπα τά σκεπάσματα καί τινάζεις ψηλά τά ροδαλά ποδαράκια σου — μιά κίνηση δλος άπο τήν κορφή ώς τά νύχια.

Γλυκό μου παιδάκι, είσαι ώραιο σάν δλα τά παιδιά στής μανούλας τά μάτια. Δέ θέλω νά γελαστώ σάν άνόητη καί νά πιστέψω

ἀναδεύω: άνακατεύω

πώς είσαι τό δύδο θαῦμα τοῦ κόσμου, γιατί αὐτό δέν εἶναι μόνο δικό σου προνόμιο. Μά πῶς μπορῶ νά μή χαρῶ τά δυό φωτεινά μάτια, πού πήρες ἀπό τόν πατέρα σου καί πού καθρεφτίζουν ἀπό τώρα μιά τρυφερή ψυχή; Πῶς νά μήν τό προσέξω τό ζαχαρένιο χαμόγελό σου, πού κλείνει γιά μένα ὅλο τό φῶς κι ὅλη τή γαλήνη τῆς ἄνοιξης;

... Πέρασαν εἴκοσι μέρες πού ύποφέρεις ἀπό ἐντερικά. Τό προσωπάκι σου μίκρυνε, τά ποδαράκια σου γίναν κλωστές. Κοντέύεις ἐνός χρόνου κι είσαι μόνο ὀκτώ κιλά. 'Ο πατέρας σου πήγε ἀπελπισμένος σήμερα στό γιατρό:

—'Απ' αὐτά τά ὀκτώ κιλά κρεμόμαστε ὅλοι στό σπίτι, γιατρέ μου...

Μᾶς ἔχει τρελάνει ἡ σκέψη πώς μπορεῖ νά σέ χάσουμε.

'Επιτέλους τό αἷμα σταμάτησε. 'Αρχίζεις νά δυναμώνεις. Τό κέφι σου ξανάρχεται λίγο λίγο. «Μαμεμέλα!» φωνάζεις κάθε πρωί· κι δταν σέ κοιτῶ τρυφερά καί σοῦ λέω «γιόκα μου!», προσπαθεῖς νά μέ μιμηθεῖς: «'Οκα μου!» λέσ, καί δείχνεις μέ καμάρι τήν κοιλιά σου. "Ας ἥτανε νά φυλάξω κάθε σου λέξη, κάθε φρασούλα σου! Κι ὅχι ἔτσι ξερά, ὅπως τήν παίρνουν τ' αὐτιά, μά μέ τή δροσιά της καί τή χάρη της, ὅπως τήν προφέρουν τά χείλη σου. Νά 'ταν νά 'κλεινα σ' ἐκείνη τή λέξη «μανάνα!», πού λέσ, τό στρογγυλό κατακόκκινο καί σγουρό στοματάκι σου! Νά σέ παρακολουθῶ στήν ἔξελιξή σου. Καί νά 'ναι κανονική κι ἀνεμπόδιστη. Τί ἀποπλήρωση!* Δέ χρειάζομαι τίποτ' ἄλλο. Κι είσαι ἔνα τόσο δά πλασματάκι, πού ἀντέχουν δυό χέρια νά τό γυρίζουν σ' ὅλες τίς κάμαρες τοῦ σπιτιοῦ ἀπό τό πρωί ὡς τό βράδυ...»

* * *

Κάτι σάν κόμπος ἀνέβαινε στό λαιμό τοῦ 'Αντρέα. Πόσες δικές τους, καταδικές τους στιγμές, πού αὐτός δέν τίς ἤξερε, ἃν καί τίς εἶχε ζήσει καί τίς εἶχε πληρώσει τόσο ἀκριβά ἡ μητέρα. Κί ὅμως ἡ ἴδια αὐτή τόν τιμωροῦσε τόσο σκληρά σήμερα. "Ισως γιατί δέν ἦ-

ἀποπλήρωση: ἔξοφληση

τανε πιά στά χέρια της τό άνυπεράσπιστο έκεινο μωρό που τής
ἄλλαξε τή ζωή. Γιατί νά μεγαλώσει λοιπόν, σάν ήταν νά μήν τόν
ἀγαποῦν πιά οι γονεῖς του; Γιατί νά μήν είναι άκόμα «όκτώ κιλά»,
ἀδυνατισμένος άπό τά έντερικά, νά τόν πηγαινοφέρνει ή μητέρα
στήν άγκαλιά της άπό τή μιά κάμαρα ώς τήν άλλη, γιά νά τόν πά-
ρει ό ύπνος;

Είδε τούς φίλους του καί τή Λίζα στό γαλανό άκρογιάλι τής Σα-
λαμίνας. Θά κολυμποῦσαν, θά πήγαιναν μέ τή βάρκα, θά ξάπλω-
ναν στή ζεστή άμμο. Κι αύτός ήταν πεσμένος σ' ένα κρεβάτι καί
τρανταζόταν άπό τούς λυγμούς... «Οχι, δέν μπορεΐ νά τόν άγα-
πούσε πιά ή μητέρα! Πεισματωμένος, γύρισε τά φύλλα καί διά-
βασε πρός τό τέλος:

«...Είσαι έξι χρονών άγοράκι, ’Αντρέα μου! Πόσες φουρτούνες
περάσαμε... Παιδί μιᾶς τρικυμισμένης έποχής, μεγαλώνεις μέσα
στή σκλαβιά καί στήν άγωνία. Τ' άγρια στοιχειά τοῦ βορρᾶ κατέ-
βηκαν νά πνίξουν τόν τόπο μας. Χειμώνας καί νά σαι ύποχρεω-
μένο νά κατεβαίνεις μαζί μας, νά ξενυχτᾶς στό ύγρο ύπόγειο, ξυ-
πνημένο άπό τή σειρήνα στό ζεστό σου κρεβάτι. Τήν τρέμεις καί
τή μισεῖς τόσο αύτή τή στριγγλή φωνή, πού, όταν τήν άκοῦς, χώ-
νεις τά δάχτυλά σου στ' αύτάκια σου, ώσπου νά τελειώσει τό φο-
βερό μήνυμά της. Καί μέ τί χαρά τήν άκοῦς τή δεύτερη φορά!
«Λήξη, μανούλα, λήξη!» καί τρέχεις καί ξαναπέφτεις στό κρεβα-
τάκι σου. Πεινάμε. Ό πατέρας έχασε δέκα κιλά καί τρέμω μήν
πάθει... Γιά σένα πασκίζουμε, νά μή στερηθεῖς τίποτα. Σοῦ φυ-
λάμε τή ζάχαρη, τό ρυζάκι καί ποῦ καί ποῦ σοῦ άγοράζουμε καί
κανένα αύγο. Μά, άχ! δημάρτινος μου, κείνα τά ποδαράκια πού δέ
χοντραίνουν, κείνα τά μάγουλα πού δέν κοκκινίζουν... Θά σέ
σώσω άπ' όλην αύτή τή Θύελλα, ’Αντρεάκη; Θά σέ ίδω μέ τή ση-
μαιούλα στό χέρι, μαζί μέ τ' άλλα παιδάκια τής γειτονιᾶς, νά γιορ-
τάζεις τή νίκη τής είρήνης;

...Χτές είχες τά γενέθλιά σου. Φτιάσαμε ένα κέκ μέ σταφίδες.
«Νά δεῖς τό γιό σου, δπως έπιθυμεῖς!» μοῦ εύχήθηκαν. Δέν έπι-
θυμῶ τίποτα άλλο, μόνο νά μεγαλώσει, νά δώ τό χεράκι του νά
διπλώνει κοντά στά δάχτυλα. Εύχομαι σάν θά νιώσεις τόν κόσμο,
άγόρι μου, νά μή γνωρίσεις αύτό τό τέρας πού λέγεται Πόλεμος

καί πού φαρμακώνει τώρα τήν παιδική σου ήλικια μέ φρίκη καί μέ τήν πείνα.

...Θέλεις καί τό τελευταῖο ἀγαπημένο σου παιχνίδι; Εἶναι νά κάνετε τό βαπόρι μέ τόν πατέρα. Ἐκεῖνος πέφτει στό κρεβάτι ἀνάσκελα, ἐσύ σκαρφαλώνεις καί κάθεσαι στήν κοιλιά του καί δίνοντάς του τή ροκάνα* τοῦ λέσ:

— Κάνε μου τό βαπόρι, πατέρα!

Κι ἀρχίζει ἡ ιστορία! Ἡ ροκάνα γίνεται προπέλα* πού γυρίζει, κι ὁ πατέρας καπετάνιος πού δίνει τά παραγγέλματα· πότε πότε τά ξαναλέές κι ἐσύ, σάν ναυτάκι:

— Μόλα κάβο! Πρόσω ἀργά! Πρόσω ὀλοταχῶς!

Καί νά, σηκώνουν τήν ἄγκυρα, γκρρρ-ντάκ!, καί κινᾶ τό βαπόρι καί πάει, πάει, πάει καί συναντᾶ ἔνα ἄλλο καράβι στή μέση τῆς θάλασσας καί τό χαιρετάει, βού ού ού!, καί κάνει καί τ' ἄλλο ἀπό μακριά, βού ού ού!, ύπόκωφα* καί σβησμένα. Κι ἐνῶ ἔξακολουθεῖ τό ταξίδι, συμβαίνουνε μύρια δσα. Καθετί γίνεται ἥχος καί κάνει τά φωτεινά ματάκια σου νά στρογγυλεύουν. Γίνεται τρικυμία, τά κύματα σπάζουν στά πλευρά τοῦ πλοίου, τά σκοινιά τρίζουν, σφυρίζουν πανιά κι ἀντένες, καί γύρω τριγύρω ἀντιβουίζει ὁ κόσμος. «Υστερά γίνεται γαλήνη κι ἀκούγεται μόνο ὁ ἥχος τῆς μηχανῆς, χλάπα χλόπ, χλάπα χλόπ. Κάποτε τό θυμᾶται ὁ καπετάνιος πώς εἶναι πόλεμος κι ἔνα ἀεροπλάνο στριφογυρίζει πάνω ἀπό τό καράβι, βζνν!, κι ἀρχίζουν τά ἀντιαεροπορικά, ντάν! ντάν! ντάν!, κι ἐπιτέλους ἡ βόμβα σκεπάζει μέ τό δαιμονισμένο της «κλιάου!» δλους τούς ἥχους. Μά τό καράβι τοῦ καπετάνιου ποτέ δέν παθαίνει τίποτε κι δλο προχωρεῖ, χλάπα χλόπ!, καί φτάνει στήν Κρήτη.

«Ολος ὁ κόσμος ἔχει νά κάμει μέ τό χαριτωμένο αὐτό παιδάκι, πού πήγε πρώτη φορά στό χωριό τῆς μανούλας, κι δλοι τό κερνούν λουκούμια καί λιχουδιές.

Κι ὁ πατέρας καθίζει κι ἐκεῖνος νά ξεκουραστεῖ. Μά τό ναυτάκι,

ροκάνα: ξύλινο κρόταλο

προπέλα: ἔλικας

ύπόκωφα: σάν ἀπό μεγάλο βάθος

σκαρφαλωμένο πάνω στό σπομάχι, τοῦ φωνάζει «πάλι!». Καί τό πλοϊο ξαναρχίζει τήν ίδια πορεία...

* * *

‘Ο ’Αντρέας κλείνει τό τετράδιο μ’ ἔνα χαμόγελο. ‘Η Θλίψη, κείνη ἡ ἀφόρητη Θλίψη, ἔχει λουφάξει... Ξαναζεῖ τίς παιδιάτικες τρέλες του μέ χαρούμενη σκέψη κι ἡ καρδιά του εἶναι γεμάτη ἀγάπη καί τρυφερότητα.

‘Η πόρτα ἀνοίγει. ‘Η μητέρα, νομίζοντας πώς κοιμᾶται, πηγαίνει κοντά του, σκύβει καί τόν φιλεῖ. ‘Ο ’Αντρέας ἀνοίγει τά μάτια.

— “Ακουσε, ’Αντρέα! τοῦ λέει ἡ μητέρα. Τό μεσημέρι θά φύγουν δύο ἄλλα παιδιά γιά τή Σαλαμίνα. ‘Ο πατέρας πῆγε καί τούς εἴπε νά περάσουν νά σέ πάρουν. ”Ελα, καλό μου, καί μήν πικράνεις ποτέ πιά τή μητέρα καί τόν πατέρα. Πονέσαμε ποιό πολύ ἐμεῖς πού σέ τιμωρήσαμε. Μά ἐλπίζω νά τό κατάλαβες πώς ἔπρεπε, ’Αντρεάκη.

“Ενας λυγμός γίνεται φιλί καί δυό μπράτσα σφίγγουν τό λαιμό τῆς μητέρας.

— Δέν εἶναι λοιπόν ψέμα αὐτό πού μᾶς λένε στό σχολεῖο, πώς οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους!

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

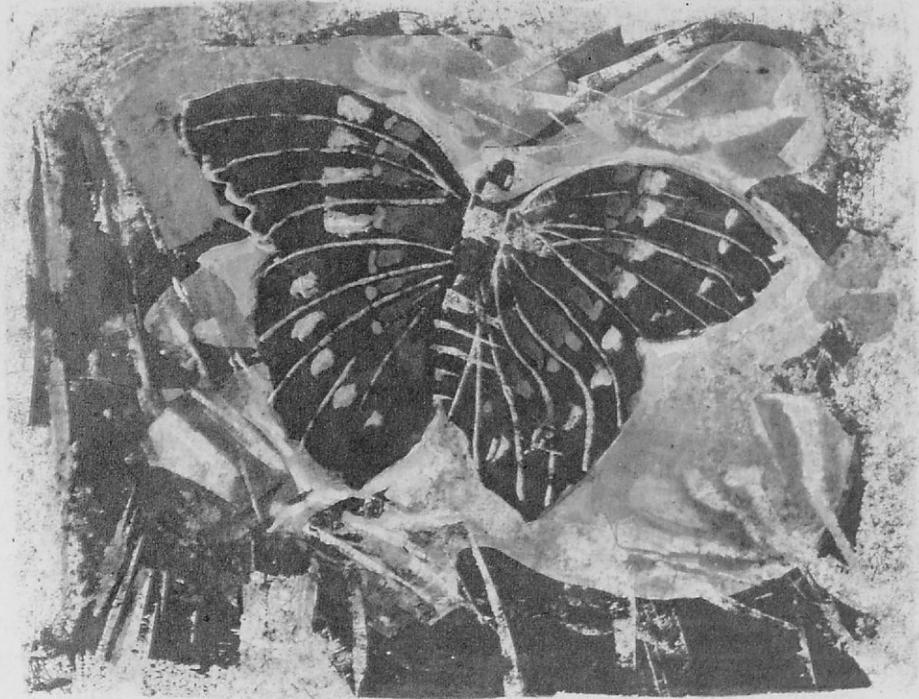
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

“Ενας συμμαθητής σου ἔβγαλε ἀπό τό δίγυμα αὐτό μιά περιληψη, τή βασική του ἰδέα καί μιά μερικότερη ἰδέα. Άλλα δέ θά τά βρεῖς μέ τήν ίδια σειρά παρακάτω. Διάβασέ τα καί συζήτησε μέ τούς συμμαθητές σου ποιό εἶναι ποιό:

— “Άν μποροῦσαν τά παιδιά νά ἔβλεπαν μέ τί στοργή καί ἀφοσίωση, φροντίδες καί καρδιοχύπια, ἀπό τήν ἀρχή τῆς ζωῆς τους τά μεγάλωσαν οἱ γονεῖς τους, δέ θά ἀμφέβαλλαν ποτέ γιά τήν ἀγάπη τους, ἔστω καί ἀν κάποτε φάνηκαν αύστηροι ἀπέναντί τους καί τά τιμώρησαν.

— Τά παιδιά συχνά πιστεύουν ὅτι οἱ γονεῖς τους εἶναι πολύ αύστηροί, ἀκόμη καί ἄδικοι, ἀπέναντί τους, χωρίς νά σκεφθοῦν μέ ψυχραιμία μήπως εἶναι πρός τό συμφέρον τους πού δέν τούς ικανοποιοῦν δλες τίς ἐπιθυμίες.

— “Οταν δέ τιμωρημένος ἀπό τούς γονεῖς του ’Αντρέας διάβασε τό ήμερολόγιο πού κράταγε γι’ αὐτόν ἡ μητέρα του, δην φαινόταν μέ τί φροντίδες καί μέ τί λατρεία τόν μεγάλωσαν, κατάλαβε ὅτι πραγματικά δέν ἦταν ψέμα αὐτό πού τούς ἔλεγαν στό σχολεῖο, πώς οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τά παιδιά τους.

53. ΞΥΠΝΗΣΕΣ, ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ;

Ξύπνησες, κοριτσάκι;
Ξύπνησε ό ήλιος.
Μπήκαν μπροστά τά μοτεράκια
τῶν χρυσῶν σπόρων.
'Ακοῦς;
Τέσσερις μαργαρίτες
τροχοί σ' ένα άμαξάκι —
σοῦ κουβαλοῦν πολλά
καλούδια καί καλά.

Τέσσερα χελιδόνια-τσαγκαρόπουλα
πάνω κάτω, πάνω κάτω
πηγαινέλα
τραβᾶνε τίς μακριές κλωνιές,
τίς άργυρές,
μιᾶς καλοκαιριάτικης βροχούλας
καί σοῦ ράβουν — γειά χαρά σου —
τά γαλάζια πέδιλά σου.

Μέλισσες τρυγᾶν, τρυγᾶν
τά ξανθόχρυσα λουλούδια,
καί σοῦ φτιάχνουν καί σοῦ φτιάχνουν
(ἀνοιξε τό χέρι σου)
σοῦ 'φτιαξαν τό μέλι σου.

Μιά μουγγή, κοντόχοντρη — δέες — μιά άστεία χελώνα
κόβει ἔνα κομμάτι φῶς στρωτό,
γαλανό καί γελαστό,
ἀπ' τό ρυάκι
στό κρεμάει στήν κούνια σου
καθρεφτάκι,
γιά νά κοιταχτεῖς
καί νά χτενιστεῖς.

"Ένα ἀγαθό, στρογγυλοπρόσωπο ψωμί,
μέσα στή χρυσή
τοῦ καλοκαιριοῦ κουζίνα
βράζει, βράζει (άκοϋς πῶς βράζει,
σάν νά παίζουν μαντολίνα),
τ' ἀγαθό ψωμί
(πῶς γελοῦν τά μάτια τά μεγάλα σου)
σοῦ 'βρασε τό γάλα σου.

Τά κυκλάμινα στυλώνουνε τ' αύτάκια τους
σάν τριανταφυλλένια γαϊδουράκια,
γιά ν' ἀκούσουν τί θά πεῖς
μέσα στό χωνάκι τῆς σιωπῆς.

Κι ώς άνασηκώνεις τό χεράκι
φτιάχνεις ἔνα γεφυράκι
κι ἀπό κάτω του περνᾶνε, σεργιανᾶνε
κύκνοι - κρίνοι,
κρίνοι - κύκνοι.

Δυό μικρούλια, δυό ἄγγελούδια,
κεῖνα τά ἵδια πού σοῦ στεῖλαν τά φτερά τους,
σοῦ κουρντίζουν τά τρενάκια
κάτω ἀπ' τίς ζητωκραυγές τῶν κρίνων
μέσες στίς ράγες τῶν ἀχτίνων.

Κι ἡ μητέρα σου σέ βλέπει καί σωπαίνει
κι εἶναι μιά μικρή οἰκουμένη.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Όπως καί στά νανουρίσματα τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὁ ποιητής ἐπι-
στρατεύει λουλούδια, πουλιά καί ἄλλα ζῶα καί ἀντικείμενα γιά νά παιζουν παι-
χνίδια καί νά κρατήσουν συντροφιά στήν κορούλα του πού ξύπνησε στήν κού-
νια της.

Ποιά λοιπόν εἶναι αὐτά καί μέ τί τρόπο:

- Τῆς κουβαλοῦν καλούδια.
- Τῆς ράβουν τά γαλάζια πέδιλά της.
- Τῆς φτιάχνουν τό μέλι της.
- Τῆς κρεμοῦν ἔνα καθρεφτάκι νά χτενιστεῖ.
- Τῆς βράζουν τό γάλα της.
- Τῆς κουρντίζουν τά τρενάκια.
- Προσέχουν ν' ἀκούσουν τά λογάκια της.

Τό ἴδιο τό κοριτσάκι πῶς ἑκδηλώνει τή χαρά του;

2. Δίπλα στό κοριτσάκι κάθεται ἡ μητέρα, ἡσυχή καί εύχαριστημένη πού τό
βλέπει εύτυχισμένο. Πῶς τή λέει τή μητέρα ὁ ποιητής: Πῶς τή βρίσκεις τή
φράση πού χρησιμοποιεῖ;

54. ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

Δέν ἦταν πρῶτος στά μαθήματα, οὕτε στό τρέξιμο, οὕτε στό πήδημα. Στήν τάξη δέν τόν πρόσεχε κανείς ίδιαίτερα, δέν εἶχε ἀκούσει ἔνα μπράβο, καί στά διαλείμματα, ἃν ἔπαιζε, ἦταν πάντα μαζί μ' αὐτούς πού φτιάχνουν μιάν δμάδα. Ποτέ δέν ἦταν ἀρχηγός. Ἀρχηγός ἤμουν ἐγώ, ἦταν δέ Πότης, δέ Βαγγέλης. Ἐμεῖς κανονίζαμε πότε θά παίζουμε πόλεμο ἢ κλέφτες κι ἀστυνόμους, ἐμεῖς εἶχαμε τό προνόμιο νά λέμε ιστορίες. Οι ἄλλοι ἄκουγαν. "Όλο γιά κατορθώματα τούς λέγαμε, ἡρωισμούς, παλέματα, πετροπόλεμους, μονομαχίες. Καί ὅλα φανταστικά! Τό ξέραμε πώς δέν ἦταν ἀλήθεια αὐτά πού λέγαμε, ποτέ δέν εἶχαν γίνει τέτοια πράγματα στό χωρίο μας, μά αὐτό δέν εἶχε καμιά σημασία.

Τό χωρίο μας ἦταν ἥσυχο καί εἰρηνικό, κι ἃν εἶχαν ἔγνοιες οἱ πατεράδες μας γιά τόν πόλεμο καί τίς δουλειές, ἐμεῖς δέν παίρναμε εἰδηση. "Άλλα μᾶς γέμιζαν τήν ψυχή. Μιλάγαμε γιά τό Μεγαλέξαντρο καί γιά τόν Κολοκοτρώνη καί γιά τόν Παῦλο Μελά, σάν νά ἦταν ἐκεῖ δίπλα μας καί νά συνεννοούμαστε μαζί ἵσος πρός ἵσον, καί γινόμαστε ἔνα καί τά πιστεύαμε πώς ἦταν ἀλήθεια δσα λέγαμε. "Ασε πιά αὐτούς πού μᾶς ἄκουγαν!

Μιλάγαμε ἀκόμη καί γιά φαντάσματα! Μᾶς ἄρεσαν οἱ ἄγριες ιστορίες πού ἀνακατεύονταν οἱ ύπερφυσικές δυνάμεις, δλοι κάτι εἶχαμε δεῖ, δλο καί κάτι εἶχαμε ἀκούσει. Καί τό δειλινό, τήν ὥρα πού μεγάλωναν καί βάραιναν οἱ ἵσκιοι, δλο σ' αὐτά γύριζε ἡ κουβέντα μας. Ἀνατριχιάζαμε κρυφά, μά κανένας δέν τ' ὅμολογοῦσε. Καί οἱ ἀρχηγοί τό διο σάν τούς ἄλλους. Γιά ἔνα φιλότιμο ζεῖ κανείς σ' αὐτό τόν κόσμο. Βεβαιώναμε καί δρκιζόμαστε πώς, ἃν χρειαστεῖ, πᾶμε νύχτα στό νεκροταφεῖο, πᾶμε καί στό στοιχειωμένο μύλο νύχτα, πᾶμε καί στή βρύση μεσημέρι, τήν ὥρα πού χορεύουν οἱ νεράιδες. "Ολα τά μπορούσαμε ἐμεῖς, καί οἱ ἄλλοι θαύμαζαν. Καί ἔτσι καθώς εἴμαστε μαζεμένοι δέ ἔνας κοντά στόν ἄλλον, ἴσως στ' ἀλήθεια καί νά τό πιστεύαμε πώς τά μπορούσαμε δλα αὐτά! "Ολα; "Ολα!

Δέν ξέρω πώς βγῆκε τότε ἡ φήμη, κάτι σάν ψίθυρος ἀκαθόριστος στήν ἀρχή, πού δλο καί φούντωνε στόν κόσμο μας: "Ο Ἄ-

ντρέας φοβᾶται! 'Ο 'Αντρέας δέν πάει νύχτα στό νεκροταφεῖο, ἀν χρειαστεῖ!

Ήταν στήν όμάδα μου, καί ή προσβολή ήταν γιά δλους μας βαριά. Τόν πήρα παράμερα μιά μέρα καί τοῦ εἶπα αύστηρά σάν άρχηγός:

— Φοβᾶσαι, βρέ, ἀλήθεια εἶναι πώς φοβᾶσαι στά σκοτάδια;

Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωση πώς δέν κατέβασε τά μάτια. Κοκκίνισε μονάχα ὡς τ' αὐτιά, σάν νά φαγε δυό μπάτσους.

— Ναί, ἔκαμε ἥσυχα, ὅπως ὅλα του. Φοβᾶμαι, τή νύχτα ἀγριεύομαι, δέν τό θέλω!

— Φτοῦ σου, νά χαθεῖς! τοῦ ἔκαμα περιφρονητικά. Μονάχα τά κορίτσια, βρέ, φοβοῦνται!

Ήταν μεσημέρι, ἥλιος καί φῶς σέ δλη του τή δόξα. Πώς νά θυμηθώ λοιπόν κι ἐγώ τούτην τίν ώρα πώς τή νύχτα κι ἐγώ φοβούνται κι ἀγριευόμουντα σάν κι αὐτόν, κι ἀπόφευγα νά βγῶ ἔξω στήν αὐλή; Εἶναι νά τά θυμᾶται κανείς αὐτά ἢ νά τά κρύβει σάν ἀμάρτημα φοβερό;

'Ενω τοῦτος ἔδω, μάτια μου, τό ἔλεγε ἔξω φωνή: «Φοβᾶμαι, δέν τό θέλω!» 'Από τότε πού ξηγηθήκαμε, τόν ἀποφεύγαμε. Μιά φορά ό ξάδερφός μου ό Γεωργής, ό πιτσιρίκος, τόν φώναξε δυνατά μπροστά στούς ἄλλους: Φοβητσιάρη, φοβητσιάρη! Μά ό 'Αντρέας δέν ἔδειξε πώς προσβλήθηκε, οὔτε θύμωσε, οὔτε χύμηξε νά δείρει τό μικρό, ὅπως θά ἔκανε ό κάθε ἔνας πού ἥθελε νά ἔχει ἔνα ὄνομα σ' αὐτόν τόν κόσμο. "Άλλαξε δρόμο κι ἔκαμε πώς δέν ἄκουσε. Χάλια δηλαδή! Δέν τόν λογαριάζαμε πιά γιά δικό μας, κι οὔτε μᾶς ἔλειψε δά...

* * *

Καί μιά μέρα ἀναποδογυρίστηκε ό κόσμος ὅλος! "Όλα ό, τι πιστεύαμε γκρεμίστηκαν ἔτσι σέ μιά στιγμή καί τό ξάφνιασμά μας ήταν μεγάλο, τόσο πού γιά καιρό χάσαμε τά νερά μας καί δέν ξέραμε πιά τί νά πιστεύουμε καί τί ὅχι.

Μπῆκε ό δάσκαλος στήν τάξη ἔνα πρωί καί δέν κοίταξε κανέναν ἀπό μᾶς τούς πρώτους μαθητές, ὅπως τήν κάθε μέρα. Κοίταξε αὐτόν, τόν 'Αντρέα!

— Δέν έπρεπε νά ρθεις στό σχολεῖο σήμερα, τοῦ εἶπε στοργικά. "Επρεπε νά ξεκουραστεῖς..."

Αύτός δέ μίλησε. Τότε ό δάσκαλος γύρισε σ' έμᾶς ὅλους και εἶπε:

— Τή νύχτα ό Αντρέας δέν κοιμήθηκε καθόλου. Άρρωστησε ό πατέρας του καί πήγε νά φέρει τό γιατρό. Μά ό γιατρός δέν ḥταν στό χωριό ἀπόψε, γι' αὐτό χρειάστηκε νά πάει ως τά Δέντρα, γιά νά τόν βρεῖ καί νά τόν φέρει. Γι' αὐτό τοῦ εἴπα πώς δέν έπρεπε νά ρθεῖ στό μάθημα σήμερα... Νά κοιμηθεῖς τό μεσημέρι, παιδί μου.

Ποτέ ἄλλοτε δέν εἶχε μιλήσει ἔτσι ό δάσκαλος σ' έμᾶς. Τό νιώθαμε, όλα τά ἄριστα καί τά μπράβο πού εἴχαμε ἐμεῖς οἱ πρῶτοι ως τότε, χλώμιαζαν καί χάναν τήν ἀξία τους πλάι σ' αὐτή τήν ἔγνοια πού ἔβαζε τώρα γιά τόν ὕπνο τοῦ Αντρέα.

"Επειτα ἄρχισε τό μάθημα, μά κανείς δέν εἶχε νοῦ ν' ἀκούσει. "Ἐβρεχε ἔξω σιγανά, κι ὅλων ἡ σκέψη ḥταν στή χτεσινή τή νύχτα, πού ἐρχόταν ἡ μπόρα ἡ μεγάλη, κι ἀστραφτε καί βροντοῦσε καί φύσαγε ό ἀέρας νά ξεριζώσει δέντρα καί κλαριά, πῆρε σκεπές καί γκρέμισε πεζούλια... Κείνη τήν ώρα ό Αντρέας — πού τό ἔλεγε δῆσα φωνή πώς ἀγριεύεται στά σκοτάδια — περπάταγε όλομόναχος νά φέρει τό γιατρό. Τόν ξέραμε τό δρόμο ως τά Δέντρα. Τόν ξέραμε καλά. Πέρναγε ἀπ' τόν παλιό τό μύλο! Κι ἀν τήν ἡμέρα εἴναι μιά χαρά ό περίπατος κάτω ἀπό τά δροσερά πλατάνια, ἀπό τό δειλινό καί πέρα καί οι μεγάλοι ἀκόμη, ἀγωγιάτες, ἀντρες θηρία σωστά, ἀπόφευγαν νά περάσουν. Κράταγε ό τόπος! "Ολοι τό λέγανε αὐτό κι ὅχι μονάχα ἐμεῖς. 'Ο Αντρέας πέρασε όλομόναχος, ἔφερε τό γιατρό, ἔγιανε τόν πατέρα του. 'Εμεῖς κοιμόμαστε ἥσυχοι κι ἀσφαλισμένοι κι όνειρευόμαστε κατορθώματα, ἐνῶ αὐτός περπάταγε όλομόναχος... Τόν ἔβλεπα τώρα ἀπό τό πλάι, μικροκαμψένο, ἀδύνατο, ἀσήμαντο ὅπως πάντα, καί δέν μποροῦσα νά τό χωνέψω. "Αν δέν εἶχε ἔρθει ὁ γιατρός, πού ḥταν κάτι χειροπιαστό, δέ θά τό πίστευα κι ἄς τό λεγε ό δάσκαλος.

Στό διάλειμμα πήγα κοντά του — ḥταν κάποτε στήν όμάδα μου, ἥμουν ἄλλοτε ἀρχηγός του.

— Εἶδες, τοῦ εἴπα, μᾶς κορόιδευες όλους τόσον καιρό. Δέν φοβήθηκες διόλου χτές τή νύχτα!

— Φοβήθηκα! Ποιός τό είπε πώς δέ φοβήθηκα; έκαμε νυσταγμένα κι ἔφυγε.

Ναί, ό κόσμος εἶχε ἀναποδογυριστεῖ καί δέν μπορούσαμε νά τό χωνέψωμε. Χρυσό τόν κάναμε νά μᾶς διηγηθεῖ τί εἴδε στά σκοτάδια, τί ἄκουσε, πῶς εἶναι νά πορεύεσαι τή νύχτα μέσα στή θύελλα, όλομόναχος σέ μέρη πού καί τά σκυλιά λουφάζουν τρομαγμένα. Ποτέ δέ μίλησε γι' αὐτά.

Τήν Κυριακή, σάν ἔγινε ό πατέρας του δλότελα καλά, ἥρθαν, στήν ἐκκλησία οι δυό τους. Φοροῦσε μακρύ παντελόνι ό Ἀντρέας· παρόλη τους τή φτώχεια τοῦ τό πῆρε ό πατέρας του όλοκαίνουριο καί τό ἔβαλε πρώτος αὐτός ἀπό ὅλους μας. Στάθηκαν κοντά στούς ἐπιτρόπους καί μετά ὅλοι τούς χαιρέταγαν σάν νά ἦταν πρόσωπα ἐπίσημα. Κι ό Ἀντρέας ἐκεῖ μέ τούς γέροντες, μέ τούς μεγάλους, μέ τούς προεστούς. Εἶχε γίνει ἀντρας σέ μιά νύχτα. Αύτό ὅλοι τό καταλάβαιναν καί τό παραδέχονταν.

Γίναμε φίλοι μέ τόν Ἀντρέα ἀπό τότε σάν ἀδέρφια. Τόν ξαναστήσαμε μαζί στόν κόσμο μας. Καί στάθηκε γιά μένα ό ἡρωάς μου, δίπλα στό Μεγαλέξαντρο καί στόν Κολοκοτρώνη. Μά αὐτός ποτέ δέ μίλαγε γιά ἡρωισμούς καί γιά ἄγριες ιστορίες καί γιά κατορθώματα, ἐπέμεινε μάλιστα ως τό τέλος πώς φοβόταν κι ἄγριευόταν τά σκοτάδια!

ΓΑΛΑΤΕΙΑ ΣΑΡΑΝΘ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Βγάλαμε γιά σᾶς τή βασική ίδέα τοῦ διηγήματος καί κάμποσες μερικότερες. Ἐκείνο πού ἔχετε νά κάμετε, ἔσύ καί οί συμμαθητές σου, εἶναι:

(α) Νά ξεχωρίσετε τή βασική ίδέα.

(β) Νά σημαδέψετε τίς περικοπές ἐκείνες τοῦ διηγήματος ἀπ' όπου βγαίνει καθεμιά ἀπό τίς μερικότερες ίδέες.

— Στά παιδιά ἀρέσει νά φαντάζονται τόν ἑαυτό τους προικισμένο μέ έξαιρετικές δυνάμεις καί νά τόν ταυτίζουν μέ θρυλικά πρόσωπα.

— Τά παιδιά, ίδιως τά μικρότερα, ζοῦν σ' ἓνα μαγικό κόσμο, ἐμψυχωμένο ἀπό στοιχειά καί φαντάσματα.

— Συχνά, τά παιδιά είναι παλικάρια τής φακῆς. Τούς άρέσει νά καυχιοῦνται γιά σπουδαία κατορθώματα καί στή φαντασία τους νά τά βγάζουν πέρα μέ δλες τίς δύσκολίες. Ἀλλά δταν χρειαστεῖ νά ἀντιμετωπίσουν κάτι ἀπό αὐτά στήν πραγματικότητα, βρίσκουν προφάσεις καί τό ξεφεύγουν.

— Δέν είναι ντρόπη νά παραδέχεται κανές τίς ἀδυναμίες του. Φτάνει νά προσπαθεῖ νά τίς ξεπεράσει.

— Ἡ πρόδος στά μαθήματα είναι κάτι σημαντικό, ἀλλά ύπάρχουν καί πράξεις στή ζωή τῶν παιδῶν πού ἀξίζουν περισσότερο.

— Είναι πράξεις στή ζωή τῶν παιδῶν πού τά δείχνουν ἀρκετά ὥριμα γιά πιό ύπερύθυνη συμμετοχή στή ζωή τῆς κοινότητας.

— Οι ἡρωες δέ θά ἥταν ἡρωες, ὅν δέν ἥταν ἄνθρωποι σάν κι ἐμᾶς, μέ ἀδυναμίες καί δισταγμούς, πού ὅμως πάλεψαν, καί ὁρισμένες φορές κατόρθωσαν, νά τίς ύπερνικήσουν.

55. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΟΥ

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σάν τοῦ ἀμπελιοῦ τά ροζιασμένα ξύλα.
Όμως στίς χοῦφτες κάνιστρα κρατᾶ
ἀχλάδια καί ροδάκινα καί μῆλα.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σκάβουν τό κρύο, τή ζέστη καί ματώνουν.
Κάνουν παράδεισο τήν ἐρημιά
καί μέ καλά τό σπίτι μας φορτώνουν.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
σά δεῖχτες ρολογιοῦ δουλεύουνε τό χρόνο.
Κάνουν τίς μέρες νά κυλοῦν γλυκά
καί νά περνοῦν οἱ νύχτες δίχως πόνο.

Τά χέρια τοῦ πατέρα μου τραχιά
εἶναι ὅμως ἄγια χέρια αὐτά γιά μένα.
Τούς ἔχει δώσει δύναμη ὁ Θεός
καί τά χει δυό φορές εύλογημένα.

PENA ΚΑΡΘΑΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

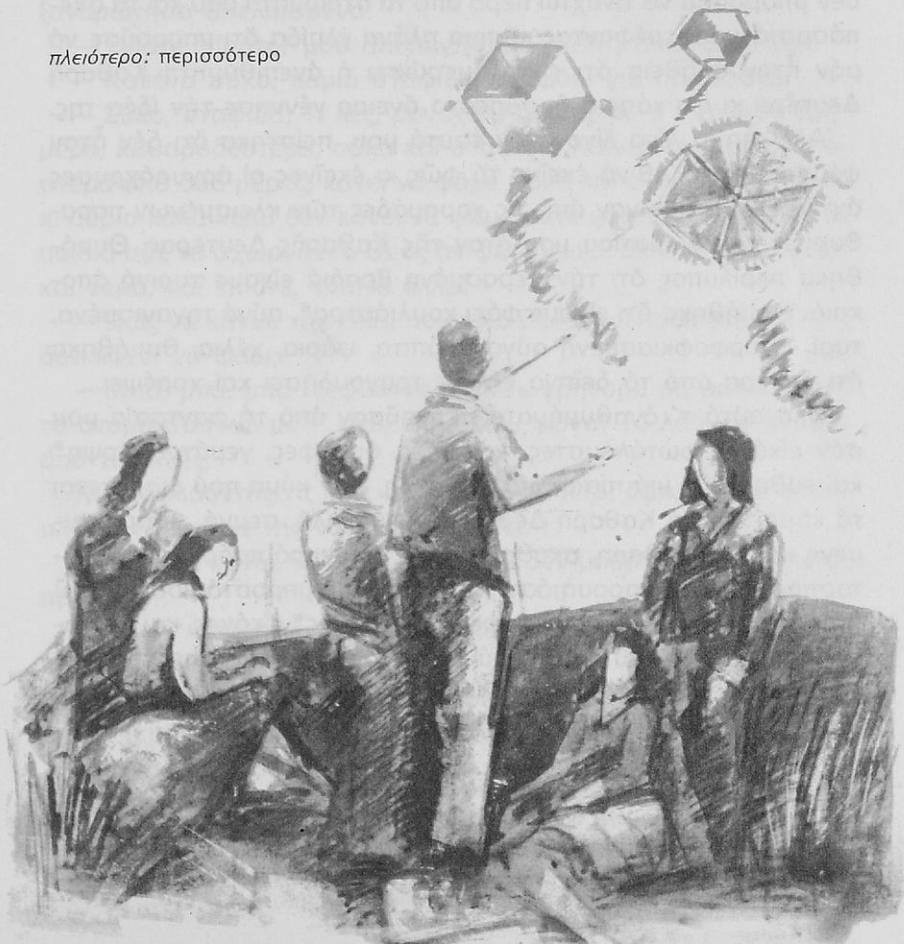
1. Μέ τί παρομοιάζει τά χέρια τοῦ πατέρα ἡ ποιήτρια;
2. Μπορεῖτε νά κάνετε κι ἐσεῖς τό πορτραΐτο τοῦ πατέρα σας; (εἴτε σκίτσο εἴτε γραπτό).
3. Ποιοί στίχοι τοῦ ποιήματος όμοιοκαταληκτούν καί σέ ποιούς τό ποίημα παρόυσιάζει κάποια ίδιορρυθμία;

56. Η ΚΑΘΑΡΗ ΔΕΥΤΕΡΑ

"Ημουν τότε παιδί όχι πλειότερο* άπό όχτιώ χρονῶν καί μαθήτευα στόν παπ-Άντριά;

Κοιμόμουν, κι δταν ξύπνησα εῖχα μέσα μου όλο τό θλιβερό συναίσθημα δτι εῖχε ξημερώσει ή τρομερή Καθαρή Δευτέρα μέ τή Μεγάλη Σαρακοστή καί μέ τό σκολειό. Κι ἔπρεπε νά περάσουν πενήντα μέρες άκεριες αύστηρη Σαρακοστή μέ φασούλια, ρεβίθια, κουκιά, φακή καί λαχανικά, καί νά νηστεύουμε καί τό λάδι τά

πλειότερο: περισσότερο

τετραδοπαράσκευα! Αύγα, γάλα, τυρί, βούτυρο, ψάρι, καί προπάντων κρέας δέν ἔπρεπε οὔτε νά τ' ἀναφέρουμε μέ τό στόμα μας, γιατί κι αύτό λογίζονταν ἀμαρτία. Κι δταν ἀκόμα τό ὑφερνε ὁ λόγος γιά νά ὀνοματίσει κανένας τό γάλα, τό βούτυρο, τό τυρί, τό ψάρι, ἦ — Θεός φυλάξει! — τό κρέας, ἔπρεπε νά συνοδεύει τήν ἀπαγορευμένη λέξη μέ τήν ἔκφραση «μακριά ἀπό τή Σαρακοστή κι ἀπό μᾶς»· π.χ.: ζυγιάσαμε τό τυρί — μακριά ἀπό τή Σαρακοστή κι ἀπό μᾶς — καί βγῆκε δέκα δόκαδες*...

Μιά μεγάλη λύπη εἶχε γραπωμένη τήν παιδική μου καρδιά καί δέν μποροῦσα νά τιναχτῶ πέρα ἀπό τά στρώματά μου καί τά σκεπάσματά μου, τρέφοντας κάποια πλάνα ἐλπίδα ὅτι μποροῦσε νά μήν ἥταν ἀλήθεια ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ ἀνεπιθύμητη Καθαρή Δευτέρα κι ὅτι κάποιο δυσάρεστο ὅνειρο γέννησε τήν ἰδέα της.

΄Αλλ΄ ἥρθα λίγο λίγο στόν ἔαυτό μου, πείστηκα ὅτι δέν ἥταν ψέμα, κι ὅτι ἀληθινά ἔκεινο τό φῶς κι ἔκεινες οἱ ἀργυρόχρυσες ἀχτίνες πού μπαιναν ἀπό τίς χαραμάδες τῶν κλεισμένων παραθυριῶν τοῦ δωματίου μου ἥταν τής Καθαρῆς Δευτέρας. Θυμήθηκα περίλυπος ὅτι τήν περασμένη βραδιά εἶχαμε τυρινή ἀποκριά. Θυμήθηκα ὅτι εἶχαμε φάει κουλιάστρα*, αύγα τηγανισμένα, τυρί, δμορφοφκιασμένη αύγοτυρόπιτα, ψάρια, χέλια, θυμήθηκα ὅτι ύστερα ἀπό τό δεῖπνο εἶχαμε τραγουδήσει καί χορέψει...

΄Ολα αὐτά τ' ἀναθυμήματα περνοῦσαν ἀπό τή φαντασία μου σάν εἰκόνες φωτόλουστες, χαρωπές, δμορφες, γεμάτες τέρψη* καί εύθυμια, ἡ μιά πίσω ἀπό τήν ἄλλη, σάν κύμα πού διαδέχεται τό κύμα, ἀλλ΄ ἡ Καθαρή Δευτέρα, γριά ψηλή, σεμνή, ἀσπροντυμένη καί κατακάθαρη, σκυθρωπή*, μ' αὐστηρό πρόσωπο καί κάτασπρο φακιόλι, παρουσιάστηκε στή στιγμή μπροστά μου καί μοῦ 'σβησε ὅλες ἔκεινες τίς δμορφες καί τερπνές* εἰκόνες, καί μέ φοβέριζε μ' ἔνα μακρύ ραβδί πού κρατοῦσε στά χέρια της, ἀπαράλαχτη ὅπως μοῦ τήν εἶχε παραστήσει ἡ μάνα μου ἄλλες χρονιές, δταν ἥθελα νά φάγω πίτα ἀνήμερα...

όκα, ὀκάδες: παλιό μέτρο βάρους (1.280 γραμμάρια)

κουλιάστρα: τό πρώτο γάλα ἀπό τό ζω πού γεννά

τέρψη: εύχαριστηση

σκυθρωπή: θλιμμένη, κατσουφιασμένη

τερπνές: διασκεδαστικές, αύτές πού φέρνουν εύχαριστηση

— Πεινῶ, μάνα! εἶπα τῆς μάνας μου πού συγύριζε τό μαγειρεύο.

— ”Ανοίξε τήν ἄρκλα*, μοῦ εἶπε, καί πάρε ψωμάκι καί φάε!

— Δέν ἔχει τίποτε προσφάγι;* τή ρώτησα μέ δακρυσμένα μάτια.

— Σήμερα, παιδί μου, προσφάγι; μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκείνη, σάν νά παραξενεύονταν πού τῆς ζητοῦσα προσφάγι. Προσφάγι τρήμερο μέρα;

— ’Αλλά δέν τρῶν σήμερα τίποτε ἄλλο ἔξον ἀπό ψωμί ξερό; τήν ξαναρώτησα ἀπελπισμένα.

— Τίποτε, τίποτε! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκείνη ἀποφασιστικά.

— Κανένα σύκο, καμιά σταφίδα, νά φάω γιά προσφάγι;

— Σύκο, σταφίδα; Τί λές, μοναχέ μ’ κι ἀκριβέ μ’! Σήμερα τρήμερο, καθαροδευτέρα, σύκα καί σταφίδα; Μόνο τήν Τετάρτη, ύστερα ἀπό δυό μέρες, κάνει νά φᾶμε σύκα καί σταφίδες. Σήμερα κι αὔριο καλά καλά δέν κάνει νά φᾶμε οὕτε ψωμί! ’Αλλά ἐστις τά παιδιά σᾶς τό σχωρνάει ό Θεός ἀν φᾶτε ψωμί, ἀλλά μονάχα ψωμί καί νερό, καί τίποτε, τίποτε ἄλλο!

— Πῶς νά κάνω, τῆς εἶπα, πού ἐγώ θέλω καί προσφάγι; ’Ελιές δέν κάνει νά φάω;

— Μπά, μπά, μπά! ξεφώνισε. Φτύσε γρήγορα μή μαγαρίσεις* τό στόμα σου καί μέ τ’ ἀνάβαλμά τους μόνο! Τό λάδι δέ βγαίνει ἀπό τίς ἐλιές;

Κι ἀναφέροντας τίς λέξεις «λάδι» κι «ἐλιές», ἔφτυσε, γιά νά ξεπλύνει τό στόμα της νά μή μαγαρίσει.

— Πῶς νά κάνω, τῆς ξανάειπα, πού δέν μπορῶ νά φάω χωρίς προσφάγι;

Κι αὐτή, κάνοντας πώς θυμήθηκε κάτι, μοῦ εἶπε γιά νά μέ ξεφορτωθεῖ:

— ”Αν θέλεις καλά καί σώνει προσφάγι, νά πᾶς στήν πλαγιά νά βρεῖς περδικαῦγα στίς περδικοφωλιές νά φᾶς.

Κι ἀναφέροντας τά περδικαῦγα, ξανάφτυσε.

*ἄρκλα: ντουλάπι χωμένο στόν τοῖχο

*προσφάγι: κάτι πρόχειρο πού τρῶμε μαζί μέ τό ψωμί (τυρί, ἐλιές κτλ.)

*μαγαρίζω: λερώνω, μολύνω

— Καί τρῶν περδικαῦγα, μάνα; τή ρώτησα σάν νά μήν τό πίστευα.

— Τρῶν, μοῦ εἶπε. "Οσα περδικαῦγα (ξανάφτυσε πάλι) βρεῖς νά μοῦ τά φέρεις νά σοῦ τά ψήσω νά τά φᾶς.

— Δέν τά θέλω ψημένα. Τά θέλω τηγανισμένα.

— Μόνο ψημένα κάνει, γιατί τά τηγανισμένα θέλουν κι ἀρτυμή... βούτυρο. Φτού, φτού! μέ κόλασες, γιέ μου, σήμερα!

— "Ας εἶναι καί ψημένα... εἴπα μέ χριστιανική συγκατάβαση*.

·Άλλ· εἶναι νόστιμα τά περδικαῦγα σάν τά κοτίσια;

— Καί καλύτερα ἀκόμα.

— Δέ μοῦ τό λεγες λοιπόν ἀπό τό πρωί, ἀλλά μ' ἄφηνες νά τυραννιοῦμαι;

Καί λέγοντας αὐτά, ρούπησα σάν ἐλάφι ἔξω ἀπό τόν αὐλόγυρο. Στήν ἀρχή σκέφτηκα νά πάγω στήν πλαγιά μόνος μου. Ἀλλά δέ μοῦ ῥχονταν καλά. "Ηθελα συντροφιά. "Ηθελα νά χω μαζί μου καί τόν ἀχώριστο φίλο μου τό Γιάννη. Σιμώνω στόν αὐλόγυρό του καί τοῦ φωνάζω:

— Γιάννη! Γιάννη!

— "Ορσε*! μοῦ ἀπολογήθηκε ἐκεῖνος μ' ἔναν κόμματο ψωμί στό χέρι.

— "Ελα γρήγορα! τοῦ εἴπα σοβαρά.

— Τί μέ θέλεις; μέ ρώτησε.

— "Ελα γρήγορα πού σοῦ λέω, τοῦ πρόσταξα.

Βγῆκε ό Γιάννης στό δρόμο, δαγκάνοντας ξέκαρδα τό ξερό ψωμοκόμματο, σάν νά ἥταν ζυμωμένο μ' ἀγκάθια.

— Τί μέ θέλεις; μοῦ ξανάειπε βγαίνοντας.

— "Αφ σε τό ψωμί, τοῦ εἴπα σοβαρά, κι ἀιντε μας νά πάμε πλαγιά γιά περδικαῦγα!

— Τί νά κάνουμε τά περδικαῦγα; μέ ρώτησε ἀπορώντας ἐκεῖνος.

— Τί νά τά κάνουμε; τοῦ εἴπα... Νά τά φᾶμε!

— Καί τρῶν αὐγά τώρα τό μεγαλοσαράκοστο; μέ ρώτησε δισταχτικά πάλι ἐκεῖνος.

ἀρτυμή: τό φαγητό πού δέν εἶναι νηστίσιμο

συγκατάβαση: ύποχωρητικότητα, καταδεχτικότητα

ὅρσε: δρίστε

— Δέν τρῶν κοτίσια αύγά, τοῦ εἶπα. Μοῦ τό εἶπε ἡ μάνα μου!

‘Η μάνα μου ἦταν ἡ πιό πολύξερη τοῦ χωριοῦ μας καὶ πολλῶν ἄλλων χωριῶν τριγύρω μας, κι ἂς μήν ἥξερε οὔτε τήν ἄλφα βήτα. “Ολα τ’ ἄλλα τά ἔχερε καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλη γυναικά, κι ἀπ’ τούς πλειότερους ἄντρες ἀκόμα. ”Ηξερε τίς γιορτές, ποιές εἶναι βαριές καὶ ποιές εἶναι ἀλαφριές, καθώς καὶ ποιές κάνουν καὶ τά γαιδούρια σκόλη. ”Ηξερε νά ζυγιάζει, ἥξερε τίς δρίμες*, πότε ἀρχίζουν καὶ πότε τελειώνουν. ”Ηξερε πότε εἶναι χάση, πότε εἶναι πιάση τοῦ φεγγαριοῦ. ”Ηξερε πότε ἦταν δισεχτιά κι εἶχε ὁ Φλεβάρης εἴκοσι ἐννιά μέρες καὶ πότε εἴκοσι ὄχτώ. ”Ηξερε ποιά τετραδοπαρασκευή ἀρταίνονται καὶ ποιά σαρακοστεύουν. ”Ηξερε πότε ἀνοίγει τό Τριώδι καὶ πότε εἶναι Μεγάλη Πασκαλιά, λογαριάζοντας τή γιόμωση τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ ποιοί μῆνες ἔχουν τριάντα καὶ ποιοί τριάντα μιά.

”Ηξερε τελοσπάντων πολλά, κι ἅμα ἄκουσε ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ὅτι τό εἶχε εἰπεῖ ἡ μάνα μου ὅτι τρῶν περδικαῦγα τήν καθαθοδευτέρα, θυμήθηκε ὅτι τοῦ τό εἶχε εἰπεῖ κι ἡ μάνα του τό πρωί, ἀλλά δέν τό πίστεψε, νομίζοντας ὅτι τόν γελοῦσε. Πέταξε λοιπόν ἀμέσως τό ψωμοκόμματο ἀπό τά χέρια του στίς κότες πού ’βοσκαν στή χλόη γύρα μας κι ἔτρεξε μαζί μου γιά περδικαῦγα.

Πήραμε ἵσια τά πλάγια, πότε ἐγώ μπροστά κι αὐτός πίσω, καί πότε· πίσω ἐγώ καὶ μπροστά αὐτός. Ἐδῶ νά βροῦμε περδικοφωλιές μέ περδικαῦγα, ἔκει νά βροῦμε, τρέξε δεξιά, τρέξε ζερβιά, τρέξε ἵσια ἀπάνω, καὶ τρέξε ἵσια κάτω, μέσα στά βράχια καὶ στούς γκρεμούς, στίς γοῦβες καὶ στίς σπηλιές, στά κράκουρα* καὶ στίς νεροσυρμές, παντοῦ στούς γνώριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας. Βγάλαμε ἀλεπίες ἀπό τίς τρύπες τους, λαγούς ἀπό τίς σμοῦλες τους, προγκήσαμε* γεράκια ἀπό τά προσήλια τους, περδίκια ἀπό τίς βοσκές τους, ἀλλά περδικοφωλιές καὶ περδικαῦγα πουθενά!

Ψάξαμε ὅλη τήν ήμέρα, χωρίς νά βροῦμε τίποτε! Μήπως μᾶς εἶχαν γελάσει οἱ μάνες μας; Ἄλλα γιατί νά μᾶς γελάσουν; Προπάντων ἡ μάνα δέ λέει ποτέ ψέματα, κι οἱ ὀρμήνιες πού μοῦ

δρίμες: οἱ 6 πρώτες μέρες τοῦ Αύγούστου, δπου παλιά πίστευαν ὅτι δέν ἔκανε νά λούζονται οἱ ἄνθρωποι

κράκουρα: ἄκρες τῶν βράχων

προγκᾶ: διώχνω μέ δυνατή φωνή

’δινε συχνά ̄ηταν «Μήν κλέψεις, μήν φονέψεις, μήν ψευδομαρτυρήσεις!»

Γυρίζοντας, γυρίζοντας ὅλη τήν ἡμέρα, ψάχνοντας ἔδω κι ἐκεῖ, βρεθήκαμε βασίλεμα ἡλιοῦ σέ μιά βαθιά λακκιά, πού είχαμε ἔνα φοβερό ἀνήφορο νά κάνουμε γιά ν’ ἀνεβοῦμε στό χωριό. Άλλα τά ποδάρια μας ̄ηταν κομμένα ἀπό τήν κούραση κι ἀπό τήν πείνα. Καί τί πείνα! Πείνα μέ δόντια πού ροφοῦσε τά σπλάχνα μας. Γιά ἔνα κομμάτι ψωμί, ὅχι σταρίσο, ἀλλά καί καλαμποκίσιο ἀκόμα, ἔδινα δέν ξέρω τί. Προσφάγι; Τυρί, αύγα, γάλα, ψάρια, κρέας... δέν περνοῦσαν καθόλου τότε ἀπό τό νοῦ μας. Ψωμί! Ψωμί νά λέγονταν κι ἄς ̄ηταν δ.τι! Πώς νά βγάλουμε ὅμως τόν ἀνήφορο καί νά φτάσουμε στό χωριό τό γληγορότερο γιά νά φᾶμε; ’Ιδού τό μέγα ζήτημα! Δοκιμάσαμε ν’ ἀνηφορίσουμε, ἀλλά τά ποδάρια μας ἔκαναν πρός τά πίσω κι ὅχι πρός τά ἐμπρός.

”Ετσι, θέλοντας καί μή, ἀποφασίσαμε νά μείνουμε μέσα στή λακκιά, ἔνα τέταρτο τῆς ὥρας μακριά ἀπ’ τό χωριό. Τί νά κάναμε; Νά φωνάζαμε ἀπ’ ἐκεῖ μέσα; Θά ̄ηταν στά χαμένα. Δέ θά μποροῦσε νά μᾶς ἀκούσει κανείς, γιατί ἔρχονταν σάν ἀπίκουπα* τό χωριό, κι οἱ πιστικοί*, πού μποροῦσαν νά ’ναι ἐκεῖ γύρα, εἴχαν συμμαζευτεῖ μέ τήν ὥρα τους στό χωριό. Δέ συλλογιόμαστε τήν κακομοιριά μας, πού κιντυνεύαμε νά κοιμηθοῦμε ἔξω, Φλεβάρη μήνα, ἀλλά είχαμε καί τή συλλογή τοῦ δασκάλου μας, τοῦ φοβεροῦ καί τρομεροῦ παπ-Άντρια, πού θά μᾶς ρήμαζε στίς βεργιές, ἃν τύχαινε νά ’ρθει ἐκεῖνο τό βράδυ στό χωριό καί δέ μᾶς ἔβρισκε ἐκεῖ... Μήν μπορώντας ὅμως νά κάνουμε ἄλλο τίποτε, μαζευτήκαμε σέ μιάν ἀπόγωνη σμούλα νά περάσουμε ἐκεῖ τή νύχτα! ”Αν είχαμε σπίρτα ̄η πυριοβολικά*, μπορούσαμε ν’ ἀνάψουμε φωτιά, ἀλλά ποῦ σπίρτα! ’Αρχίσαμε νά κρυώνουμε. Δοκιμάζω νά ψάξω τίς τσέπεις μου, μήπως βρῶ κανένα σπίρτο. ”Ενα σπίρτο ἔσωζε δυό ζωές ἐκείνη τή βραδιά! Ψάχνω, ψάχνω... δόξα τώ Θεῶ! Βρίσκω δύο τρία σπίρτα!

— Σπίρτα, Γιάννη! φωνάζω, καί στή στιγμή κατορθώσαμε

*ἀπίκουκα: μπρούμυτα, ἀπό τήν πίσω μεριά
**πιστικός: τσοπάνης μισθωτός
***πυριοβολικά: τσακράκι μέ φιτίλι

κουτσά κουτσά νά μάσουμε στά σκοτεινά μερικά φύλλα καί ξερό-κλαδα κι άνάψαμε φωτιά! Δόξα σοι ό μεγαλοδύναμος πού μᾶς λεημονήθηκε! Καί θά ζεσταινόμαστε καί τά ίσκιώματα καί κάθε λογῆς δαιμονικά δέ θά χαν άνάκαρα νά μᾶς ζυγώσουν! "Αν είχαμε καί κανένα κομμάτι θυμίαμα ή καί κανένα σπυρί άλατι, θά ήταν άκομα καλύτερα γιά τά δαιμονικά, τίς νεράιδες καί τίς ξωτικές, άλλα δέν είχαμε. Ή φωτιά μᾶς φάνηκε σάν καλός σύντροφος. Πήραμε θάρρος κι άρχισαμε νά ξεχνοῦμε λιγάκι τήν πείνα. Κι έκει πού γλυκοπυρωνόμαστε ναρκωμένοι άπο τήν κούραση κι άπο τήν πείνα, άκοῦμε νά φωνάζουν τά όνόματά μας άπο τή ράχη, άλλ' έμεις δέν είχαμε δύναμη ν' άπολογηθούμε καί νά δώσουμε νά καταλάβουν πού βρισκόμαστε, γιά νά ρθουν νά μᾶς σηκώσουν!

"Εκεῖ πού καθόμαστε άπελπισμένοι καί βλέπαμε νά μαυρίζει καί ν' άγριεύει πλειότερο ή νύχτα, νά σου κι άκοῦμε πολύ κοντά μας, σάν είδος άπολογία σ' έκείνους πού μᾶς φώναζαν, ένα δυνατό γκάρισμα γιαδαριού. Γκάααααρρρρρ! Μάλιστα τό γνωρίσαμε κι άπο τήν γκάριξιά τίνος γαϊδούρι ήταν. Πιό χαρμόσυνο αγγελια δέν μποροῦσε νά μᾶς γένει σ' έκείνες τίς άπελπιστικές στιγμές. Μᾶς φάνηκε γλυκότερο κι άπο λάλημα τοῦ άηδονιοῦ έκείνο τό γκάρισμα. Ήταν γκάρισμα γεμάτο έλπίδα καί χαρά γιά μᾶς τούς άποκαμωμένους καί καταπεινασμένους! Βάλαμε καί τήν τελευταία μας δύναμη γιά νά μπορέσουμε νά πάμε κοντά του. Τό βρήκαμε ξεσαμάρωτο καί ξεκαπίστρωτο, άλλα δέ μᾶς πείραζε αύτό. Τό καπιστρώσαμε άμεσως μέ τά ζωνάρια μας καί τό καβαλικέψαμε, έγώ μπροστά κι ό Γιάννης πίσω, καί ξεκινήσαμε τόν άνηφορο γιά τό χωριό.

Προχωρούσαμε άγάλια άγάλια καί σέ μιά ώρα καί πλειότερο φτάσαμε στά πρόθυρα τοῦ χωριού. Τό χωριό ήταν άνω κάτω γιά τό χαμό μας, κι ό ζευγίτης ρωτοῦσε τόν πιστικό κι ό πιστικός τό ζευγίτη, άν είχαμε φανεῖ πουθενά. Κοντά στίς μάνες μας καί στούς δικούς μας πού στενοχωριόνταν κι ἔκλαιγαν γιά μᾶς κι ἔτρεχαν άπ' έδω κι άπ' έκει, στενοχωριόνταν κι ή γειτόνισσά μας γιά τό χαμένο της γαϊδούρι, μήν τής τό φάει τή νύχτα κανένας λύκος. Τό γαϊδούρι, μπαίνοντας στό χωριό, άρχισε νά γκαρίζει χα-

τσιούπρα: κορίτσι

ρούμενα, καί μιά τσιούπρα*, πού μᾶς πρωτόειδε στά σκοτάδια καί μᾶς γνώρισε, ἔτρεξε νά τό πεϊ στά σπίτια μας, γιά νά πάρει τά σχαρίκια. Σέ μιά στιγμή, καί πρίν νά φτάσουμε στό μεσοχώρι, ἔτρεξε όλο τό χωριό μ' ἀναμμένα δαδιά καί μᾶς ρωτοῦσαν μέ περιέργεια πώς εἶχαμε χαθεῖ. Ἀλλά οί πλειότεροι εἶχαν τήν ἰδέα ότι μᾶς εἶχαν πάρει ξωτικιές ἢ νεράιδες καί μᾶς ἄφηκαν γιατί ἥμαστε μικρά ἀκόμα. Μέσα σ' ἐκείνη τήν ἀναμπουμπούλα ἔνιωσα ότι μ' εἶχε ἀρπάξει κάποιος στήν ἀγκαλιά του κι ἔχασα ἀπό κάτω μου τό γάιδαρο πού μέ κουβαλοῦσε. Ὡταν ἡ μάνα μου, πού μέ φιλοῦσε κλαίοντας καί ρωτώντας:

- Τί μοῦ 'γινες σήμερα, μονάκριβέ μου;
- Εἶχαμε πάει γιά περδικαῦγα μέ τό Γιάννη.
- Χαλασιά μου καί φουρτούνα μου, παιδάκι μου, τί πῆγα νά σου κάνω σήμερα ἡ στρίγλα ἔγω!

Εἶχαμε μπεϊ πιά στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ μας.

- Ψωμί, ψωμί! φώναξα μ' ἀδυνατισμένη φωνή.
- Ψωμί, μωρή, φώναξε κι ἡ μάνα μου στήν ἀδερφή μου. Ψωμί γρήγορα, γιατί λιγώθηκε τό παιδί ἀπό τήν πείνα!

Καί πρίν μποῦμε ἀκόμα στό σπίτι, μοῦ παρουσίασε ἔναν κόμματο ψωμί ἡ ἀδερφή μου.

Ἄρχισα νά τό καταπίνω. Νόμιζα πώς ἦταν ζυμωμένο μέ μέλι. Τόσο γλυκό μοῦ φαίνονταν!

“Οταν ἄνοιξα τά μάτια, πού μοῦ τά χει κλεισμένα ἡ πείνα, εἴπα στή μάνα μου:

- Μάνα!.. μέ μέλι τό χεις ζυμωμένο σήμερα τό ψωμί;
- Οχι, παιδί μου...
- Τότε γιατί εἶναι ἔτσι γλυκό;
- Ετσι εἶναι, μοναχέ μου κι ἀκριβέ μου, τό ψωμί τῆς Καθαρῆς Δευτέρας γιά ἐκείνους πού δέ φᾶν καθόλου όλη τήν ἥμέρα...

Καί μολαταῦτα ἔγω εἶχα τήν ἰδέα ότι μοῦ τό χει ζυμώσει μέ μέλι τό ψωμί ἐκεῖνο ἡ μάνα μου, γιά νά μέ ίκανοποιήσει γιά τό γέλιο τῶν περδικαύγων, πού μοῦ εἶχε κάνει ἐκεῖνο τό πρωί.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

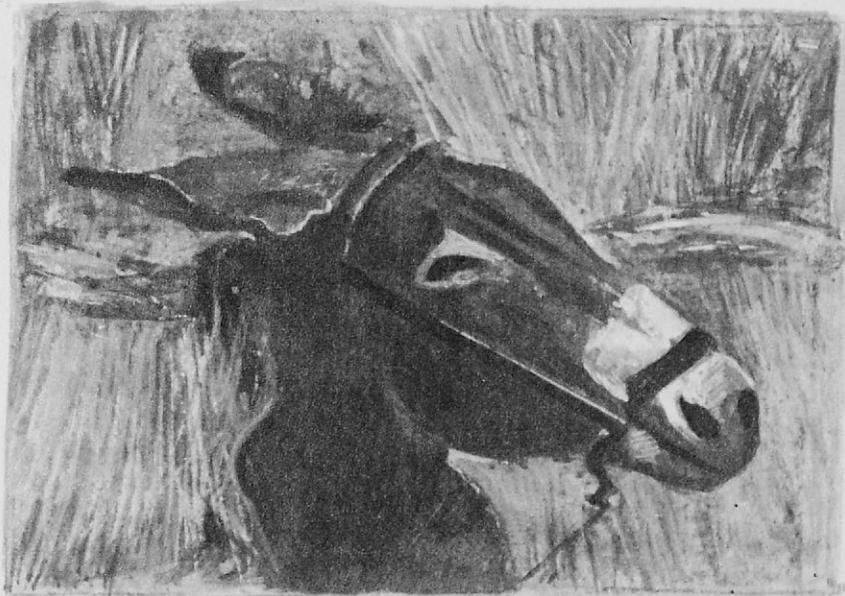
1. Τό διήγημα αύτό μπορεῖ νά χωριστεῖ σέ τέσσερα μέρη. Συμφωνήστε μέτους συμμαθητές σου γιά τό χώρισμα και ἔπειτα νά βάλετε ἐπικεφαλίδες σέ καθένα ἀπό τά τέσσερα μέρη.
2. Ὑπάρχουν στό διήγημα πολύ ζωντανές περιγραφές. Κλεῖσε σέ ἀγκύλες δυό ἀπό τίς περιγραφές πού σοῦ ἀρέσουν περισσότερο καί δικαιολόγησε προφορικά τήν προτίμησή σου.
3. Ἡ «Καθαρή Δευτέρα» προσφέρεται θαυμάσια γιά θεατρική παρουσίαση. Οἱ διάλογοι ὑπάρχουν, μπορεῖτε νά προσθέσετε κι ἐσεῖς μερικούς δικούς σας. Χωρίστε τό ἔργο σέ σκηνές (ὅσες καί τά μέρη), κανονίστε τά κύρια πρόσωπα καί τούς κομπάρους, καί παίξτε το σ' ἔνα πρωινό πολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, ὅταν ἔρθουν οἱ Ἀπόκριες. Θά δυσκολευτεῖτε μέ τό γάιδαρο, ἀλλά μπορεῖτε νά χρησιμοποιήσετε ἔνα μακρύ ραβδί πού θά τοῦ φορέσετε ἔνα χαρτονένιο κεφάλι γαϊδουριοῦ.

57. ΣΠΙΤΙ ΜΕ ΚΗΠΟΝ

”Ηθελα νά χω ένα σπίτι έξοχικό
μ' έναν πολύ μεγάλο κήπο — όχι τόσο
γιά τά λουλούδια, γιά τά δένδρα καί τές πρασινάδες
(βέβαια νά βρίσκονται κι αύτά· εῖν' εύμορφότατα)
άλλα γιά νά χω ζῶα. ”Α, νά χω ζῶα!
Τουλάχιστον έπτα γάτες — οι δυό κατάμαυρες,
καί δυό σάν χιόνι κάτασπρες, γιά τήν άντιθεση.
”Έναν σπουδαϊο παπαγάλο, νά τόν άγρικῶ
νά λέγει πράγματα μ' έμφαση καί πεποίθησιν.
’Από σκυλιά, πιστεύω τρία θά μ' ἔφθαναν.
Θά θελα καί δυό ἄλογα (καλά εἶναι τ' ἄλογάκια).
Κι έξάπαντος τρία, τέσσερα ἀπ' τ' ἀξιόλογα
τά συμπαθητικά έκεινα ζῶα, τά γαιδούρια,
νά κάθονται ὀκνά, νά χαίροντ' οι κεφάλες των.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Αύτή τή φορά ό Καβάφης, πού είναι ένας μεγάλος ποιητής, είχε φαίνεται διάθεση νά παξει, γι' αύτό καί ἀπαρίθμησε κάμποσα ζῶα στή σειρά μ' έναν τρόπο μισσαστεῖο μισσοσοβαρό.

Πέρα ἀπό τόν ἀριθμό τῶν ζῶων, ποιές είναι οἱ προτιμήσεις του;

Πάντως μιά ἀπό τίς περιγραφές του δέν μποροῦσε νά είναι καλύτερη. Θά πρέπει νά τήν πρόσεξες. Δέ συμφωνεῖς;

2. "Ολα αὐτά τά ζῶα, πού ηθελαν πράγματι έναν πολύ μεγάλο κῆπο γιά νά χωρέσουν, σέ πόσους στίχους μέσα χώρεσαν;

58. Ο ΠΛΗΓΩΜΕΝΟΣ ΑΪΤΟΣ

Τά καλοκαίρια τά περνούσαμε στό χτήμα τοῦ παπποῦ, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό "Άργος. "Αμα κάνανε πώς φουσκώνουν οἱ ἄγουρίδες, φορτώναμε έναν ἀραμπά* μέ ροῦχα, μέ κρεβάτια, μέ τοῦ κόσμου τά τσάντζαλα* καί τραβούσαμε κάτω.

"Ητανε μιά ἀπέραντη φυτειά μέ σουλτανιά, μέ κάθε λογῆς σταφύλι, φραγμένη ὀλόγυρα μέ βυσσινιές. Ἐξόν ἀπό τά κλήματα καί τίς βυσσινιές, είχε καί κάμποσα δέντρα: ροδακινιές, ἀχλαδιές, δαμασκηνιές, ἀκόμα καί δυό καρυδιές. "Ολα γερά καί καλοδιαλεγμένα. "Ενα κι ἔνα. "Ἐβγαζε τά καλύτερα φροῦτα τοῦ τόπου.

'Εμεῖς, τά τέσσερα ἀδέρφια, κι ἄλλα τρία παιδιά ἀπό κάτι γειτονικά χτήματα, εἴχαμε φτιάξει μιά καλή παρέα. Σμίγαμε ἀπό τά χαράματα, μέ τό λάλημα τῶν πετεινῶν, καί τό στρώναμε στό παιχνίδι ὡς τό μεσημέρι. Κι ἀπέ* ξαναρχίζαμε σέ κάνα δυό ὕρες μέχρι πού βράδιαζε. Οὕτε κουβέντα πώς δέν ἀνοίγαμε βιβλίο, ὅ,τι καί νά μᾶς ἔκαναν.

Κι είχε τό χτήμα χίλιες δυό μεριές γιά παιχνίδια, θαρρεῖς ἔξεπιτηδες φτιαγμένες. Πρῶτα πρῶτα τ' ἀλώνια πού λιάζανε τή στα-

*ἀραμπάς: τετράτροχο ξύλινο κάρο
*τσάντζαλα: λογιών λογιών χρειαζούμενα
*κι ἀπέ: καί ύστερα

φίδα, μέ τούς πάλους* τους καί τ' ἄσπρα πανιά πλάι, πού ὅταν φυσοῦσε φούσκων σάν τούς φλόκους τῶν καραβιῶν, κι ἐμεῖς καβάλα στούς πάλους κάναμε τόν καραβούρη· καί σάν ἔβρεχε, στριμωχνόμαστε ἀπό κάτου, μεριάζαμε τά ἀπλωμένα τσαμπιά καί καθόμαστε ἐκεῖ ὅσο νά περάσει ἡ μπόρα, ἀνασαίνοντας τή μυρουδιά τῶν σταφυλιῶν καί τ' ἀλωνιοῦ τοῦ χτισμένου μέ σβουνιά*. Ἔπειτα τά σπίτια καί τά παράσπιτα: τοῦ ἐπιστάτη, τῆς ἐργατιᾶς, τῶν πουλερικῶν, τῶν κουνελιῶν, τίς ὀλόφωτες ξελότζες* πού καθάριζαν οἱ γυναικεῖς τή σταφίδα τραγουδώντας ἀδιάκοπα, τή δραγασιά* — ἄ, ἡ ψηλή περήφανη δραγασιά μέ τή δροσερή, χορτόπλεχτη σκεπή της, τό δύσκολο, καί γι' αὐτό πιό προκλητικό ἀνέβασμα, τήν ἀσύγκριτη δμορφιά τῆς ἀπεραντοσύνης τοῦ ἀργίτικου κάμπου! Εἶχε καί κάτι παράξενο, ἀσυνήθιστο, πού κανένα ἄλλο χτῆμα δέν τό χε τριγύρω καί πού ὡς τά τώρα δέν εἶδα μήτε κι ἄκουσα νά ύπάρχει πουθενά ἄλλοϋ: ἔνα νεροφράχτη. Στόν Ξεριά, τό πλατύ ξεροπόταμο πού περνοῦσε λίγα μέτρα ἀπόξω ἀπό τό χτῆμα, δ παππούς εἶχε φτιάσει ἔνα νεροφράχτη, κι ἅμα ἔβρεχε κι ἔφερνε τό ποτάμι, βάζανε, ὅταν χρειαζότανε νερό, κάτι μεγάλες σανίδες καί ποτίζανε.

Ἐνα φθινοπωρινό δειλινό ἀκούστηκαν βροντές, στά καλά καθούμενα, κι ὕστερα συννέφιασε ξαφνικά κι ἄρχισε νά βρέχει.

— Τό πρωτοβρόχι! φωνάξαμε χαρούμενα κεῖ πού παίζαμε, καί τραβήξαμε πρός τήν κληματαριά. Σταθήκαμε ἀμίλητοι κάτου ἀπό τήν πυκνή φυλλωσιά της, ἀγναντεύοντας κάμποση ὥρα τή βροχή πού ἔπεφτε μέ χοντρές στάλες καί πίνοντας τά μύρα τῆς νοτισμένης γῆς.

Καμιάν ὥρα ἀργότερα ἀκούστηκε ἔνα ἀλλόκοτο βουητό, σάν ἀντίλαλος ὀργισμένου πελάγου.

— Τό ποτάμι κατεβάζει νερό! φώναξε ἀμέσως δ μπαρμπα-Κωνσταντής, δ ἐπιστάτης. Γρήγορα τίς μπουκαπόρτες. Ὁ τόπος διψάει.

Πέντ' ἔxi ἐργάτισσες τρέξανε στήν ξελότζα καί βγάλανε τίς μα-
πάλος: πάσσαλος
σβουνιά: κοπριά βοδιοῦ
ξελότζα: μικρό σπιτάκι, κιόσκι
δραγασιά: τό στέκι τοῦ δραγάτη

κριές σανίδες. "Εγινε μεγάλη φασαρία όσο νά τίς ξεπλακώσουνε καί νά τίς περάσουνε στά σιδερένια αύλακια τοῦ νεροφράχτη. 'Εμεῖς, ἀπόκοντα. "Ενας ἔπιανε ἀπό δῶ, ἄλλος ἀπό κεῖ. Τοῦ κάκου ἐκεῖνες ἔσκουζαν νά φύγουμε γιατί ἥμαστε ἐμπόδιο στή δουλειά. Κανένας δέν ἐκούνησε.

Μά τό ποτάμι ἔμενε στεγνό καί μόνο τό βουητό ἔφτανε κάθε στιγμή καί πιό δυνατό στ' αὐτιά μας. "Οταν μπῆκαν οἱ σανίδες κι εἶχε τελειώσει τό φράξιμο, ὁ ἐπιστάτης πρόσταξε τίς γυναικες νά φύγουν, νά πᾶνε νά πατήσουν τήν ξερή σταφίδα μές στίς κάσες, κι ἀπόμεινε κεῖ ἀτάραχος, μουρμουρίζοντας, σάν νά μονολογοῦσε:

— "Οπου νά 'ναι, Θαρθεῖ.

Κι ἀληθινά: δέν πέρασε πολλή ὥρα καί μέσα ἀπό τά πυκνά καλάμια πρόβαλε τό νερό ἀνήσυχο, θολό, ἀφρισμένο. Πρώτη μου φορά ἔβλεπα τόν Ξεριά ἔτσι όρμητικό, ξέχειλο, ἔνα σωστό ποτάμι πού ἔκάλπαζε, κουβαλώντας, δ,τι βάνει ό νοῦς σου. Μές στό βαθύ βουητό ἀκουγόντουσαν κάθε τόσο οἱ φωνές μας:

— Κοίτα, μιά ἐλιά.

— Νά καί μιά κάπα.

— Μιά χελώνα, παιδιά!

"Οταν εἶδε πώς εἶχε πιά στρώσει τό νερό κι οἱ μπουκαπόρτες ἦταν γερά βαλμένες, δι μπαρμπα-Κωνσταντής μᾶς σύστησε νά προσέχουμε καί τράβηξε νά σιάξει τ' αύλακια καί νά βάνει γυναικες νά μεριάζουμε τά ξύλα κι δ,τι ἄλλο περιττό κουβαλιότανε ὡς τό χτῆμα ἀπό τόν ύδατοφράχτη.

Σέ λίγο φύγανε καί τ' ἄλλα παιδιά. Κουράστηκαν νά βλέπουν τά ἵδια καί τά ἵδια, καί πήγανε ν' ἀρχίσουν πάλι τά παιχνίδια.

Δέ θέλησα νά πάω μαζί τους κι ἄς φώναζαν, κι ἄς εἶχαν θυμώσει κιόλα. Κάτι μέ κρατοῦσε ἔκει καρφωμένο. Τό ἀνταριασμένο νερό μέ εἶχε μαγνητίσει. Δέ χόρταινα νά βλέπω τά στριφογυρίσματά του, τ' ἀφρισμένα κύματα πού παρατρέχανε σάν ἄτια ἀγριεμένα, τούς ἀθέλητους ἄψυχους ταξιδιώτες. "Οπου, νά σου κι ἐνας ταξιδιώτης ἐπίσημος· ἐνας ἀφάνταστος ταξιδιώτης: ἀπάνω σέ μιά πουρναρόριζα καθισμένος, ἐρχόταν ἐνας μεγάλος σταυραΐτος! Μόλις τόν εἶδα, τρόμαξα κι ἔκαμα νά φύγω τρεχάτος. 'Αλλά κάτι πολύ δυνατό, κι ἀπό τό φόβο δυνατότερο, μέ κράτησε κεῖ

πέρα ἀσάλευτο. Μέ τά μάτια στυλά τόν κοιτοῦσα πού ταξίδευε καθισμένος ἀγέρωχα πάνω στή ρίζα, ἀγναντεύοντας τόν ούρανό. Στή στροφή τοῦ νεροῦ μπόρεσα νά ξεχωρίσω κάτι κόκκινες βούλες κάτω ἀπ' τό φτερό του. Κατάλαβα: ἡταν πληγωμένος. "Επαψα νά φοβᾶμαι, ἔνιωσα ὅμως νά μέ κυριεύει κάποια λύπη. Μάταια προσπαθοῦσα νά μαντέψω ἄν πονοῦσε. Στή ματιά του, πού σέ μιά στιγμή τήν εἶδα νά πέφτει ἀπάνω μου, γιά νά ξαναχαθεῖ στόν ούρανό, τήν περηφάνια ἀντίκρισα μονάχα.

"Οταν τό ρεῦμα τόν ἔφερε σιμά στό νέροφράχτη, γιά νά τραβήξει ἀμέσως πρός τόν παραπόταμο πού δόηγοῦσε στό χτῆμα, ἔτρεξα ξωπίσω του. Τί θά γινότανε τώρα; Θά τόν ἀποτελείωνε ὁ μπαρμπα-Κωνσταντής; Εἶδα πώς οὔτε κεῖνος, οὔτε ἄλλος κανένας δέ φαινόταν ἐκεῖ κοντά, καί χάρηκα. Ποιός ξέρει; Κάποια δουλειά θά τούς ἀνάγκασε ν' ἀφήσουνε τό νερό νά τραβάει μόνο του, μιά κι εἶχε κάπως καθαρίσει πιά ἀπό τή σαβούρα.

Τό κούτσουρο μέ τόν ἀιτό πῆγε κι ἄραξε πίσω ἀπό μιά μεγάλη ἀχλαδιά, πλάι στόν τράφο*, ἐκεῖ πού ἡ ἀραιά καλαμωτή* σούρωνε τό νερό, γιά νά μήν μπαίνουν πράγματα πού δυσκολεύανε τό πότισμα. "Εμεινα ὥσπου νύχτωσε κειδά, κι ἄς μ' ἔδερνε ὁ ἀποβροχάρης. Ἀκέριες ὥρες καμάρωνα τόν ἀιτό, κρυμμένος μέσ στά πυκνά φύλλα τῆς ἀχλαδιᾶς. Φρόντιζα νά μήν τόν χάνω μήτε στιγμή ἀπό μπροστά μου. Τά μεγάλα, δόλοφωτα μάτια του, πού λές κι εἶχαν μέσ στίς κόρες δυό μικρούς ἥλιους, στρέφανε δεξιά κι ἀριστερά, γιά νά ἔξετάσουν προσεχτικά τόν τόπο πού τόν φιλοξενοῦσε.

Σέ μιά στιγμή σήκωσε τό κεφάλι του κι ἀγνάντεψε κάμποσο ψηλά τόν ούρανό, πέρα κατά τήν πυρωμένη δύση, καί τότε μοῦ φάνηκε πώς εἶδα μιά ἀνάλαφρη νοσταλγία στή ματιά του. Ἀργότερα, σάν νά 'χε πνίξει μέσα του κάθε ἀδυναμία, βάλθηκε νά γιατρέψει τήν πληγή του. Ἀνασήκωσε ὅσο μποροῦσε τήν πληγωμένη φτερούγα, πού ἡταν κατακόκκινη ἀπό τό αἷμα, ἀνοιξε τό δυνατό κεχριμπαρένιο ράμφος του καί μέ τήν ἄλική του γλώσσα ἄρχισε νά γλείφει τήν πληγή, ἀτάραχα καί ύπομονετικά. Τ' ἄλλο

τράφος: τάφρος, βαθύ αύλακι
καλαμωτή: φράχτης μέ καλάμια

φτερό τό χε άνοιξει σάν ριπίδι και τ' άργοσάλευε. "Όλο του τό κορμί είχε ένα έξαισιο άργυρόγκριζο χρῶμα, λίγες μεγάλες ἄσπρες βούλες ἐδώ ἐκεῖ και μιά πλατιά κάτασπρη ταινία στό λαιμό. Παχιά γκριζόμπλαβα* πούπουλα σκεπάζανε τά πόδια του ώς τά γερά, μυτερά νύχια, πού ἤταν κι αυτά κεχριμπαρένια, σάν τό ράμφος. Κάπου κάπου μπλάβιζαν κάποια μικρά πούπουλα στό στήθος και στήν ούρά, κι δλόγυρα ἀπό τή λευκή ταινία τοῦ λαιμοῦ φεγγοβολούσαν ἄλλα πού χαν τό χρῶμα τῆς πρώιμης πυράκανθας*. Τά μάτια του ἤταν χρυσοκίτρινα σάν τό τοπάζι* και ύγρα σάμπως λουσμένα σέ καθάρια βουνίσια πηγή.

"Ακουσα πολλές φορές νά μέ κράζουν, μά δέν ἔδωσα ἀπόκριση. Φρόντισα νά κρυφτῶ καλύτερα στά φυλλώματα τῆς ἀχλαδιᾶς.

* * *

Είχε νυχτώσει γιά καλά, δέν ἔβλεπα τίποτα πιά. Γύρισα στό σπίτι κι δ Θεός ξέρει τί τράβηξα γιά τήν ἀργοπορία μου. Κάτι μ' ἔσπρωχνε νά τά είπω ὅλα, μά φοβόμουνα μπάς και σκοτώσουν τόν ἀιτό, και σώπαινα. Στό τέλος δέν μπόρεσα νά κρατηθῶ. "Επιασα τό μικρότερό μου ἀδερφό και τοῦ τά μαρτύρησα.

— Πᾶμε ἀμέσως νά ἰδοῦμε, μοῦ εἴπε περίεργος.

Μά τί νά βλέπαμε; Τό σκοτάδι ἤταν πηχτό.

Ώρες σιγομιλούσαμε ἀνασηκωμένοι στά κρεβάτια μας, πού ἤταν πλάι, και κάναμε σχέδια γιά τό πῶς θά σώσουμε τόν περήφανο βασιλιά τῶν βουνῶν, πῶς θά τοῦ δίνουμε τροφή, πῶς θά τόν ἡμερώσουμε, γιά νά τόν ἔχουμε παντοτινά δικό μας.

— Έγω θά πηγαίνω κυνήγι, κι δ, τι χτυπάω θά τοῦ τό φέρνω νά τό τρώει.

— Μά λένε πῶς θέλει ἔνα ἀρνί τήν ἡμέρα!

— Ψέματα. Και μιά καλιακούδα τόν φτάνει. Κι ἔχει τόσες δότοπος! Θά τίς καθαρίσουμε, νά σώσουμε και τά χωράφια.

“Ωσπου μᾶς πῆρε δ ὑπνος. Τά χαράματα σηκωθήκαμε οί δυό μας σιγά, σιγά σάν κλέφτες και τρέξαμε στήν ἀχλαδιά. Μά δέν ἤτανε πιά ἐκεῖ.

μπλάβος: βαθυγάλαζος

πυράκανθα: θάμνος μέ ζωηρούς κόκκινους καρπούς

τοπάζι: είδος πολύτιμης πέτρας

— Θά κατάφερε νά πατήσει στό χῶμα καί θά πῆγε πηδηχτά τριγύρω νά βοσκήσει, εἶπε ό ἀδελφός μου.

Ἄρχισαμε τό ψάξιμο. Πήραμε σβάρνα τό χτῆμα, πηδήσαμε σ' ἔνα γειτονικό κι ὕστερα σ' ἄλλο μακρινότερο, μά τοῦ κάκου. Εἶχε γίνει ἄφαντος! Σέ κάθε βῆμα πού ἔκανα, ψάχνοντας, ἀκουγα τήν καρδιά μου νά χτυπάει δυνατά: ἂν τόν βρίσκαμε πεθαμένο;

— Δέ θά μοῦ τό κάνεις αύτό, Θέ μου, δεόμουνα, δέ θά μοῦ τό κάνεις...

Καί δέ μοῦ τό 'κανε. 'Ο ἀιτός οὕτε τήν ἡμέρα αύτή οὕτε τήν ἄλλη δέ βρέθηκε πουθενά, οὕτε ποτέ γίνηκε λόγος γιά πέρασμα ἀιτοῦ ἀπό τά χτήματα. Φαίνεται πώς τήν ἴδια ἐκείνη νύχτα μπόρεσε νά σηκώσει φτερό καί νά φύγει.

Τό πέρασμά του ἄφησε στήν ψυχή μου μιά φεγγοβολή, πού ἀκόμα μένει ἄσβηστη, σάν ἔνα ἰδανικό πού τ' ἄγγιξα δίχως νά τό πιάσω καί πού γιά πάντα ἄπιαστο θά μένει.

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά βρεῖς τί έπικεφαλίδα ταιριάζει σέ κάθε ένα από τά τρία μέρη τοῦ διηγήματος.
  2. Δοκίμασε νά δεῖς αν διάβασες προσεχτικά τό διήγημα:
    - Τί στέκια γιά παιχνίδια είχαν τά παιδιά στο κτήμα τοῦ παπποῦ;
    - Ποιά δύο έντυπωσιακά πράγματα έγιναν ένα φθινοπωρινό δειλινό;
    - Τί σχέδια έκαναν τά δυό παιδιά στά κρεβάτια τους καί γιατί δέν μπόρεσαν νά τά πραγματοποιήσουν;
  3. 'Υπογράμμισε φράσεις, προτάσεις καί περικοπές πού σοῦ άρεσαν πολύ καί θά ήθελες κι έσύ νά είχες γράψει καί έξήγησε προφορικά γιατί.

59. ΕΝΑΣ ΑΪΤΟΣ ΠΕΡΗΦΑΝΟΣ

Τό κλέφτικο αύτό τραγούδι εἶναι ένα άλληγορικό ποίημα.¹ Ο ἀνθρώπος τοῦ λαοῦ πού τό ἔφτιαξε ἥξερε ὅτι ὁ ἀιτός, αύτό τό ἐπιβλητικό πουλί, ζεῖ μόνο στά ψηλά βουνά καί δέν κατεβαίνει στούς κάμπους. Τό ταύτισε λοιπόν μέ τούς κλέφτες καί τούς ἀρματολούς, πού ἡ λεβεντιά τους, ἡ περηφάνια τους καί ἡ ἀγάπη τῆς ἐλευθερίας τούς έκαμε νά πάρουν τά βουνά καί νά μεένουν ἔκει, μόλο πού ὁ χειμώνας στά βουνά εἶναι φοβερός καί ἡ ζωή τους φοβερά δύσκολη.

"Ενας ἀιτός περήφανος, ένας ἀιτός λεβέντης
ἀπό τήν περηφάνια του κι ἀπό τή λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα* νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά, ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνια στά βουνά καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
έμάργωσαν* τά νύχια του κι ἐπέσαν τά φτερά του.
Κι ἀγνάντιο βγῆκε κι ἔκατσε, σ' ένα ψηλό λιθάρι,
καί μέ τόν ἥλιο μάλωνε καί μέ τόν ἥλιο λέει:
«"Ἡλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἔδω σ' τούτη τήν ἀποσκιούρα*,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά ἀνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά 'ρθοῦνε τ' ἄλλα τά πουλιά καί τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια.»

Δημοτικό

κατώμερα: τά χειμαδιά, τά πεδινά μέρη

μαργύνω: μουδιάζω άπό τό κρύο

άποσκιούρα: Ισκιερό μέρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ποιοί στίχοι λένε ότι:

- ό άιτός-κλέφτης δέν κατεβαίνει στούς κάμπους νά βγάλει τό χειμώνα καί γιατί·
- ήταν ένας βαρύς χειμώνας·
- ό άιτός-κλέφτης ύπόφερε πολύ·
- τά βάζει μέ τόν ήλιο σάν Ίσος πρός Ίσο·
- Θέλει νά γίνει άνοιξη γιά δυό λόγους.

60. ΝΥΧΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

‘Απομεσήμερο καλοκαιρινό ήταν, όταν ό πατέρας μου μέ παρέδωκε στούς άγωγιάτες κι ή μάνα μου μέ φίλησε, περνώντας στούς ώμους μου έναν τροβά μέ ροῦχα καί φαγώσιμα. Μοῦ ἔβαλε καί δυό σφιχτοβρασμένα αύγά στίς τσέπες τοῦ σακακιοῦ καί μ’ ἔσπρωξε ἀνάλαφρο στό δρόμο.

Θά πήγαινα στά Γιάννενα νά δώσω ἔξετάσεις στό γυμνασίο.

Μ’ όλο πού ό πατέρας μου κι ό δάσκαλός μου — ἀκόμα κι ἐγώ ό ίδιος — πίστευαν πώς θά πρόκοβα στά γράμματα, γιατί «εῖχα μυαλό πού δέν ἔπρεπε, λέει, νά πάει χαμένο στή λάσπη καί στά νταμάρια», ἐκείνη τήν ώρα ἔνιωσα τόσο ἄδειος, πού μοῦ φάνηκε πώς, ἔτσι ξαφνικά, ἀλάφρυνε τό κεφάλι άπό τό βάρος τοῦ μυαλοῦ μου καί βάρυνε, ἀντίστροφα, βάρυνε ἀλλόκοτα ό τροβάς στήν πλάτη μου.

“Οχι πώς ήταν στ’ ἀλήθεια βαρύς ό τροβάς· μά, δέν ξέρω γιατί, ἔνιωσα σάν νά είχε βουρκώσει κι ἔσταζε μολύβι, ἔτσι καθώς είδα νά στάζουν τά μάτια τῆς μάνας μου.

Θά προτιμοῦσα νά γυρίσω στίτι, ν’ ἀναβάλω τό ταξίδι — τί λές ἐκεῖ, δέ μέ βίαζε καί κανένας· θά πήγαινα ἄλλη φορά... τοῦ χρόνου. Μά πῶς νά τολμοῦσα τέτοια σκέψη. Ήταν κι οι ἀγώγιάτες.

Αύτοί οι πειραχτήριοι, οι φαρμακόστομοι, πού δέν ἄφηναν χρόνο νά σκεφτῶ, πού δέ μέ ἄφηναν νά γυρίσω λίγο πίσω. Πού μ' ἔβαλαν μπροστά καί φλυαροῦσαν σέ βάρος μου. Κρεμάστηκαν, λέσ, κι αὐτοί μέ τά σχόλιά τους ἀπό τά σκοινιά τοῦ τροβᾶ καί τά 'νιωθα τώρα νά μέ τραβοῦν ἀνελέητα πρός τά πίσω. Μιά μπουκιά ἀνθρωπο ποῦ μέ πήγαιναν ντέ; Καί τί γράμματα νά μάθαινα ό κακορίζικος, δέ μ' ἔστελναν νά «ξεδώσω»* λίγο καί ν' ἀναστηθεῖ τά κορμί μου στό χαρμάνι* καί στή σκαλωσιά;

"Ελεγαν καί γελοῦσαν δυνατά, πλατιά, καλοκάγαθα καί δέ νοιάζονταν ἄν ἄκουγα ἐγώ, ἄν μοῦ κακοφαινόταν, ἄν τό 'σκαγα πεισμωμένος ἀπό καμιά πουρναρότουφα κρυφά καί γυρνοῦσα στή μάνα μου κλαίγοντας, ὅπως εἶχαν νά λένε γιά τόν Κωστή τῆς Ἀντωνάκαινας τήν ἄλλη χρονιά... Καί μάλιστα ἔλεγαν πώς σάν θά μπαίναμε στά πρώτα σπίτια τῆς πόλης, θά μέ φιλοῦσε ό «Ἀράπης» — ἔτσι τούς φιλάει ὅλους αὐτούς πού πρωτοπάνε στήν πόλη — ό τρόμος καί ό φόβος τῶν παιδιῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Κι ἄλλος πάλι προφήτευε πώς θά «τά φόρτωνα στόν κόκορα», ἔτσι πού, καθώς δέν καταλάβαινα τί ἥθελε νά πεῖ, τόλμησα νά κλεφτοκοιτάξω ἔνα ἔνα τά ζῶα, μπάς καί διακρίνω κανέναν κόκορα — τί σοι κόκορας θά ἦταν αὐτός πού τόν φόρτωναν κιόλας, καί τί θά τόν φόρτωναν! Σᾶς λέω, τό κεφάλι μου ἦταν ἔνα φουσκωμένο μπαλόνι..."

Μονάχα ό μπαρμπα-Θόδωρος ἄλλαξε τροπάρι κι ἔνιωσα ἀμέσως νά λύνεται τό πιό βαρύ σχοινί τοῦ φορτίου μου:

«Μωρέ, νά ἰδεῖτε πού θά γίνει ἀνθρωπος μιά μέρα αὐτό τό παρασούσουμο!» εἶπε. «Κόβει ἡ γκλάβα του.»

Παρ' ὅλα αὐτά ἦξερα πώς δέν ἦταν καθόλου κακοί ἀνθρωποι. Τούς συμπαθοῦσα αὐτούς τούς στρατοκόπους* τῆς νύχτας πού μποροῦσαν νά γελοῦν τόσο εὔκολα, πού χόρταιναν τό στομάχι τους μ' ἔνα κομμάτι ξερή μπομπότα καί τή ζωή τους μ' ἔνα τραγούδι. Στό βάθος μέ συμπαθοῦσαν κι ἐκείνοι καί μ' ἔκτιμοῦσαν: Καί μάλιστα λίγο πιό πέρα μοῦ πήραν τόν τρόβα καί τόν κρέμασαν στά μουλάρια. Μικρά βουνίσια μουλάρια φορτωμένα ξύλα

ξεδίνω: διασκεδάζω, τό ρίχνω ξέω

χαρμάνι: μείγμα

στρατοκόπος: δοιοπόρος

καί ξυλοκάρβουνα, δύλα δύλα καμιά δεκαριά, άκολουθούσαν τό ένα πίσω από τό άλλο ύπομονετικά, τραβώντας ρυθμικά τό λαιμό τους μέ τό βαρύ κεφάλι πρός τά μπροστά, σάν νά θελαν έτσι νά τραβήξουν καί τό βάρος τοῦ κορμιοῦ τους.

Άκολουθούσα σιωπηλός μέ τά χέρια στίς τσέπες τοῦ σακακιοῦ μου, όπου κρατοῦσα χουφτιασμένα τ' αύγα τῆς μάνας μου, άνοιγοντας δύσο μποροῦσα τά πόδια μου γιά νά μήν ξεμείνω. Μ' εἶχαν βάλει κιόλας έξεπίτηδες πίσω από τόν πρώτο άγωγιάτη, πού τραβοῦσε δυό μουλάρια, μή χαθώ ἡ μή μέ πάρει ό υπνος. Μιά δυό φορές γύρισα κλεφτά νά ίδω πίσω μας τό χωριό — πρώτη φορά πού ξενιτεύομουν, πρώτη φορά πού ή μάνα μου ήταν τόσο τρυφερή μαζί μου — μιά δυό φορές μοῦ ἀνέβηκαν στάλες στά μάτια, μά ύστερα μέ συνεπήρε ό ρυθμός τῆς πορείας μας καί βυθίστηκα στή συλλογή μου. Βρισκόμουν κιόλας στίς αἴθουσες τοῦ γυμνασίου, όπου αὐστηροί δάσκαλοι μοῦ ἔκαναν δύσκολες έρωτήσεις κι ἐγώ τούς ξάφνιαζα μέ τίς κοφτές, ἔξυπνες ἀπαντήσεις μου...

* * *

”Ετσι, μέ τίς σκέψεις καί τά ὄνειρα, μέ τόν ἥχο τῶν κουδουνιῶν καί τό ρυθμικό χτύπο τῶν πετάλων πάνω στά χαλίκια καί στίς πλακανίδες*, περάσαμε ράχες καί λαγκάδια, ἀφήσαμε πίσω μας κουτσοχώρια καί στανοτόπια κι ἀράξαμε στ' ἀγνάντιο πρός τή μυστήρια πολιτεία μέ τούς σοφούς δασκάλους καί τόν παράξενο Ἀράπη πού φιλοῦσε τά παιδιά. Δυό τρεῖς από τούς ἀγωγιάτες σφύριζαν λεβέντικους σκοπούς κι ό τελευταῖος σιγοτραγουδοῦσε μέ καημό τό τραγούδι τοῦ Κατσαντώνη.

”Οταν φτάσαμε στόν κάμπο καί πήραμε τή δημοσιά*, ἔνιωθα τέλεια παραλυμένος. Εἶχε νυχτώσει γιά καλά καί τό φεγγάρι ἀσήμωνε τίς καλαμιές τῶν χωραφιῶν. Οἱ ἀγωγιάτες λοξοδρόμησαν στή ρίζα ἐνός λόφου πού ἔριχνε μαῦρο τό κορμί του σέ κάτι χωραφιές μ' ἔνα δειλό ρυάκι ἀνάμεσά τους. Βούλωσαν τά κυπροκούδουνα*, ξεφόρτωσαν τά μουλάρια καί τ' ἀπόλυταν ἀνάμεσα στίς καλαμιές νά βοσκήσουν. Μ' ἔβαλαν κι ἐμένα κοντά σ' ἔναν

πλακανίδες: πέτρινες πλάκες

δημοσιά: δημόσιος δρόμος

κυπροκούδουνα: είδος μπρούτζινα κουδούνια

ὅχτο ἀπό παχύ ξερόχορτο καί μέ σκέπασαν μ' ἔνα σακί ἀδειανό νά κοιμηθῶ.· «Πάρ' τον ὡς τά χαράματα», μοῦ 'πε ό μπαρμπα-Θόδωρος. «Θά σέ ξυπνήσουμε μεῖς.» Προσπάθησα νά σκεφτῶ πώς βρίσκομαι σέ ξένα μέρη, πώς κινδυνεύαμε ἀπό τούς ἀγροφύ-λακες τῆς νύχτας γιά τό λαθραϊο νυχτοβόσκημα, πώς ἡ μάνα μου ἔχει κι αὐτή τήν ἔγνοια μου ἀπόψε πού ξενυχτάω μακριά της, πώς τό φεγγάρι εἶχε μεγαλώσει ἀσυνήθιστα καί μᾶς κοίταζε κατά-ματα, εἶχε γίνει πελώριο ἀστραφτερό μάτι τοῦ Θεοῦ πού πήγαινε νά μᾶς λιώσει μέ τίς στάλες τοῦ ἀσημιοῦ του γιά τή ζημιά. Μά δέν εἶχα τό κουράγιο. Ξεθεωμένος ἀπό τήν κούραση καί τήν ἀυπνία, παραδόθηκα.

* * *

“Οταν ἄρχισα κάποτε νά ξυπνάω, εἶχα τήν αἰσθηση πώς κάποια καταστροφική θεομηνία εἶχε χτυπήσει τόν κάμπο.

Τό πρώτο πράγμα πού ξεδιάλυνα, ἥταν ἔνα ἡχηρό ποδοβολητό καί κάτι ξενοφερμένες φωνές, ἄγριες καί προστακτικές. Τρεῖς ἵ-σκιοι, τρεῖς καβαλάρηδες, ἔκλωσαν* σάν ἀστραπή τό στέκι μας μιά δυό φορές καί ρίχτηκαν πάνω ἀπό τό μικρό ρεματάκι ἀπέναντι στά χωράφια, ὅπου τά μισά μας μουλάρια βοσκοῦσαν στά τυφλά. Συνῆλθα γιά καλά καί δέν ἄργησα ν' ἀναγνωρίσω πρώτα τούς δι-κούς μου, πού κάπως ἀνήσυχοι, δλοφάνερα ἀσυντόνιστοι προχω-ροῦσαν σταθερά ὅλοι πρός μιά κατεύθυνση, ἔτσι καθώς οί σκόρ-πιοι στρατοί μαζεύονται καί πικνώνουν τίς γραμμές πρός τό κέ-ντρο τῆς μάχης. Ἦταν σιωπηλοί. Μονάχα οἱ σπαχῆδες* ἐκεῖνοι τῆς νύχτας τρυποῦσαν βάναυσα τή σιγαλιά τῆς ἀσημοβραδιάς. “Ακουγα πέρα καθαρά τίς φωνές τους καί τούς ἔβλεπα νά πηγαι-νούέρχονται ἀσταμάτητα:

— Ποιός βοσκάει ἐδῶ ζῶα;

— “Ε, πατριῶτες, ποῦ εἶστε; 'Ἐδῶ εἶναι ἀπαγορευμένο!

— Μαζέψτε γρήγορα τά ζῶα ὅλα μαζί... ”Ε, Βασίλ’, πετάξου ἀπόπερα· εἶναι πολλά τά ζῶα... ”Εκαμαν ζημιά!...

“Ενας δυό καβαλάρηδες κάλπασαν ξανά γύρω μας λέγοντας

ἔκλωσαν: τριγύρισαν

σπαχῆδες: Ιππεῖς ἄτακτου στρατιωτικοῦ σώματος

πάλι τά ՚δια, πώς βοσκᾶμε σέ άπαγορευμένο, πώς θά μαζέψουν τά μουλάρια μας, πώς θά μᾶς πάνε μέσα καί θά πληρώσουμε ՚σχημα, καί χύθηκαν πάλι κατά τά ζῶα, ἀφήνοντας κοφτές, προστακτικές φωνές, πού δέν ξεχώριζες ἄν άπευθύνονταν σέ μᾶς ἢ στά ζῶα. Τούς ՚βλεπα τώρα, δαιμονικούς ՚σκιους, νά διαγράφουν δλο καί πιό στενούς κύκλους γύρω ἀπό τά μουλάρια, κάνοντας ἀδιάκοπο πάταγο μέ τίς φωνές τους καί τά ποδοβολητά. Ἐκεῖνα τρομοκρατημένα τριπόδιζαν πότε δῶ καί πότε κεῖ, κι ἀπό ՚εντικτο σχημάτιζαν μικρά μπουλούκια γιά αὐτοπροστασία. “Ενας, πού φαινόταν νά διευθύνει τήν ՚επιχείρηση, ξαναπλησίασε καί φώναξε αύστηρά:

— Μαζέψτε τα, πού κάνετε τόν κουτό. Γιά μαζωχτεῖτε δλοι νά λογαριαστοῦμε.

Τό κορμί μου σπαρτάρησε ἀπό ρίγος. «Θά μᾶς πιάσουν καί θά μᾶς βάλουν φυλακή», σκέφτηκα. «Καί τότε ἀντίο σχολεῖο, ἀντίο γράμματα...»

Πλησίασα τούς δικούς μας πού ἀκόμα ἀργοσάλευαν ἀσύντακτα. Μά δέν ՚αργησε νά συγκροτηθοῦν δυό παρατάξεις, ἔτοιμες γιά μιά μάχη. Ἡ πρώτη φωνή ἀπό τή δική μας «γραμμή» βγήκε ἀπό τά δασωμένα στήθια τοῦ Δημο-Πάνου, τοῦ μεσόκοπου ἀγωγιάτη πού σιγοτραγουδοῦσε στό δρόμο τό τραγούδι τοῦ Κατσαντώνη. Ἀντήχησε σάν παρακαλεστική καί σάν ἀντιφοβέρα μαζί:

— Γιά σταθεῖτε, πατριῶτες, μή μᾶς παιδεύετε τά ζῶα! Μήν τά προγγάτε καί τά χάσουμε· θά ՚χουμε φασαρίες! ՚Ακοῦτε;...

՚Εγώ ՚ενιωσα κάποια ζεστασιά καί κόλλησα γιά σιγουριά δίπλα στό πρωτοπαλίκαρο. Τήν ՚δια στιγμή καί οί ՚ἄλλοι, σάν νά βρῆκαν τόν προσανατολισμό τους, ζύγωσαν ξεθαρρεμένοι κι ՚έβαλαν κάτω στά πεταχτά σχέδια γιά δράση.

— Γιά τό Θεό, παιδιά, ՚οχι νταηλίκια*. Δέν ՚έχουμε δίκιο, εἴπε ὁ μπαρμπα-Θόδωρος.

Τράβηξε μιά ρουφηξιά, σφούγγισε τό μουστάκι του μέ τή γροθιά καί ξερόβηξε, σάν νά ՚θελε νά βρεῖ λόγια γιά ν' ἀρχίσει τήν κουβέντα.

— Σιγά, βρέ παιδιά, τά ζῶα, σιγά· εἴπε μέ σταθερή φωνή.

νταηλίκι: ψευτοπαλικαριά

— Τί σιγά καί μαλακά, ἀποκρίθηκαν ἀπ’ τίς χωραφίές. Δέκα μουλάρια καί τ’ ἀμολήσατε τοῦ καλοῦ καιροῦ στά χωράφια. Καί δέ λέτε νά φύγετε...

— Θά φύγουμε, πῶς δέ θά φύγουμε! Καί ζημιά μπορεῖ νά κάναμε, ποιός λέει ὅχι! Έσεις τό πᾶτε σώνει καί καλά μέ τό ζοριλίκι... Δέ μᾶς λογαριάζετε ντίπι κατά ντίπι!

‘Η παρέα τῶν ἀγωγιατῶν πλησίαζε τώρα τούς δραγάτες ἀργά, μά σταθερά, καθώς ἐκεῖνοι εἶχαν ξεκαβαλικέψει καί προσπαθοῦσαν νά μαζέψουν τά θορυβημένα μουλάρια. Ό διάλογος κράταγε κι ἀπ’ τά δυό μέρη σ’. Ἀγριο ἐπιτακτικό τόνο, μά όλοένα ἔχανε τήν πρώτη ἐπιθετικότητα ἀπό τή μεριά τῶν νυχτοφυλάκων, καθώς μπλοκάριζε στίς ψευτοαθῶες ἀποκρίσεις τοῦ μπαρμπα-Θόδωρου.

— Εἴν’ ἀπαγορευμένο καί θά πλερώσετε, ἐπέμενε ἡ ἴδια φωνή. Θά πᾶτε μέσα ἀπό τό νόμο.

— Δέν εἴπαμε ὅχι. “Ο, τι κάνει νά τό πληρώσουμε... Νά τό κουβεντιάσουμε ἀνθρωπινά πρῶτα. Κι ύστερα φεύγουμε, πᾶμε στή δουλειά μας... Τί είστε σεῖς, δραγάτες ἡ νοικοκυραῖοι;

— Δραγάτες* εἴμαστε· δραγάτες στή φύλαξη τῆς περιοχῆς.

— Δίκιο ἔχετε, δπως καί νά ‘ναι... Γιά περάστε νά σᾶς ἰδοῦμε· καί νά κανονίσουμε καί τήν παρανομία μας.

Οἱ φωνές γίνονταν κι ἀπό τά δυό μέρη όλοένα καί πιό συγκαταβατικές*, πιό ἀνθρωπινες, πιό ζεστές.

Καί σέ λίγο ὁ μπαρμπα-Θόδωρος ἔβγαζε τήν καπνοσακούλα καί πρόσφερνε σ’ ὅλους ἀπό ἔνα «στριφτό».

— “Οχι φωτιές, παιδιά, εἴπε κάποιος ἀπό τούς δραγάτες.

— ‘Εδω πού ’μαστε δέ μᾶς παίρνει μάτι ἀνθρώπου... Γιά δαῦτο κι ἐμεῖς τό βρήκαμε ἀπόσκιο καί λύσαμε τά ζῶα νά ξαποστάσουν, ώσπου νά πάρει ὁ Αὔγερινός, ἔξηγησε ὁ μπαρμπα-Θόδωρος, καθώς ὅλοι τώρα μιά παρέα ἀκουμποῦσαν στόν ὅχτο, ὅπου εἶχαν μαζευτεῖ τά πιό πολλά μουλάρια.

Κοντοζύγωσα κι ἐγώ ξεθαρρεμένος πιά, μέ τό γιακά τοῦ σακακιοῦ μου ἀνασηκωμένο καί τά χέρια στίς τσέπες, σφίγγοντας

δραγάτης: ἀγροφύλακας

συγκαταβατικός: ύποχωρητικός, καταδεχτικός

άκομα άσυναίσθητα τ' αύγα τῆς μάνας μου. Γιά λίγα λεπτά ἔστρι-
βαν δλοι τά τσιγάρα σιωπηλοί. Καθώς ό μπαρμπα-Θόδωρος μέ
εῖδε, μέ κοιτάξε ἐπίμονα, καί, ἔτσι σάν νά πιάστηκε ἀπό τήν πα-
ρουσία μου, βρῆκε ἀφορμή γιά καινούριες κουβέντες.

— Εἶχαμε καί τό παιδί, βλέπεις τό ξεθεώσαμε..., εἶπε. Καί χω-
ρίς νά περιμένει ἀπάντηση, συνέχισε τίς συστάσεις, ἀδιάφορος
γιά τή δική μου ταραχή. Πάει νά δώσει ἔξετάσεις στό γυμνάσιο...
Κάτσε, δρέ παιδί μ', κάτσε καί σέ ζουρλάναμε καί σένα ἀπόψε!..
'Από καλή πάστα... Κόβει ή γκλάβα του...

— 'Από ποῦ εἶναι τό παιδί, ρώτησαν σχεδόν δλοι μαζί, βρίσκο-
ντας κι ἔκεινοι ἀφορμή γιά κουβέντα καί πρόσχημα νά κοιτάζουν
κάλλιο ἐμέ παρά τούς παράνομους ἀγωγιάτες. Τά μάτια, βλέπεις,
ὅπως καΐνε ἔτσι καί φιλιώνουν τίς ψυχές. Κι ἀκόμα δέν εἶχε ἔρθει
ή ὥρα τοῦ φιλιωμοῦ! 'Η πλάγια ἀπάντηση, πού ἔδωσε ό
μπαρμπα-Θόδωρος, χαρακτηριστική τῶν ἀπλοϊκῶν ἀνθρώπων,
κίνησε τίς ψυχές σέ ὅμορφο συναπάντημα:

— Εἶναι τοῦ παπα-Νίκου ἀπό τούς Μελισσουργούς.

— Τί λές; 'Από τούς Μελισσουργούς είστε δλοι;

— Πάνω κάτω, δλοι. "Εχεις πάρε δῶσε μέ τό χωριό μας;

— "Οχι, ἀλλά ἀκουστά τό 'χω... 'Ο προσπάππος μου ἦταν ἀπό
κεῖ. Κι ό παππούς μου ἦρθε καί νοικοκυρεύτηκε στόν κάμπο γιά
ἔνα κομμάτι ψωμί, ἔκεινα τά χρόνια.

— Τίνος ἀγγόνι εἶσαι;

— Εἶμαι παιδί τοῦ Γιάνν'-Πάνου· ἀγγόνι ἀπό ἀνεψιά τοῦ Πάνου
Γρίβα.

— Μωρέ, τί λές; 'Αγγόνι τοῦ Πάνου Γρίβα εἶσαι σύ; Τοῦτος
ἐδῶ εἶναι ό Πάνο-Δῆμος· ἀγγόνι τῆς Νασιούλαινας, τῆς νύφης
τῶν Γριβαίων... Κι ἔδειξε τά δασωμένα στήθια τοῦ παλικαριοῦ
πού ἔλεγαν πώς κράταγε ἀπό τήν ξακουστή γενιά τῶν Γριβαίων.

— Μέ τόν πατέρα του πολεμήσαμε μαζί στήν Πλάκα τό '13,
συμπλήρωσε ἔνας ἄλλος, δ ξερακιανός νυχτοφύλακας, πού δλο ἔ-
γλειφε τό τσιγάρο καί δέν ἔλεγε νά σηκώσει τά μάτια του ἀπό τή
γῆ.

— Βρέ, βρέ, κάτι συναπαντήματα ἀπόψε! Κοντεύουμε νά τό¹
κάνουμε συμπεθεριό, εἴπε ξερογελώντας τώρα ό ἀρχηγός. Καί θά

μᾶς βάζατε σέ μπελάδες, βρέ παιδιά, νά σᾶς τραβολογάμε στά δικαστήρια... Δουλειά κι αύτή νά σου τύχει!

Τά τσιγάρα ἄναβαν κι ἔσβηναν ἀσταμάτητα, οἱ διαχύσεις πύκκωναν δλοένα καὶ πιό πολύ, οἱ γνωριμίες ἄπλωναν τά κλαδιά τους καὶ τίς ρίζες τους ἀνάμεσα στίς γενιές καὶ τίς φάρες* τῶν Τζουμέρκων, ὥσπου στό τέλος βρέθηκαν δλοι, μέ τόν ἔναν ἢ τόν ἄλλο τρόπο, συγγενεῖς καὶ γνώριμοι καὶ πιά δέν ἥξερες νά πεῖς ποιοί ἦταν οἱ παράνομοι καὶ ποιοί οἱ ἄνθρωποι τοῦ νόμου, ποῦ οἱ νυχτοφύλακες καὶ ποῦ οἱ στρατοκόποι τῆς νύχτας. Ἡ κουβέντα κυλοῦσε φιλική, σιγανή, μουρμουριστή, ὅμοια μέ τό κελάρυσμα τοῦ νεροῦ δίπλα στό δειλό καὶ ἀσημένιο ρυάκι, ἐνῶ τά ζῶα ξεχασμένα σάλευαν ἀναποφάσιστα ἀκόμα σέ δυό τρία μπουλούκια, σάν νά περίμεναν κι αύτά καινούρια προσταγή γιά τή μόνη ἔγνοια

φάρα: γένος, σόι

τους, τή βοσκή. Βρῆκαν μάλιστα δλοι της παρέας πώς παραφέρθηκαν καί πώς δέν ḥταν δά καί καταστροφική ή ζημιά... Στό κάτω κάτω φτωχοί ḥνθρωποι άπό τα βουνά ḥταν, ό τόπος έκει θά ἔμενε, δέ θά τόν ἔπαιρναν μαζί τους στόν τάφο, τίποτε δέν παίρνουν οι ḥνθρωποι μαζί τους στό ταξίδι τό άγυριστο... "Αν χρειαζόταν τήν ἄλλη μέρα, θά τά μπάλωναν.

'Εγώ ἔνιωθα τόση σιγουριά πιά, πού, καθώς μέ εῖχαν ξεχάσει, καθάρισα θαρρετά τό ἔνα αύγό καί τό καταβρόχθισα μέ λαιμαργία.

* * *

Σάν ἄδειασαν καί τόν τελευταῖο καπνό της σακούλας, σηκώθηκαν μέ τρανταχτά γέλια, πού ἄφησαν νά ḥχησουν στόν κάμπο σέ κάποιο ταιριαστό ἀστεϊο τοῦ μπαρμπα-Θόδωρου.

Καί, καθώς ξεχώριζαν, τά χέρια ἔσμιγαν σταυρωτά, ἀδερφωμένα· εύχες καί κατευόδια ἔρεαν άπό τά χείλια δλων, ἐνώ ή τελευταία ἄχτιδα τοῦ φεγγαριοῦ, πού πήγαινε νά κρυφτεῖ πίσω άπό τό λόφο, σπίθιζε στήν ἄκρη τοῦ ρυακιοῦ.

Καβαλίκεψαν καί χάθηκαν ἔκεινοι ἀνάμεσα στίς καλαμιές κι ἐμεῖς φορτώσαμε καί κινήσαμε στή δημοσιά ἄλαλοι κι ἀλαφροπάτητοι.

'Ολομπροστά μας ξάνοιγε ή λίμνη, σκεπασμένη μ' ἔνα ἀέρινο στρῶμα καταχνιᾶς, κι ή κοιμισμένη πόλη μέ τούς σοφούς δασκάλους της καί τόν Ἀράπη. Δέ μ' ἔνοιαζε πιά. Ἄλλιως ἔβλεπα τώρα τόν κόσμο. Θά φιλιωθοῦμε καί μέ τόν Ἀράπη, γιατί ὅχι; Ἀπό μακριά οἱ ḥνθρωποι δείχνουν πιό κακοί...

Καθάρισα καί τό δεύτερο αύγό καί προχωροῦσα μέ τό κεφάλι κάπως ύψωμένο, τό μάτι καρφωμένο ḥσια στήν πολιτεία πού δλοένα μεγάλωνε, δλοένα ξάνοιγε τά ξεθωριασμένα χρώματά της.

Πρίν φτάσω στίς πόρτες τοῦ μεγάλου σχολειοῦ, εῖχα πάρει τό πρῶτο μάθημα ἀπό τούς φτωχούς ἔκείνους ξωμάχους. Τό πρῶτο μάθημα γύρω ἀπό τίς ἀνθρώπινες σχέσεις. Τίς σχέσεις πού ἀπλώνονται κάτω ἀπό τό καγκελόφραγμα τοῦ νόμου, στό μυστικό ψίθυρο τῶν ἀδελφῶν ψυχῶν.

ΑΝΤΩΝΗΣ Π. ΜΠΕΝΕΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Νά γράψεις μιά έπικεφαλίδα καί μιά μικρή περίληψη γιά κάθε μέρος.
2. 'Ο συγγραφέας στό τέλος τοῦ διηγήματος μιλάει γιά τό «πρῶτο μάθημα» πού πήρε «ἀπό τούς φτωχούς ἐκείνους ξωμάχους».
3. Ποιό ήταν αὐτό τό «μάθημα» καί ἀπό ποῦ τό βλέπεις νά βγαίνει; Ποιά πρόσωπα ξεχωρίζουν μέσα στό διήγημα καί τί μαθαίνουμε γι' αὐτά ἀπό τό συγγραφέα;
4. Πρόσεξε πόσο ἔχουν χρησιμοποιεῖ ὁ συγγραφέας ὄρισμένα ἄψυχα πράγματα, τόν τροβά, τά δυό βρασμένα αὐγά, τό φεγγάρι, γιά νά δώσει παραστατικά τήν ψυχική κατάσταση τοῦ παιδιοῦ. Νά βρεῖς καί νά σημαδέψεις τίς σχετικές περικοπές.
5. Τό διήγημα αὐτό ἔχει πολύ ζωντανές περιγραφές. Νά κλείσεις σέ ἀγκύλες ἐκείνες πού σοῦ ἀρέσουν περισσότερο.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

61. Η ΑΣΠΙΔΑ ΤΟΥ ΑΧΙΛΛΕΑ

“Εφτασε ή Θέτιδα στό χάλκινο πύργο τοῦ ‘Ηφαίστου, πού ύψωνεται ξεχωριστός πάνω στίς αἱθέριες κορφές τοῦ Ὄλυμπου. ‘Ο ἕδιος δὲ θεϊκός τεχνίτης τόν ἔφτιαξε, κι ἔλαμπε δὲ πύργος σάν ἄστρο. Τέτοια δύμορφιά.

‘Η Χάρη, ή γυναίκα τοῦ ‘Ηφαίστου, καλοδέχτηκε τή Θέτιδα καὶ τῆς πρόσφερε ἐπίσημο κάθισμα γιά ν’ ἀναπαυτεῖ. “Ἐπειτα ἔκραξε τόν ἄντρα της. ‘Ἐκεῖνος παράτησε τά σύνεργα τῆς δουλειᾶς, πλύθηκε κι ἔτρεξε κουτσάνοντας. “Ἐπιασε τό χέρι τῆς θεᾶς μέ σεβασμό καὶ τῆς μίλησε:

— Πολύ συχνά δέ σέ βλέπουμε, μά εἶσαι πάντα ἀγαπητή. Καί δέν ξεχνῶ πώς σέ σένα καὶ στήν καλή ἀδερφή σου τήν Εύρυνόμη χρωστῶ τή ζωή μου, τότε πού γκρεμίστηκα στά νερά τοῦ Ὡκεανοῦ κι ἔσεις μέ μαζέψατε μέ τόση καλοσύνη.

Καί τῆς Θύμισε ἔκείνη τήν παλιά ἴστορία.

— Ναί, ναί, εἴπε ή Θέτιδα, τό ξέρω πώς μ’ ἀγαπᾶς καί γι’ αὐτό πῆρα τό θάρρος κι ὥρθα νά σοῦ ζητήσω μιά χάρη. Εἶναι γιά τό μοναχογιό μου, πού περνάει ὡρες πικρές στ’ ἀκρογιάλι τῆς Τροίας. Γιατί τοῦ σκοτώσανε τόν ἀκριβότερο φίλο του· κι δέχτρός πού τόν σκότωσε φορεῖ τώρα τοῦ γιοῦ μου τή λαμπρή ἀρματωσιά, πού τήν εἶχε δανείσει στό σκοτωμένο. “Ἀπραγος* τώρα κάθεται καὶ θρηνεῖ, πού δέν μπορεῖ νά πολεμήσει, νά πάρει πίσω τό δίκιο του. Προσπέφτω στά πόδια σου, ἀν θέλεις νά χαρίσεις στό γιό μου μιά καινούργια ἀρματωσιά. “Ἄτυχο παιδί!

Συγκινήθηκε δέ μάστορης:

— Γι’ αὐτό νοιάζεσαι, Θέτη; Σοῦ δίνω τό λόγο μου πώς τέτοια ὅπλα, σάν αὐτά πού θά φορέσει δέ ἀκριβογιός σου ἄλλος δέν τά χάρηκε, οὔτε θνητός, οὔτε κάν Θεός. “Οποιος τά δεῖ θά σαστίσει. Περίμενε...

Καί τράβηξε, κουτσάνοντας, γιά τό ἐργαστήρι του. ‘Ετοίμασε τά χωνιά καὶ τά φυσερά του. “Ἐβαλε στή φωτιά χρυσάφι, ἀσήμι, καλά* καὶ χαλκό. Στύλωσε τό ἀμόνι στό κούτσουρο. Πήρε τά σύ-

ἀπραγος: χωρίς νά κάνει τίποτε
καλά: κασσίτερος

νεργα στα χέρια του, σφυρί καί μασιά*. Καί βάλθηκε νά μαστορεύει.

Τήν ἀσπίδα πρώτα:

Ηταν πελώρια, γιά ἀνάστημα θεϊκό. Πλουμισμένη παντοῦ, μέτριπλό στεφάνι ἀστραφτερό, ὀλόγυρα, καί μ' ἀσημένιο λουρί. Πεντάδιπλο πετσί εἶχε δίσκος της κάτω ἀπ' τή μετάλλινη λάμα.

Καί σκάλισε πάνω στήν ἀσπίδα, ὁ θαυμαστός, καί τί δέ σκάλισε:

Ἐφτιασε τή γῆ, τόν ούρανό καί τή θάλασσα. Τόν ἥλιο καί τ' ὀλόγιομο φεγγάρι. Τά ζώδια, τούς ἀστερισμούς, τούς γαλαξίες. Καθένα ξεχωριστά, τήν Πούλια, τά βροχάστερα, τόν Κυνηγό, τήν Ἀρκούδα. "Eva θαῦμα.

*Ἐφτιασε ἀκόμα δυό ὅμορφες πολιτεῖες.

Στή μιά εἶχαν γάμους καί ξεφαντώματα. Κι οί νυφάδες διαβαίνανε ἀπ' τούς δρόμους τής πολιτείας, ἀνάμεσα σέ λαμπάδες καί σέ φωνές. Κι ἔπαιζαν ὅργανα, λαγοῦτα* καί φλογέρες, κι οί γλεντοκόποι χορεύανε. Κι οί γυναίκες στεκόντουσαν στά κατώφλια καί κάνανε χάζι.

Στήν ἄλλη πολιτεία γινόταν πόλεμος. Κι εἶχαν ἔρθει ἔχθροί νά τήν κουρσέψουν. Κι ἤτανε πολύς χαλασμός, καί πέφτανε πλῆθος οί σκοτωμένοι.

*Ἐφτιαξε, ἀκόμα, πλούσιο κάμπο, καρπερά χωράφια. Κι οί ὄργωτῆδες δουλεύανε τή γῆ μέ τά προκομμένα ζευγάρια. Καί τ' ἀγόρια τούς κερνούσανε κρασί.

Καί παρακάτω, θεριστάδες πού θερίζανε μέ τροχιστά δρεπάνια. Καί παιδιά πού κουβαλοῦσαν τά χερόβιλα*. Κι ἄλλοι πού δένναν τά δεμάτια. Καί παρέκει ό νοικοκύρης, κρατώντας τό ραβδί, κοίταζε καί χαιρότανε τό βιός του.

Καί παρακάτω, ἀμπέλι φορτωμένο μέ σταφύλια σκάλισε (χρυσό τό ἀμπέλι, τά σταφύλια μαῦρα) καί κάθε κλῆμα στυλωμένο μέ ἀσημένιο πάσσαλο. Καί νιές καί νιοί χαρούμενοι κουβαλούσανε

μασιά: τσιμπίδα

λάμα: λεπτό μεταλλικό ἔλασμα

ζώδια: 12 ἀστερισμοί, ἔνας γιά κάθε μήνα

λαγοῦτο: ἔγχορδο μουσικό δραγανό

χερόβιλο: δαες καλαμιές πιάνει ή παλάμη

καρπό μές στά καλάθια. Κι αλλοι χορεύανε καί τραγουδοῦσαν.

"Εφτιασε, άκόμα, κοπάδι βόδια πού ἔτρεχαν κατά τό ρέμα, νά ξεδιψάσουνε. Ξοπίσω κατεβαίνανε τσοπάνηδες (χρυσοί), καί παραπίσω τά σκυλιά τους.

"Εφτιασε λιβάδια καί πρόβατα πού βόσκανε καί μαντριά καί καλύβες.

Κι ἔφτιασε χορούς παιδιῶν καί κοριτσιών.

Καί τί δέν ἔφτιασε...

Καί κοντά στό γύρο τῆς ἀσπίδας ἔφτιασε τό μεγάλο ρεῦμα τοῦ Ωκεανοῦ νά περικλείνει τά πάντα.

"Επειτα δ "Ηφαιστος ἔφτιασε τό θώρακα, λαμπρότερο ἀπό τῆς αὐγῆς τό φῶς.

"Επειτα τοῦ ἔφτιασε τό κράνος, μέ λοφίο χρυσό. Κι ἀπό καθαρό καλάι τίς κνημίδες.

"Ετοιμα. Τά πῆρε καί τ' ἀκούμπησε μπροστά στή Θέτιδα.

"Εκείνη ἔκλινε τό θεϊκό κεφάλι καί χαμογέλασε, εύχαριστη-μένη. "Επειτα χύθηκε, σάν γεράκι, ἀπό τίς χιονοσκέπαστες κορφές, κρατώντας τά θαυμαστά ὅπλα, πού ἀχτιδοβολοῦσαν.

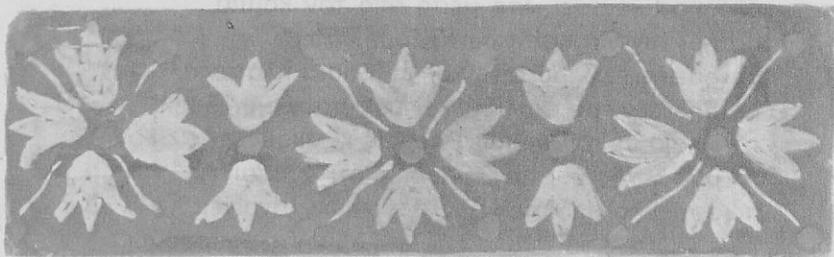
ΓΙΩΡΓΟΣ ΓΕΡΑΛΗΣ
(Άπό τό Σ τῆς Ιλιάδας)

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

‘Ανάμεσα στό κεφάλαιο αύτό άπό τήν «Ιλιάδα» πού έγραψε ό Όμηρος πρίν άπό είκοσι ίσκτω περίπου αιώνες και στό χθεσινό άκόμα ποίημα τοῦ Κώστα Κρυστάλλη «Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ», πού άκολουθεῖ, ύπαρχουν κάποιες δημοιότητες.

Διαβάστε καὶ τά δυό κείμενα καὶ συζητήστε ἔπειτα τίς όμοιότητες καὶ τίς διαφορές πού ύπαρχουν ἀνάμεσα στά σκαλίσματα τῆς ἀσπίδας καὶ τά κεντήματα τοῦ μαντιλιοῦ.

62. ΤΟ ΚΕΝΤΗΜΑ ΤΟΥ MANTILIOΥ

Στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ ξανθή κάθεται κόρη
κι ὠριόπλουμο, λευκό, χρυσοκεντάει μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι*.

Τή θάλασσα κεντάει μέ τά νησιά της ὄλα,
κεντάει τόν ούρανό μέ τά λαμπρά του ἀστέρια,
τή γῆ μέ τά πολλά καὶ τά ώραῖα λουλούδια.

Κεντάει κι ἔνα βουνό, ψηλό ψηλό καὶ μέγα.
Τό χάραμα γλυκά προβάλλει στήν κορφή του
καὶ βάφεται ἡ κορφή καὶ τ' οὐρανοῦ ἡ λουρίδα
ροδόλευκη. Νερά καθάρια κι ἀσημένια
τά διάπλατα πλευρά ξετρέχουν κι αὔλακώνουν.
Χιλιόχρονα, παλιά, βαθιά, ἵσκιωμένα ὀρμάνια*
κεντάει τίς λαγκαδιές μέ πράσινο μετάξι.

Στούς ὅχτους, στά ριζά, κοπάδια ἀσπρολογῆνε
καί φαίνονται βοσκοί, καί στ' ὄμορφο κεντίδι
φλογέρες λές κι ἀκοῦς, λές καί γρικᾶς* τραγούδια,
βελάσματα βραχνά καί ἥχούς ἀπό τρουκάνια*.

Στά πόδια τοῦ βουνοῦ κεντάει γαλάζια λίμνη
μέ καλαμιές χρυσές. "Ενας ψαράς στήν ἄκρη
πεζόβολον* κρατεῖ καί δόλωμα ἔτοιμάζει.

Κάμπον πλατύ πλατύ μέ σμαραγδένιο νῆμα
δόλογυρα κεντάει. Στή μέση ἀπό τόν κάμπο
ποτάμι σιγαλό καί φιδωτό ξομπλιάζει*
μέ δάφνες, μέ μυρτιές καί μέ δασιά πλατάνια,
μέ ἀηδόνια, μέ φωλιές καί στό πανώριο ξόμπλι
τό φλοϊσθο τοῦ νεροῦ θαρρεῖς κι ἀκοῦς, τῆς δάφνης
τό μύρο, τῆς μυρτιᾶς, θαρρεῖς ὅτι ἀνασαίνεις,
πώς τόν κελαηδισμό τῶν ἀηδονιῶν ξανοίγεις*,
πώς νιώθεις τό ἀπαλό τῆς φυλλουριᾶς μουρμούρι.

Στήν ἀκροποταμιάν ἀλάφι ζωγραφίζει
πού σκύφτει τά νερά νά πιεῖ τά κρυσταλλένια
καί ξάφνου σαϊτιά στήν πλάτη τό λαβώνει·
στρέφεται αὐτό, κοιτάει μέ πόνο τήν πληγή του,
πάσχει ν' ἀπαλλαχτεῖ, δέ δύνεται* τό μαῦρο,
κι ἀπό τόν ούρανόν, ἀπό τά δέντρα γύρα
βοήθεια λές ζητάει.

Ολόυρα ἀπό τόν κάμπο
πλῆθος μικρά χωριά κεντάει, χωράφια ἀλλοῦθε
μέ δόλοχρυσα σπαρτά, μέ θημωνιές, μέ ἀλώνια.
Πράσινα ἀμπέλια ἀλλοῦ μέ κίτρινα σταφύλια,
κίτρινα σάν φλουριά, κι ἔμορφα κοπελούδια
πού μπαίνουν μέ πλεχτά καλάθια καί τρυγῆνε.

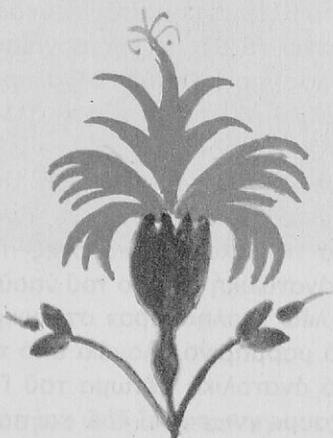
Γάμον ἀρχοντικό σ' ἔνα χωριό πλουμίζει
μέ νύφη, μέ γαμπρό, μέ φλάμπουρα*, μέ ψίκι*.

Δράκους άλλοϋ κεντάει καί λάμιες καί νεράιδες.

Κεντάει κι ἔνα γιαλό μέ ζαφειρένια πλάτια.

Στήν ἄκρη τοῦ γιαλοῦ τήν ἕδια τή θωριά της
δόλοφαντη ἴστορεῖ ἀπό ἐμορφιά καί νιότη
καὶ πλοῦτο κι ἀρχοντιά — καὶ στά λευκά της χέρια
τ' ἀργόχειρο κρατεῖ, τ' ὥριόπλουμο μαντίλι,
μαντίλι τοῦ γαμπροῦ, τοῦ γάμου της κανίσκι (...)

ΚΩΣΤΑΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

κανίσκι: κάνιστρο, πανεράκι γεμάτο δῶρα

ὅρμανια: ρουμάνια

γρικῶ: ἀκούω

τρουκάνι: πλακουτσωτό κουδούνι

πεζόβολος: κωνικό δίχτυ γιά ψάρεμα στά ρηχά

ξόμπλι: κέντημα

ξανοίγω: ἔδω σημαίνει ἀκούω, διακρίνω

δύνεται: μπορεῖ

φλάμπουρο: εἴδος σημαίας

ψίκι: συνοδεία γάμου

63. ΤΟ ΑΛΟΓΑΚΙ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

Ἐπάνω στήν Ἀκρόπολη ἔχω ἔνα φίλο πού τόν ἀγαπῶ πολύ. Τοῦ κάνω τακτικά συντροφιά, γιατί μοῦ ἀρέσει νά περπατῶ ἐκείνη τήν ὥρα τοῦ δειλινοῦ. Τότε μπορῶ νά χαρῶ τόν ἥλιο πού σβήνεται καί χάνεται πίσω ἀπό τ' ἀττικά βουνά, παίρνοντας μαζί του τό λαγαρό φῶς τῆς μέρας. Τότε ἀνακαλύπτω τά χίλια του χρώματα, πού φανερώνονται στό βάθος, παραλλάζοντας σέ κῆπο τόν ούρανό.

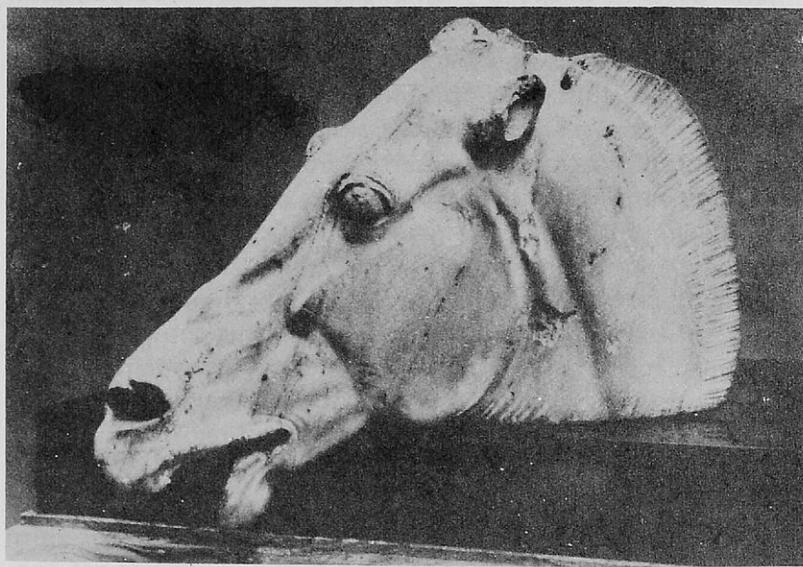
Ἀφήνω τά μάτια μου νά πλανηθοῦν στό βοριά, πρός τήν Πάρνηθα. Στρέφω πρός τήν πλευρά τοῦ νότου καί χαμογελῶ στόν Ὅμηττό. Ἀναπαύω τό βλέμμα μου στόν πευκόφυτο λόφο τοῦ Φιλοπάππου. Μέ συγκινεῖ τό θέαμα τῆς ἀρχαίας Ἀγορᾶς καί τοῦ Θησείου. Καί στό τέλος γυρίζω πρός τό Φάληρο κι ἀγναντεύω τή μαγική ἐκείνη γραμμή — ἄλλοτε γκρίζα κι ἄλλοτε θαμπή — πού ἐνώνει τή θάλασσα μέ τόν ούρανό.

Σάν τελειώσω ἀπ' δλα αὐτά, προχωρῶ ἀνάμεσα στά σπασμένα μάρμαρα, φτάνω στόν Παρθενώνα, ἀνεβαίνω τά σκαλιά, περνῶ ἀνάμεσα ἀπό τίς δεκαεφτά κολόνες τῆς νότιας πλευρᾶς καί βρίσκομαι στήν ἀνατολική εῖσοδο τοῦ ναοῦ. Τότε σηκώνω τά μάτια μου ψηλά καί λέω «καλησπέρα» στό μικρό μου φίλο. Γιατί δὲ φίλος μου εἶναι τό μαρμάρινο ἀλογάκι ἀπό τό ἄρμα τῆς Σελήνης, πού στολίζει τό ἀνατολικό ἀέτωμα τοῦ Παρθενώνα.

Μέ τό ἀλογάκι ἔχουμε γνωριστεῖ ἔδω καί πολύν καιρό κι ἡ φιλία μας εἶναι δυνατή κι ἀτράνταχτη. Εἶναι ἀπό τίς φιλίες ἐκείνες πού δέ σβήνουν ποτέ, γιατί τίς δένει ἡ ὁμορφιά καί ἡ ἀγάπη. Τό ἀλογό πού ἀγαπῶ — κι ἂς εἶναι ἀπό πέτρα — ἔχει σάρκα καί αἷμα.

“Ολο τό ἀέτωμα παρίστανε τή γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς, πού πήδησε πάνοπλη μέσα ἀπό τό κεφάλι τοῦ πατέρα της τοῦ Δία. Μεγάλα ἀγάλματα, σέ ύπερφυσικό μέγεθος, γέμιζαν τό τύμπανο τοῦ ἀετώματος. Θεοί καί θεές κοίταζαν ξαφνιασμένοι τήν παρθένα, πού γεννήθηκε μέ τόσο πρωτόφαντο τρόπο.

“Οπως μᾶς λέει ὁ μύθος, ὁ Δίας, πρίν ἀπό τόν “Ἡρα, εἶχε γυναίκα του τή θεά Μῆτι. Μῆτις θά πεῖ σκέψη. “Οταν ὁ Δίας πήρε χρησμό πώς ἡ Μῆτις θά γεννοῦσε ἔνα παιδί, πού θά τοῦ ἔκλεβε

τήν ἔξουσία τοῦ κόσμου, θύμωσε καὶ τήν κατάπιε. Ὁ μύθος εἶναι ἀπίθανος ἀκόμη καὶ γιὰ τά πολύ μικρά παιδιά, μά κρύβει μέσα του ἔνα βαθύ συμβολισμό: 'Ο Δίας, δὲ παντοδύναμος Θεός, ἔβαλε μέσα του, κατάπιε καὶ ἀφομοίωσε, τῇ σκέψῃ καὶ τῇ σοφίᾳ. "Όταν λοιπόν ἡ Ἀθηνᾶ ξεπήδησε μέσα ἀπό τὸ κεφάλι του, εἶχε κιόλας κληρονομήσει ἀπό ἐκεῖνον τῇ δύναμη καὶ ἀπό τῇ μητέρα της τήν καθαρή σκέψη.

Ἐκτός ἀπό τὸ πλῆθος τῶν ἔκπληκτων θεῶν, ὁ Φειδίας εἶχε ζωντανέψει μέσα στό χῶρο τοῦ ἀετώματος τό ἄρμα τοῦ ἥλιου καὶ τό ἄρμα τῆς σελήνης. Τά ἄλογα στό ἄρμα τοῦ ἥλιου εἶχαν μιά ὑπέροχη κίνηση, καθώς προσπαθοῦσαν ν' ἀνέβουν στό στερέωμα, κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά τ' ἀδέρφια τους στό ἄρμα τῆς σε-

λήνης χάνονταν στή γωνιά, φέρνοντας στόν κόσμο τό βαθύ σκοτάδι.

“Ολα αύτά τά ύπεροχα γλυπτά χάθηκαν καί καταστράφηκαν. Αύτό στάθηκε μιά πραγματική συμφορά όχι μόνο γιά τόν Παρθενώνα καί τούς “Ελληνες μά καί γιά τήν ἀνθρωπότητα όλοκληρη. Τό μόνο πού γλίτωσε ἀπό τόν δλεθρο είναι τό ἀλογάκι πού ἀγαπῶ, ἀλλά κι αὐτό τό ἔκλεψαν καί βρίσκεται τώρα στό Βρετανικό Μουσεῖο. Στό κατεστραμμένο ἀέτωμα δέ βλέπει κανείς παρά τό ἐκμαγεῖο* του. Μέσα στή δυστυχία τῆς καταστροφῆς είναι μεγάλο εύτυχημα πού σώθηκε τουλάχιστο αὐτό. Είναι τό πιό τέλειο ἄλογο στήν ιστορία τῆς τέχνης!

Κάτω ἀπό τήν ἐπιδερμίδα του ξεχωρίζουν τά κόκαλα τοῦ κρανίου. Είναι κουρασμένο καί ίδρωμένο. Τό δέρμα του τεντώνει, τά ρουθούνια του τρεμουλιάζουν. Τό στόμα του, μισάνοιχτο, πάει νά μιλήσει, νά βγάλει φωνή, νά ἔξιστορήσει τά θαυμαστά ὄράματα τῆς νύχτας καί τῶν ἀστεριῶν. Οἱ φλέβες του διακρίνονται κι είναι γεμάτες μυστηριακή δύναμη. Τό μάτι του λάμπει ζωηρό, γεμάτο ἔκφραση, σάν νά συλλογιέται ἡ νά μετρά τήν ἄβυσσο, τό μαῦρο χάος, ὅπου θά βυθιστεῖ σέ λίγο μέ τό ἄρμα πού σέρνει. ‘Η χαίτη του δρθώνεται περήφανη καί μαντεύεις πώς οἱ μυῶνες στό κορμί, πού δέ φαίνεται, είναι ἔτοιμοι νά ἐκραγοῦν ἀπό τή μεγάλη προσπάθεια.

Στό ἐργαστήρι τοῦ Φειδία βρέθηκε σ’ ἔναν κόσμο γεμάτο κίνηση, ζωή καί δράση. Δίπλα του ἔστεκαν ἀγαλμάτινες θεές μέ ώραϊα πυγμάνενα φορέματα, θεοί πού λιάζονταν μέ τά νεανικά τους κορμιά στόν ἥλιο, κι ὅλοι μαζί στερεώθηκαν τελικά στό ἀέτωμα τοῦ πιό λαμπροῦ ναοῦ τοῦ κόσμου. Ἐκεῖ πάνω ἔζησαν μέρες δόξας καί μεγαλείου. “Ελληνες καί ξένοι σήκωναν θαυμαμένοι τό κεφάλι καί τά θαύμαζαν.

Τώρα τό μοναχικό ἀλογάκι ἔχει διλοφάνερα ἐπάνω του τά χνάρια τοῦ χρόνου. Σέρνοντας τό ἄρμα του ἐδῶ καί 2.300 χρόνια, ἔχει τραυματιστεῖ σοβαρά. Τό μάρμαρο χαράχτηκε, σάμπως νά γέμισε ρυτίδες. Τ’ αὐτιά του ἀκρωτηριάστηκαν. Στά μάτια καί στό

ἐκμαγεῖο: τό ἀποτύπωμα μιᾶς μορφῆς ἡ ἐνός σχήματος σέ εὔπλαστη ὕλῃ ὅπως π.χ. κερί, γύψο κτλ.

λαιμό βαθιές πληγές εἶναι ἔτοιμες νά στάξουν αἷμα. Μά στέκει γε-
μάτο ἀξιοπρέπεια μέσα στή μοναξιά καί τή θλίψη του, στή γωνιά
πού τό τοποθέτησαν, κατάλοιπο μιᾶς ἀνεπανάληπτης ἐποχῆς.

“Οταν τό σούρουπο φτάνει μέ γρήγορα βήματα, ἡ ὥρα τῶν ἐπι-
σκέψεων τελειώνει. Τά γιούλια καί οἱ μενεξέδες γεμίζουν τόν ού-
ρανό τῆς Ἀττικῆς. Ἡ σελήνη ἔτοιμάζεται γιά τό καθημερινό όλο-
νύχτιο ταξίδι της καί τό ἀλογάκι τοῦ Παρθενώνα, πιστό στό καθῆ-
κον του, θά πρέπει νά σύρει τό ἄρμα της στό χάος τῆς νύχτας.
Μέσα στήν ἐρημιά του συνεχίζει ἀγόγγυστα νά ζεῖ τή μοίρα του.
Καθώς φεύγω, τοῦ ρίχνω πάντα μιά τρυφερή ματιά. Καί σκέφτο-
μαι πώς εἶναι μιά παρηγοριά πού ζεῖ μιά ἄλλη ζωή ἐκεῖ ψηλά, μέσα
στόν κόσμο τῆς τέχνης.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ἀρίθμησε τίς παραγράφους τοῦ κειμένου.
2. Σέ ποιές παραγράφους γίνεται λόγος:
  - γιά τό τοπίο πού εἶναι γύρω ἀπό τήν Ἀκρόπολη
  - γιά τή συνάντηση καί τή φλία τῆς ἀφηγήτριας μέ τό ἀλογάκι
  - γιά τό τί παρίστανε τό δέτωμα
  - γιά τό μύθο τό σχετικό μέ τή γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς
  - γιά τήν τύχη τῶν γλυπτῶν τοῦ Παρθενώνα
  - γιά τό ἀλογάκι τό ἴδιο
  - γιά τήν ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ.
3. Τί ἀπό τό ἀλογάκι περιγράφει ἡ συγγραφέας καί σέ τί λεπτομέρειες φθά-
νει;

64. ΣΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Τό ἀκέφαλο ἄγαλμα, στημένο
στή μέση τῆς αἴθουσας, κοιτάζω.
Ἄπ' τά πόδια ὡς τό λαιμό, σπουδάζω
τίς λεπτομέρειες: τό λυγισμένο

κάπως γόνατο, τό τεντωμένο
χέρι, τούς μύς τοῦ στήθους. Ἀλλάζω
θέση καὶ ἀπόσταση. Θαυμάζω
στό σύνολο τό σῶμα. Καί προσμένω

ἀπό τή μιά στιγμή ὡς τήν ἄλλη
(τῆς φαντασίας ἢ δύναμη μεγάλη
ὅταν σέ τοῦτο ἢ τέχνη βοηθεῖ),

ἀσύγκριτα προσθέτοντας κάλλη,
στή θέση, ἀπ' ὅπου λείπει, νά φανεῖ
ὑπέροχο, ἀπολλώνιο, τό κεφάλι.

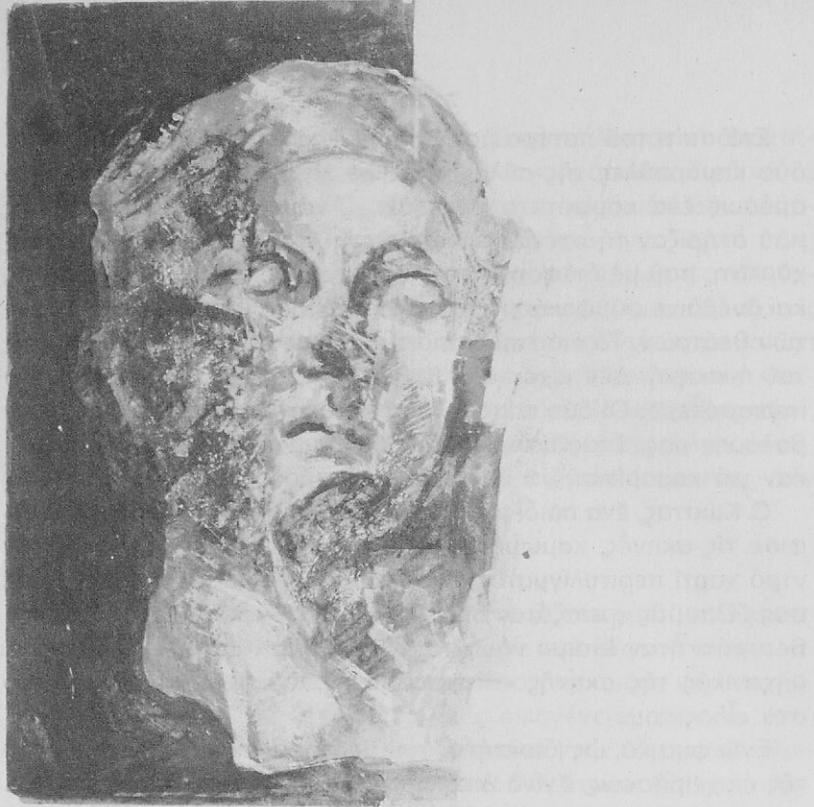
ΑΘΩΣ ΔΗΜΟΥΛΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ἄντιθετα μέ τή συγγραφέα τοῦ προηγούμενου κειμένου, ἐδῶ ὁ ποιητής πε-
ριγράφει ἔνα ἀκέφαλο σῶμα. Ὁ ἕδιος ἀφήνει τή φαντασία του νά συμπληρώ-
σει τό κεφάλι, ἄλλά δέ μᾶς λέει λεπτομέρειες, πῶς τό φαντάζεται.

Δοκίμασε ἐσύ νά δώσεις μιά περιγραφή τοῦ κεφαλιοῦ.

65. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΜΟΥ ΘΕΑΤΡΟ

“Εχω τήν τιμή νά σᾶς παρουσιάσω τόν έαυτό μου ώς θεατρώνη, Θιασάρχη, θεατρικό συγγραφέα, ήθοποιό καί σκηνοθέτη! Καί παρακαλῶ, ἃν σᾶς φαίνονται λίγοι οἱ τίτλοι μου αύτοί, νά μέ συχωρέσετε. Στά δέκα του χρόνια μπορεῖ νά ἔχει κανείς καί περισσότερους.

‘Η ίστορία αύτή εἶναι πολύ παλιά καί γεμάτη τρυφερότητα. ’Ημαστε τότε, ἔγώ καί οι θεατρικοί μου συνεργάτες, παιδιά τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, καί ἔνα καλοκαιρινό πρωινό, ἀποφασίσαμε ξαφνικά — ή ήλικία τῶν δέκα ἐτῶν εἶναι, ὅπως ξέρουμε, ή ήλικία τῶν μεγάλων καί τολμηρῶν ἀποφάσεων — νά «ἰδρύσουμε» πρωτοποριακό θέατρο. Δέ μᾶς ἔλειπε τίποτε, γιά ν' ἀρχίσουμε ἀμέσως. Κι ἀρχίσαμε.

Στό σπίτι τοῦ πατέρα μου ύπηρχε ἔνα ύπόστεγο, μπροστά σέ δύο καμαρούλες τῆς αὐλῆς, πού, μέ λίγες τροποποιήσεις, ἔγινε ἀμέσως ἔνα κομψότατο θεατράκι. Ἀνάμεσα στίς δυό κολόνες, πού στήριζαν τή στέγη του, τοποθετήθηκε ἡ αὐλαία, μιά αὐλαία χάρτινη, πού μέ διάφορους σπάγκους τυλιγόταν στό κοντάρι της καί ἀνέβαινε σύμφωνα μέ τό παλιό σύστημα πού εἶχαν οἱ αὐλαῖες τῶν θεάτρων. Τό διάστημα ἀπό τίς κολόνες ὡς τίς καμαρούλες ἦταν ἡ σκηνή. Δέν εἶχε πολύ βάθος, ἀλλά δέ μᾶς χρειαζόταν καί περισσότερο. Οἱ δύο καμαρούλες, πού κατοικοῦσε ὁ γέρος περιβολάρης μας, ἔνας παλιός ‘Υδραῖος ἀγωνιστής, χρησιμοποιήθηκαν γιά καμαρίνια.

‘Ο Κώστας, ἔνα παιδί μέ φυσικό διακοσμητικό τάλαντο, ζωγράφισε τίς σκηνές, καμωμένες κι αύτές ἀπό μεγάλες κολόνες χοντρό χαρτί περιτυλίγματος. “Ἐνας δρόμος, ἔνα σαλόνι κι ἔνα δάσος. “Ο, τι μᾶς χρειαζόταν δηλαδή. Μέσα σέ τρεις μέρες τό κομψό θεατράκι ἦταν ἔτοιμο νά λειτουργήσει. ‘Ο Κώστας εἶχε γίνει καί μηχανικός τῆς σκηνῆς καί φροντιστής τοῦ θεάτρου, μοναδικός στό εἶδος του.

Ἐγώ φυσικά, ὡς ἴδιοκτήτης τοῦ θεάτρου καί ὡς χρηματοδότης τῆς ἐπιχειρήσεως, ἔγινα δικαιωματικῶς ὁ θεατρώνης, ὁ διευθυντής καί ὁ θιασάρχης. Καί δέν ἄργησα νά καταρτίσω τό θίασο μέ ἑτερόκλητα* τάλαντα καί ὥραιες φιλοδοξίες. Μόνο γυναῖκες δέν εἶχε ὁ θίασος. Ἀλλά μήπως καί τό ἀρχαῖο θέατρο εἶχε γυναικείους ρόλους.

Δέν ἔλειπε πιά παρά ό ύποβολέας. Ἀλλά κι αύτός βρέθηκε. “Ἐνας συμμαθητής μας, πού δέν εἶχε «έμφανιση» γιά τή σκηνή, ίκανοποιήθηκε μέ τό ἀξίωμα τοῦ ύποβολέα. “Οσο γιά τά ἔπιπλα καί τά κουστούμια, εἴχαμε — ἄλλο τίποτα — τά ἔπιπλα τοῦ σπιτιοῦ καί τήν γκαρνταρόμπα τῆς μητέρας μου. Μέ μερικές μετασκευές παλιών φορεμάτων καί τριμένων ἀσπρόρουχων ἀποκτήσαμε καί πλούσιο βεστιάριο.

‘Αλλά τί νά παίξουμε; ”Εργα δέν εἴχαμε. Καί τά μεγάλα καί πολυπρόσωπα ἔργα, πού ἔπαιζαν τότε τά θέατρα, δέν εἶχε τά μέσα

ἕτερόκλητος: καμωμένος ἀπό ἀνομοιογενή στοιχεῖα

νά τά ἀνεβάσει δικός μας Θίασος. "Επρεπε λοιπόν ν' ἀποκτήσουμε εἰδικά ἔργα, μικρά, σύντομα καὶ λιγοπρόσωπα. Ποῦ νά τά βροῦμε; Θεατρικά ἔργα ἐπίτηδες γραμμένα γιά παιδιά δέν ύπηρχαν τότε. 'Υποχρεώθηκα λοιπόν νά τά γράφω ἑγώ. 'Αλλά πῶς; Βρῆκα ἔναν ἀπλό καὶ πρακτικό τρόπο. "Έκανα περιλήψεις τῶν ἔργων πού παίζονταν στά ἄλλα θέατρα. Τά συντόμευα, ἄλλαζα τίς δύσκολες σκηνές, ἐλάπτωνα τά πρόσωπα καὶ τά παρουσίαζα ἀγνώριστα, ἄλλα ὅχι καὶ πολύ χειρότερα ἀπό τά πρωτότυπα. Φαίνεται μάλιστα πώς εἶχα ἀποκτήσει τόση εύκολία στό εἴδος αὐτό, ώστε μέσα σέ δυο ὥρες τό άριστούργημά μου ἦταν τελειωμένο.

— Γράψε κανένα δράμα, λοιπόν! μου φώναξε ό Κώστας. Δέν
έχουμε έργο γιά μεθαύριο. Τί κάθεσαι;

* * *

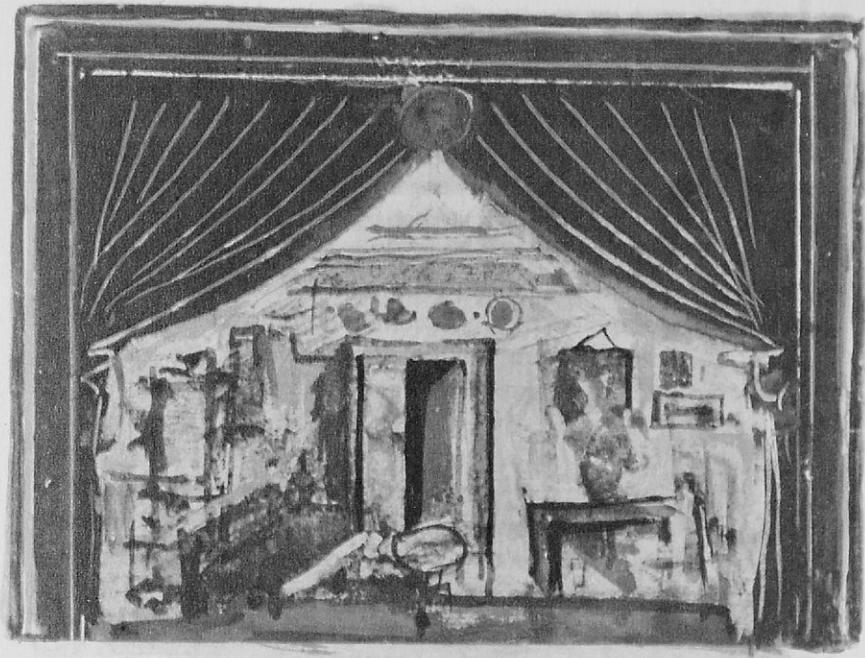
‘Η ἐναρξη τῶν παραστάσεων ἔγινε ἔνα βράδυ τοῦ Ἰουνίου πανηγυρικῶς. Τό Θέατρο σημαιοστολίστηκε καί δαφνοστολίστηκε. Προσκλήσεις καί προγράμματα, ὅπου ὑπογραφόμουν ὡς θιασάρχης, εἶχαν σταλεῖ σέ δλες τίς φιλικές οἰκογένειες, μεγάλα προγράμματα χειρόγραφα εἶχαν τοιχοκολληθεῖ στήν πόρτα τοῦ περιβολοῦ μας, ὅπου ἦταν καί ἡ εἴσοδος τοῦ Θεάτρου. Καί στήν ὁρισμένη ὥρα ἡ πλατεία εἶχε γεμίσει.

“Ολες οι καρέκλες, οι πολυθρόνες, οι καναπέδες και τα σκαμνιά του σπιτιού μας, που είχαν μετακομισθεῖ στήν αύλη μαζί με άλλες καρέκλες, που είχαμε δανειστεῖ άπό τη γειτονιά, δέν ήταν άρκετές για τούς καλεσμένους. Πολλοί έμειναν όρθιοι στούς διαδρόμους. Είχαμε ἄγρια πιένα*.

Πρίν ύψωθει ἡ αύλαία πάνω στό «Μάρκο Μπότσαρη» — είχαμε ἀρχίσει, γιά τό ἐπισημότερο, μέ πατριωτικό ἔργο —, ἔνας συμμαθητής μου, πού μάθαινε τότε βιολί καί πού εἶχε ἀναλάβει τό ρόλο τῆς ὄρχήστρας, γιά τά διαλείμματα, ἔπαιξε ἀπό μέσα ἀπ' τήν αύλαία τόν ἑθνικό ὅμνο — ἡ κατιτί ἐπιτέλους πού ἔμοιαζε μέ τόν ἑθνικό ὅμνο.

·Ο ἐνθουσιασμός εἶχε κορυφωθεῖ. Καί, τέλος, ή αύλαία ἀνοιξε

πιένα: μεγάλη προσέλευση Θεατῶν

μέ κάποιο μικρό σκάλωμα στή μέση, πού τό διόρθωσε ὅμως ἀμέσως δ Κώστας, μέσα σέ «φρενιτιώδη* χειροκροτήματα».

‘Η παράσταση ἔξακολούθησε μέ ἔξαιρετική ἐπιτυχία. Στά διαλείμματα εἶχαν σερβίριστεῖ στούς καλεσμένους λεμονάδες, βυσσινάδες, λουκούμια καί ἐργολάβοι*. “Ολοι οἱ θεατές φαίνονταν ἐνθουσιασμένοι. Δέν ξέρω ἂν ἡταν ἐνθουσιασμένοι ἀπό τά πλούσια τραταμέντα* τῆς μητέρας μου ἢ ἀπό τήν παράσταση. Θυμοῦμαι ὅμως ὅτι χειροκροτοῦσαν ἀδιάκοπα. Καί φεύγοντας, ύστερ* ἀπό τό θρίαμβο ἔκείνης τῆς βραδιᾶς, εὐχαριστοῦσαν τόν πατέρα μου καί τή μητέρα μου — ἐγώ, ἀπό μετριοφροσύνη, εἶχα κρυφτεῖ στά παρασκήνια — τούς εὐχαριστοῦσαν γιά τά... ὥραϊα γλυκά.

φρενιτιώδης: γεμάτος ἔξαλλο ἐνθουσιασμό
ἐργολάβοις: εἴδος γλυκίσματος μέ ἀμύγδαλο
τραταμέντο: κέρασμα

Μέ τήν ίδια ἐπιτυχία καί μέ τά ίδια τραταμέντα οἱ παραστάσεις
έξακολούθησαν δλο σχεδόν τό καλοκαίρι.

* * *

“Ἐνα σοβαρό ὅμως ἀτύχημα ἔγινε ἀφορμή νά διακοποῦν. Σέ μιά παράσταση τοῦ «Μάρκου Μπότσαρη» — «ἐπανάληψις κατ’ ἀπαίτησιν πολλῶν οἰκογενειῶν» — τή στιγμή πού γινόταν πόλεμος στά παρασκήνια, ὁ συμμαθητής μας, πού εἶχε ἀναλάβει νά πυροβολεῖ πίσω ἀπό τίς κουίντες μέ τό τουφέκι τοῦ κυνηγιοῦ τοῦ πατέρα του, δέν πρόσεξε, φαίνεται, καί μερικά σκάγια κτύπησαν τό Μάρκο Μπότσαρη στά πισινά, τήν ὥρα πού μονολογοῦσε στή σκηνή «κατά τῶν ἀπίστων».

‘Ο Μάρκος Μπότσαρης πετάχτηκε ἀπό τόν πόνο. ’Αλλά, περισσότερο ἀπό τά σκάγια, εἶχε πληγώσει τή φιλοτιμία του τό γεγονός ὅτι, ἔνας ἥρωας αὐτός, εἶχε τραυματιστεῖ στά νῶτα. ”Εκοψε τό μονόλογό του στή μέση καί μ’ ἔνα σπασμό πόνου ἄρχισε νά φωνάζει πρός τά παρασκήνια, κλαίγοντας:

— Δέν ξέρετε νά πολεμᾶτε, βρέ, δέν ξέρετε νά πολεμᾶτε!

‘Ο Κώστας εἶχε τήν ἑτοιμότητα νά κατεβάσει ἀμέσως τήν αὐλαία. Οἱ Θεατές ὅρμησαν πρός τή σκηνή μαζί μ’ ἔνα γιατρό, πού ἔτυχε στήν παράσταση, γιά νά βεβαιωθοῦν μήπως ἔγινε κανένα σοβαρό δυστύχημα. Πολλές κυρίες λιγοθύμησαν καί ζήτησαν λεμονάδες, γιά νά συνεφέρουν. ‘Η παράσταση σταμάτησε. Καί δταν ἔφυγε ὁ κόσμος, ὁ πατέρας μου μέ φώναξε καί μοῦ εἶπε:

— Ἀρκετά, παιδί μου, ὡς ἐδῶ. Ἐσεῖς, καθώς πᾶτε, θά σκοτωθεῖτε καμιά μέρα. Καί θά βροῦμε καί τόν μπέλα μας. ”Ἄς λείψει λοιπόν καί τό θέατρο καί τό καλό του.

Τό Θέατρο — τό Θέατρό μου — ἔκλεισε δριστικῶς ἀπό κείνη τή βραδιά.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Οι ποί συνηθισμένες λέξεις πού χρησιμοποιοῦνται γιά τό Θέατρο εἶναι:
Θέατρο, Θεατρικός συγγραφέας, Θεατρώνης, Θεατρική παράσταση, Θασος, Θιασάρχης, ήθοποιός, σκηνοθέτης, σκηνογράφος, ύποβολέας, μηχανικός

σκηνής, σκηνή, σκηνικά, παρασκήνια, κουίντες, ύποβολεϊ, αύλαία, καμαρίνια, βεστιάριο, γκαρνταρόμπα, πλατεία, θεωρεῖα, έξωστης, θεατρικό έργο, δράμα, τραγωδία, κωμωδία, έπιθεώρηση.

Οι περισσότερες από τις λέξεις αυτές βρίσκονται μέσα στό διήγημα. Νά τίς ύπογραμμίσετε καί μαζί μέ τίς άλλες νά τίς συζητήσετε μέσα στήν τάξη.

2. Τό Θέατρο πού Θέλησε νά στήσει ό μικρός Νιρβάνας στό ύπόστεγο τής αύλης τους είναι αύτό πού λένε «κλειστό Θέατρο» καί χρειάζεται ειδικούς χώρους καί πολλά ύλικά – καί άναλογα ξύδα. Τίς τελευταῖς δεκαετίες παρουσιάστηκε καί τό λεγόμενο «άνοιχτό» ή «κυκλικό Θέατρο», πού δέν έχει «σκηνή», όπως τήν ξέρουμε, καί οι ήθοποιοί παίζουν σ' ένα χώρο στή μέση τής πλατείας. Τά σκηνικά είναι έλαχιστα καί οι ήθοποιοί έπισης χρειάζονται πολύ λίγα πράγματα γιά τούς ρόλους τους.

Ένα τέτοιο είδος θεάτρου μπορείτε νά όργανώσετε στήν πιό εύρυχωρη αίθουσα ή καί στό προαύλιο τοῦ σχολείου σας, γιά νά παίζετε κανένα έργάκι σέ κάποιες από τις ώρες τῶν πολιτιστικῶν έκδηλώσεων. Άν μάλιστα καί τό έργάκι είναι δικό σας, θά έχει μεγαλύτερη έπιτυχία.

66. ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΤΣΑΡΛΙ ΤΣΑΠΛΙΝ

...”Ε, Τσάρλι Τσάπλιν, παιδικέ μου φίλε,
πού ’μοιαζαν τά παπούτσια μας! Περάσαν
τόσα χρόνια από τότε κι όμως νιώθω
μιά ζεστασιά παράξενη, ώς νά μ’ είχες
στά χέρια σου ζεστάνει κάποια νύχτα,
πού νιφάδες χιονιοῦ τρύπωναν μέσα
στόν κινηματογράφο τοῦ χωριοῦ μου
καί κρύωνα διπλωμένος στό μακρύ
σάκο μου, μέ πεσμένα τά μαλλιά
στά μάτια μου, πού λάμπαν βλέποντάς σε
σάν τοῦ ἀγριμοῦ, δλοκάθαρα.

Πού νά ’ξερα
πώς θά ’μενες έσύ, Τσάρλι, ώς τό τέλος
δ φίλος μας στόν κόσμο, δ καλός θεϊος,
δ γείτονας τοῦ Θεοῦ, δ παραστάτης
σέ όλους έμᾶς, καί πώς έγώ μιά μέρα

μέ τή φτωχή ἀλφαβήτα, πού ἐκεῖ κάτω
στό ταπεινό σχολείο μας μέ μαθαῖναν,
θά σοῦ γραφα ἔνα γράμμα σάν καί τοῦτο,
γιομάτο ἀπό φιλία καί καρδιοχτύπια
γιά ὅλο τόν κόσμο!

.....
Τσάρλι! Τσάρλι!

Γράφω σ' ἐσένα γιά ὅλους μου τούς φίλους,
Τσάρλι Τσάπλιν, καλέ μου ταχυδρόμε,
πού πᾶς σ' ὅλες τίς χῶρες καί χτυπάς
μέ τό διακριτικό σου μπαστουνάκι
τῶν φτωχῶν τά παράθυρα κι ἀφήνεις

στό παντζούρι τους πάνω ἔνα γαρούφαλο,
πού μέ τό πλάι τό βράδυ, ἀκροπατώντας,
μπαίνεις ἀπ' τίς μισάνοιχτες πορτοῦλες
στόν ὑπνο τῶν παιδιῶν, μέ τήν ψυχή σου
φορτωμένη παιχνίδια, Τσάρλι, φίλε
τῶν φίλων μου ὅλων πού δέν ἔχουν φίλους,
πού τούς πῆραν τόν ἥλιο τ' οὐρανοῦ,
πού τούς πῆραν τή χάρη καί τήν πρόνοια,
καί πού σένα ἔχουν μόνο ἀνάμεσά τους
νά πηγαίνεις καί νά ῥχεσαι, κουνώντας
τά λοξά σου παπούτσια, διάβασέ τους
τήν ἀγάπη μου, Τσάρλι! "Ενα λουλούδι
μ' ἔκατομμύρια φύλλα εἶναι τό γράμμα
πού σοῦ στέλνω γιά ὅλους. Μοίρασέ τους
τήν ἐλπίδα μου, Τσάρλι!..."

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

"Ολοι σας θά ἔχετε δεῖ, ἄλλος λιγότερες καί ἄλλος περισσότερες, κάποιες
ταινίες τοῦ Σαρλώ, τοῦ Τσάρλι Τσάπλιν, πού ἥταν ἔνας ἀπό τούς μεγαλύτερους
ἡθοποιούς καί σκηνοθέτες τοῦ παγκόσμιου κινηματογράφου. Καί θά ξεκαρδί-
στήκατε ἀσφαλώς στά γέλια μέ τά καρώματά του.

"Οσοι προσέξατε περισσότερο, θά είδατε ὅτι τό ἄκακο αύτό ἀνθρωπάκι, πού
πέφτει διαρκῶς σέ γκάφες, δέ γελάει γιατί εἶναι χάζός, γελάει γιά νά μήν κλά-
ψει, κάνει τίς ἀστεῖες γκριμάτσες του γιά νά κρύψει τόν πόνο καί τή δυστυχία
του, πού εἶναι ἡ δυστυχία ὅλων τῶν κατατρεγμένων καί τῶν ἀπόκληρων τῆς
ζωῆς.

Σ' αὐτόν τό μεγάλο κλόουν, τό γεμάτο ἀνθρωπιά, στέλνει τό ποιητικό του
γράμμα δὲ Νικηφόρος Βρεττάκος.

Νά σημαδέψεις μέσα στό ποίημα

— πᾶς τόν ὀνομάζει περιφραστικά (π.χ. «ὁ καλός Θεῖος»)

— γιά ποιά ἀπό τά τόσο γνώριμα χαρακτηριστικά του κάνει λόγο

— σέ ποιούς, λέει, μοίραζε τίς φροντίδες του καί μέ ποιό τρόπο.

67. ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ ΣΕ ΜΙΑ ΣΥΝΑΥΛΙΑ

Είναι όρισμένα πράγματα πού τά θυμάται κανείς δσα χρόνια κι αν περάσουν. Θυμάμαι λοιπόν σάν νά ήταν χτές, όταν πήγα γιά πρώτη φορά σέ συναυλία... Φτάσαμε άρκετά νωρίς. Θυμάμαι πώς ή αιθουσα ήταν σχεδόν άδεια. Στίς κόκκινες βελούδινες καρέκλες τής πλατείας λίγοι άνθρωποι κάθονταν καί κουβέντιαζαν σιγανά. Αίσθανθηκα λιγάκι δπως αίσθανεται κανείς, όταν μπαίνει σέ έκλησία.

«Θά γεμίσει άραγε;» άναρωτήθηκα.

Σιγά σιγά οί άδειες καρέκλες άρχισαν νά γεμίζουν. Μετρούσα δσους μπαίνανε. ³ Ήταν όλοι τους πιό μεγάλοι άπό μένα. Άνθρωποι σοβαροί, πού ήρθαν νά άκουσουν καί νά χαροῦν τή μουσική. ⁴ Ήθελα κι έγώ νά δείξω ότι δέν ήμουνα πιτσιρίκι καί πολύ σοβαρά άνοιξα τό πρόγραμμα καί άρχισα νά διαβάζω.

Ξαφνικά άκούω νά παίζει ένα κλαρίνο τίς πρῶτες νότες μιᾶς μελωδίας. Κοίταξα πάνω στή σκηνή καί είδα ένα μουσικό μέ τό έπισημο μαύρο κοστούμι του. Μπροστά του είχε ένα άναλόγιο καί πάνω τό βιβλίο μέ τίς νότες. Τό ίδιο είχανε καί ζλες οί καρέκλες στή σκηνή.

«Γιά δές», σκέφτηκα, «δέ θά πρεπε νά ναι προετοιμασμένος;»

Σιγά σιγά δμως φτάνανε στή σκηνή όλο καί περισσότεροι μουσικοί, πού άρχιζαν νά μελετοῦν τά κομμάτια τους. Μοῦ έξήγησαν τότε οί δικοί μου ότι οί μουσικοί δέ μελετοῦν τώρα, άλλά ότι πρίν άρχισει ή συναυλία, τά δργανα πρέπει νά είναι ζεστά, δηλαδή νά έχουν παιχτεί άρκετά, γιά νά άποδώσουν καλύτερα. Θυμήθηκα τούς άθλητές στό στάδιο, πού πρίν άπ' τόν άγωνα γυμνάζονται, γιά νά ζεστάνουν καλά τούς μυῶνες τους καί έτσι νά μποροῦν νά άγωνιστοῦν καλύτερα.

Οί βιολιστές καθώς παίζανε, αίσθανόσουνα ότι ζέσταιναν τίς άρθρωσεις τών δακτύλων τους μαζί μέ τό βιολί τους. Ό τυμπανιστής, πάλι, βίδωνε σιγά σιγά τίς βίδες γύρω άπό τό στεφάνι τού τυμπάνου, γιά νά τό κάνει νά έχει τό σκέτο ήχο. ⁵ Ομως, αν καί ό κάθε μουσικός μελετούσε τό δικό του κομμάτι, μπορούσες νά ξεχωρίσεις τί έπαιζε κάθε δργανο: μιά άπαλή μελωδία τό βιολί, ένα

ζωηρό τραγούδι τό φλάουτο, άργες βαθιές νότες τό βιολοντσέλο, σαλπίσματα οί τρομπέτες.

‘Η αἴθουσα εἶχε γεμίσει. Εἶχε γεμίσει καί ἡ σκηνή ἀπό μουσικούς, δταν μπῆκε καί ὁ τελευταῖος μέ τό βιολί στό χέρι. Τό κοινό τό χειροκρότησε.

«Ο διευθυντής τῆς όρχήστρας τί τό θέλει τό βιολί», σκέφτηκα. ‘Όταν κάθισε στήν πρώτη θέση, ἀριστερά ἀπό τό πλατύ σκαλοπάτι, καί ἔπαιξε μιά νότα, κατάλαβα δτι δέν ἦταν ό διευθυντής. Τήν ἴδια νότα παίξανε καί ὅλα τά βιολιά, βιόλες καί πνευστά. Αὐτή ἡ νότα ἦταν τό ΛΑ, μοῦ εἴπαν, καί ἔτσι ξέρουν δτι εἶναι ὅλα τά ὅργανα κουρδισμένα.

Καί τότε μπῆκε ό διευθυντής τῆς όρχήστρας. «Αὐτό εἶναι χειροκρότημα», σκέφτηκα. ‘Ανέβηκε στό πλατύ σκαλοπάτι, σβέλτος καί γελαστός (γιατί εἶχα φανταστεῖ ἄραγε πώς θά ἦταν αὐστηρός);, χαιρέτησε πρός τό μέρος μας, γύρισε πρός τήν όρχήστρα καί σήκωσε τά δύο χέρια ψηλά. Στό δεξί του χέρι πρόσεξα πώς βαστοῦσε ἔνα λεπτό μικρό ραβδάκι (ἴσως τό μαγικό ραβδάκι τῶν παραμυθιῶν), τήν μπαγκέτα. Τά φῶτα τῆς αἴθουσας χαμήλωσαν καί ἔμεινε φωτισμένη ἡ σκηνή μέ ὅλους τούς μουσικούς. Τί ὅμορφα πού ἦταν!

Καί ξαφνικά, μέ τό κατέβασμα τῶν χεριῶν τοῦ διευθυντή, ἄρχισαν ὅλοι νά παίζουν. ‘Η αἴθουσα γέμισε μουσική. Καί τί περίεργο! Τώρα δέν ξεχώριζες τούς ἥχους. Ὡταν ὅλοι μαζί δεμένοι. ‘Η όρχήστρα ἔπαιξε μιά μαλακά, μιά δυνατά, τή μιά μελωδία τήν ἄκουγες πότε ἀπό τό ἔνα ὅργανο καί πότε ἀπό τό ἄλλο. Ὡταν ὅλα τόσο τέλεια! «Τό πιό θαυμαστό ζωντανό μηχάνημα», σκέφτηκα. «Ἐνα ἐργοστάσιο πού οί μηχανές του εἶναι ἀνθρώπινο ύλικό».

Καθώς γύριζαν τίς σελίδες, κατάλαβα πόση πολλή σημασία εἶχαν γι’ αύτούς αύτές οί μαύρες κουκίδες (οί νότες) πού ἀνεβοκατεβαίνουν στό πεντάγραμμο.

Αύτό πού ἄκουγα ἦταν πολύ ἀρμονικό. Θυμήθηκα τή γιαγιά μου, πού, δταν ἔφτιαχνε γλυκά, δέν ἔβαζε ποτέ τίποτα παραπάνω ἀπό αύτά πού ἔλεγε ἡ συνταγή.

— Λίγη ζάχαρη ἀκόμα, μήπως γίνει πιό καλό; τῆς πρότεινα.

— “Α! ὄχι, θά εἶναι πολύ γλυκό καί θά χάσει τή νοστιμιά του.

“Ετσι κι ἔδω τά βιολιά, τά φλάουτα καί ὅλα τά ὅργανα δέν ἥθε-

λαν νά άκούγονται μόνον αύτά. Πρόσεξα άκόμα ότι δέν καθόταν δύναμη μουσικός όπου ήθελε. Ήταν μαζεμένοι σέ δύμαδες, άναλογα μέ τά όργανα πού ἔπαιζαν. Τά βιολιά άριστερά στή σκηνή, καί σάν ήμικύκλιο μπροστά στό μαέστρο δλα τά ἔγχορδα, οί βιόλες, τά βιολοντσέλα καί οί μπασαβιόλες. Πίσω τους, σέ μιά σειρά, ήταν τά ξύλινα πνευστά: τά φλάουτα, τά κλαρίνα, τά δύμποε, τά φαγκότα. Άκόμα πιό πίσω ήταν οι τρομπέτες, τά τρομπόνια, τά κόρνα, δλα τά χάλκινα πνευστά. Στήν τελευταία σειρά ήταν τά κρουστά: τά τύμπανα, τά ταμπούρλα, ή γκράν κάσα, τό τρίγωνο, τά κύμβαλα.

«Άφοϋ δλοι τους είναι τόσο καλοί μουσικοί», σκέφτηκα, «γιατί δέν μποροῦν καί μόνοι τους νά παίζουν ἔτσι ώραια, χωρίς τό διευθυντή όρχήστρας;» Τόν κοίταξα προσεχτικά καί περισσότερο τά χέρια του. «Οταν τά χέρια του κουνιόνταν μαλακά, ή μουσική ήταν άπαλή, καί δταν κουνιόνταν δυνατά, ή μουσική ζωήρευε. Στή θέση πού στεκόταν διευθυντής μποροῦσε νά ἐλέγχει δλη τήν όρχήστρα. Οι μουσικοί τόν κοιτοῦσαν καί παίζανε δλοι μαζί στό ρυθμό πού τούς ἔδινε. Τόν άκολουθοῦσαν σάν ἔνας ἄνθρωπος. Άναγνώρισα τή μελωδία πού ἔπαιζε τό κλαρίνο. Ήταν πολύ δμορφη τώρα πού τήν ἔπαιζαν καί ἄλλα όργανα.

Η συναυλία τελείωσε, ή σκηνή καί ή πλατεία ἄδειασαν. «Εμεινα λίγο στή θέση μου καί ἔνιωσα μιά μαγεία νά πλανιέται άκόμα στήν αἴθουσα. Όταν γύρισα στό σπίτι, ή μουσική ήταν άκόμα στ' αύτιά μου. Πήγα μπροστά στόν καθρέφτη καί ἀρχισα νά διευθύνω.

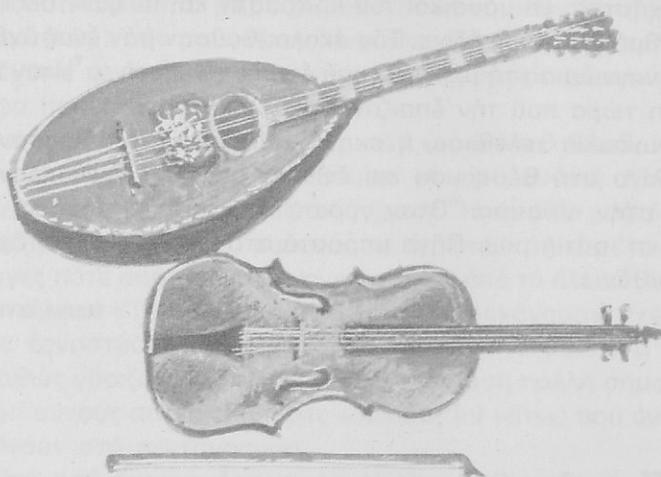
ΜΑΡΙΑ ΚΥΝΗΓΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Συμπλήρωσε τό παρακάτω μουσικό λεξιλόγιο. Οι λέξεις βρίσκονται στό τέλος άνακατεμένες.

- — — — — : μουσική σύνθεση παιγμένη ἀπό πολλά όργανα μαζί
- — — — — : σύνολο μουσικῶν όργάνων πού παίζουν μαζί τό ὕδιο μουσικό κομμάτι
- — — — — : βιολιά, βιόλες, βιολοντσέλα, μπασαβιόλες

—————— : φλάσουτα, κλαρίνα, όμποε, φαγκότα
 —————— : τρομπέτες, τρομπόνια, κόρνα
 —————— : τύμπανα, ταμπούρλα, γκράν κάσα, τρίγωνο, κύμβαλα
 —————— : τά «γράμματα» τής μουσικής
 —————— : οι πέντε γραμμές μέσα και πάνω στίς όποιες
                   γράφονται οι νότες
 —————— : στήριγμα βιβλίων
 —————— : τό ραβδάκι που κρατεῖ ό διευθυντής τής όρχήστρας, που
                   λέγεται καί μαέστρος
 (όρχήστρα, συναυλία, κρουστά, πνευστά, ξύλινα πνευστά, χάλκινα πνευστά,
 πεντάγραμμο, νότες, άναλόγιο, μπαγκέτα)

68. ΤΟΥ ΒΙΟΛΙΤΖΗ ΤΟΥ ΜΠΑΤΑΡΙΑ ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟ

Γειά σου, καημένε Μπαταριά, τής δοξαριᾶς τεχνίτη
κι ἀφέντη τοῦ βιολιοῦ!

Μέ έσένα, Ρούμελη πλατιά τό στριμωμένο σπίτι
καὶ ξάγναντο ἀπό ψήλωμα τοῦ ὄλόδροσου Ζυγοῦ.

Γειά σου, καημένε Μπαταριά, τρανός εῖν' ὁ καημός μου,
καὶ πιό τρανός ἔσύ·

μέ τό βιολί σου ξύπνησες τή λεβεντιά τοῦ κόσμου,
κι ἡ Ρωμιοσύνη, μιά φωτιά, μές στό βιολί σου ζεῖ.

Ἄπο τούς μόλους τούς ρηχούς ὡς τά βαθιά κανάλια,
γυμνά, ἀρμυρά νησιά,
πουλιά τής λιμνοθάλασσας, βοριάσματα, μαιϊστράλια,
τέτοια φωνή δοξάστε την καὶ τέτοια δοξαριά.

Γειά σου, καημένε Μπαταριά. Καί σάν σβηστεῖς, θ' ἄρπαξει
μές στά τσιγκελωτά
νύχια του τό βιολί σου ἀιτός καὶ θά τό πάει ν' ἀράξει
στά Μέτσοβα, στίς Λιάκουρες, κι ἀκόμα πιό ψηλά·

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

‘Ο Κωστής Παλαμάς ἐγκωμιάζει ἔνα ξακουστό λαϊκό βιολιτζή, τόν Μπαταριά, πού ἔζησε στό Μεσολόγγι.

Ποιοί στίχοι μέσα στό ποίημα λένε δτι:

— τό βιολί τοῦ Μπαταριᾶ ἀνάδινε τέτοια μουσική πού ἔκανε νά πλαταίνουν
οἱ ὄριζοντες τής ψυχῆς·

— μέ τό βιολί του ὁ Μπαταριάς ἔπιανε τούς καημούς καὶ τό πάθος τής
νεοελληνικῆς ψυχῆς·

— στό δόξασμα αὐτῆς τής μοναδικῆς τέχνης πρέπει νά πάρει μέρος ἡ ἴδια ἡ
μεσολογγίτικη φύση·

— καὶ θά ῥθει ἡ ἀποθέωση, μέ τό βιολί τοῦ Μπαταριᾶ στά νύχια ἐνός ἀι-
τοῦ, πιό ψηλά κι ἀπ' τίς ψηλότερες κορφές.

69. ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

‘Η γυναίκα, πού πίστεψε όσο λίγοι στίς δυνατότητες του έλληνισμού, πρωτοπαρουσιάστηκε στά γράμματα τό 1909 μέ τά διηγήματα «Γιά τήν Πατρίδα» πού τυπώθηκαν στό Λονδίνο μέ είκονο γράφηση τοῦ Νικηφόρου Λύτρα. Σ’ δλο της τό ἔργο κυριαρχεῖ τό ἐνδιαφέρον γιά τό παιδί, στό όποιο καί ἀπειθύνονται τά περισσότερα βιβλία της.

‘Η έλληνική δυναστεία τῶν «παραμυθάδων» ἔχει νά ἐπιδείξει μέ καμάρι μιά βασίλισσα μέ στέμμα ἑκτυφλωτικῆς ἀκτινοβολίας: τήν Πηνελόπη Σ. Δέλτα. Είναι ή ἀκατανίκητη μάγισσα τῶν μικρῶν, ἀλλά ή μαγική της δύναμη προεκτείνεται καί στούς μεγάλους. ‘Η Δέλτα είναι μάγισσα τῆς ἀφήγησης, εύφανταστη δημιουργός παραμυθένιων κόσμων, πού ἀπό μέσα τους ξεπετάγονται ζωντανά πρόσωπα μέ τοῦ φανταστικοῦ τή διακοσμητική αἴγλη.

‘Η Δέλτα ἦταν ὁ πρῶτος ἄξιος συγγραφέας μέ ἰσχυρή παιδεία, πού ἀφοσιώθηκε καί μάλιστα σέ μιά σημαντική στιγμή τοῦ έλληνισμοῦ στή συγγραφή πεζογραφημάτων γιά παιδιά, χρησιμοποιώντας τή γλώσσα πού μιλοῦσε στήν ψυχή καί στή φαντασία τους.

‘Αρχοντοπούλα καθαρόαιμη ή Πηνελόπη Δέλτα, ἦταν κόρη ἀγαπημένη τοῦ πάμπλουτου όμογενοῦς ἀπό τήν Αἴγυπτο Ἐμμανουήλ Μπενάκη — τοῦ μεγάλου εὔεργέτη τῆς Ἑλλάδας. Ἔζησε σάν γνήσια ἀριστοκράτισσα καί ἔγραψε σάν ἐμπνευσμένη ἡρασιτέχνης.

‘Αγάπησε τό παιδί μέ φανατισμό. Υίοθέτησε γεμάτη τρυφερότητα δλα τά έλληνόπουλα κι ἔγραψε γι’ αύτά ὅμορφες κι ἀνεπανάληπτες σελίδες, πού ἀπό μέσα τους ἀναβλύζει ή ἰστορία τῆς ‘Ἑλλάδας.

Οι ἡρωές της ξεπετάγονται μέσα ἀπό τίς σελίδες της προπαγανδίζοντας τήν ἀγάπη γιά τήν πατρίδα, τήν πίστη στή χριστιανική θρησκεία, τό σεβασμό στήν οίκογένεια.

“Ἐσκυψε ἐπάνω στό Βυζάντιο καί μελέτησε μέ ἐμβρίθεια* τήν

ἔμβριθεια: βαθύτητα, σοβαρότητα

ίστορία του. Γύρεψε ἄπληστα συμβουλές ἀπό τό σοφό Γάλλο βυζαντινολόγο Γουσταῦ Σλουμπερζέ κι ἔγραψε τά πιό ὅμορφα, τά πιό ἡρωικά, τά πιό ἐμπνευσμένα βυζαντινά ιστορήματα. Στά βιβλία της «Τόν καιρό τοῦ Βουλγαροκτόνου» — δίπτυχο μέ τό «Γιά τήν Πατρίδα» — ἔχει ἥρωες τό γέρο Παγκράτη, τήν Ἀλεξία, τόν ἀκούραστο «Ἐλληνα κατάσκοπο Νικήτα, τόν ἡρωικό παπα-Γρηγόρη καί τούς δυό ἀδερφικούς φίλους: Τόν ἀδάμαστο Κωνσταντίνο Φρηνίτη καί τό διστακτικό Μιχαήλ Ἰγερινό. Καί στό ἔνα καί στό ἄλλο ὑπάρχουν ἐπικές σελίδες ἀνεπανάληπτες!

Σέ ἔνα ἀπό τά κεφάλαια τοῦ ἀριστουργήματος πού ἐπιγράφεται «ἡ συνείδηση τοῦ ἱερέα» ξετυλίγει ἐμπρός στά μάτια τοῦ ἀναγνώστη τό τραγικό δίλημμα τοῦ «Ἐλληνα παπα-Γρηγόρη, ὅταν, κλεισμένος σέ ἔνα κελί τοῦ ἐλληνικοῦ φρουρίου τῶν Βοδενῶν, βλέπει νά ἀνοίγει ἡ πόρτα του καί νά μπαίνει ἀναστατωμένος ὁ Βούλγαρος στρατηγός Δραζάν, πού ζητάει μέ τήν ἔξομολόγηση συγχώρεση: Λέει στόν «Ἐλληνα ἱερωμένο ὅτι μπῆκε λαθραῖα στό βυζαντινό φρούριο κι ἐτοιμάζει ἔξέγερση καί σφαγή τῆς ἐλληνι-

κῆς φρουρᾶς. Ό παπάς, άναστατωμένος άπό αυτά πού άκούει, άρνιέται τή συγγνώμη, κι δι Βούλγαρος φεύγει άφήνοντας άνοικτή τήν πόρτα τοῦ κελιοῦ.

‘Απ’ ἔξω κυκλοφοροῦν άνυποπτοι οἱ βυζαντινοί στρατιῶτες, δι ‘Ελληνας Ἱερέας δέν ἔχει παρά νά άνοίξει τήν πόρτα, γιά νά πάει στό διοικητή τοῦ φρουρίου καί νά καταγγείλει τήν προδοσία πού ἔτοιμόζεται. Άλλα τό ράσο τοῦ άρνιέται τό δικαίωμα νά εῖναι ‘Ελληνας! Αύτά πού ἀκουσε ἥταν ή ἔξομολόγηση ἐνός άνθρωπου, πού άγωνιζότανε γιά τήν πατρίδα του κι εἶχε άνοίξει μπροστά στόν παπά τήν ἔνοχή του καρδιά γυρεύοντας συγχώρεση.

Κι ἔτσι οἱ ὥρες περνάνε κι ὅταν, ξημερώνοντας, ἀρχίζει ή ἄγρια σφαγή τῶν Βυζαντινῶν ἀπό τούς Βουλγάρους κάτω ἀπό τόν Δραζάν, δι παπα-Γρηγόρης πετάγεται μέ τό σταυρό στό χέρι, γιά νά μπει μπροστά στούς ὅμοεθνεῖς του, τούς ὅμοθρήσκους του, πού κινδυνεύουν. Μιά βουλγαρική σπαθιά τοῦ άνοιγει τό κεφάλι καί δυό Βούλγαροι τόν πετάνε ἀπάνω ἀπό τά τείχη, στά βράχια! Άπο κεῖ κι ἐμπρός δρόμος τῶν Βουλγάρων εῖναι άνοικτός. Τά Βοδενά νικήθηκαν ἀπό τούς Βουλγάρους κι ἀπό τοῦ Ἱερέα τή συνείδηση...

‘Ανθρωπιά καί τεχνική ἀπαράμιλλη συνυθέτουν τό ἔργο τῆς Πηνελόπης Δέλτα. ‘Ενα ἔργο πού τιμᾶ τήν ‘Ελλάδα. Τήν τιμᾶ καί τήν άναδεικνύει. Έκτός ἀπό τό Βυζάντιο, ή ζωή καί ή δράση τοῦ ἡρωικοῦ μακεδονομάχου τῶν νεότερων ἑτῶν, τοῦ μεγάλου ἥρωα τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγώνα Παύλου Μελᾶ άναβλύζει ἀπό τίς σελίδες τοῦ βιβλίου τῆς «Στά μυστικά τοῦ Βάλτου».

‘Ενα φανταστικό κομψογράφημα, μέ πανανθρώπινη προέκταση εἶναι τό «Παραμύθι χωρίς ὄνομα». Γεμάτη θρησκευτικό, κατανυκτικό μεγαλεῖο ή «Ζωή τοῦ Χριστοῦ». Γλυκύτατα, ἐφάμιλλα τῶν ἔργων ἐνός Χάνς Κρίστιαν Αντερσεν, τά «Παραμύθια καί ἄλλα».

‘Αρχόντισσα περήφανη, συγγραφέας ἐμπνευσμένη, ἔζησε, ἔγραψε, ἔδρασε καί πέθανε ή Πηνελόπη Δέλτα σάν καθαρόαιμη ‘Ελληνίδα.

Καταδικασμένη νά ζεῖ στή γραφική της κηφισιώτικη ἔπαυλη, καρφωμένη ἀπό μιά μόνιμη ἀναπτηρία σέ μιά πολυθρόνα, ἔζησε

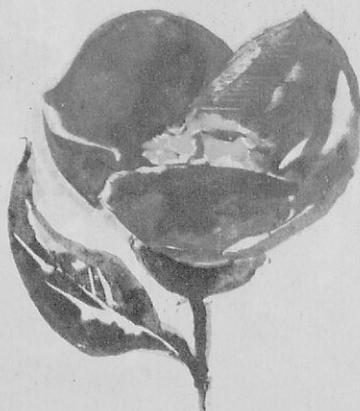
τόν άντιλαλο πού ἔφερνε ώς αύτήν τό ραδιόφωνο, μέ τό καινούριο ἔπος τῆς Ἀλβανίας. Αύτό δμως δέν ḥταν γραφτό της νά τό ίστορήσει δίπλα στά ἄλλα ἐλληνικά ἔπη.

Μέ κομμένη τήν ἀνάσα, ἄκουσε μιά πικρή ἀνοιξιάτικη μέρα τοῦ 1941 τή βάρβαρη ναζιστική κραυγή νά διαδέχεται τόν Ἐλληνα σπίκερ*, πού ή βία τόν εἶχε κάνει νά σωπάσει.

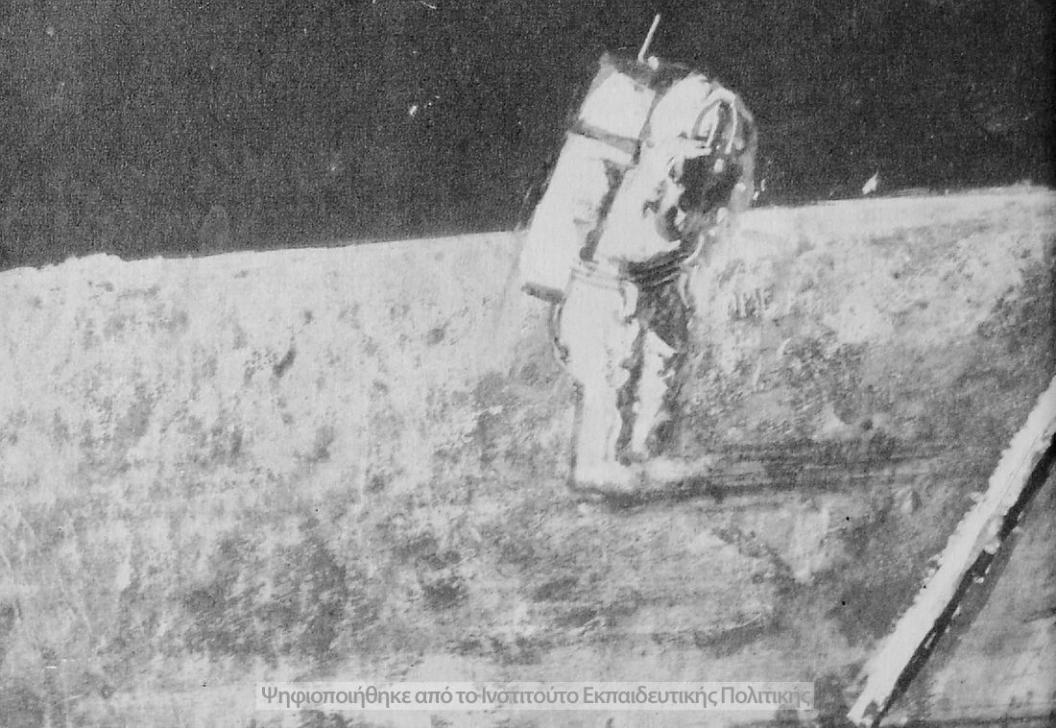
Τότε ἡ μεγάλη Ἐλληνίδα, ἡ συνεπής, ἔντιμη κι ἀδίστακτη πατριώτισσα, ζήτησε ἀπό τό δηλητήριο τήν αἰώνια λησμονιά. Ἔνῶ τά γερμανικά στούκας ὅργωναν βάρβαρα τόν ούρανό τῆς Ἀθήνας, ἡ Πηνελόπη Δέλτα, ἡ μεγάλη τῶν μικρῶν, ἀφηνε τήν τελευταία της πνοή. Αύτή πού εἶχε ύμνήσει κι ίστορήσει τήν Ἐλλάδα νικήτρια, ἀρνήθηκε πεισματικά νά ζήσει σέ μιά Ἐλλάδα σκλαβωμένη.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΑΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

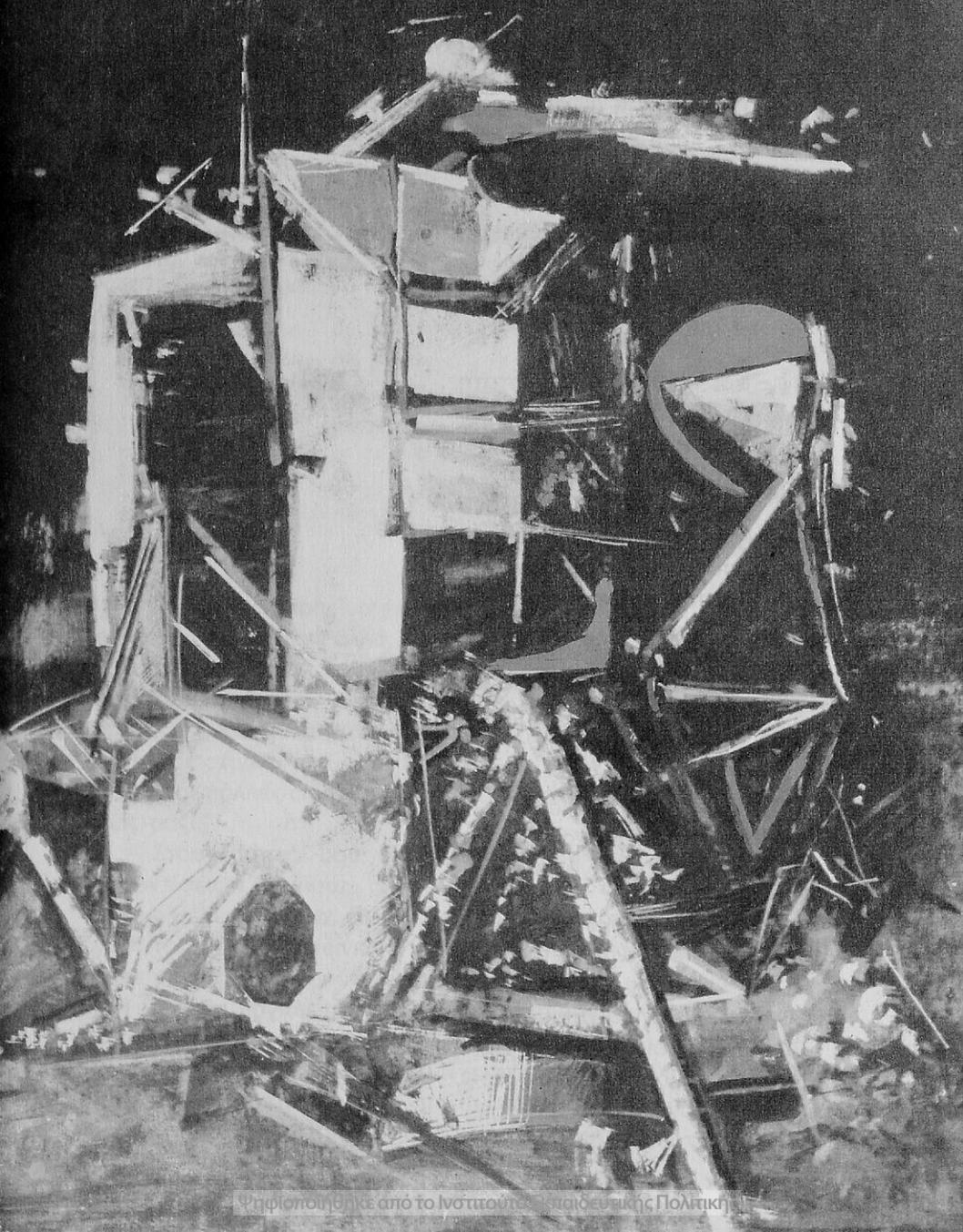
σπίκερ: όμιλητής

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Φωτογραφία από το Ινστιτούτο Επιστημονικής Πολιτικής

70. Η ΠΑΝΤΕΞΝΙΑ* ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Τοῦ κόσμου ἀπό τά θάματα
δέν εἶναι τίποτ' ἄλλο
πού νά 'ναι σάν τόν ἄνθρωπο
περήφανο, μεγάλο.
Σέ φουσκωμένα κύματα,
σέ θάλασσα ἀφρισμένη,
αύτός ξέρει καί μπαίνει
— καί φύσαγε, νοτιά!

Καί τή θεά τήν ύπερτατη,
τή Γῆ τή φαρδιοπλάτα,
πού ἀκούραστα τά χαίρεται
τ' ἀθάνατά της νιάτα,
ζεύει στ' ἀλέτρι τ' ἄλογα
καί τήν περικυκλώνει,
βαθιά τήνε πληγώνει
καί τήν καταπονᾶ*.

Πιάνει πουλιά γοργόφτερα,
βουνίσια ἀγρίμια πιάνει·
τά ψάρια ἀπό τή θάλασσαν
αύτός μέ δίχτυα βγάνει.
Αύτός τόν ταῦρο, τ' ἄλογο
ξέρει νά μεταπείσει,
τή λευτεριά ν' ἀφήσει
καί στό ζυγό νά μπεῖ.

Αύτός καί γλώσσαν ἔμαθε,
καί σπίτια νά σκεπάζει·
καί νόμους ἐστερέωσε
καί φρόνημα σπουδάζει.
Μέ χίλιους τρόπους ἔρχεται
καί χίλιους τρόπους ξέρει,
καί μόνο δέ θά φέρει
θανάτου ἀποφυγή!

*Από τήν «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλῆ
Μετάφραση Κ. Μάνου

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς θεωρεῖ τόν ἄνθρωπο στήν πρώτη στροφή καί γιά ποιές κατακτήσεις του κάνει λόγο σέ δλες ό Σοφοκλῆς, πρίν 24 αἰῶνες ὅπο σήμερα;
2. Τί ποιητική γλώσσα χρησιμοποιεῖ γιά τίς κατακτήσεις τοῦ ἄνθρωπου:
  - στή ναυσιπλοΐα
  - στή γεωργία
  - στήν ἀλιεία
  - στό κυνήγι καί τήν ἔξημέρωση τῶν ζώων
  - στόν πολιτισμό;
3. Τί θεωρεῖ ἀδύνατο γιά τόν ἄνθρωπο, αὐτόν πού γιά ὅλα μηχανεύεται χίλιους τρόπους;

παντεχνία: γνώση ὅλων τῶν τεχνῶν

καταπονῶ: κουράζω πολύ

71. ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ο ΠΕΡΙΕΡΓΟΣ

‘Ο Δημήτρης παραεῖναι περίεργος. Θέλει νά μαθαίνει πῶς γίνεται τοῦτο καί πῶς τό ἄλλο, καί γιατί γίνεται, καί γιατί... δέ γίνεται. ‘Ο πατέρας του, παρόλο πού καμαρώνει γιά τά τόσα ἐνδιαφέροντα τοῦ γιοῦ του — ἡ γιαγιά του μάλιστα τόν λέει «ὁ σοφός Σωκράτης» — καί κατά βάθος εύχαριστιέται γιά τή φιλομάθειά του, ἔρχονται στιγμές πού ἐκνευρίζεται. Δέν τόν ρωτάει ἔνα ἢ δύο πράματα· πολλές φορές τοῦ ἀραδιάζει τρεῖς καί τέσσερις ἐρωτήσεις μαζί.

— Στάσου, παιδί μου, θαρρεῖς πώς εἶμαι γραμμόφωνο, νά μέ κουρντίσεις ν’ ἀρχίσω... ‘Η καθεμιά ἀπό τίς ἐρωτήσεις πού μοῦ κάνεις θέλει μιά ὥρα, γιά νά σοῦ δώσω νά καταλάβεις. Μοῦ λέει γιατί τό βράδυ σκοτεινάζει καί ποῦ πάει ὁ ἥλιος, γιατί ἡ σελήνη πότε μεγαλώνει καί πότε μικραίνει, γιατί οἱ παλαιοί ἄνθρωποι εἶχαν πέτρινα ἐργαλεῖα καί δέ χρησιμοποιοῦσαν τά τωρινά, γιατί κρατᾶς τό ξύλο στή φωτιά καί δέν καίγεσαι καί μέ τήν τσιμπίδα καίγεσαι... Καλό εἶναι, βέβαια, νά ρωτᾶς καί νά μαθαίνεις, μά ὅλα πρέπει νά γίνονται μέ τάξη, μέ σύστημα, μέ ύπομονή.

— Τί τάξη; ‘Εγώ ρωτάω αὐτό πού δέν ξέρω.

— Αύτά πού δέν ξέρεις είναι ἄπειρα. Καί δέν είναι μόνο ένός κλάδου.

— Τί θά πεῖ, πατέρα, ένός κλάδου;

— Νά, δέν είναι μόνο θέματα μιᾶς ἐπιστήμης. Δέν ξέρεις, νά ποῦμε, μόνο τά μαθηματικά ἢ μόνο τή φυσιολογία ἢ μόνο τή ζωολογία ἢ τήν όρυκτολογία ἢ τήν ιατρική, τήν κοσμογραφία, τήν ιστορία, τή γεωγραφία, τή χημεία... Ἐδῶ ἔσύ πετάγεσαι ἀπό τή σελήνη, πού είναι κεφάλαιο τῆς κοσμογονίας, στά ἐργαλεῖα τῶν ἀρχαίων, πού είναι κεφάλαιο τῆς ἀρχαιολογίας· κι ἀπ' τήν ἀρχαιολογία μέ ρωτᾶς γιατί μέ τό ξύλο δέν καίγεσαι, πού είναι κεφάλαιο τῆς φυσικῆς.

— Καί τί πειράζει ἀν πετάγομαι ἀπό τό ἔνα στό ἄλλο.

— Βέβαια, πολύ δέν πειράζει· κακό δέν είναι· τό σωστό ὅμως είναι ἀπό τήν ἀρχή νά μπεῖς σέ κάποιο νόημα. Νά μπορεῖς καί μόνος σου σιγά σιγά νά ξεχωρίζεις τίς διάφορες ἐπιστήμες. Μά καί νά μήν τά ἀνακατεύεις ὅλα· γιά νά ξέρουμε ποῦ θά καταφεύγουμε κάθε φορά, γιά νά φωτιστοῦμε.

— Ἐσύ, πατέρα, πού είσαι ἐπιστήμονας, δέν τά ξέρεις ὅλα;

— Τί λές, Δημήτρη, νά τά ξέρω ὅλα; ‘Η μάθηση δέν ἔχει μήτε ἀρχή μήτε τέλος. Μήτε τήν ἐπιστήμη μου δέν ξέρω. Καί σ' αὐτή συναντῶ κάθε μέρα δυσκολίες.

— Γιατί; ‘Αφοῦ λές πώς πῆρες «ἄριστα».

— Τό πῆρα τό «ἄριστα», μά πότε; Πρίν εἴκοσι χρόνια. Στό μεταξύ ἡ φαρμακευτική προχώρησε. Κάθε τόσο βγαίνουν καινούρια φάρμακα. Δέν προλαβαίνω μήτε τά ὀνόματά τους νά μάθω καλά καλά. Κι ἀφοῦ δέν ξέρω, ὅπως πρέπει, τήν ἐπιστήμη μου — μέρα νύχτα μέ τά φάρμακα παλεύω, βρίσκομαι μέσα στίς ἀρρώστιες καί μέσα στούς γιατρούς καί πάλι δέν μπορῶ νά πῶ πώς είμαι σέ ὅλα ὅσα ἀφοροῦν τή φαρμακευτική ἐνημερωμένος — ἔσύ θέλεις νά είμαι παντογνώστης σέ ὅλες τίς ἐπιστήμες.

— Ξέρεις ὅμως πολλά πράματα.

— Ξέρω, μά όχι ὅλα. Ξέρω ἐλάχιστα. Σήμερα δέν είναι ὅπως ἄλλοτε.

— Γιατί; ‘Ο κόσμος δέν είναι ό ἵδιος;

— Ο κόσμος είναι ό ἵδιος, μά οι ἐπιστήμες πλουτίστηκαν. Πράματα πού δέν τά ξέραμε πρίν χίλια χρόνια, πρίν δύστ καί τρεῖς χι-

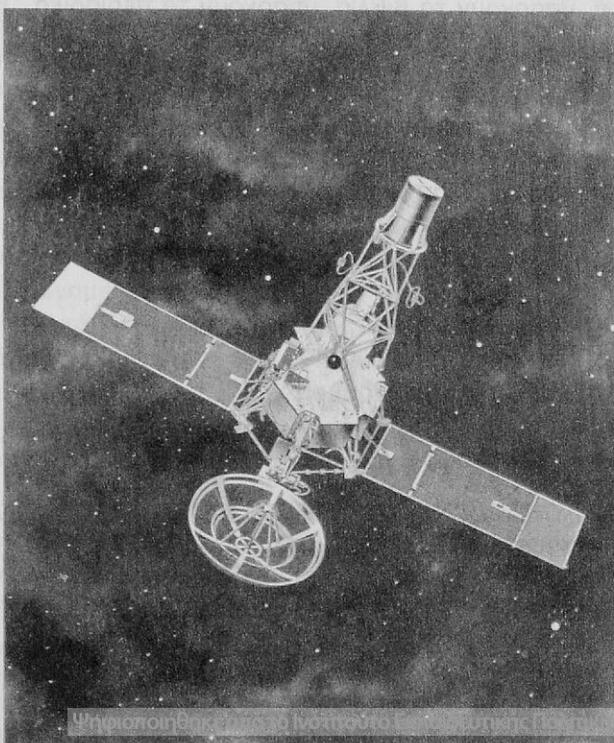
λιάδες χρόνια — τί λέω; — πρίν έκατό χρόνια, τώρα τά ξέρουμε άπ' έξω κι άνακατωτά. Οι άρχαῖοι σοφοί, πού ḥταν πολύ γραμματισμένοι καί γράφανε ώραϊα ποιήματα καί ἔργα γιά τό Θέατρο, στίς ἐπιστῆμες ḥταν πολύ πίσω. Ἐσύ, πού πηγαίνεις στήν ἕκτη δημοτικοῦ, ξέρεις πολλά, πού οι άρχαῖοι σοφοί τά ἀγνοοῦσαν.

— Γιατί; Δέν εἶχε τότε δασκάλους νά τούς τά διδάξουν;

— Δασκάλους... Μέ κάνεις, Δημήτρη, νά γελῶ. Αύτά πού ἐμεῖς ξέρουμε γιά τόν κόσμο καί γιά τ' ἀστέρια καί γιά τίς ἀστραπές, γιά τούς σεισμούς, τά αύτοκίνητα καί τά βαπόρια, τά ἀεροπλάνα καί τά ἐλικόπτερα, τά ραδιόφωνα καί τήν τηλεόραση, γιά νά μή σου πῶ τώρα καί γιά τούς πυραύλους καί τίς περιστροφές γύρω στή γῆ γύρω στή σελήνη, δέ γίνηκαν εὔκολα. Οὕτε ἀπό τή μιά μέρα στήν ἄλλη. Ἡ πρόοδος βαδίζει σιγά σιγά.

— Καί τί λές, πατέρα, θά προλάβουμε νά ταξιδέψουμε κι ἐμεῖς στόν "Αρη";

— Ἐσύ λέω πώς θά προλάβεις. "Οσο γιά μένα, τό θεωρῶ δύσκολο.

— ’Επειδή σέ ζαλίζει τό άεροπλάνο;

— Τί εἴπαμε; ‘Η πρόοδος βαδίζει άργα. Θ’ άργήσει νά ’ρθει ή μέρα πού θά ξεκινοῦν οι ἄνθρωποι, όπως οι σημερινοί ἐπιβάτες τῶν άεροπλάνων, νά πηγαίνουν ν’ ἀγοράζουν τό εἰσιτήριο τους γιά ἔνα ταξιδάκι στό διάστημα... Ξέρεις πόσο κόστισε στήν ’Αμερική ή κατασκευή, ή προπαρασκευή καί ή ἐκτόξευση τοῦ διαστημοπλοίου «’Απόλλων 7»; Τό διάβασα στίς ἐφημερίδες. Εἶχαν φωτογραφία τούς τρεῖς ἀστροναῦτες, ντυμένους μέ τήν εἰδική ἐνδυμασία, καί ἀπό κάτω ἔγραφε, γιά ἀστεϊο, φυσικά, «μέ τό εἰσιτήριο στήν τσέπη, ἀξίας 23.000.000.000 δολλαρίων, ἔτοιμάζονται γιά τήν ἐκτόξευση»... Μά ἐμεῖς, Δημήτρη, ἀπό κάτι ἄλλο ξεκινήσαμε.

— Γιά τίς ἐπιστῆμες, πώς είναι πολλῶν εἰδῶν.

— ’Ακριβῶς. Καί πώς ἐγώ, ἀν καί ἐπιστήμονας, δέν ξέρω πολλά πράματα. Γι’ αὐτό ἐμένα νά μέ ρωτᾶς μόνο γιά φάρμακα. Μόνο ἐκεῖ εἶμαι σέ θέση νά σέ πληροφορήσω ύπεύθυνα.

— Γιά τίς ἄλλες μου ἀπορίες τί θά κάνουμε;

— Γιά τίς ἄλλες μας ἀπορίες ύπάρχουν οἱ ἐγκυκλοπαίδειες καί τά λεξικά, ύπάρχουν τά βιβλία, ύπάρχουν τά περιοδικά. ’Εκεῖ θά καταφεύγουμε καί θά ίκανοποιοῦμε ὅλη μας τή δίψα.

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ή γιαγιά τοῦ Δημήτρη τόν ἔλεγε «ό σοφός Σωκράτης»;
2. ’Ο πατέρας τοῦ Δημήτρη τοῦ τονίζει ὅτι δέν είναι παντογνώστης. Οὔτε δάσκαλός σου είναι. Κανένας ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά είναι παντογνώστης. Γιατί;
3. Μορφωμένος μπορεῖ καί πρέπει νά ἐπιδιώκει κανείς νά είναι. ,’Άλλα πώς; Τί συμβουλές ἔδωσε γ’ αὐτό στό Δημήτρη δ’ πατέρας του;
4. Ποιές ἐπιστῆμες ὄνόμασε δ’ πατέρας τοῦ Δημήτρη; Κουβεντιάστε μεταξύ σας καί μέ το δάσκαλό σας καί κάμετε ἔναν πίνακα τῶν κλάδων τῆς ἐπιστήμης.

72. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΟΥ

’Αθῆναι, 22 Μαΐου 1926

’Αγαπητοί μου

Τό σημείο τῶν θαλασσοπόρων καί τῶν ἔξερευνητῶν ἦταν νά φθάσουν μιά μέρα στὸν Πόλο καί νά στήσουν μιά θριαμβευτικὴ σημαία — ἀγγλική, ἀμερικανική, ἵσπανική, νορβηγική, τή σημαία τοῦ πρώτου τελοσπάντων — στό σημεῖο ἀκριβῶς ἐκεῖνο, ὅπου, ἂν δέν ἦταν νοητός, θά ξεφύτρωνε ὁ ἄξονας τῆς Γῆς. Τί σημεῖο! Καί πόσους ἀνθρώπους δέν ἔφαγε, αἰῶνες τώρα, στούς ἄξενους* πάγους τοῦ Βορείου ἡ τοῦ Νοτίου Παγαμένου Ωκεανοῦ! Ἀλλά ποιός νά λέγε στούς τολμηρούς ἐκείνους καί δυστυχισμένους πώς ὁ πρῶτος κατακτητής, τό σωτήριο ἔτος 1926, θά ἔφθανε ἐκεῖ ὥχι μέ πλοϊο, οὔτε μέ ἐλκηθρο, οὔτε μέ παγοπέδιλα, ἀλλά μέ ἀερόπλοιο· καί πώς δέ θά πατοῦσε, παρά θά πετοῦσε ἀπό πάνω του σάν πουλί!

Κι ἡ σημαία λοιπόν, πῶς θά στηνόταν; ”Ε, ἡ σημαία δέν ἐστή-θηκε· πετάχτηκε ἀπλῶς ἀπάνω στούς πάγους ἀπό τό ἀερόπλοιο τοῦ Ἀμοῦδσεν. ‘Ο πρῶτος μάλιστα πού κατόρθωσε νά περάσει — δὲ Ἀμερικανός Μπέρντ — ἀπό τή μεγάλη του συγκίνηση, ἀπό τή μεγάλη τρεμούλα τοῦ κρύου καί τῆς χαρᾶς, ξέχασε νά ρίξει τή σημαία. Γιατί δὲ Μπέρντ αὐτός ἐπρόλαβε δυό μέρες τόν Ἀμοῦδσεν. «’Ἀλλοῦ τ’ σημεῖο», πού λένε «κι ἀλλοῦ τό θάμα». Ἔτσι, ἐκεῖ πού περιμέναμε ν’ ἀκούσουμε πῶς ἡ «Νορβηγία» ἔφθασε, τέλος, ἀπάνω ἀπ’ τό Βόρειο Πόλο κι ἔξιχνίασε τό προαιώνιο μυστήριο του, μάθαμε ἄξαφνα πώς στίς 10 Μαΐου αὐτό τό κατάφερε ἄλλος, δὲ Ἀμερικανός Μπέρντ. ‘Ο Ἀμοῦδσεν ἔφθασε στίς 12. Ἀλλά ἴδού ἡ πρώτη πρώτη εἰδηση, πού, σάν ἰστορική, τήν ἀντιγράφω ἐδῶ ἀπό μιά ἔφημερίδα:

«Κατά σημερινά ραδιοτηλεγραφήματα, δὲ Ἀμερικανός ἀεροπόρος Μπέρντ, ἐπιστρέψας ἀπό τό Βόρειο Πόλο, ἀνεκοίνωσε ὅτι ἡ μαγνητική βελόνη τῆς συνηθισμένης πυξίδος δέ χρησιμεύει πολὺ στά περίχωρα τοῦ Πόλου καί γι’ αὐτό ἔχρησιμοποίησε ἔξαντα* — ἀξενος: ἀφιλόξενος   ἔξαντας: γωνιομετρικό δργανο

γιά νά προσδιορίσει δηλαδή τό γεωγραφικό σημεῖο. 'Απάνω ἀπό τόν Πόλο, εἰς μέτριον ύψος, ἔκαμε πιήσεις ἐπί 15 λεπτά κι εἴδε δτὶ ἐκεῖ δέν ύπαρχει οὕτε ἵχνος ζωῆς, εἶναι δμως δυνατή ἡ προσγείωσις ἀεροπλάνου. "Οταν κατέβηκε ἀπό τό ἀεροπλάνο του — ὅχι βέβαια ἀπάνω στόν Πόλο — ἡ μύτη καί μερικά δάχτυλα τοῦ Μπέρντ ῆταν παγωμένα. 'Αφοῦ ἀναπαυθεῖ λίγες ήμέρες, ὁ ἀεροπόρος θά ξαναπάει στόν Πόλο νά συνεχίσει τίς παρατηρήσεϊς του κι ἀπό κεῖ θά γυρίσει στήν 'Αλάσκα. 'Ο 'Αμοῦδσεν, πού ἐπισπεύδει στό Κίνγκς-Μπέι τίς ἑτοιμασίες του γιά τό ταξίδι τοῦ Πόλου, συνεχάρη ἀπό τούς πρώτους τόν 'Αμερικανό, πού τόν ἐπρόλαβε...»

Βλέπετε λοιπόν δτὶ, ἐνῶ δ ἔνας ἔκανε ἑτοιμασίες, δ ἄλλος ἔκανε τό ταξίδι. Καί χαρά στήν 'Αμερική!... Μήν τά ρωτᾶτε τί γίνεται κεῖ πέρα, ἐπειδή πρώτος ἔνας 'Αμερικανός κατάφερε νά ἰδεῖ, ὅχι καί νά πατήσει, τό ἀπρόσιτο* σημεῖο τῆς γῆς! "Ως καί μετάλλιο ἀναμνηστικό ἑτοιμάζουν, «ἰδιαίτερο δλωσδιόλου κι ἀντάξιο τοῦ μεγάλου κατορθώματος πού θά ἐνθυμίζει!». "Ε, δέν ἔχουν ἄδικο! Τό προαιώνιο μυστήριο ἔξιχνιάσθηκε καί τό ἔξιχνιάσε πρώτος δ τυχερός αύτός Μπέρντ. Τό εἴδε καί μᾶς τό εἶπε: «Οὔτε ἵχνος ζωῆς στόν Πόλο· πάγοι μόνο καί κρύο, πού παγώνει ἡ μύτη σου καί τά δάχτυλά σου...» Θά πεῖτε: μήτε αύτό δέν τό ξέραμε; Ναί, τό ξέραμε, τό μαντεύαμε, ἄλλα δέν ἥμαστε καί βέβαιοι!

Γιατί ἀπό αἰῶνες τώρα ἔδούλευε ἡ φαντασία. Κι ἄλλοι φαντάζονταν στόν Πόλο μιά θάλασσα πλωτή, μέ δική της ζωή — ύδροβια φυτά καί ζῶα — κι ἄλλοι μιά ξηρά, ἔνα μεγάλο νησί, κατοικήσιμο, πού μπορεῖ νά 'χει καί... ἀνθρώπους. Λίγο ἀκόμα καί θά 'λεγαν πώς στόν Πόλο εἶναι δ ἐπίγειος Παράδεισος!... "Άλλοι πάλι φαντάζονταν περίεργα καί καταπληκτικά φαινόμενα, πελώριους μαγνήτες, — ὅδε καί «Σφίγγα τῶν Πάγων» τοῦ 'Ιουλίου Βέρν — δυνατές μαγνητικές ἔλξεις καί καθεξῆς*. Λοιπόν, τίποτ' ἀπ' αύτά. Μόνο ἡ μαγνητική βελόνη δέ λειτουργεῖ ἐκεῖ κανονικά καί, γιά νά βρεῖ κανείς τό σημεῖο, πρέπει νά μεταχειρισθεῖ ἔξαντα. Κι οὔτε

ἀπρόσιτος: ἀπλησίαστος

καθεξῆς: στή συνέχεια (τά ἴδια)

Θάλασσα οὕτε νησί οὕτε δέντρα οὕτε ζῶα. Πάγοι, κρύο κι ἐρημιά. Αὐτός εἶναι δο Πόλος καὶ καμιά δέ χωρεῖ πιά ἀμφιβολία. Οἱ φαντασίες, πού ὁργίζαν, ἄς ἡσυχάσουν. Κι οἱ μυθιστοριογράφοι ἄς ζητήσουν μυστήρια ἀλλοῦ.

Ἄλλα ποῦ, ἀφοῦ κι δο Πόλος κατακτήθηκε; "Α, μή σᾶς μέλει! Υπάρχουν στὸν κόσμο καὶ «χῶρες» πού δέν κατακτήθηκαν ἀκόμα. Καί μήν πάτε πολύ... μακριά. Μόνο ὡς τό.. φεγγάρι. Δέ σᾶς φτάνει κι αὐτό; Νά πιό πάνω δο "Αρης, ἡ 'Αφροδίτη... Ποιός θά λεγε, ἀλήθεια, στούς ἀνθρώπους ἔδω καὶ πεντακόσια ἡ διακόσια χρόνια πώς θά πήγαιναν σήμερα στὸ Βόρειο Πόλο πετώντας; Καί μετά διακόσια χρόνια, ποιός ξέρει ἂν δέ θά πηγαίνουν στὸν οὐρανό; "Ενα μεγάλο κανόνι..., μιά ἄμαξα μέσα ἀντί γιά σφαίρα..., μέσα στὴν ἄμαξα ἐπιβάτες..., μιά κανονιά... κι ἡ ἄμαξα, σέ λίγα λεπτά, φθάνει στό Φεγγάρι. Πῶς θά γυρίσει ὅμως; "Α, δέν ξέρω. Κι αὐτό μόνο μέ κάνει νά διστάζω. Εἰδέ, ἂν κι ἡ ἐπιστροφή ἵταν ἔξασφαλισμένη, θά πήγαινα κι ἔγω.

Σᾶς ἀσπάζομαι
Φαίδων

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Ο Ξενόπουλος ἔχει γράψει τήν ἐπιστολή του μέ πολύ κέφι. Σημάδεψε τίς περικοπές ἔκεινες δόπου τό κεφάτο γράμμιμό του εἶναι φανερό.

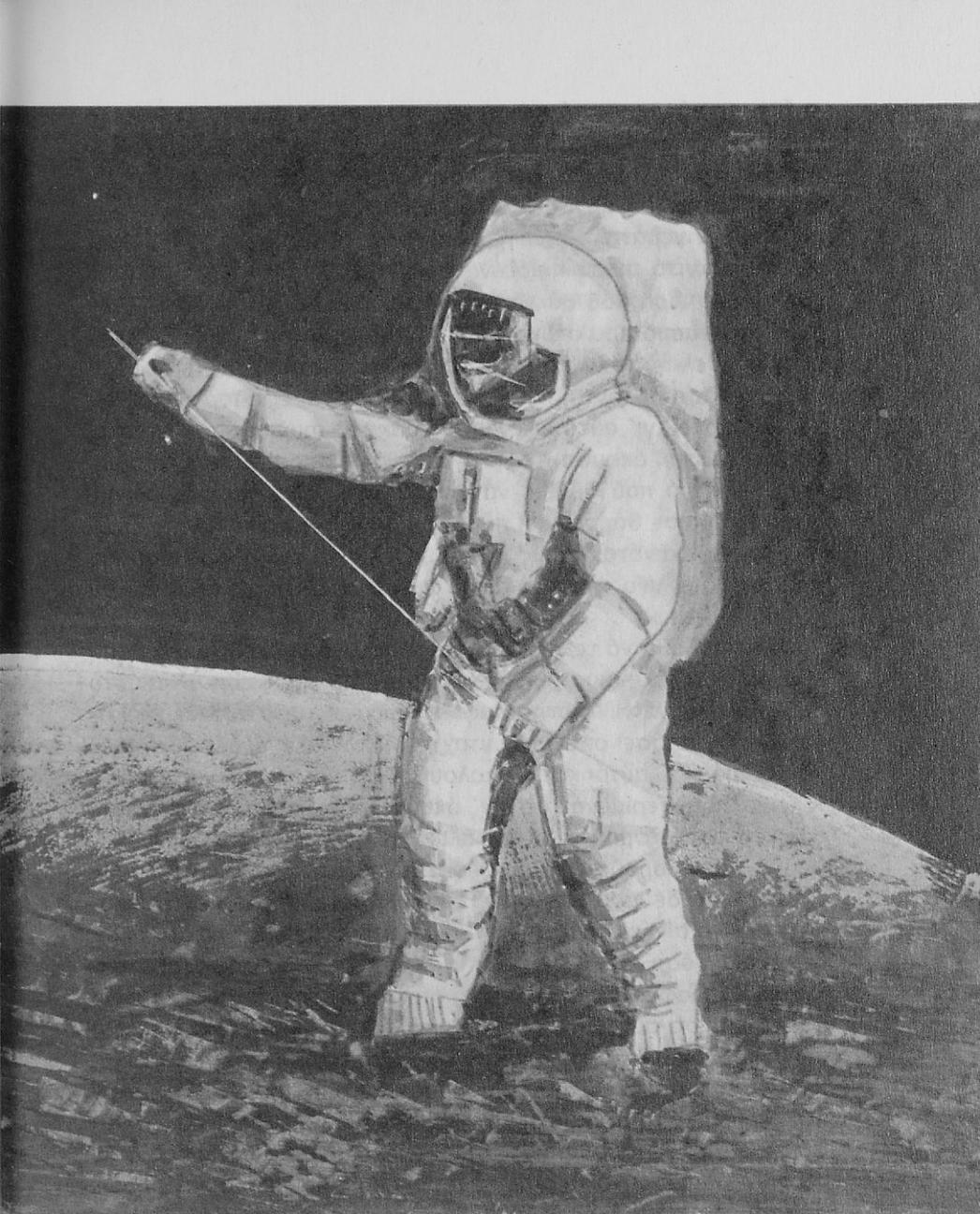
2. 'Η ἐπιστολή του τί χρονολογία ἔχει; Καί τί πρόβλεψη κάνει τότε γιά ἔνα ταξίδι στό φεγγάρι; Ποῦ νά ήξερε τότε δτι σέ λιγότερο ἀπό πενήντα χρόνια ἔνας ἄλλος συγγραφέας θά ἔγραφε ἔνα γράμμα (τό ἀμέσως ἐπόμενο κείμενο) στὸν ἀστροναύτη πού πάτησε στό φεγγάρι. Δέ σημαίνει αὐτό δτι ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ τεχνική προχώρησαν ἀπό τότε μέ ἄλματα;

73. ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΝ ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗ

‘Αγαπητέ φίλε ἀστροναύτη,

Νά ξέρατε πόσες φορές δέν ἀκολούθησα μέ τή φαντασία μου κι ἐσᾶς καί τούς ἄλλους τολμηρούς ἀστροναῦτες στά μεγάλα σας ταξίδια. Σᾶς ἔβλεπα στά ἐπίκαιρα στόν κινηματογράφο, στήν τηλεόραση, διάβαζα γιά σᾶς στά περιοδικά καί στίς ἐφημερίδες καί σᾶς θεωρούσα πάντοτε σάν κάτι τό μυθικό. “Ηρωες σύγχρονοι, πανομοιότυπα τοῦ Ἡρακλῆ καί τοῦ Θησέα, καί ποντοπόροι στόν ἀέρα, στό διάστημα κι ὅχι πιά στή θάλασσα σάν τό Χριστόφορο Κολόμβο καί τό Μαγγελάνο κι ἔξερευνητές ὅχι πιά σέ μιά ζούγκλα ἀπό φυτά, ἄλλα σέ μιά ζούγκλα ἀπό νεφελώματα. Ποτέ μου δέν μπορούσα νά σᾶς φανταστῶ σάν κοινούς ἀνθρώπους. “Ωσπου μιά μέρα διάβασα στήν ἐφημερίδα ὅτι θά ρχόσαστε καί στήν πόλη μας. ΕΝΑΣ ΑΣΤΡΟΝΑΥΤΗΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΜΑΣ, ἔγραφε μέ μεγάλα γράμματα ἡ ἐφημερίδα. Διάβασα καί σκίρτησα. Κι ὅταν εἴδα ὅτι θά μιλούσατε τό βράδυ στή μεγάλη αἰθουσα «Ἐπιστήμη καί Ζωή», εἴπα πώς ἔπρεπε νά ρθω ὅπωσδήποτε νά σᾶς ἀκούσω. ”Ἐπρεπε ὅπωσδήποτε νά ρθω νά σᾶς δῶ κι ἀπό κοντά.

Θυμάστε πόσο γεμάτη ἦταν ἡ αἰθουσα. Εύτυχῶς κι εἶχα ἔρθει νωρίς κι ἔπιασα μιά θέση πρός τό διάδρομο στίς μεσαῖες σειρές. ‘Ωστόσο δέν ἤμουν πολύ μακριά, γιά νά μή σᾶς βλέπω. ”Ενιωθα ὅμως ὅτι βρισκόμουν στό μέσο μιᾶς ἀνθρωποθάλασσας. Κι ὅταν φανήκατε στό προσκήνιο καί βούιζε δ τόπος ἀπό τά χειροκροτήματα καί γέμισε τό πρόσωπό σας χαμόγελα, σᾶς κοίταζα δόλοένα. Κι ὅταν ἀρχίσατε νά μιλάτε γιά τίς προετοιμασίες τοῦ ταξιδιοῦ καί νά ἔξηγείτε ἐνδιάμεσα τίς διαφάνειες πού προβάλλονταν σέ μιά πρόχειρα στημένη δύνη, σᾶς παρακολουθούσα μ’ ὀλάνοιχτα αὐτιά, κι ἄς μήν καταλάβαινα πολλά πράγματα. Γιά νά πῶ τήν ἀλήθεια, δέν καταλάβαινα παρά πολύ ἐλάχιστα. Κι ὅταν πάλι τελειώσατε κι ἀρχισαν νά σᾶς ρωτοῦν, μέ ὅρους δυσνόητους γιά μένα, γιά τήν ἔλλειψη βάρους, τόν πολλαπλασιασμό τῆς ταχύτητας, τή μηχανική λειτουργία τοῦ διαστημόπλοιου, ἄκουγα μ’ ἐνδιαφέρον τίς ἀπαντήσεις σας, μά — γιατί νά σᾶς τό κρύψω; — δυσάρεστος φορές χασμουρήθηκα. Μόνο ὅταν εἴπατε: «Καμιά ἄλλη ἐρώτηση;»

Κι ἔνιωσα γύρω μου τή σιωπή τῶν ἄλλων, δέν ξέρω τί μ' ἔσπρωξε καί σήκωσα ξαφνικά τό χέρι. "Οταν σᾶς ἀκουσα νά μοῦ δίνετε τό λόγο καί σηκώθηκα, εἶχα μετανιώσει πού εἶχα σηκώσει τό χέρι μου, μά ἦταν πιά ἀργά. Κατάλαβα πώς τά βλέμματα δλων ἦταν στραμμένα γεμάτα περιέργεια πρός τό μέρος μου. Τί θά μποροῦσα ἔγω, τό μικρό παιδί, νά ρωτήσω;

"Ολη τήν ὥρα πού σᾶς ἀκουγα νά μιλάτε καί νά δίνετε ἔξηγήσεις, στό μυαλό μου στριφογύριζε μιά ἀπορία. Κι αὐτή τώρα τήν ἀπορία ἦθελα νά ἐκφράσω. Καταλάβαινα ώστόσο δτι μποροῦσε νά φανεῖ ἀστεία κοντά στίς τόσες ἄλλες σοβαρές ἀπορίες πού εἶχαν ἀκουστεῖ, γι' αὐτό κι ἔνιωσα τράκ καί σιωποῦσα. «'Ορίστε, νέε ἄνθρωπε», ἀκουσα τή φωνή σας νά μέ παροτρύνει ἐγκάρδια, «τί εἶναι αὐτό πού θέλετε νά ρωτήσετε?». 'Ο τόνος τῆς φωνῆς σας μοῦ ἔδωσε θάρρος κάι πῆρα τήν ἀπόφαση νά κάνω τήν ἐρώτηση κι ἄς φαινόταν δπως ἦθελε. «Θέλω νά ρωτήσω», εἶπα, ἄν Θυμάστε, μέ λίγο τρεμουλιαστή φωνή, «Θέλω νά μάθω ἄ... ἄν φοβηθήκατε?».

Δέν πρόλαβα νά τελειώσω τή φράση μου κι ἀκουσα μιά βουη ἀπό γέλιο νά πλημμυρίζει τήν αἰθουσα. 'Ακριβῶς εἶχε γίνει αὐτό πού φοβόμουν. 'Η ἐρώτησή μου εἶχε φανεῖ τόσο ἀστεία, πού ὅλοι εἶχαν ξεσπάσει σ' ἔνα τρανταχτό γέλιο. Μά ἔγω δέν ἔδινα σημασία πιά. Γι' αὐτό καί ἔξακολουθοῦσα νά παραμένω ὅρθιος. 'Εκεῖνο πού περίμενα ἦταν ν' ἀκούσω τή δική σας ἀπάντηση. "Ηδη τή φανταζόμουνα: «'Ασφαλῶς καί δέ φοβήθηκα. 'Άν φοβόμουνα, θά μποροῦσα νά γίνω ἀστροναύτης?».

Κι ὅμως δέ μοῦ μιλήσατε ἔτσι. Χαμογελάσατε, λίγο καλόκαρδα, λίγο αἰνιγματικά, κι ύστερα εἴπατε: «Πραγματικά, δέν περίμενα μιά τόσο σοβαρή ἐρώτηση. Μέ ξαφνιάσατε, νεαρέ ἄνθρωπε, μέ ξαφνιάσατε». "Υστερα σηκώσατε τά μάτια σας, σάν νά βλέπατε μέσα σας, κι εἴπατε: «'Ασφαλῶς καί φοβήθηκα. Ναί, φοβήθηκα. Θυμάμαι, ὅταν ἔμπαινα στό διαστημόπλοιο, πόσο φοβισμένος ἔνιωσα, κι εἴπα μέσα μου μιά σύντομη προσευχή. Κι ὅταν πάλι ἔβλεπα ἀπό τό διάστημα τή γῆ σάν μιά μπάλα πού ἔπλεε στή θάλασσα, σκεφτόμουν πώς κάπου ἔκει, στήν ἐπιφάνειά της, ἦταν τό σπίτι μου, ἡ γυναίκα μου, τά παιδιά μου, καί φοβόμουν μήπως δέν τους ξαναδῶ. Μ' ἔνα λόγο, φοβήθηκα. Πολλές φορές ἔνιωσα

φόβο. Σάν ανθρωποι πού είμαστε καί οι άστροναύτες, είναι φυσικό νά νιώθουμε φόβο...».

Τό πόσο μέ γέμισε άνακούφιση αύτή σας ή άπαντηση δέ λέγεται. Πρώτα πρώτα, όταν τό άκροατήριο είδε ότι πήρατε τήν έρωτησή μου στά σοβαρά, ἔπαψε νά γελᾶ, κι ύστερα, σάν είδε ότι μιλήσατε μέ είλικρίνεια, σοβαρεύτηκε, κι όταν τελειώσατε, ἀρχισε νά χειροκροτεῖ, νά χειροκροτεῖ... Τό χειροκρότημα, ὅπως καί τό γέλιο, νομίζω ότι τ' ἀκούω ἀκόμα καί σήμερα καί λέω: «Ἀκόμα κι ἔνας ἀστροναύτης φοβᾶται κι δυως τολμᾶ». Σᾶς εύχαριστῶ.

Ἐκεῖνος ὁ νεαρός φίλος σας

I. Δ. ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά είναι ή βασική ίδεα σ' αύτό τό γράμμα;
2. Κι ένα δάπο τά κεφάλαια στά «Παιδικά χρόνια» ἔχει περίπου τήν ίδια βασική ίδεα. Μαζί μέ τούς συμμαθητές σου νά κάμετε σύγκριση τῶν δύο αύτῶν κειμένων.

74. Ο ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

‘Ο ταχυδρόμος ήταν πάντα ένα πολύ άγαπητό πρόσωπο, ίδιαίτερα σέ παλαιότερες έποχές, όταν ήταν ή αποκλειστική πηγή ειδήσεων. Ό ποιητής φαντάζεται έναν τέτοιο ταχυδρόμο άνάμεσα στούς άστερισμούς, όπου θά έχουν μεταναστεύσει οι ἄνθρωποι στό μακρινό μέλλον.

‘Ο ταχυδρόμος τοῦ διαστήματος.

Αὐτό εἶναι ένα καινούριο έπάγγελμα.

‘Από πόρτα σέ πόρτα,
άνάμεσα στούς μεγάλους άστερισμούς.

Μέ τό δισάκι* του φορτωμένο τρυφερά χαιρετίσματα,
μέ τό δισάκι του φορτωμένο άγάπη:
«Σᾶς καρτεροῦμε στήν Κόμη τῆς Βερενίκης.»

Οἱ φαμίλιες* μοιράζονται:

ὅ ἔνας βρίσκεται στόν ‘Ηνίοχο,
ὅ ἄλλος βολοδέρνει* στόν ‘Ηρακλῆ,
ὅ τρίτος ἐμπορεύεται στήν ‘Άρκτο γουναρικά.

‘Ο ταχυδρόμος τοῦ διαστήματος άγρυπνεῖ στή βολίδα του.

Καμιά φορά,
σάν ή περίσταση τό καλέσει,
ἀπαγκιάζει* καί σέ τούτη τήν παλιά γειτονιά,
νά φέρει τά μηνύματά του, τά καλέσματά του, τά χαιρετίσματά του,
ἀπό τούς άστροκυνηγούς τῆς ὅγδοης γενιᾶς
στούς ἐπίγονους* τῶν «πρώτων άνθρώπων».

I. M. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

δισάκι: ένα είδος διπλό ταγάρι

φαμίλια: οικογένεια

βολοδέρνω: δεινοπαθῶ

ἀπαγκιάζω: καταφεύγω σέ άπάνεμο μέρος

ἐπίγονοι: άπόγονοι, οι μεταγενέστεροι

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιούς τέσσερις άστερισμούς όνομάζει ό ποιητής;
2. Σέ κοντινή ή μακρινή μελλοντική έποχή τοποθετεῖ τό ποίημά του ό ποιητής; Άπο ποῦ βγαίνει;
3. Πώς πήγαιναν στον προορισμό τους οι παλαιότεροι ταχυδρόμοι και σέ τί μεταφορικό μέσον βάζει ό ποιητής τό δικό του;
4. Μέ τά λόγια τού ποιητή σ' αύτή τήν έποχή πού ό ίδιος προφητεύει
  - τί θά έχει καταλήξει νά είναι ή γῆ;
  - πώς θά όνομάζονται οι σημερινοί κάτοικοι τής γῆς;
  - πώς θά όνομάζονται οι ἄνθρωποι τοῦ διαστήματος;
5. Τό παρήγορο πάντως είναι ότι άπομειναν κάποια πολύτιμα ἀνθρώπινα πράγματα πού μεταφέρει ό ταχυδρόμος άπο άστερι σέ άστερι. Ποιά είναι αύτά;
6. ‘Ο άστερισμός τής Ἀρκτου τί δίνει τήν εύκαιρία στόν ποιητή νά πεῖ;

75. Ο ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΟΥ

- Νομίζω, πατέρα, είπε ό Δημήτρης, πώς ήρθε ή ώρα νά σέ ρωτήσω τό πιό δύσκολο άπ' όλα πού θέλω νά μάθω.
- Πώς τό ξέρεις πώς είναι τό πιό δύσκολο;
- Τό ξέρω, γιατί όσους ἔχω ρωτήσει μοῦ λένε ή πώς δέν ξέρουν ή πώς είναι πολύ νωρίς νά θέλω νά μάθω άπο τώρα καί τά τελευταία θαύματα τής ἐπιστήμης.
- ’Αφοῦ λοιπόν πρόκειται γιά θαύμα, ἃς τ' ἀκούσουμε. Ποῦ ξέρεις, μπορεῖ νά τά καταφέρω νά σοῦ ἀπαντήσω.
- Θέλω νά μοῦ πεῖς τί είναι ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος καί πώς λειτουργεῖ. Γιατί λέω πώς ἄν οι μηχανές ἔχουν τόσο μυαλό, γιά νά κάνουν λογαριασμούς καί νά λύνουν τά πιό δύσκολα προβλήματα, θά πεῖ πώς είναι μαγεμένες.
- Μαγεμένες δέν είναι. Αύτό σοῦ τό λέω μέ σιγουρία. Μάγια καί ξόρκια καί χαιμαλιά, αυτά τά βάζανε οι γιαγιάδες μας, γιά νά διώχνουν τίς ἀρρώστιες καί τό «κακό μάτι»... Λοιπόν, δέν είναι μαγεμένες, μά δέν είμαι καί σέ θέση νά σοῦ ἔξηγήσω καί πολλά πράγματα γιά τό πώς λειτουργοῦν. ‘Υπάρχουν ἐπιστήμονες πού ύποστηρίζουν πώς δένθρωπος είναι μιά μηχανή, πού δουλεύει

σύμφωνα μέ τούς νόμους τῆς φυσικῆς καί τῆς χημείας, γι' αὐτό καί οἱ μηχανές πού ἐφευρίσκουμε, ἄν κι αὐτές λειτουργήσουμε πάνω στούς ὕδιους νόμους, θά ἔχουν τὴν ἀξιοσύνη καί τίς ἰκανότητες τοῦ ἀνθρώπου.

— Καί θά μπορέσει μιά μέρα ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος νά κάνει ὅλες τίς δουλειές τοῦ ἀνθρώπου;

— Μερικοί λένε πώς θά μπορέσει. 'Ο ἡλεκτρονικός ύπολογιστής δουλεύει μέ λυχνίες. Οι σημερινοί ύπολογιστές ἔχουν μερικές δεκάδες χιλιάδες λυχνίες. 'Ο ἀνθρωπος ἔχει στό μυαλό του ἀντί γιά λυχνίες νευρικά κύτταρα.

— Πόσα περίπου τά ύπολογίζουν;

— Δέκα δισεκατομμύρια καί περισσότερα. Καί μέσα σ' ἔνα χῶρο μικρούτσικο, σάν καρπούζι μικρό. Δηλαδή ἔνα δικό μας κύτταρο εἶναι ἔνα ἑκατομμύριο φορές μικρότερο ἀπό τή λυχνία τοῦ ἡλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου.

— Ετσι ή μηχανή δέ θά μᾶς ξεπεράσει ποτέ.

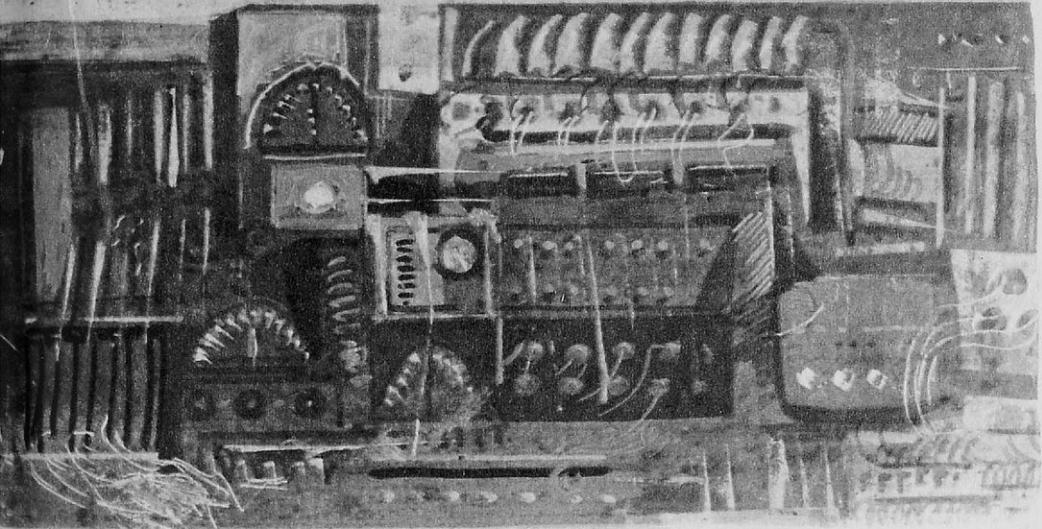
— Δέν μποροῦμε νά προφητέψουμε. Τά ὄνειρα καί τά σχέδια, πού προγραμματίζουν οἱ σοφοί γιά τήν τελειοποίηση τῶν ἡλεκτρονικῶν ἐγκεφάλων, εἶναι ἀπειρόστατα. 'Οσο θά μεγαλώνουν, τόσο θά χωροῦνε περισσότερες λυχνίες. Μά ἔχουν βρεῖ κι ἄλλους τρόπους κι ὅλο καί τούς τελειοποιοῦν, πού πλουτίζουν τίς γνώσεις τους, χωρίς νά αύξανει ὁ ὅγκος τους. Καί θέλεις ν' ἀκούσεις καί κάτι ἄλλο; Τώρα κιόλας μᾶς ξεπερνοῦν στήν ταχύτητα. Μιά λυχνία μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ἔνα ἑκατομμύριο φορές τό δευτερόλεπτο, ἐνῷ τό κύτταρο εἶναι τεμπέλικο. Ξεκουράζεται ἀνάμεσα καί μόνο διακόσιες φορές μπορεῖ νά δουλέψει στό δευτερόλεπτο.

— Δηλαδή, ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος μᾶς ξεπερνᾷ ὅπωσδήποτε στή γρηγοράδα καί στήν κούραση.

— Ναί, ἐμεῖς κουραζόμαστε. Στή μνήμη μοιάζουμε. 'Αποθηκεύει κι αύτός γνώσεις μέ τόν ὕδιο τρόπο πού ἀποθηκεύει καί τό μυαλό μας.

— "Ωστε ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος καί ἀνθρώπινο μυαλό καταντάει νά εἶναι τό ὕδιο πράγμα..."

— "Ετσι λένε πολλοί, μά ἐμεῖς, Δημήτρη, δέ θά συμφωνήσουμε ποτέ. Ποτέ! 'Υπάρχουν καί πολλοί, πάρα πολλοί σοφοί, πού κάθο-

λου δέ δέχονται νά βάλουν τό άνθρωπινο μυαλό στήν ίδια σειρά μέ τόν ήλεκτρονικό έγκεφαλο. Καί μοϋ ἄρεσε κάτι πού εῖδα στό "Ιδρυμα Δοξιάδη, μαζί μέ τόν ύπολογιστή..."

— Πήγατε καί τόν εῖδατε;

— Ναί, ἀφήνουν τούς ἐπιστήμονες νά μελετοῦν ἀπό κοντά τό σημαντικό αύτό ἔργο. Ἀλλά ἐκεῖνο πού ἐπίσης μοϋ ἄρεσε εἶναι δτὶ στή στέγη τοῦ κτιρίου, πού εἶναι ὁ ύπολογιστής, ἔχουν τοποθετήσει ἔνα ἄγαλμα κουκουβάγιας. Ξέρεις, Δημήτρη, πώς ḥ κουκουβάγια μέ τά τεράστια μάτια της συμβολίζει τή σοφία. Μοϋ ἔξηγησαν λοιπόν, δταν παραξενεύτηκα βλέποντας τήν κουκουβάγια στή στέγη: «Τήν ἐγκαταστήσαμε ἐκεῖ, τήν ἐκπρόσωπο αύτή τῆς σοφίας, πιό ψηλά ἀπό τόν ήλεκτρονικό έγκεφαλο, γιατί ἐπιθυμοῦμε νά τονίσουμε πώς ὅπωσδήποτε πιό ψηλά καί ἀπό τόν ίσχυρότερο ήλεκτρονικό έγκεφαλο στέκει καί δεσπόζει πάνω ἀπό ὅλες τίς ἐφευρέσεις ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ḥ ἀνθρώπινη σοφία».

— Μά ἀφοῦ λύνει γρηγορότερα ἀπό μᾶς τά προβλήματα καί ἀφοῦ δέν κάνει λάθη;

— "Ολα κι δλα τά προτερήματά του αύτά τά δύο εἶναι. Μά ḥ δική μας ύπεροχή σέ δλα τά δλα εἶναι ἀναμφισβήτητη. Τοῦ νοῦ τά χαρίσματα εἶναι ἀμέτρητα. "Ἄς δοῦμε τά σπουδαιότερα:

‘Ο νοῦς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δημιουργικός. ‘Ο ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος δουλεύει μέ τῇ σοφίᾳ πού ἔμεῖς τοῦ βάλαμε μέσα. ’Από δικοῦ του δέν μπορεῖ νά κάμει τίποτε. Εἶναι, ἄμα καθίσεις καὶ τό ἔξετάσεις, ἔνας καλός παπαγάλος. Κι ὁ παπαγάλος καταφέρνει καὶ ἐπαναλαμβάνει τίς φράσεις πού τοῦ μάθαμε.

‘Ο ἀνθρωπος ἔχει πρωτοτυπία.

‘Ο ἀνθρωπος ἔχει τό προνόμιο τῆς διαισθησης. Συχνά ὁσφραίνεται τό καλό καὶ τό κακό, προτοῦ αὐτό ἐκδηλωθεῖ.

‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς ἔχει φαντασία. Μπορεῖ μέ τό μυαλό του νά φανταστεῖ ύπεράνθρωπα πράγματα.

‘Ο ἀνθρωπος ἔχει ἐφευρετικότητα. “Οταν κάπου σκοντάψει, ψάχνει καὶ βρίσκει ἄλλη λύση. ”Ένω ὁ κάκομοίρης ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος ἄμα σκοντάψει, σκόνταψε.

‘Ο ἀνθρωπος εἶναι συναισθηματικός. Χαίρεται ἢ πάσχει ἀνάλογα μέ τό εἶδος τῶν ἐντυπώσεων. Οἱ μηχανές εἶναι ἀναίσθητες.

‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι ἐρευνητικός, ἔχει περιέργεια καὶ ἐνδιαφέροντα.

‘Ο ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος εἶναι ἔργο τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ καὶ δέν εἶναι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἔργο τοῦ ἡλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου. ‘Ο ἀνθρώπινος νοῦς ἔφτιαξε τά μεγάλα ἔργα τῆς τέχνης: “Ομηρος, Σαΐκσπηρ, Ραφαήλος, Πλάτωνας. Εἶναι ἄξιος ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος νά πλησιάσει καὶ τό μικρό τους δαχτυλάκι; ”Εμεῖς τόν σκεφτήκαμε καί ἔμεῖς τόν φτιάξαμε, γιά νά μᾶς ύπηρετεί καὶ νά μᾶς διευκολύνει. Καί αὐτό κάνει: εἶναι ύπηρέτης μας.

ΕΛΛΗ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιές εἶναι οἱ δόμοιότητες τοῦ ἡλεκτρονικοῦ ἐγκεφάλου μέ τόν ἀνθρώπινο νοῦ;
2. Σέ τί ύπερέχει ὁ ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ;
3. Σέ τί ύπερέχει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στόν ἡλεκτρονικό ἐγκέφαλο;
4. Τί δέν πρέπει ποτέ νά ξεχνοῦν αὐτοί πού κάνουν τούς ἡλεκτρονικούς ἐγκεφάλους καὶ ὅλα τά ὅλα θαυμάσια μηχανήματα; Τί νά προσέχουν, ὅταν βάζουν σέ ἐφαρμογή τίς ἐφευρέσεις τους καὶ γιατί;

76. ΕΝΑΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΜΑΓΟΣ

Σ' αύτή τήν έποχή τῶν θαυμάτων ό πολίτης, πού βομβαρδίζεται μέ προβλέψεις γιά τά άκόμα πιό μεγάλα θαύματα τοῦ μέλλοντος, δέν εἶναι ἀπόλυτα σίγουρος ἂν κοιτάζει μέσα στό μαγικό καθρέφτη τοῦ παραμυθιοῦ ἢ ἂν ἀντικρίζει τήν πραγματικότητα. Δέν καταλαβαίνει πολλά πράγματα πέρα ἀπό τό ἀποτέλεσμα, ἀλλά αὐτό τό δέχεται εύχαριστως. Ἀντιλαμβάνεται δῆμως ἄραγε ὅτι τό ἀποτέλεσμα εἶναι ἔργο τοῦ μηχανικοῦ, ὅτι ό μηχανικός εἶναι ἔνας δημιουργός, ἔνας «ποιητής», πού μπρετεῖ τήν ἀνθρωπότητα, μετατρέποντας τά ύλικά καί τίς δυνάμεις τῆς φύσεως σύμφωνα μέ τούς σκοπούς του;

Ἐχουν νά ποῦν ὅτι ό μηχανικός εἶναι τό σύμβολο τοῦ 20οῦ αἰώνα. Καί δέν ἔχουν ἄδικο. Τά συστήματα πού μᾶς ἐφοδιάζουν μέ τρόφιμα, νερό, καύσιμα καί ἐνέργεια· τά δίκτυα τῶν μεταφορῶν, τῶν ἐπικοινωνιῶν καί τῆς ἀμυνας· πολλά ἀπό τά μηχανήματα γιά τή θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν καί γιά τήν παράταση τῆς ζωῆς μας· οἱ συσκευές πού μᾶς προσφέρουν ἀνεση καί ἀναψυχή στό σπίτι — αὐτά καί ἀναρίθμητα ἄλλα μέσα γιά τίς ἀνάγκες καί τίς εὔκολίες μας εἶναι οἱ καρποί τῆς ἐπινοητικότητας τοῦ μηχανικοῦ.

Τό ὄνομα «μηχανικός» χρησιμοποιεῖται γιά πρώτη φορά στό μεσαίωνα γιά ἔκεινους πού κατασκεύαζαν κριούς, καταπέλτες καί ἄλλες πολεμικές μηχανές. Στό μεταξύ τό ἐπάγγελμα τοῦ μηχανικοῦ εἶχε κιόλας πίσω του χιλιάδες χρόνια ίστορία. Πολλά ἀπό τά πιό μεγάλα ἔργα τῶν μηχανικῶν σχεδιάστηκαν καί ἐκτελέστηκαν στά πανάρχαια χρόνια. Οἱ πρωτομάστοροι ἔκεινου τοῦ παλιοῦ καιροῦ εἶχαν στή διάθεσή τους μόνο ἀπλούστατα ἔργα λειτουργίας καί δραγανα καί βασίζονταν κυρίως στήν ἀνθρώπινη ἔργασία. Ωστόσο, ύπέταξαν μέ ἀναχώματα ποτάμια πού πλημμύριζαν καί μεταμόρφωσαν ἐρήμους σέ γόνιμη γῆ μέ ἀρδευτικά κανάλια. Κατασκεύασαν δρόμους καί ὁχυρωματικά ἔργα, ἔχτισαν ναούς καί ύδραγωγεία καί στεφάνωσαν τίς βουνοκορφές μέ λιθόκτιστες πολιτεῖες. Μερικά ἀπό τά δημιουργήματά τους θεωροῦνται καί σήμερα θαύματα τῆς τεχνικῆς. Τό μεσαίωνα οἱ μηχανικοί ἐπινό-

σαν μηχανήματα, πού δέσμευαν πιό άποτελεσματικά τή δύναμη τοῦ νεροῦ, τοῦ ἀνέμου καί τῶν ζώων.

’Από τό μεσαίωνα καί δῶθε ἡ τεχνολογική πρόοδος συνεχίστηκε μέ δόλο καί γρηγορότερο ρυθμό. Μεγάλος σταθμός στάθηκε ἡ «βιομηχανική ἐπανάσταση», πού ξεκίνησε ἀπό τά μέσα τοῦ 18ου αἰώνα. Οἱ μηχανικοί ἐπινόησαν ἀτμοκίνητες μηχανές, ἔφτιαξαν ἑργοστάσια, ύφαντουργεῖα καί χυτήρια, καί χάραξαν τήν ύδρογειο μέ κανάλια ναυσιπλοῖας, δρόμους καί σιδηροδρόμους. ’Εναν αἰώνα ἀργότερα ἀξιοποίησαν τόν ἡλεκτρισμό, πού τούς ἔδωσε τή δυνατότητα νά φωτίζουν τίς πολιτεῖες, νά μεταδίνουν τήν ἀνθρώπινη φωνή μέ τηλεγραφικά σύρματα σέ ἀποστάσεις δεκάδων χιλιομέτρων καί νά στέλνουν μηνύματα πέρα ἀπό τούς ὥκεανούς μέ υποβρύχια καλώδια.

Οἱ μηχανικοί τοῦ καιροῦ μας προώθησαν τήν τεχνολογία πολύ πέρα μέ τά ἡλεκτρονικά τηλεπικοινωνιακά ὅργανα, τούς ἡλεκτρονικούς ύπολογιστές, τά ραντάρ, τά πυρηνικά ὅπλα, τούς πυραύλους, τά ύπερηχητικά ἀεροπλάνα καί τά διαστημόπλοια. Στίς ἀμέσως ἐπόμενες δεκαετίες ὁ ἡλεκτρονικός ύπολογιστής φαίνεται ὅτι πάει νά γίνει μιά συσκευή φθηνή καί εὔχρηστη ὅσο εἶναι σήμερα τό ἡλεκτρικό, τό τηλέφωνο καί οί αύτοματοποιημένες συσκευές τῆς κουζίνας. Τό νοικοκυριό π.χ. ἀλλά καί θέματα πού ἔχουν σχέση μέ τόν ἔλεγχο τῆς ἀτομικῆς υγείας καί μέ τήν ἐκπαίδευση μπορεῖ νά ἀναληφθοῦν ἀπό εἰδικά ρομπότ πού θά καθοδηγοῦνται ἀπό ἡλεκτρονικούς ύπολογιστές.

’Ακόμα καί ὅταν ἐργάζεται, γιά νά λύσει τά πολυάριθμα προβλήματα τοῦ σήμερα, ὁ μηχανικός σκέπτεται τό αὔριο καί συλλαμβάνει νέες ἴδεις, πού κάποια μέρα θά ἔρθει ἵσως ἡ σειρά τους νά μποῦν κι αὐτές σέ ἔφαρμογή. Τό ἔτος 2000, ἄν τελειοποιηθοῦν τά συστήματα, πού βρίσκονται σήμερα στό πειραματικό στάδιο, οἱ ἄνθρωποι — μερικοί μέ ἀντλίες τρανζίστορ στή θέση τῆς ἀρωστης καρδιᾶς τους — θά ταξιδεύουν ἀπό πόλη σέ πόλη μέ υπερηχητική ταχύτητα μέσα σέ τρένα χωρίς γραμμές καί θά ἐπικοινωνοῦν ἀστραπαίᾳ μέ διποιοδήποτε σημεῖο τῆς γῆς — ἡ μέ ἀλλούς πλανῆτες — χάρη σέ πολύπλοκα δίκτυα ἀπό κατευθυνόμενες φωτεινές δέσμες. ’Η τροφή τους ἔνδεχεται νά καλλιεργεῖται σέ σημερινές ἀκατοίκητες ἔκτασεις — σέ ἄγονες ἐρήμους καί σέ

τοῦντρες, πού θά ἔχουν μετατραπεῖ σέ σιτοβολῶνες χάρη σέ πελώριους φουσκωτούς θόλους μέ ρυθμιζόμενο κλιματισμό στό ἐσωτερικό τους. Θά ζοῦνε γιά μεγάλες χρονικές περιόδους σέ ύποβρύχια σπίτια καί βγαίνοντας ἔξω θά κινοῦνται ἐλεύθερα στό βυθό τῆς θάλασσας, γιά νά ἔξορύζουν τόν τεράστιο δρυκτό πλοῦτο, πού βρίσκεται θαμμένος ἐκεῖ. Αύτά τά θαλάσσια δρυκτά θά μποροῦν νά τά λιώνουν χρησιμοποιώντας τήν ἡλιακή ἐνέργεια. Ὁ μηχανικός, ἀν δημιουργηθεῖ ἡ ἀνάγκη καί ἄν τοῦ διατεθοῦν τά κεφάλαια καί δ χρόνος, θά μπορέσει νά λύσει τά τεχνικά προβλήματα, πού χωρίζουν αύτά τά ὅνειρα ἀπό τήν πραγματικότητα.

‘Υπάρχουν δμως, παράλληλα, καί σοβαροί κίνδυνοι γιά τόν ἀνθρωπο ἀπό τήν ραγδαία αὐτή τεχνολογική ἔξέλιξη. ‘Υπάρχει ἔνας κίνδυνος ἀπό τά σφάλματα τῶν «ἀλάνθαστων» μηχανῶν — ἀπό τό ρομπότ πού τρελαίνεται. Ἀλλά δ κυριότερος κίνδυνος εἶναι ὅτι ἡ μηχανή μπορεῖ νά παραβιάσει τήν ἀτομικότητά μας, νά περιορίσει τήν ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς μας καί τελικά νά μᾶς ἀχρηστέψει καί νά μᾶς κάμει ύποχείριο της. Ὁ μηχανικός ἀναγνωρίζει ὅτι ύπάρχουν κίνδυνοι, ἀλλά ύποστηρίζει ὅτι ύπάρχουν τρόποι νά ἀντιμετωπιστοῦν καί νά ξεπεραστοῦν. Δέν ξεχνάει τόν ἀρχαῖο πρόδρομό του, τόν πρῶτο ἀνθρωπό πού ἄναψε φωτιά. Ἔκεῖνος δ ἀγνωστος μεγαλοφυής ἤξερε ὅτι μποροῦσε νά καεῖ, ἀλλά διαισθανόταν ἵσως, παράλληλα, ὅτι ἄλλαζε τήν πορεία τοῦ εἴδους του πρός μιά κατεύθυνση, πού ἀργότερα θά ὀνομαζόταν πολιτισμός.

‘Από τό βιβλίο «‘Ο μηχανικός»
τῆς σειρᾶς «LIFE ‘Επιστημονική Βιβλιοθήκη»

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιά ἦταν, κατά τό συγγραφέα, μιά ἀπό τίς πρῶτες ἀνακαλύψεις τοῦ ἀνθρώπου πού δλλαζαν τή ζωή του;
2. Συζητήστε στήν τάξη τί σημαίνουν οι λέξεις «ἀνακάλυψη» καί «έφεύρεση» καί σχηματίστε σωστές προτάσεις μ’ αὐτές.
3. Τί ἐφεύρεστες καί τεχνικά ἔργα κατονομάζει ὁ συγγραφέας ἵσαμε τή βιομηχανική ἐπανάσταση καί ποιά ἄλλα ξέρετε ἐσεῖς;
4. Συζητήστε στήν τάξη τί ἦταν ἡ βιομηχανική ἐπανάσταση καί γιατί ὀνομάζεται ἔτσι.

5. Ποῦ ἔχει φτάσει ἡ τεχνολογία τοῦ καιροῦ μας καὶ τί προβλέπεται γιά τίς ἐπόμενες δεκαετίες;

6. Συζητήστε στήν τάξη γιά τούς κινδύνους ἀπό τή ραγδαία τεχνολογική ἔξελιξη πού ἐπισημαίνει ὁ συγγραφέας καὶ γιά δόσους ἄλλους ἔχετε ἀκούσει νά γίνεται λόγος. Ἀναφερθεῖτε σ' αὐτό τό κεφάλαιο, δταν θά μελετᾶτε τό ποίημα «Ο μαθητευόμενος μάγος».

77. Ο ΜΑΘΗΤΕΥΟΜΕΝΟΣ ΜΑΓΟΣ

’Απ’ τό σπίτι ὁ γερο-μάγος
βγῆκε τελοσπάντων ἔξω.
Τώρα ἐγώ τά πνεύματά του
Θά ξυπνήσω καί θά παίξω.

Λόγια του, ἔργα, τρόπους
τά ’χω ξεσκηώσει
κι ἔτσι πιά θά κάμω
θάματα μέ γνώση.

Μπρός, ἀμέσως
στή δουλειά μας,
γιά νά τρέξει
στήν μπανιέρα
τό νερό, νά τή γεμίσει
ῶς τά χείλια πέρα ως πέρα.

Μπρός, κουνήσου, γριά μας σκούπα!
Στά κουρέλια αύτά τυλίξου.
Τόσα χρόνια τώρα δούλα,
καὶ σ' ἐμένα ὑπάκουη δείξου.

”Ορθια σέ δυό πόδια,
μέ στητό στόν ὕμο
τό κεφάλι, πάρε
τό σταμνί καί δρόμο!

Μπρός, άμέσως
στή δουλειά μας,
γιά νά τρέξει
στήν μπανιέρα
τό νερό, νά τή γεμίσει
ώς τά χείλια πέρα ώς πέρα.

Κοίτα, τρέχει στό ποτάμι,
έφτασε στόν ὄχτο, νά τη!
σάν τήν ἀστραπή γυρίζει
κι ὅλο ἀδειάζει τό κανάτι.

Νά καί πάλι! 'Η γούρνα*
ώς τά χείλια. Κι ὅλες
μέ νερό γεμίζουν
τώρα οί κατσαρόλες.

Στάσου! Φτάνει
καί περσεύει,
κι ἄλλο τώρα
νά μήν τρέξει.

Συφορά μου! 'Απ' τό μυαλό μου
ἔφυγε ή ξορκίστρα λέξη*.

Κείνη ή λέξη πού τήν πρώτη
δίνει ύπόσταση* καί πάλι.
Μά αύτή τρέχει. 'Αχ, νά γινόσουν
σάν καί πρίν, ἀπλό φροκάλι*!

Τρέχει, φέρνει, χύνει
κι ὅλο κουβαλάει.
"Αχ, τό ρέμα όλοϋθε*
πάνω μου κυλάει.

Τί κακία!
Θά τήν πιάσω,
Θά τήν κάμω
νά τό κόψει.

Πιότερο, δσσο πάω, φοβούμαι.
Τί ματιές, άλι μου, τί δψη!

Τί ζητᾶς; “Ολο τό σπίτι
νά τό πνίξεις, βρωμολάμια*;
Πάνω άπ’ δλα τά κατώφλια
τρέχουν, τρέχουνε ποτάμια.

Δέ θ’ άκούσεις τέλος,
ἄτιμο φροκάλι;
Κούτσουρο ἥσουν, γίνε
κούτσουρο καί πάλι.

Δέ θά πάψεις;
Θά σέ πιάσω
κι άφοῦ στέρεα
σέ κρατήσω,
τό παλιόξυλό σου άμέσως
μέ τσεκούρι θά τό σκίσω.

Σέρνεται, ἔρχεται καί πάλι!
Πάνω σου ό μπαλτάς* θά πέσει,
βρέ τελώνιο*, νά σέ ρίξει
χάμω. Κράκι! Βαράω στή μέση!

Πέτυχα. Τό ξύλο,
νά, στά δυσ σκισμένο!
Τώρα έλπίζω, τέλος:
λεύτερα άνασαίνω.

“Αχ, δυό σκοῦπες
βλέπω δλόρθες!
Κι ἔτοιμη είναι
γιά νά κάνει

τώρα ή καθεμιά τή δούλα.
Σῶστε με, θεοί έπουράνιοι!

Κι δλο τρέχουν! Πλημμυρίσαν
σάλες, σκάλες. Θέ μου, Θέ μου,
τί νεροποντή! Σέ κράζω,
ελα ἀφέντη, δάσκαλέ μου!

Νά τος! "Αχ, ἀφέντη,
πνεύματα ἔφερα ἔξω,
ἀλλ' ἀδύνατο εἶναι
τώρα νά ξεμπλέξω.

— Σκούπες, σκούπες!
Ξαναπάρτε
τή μορφή σας.
Μόνο ό γερο-

δάσκαλος ἐγώ σᾶς κάνω
πνεύματα, γι' αύτό πού ξέρω.

ΓΚΑΙΤΕ
(Μετάφραση Θρασ. Σταύρου)

γούρνα: λάκκος μέ νερό
ξορκίστρα λέξη: λέξη μαγική γιά νά διώξει τό κακό
ύπόσταση: μορφή, ύπαρξη
φροκάλι: σκούπα
δλούθε: ἀπό παντού
λάμια: στρίγγλα
μπαλτάς: πλατύ τσεκούρι
τελώνιο: δαιμονικό, στοιχειό

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Διηγήσου σέ πεζό αύτό τό παραμύθι γιά τό βοηθό τοῦ μάγου πού μέ μαγικά λόγια ἔβαλε τή σκούπα νά κουβαλήσει νερό, ἀλλά μετά δέν ἤξερε νά τή σταματήσει καί παραλίγο νά πνιγεῖ.

2. Αύτό τό ποίημα πολλοί τό θεώρησαν ἀλληγορικό, ὅτι δηλαδή πίσω ἀπό τό μύθο του κρύβει δρισμένες δλήθειες, δημος καί οι παραβολές τοῦ Χριστοῦ. Τοῦ ἔδωσαν λοιπόν διάφορες ἐρμηνείες.

Mία ἀπό αύτές εἶναι καί ἡ ἔξῆς:
"Ο γερο-μάγος εἶναι ὁ σοφός ἐπιστήμονας πού κρατάει τίς δυνάμεις τῆς φύσης στήν ἔξουσία του καί δέν τίς ἀφήνει νά τοῦ ζεφύουν καί νά φέρουν τήν καταστροφή. 'Ο μαθητευόμενος μάγος εἶναι ὁ ἐπιστήμονας πού ζέρει πολλά μυστικά τῆς ἐπιστήμης καί μεθα ἀπό τίς ἐπιτυχίες του, ἀλλά δέν ἔχει σοφία καί

φρόνηση καί τοῦ εἶναι ἀδύνατο νά δεῖ πέρα ἀπό τὸν κύκλο τῆς εἰδικότητάς του τίς συνέπειες πού μπορεῖ νά ἔχουν οἱ ἐφαρμογές τῆς ἐπιστήμης του. Ἐτσι π.χ. ἡ πυρηνική ἐνέργεια ἡ ἄλλη μεγάλη ἐφεύρεση, ἐνῶ μπορεῖ νά εἶναι εὐλογία γιά τὴν ἀνθρωπότητα, στὰ χέρια ἀσυνείδητων ἡ ἀδέξιων μαθητευόμενων μάγων μπορεῖ νά φέρει τὴν καταστροφή της. Κι αὐτό γιατί δέν εἶναι σίγουρο ἄντιν τελευταία στιγμή θά ἐπεμβαίνει ἡ φρόνηση καί ἡ λογική νά σώζει τὴν κατάσταση.

Ξαναδιάβασε τώρα προσεχτικά τὸ ποίημα, ἔχοντας ὁδηγό αὐτή τὴν ἐρμηνεία.

ΕΙΚΑΣΤΗ
μεταξύ των ποιητών

ΕΙΚΑΣΤΗ

Ταύτη η ιδέα δεν θέρμανε την παναγίδα της θεοτόκου σε μεταλλεύμα. Είναι η ιδέα της ανθρωπότητας που προσπαθεί μη επικονιάσει στην άλλη ίσια σημασία της ζωής της. Η ιδέα της ανθρωπότητας που προσπαθεί μη επικονιάσει στην άλλη ίσια σημασία της ζωής της.

ΚΙ ΣΠΟΥΡΑΙΟΝ

Ταύτη η ιδέα δεν θέρμανε την παναγίδα της θεοτόκου σε μεταλλεύμα. Είναι η ιδέα της ανθρωπότητας που προσπαθεί μη επικονιάσει στην άλλη ίσια σημασία της ζωής της. Η ιδέα της ανθρωπότητας που προσπαθεί μη επικονιάσει στην άλλη ίσια σημασία της ζωής της.

Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

78. Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΛΕΥΚΑΔΑΣ

Τήν καθημερινή γυναικά τῆς Λευκάδας τήν τραγούδησε καί δ Ἀγγελος Σικελιανός στό ποίημά του δ «Ἀλαφροῖσκιωτος»: «Ἐσύ ἀνυφάντρα, ἐσύ γαληνομέτωπη, γερή μεγαλομάτα...».

Στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ θά παρακολουθήσετε τή Λευκαδίτισσα στίς καθημερινές της ἀσχολίες.

Πολλές φορές οί Λευκαδίτισσες μοιάζουν μέ φιγοῦρες, πού ξεπήδησαν ἀπό τίς μινωικές τοιχογραφίες.

‘Η γυναίκα τῆς Λευκάδας, αὐτή πού δέν ἔφυγε ἀπό τόν τόπο της, γιά νά σπουδάσει ἢ γιά νά δουλέψει στά ξένα ἢ γιά ν’ ἀλλάξει τρόπους ζωῆς στά ἀστικά κέντρα, ἔχει μείνει ἢ ἴδια.

Στήν ψυχή της θαρρεῖς καί ζεῖ ἡ παράδοση καί ἡ ιστορία τῆς φυλῆς μας. Ποιός ξέρει μέσα στήν ἀχλή* τῶν αἰώνων ποιά κρυφή κλωστή νά ἔχει δέσει τά παλάτια τοῦ Μίνωα μ’ αὐτά τῆς Πηνελόπης.

Πολλοί ἀρχαιολόγοι πιστεύουν δτι τό παλάτι τοῦ Ὀδυσσέα βρισκόταν στή Λευκάδα καί ὅχι στήν Ἰθάκη.

Οι ἴδιες, ὅπως περπατοῦν, δέ γνωρίζουν τή μεγαλοσύνη τῆς δμορφίας τους, τῆς ἰδιοτυπίας τους. ‘Ο μόχθος, ἡ ἀφιέρωση, ἡ προσφορά, ἡ ἀγάπη, τό καθῆκον γιά τά νοικοκυριά τους, γιά τά παιδιά τους, γιά τή μικρή τους κοινωνία, αὐτός εἶναι ὁ σκοπός τῆς ζωῆς τους.

Γιά τή γυναικά τήν παραδοσιακή, ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως συναντᾶ κανείς τή Λευκαδίτισσα στά χωριά της, τό καθῆκον γιά τήν οἰκογένειά της, εἶναι ἔργο ύψιστης εὐθύνης, ἀγώνισμα σιωπηλό καί ἀτέλειωτο, δαπάνη τῆς σάρκας της καί τῆς ψυχῆς της.

Γεννήθηκε καί ζεῖ, γιά νά βαστάζει καί νά στηρίζει δίχως πολλές ἀπαιτήσεις. Καμάρι της καί ἱκανοποίησή της ἡ προκοπή τοῦ σπιτικοῦ της καί τῶν παιδιῶν της.

Βασίλειό της τό νοικοκυριό τους, τό ἀμπέλι τους, τό χωράφι τους, οἱ ἐλιές τους, ἡ βάρκα τους, τά γεωργικά τους μηχανήματα σήμερα.

*ἀχλή: ἐλαφριά δμήχλη

‘Η Λευκαδίτισσα συμβάλλει μέ δόλη τή δύναμη καί τήν ἐνεργητικότητά της. Πρώτη στ’ ἀμπέλι μέ τό κλαδευτήρι, δίπλα στό κοπάδι μέ τά πρόβατα, μέ τό τσαπί στόν ὕμινο τραβάει γιά τό σκάλισμα τοῦ χωραφίοϋ.

Πρώτη καί καλύτερη, σκυφτή στίς ἡλιόλουστες χειμωνιάτικες ήμέρες καί μέσα στίς φθινοπωρινές ἐπτανησιακές καταιγίδες μαζεύει τίς ἐλιές στό λασπωμένο χῶμα.

Πόσες καί πόσες φορές οἱ ταξιδιώτες δέν τή θαύμασαν στήν παραλιακή αὐλή της νά τραβᾶ τά δίχτυα τῆς βάρκας δίπλα στόν ἄνδρα της, στόν πεθερό της, στόν ἀδερφό της, στίς σμαραγδένιες ἀκρογιαλιές τῆς Λευκάδας.

Ἀκόμη, αὐτές πού τριγυρνοῦν μέ τίς λευκαδίτικες παραδοσιακές στολές, γνέθουν καί ύφασμαν. Τά λευκαδίτικα κεντήματα, γνωστά γιά τό ἄριστο μαθηματικό μέτρημα τῆς βελονιάς τους, μέ τό πηγαϊο καί αύθόρμητο λαικό γοῦστο τῆς Λευκαδίτισσας, δέν ἀπολείπουν ἀπό τίς διεθνεῖς ἐκθέσεις καί τίς διεθνεῖς ἀγορές τῆς χειροτεχνίας.

Οἱ γυναῖκες τῆς Λευκάδας ἔχουν τή συνήθεια νά κουβαλοῦν διτιδήποτε στό κεφάλι τους. Τή στάμνα μέ τό νερό, τό δοχεῖο μέ τό λάδι, τό δεμάτι τοῦ σανοῦ, τό πανέρι μέ τά φροῦτα, τό μπόγο μέ τά ροῦχα, τό σακί μέ τό ἀλεύρι, τό βαρελάκι μέ τό κρασί.

Στητό τό κεφάλι ψηλά. Τό βάρος πού κουβαλοῦν δύο καί τρεῖς φορές τήν ήμέρα κάνοντας πολλές φορές καί χιλιόμετρα, γιά νά μεταφέρουν κάτι, δίχως τή βοήθεια τῶν χεριῶν τους, τούς δίνει μιά ἀπόλυτη ἰσορροπία. Μιά ὀρθή γραμμή σ’ ὅλο τό σῶμα ἀπό τήν κορυφή ὡς τόν ἀστράγαλο.

Σωστή λαμπάδα ή κορμοστασιά τῆς Λευκαδίτισσας, μέ τήν παραδοσιακή στολή, ζωντανεύει μέ τήν παρουσία της τά θρησκευτικολαϊκά πανηγύρια τοῦ νησιοῦ της.

Τό πολύπτυχο φουστάνι, μέ τίς δεκάδες πιέτες, ἀνεμίζει στό χαρούμενο βηματισμό τοῦ συρτοῦ καί σειέται καί λυγιέται στά λεβέντικα βήματα τοῦ τσάμικου.

Τά ἔργα της εἶναι συνδεμένα μέ τά ταπεινά.

‘Ἄλλα αὐτές οἱ γυναῖκες δίνουν ἔναν ἄλλο ρυθμό στή ζωή τοῦ νησιοῦ.

Μετά ἀπό μιά δεκαετία καί αὐτή ή παρουσία τους θά ἔχει ἔξα-

φανιστεῖ τελείως ἀπό τή Λευκάδα, ὅπως ἔχει ἔξαφανιστεῖ στά περισσότερα σημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς γῆς αὐτός ὁ παλιός τύπος τῶν γυναικῶν.

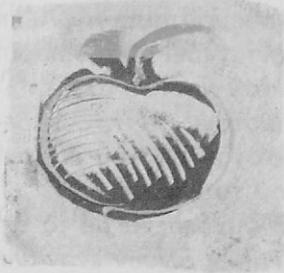
Παρόλη τήν ἔξέλιξη, τήν ἀστικοποίηση*, καί τά φεμινιστικά κινήματα*, αὐτές οἱ παραδοσιακές γυναῖκες, κοπέλες, νύφες, μάνες μικρῶν παιδιῶν, γιαγιάδες, ἥταν τό ζωτικό κέντρο τῆς οἰκογένειας.⁷ Άν καί δέν εἶχαν οἱ Ἰδιες πολλά δικαιώματα, εἶχαν πάντα μιά ζεστή ἀγκαλιά καί ἤξεραν νά κρατοῦν αἰσιόδοξα τό νῆμα τῆς ζωῆς.

ΕΛΕΝΗ ΧΡΥΣΙΝΑ

ἀστικοποίηση: ή τάση νά μοιάσει κάποιος στούς ἀνθρώπους τῆς πολιτείας φεμινιστικά κινήματα: οἱ ἀγῶνες πού κάνουν οἱ γυναῖκες γιά νά κερδίσουν τά δικαιώματά τους.

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Ο παραλληλισμός μέ τίς γυναῖκες τῆς μινωικῆς ἐποχῆς ἀφορᾶ τήν ἐνδυμασία. Μήπως μπορεῖτε νά περιγράψετε πῶς ἥταν ντυμένες οἱ γυναῖκες τῆς μινωικῆς ἐποχῆς;
2. Δώστε χαρακτηρισμούς στή Λευκαδίτισσα μετά ἀπό τήν περιγραφή πού δίνει ἡ συγγραφέας.
3. «Τά ἔργα της εἶναι συνδεμένα μέ τά ταπεινά». *Εἶναι* μειωτικό αύτό;
4. Γιατί θά ἐκλείψουν σέ δέκα χρόνια οἱ παραδοσιακοί τύποι γυναικάς;

79. Ο ΙΔΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΡΜΑΚΙ

Συχνά ἔχουμε ἀκούσει νά λένε γιά κάποιον, πού ύποφέρει καί βασανίζεται, πώς «τραβᾶ τοῦ λιναριοῦ τά πάθη». Πολλά τραβᾶ, ἀλήθεια, τό λινάρι ἀπ' τή στιγμή πού θά πέσει στή γῆ, ὥσπου νά γίνει κλωστή καί λινό υφασμα. Γι' αὐτό κι ἡ καλλιέργειά του εἴναι συχνά τόσο περιορισμένη.

Δέν τραβᾶ ὅμως λιγότερα ὁ καπνός. Καί μαζί του δέν τραβοῦν λιγότερα κι οἱ καπνοκαλλιεργητές. Ἀπ' τή στιγμή πού θά σπείρουν τόν καπνόσπορο στή γῆ ὡς τή μέρα πού θά παραδώσουν τά συσκευασμένα καπνόσφυλλα στόν καπνέμπορο βρίσκονται σ' ἔναν ἀδιάκοπο καί σκληρό ἀγώνα.

‘Ο Πέτρος εἶχε τήν εὐκαιρία νά παρακολουθήσει ἀπό κοντά αὐτόν τόν πόλεμο. Μετά τό Πάσχα πῆγε στό χωριό τοῦ θείου του, κοντά στόν ‘Αλμυρό.

— Αὔριο θά πάμε νά φυτέψουμε καπνό, εἶπε ἀποβραδίς ὁ θεῖος του.

Τήν ἄλλη μέρα ξύπνησαν πολύ νωρίς. Δέν εἶχε φέξει ἀκόμα. Περπατοῦσαν στό μισοσκόταδο. “Οταν ἔφτασαν στό χωράφι, ὁ Πέτρος εἶδε πώς τά δυό μεγάλα ξαδερφάκια του λείπανε.

— Ποῦ πῆγε ὁ Πάνος μέ τό Δῆμο; ρώτησε.

— Πάνε νά φέρουν νερό, ἀπάντησε ὁ θεῖος του.

Σέ λίγο, μέ τό φῶς τῆς αὐγῆς, στρώθηκαν ὅλοι στή δουλειά. ‘Ο Πέτρος μέ τήν ξαδερφούλα του τή Βάσω πιάνουν ἀπό τίς δυό ἄκρες ἔνα σκοινί, ὡς δέκα μέτρα, καί τεντώνοντάς το τ' ἀκουμποῦν στή γῆ. ‘Ο θεῖος Κώστας χτυπᾶ πλάι, πολύ κοντά στό σκοινί, μέ μιά πλατιά τσάπα κι ἀνοίγει μικρούς λάκκους, σέ τριάντα ἑκατόστα ἀπόσταση τόν ἔναν ἀπό τόν ἄλλο.

— Γιά ν' ἀνοίγονται εὔκολα αὐτοί οἱ λάκκοι, λέει στόν Πέτρο, πρέπει τό χῶμα νά ναι ἀφράτο. Τρεῖς φορές τό ργωσα καί μιά τό σβάρνισα.

‘Αφοῦ ἔφτιασε κάπου τριάντα λάκκους σ' ὅλο τό μάκρος τοῦ σκοινιοῦ, λέει στά παιδιά:

— Τώρα πιό πέρα! Μιά δρασκελιά..., δηλαδή κάπου ὄγδόντα πόντους, καθώς λέτε σεῖς οἱ γραμματίζούμενοι.

‘Ο Πέτρος μέ τή Βάσω ἔπιασαν τό σκοινί καί τό ἔβαλαν, τεντω-

μένο καί πάλι, πιό πέρα, γιά νά γίνει ἔτσι μιά δεύτερη παράλληλη γραμμή. Δέν πρόφτασαν όμως ν' ἀκουμπήσουν τό σκοινί κάτω στή γῆ κι ἔφτασε δό Πάνος μέ τό Δῆμο. "Έχουν τ' ἄλογα καί τό γαιδουράκι φορτωμένα μικρά ντεπόζιτα, πού στό κάτω μέρος, ἀπό τή μιά μεριά ἔχουν ἔνα σωλήνα, πού βουλώνει μέ ξεσπυρισμένη ρόκα καλαμποκιοῦ. Τραβώντας τή ρόκα, ἀρχίζει νά τρέχει τό νερό. Δυό κοπέλες γεμίζουν μ' αύτό τούς ντενεκέδες. Μόλις ἀδειάσουν τά ντεμπόζιτα, τά δυό παιδιά φεύγουν καί πάλι γρήγορα γιά τή βρύση, νά τά ξαναγεμίσουν.

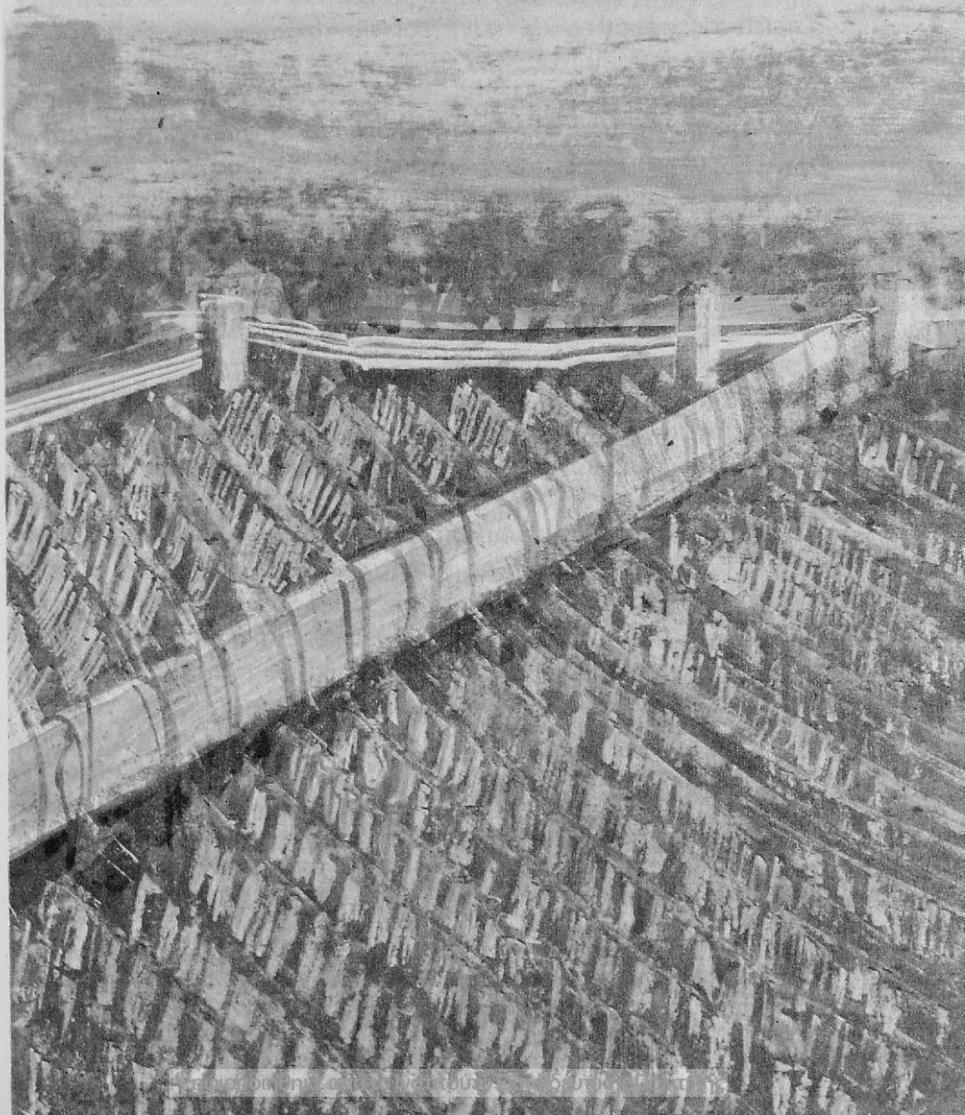
'Η θεία Φρόσω ἔχει φέρει ἐκεῖ δυό κιβώτια γεμάτα καπνοφυτό. Τόν ἔβγαλε, νύχτα ἀκόμα, ἀπό τίς «βραγιές», τό σπορεϊ, ὅπου εἶχε φυτέψει τό σπόρο πυκνά πυκνά ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Μάρτη.

Πιάνει ἀπό τά μικρά — ὡς δέκα πόντους — φυτά, ἀκολουθώντας καταπόδι τόν ἄντρα της, βάζει σέ κάθε λάκκο κι ἀπό ἔνα «φυτάδι» καί τό σκεπάζει μέ χῶμα. Πίσω της μιά ἀπ' τίς κοπέλες, πού τούς βοηθοῦν, μέ ἔνα ποτιστήρι στά χέρια, ρίχνει νερό στό φυτεμένο βλασταράκι. Κι δό Πέτρος μέ τή Βάσω τοποθετοῦν τό σκοινί ὅλο καί πιό πέρα σέ παράλληλες σειρές. Κι δό θεϊος Κώστας φτιάνει μέ τήν τσάπα λάκκους. Καί φυτεύει μέσα τους τά μικρά φυτά τοῦ καπνοῦ ἡ θεία Φρόσω. Κι ἀπ' τίς κοπέλες ἡ μιά τά ποτίζει κι ἡ ἄλλη γεμίζει μέ τή σειρά τά δυό ποτιστήρια, γιά νά μήν ἀργοποροῦν. 'Η δουλειά αὐτή κρατᾶ ὅλη τή μέρα...

Μά δέν τελείωσαν. Μπαίνοντας δό Θειριστής, τά φυτά, ὅσα «ἔπιασαν», ἔχουν μεγαλώσει. Θέλουν σκάλισμα, σκαλίσματα πές, καί δυό καί τρία πολλές φορές, γιά νά γλιτώσουν ἀπ' τίς μεγάλες ζέστες.

'Ο Πέτρος δέν πάει σ' αὐτή τή δουλειά. Παίρνει όμως μέρος στό «τσάκισμα» καί στό «ἀρμάθισμα». Τοῦ ἀρέσει νά σηκώνεται πρώι καί γι' αὐτό παρακαλεῖ τή θεία του καί τόν παίρνει μαζί της στό «τσάκισμα».

'Από τήν προηγούμενη μέρα ξέρει ἡ θεία σέ ποιό καπνοχώραφο τά φύλλα «γίνανε», δηλαδή ἀρχισαν λίγο νά κιτριγίζουν. Πρωί πρωί λοιπόν, μέ τή δροσιά, πᾶνε καί σκυφτά σκυφτά, στ' ἀχνόφεγγο τῆς αύγης, τσακίζουν τά κάτω φύλλα. Πρέπει ἡ δουλειά αὐτή νά τελειώσει πρίν βγεῖ δό ἥλιος, γιατί ἀλλιώς τά φύλλα «λουρώνουν» καί δέ σπανέ εύκολα. Τά βάζουν σέ μεγάλες κόφες,

τά φέρνουν στό σπίτι καί τ' άδειάζουν στό ύπόστεγο σέ μιά γωνιά. Κι άρχιζει έδω τώρα άλλη δουλειά.

Κάθονται δύο διάφορα στό σωρό άπο τά καπνόφυλλα καί παίρνουν καθένας τους άπο μιά καπνοβελόνα καί άπο δέκα ώς είκοσι σπάγκους κι άρχιζουν νά περνοῦν τά φύλλα άπο τά κοτσάνια τους στούς σπάγκους καί νά τά κάνουν «άρμάθες». Παίρνουν έπειτα τίς άρμάθες καί πάνε καί τίς κρεμούν στίς «λιάστρες». Έκει θά ξεραθοῦν τά φύλλα καί θά πάρουν χρῶμα χρυσοκίτρινο. Άλιμονο δημαρχεί... Τότε δύο αύτός ό κόπος πάει χαμένος. Τά φύλλα μαυρίζουν καί σαπίζουν κι είναι άχρηστα πιά.

Όταν οι άρμάθες γίνουν έτοιμες, τίς μαζεύουν δέκα δέκα μαζί, τίς κάνουν «τόπια» καί τίς κρεμούν στήν άποθήκη. Έκει θά μείνουν ώς τό φθινόπωρο. Τότε θά μαλακώσουν άπο τήν ύγρασία τά φύλλα, θά βγοῦν άπο τίς άρμάθες καί θά ξεδιαλεχτοῦν κατά ποιότητες καί μεγέθη. Θά δεθοῦν άπο είκοσι περίπου μαζί καί θά γίνουν «καλούπια», μικρά μάτσα, καί πολλά πολλά μάτσα θά ένωθοῦν καί θά γίνουν «μπάλες». Ετσι συσκευασμένα, θά περιμένουν τόν καπνέμπορο, γιά νά τ' άγοράσει. Γιά νά πάνε στό καπνεργοστάσιο καί νά συνεχιστοῦν έκει τά «πάθη» τοῦ καπνοῦ.

Ο θεϊος Κώστας καθώς κουβαλᾶ ένα «τόπιο», γιά νά πάει νά τό κρεμάσει στήν άποθήκη, σταματά, σκουπίζει μέ τήν άναποδή τῆς παλάμης του τόν ίδρωτα άπο τό μέτωπό του καί λέει τοῦ Πέτρου:

— Τά βλέπεις, παιδί μου; Κόπος καί ίδρωτας. Καί νά σκεφτεῖς κανένας πώς δλ' αύτά γίνονται γιά τοῦτο τό φαρμάκι, τό δηλητήριο...

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί ό συγγραφέας στήν άρχή κάνει λόγο γιά «τοῦ λιναριοῦ τά πάθη»;
2. Γιατί ό θεϊος Κώστας μίλησε στό τέλος έτσι γιά τόν καπνό;
3. Χωρίστε τό κεφάλαιο σέ ύποενότητες. Βάλτε μιά έπικεφαλίδα σέ κάθε ύποενότητα.
4. Γιά τό φύτεμα τοῦ καπνοῦ έχει κινητοποιήθει όλόκληρη ή οίκογένεια. Ποιές άλλες γεωργικές έργασίες χρειάζονται τέτοια γενική κινητοποίηση; Θυμηθείτε μιά σχετική λαϊκή παρομία.

80. Η ΦΩΤΙΑ ΠΟΥ ΚΟΙΜΟΤΑΝ

Τά παιδιά πήγαν ἔνα Σαββατοκύριακο μέ τό θεῖο τους, νά δοῦν
ἀπό κοντά τό ἐργοστάσιο τοῦ Ἀλιβερίου. Πέρασαν πάνω ἀπό
τήν κινητή γέφυρα τοῦ Εύριπου κι ἔπειτ' ἀπό σαράντα περίπου
χιλιόμετρα διαδρομή ἀντίκρισαν τίς δυό ψηλές καπνοδόχους τοῦ
ἐργοστασίου. "Οταν ἥρθαν κοντά καί σταμάτησαν, ὁ θεῖος εἶπε
στά παιδιά:

— Κάποτε σ' αὐτά ἐδῶ τά μέρη, πού διπωσδήποτε δέν ἦταν
ἔτσι δύναμις εἶναι σήμερα, ἦταν ἀπέραντα δάση. Πανύψηλα δέντρα
ἄπλωναν τά κλαδιά τους κατά τόν ἥλιο, μάζευαν μέσα στήν ἀγκα-
λιά τους τή φωτιά του, τήν ἀποθήκευαν μέσα τους, τή φύλαγαν
γιά μέρες δύσκολες.

Κι οι μέρες αὐτές κάποτε ἥρθαν. Τό μέρος, δηπου βρισκόταν τό
ἀπέραντο δάσος, ἔπαθε καθίζηση, βούλιαξε. Τά τετράψηλα δέ-
ντρα σκεπάστηκαν μέ στάσιμα νερά, καταπλακώθηκαν ἀπό χώ-
ματα καί πέτρες. Καί τό κακό δέ σταμάτησε ὡς ἐδῶ. Τό ἔδαφος
ἔξακολου θούσε νά βουλιάζει. Καί μαζί του βούλιαζαν καί τά δέ-
ντρα κι δλο πήγαιναν βαθύτερα. Κάποτε ἔφτασαν σέ τόσο με-
γάλο βάθος, πού αίσθανθηκαν νά καίει τά κορμιά τους μιά μεγάλη
κι ἀνυπόφορη ζέστη.

"Ἄν ἦταν ἔξω, πάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, σίγουρα τά δέντρα
αὐτά θά εἶχαν καεῖ μέ δυνατή φλόγα, θά ἔβγαζαν καπνό, θά γί-
νονταν στάχτη. Μά ἔκει κάτω, δηπου ἦταν καταπλακωμένα, οὔτε
φλόγα οὔτε καπνό μπορούσαν νά βγάλουν. 'Η φωτιά, πού εἶχαν
ἀποθηκεύσει μέσα τους ἀπό τόν ἥλιο, ἔμεινε κλεισμένη στό κορ-
μί τους κι ὁ καπνός, πού δέν μπόρεσε νά βγεῖ ἔξω, διαπότισε ὅλο
τό ξύλο τους, πού τώρα ἔγινε μαῦρο καί σκληρό. "Έγινε κάρ-
βουνο, ὁ γαιάνθρακας λιγνίτης.

"Ἐτσι, χρόνια καί χρόνια, αἰώνες καί χιλιετίες, ἔμειναν φυλακί-
σμένα ἔκει στά βάθη τῆς γῆς τά δέντρα, σάν τούς Τιτάνες στά
μαῦρα Τάρταρα. 'Η φωτιά, πού μέ τόση λαχτάρα εἶχαν μαζέψει
καί κρατήσει μέσα τους, κοιμόταν κι αὐτή μαζί τους περιμένοντας
τή μέρα, πού κάποιος θά τήν ξυπνούσε.

Μά μές στὸν ὑπό της δέν κατάλαβε πώς κάποια δύναμη, γι-
γάντια καί σιωπηλή, τήν ἔσπρωχνε κι αὐτή καί τ' ἀπανθρακωμένα

δέντρα, πού μέσα τους φώλιαζε, σιγά σιγά κι άθόρυβα, σχεδόν άνεπαίσθητα, πρός τά πάνω.

Καί κάποια στιγμή κάμποσες άξινες χτύπησαν δυνατά τό χώμα, τό παραμέρισαν καί, ω Θαῦμα! δ' ήλιος, δ' παλιός ἐκεῖνος ἥλιος, πού ἔκαμε κάποτε τά δέντρα νά μεγαλώσουν καί νά πρασινίσουν, ἔλαμπε καί πάλι ἀπό πάνω τους μ' ὅλη του τή λάμψη καί τή μεγαλοπρέπεια.

Τί κρίμα θμως! Τώρα πιά τά δέντρα δέν εἶχαν ούτε πράσινα φύλλα ούτε ώραια καί πολύχρωμα ἄνθη. ⁷ Ήταν μαῦρα καί παραμορφωμένα ἀπό τό βάρος, πού τά πλάκωνε τόσους αἰώνες.

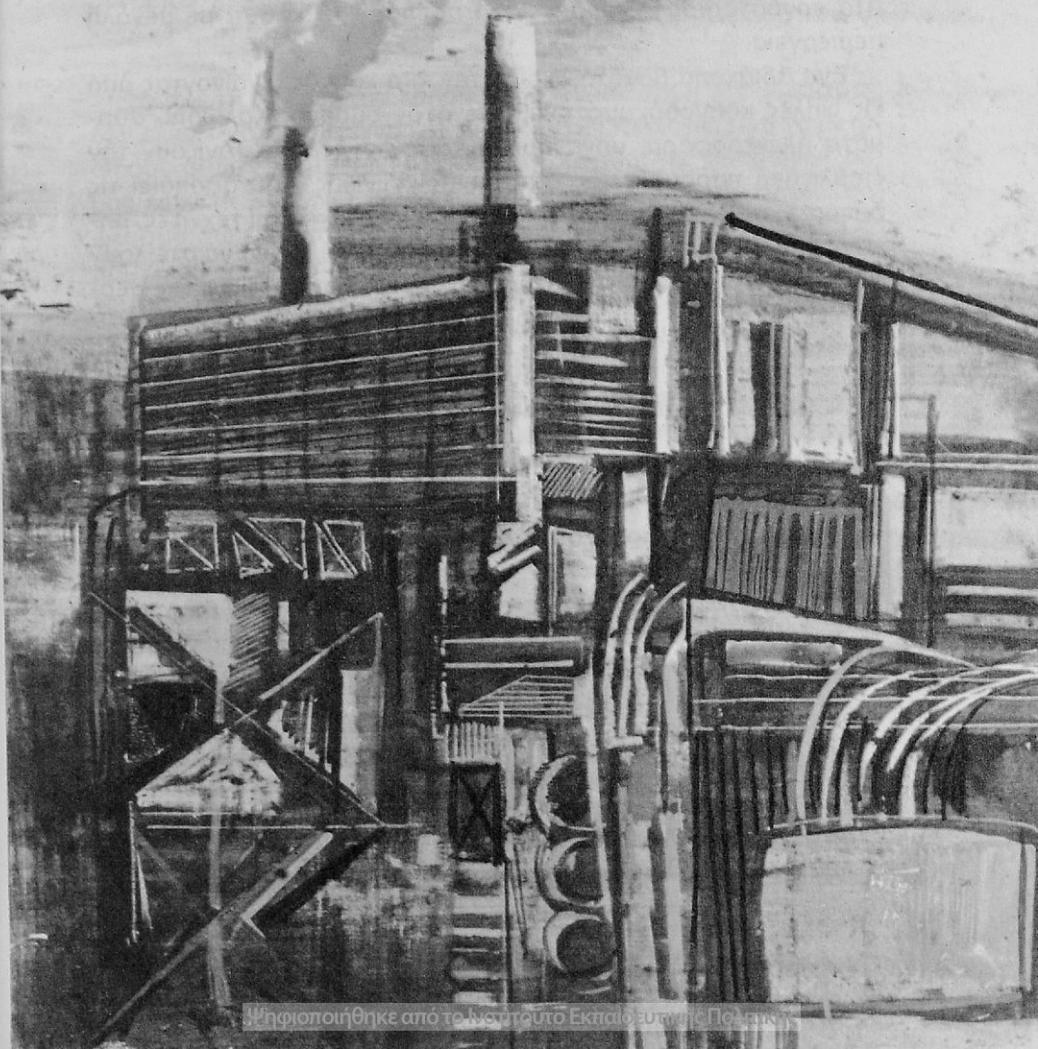
Οι ἐργάτες πού κρατοῦσαν τίς ἀξίνες πῆραν ἔπειτα τό μαῦρο, κομματιασμένο σῶμα τῶν δέντρων μέ πλατιά φτυάρια καί τό φόρτωσαν πάνω στά βαγόνια ἐνός μικροῦ τρένου. Τό τρενάκι αύτό, κυλώντας πάνω σέ σιδερένιες γραμμές, ἔφερε τά συντρίμμια τοῦτα τῶν δέντρων σ' αύτό ἐδῶ τό μέρος, πού βλέπετε. Κι αύτό γίνεται ἀπό τότε κάθε μέρα.

Τό τρενάκι ξεκινᾶ ἀπό τίς πλαγιές τοῦ βουνοῦ αύτοῦ, πού, δημοσίευτε, εἶναι δ' "Ολυμπος τῆς Εὔβοιας, κοντά στό χωριό "Αγιος Λουκάς, καί φτάνει ως ἐδῶ. Ἐργάτες πολλοί δουλεύουν ἐκεῖ μέσα, στά βάθη τοῦ βουνοῦ, φορτώνουν τό λιγνίτη στά βαγονάκια καί τόν στέλνουν σέ τοῦτο τό «θερμοηλεκτρικό ἐργοστάσιο» τοῦ 'Αλιβερίου.

Νά, βλέπετε ἐκεῖ πέρα; 'Ο λιγνίτης φορτώνεται πάνω σ' αύτή τήν κυλιόμενη ταινία, ζυγίζεται κι ὑστερά πηγαίνει στό μεγάλο αύτό κτίριο, δημοσίευτε, εἶναι δ' σπαστήρας. Ἐκεῖ δὲ λιγνίτης τρίβεται καί γίνεται σκόνη. Εἰδικά μηχανήματα τόν στέλνουν ἔπειτα στούς καυστήρες, δημοσίευτε, ἀπό μεγάλα «μπέκ» πτεράγεται μιά δυνατή φλόγα πετρελαίου.

Σάν νά περίμενε ἀπό χρόνια κι αἰώνες τοῦτο τό συναπάντημα ἡ φωτιά, πού ἥταν κλεισμένη μέσα στό μαῦρο λιγνίτη, ξυπνᾶ, πετάγεται πάνω, θεριεύει. Γίνεται φλόγα δυνατή καί θερμαίνει μ' ἔκαποντάδες βαθμούς θερμοκρασία τούς μεγάλους λέβητες τοῦ ἐργοστασίου. "Ετσι, κινοῦνται οἱ τεράστιες μηχανές, οἱ ἡλεκτρογεννήτριες, πού παράγουν ἡλεκτρικό ρεῦμα. Τό ρεῦμα περνᾶ μέσα στά καλώδια, πού στηρίζονται πάνω σ' αύτούς τούς ψηλούς

13. Стволът южната тежка кула на Медведевата батарея
пушкането същото в обсъда от тях събра въто десет

Използвана от то и от друго Експлоатиране Помощ

μεταλλικούς στύλους της Δ.Ε.Η.* καί στέλνεται μακριά. Στό Λούρο, στόν Ἀχελώο καί στό Λάδινα δ σταθμός παραγωγῆς ἡλεκτρισμοῦ ἐργάζεται μέ τή δύναμη τοῦ νεροῦ, πού πέφτει πρός τά κάτω μέ μεγάλη δρμή...

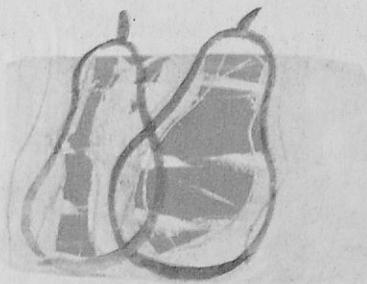
Τή σπιγμή ἔκεινη ἔνα «τού-τού!» ἀκούστηκε ἀπό μακριά. Ὡταν τό τρενάκι. "Ἐφερνε κι ἄλλο κάρβουνο. Τί μικρούλικο πού εῖναι, μά καί τί σπουδαία δουλειά πού κάνει!"

"Ωσπου δ θεῖος τους νά τακτοποιήσει κάτι δουλειές πού εἶχε στό ἐργοστάσιο, τά παιδιά παρατηροῦσαν τό καθετί μέ μεγάλη περιέργεια.

"Ἐνα ἀδιάκοπο βουητό ἀκουγόταν κι δ καπνός, βγαίνοντας ἀπό τίς ψηλές καπνοδόχους, ἀνέβαινε στόν οὐρανό. Καλώδια, σύρματα ἡλεκτροφόρα, μηχανήματα κάθε λογῆς, δλα τονίζουν τήν ἐπιβλητική παρουσία τής σύγχρονης τεχνικῆς, πού ἀξιοποιεῖ τίς δυνάμεις πού κλείνει μέσα της ἡ φύση. Ἐργάτες καί τεχνίτες, μηχανικοί κι ἡλεκτρολόγοι, δλοι ἐργάζονται μέ ζῆλο, γιά νά στείλουν σ' δλη τήν 'Ελλάδα τήν ἡλεκτρική ἐνέργεια, τό φῶς, τή θέρμανση, τά ἀγαθά τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ.

ΧΑΡΗΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Δ.Ε.Η.: Δημόσια Ἐπιχείρηση ἡλεκτρισμοῦ

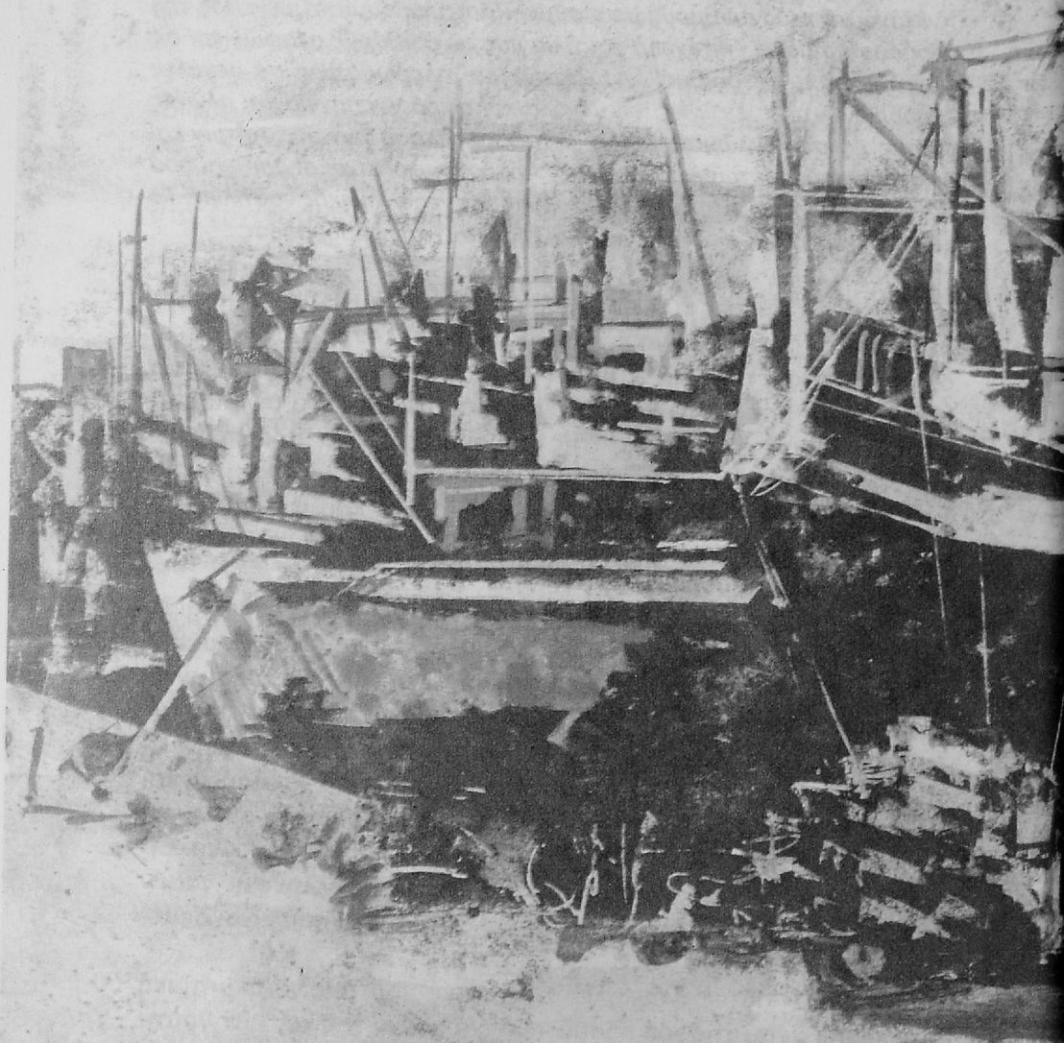
81. Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΝΑΥΤΙΛΙΑΣ ΜΑΣ

Μόνο μέ τούς ἀριθμούς μποροῦμε νά συλλάβουμε τό μέγεθος τῆς προόδου πού ἔχει ἐπιτύχει ἡ ναυτιλία μας σέ ἀριθμούς σκαφῶν καί σέ χωρητικότητα, σέ ἀριθμό ἐφοπλιστῶν καί πληρωμάτων, σέ μεγάλες ἐμπορικοναυτικές ἑταιρίες, σέ μεγάλα καί μικρά ναυπηγεῖα καί πλωτές δεξαμενές, σέ ναυλώματα καί σέ μεταφορές τεράστιων ποσοτήτων καί δύκων ἐμπορευμάτων καί ἀγαθῶν. Ἀστρονομικοί εἶναι οἱ ἀριθμοὶ πού συνοψίζουν τά μεγέθη καί τίς ἐπιτεύξεις τῆς νεοελληνικῆς ναυτιλίας. Τό κείμενο γράφτηκε μέ τήν εύκαιρία τῆς Ναυτικῆς Ἐβδομάδας.

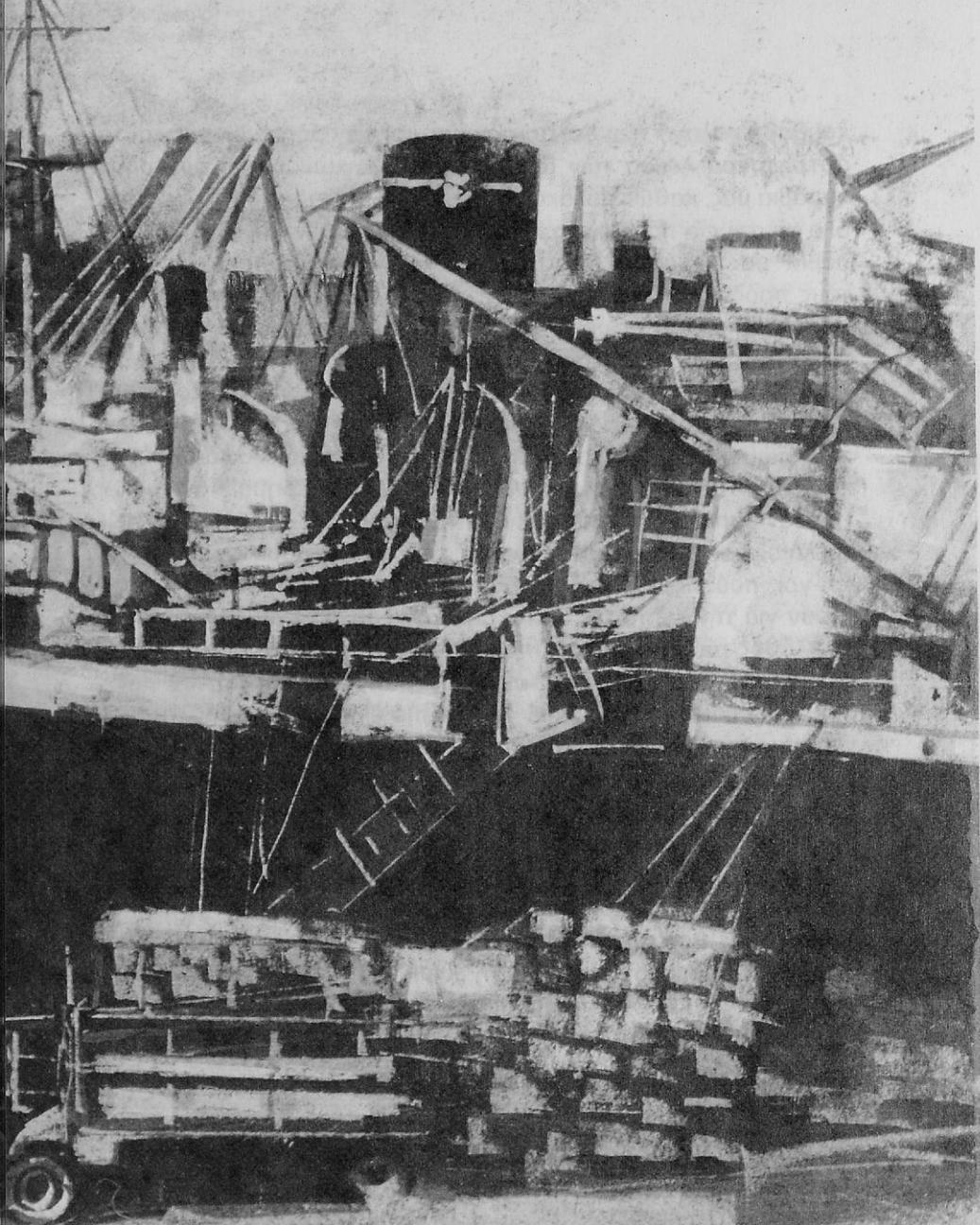
Τοῦτες τίς ἡμέρες τοῦ καλοκαιριοῦ τό κάλεσμα τῆς θάλασσας δέν εἶναι τό συνηθισμένο καλοκαιρινό της κάλεσμα, πού τό μεταδίδουν οἱ δικές της φωνές μόνο: τό τραγούδι τῆς θαλάσσιας αὔρας κατά τίς βραδινές ὥρες· τραγούδι ἀπαλόπνοο· τό σιγαλό πάφλασμα τῶν κυμάτων της στίς ἀμμουδιές ἢ στά βράχια ἢ τό βροντερό τους ξέσπασμα, σάν πνεύσουν ἐπάνω τους ὁρμητικότατοι οἱ βοριάδες καί τά μελτέμια· οἱ παράξενες κραξίες, πού ἀφήνουν τά θαλασσοπούλια φτεροκοπώντας γύρω ἀπό τά βράχια ἢ τά ξάρτια τῶν καραβιῶν.

Τοῦτες τίς ἡμέρες τό κάλεσμα τῆς θάλασσας τό ἀκοῦμε καί τό δεχόμαστε καί ἀπό ἄλλου είδους φωνές ἢ μηνύματα ἢ συνθήματα: εἶναι οἱ φωνές καί οἱ ἥχοι καί τά σφυρίγματα καί τά μιλήματα τῶν καραβιῶν της, ὅλων τῶν καραβιῶν της, ὅλων τῶν τύπων, πού σχηματίζουν τήν πολυσύνθετη καί πλωτή κοσμόπολη τῶν θαλασσῶν· αὐτή τήν ἀπέραντη «πολιτεία πού ταξιδεύεις καί πού τό κάθε της οἰκημα εἶναι ἔνα σπίτι μέ ξεχωριστή ναυπηγική κτισμένο καί γιά ξεχωριστή χρήση καί προορισμό φτιαγμένο. Εἶναι οἱ φωνές τοῦ τεράστιου πλωτοῦ κόσμου τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας, μέ τίς ἑκατοντάδες χιλιάδες τῶν ἀνθρώπων πού εἶναι δεμένοι μέ τή ζωή της.»

Τίς ἡμέρες αὐτές ἡ ἀγκαλιά τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀνοίγεται μητρική, νά·κλείσει μέσα της τόν κόσμο τῶν καραβιῶν της καί τῶν ναυτικῶν της. Ἐπάνω ἀπ' αὐτόν τόν ἀγαπημένο καί ἀξιολάτρευτο καί ἀξιοθαύμαστο κόσμο μιά ἀχανής σημαία ἀπλώνεται καί ἀνεμοκυματίζει· μιά σημαία πού συνταιριάζει τά δυό χρώματα: τό ἀνοιχτό

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

καί βαθύ γαλανό τῶν θαλασσῶν μας καί τῶν οὐρανῶν μας καί τό
ἀστραφτερά λευκό τῶν ἀφρῶν, πού ξεσηκώνουν τά ἀμέτρητα
καράβια μας, καθώς αὔλακώνουν τούς πελαγίσιους δρίζοντες ἀπό
ὅλα τά σημεῖα πρός ὅλα τά σημεῖα τῆς ὑδρογείου· καθώς τά κα-
ράβια μας ἀδιάκοπα διασταυρώνονται, τραβώντας τό καθένα
τους πρός τή δική του τύχη καί ἀποστολή, ἀλληλοχαιρετιοῦνται
μέ τά φιλικά τους σφυρίγματα, ὅπως δυό φίλοι σφίγγουν τά χέρια
τους, ἃν τύχει νά συναντηθοῦν στό δρόμο.

‘Ο δρόμος τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας ἔνας εἶναι ἀλλά ἀπέραντος:
εἶναι ὅλη ἡ θάλασσα τῆς ὑφηλίου. ’Ανατριχιαστική μεγαλοπρέ-
πεια νιώθει κανείς ἀπ’ αὐτή τή θαλασσινή ἐρημιά. ’Αλλά σήμερα
πουθενά σχεδόν ἡ θάλασσα δέν εἶναι μόνη κι ἐρημη. Τήν ἐμψυ-
χώνουν μυριάδες πλεούμενα, ἀπό τά μεγαθήρια πού λέγονται πε-
τρελαιοφόρα ἢ σύγχρονοι Λεβιάθαν* ὥς τίς βαρκοῦλες καί τά
γηρι-γρί, πού τίς νύχτες, μέ τά φωτεινά τους γυάλινα μάτια ψά-
χνουν γιά τήν λεία τους κάτω ἀπό τά νερά. Κι ἀνάμεσα σ’ αὐτό
τό πλῆθος τῶν πλοίων, ἃν μπορούσαμε νά τό κατατάξουμε, ὅπως
κατατάσσουμε τίς μονάδες σέ μιά στρατιωτική τελετή, Θά βλέ-
παμε μέ συγκίνηση πώς μιά ἀπό τίς πιό ἐπιβλητικές τους πτέρυ-
γες, τή σχηματίζουν τά σκάφη τῆς ἐλληνικῆς ναυτιλίας· μιᾶς ἀπό
τίς πρώτες σήμερα στήν οἰκουμένη.

‘Εκεῖνο πού εἶπε ὁ ποιητής, πώς «ἡ μεγαλοσύνη στά ἔθνη, δέν
μετριέται μέ τό στρέμμα, μέ τῆς καρδιᾶς τό πύρωμα μετριέται καί
μέ τό αἷμα», Θά μᾶς ἐνέπνεε, ἔναν πεζό, βέβαια, μά τροποποιη-
μένο γιά τήν περίσταση δρισμό: «Μέ τή μεγάλη ψυχή της ἡ ‘Ελ-
λάδα ἔδειξε μεγάλη καί τή μικρή της γῆ. Μά σάν, γιά νά ἀποζη-
μιωθεῖ ἀκόμα περισσότερο γιά τή μικρή της γῆ, μέ τά καράβια της
ἔκαμε δικές της ὅλες τίς θάλασσες τοῦ κόσμου».

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

Λεβιάθαν: μυθικό ύδροβιο τέρας· προσωποποίηση τοῦ κακοῦ καί τῆς ἀταξίας

82. ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΦΑΡΟΦΥΛΑΚΑ

Σήμερα λείπουν άπό το πρωί οι ἄλλοι δυό στή χώρα κι είμαι μόνος στό φάρο. Καί θά 'μαι καί τό βράδυ μόνος. "Όταν ο ήλιος γείρει πίσω ἀπ' τόν Ἀσπρόκαβο, θ' ἀνάψω τό φάρο. "Ἐπειτα θά καθίσω νά γράψω, δηλαδή θά συνεχίσω τό γράψιμο. Οι δυό μου σύντροφοι γελάνε μ' αύτή τή συνήθεια πού ἔχω νά γράφω τί μοῦ συμβαίνει, μά ἐμένα αύτό τό πράγμα μοῦ δίνει εύχαριστηση. Βέβαια, δέν ἔχω τί ἀξιόλογο νά γράψω, ἀφοῦ δλες μου οι μέρες εἴναι ἔδιες, ἀλλά ἔγω σημειώνω κι αύτά τά τιποτένια πού συμβαίνουν κι ἐπειτα ἀπό καιρό τά διαβάζω καί βλέπω πῶς πέρασαν οι μέρες, κι είναι σάν νά τίς βλέπω πάλι νά περνοῦν — κι αύτό είναι μιά ἄλλη ἀκόμα εύχαριστηση γιά μένα.

Καμιά φορά, τήν ὥρα πού γράφω τοῦτα, φαντάζομαι πώς γράφω ἐπιστολές σέ φίλους μου πού μένουν μακριά ἢ πού ἔχουνε πεθάνει ἢ ἀκόμα καί σέ ἀνθρώπους πού δέν ὑπάρχουν. Βέβαια, αύτές τίς ἐπιστολές δέ θά τίς λάβει κανείς. Καί δμως είναι κάποιος πού θά τίς λάβει. Καί αύτός είμαι ἔγω. "Ε, λοιπόν, δλ' αύτά πού γράφω είναι γράμματα πού τά στέλνω στόν ἑαυτό μου. "Ετσι νιώθω. Φυσικά αύτό δέν τό λέω ποτέ στούς συντρόφους μου, γιατί θά γελάσουν περισσότερο ἀπ' δ, τι γελάνε. Κι οὕτε τούς ἀφήνω νά διαβάσουν τί γράφω.

'Η μέρα είναι δροσερή κι ή θάλασσα γαληνεμένη. Τό πρωί είδα νά πετάνε χελιδονώφαρα κι ἄκουσα καί τούς γλάρους νά κράζουν δυνατά. Φαίνεται πώς θ' ἀλλάξει δ καιρός.

'Η φώκια δέν ξαναφάνηκε. Είναι περασμένες κάπου είκοσι μέρες ἀπό τή στερνή φορά πού τήν είδα. Μοῦ ἄρεσε πολύ πού ἔβλεπα τό στρογγυλό μαῦρο κεφάλι της νά βγαίνει ἀπό τά κύματα καί νά στέκει ἀκίνητο, μέ τά μάτια γυρισμένα πρός τό φάρο. "Αν είχα ψάρια νά τής ἔριχνα, θά μάθαινε νά ἔρχεται κοντά καί θά κάναμε παρέα.

Πόσον καιρό είμαι στό φάρο; Δέ θυμᾶμαι. Είμαι δ πιό παλιός ἔδω. ³Ηρθα πρίν ἀπό τό μεγάλο ναυάγιο, ού, πόσα χρόνια! Πόσο γρήγορα περνάει δ καιρός! Κι δμως, πολλές φορές οι ὥρες προχωροῦν πολύ ἀργά. Νά 'ναι ἄραγε ή μοναξιά ή αἰτία; Πολλές φο-

ρές μοῦ φαίνεται σάν νά στέκει ό χρόνος άκινητος. Τότε όλα εἶναι άκινητα γύρω, κι ἐγώ μαζί. Ἐκεῖνες τίς σπιγμές δέν ξέρω ἂν ύπάρχω ή ἂν δέν ύπάρχω. Ἰσως νά εἴχε δίκιο ό πατέρας μου, πού ἔλεγε πώς ὅταν εἶναι κανείς μόνος, εἶναι σάν νά μήν ύπάρχει.

Πολλοί ἄνθρωποι ὅταν εἶναι μόνοι, τραγουδᾶνε. Ἡ ἴδια ἡ φωνή τους τούς κρατάει συντροφιά. Ἀλλοι μιλᾶνε μόνοι τους σάν τρελοί κι ἄλλοι πιάνουν κουβέντα μέ τά ζῶα, μέ τά πουλιά, μέ τά κουνούπια, μέ τά βράχια, μέ τή θάλασσα. Ἐγώ, δσσο ζοῦσε ἡ γάτα, μιλοῦσα μαζί της. Σήμερα δύμας πού λείπουν ἐκεῖνοι, νιώθω τή μοναξιά πιό βαριά. Ἡ ἑρημιά μέ σκεπάζει καί μέ σβήνει. Δέν εἶναι ἡ ἑρημιά. Εἶναι ἡ μοναξιά πού μάζεψα σ' ὅλη μου τή ζήση καί πού ὥρες ὥρες σηκώνεται σάν κύμα καί μέ σκεπάζει.

Βραδιάζει, οί γλάροι φύγανε, χαθήκανε, ἡ θάλασσα ἀλλάζει χρῶμα. Ἔτσι ἀλλάζει χρῶμα καί τό πρώι. Εἶναι γιατί ἀλλάζει ἡ ὥρα. Κι εἶναι μιά εὐχάριστη στιγμή, γιατί ἀλλάζουν ὅλα, ὅλος ὁ οὐρανός, τά βράχια, τά δέντρα. Μόνο ό φάρος δέν ἀλλάζει. Ἔτούτος μένει πάντα ό ἵδιος. Μοιάζει σάν γέρος πεισματάρης, πού στέκει μουτρωμένος κι ἀσάλευτος σέ μιά γωνιά, γιατί κάποιος τόν πείραξε. Στέκει κι ὅλο κοιτάζει στό ἵδιο σημεῖο καί δέν ἀλλάζει ἔκφραση. Ἔτούτος ό φάρος εἶναι χτισμένος ἀπάνου σ' ἔνα μεγάλο μονόκόμματο βράχο, πού ἀπό μακριά φαίνεται σάν ἔνας ἄνθρωπος μαρμαρωμένος, σάν ἔνας ἀπολιθωμένος γίγαντας. Καί, κάπι τέτοιο λένε πώς ἥτανε μιά φορά κι ἔναν καιρό. Ἡτανε ἔνας γίγαντας, πού δέν ξέρω ποιά θεϊκή κατάρα τόν ἐπέτρωσε, καθώς περνοῦσε ἀπ' αὐτήν τήν ἑρημιά. Καί τώρα στέκει ἐδῶ σάν στοιχείο. Ἐγώ αὐτό τό πιστεύω, γιατί ὥρες ὥρες νιώθω κι ἐγώ πώς εἶμαι στοιχείο, πώς εἶμαι ἔνας βράχος, πού στέκει ὅρθιος ἐδῶ στήν ἑρημιά. Κι ἀρχίζω νά ύποψιάζομαι τί ἥτανε αὐτός ό βράχος τοῦ φάρου. Ἡτανε ἔνας βιγλάτορας*, ἔνας βαρδιάνος*, ἄνθρωπος ζωντανός, πού μαρμάρωσε μιά μέρα, καθώς στεκόταν ἐδῶ. Μπορεῖ νά ἥτανε καί φαροφύλακας, μιά φορά ἄνθρωπος ζωντανός ἥτανε. Μοῦ φαίνεται μάλιστα πώς κάποτε κάποτε τή νύχτα ζωντανεύει καί σαλεύει καί παίρνει τή λάμπα καί τήν κρατάει στό χέρι καί φωτάει τό πέλαγο. Ἀλλη φορά πάλι μοῦ φαίνεται πώς

βιγλάτορας, βαρδιάνος: σκοπός

έγώ κι αύτός είμαστε ἔνα, πώς πότε αύτός παίρνει τή δική μου μορφή καί πότε έγώ παίρνω τή δική του.

Δέν ξέρω..., άλλα σήμερα, τώρα, αύτή τή στιγμή, όλα αυτά τά νιώθω πιό πολύ καί τά ἔνιωθα καί τή νύχτα, πού είχα πυρετό καί παραμιλητά. Μά καί τώρα νιώθω πώς ἔχω ξανά πυρετό καί πρέπει νά πέσω στό κρεβάτι. Ναί, τί κάθομαι; "Ωρα ν' ἀνάψω τή λάμπα καί νά ξαπλώσω. Νύχτωσε πιά..."

* * *

Τώρα πού γράφω αυτές τίς γραμμές είναι μέρα. 'Η νύχτα, ἡ φοβερή νύχτα, ἔχει περάσει. 'Ο ἥλιος είναι δυό καλάμια ψηλά καί φωτάει τή θάλασσα, τήν ἀκρογιαλιά, τό φάρο. Νιώθω πώς είμαι καλύτερα, στέκω καλά στά πόδια μου, Θαρρώ πώς μοῦ ἔπεσε δλότελα δ πυρετός. Σέ λίγο θά ἔρθουν οί σύντροφοί μου — τούς περιμένω ὥρα σ' ὥρα — καί θά διορθώσουμε τή ζημιά τοῦ φάρου. Ναί, θά διορθώσουμε τή ζημιά, γιατί ὁ φάρος χάλασε τή νύχτα. Ποπό, πόσο θά σαστίσουν ἐκεῖνοι, ὅταν τούς τό πῶ, ὅταν θά ἴδοῦνε τί ἔγινε! Καί θά μοῦ λένε νά τούς τά πῶ δλα μέ τό νί καί μέ τό σύγμα! 'Εγώ τότε θά τούς πῶ: Νά, ἐδῶ τά χω γραμμένα, διαβάστε. Καί είναι ἡ μόνη φορά πού οί σύντροφοί μου θά σκύψουν μέ ἀχόρταγα μάτια ἀπάνου ἀπό τά γραφτά μου καί θά διαβάσουν τήν κάθε λέξη, τήν κάθε γραμμή, μέ προσοχή, μέ ἀγωνία.

"Α, ἐτούτη τή φορά θά πάρουν πολύ στά σοβαρά τά γραφόμενά μου κι ὅχι μόνο θά τά διαβάσουν μέ μεγάλη περιέργεια, άλλά καί θά τά ξεσκώσουν νά τά στείλουν στήν ύπηρεσία. Θά κάμουν ἀναφορά στήν ύπηρεσία καί θά ποῦνε «τό καί τό», αύτό ἔτρεξε, αύτό ἔγινε. Γιατί δέν είναι μικρό πράγμα νά σβήνει ἄξαφνα ἔνας φάρος μέσα στήν καρδιά τῆς νύχτας καί ν' ἀφήνει τό δρόμο τοῦ πελάγου στά σκοτεινά. Καί νά λοιπόν πῶς ἔγινε αύτό:

Είχα πλαγιάσει κι είχα πέσει σέ μιά βύθιση*, κοιμόμουν, ξυπνοῦσα, στριφογύριζα στό κρεβάτι, ὕδρωνα, στέγνωνα, βαριανάσαινα, δέν καταλάβαινα πότε ἤμουν ξύπνιος καί πότε κοιμόμουν. Φυσοῦσε ἀέρας κι ἔβρεχε, ἀκουα τόν κρότο τῆς βροχῆς καλά. Κι ἀστραφτε καί βρόνταγε. Σέ λίγο μέ πήρε πάλι δύπνος, μά ξαφνικά τινάχτηκα, γιατί είδα ἔνα τρομαχτικό ὄνειρο. 'Ο πέτρινος γίγαντας

βύθιση: νάρκη, λήθαργο

κουνιόταν, ἔφευγε ἀπό τή θέση του... Εἶχε ζωντανέψει ξαφνικά καί περπατοῦσε, μέ τό φάρο στήν πλάτη... "Εμπηξα τίς φωνές. — Πέτρα, ποῦ πᾶς; Ποῦ κουβαλᾶς τό φάρο;" Ξύπνησα — μέ ξύπνησε μιά δυνατή βροντή ἡ ή φωνή μου. Βροντοῦσε δυνατά καί κάτου ἡ θάλασσα λυσσομανοῦσε. 'Ο φάρος ἔτρεμε. "Όλα γιά μιά στιγμή ἀνακατωθήκανε, ἡ τρικυμία, οι βροντές, ὁ φάρος, τό ὄνειρο." Επειτα ἥρθα στά σύγκαλά μου. «"Ονειρο ἤταν», εἴπα καί ἡσύχασα. Ξάπλωσα στό κρεβάτι καί ἄρχισα νά δέχομαι σάν νανούρισμα τό βουητό τῆς βροχῆς καί τῆς τρικυμίας. Σιγά σιγά ἡ βροχή ἔκοβε κι ἄκουα μόνο τή θάλασσα πού βογγοῦσε.

Κάποια στιγμή μοῦ φάνηκε πώς ξεχώρισα ἀλλιώτικους κρότους. Πρόσεξα. Παράξενοι κρότοι ἀκούγονταν ψηλά στό φάρο, σάν κάτι νά χτυποῦσε στούς κρυσταλλοπίνακες. Τήν ἵδια στιγμή ἔνιωσα νά περνοῦν ἀπό τό παραθυράκι μου παράξενες σκιές. Περίεργος, ἀνήσυχος, σηκώθηκα ἀμέσως κι ἀνέβηκα ἀπάνου στό μηχάνημα. Καί τότε κατάλαβα ἀμέσως τί ἤτανε οι κρότοι καί οι σκιές. Πουλιά μικρά, ταξιδιάρικα, περνοῦσαν, τραβηγμένα ἀπό τό φῶς τοῦ φάρου, καί χτυποῦσαν στούς κρυσταλλοπίνακες κι ἔπεφταν νεκρά. Ξάφνου ἔγινε κάτι τρομερό. "Ενας ἄγριος κρότος ἀκούστηκε στά κρύσταλλα, κάτι σάν ίσκιος βαρύς ἔπεσε στό λαμπτήρα καί ξαφνικά ἔσβησε τό φῶς. Σκοτάδι!... Μιά ἄγριόχηνα εἶχε σπάσει τά κρύσταλλα καί πέρασε μέσα καί μέσα κι ἔπεσε ἀπάνου στή λάμπα. Σκοτάδι!... Κι ἀπ' ἔξω νά βογγάει ἡ θάλασσα κι ἔνα καράβι νά σφυρίζει, σάν νά ρωτοῦσε τί ἔτρεξε, τί στάθηκε, σάν νά ζητοῦσε βοήθεια, κι ἐγώ νά στέκω ἐκεῖ μές στό σκοτάδι, ζαλισμένος, τρομαγμένος, ἀνήμπορος.

Στέκω μιά στιγμή, σκέφτομαι κι ἔπειτα τρέχω, κατεβαίνω κάπου, ἀρπάζω στουπιά, παίρνω πετρέλαιο, ψάχνω καί βρίσκω σπίρτα, βρίσκω κι ἔνα σίδερο πλατύ σάν φτυάρι κι ἀνεβαίνω καί ρίχνω στά στουπιά πετρέλαιο καί τ' ἀκουμπάω στό σίδερο καί πατάω φωτιά. "Εφεξε ὁ φάρος, ἔφεξε ἡ θάλασσα κι είδα τό βαπτόρι νά ξαναπαίρνει τήν πορεία του κι ἐγώ δέ σταματῶ νά ρίχνω στό σίδερο στουπιά ποτισμένα μέ πετρέλαιο καί μάταια φυσάει ὁ ἀέρας, γιατί δέν μπορεῖ νά τά σβήσει. "Εμεινα ἐκεῖ ώσπου ξημέρωσε, κρατώντας τή φωτιά. Κι ἐκεῖ πού τήν κρατοῦσα, ἔνιωσα πιό βαθιά πώς γινόμουν πάλι ἔνα μέ τό γίγαντα, πώς δέν ἤμουνα

έγιώ έκει, παρά δέ πέτρινος γίγαντας, πού εἶχε ζωντανέψει. Πέτρινα ἥτανε τά πόδια μου καὶ στέκανε ἀσάλευτα κι ἀπό τά μάτια μου, ἀπό τά ρουθούνια μου, ἀπό τό στόμα μου ἔβγαινε φωτιά!

Τώρα πού γράφω αὐτά, ξανάγινα ἀνθρωπος. Εἴμαι δέ δεύτερος φαροφύλακας τοῦ Ἀσπρόκαβου, παλιό στοιχείο τῆς ἀκρογιαλίδας, ἐρημίτης μέ πατέντα. Δίπλα μου στέκει ἀτράνταχτος ὁ φάρος, οἱ γλάροι περνοῦν ἀπό ψηλά κι ἡ σκοτωμένη χήνα βρίσκεται χάμου, ἔκει πού ἔπεσε. Μόνο τό μηχάνημα εἶναι χαλασμένο, μά θά διορθωθεῖ, γιατί σέ λίγο θά ρθουνε κι οἱ ἄλλοι. Νά τους, νά τους, ἔρχονται.

ΘΕΜΟΣ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ

83. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΚΘΕΣΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Τό σπίτι τοῦ Παύλου ἦταν κοντά στή Διεθνή "Εκθεση τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀπό τά πρώτα του παιδικά χρόνια τήν ἔβλεπε σάν ἓνα πανηγύρι, πού τόν γοήτευε καί τόν μάγευε, γιατί οἱ δικοί του τοῦ ἀγόραζαν ἀπό κεῖ παιχνίδια καί τόν πήγαιναν στό λούνα-πάρκ. "Ομως σιγά σιγά μεγαλώνοντας κατάλαβε ὅτι ἡ ἐκθεση δέν ἦταν ἓνα ἀπλό πανηγύρι, ἀλλά ἓνας καθρέφτης, ὅπου καθρεφτιζόταν ἡ ἔξελιξη καί ἡ προκοπή τοῦ τόπου.

'Ο Παῦλος μεγάλωσε πιά καί ξέρει πώς ἡ ἐκθεση εἶναι ἓνα μεγάλο ἑμπορικό πανηγύρι, κάτι σάν δημόσιες σχέσεις πού κάνει ἡ 'Ελλάδα. "Οπως δὲ τουρισμός, οἱ καλλιτεχνικές ἀνταλλαγές καί διάφορες ἄλλες ἀνθρωπιστικές ἐκδηλώσεις, ἔτσι καί τό ἑμπόριο ἐνύνει τούς λαούς καί διευκολύνει τίς σχέσεις μεταξύ τους.

"Όλα τά κράτη ἐκθέτουν τά προϊόντα τους καί τό ἓνα ἐπωφελεῖται ἀπό τό ἄλλο. "Οταν ἓνας βιομήχανος δικός μας ἢ δι βιοτεχνης δεῖ τήν ξένη τεχνική ἔξελιξη καί τήν προσαρμόσει στίς ἀνάγκες του, συμβάλλει μ' αὐτό στό καλό τῆς βιομηχανίας καί στήν ἔθνική οἰκονομία τῆς χώρας.

Ραντεβού κάθε Σεπτέμβρη μέ τήν ἐκθεση ἔχει δ Παῦλος. Πρώτος καί καλύτερος μαζί μέ τούς δικούς του στά έγκαινια. Τή νιώθει τόσο δική του. 'Εκεῖνος τή βλέπει καί στίς μέρες τῆς ἐρημιᾶς της, ὅταν δέν παιανίζουν οἱ φιλαρμονικές καί οἱ ὁρχήστρες, ὅταν δὲ χῶρος δέν εἶναι γεμάτος ἐπισήμους, ὅταν δέν ἀκούγονται βαρυσήμαντοι λόγοι. Καί νά μήν πάει τώρα μέ τήν κοσμοπλημύρα, μέ τίς σημαίες τῶν κρατῶν ν' ἀνεμίζουν γιορταστικές, μ' ὅλο αὐτόν τόν πανηγυρικό τόνο, πού τριγυρίζει τό χῶρο καί τήν πόλη δλόκληρη;

Περιδιαβάζει τά περίπτερα καί σκέφτεται καί παρατηρεῖ καί βλέπει: Οἱ ξένοι ἐπισκέπτες προτιμοῦν τά προϊόντα τῆς χειροτεχνίας. Καί τά χαλιά τῆς λαϊκῆς τέχνης τούς ἀρέσουν ίδιαίτερα. Τούς ἔχει δεῖ νά θαυμάζουν τά κιλίμια μας, τά ταγαράκια, τά χειροποίητα κεντήματα, ὅλα ὅσα βγαίνουν ἀπό τά χέρια τοῦ λαοῦ, καί κάνουν τό λαϊκό πολιτισμό μας.

Τό περίπτερο τῆς Δ.Ε.Η. εἶναι καί φέτος πολύ δμορφα στολισμένο.

‘Ο Εθνικός Οργανισμός Καπνοῦ δίνει τό «παρών» μ’ ἔνα δικό του περίπτερο, πού εἶναι πάντα γεμάτο μέ “Ελληνες καί ξένους. “Ολοι τό ξέρουν πώς τά έλληνικά καπνά εἶναι τά καλύτερα στόν κόσμο. Πρώτα ἀπ’ όλα γιατί τά εύνοεῖ τό φυσικό περιβάλλον τῆς Ελλάδας κι υστερα γιατί μοχθοῦν ἐπάνω τους ἄνθρωποι ἔμπειροι σ’ αύτή τή δουλειά.

‘Ο Παῦλος ἔμαθε πιά ἀπό τόν πατέρα του ὅτι τό κομψό ἑκεῖνό περίπτερο στά δεξιά τους εἶναι δι Αὐτόνομος Σταφιδικός Οργανισμός. Μέσα σ’ αύτό βλέπουν κάθε φορά δλες τίς ποικιλίες τῆς έλληνικῆς σταφίδας. Εἰδικά ή κορινθιακή — πού τοῦ ἀρέσει τοῦ Παύλου, γιατί δέν ἔχει κουκούτσια — εἶναι ἔνα μοναδικό προνόμιο τῆς έλληνικῆς γῆς καί φτάνει τό ἐνενήντα στά ἑκατό τῆς παγκόσμιας παραγωγῆς.

Τώρα τελευταϊα εἶδε καί κάτι ἄλλο, πού τοῦ ἔκανε ἐντύπωση. Νά ἐπεξεργάζονται, νά τυποποιοῦν καί νά προβάλλουν τά ἀρωματικά φυτά τῆς έλληνικῆς γῆς, πού παιγνιδίζουν κάθαρια κι ἀγνά στόν ἥλιο καί στή δροσιά τῶν βουνῶν καί τῶν κάμπων μας. Κλεισμένα μέσα στά κουτάκια τους κρύβουν τόν ἀγέρα τῆς πατρίδας μας. Εὐγενικά, μυρωμένα ἀπό τήν ἀνοιξιάτικη έλληνική φύση, γίνονται ροφήματα καί σταλάζουν στό φλιτζάνι μας ὑγεία καί δμορφιά. ‘Ο πατέρας του τοῦ ἔξηγησε ὅτι μέ τήν ἑκστρατεία τῆς προβολῆς τῶν έλληνικῶν ἀρωματικῶν ροφημάτων προσπαθοῦμε νά φέρουμε συνάλλαγμα στή χώρα μας καί παράλληλα νά προσέξουμε τήν ὑγεία τοῦ καταναλωτικοῦ κοινοῦ. «Δίκταμο, μέντα, φασκόδμηλο, τσάι τοῦ βουνοῦ, διαλέξτε τό ἄρωμα ἡ τή γεύση πού προτιμᾶτε», ἔγραφε μιά τεράστια διαφήμιση πάνω σ’ ἔνα μεγάλο πανό.

Σ’ ἔνα ἄλλο περίπτερο διαβάζει μιά παροιμία: «Παπούτσι ἀπό τόν τόπο σου κι ἄς εἶναι μπαλωμένο». Εἶναι ἔνα περίπτερο, ὅπου μπορεῖς νά δεῖς τήν ἔξέλιξη τοῦ έλληνικοῦ παπουτσιοῦ.

Σέ διαφωτιστικούς πίνακες βλέπει κανένας τίς ἔξαγωγές καί πόσο ἀνέβηκαν ἀπό χρόνο σέ χρόνο. Οι παλιοί παπουτσῆδες δούλευαν μέ τό σουβλί καί τήν τρίχα ἀπό ουρά ἀλόγου, μέτραγαν όλα τά μεγέθη τοῦ ποδιοῦ στό μῆκος, στό πάχος, στό ὑψος καί

παινεύονταν στούς ἀγοραστές, δτι θά τά φοροῦν μιά δλόκληρη ζωή. Τώρα, μέ τή βιομηχανοποίηση, αύτοί οι παλιοί ύποδηματοποιοί χάθηκαν, ἀλλά ή φήμη τῆς καλῆς δουλειᾶς ἔμεινε στό ἔξωτερικό καί ὅπως τούς εἶπε ὁ πατέρας του:

—'Η παροιμία «παπούτσι ἀπό τὸν τόπο σου κι ἄς εἶναι μπαλωμένο» ἴσχυει μόνο γιά τούς "Ελληνες. Γιατί οἱ ξένοι ὅλο καί περισσότερο ἀγοράζουν παπούτσια ἀπό τήν 'Ελλάδα.

'Ο Παῦλος θέλει νά γίνει οἰκονομολόγος. Θέλει νά σπουδάσει δλα ἔκεινα τά πράγματα πού θά τοῦ χρειαστοῦν, γιά νά βοηθήσει τήν πατρίδα του νά προκόψει. Ἀλλά τώρα, πού εἶναι σχετικά μικρός, περιορίζεται στό νά κοιτάζει τά ἔκθέματα στά διάφορα περίπτερα καί νά θαυμάζει:

'Ηλεκτρικά ψυγεῖα, ἡλεκτρικές κουζίνες, μαγνητόφωνα, ἐπιτραπέζια σκεύη, εἴδη χαρτιοῦ, ύφασματα, τσιμέντα, φωτιστικά σώματα, κεραμευτικά προϊόντα, γαλακτοκομικά προϊόντα, παιδικές τροφές, μεταλλικές ἐπιπλώσεις, δλα αύτά πού γίνονται ἀπό τό μόχθο τῶν ἀνθρώπων τῆς βιοπάλης. Εἶναι νά θαυμάζει κανένας τί μπορεῖ νά κάνει ὁ ἀνθρωπος στόν είρηνικό τομέα τοῦ ἐμπορίου.

'Εκείνη τήν ὥρα ἄρχισαν καί τά πυροτεχνήματα. Φάνταζε ὁ οὐρανός ἀπό χρώματα, λαμπερούς πολυελαίους, ἀστράκια καί πυραύλους. Σάν νά είχαν δώσει ραντεβού στήν ἔκθεση δλοι οἱ γαλαξίες τοῦ ἀπείρου.

'Ο Παῦλος καμάρωνε. Ποιά ἄλλη πόλη ἔκτος ἀπό τή Θεσσαλονίκη θά ἦταν πιό κατάλληλη νά προβάλει τήν 'Ελλάδα; 'Η πόλη πού γεννήθηκε ἦταν ἀπό πάντα φάρος στήν πρόοδο καί ἀκτίνα ἐλπίδας στούς δύσκολους καιρούς.

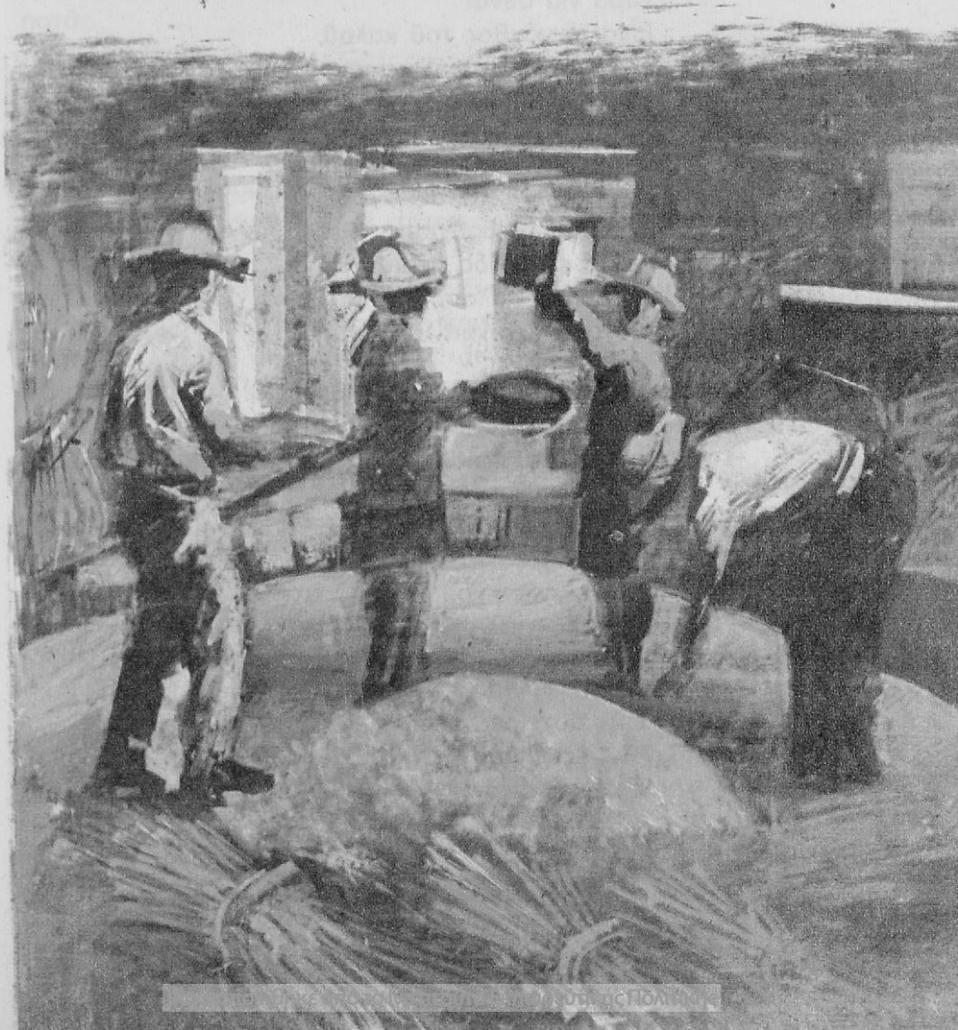
'Ο πατέρας του τό λέει διαφορετικά: «'Η Θεσσαλονίκη εἶναι ἡ ζωντανή ἔκφραση τοῦ ἐλληνικοῦ δυναμισμοῦ». Καί δ δάσκαλός του τό λέει ἀλλιώς: «Τό πρόσωπο τῆς Θεσσαλονίκης λάμπει ἀπό ἐλληνικό φῶς καί χριστιανοσύνη».

"Οταν οἱ πόρτες κλείνουν ἀργά τά μεσάνυχτα, ἡ ἔκθεση βυθίζεται σέ μιά εύτυχισμένη σιωπή. Οἱ σημαῖες κυματίζουν ἀδερφωμένες, είρηνικά στά κοντάρια τους. Καί κάθε περίπτερο, βυθισμένο στό σκοτάδι τῆς νύχτας, ἀνασαίνει κι ἔνα διαφορετικό μόχθο, τό μόχθο πού συνθέτει τό τραγούδι τῆς ἐλληνικῆς γῆς.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Μπορείτε νά έξηγήσετε μέ απλά λόγια τί θά πεῖ: οίκονομική ζωή ένός τόπου; δημόσιες σχέσεις;
2. Γιατί ή Θεσσαλονίκη είναι ό πιο κατάλληλος τόπος, γιά νά προβάλει τήν Έλλάδα μέ τήν έκθεσή της; Πώς τό δικαιολογούν ό Παῦλος, ό πατέρας του καί ό δάσκαλός του; Συζητήστε στήν τάξη τίς γνώμες τους.
3. Τέσσερα προϊόντα από αύτά πού έκτιθενται στήν έκθεση έκπροσωπούν ιδιαίτερα τήν έλληνική παραγωγή. Νά τά έπισημάνεις καί νά τά άναφέρεις όνομαστικά.

84. ΜΟΧΘΟΣ

Γεύεσαι τούς γλυκούς καρπούς,
θωρεῖς τά δέντρα, τούς ἀνθούς,
χαρά γιά σένα!

Εἶναι ὁ μόχθος τοῦ καλοῦ,
εἶναι τά χέρια τοῦ γεωργοῦ
τά εὔλογημένα.

‘Ο μόχθος κάνει τούς καρπούς.
‘Ο ίδρωτας ξεπετάει ἀνθούς
μέσ’ ἀπ’ τά βράχια!
Καί τί φροντίδα περισσή
νά γίνουν θάλασσα χρυσή
τοῦτα τά στάχυα!

Δέν εἶναι θάμα ἀληθινό
ν’ ἀνέβει ὡς τόν ούρανό
λαμπρό παλάτι;
Ρίζε στά ψηφη μιά ματιά.
Εἴν’ ἀπ’ τό μόχθο τοῦ σκαφτιᾶ
καί τοῦ ἐργάτη.

Εἶναι οἱ ἄνθρωποι οἱ ἀπλοί,
πού βγάζουν τίμια τό ψωμί,
μέ περηφάνια.
Ζωῆς ἀστείρευτη πηγή,
πού γεφυρώσανε τή γῆ
μέ τά ούρανια.

ΝΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑΟΥ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

85. ΣΤΟ ΧΕΙΜΑΡΡΟ ΤΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

— Ταξί, ταξί!..

”Αμ δέ! Πᾶς νά τό πάρεις, τό ἄρπαξε ἄλλος. Καί περπατᾶς. Καί σταματᾶς. Καί προχωρᾶς. Κι ἀγκομαχᾶς. Κόκκινο; Στέκεις καί περιμένεις. Πράσινο; Ἀμολιέσαι. Καί ξανασταματᾶς. Καί ξαναπερπατᾶς.

— Ταξί, ταξί!..

”Αμ δέ! Περνᾶ τό ἔνα, περνᾶ τό ἄλλο, περνᾶ καί τό παράλλο, σηκώνεις τό χέρι, κατεβάζεις τό χέρι, ξανασηκώνεις τό χέρι, ξανακατεβάζεις τό χέρι — ἀμάν, Παναγία μου — στό καθένα ἀπό ἔνας τυχερός καί ἐμβρόντητος* γιατί τό πέτυχε, τσούρμο* ἐσύ μέ τούς λοιπούς καί... περπατᾶς. Καί σταματᾶς. Καί ξαναπερπατᾶς.

— Ταξί, ταξί!..

”Αμ δέ! Σέ κάθε γωνία περιμένει ἔνας καί λίγο παρακάτω δυό, καί λίγο παρακάτω τρεῖς, καί λίγο παρακάτω ἄλλος ἔνας, καί λίγο παρακάτω ἄλλοι, μπαφιασμένοι*, ἀπελπισμένοι, κόσμος, κακό, σουλατσαδόροι*, βιαστικοί, νοικοκυραῖοι, λετσοτουρίστες*... Τί γίνεται ἔδω; Συλλαλητήριο; Ἀνάσταση; Κηδεία; Γάμος; Τελετή;

— ”Οχι, κύριε!

— ’Αλλά;

— Τό... λεωφορεῖο!

”Ω, τό λεωφορεῖο! Τά λεωφορεῖα! Ἐπίθεση! Γιουρούσι. Στρίμωγμα καί πατίκωμα καί πάστωμα καί στοίβαγμα... «τό χέρι μου!», «τό πόδι μου!», «μή σπρώχνετε κύριε», «προσέχετε κυρία μου!», «τά εἰσιτήρια σας», ίδρωτας, καυσαέρια, ἵσα καί φύγαμε! Φεύγουνε; Φύγανε! Κι ἐσύ; Πάλι ἀπ’ ἔξω.

— Ταξί, ταξί!..

ἐμβρόντητος: κατάπληκτος, ἀποσβολωμένος

τσούρμο: πλήθος ἄνθρωποι

μπαφιασμένοι: ἀποκαμωμένοι, φουσκωμένοι

σουλατσαδόροι: ἀργόσχολοι περιπατητές

λετσοτουρίστες: τουρίστες κουρελῆδες καί βρώμικοι

”Αμ δέ! Χείμαρροι άνεβαίνουν, χείμαρροι κατεβαίνουν, κοσμοπλημμύρα άπό δῶ, κοσμοπλημμύρα άπό κεῖ, δλοι ἀπορημένοι, δλοι λαχανιασμένοι, δλοι ἀπελπισμένοι, καί... περπατᾶς! Κόκκινο! ’Αμάν! Καί τί νά κάνεις; Στέκεσαι. ’Αναστενάζεις. ’Υπομένεις. Περιμένεις. ’Αναπνέεις. Ντουμάνι* τά καυσαέρια, πού τά νιώθεις ώς τά ἐνδότερα τῆς ψυχῆς σου. Πράσινο! ”Ισια καί περάσαμε, μάρς ἐν-δυό, γρήγορα... «Φρρρ!» ό τροχονόμος τή σφυρίχτρα, τή δαγκώνει, «Φρρρρ!» — δός του καί ξανά — κι ὑστερά τήν ἀφήνει νά πέφτει ἀπ’ τό στόμα, κουνώντας τά χέρια πρός τά τροχοφόρα:

— Γρήγορα! Γρήγορα!

Καί τρέχουν, ἀτέλειωτα ποτάμια καί παραποτάμια καί τελειωμό δέν ἔχουν, νά καί τά ώραια τρόλεϊ, τά κίτρινα, φορτωμένα, πατικωμένα, στοιβαγμένα, ἔνα, δυό, τρία, τέσσερα, τό ἔνα πίσω ἀπό τ’ ἄλλο, πελώρια, γραφικά, πανοραματικά σαρδελοκούτια γεμάτα ἀπό σαρδέλες παστωμένες, ὅρθιες, μέ φάτσες τεθλιμμένες, σάν νά ρωτᾶνε:

— Ποῦ μᾶς πᾶνε;

Καί πῶς πᾶνε! Γρρρ, δυό τρία μέτρα καί στόπ. Ξανασαλεύουν λίγα μέτρα καί πάλι στόπ. Καί ξαναπαίρουν λίγο δρόμο καί πάλι στόπ. Διότι προηγοῦνται μερικά λεωφορεῖα, τῶν ὅποίων προηγοῦνται μερικά ταξιά, τῶν ὅποίων προηγοῦνται μερικά μεταφορικά, τῶν ὅποίων προηγοῦνται μερικά φορτηγά, τῶν ὅποίων προηγοῦνται μερικά διπλωματικά, τῶν ὅποίων προηγεῖται μία... νεκροφόρα, μ’ ἔναν δόηγό καθέτως κι ἔναν ἐπιβάτη δρίζοντίως.

— ”Ω, τόν εύτυχή!..

Καί περπατᾶς. Κόκκινο, σταματᾶς. Πράσινο, προχωρᾶς, ξανά κόκκινο, σταματᾶς, ξανά πράσινο, προχωρᾶς. ’Ορυμαγδός!* καί ζέστη.

— Ταξί, ταξί!..

”Αμ δέ! Πάντα ύπάρχει κάποιος πιό τυχερός ἀπό σένα καί δρμᾶ ἐντός*, ἐμβρόντητος γιά τό ἀναπάντεχο!* Πόσα ταξιά; Πόσοι ἄν-

ντουμάνι: πικνός καπνός

όρυμαγδός: Θόρυβος πού ξεκουφαίνει

ἐντός: μέσα

ἀναπάντεχο: κάτι πού δέν τό περιμένεις

Θρωποι; Πόσος πληθυσμός; Πόσα τροχοφόρα; Πόσα νά μπαίνουν στήν κυκλοφορία κάθε μέρα; Πόσοι περπατοῦν; Πόσοι έποχοι θυγατρεύουνται; Πόσοι σκοτώνονται; Πόσοι τραυματίζονται;

— Ταξί, ταξί!

“Υψιστε, σταμάτησε! Καί είναι ἄδειο; ”Άδειο! Νά μπῶ; ”Εμπαγρήγορα! Μπαίνεις γρήγορα, κάθεσαι γρήγορα, κλείνεις τήν πόρτα γρήγορα, κάνεις τό σταυρό σου γρήγορα κι ἀναρωτιέσαι: Θεέ μου, τί ἀπροσδόκητη τύχη ἦταν αὐτή; Μιλᾶς στόν ταξιτζῆ:

— Βρέ, τί τραβάτε κι ἔυεῖς κι ἐμεῖς!

Καί σοῦ ἀπαντᾶ ό ταξιτζῆς:

— Ἐμεῖς λιγουλάκι ἀκόμα καί θά τρελαθοῦμε!

’Απορεῖς:

— Ἀκόμα, λοιπόν, δέν τρελαθήκατε;

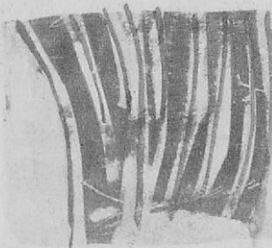
Καί σοῦ ἀπαντᾶ:

— Ἀπάνω στό τσάκα είμαστε!..

’Αθήνα, ὡς κατακαημένη πόλη τῆς Παλλάδας, πῶς ἔγινες ἔτσι;

ΔΗΜ. ΨΑΘΑΣ

ἐποχοῦμαι: βρίσκομαι ἐπάνω σέ ἔνα ὅχημα

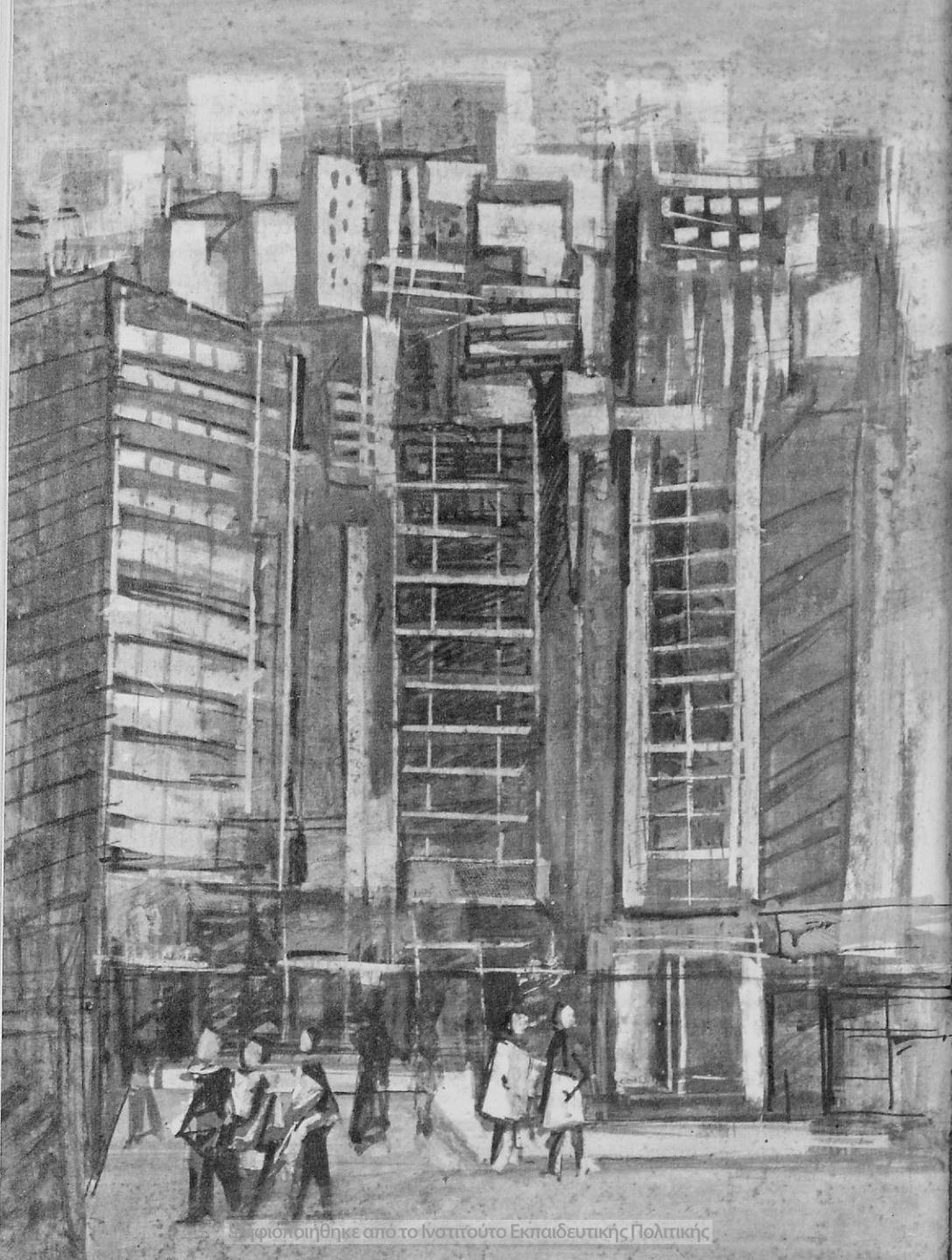
ΕΡΓΑΣΙΕΣ

‘Ο Δημ. Ψαθᾶς ἦταν ἔνας εὔθυμογράφος. Ἄλλα ἔνας σοβαρός εὔθυμογράφος, δσο κι ἄν αὐτό φαίνεται δξύμωρο. Καταπιανόταν δηλαδή μέ σοβαρά θέματα, μέ προβλήματα τῆς ἐποχῆς του, ἀλλά, δπως καί ό Σαρλώ, τά παρουσίαζε ἀπό τήν εὔθυμη τους πλευρά. Τά χρονογραφήματά του στίς ἐφημερίδες τά παρουσίαζε μέ τό γενικό τίτλο «Εὔθυμα καί σοβαρά».

Σ’ αὐτό τό χρονογράφημα:

— Μέ ποιό πολύ σοβαρό θέμα καταπιάνεται;

— Μέ ποιό τρόπο δίνει εύθυμη δψη σ’ αὐτά πού γράφει;

Φωτογραφήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

86. BOYBOI ΔΡΟΜΟΙ

Στήν πόλη ἔδω δέν ἔχει μονοπάτια,
νά καρτερᾶς νά ῥθοῦν οἱ ἀγαπημένοι,
νά σοῦ γεμίσουν φῶς τά δυό σου μάτια.

Μιά λαχτάρα τήν ψυχή μου πλημμυράει γλυκιά ώς τό μέλι...
Ποῦ ξάγναντο νά πάω καί ν' ἀγναντέψω,
ἄν ἔρχεται δ καλός δ κύρης μου ἀπ' τό ἀμπέλι;

Ποῦ ξάγναντο νά πάω νά περιμένω
νά φανεῖτε, ἀδερφοῦλες μου, ἀπ' τή βρύση
μέ τό κορμί στόν πλατύν αἰθέρα δλο γραμμένο;

Στήν πόλη ἔδω βουβοί, τυφλοί ὑναι οἱ δρόμοι κι ὅλο λύπη,
στήν πόλη ἔδω δέν ἔχει μονοπάτια,
νά καρτερᾶς τή μάνα σου, ἄμα λείπει.

Ἄγιε παππού μου, ἐσέ ποῦ νά καθίσω
νά καρτερέψω ἀργά τόν ἔρχομό σου
καί μές στό μούχρωμα νά σέ μαντέψω ἀπά στό ζό σου;

Καί τόν καλό τόν ἀδερφό ἀπ' τ' ἀλώνι
κι ἀπ' τό χωράφι, πού ἔζευγάριζε δλη μέρα,
ποῦ νά πάμε νά τόν δοῦμε, ἄμα ζυγώνει;

Ποῦ ν' ἀπλωθεῖ στά μάτια ἀντήλιο ἡ ἀπαλάμη,
τό σύντροφό σου ώς πέρα νά ζητήσεις
στό λόφο ἢ στή ραχούλα ἢ στό ποτάμι;

Καί ποῦ νά ἰδεῖς ἔδω στά πέρα μονοπάτια
τό γαλανό, τό ἡλιόχαρο παιδάκι, τό ἀκριβό σου,
ποῦ νά τό ἰδεῖς νά σοῦ χαροῦν τά μάτια;

Ποιό μονοπάτι ἔδω τήν τρυφερή γιαγιά μπορεῖ νά φέρει,
σκυφτή μέσα στό φῶς τό ἀποσπερνό,
μ' ἔνα κουκί βασιλικό γιά φύτεμα στό ἄσαρκο χέρι;

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στήν πόλη ἔδω βουβοί, τυφλοί 'ναι οἱ δρόμοι.
Ποῦ ξάγναντο νά πάω καὶ ν' ἀγναντέψω
γιατί δέν ἥρθαν οἱ καλοί μου ἀκόμη;

ΔΙΑΛΕΞΤΗ ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

'Ο ξεριζωμένος δάνθρωπος τῆς πόλης εἶναι τὸ θέμα τοῦ ποιήματος, ἀλλά, ἀντίθετα μέ τὸ χρονογράφημα τοῦ Δημ. Ψαθᾶ, ἔδω ὁ τόνος εἶναι πολύ μελαγχολικός.

1. 'Η ποιήτρια θυμάται μέ νοσταλγία τὸν τόπο της στήν ἑλληνική ἐπαρχίᾳ. Τί συμπεραίνεις νά ἦταν ὁ τόπος της; Καὶ τί ἀκοῦμε δτὶ εἰχε, πού δέν το ἔχει ἡ πόλη;

2. Δυό τρεῖς στίχοι, οἱ ὕδιοι ἀκριβῶς ἡ παραλλαγμένοι, ἔρχονται καὶ ξανάρχονται μέσα στό ποίημα. Ποιοί εἶναι αὐτοί καὶ γιατί τούς ἐπαναλαμβάνει ἡ ποιήτρια;

3. "Οταν λέει δτὶ στήν πόλη οἱ δρόμοι εἶναι βουβοί καὶ τυφλοί, τί ἐννοεῖ ἄραγε;

4. 'Η πόλη, βέβαια, δέν ἔχει μονοπάτια καὶ ξάγναντα. Ἀλλά φταίει αὐτό, πού δέν μπορεῖς νά δεῖς καὶ ν' ἀνταμώσεις εὔκολα τ' ἀγαπημένα σου πρόσωπα; "Η τί φταίει;

87. ΤΟ ΤΡΙΒΕΙΟΝ

‘Από τόν καιρό πού οί μηχανικοί σακάτεψαν τή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ, γιά νά περάσουν τό δρόμο πού θά τραβοῦσε πρό τήν Κόρωνο, ή Ραχούλα ἔχασε τήν πρωτινή παρθενική ἀνέγγιχτη δόμορφιά της. Ό δρόμος τελικά δέν ἔγινε, ἔμεινε ἀτέλειωτος, ὅπως πολλά ἔργα τῶν ἄμυναλων ἀνθρώπων. Μά ή Ραχούλα πάει, θυσιάστηκε πιά. Ή βαθιά πληγή ἔμεινε ἀνοιχτή ἀπάνω στό πλευρό της. Κι ὅπως ή πληγή ἔδειξε τήν ἀφράτη σάρκα τοῦ βουνοῦ, οἱ μαρμαράδες καί οί μπετατζῆδες τοῦ χωριοῦ ἔπεσαν ἀπάνω στό βουνό σιγά κι ἔτρωγαν τίς σάρκες του.

Τό καημένο τό βουνό ἔνιωθε νά τό συγκλονίζουν οί δυναμίτες, ἔβλεπε νά ματώνονται τά σωθικά του, ύστερα κομμάτια δόλοκληρα τοῦ σώματός του νά ξεκολλιοῦνται καί νά χάνονται. Μά τό βουνό δέν εἶχε μιλιά νά μιλήσει, χέρια νά χτυπήσει. Καθόταν λοιπόν ἀκίνητο καί ὑπόφερε τήν καινούρια μοίρα του σιωπηλά. Στά παλιά χρόνια οί ἀνθρωποι δέν τά πείραζαν ἔτσι τά βουνά. Τά μακάριζαν μάλιστα γιά τήν αἰώνιότητά τους, τά ζήλευαν:

*Καλότυχά ναι τά βουνά
πού δέ φοβοῦνται χάρο.*

“Ομως τώρα τελευταῖα, στόν αἰώνα μας, παρασγρίεψαν οί ἀνθρωποι. Ἀφοῦ φαγώθηκαν μεταξύ τους κι ἐτοιμάζονται νά ξαναφαγωθοῦν, βάλθηκαν νά φᾶνε καί τῇ γῇ, τά βουνά καί τόν ἀέρα καί τή θάλασσα. Στά χωριά τά πράματα δέν εἶναι, βέβαια, τόσο ἄγρια, ὅσο στίς πολιτείες. Μά στό χωριό μας, ἀπό τόν καιρό πού διαύτοκινητόδρομος χάραξε τήν πρώτη μαχαιριά πάνω στά πλευρά κάμποσων βουνῶν κι ἅπλωσε τίς σκουληκοκορδέλες του, τά πράγματα ἀγρίεψαν. Οι χωρικοί ἀνακάλυψαν πώς τά δώματα τῶν γονικῶν τους ἔβγαζαν ύγρασία, ἔσταζαν, ἥθελαν πολλή δουλειά κάθε φθινόπωρο νά στρωθοῦν μέ τό κύλισμα τῶν μεγάλων μαρμαρένιων κυλίνδρων στ’ ἀπόβροχο, κι ἄρχισαν νά ταρατσώνουν τά σπίτια τους. Τό χωριό τό πιασε κάτι σάν μανία, σάν ἀρρώστια κολλητική. Ό ἔνας μετά τόν ἄλλον οί χωρικοί βασανίζονταν μ’ ἔνα δύνειρο. Νά οίκονομήσουν τ’ ἀπαιτούμενα, γιά νά ρίζουν ταράτσα.

‘Η εύκολία τῆς συγκοινωνίας, τό αὐτοκίνητο, βοηθοῦσε νά ρχονται τά τσιμέντα ἀπό μακριά, ἀπό τήν Ἀττική καί ἀπό τήν Χαλκίδα, τά σίδερα ἀκόμη ἀπό πιό μακριά, ἀπό τοῦ διαόλου τή μάνα, μά τό χαλίκι ἥταν τοῦ τόπου, ἄλλο τίποτα δά ἀπό πέτρα στό χωριό. ‘Η καημένη λοιπόν ἡ Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ κι ἄλλες ραχοῦλες γύρω γύρω στό χωριό ἔδιναν τίς πετροῦλες τους καί τά παιδάκια τοῦ χωριοῦ βρῆκαν δουλειά. Σπάζανε συνέχεια χαλίκι γιά τούς μπετατζήδες. Τά φτωχούλια βγάζανε κανένα καρβέλι, τ’ ἄλλα, τά νοικοκυρόπουλα, συνορίζονταν, ἔσπαγαν κι αύτά, γιά νά σπάνε.

“Ομως ό ἐπίσημος, ό ἐπαγγελματίας χαλικάς, ἦταν ό Γαλανομανόλης. Ὡταν ἔνας μεσόκοπος ὅμορφος ἄνθρωπος, μελαχρινός, μέ λευκά μαλλιά. Χρόνια πολλά ἦταν πού εἶχε χτυπημένο τό δεξί του πόδι κι ἔπαθε ἀγκύλωση. Δέν μποροῦσε λοιπόν νά δουλεύει στά χτήματα. Δέν μποροῦσε νά κάθεται κι ἄεργος. Ἐπιασε λοιπόν νά σπάει χαλίκι. Κάθονταν δλη μέρα στό ξάγναντο μπρός στό σπίτι του κι ἔσπαζε χαλίκι. Καθόταν κατάχαμα, δίπλωνε καί τό γερό του πόδι σταυρωτά, δπως τό χτυπημένο, ἀπλωνε ἀπάνω του μιά δερμάτινη ποδιά σάν τῶν χτιστάδων, εἶχε μπροστά του μιά μεγάλη σκληρή πέτρα κι ἀπάνω της, τσάκα-τσάκα, τσάκα-τσάκα, ἔσπαζε δλη τή μέρα χαλίκι.

Δούλευε σιωπηλά, ύπομονετικά, μοναχικά, δπως οί μαρμαράδες, πού ή δουλειά τους δέ σηκώνει συντροφίες. Καί τό χαλίκι στοιβαζόταν δίπλα του σέ μικρούς λευκούς λοφίσκους, ύστερα ἔνα πρωινό κάποιος ἀγοραστής ἀδειαζε τόν τόπο κι ἄντε πάλι ἀπό τήν ἀρχή, τσάκα-τσάκα, τσάκα-τσάκα, μέρες καί μέρες ἔσπαζε νέο χαλίκι γι' ἄλλη ταράτσα. Καί ή δουλειά ἦταν πάντα πολλή, ἡ πελατεία ἔπρεπε νά παραγγέλνει ἀπό καιρό τό χαλίκι της, ἔπρεπε νά παίρνει σειρά.

* * *

‘Οπότε ξαφνικά, ἔνα πρωινό, μπρός στήν πόρτα τοῦ ύπομηχανικοῦ, ἐκεῖ κοντά στό πλάτωμα τῆς ἑκκλησιᾶς, ἄραξε ἔνα πολύ περίεργο μηχάνημα. ‘Ο ύπομηχανικός ἦταν ἔνα νέο παλικάρι, πού εἶχε τελειώσει τό «μικρό πολυτεχνεῖο», σχεδίαζε λοιπόν τίς ταράτσες στά χαρτιά μέ ἀριθμούς καί σχέδια, ἔπαιρνε δουλειές ἐργολαβικῶς καί, φυσικά, ἀγαποῦσε τά νέα πράματα, τά «εύρωπαϊκά», τήν πρόοδο. Τό μηχάνημα λοιπόν σίγουρα ἔφερνε κάποια πρόοδο. Ὡταν ἔνα ἀσουλούπωτο συγκρότημα, δέν εἶχε ἐκείνη τήν ἀστραφτερή γραμμή καί τή συμμετρία, πού ἔχουν τά μηχανήματα τῶν Εύρωπαίων, ὅταν ἀκόμη εἶναι καινούρια.

Μπρός εἶχε ἔνα μεγάλο τετράγωνο ξύλινο κουτί μέ τέσσερις τροχούς αύτοκινήτου. Μέσα ἐκεῖ ἦταν ή μηχανή τῆς κινήσεως, μιά πετρελαιομηχανή ἀπ’ αύτές πού ἔχουν τώρα τά ψαροκάικα. Στό πάνω μέρος τοῦ κουτιοῦ ἔβγαινε τό φουγάρο τῆς μηχανῆς κι ἀπ’ τά πλευρά τά πλατιά δερμάτινα λουριά, πού ἔδιναν τήν κί-

νηση, τίς στροφές στό τριβεῖο. Ἡταν αὐτό ἔνα ἄλλο ξύλινο κουτί, πού στό πάνω μέρος του ἀνοιγε ἔνα τετράγωνο λαμαρινένιο χωνί καί χαμηλά, στό ἔνα πλευρό, ἔνα ἄλλο μικρότερο στόμιο. Κι ἀνάμεσα στά δυό κουτιά ἥταν ἔνα σιδερένιο βαρέλι, τό βαρέλι μέ τό πετρέλαιο, πού ἐνώνονταν μέ τή μηχανή μ' ἔνα στενό λαστιχένιο σωλήνα.

— Βρέ, ἵντα' vai τοῦτο; ρωτοῦσαν μέ ἀπορία, ἀλλά καί μέ λίγη εἰρωνεία, οἱ χωρικοί, δταν τό εἴδαν νά σέρνεται μπρός στήν πόρτα τοῦ ὑπομηχανικοῦ.

— Ἀλευρόμυλος, εἴπε κάποιος.

— Βρέ, φάμπρικα! εἴπε ἄλλος, πού τό νόμισε γιά μικρό κινητό λιοτρίβι.

— Μωρέ, μηχανή εἶναι γιά νά σπᾶ χαλίκι! τούς πληροφόρησε ὁ βοηθός τοῦ σοφέρ τοῦ φορτηγοῦ, πού εἶχε μεταφέρει τό μηχάνημα.

Τότε οἱ χωρικοί διάβασαν σιγά σιγά τά γράμματα, πού ἥταν μπογιατισμένα μέ κόκκινη χτυπητή μπογιά πάνω στό κουτί μέ τή μηχανή: «ΤΡΙΒΕΙΟΝ, ΤΕΧΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ... Π... Μελέται, ἐπίβλεψις, ἐκτέλεσις, γενικαί ἐργοληψίαι». Τριβεῖον λοιπόν! Γιά νά σπάει τίς πέτρες, γιά νά κάνει χαλίκι!

Σέ λίγες μέρες καμιά δεκαριά παλικάρια τό ἔσυραν σιγά σιγά τό «τριβεῖον» ἔως ἐκεῖ, στό λησμονημένο δρόμο, στή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ, δπου ἡ πέτρα ἥταν ἀφθονη. Χάλασε τόν κόσμο, ὡσπου νά μεταφερθεῖ, βροντοκοποῦσε σάν καζάνι γεμάτο παλιοσιδερικά κι ὁ βρόντος κυλοῦσε κάτω στήν ἥσυχη λαγκαδιά, στά δλοπράσινα ποτιστικά, πού ἡ ἀγροτιά πότιζε τώρα τήν πατάτα, φυτό εύλογημένο.

“Οταν τέλος πάντων στερεώθηκε τό «τριβεῖον», ἥρθε κι ὁ σιδηρουργός, πού ἥταν λίγο καί μηχανουργός, ἔβαλε μπρός τή μηχανή, ἄλλος κρότος τώρα συνεχής, ἐπίμονος, ἐκνευριστικός τάραξε τή λαγκαδιά καί τά πλευρά τοῦ βουνοῦ. Καί οἱ καπνοί καί ἡ βρώμα τοῦ πετρέλαιου ἀπλώθηκαν σέ δλο τόν τόπο. “Υστερά ἅρχισε νά δουλεύει ὁ μύλος. “Η ἐργατιά ἔσπαζε τίς πέτρες, ὅσο νά μπορεῖ νά τίς φέρει βόλτα ὁ μύλος, κι ἔνας ἐργάτης, ὁ ταϊστής, ἀνέβαζε τό κοφινάκι μέ τίς σπασμένες πέτρες καί τό ἄδειαζε στό χωνί. “Η μηχανή βογγοῦσε πολλές φορές, ὁ μύλος δυσκολευόταν

νά μασήσει τίς πιό χοντρές πέτρες, ἔμπλεκε, σταμάταγε. "Ομως στό τέλος τό χαλίκι χυνόταν άπο τό στόμιο λίγο ἀκανόνιστο, ἄλλο χοντρό, ἄλλο ψιλό, μά ἄφθονο! Πόσες ὥρες θά θελαν τά χέρια τοῦ Γαλανομανόλη νά σπάσουν τόσο χαλίκι!

'Ο ύπομηχανικός καθόταν λίγο πιό ψηλά, πάνω σ' ἕνα βράχο καί καμάρωνε τή μηχανή, ἔδινε ὀδηγίες. Λίγο πιό ψηλά ἀπ' τόν ύπομηχανικό, στό ἔμπα μιᾶς μικρῆς σπηλιᾶς, καθόταν ἀθέατος, σιωπηλός δ Γαλανομανόλης. Εἶχε ἀνηφορίσει κι αὐτός σιγά σιγά ὡς ἐδῶ, νά παρακολουθήσει τή μηχανή, πού ἐρχόταν νά κόψει τή δουλειά του. Θά ἤταν, βέβαια, περίλυπος, γιατί καί στό ἀγαπημένο παιδάκι, πού ἥρθε νά μοῦ φέρει τήν εἰδηση, ή ὅψη του εἶχε κάνει, φαίνεται, ἐντύπωση!

— Καλέ, νά δεῖς, ὡς θεῖε, τό Γαλανομανόλη, πῶς κάθεται κι ἀξανοίει τή μηχανή τοῦ Σπύρου!

* * *

Δέν πῆγα νά δῶ τή μηχανή, δέν πῆγα νά δῶ οὔτε τό Γαλανομανόλη. Εἶχα δεῖ, κοντά μισόν αἰώνα τώρα, ἐκατοντάδες Γαλανομανόληδες νά παρακολουθοῦν σιωπηλοί, καρτερικοί, τ' ἀτσαλένια μπράτσα, πού ἔρχονταν κάθε λίγο καί λιγάκι νά τούς κόψουν τό ψωμί. Τό βλέμμα τους ἤταν φοβισμένο, δύμως μαζί καί θυμωμένο, εἶχε καί λίγο θαυμασμό. Καί δέν ἤξεραν ποιός φταίει: ή ἄψυχη μηχανή ἢ δ συνάνθρωπος, πού τήν ἔφτιαξε καί τήν ἐκμεταλλεύεται. Θά θελαν νά μποροῦν νά σπάσουν τή μηχανή, ὕστερα πάλι τή λυπόνταν, τή φοβόνταν κιόλας. Κάθονταν λοιπόν καί κοιταζαν καί σιγά σιγά συνήθιζαν. "Υστερα φτώχαιναν λίγο λίγο, ξενιτεύονταν, πήγαιναν νά μποῦν κι αύτοί στή δούλεψη τῆς μηχανῆς. Κι ή μηχανή θύμωνε κάποτε, πού τής προσφέρονταν πολλά χέρια, ἔπαιρνε πότε πότε κανένα, ἔβγαζε κανένα μάτι, σκότωνε καμιά φορά. Μά δέν ἤταν νά γίνει ἀλλιώς, δ κόσμος προχωρεῖ, προοδεύει, μποροῦμε τώρα νά καθόμαστε, νά συλλογιζόμαστε τούς Γαλανομανόληδες; λένε οἱ ἄκαρδοι, πού δέν ἔχουν ὅρεξη νά πικραθοῦν γιά τούς φτωχούς.

"Ομως ὅλο ἔκεινο τό πρωινό τόν συλλογιζόμουν τό Γαλανομανόλη κι ἄς μήν πήγα νά τόν δῶ. Ἡταν ἔνας ἡσυχος, καλός ἀνθρώπος, τά μελαχρινά του μάτια ὅλο στόχαση καί λύπη, οἱ κουβέντες

του λιγοστές. Τήν Κυριακή στήν έκκλησιά, ἔκει στό στασίδι πού τρύπωνε, τήν πιό πολύ ώρα καθιστός ἔξαιτίας τοῦ ποδιοῦ του, ἔμοιαζε κουρασμένος, ταπεινός δοῦλος τοῦ Θεοῦ, ἀπ' αὐτούς πού ἀφιερώνονται στή δούλεψη τοῦ Κυρίου καί ἀδιαφοροῦν γιά τά ἐγκόσμια.

Ἐντωμεταξύ τό «τριβεῖον» στρώθηκε γιά καλά στή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ, δούλευε συστηματικά. Λαχάνιαζε ως τό δειλινό, χάλαγε τόν κόσμο μέ τό θόρυβο. Κι ὁ κόσμος τό συνήθισε πιά. Οἱ χωρικοί, μετά τήν πρώτη ἔκπληξη, περνοῦσαν δίπλα, πρόσεχαν μόνο λίγο τά μουλάρια τους μήν ξαφνιαστοῦν, κατηφόριζαν κατά τή λαγκαδιά ἀδιάφοροι. Καί μόνο τά παιδάκια εἶχαν βρεῖ δουλειά, δλο στριφογύριζαν στή μηχανή κι ὑστερα πήγαιναν στίς μανάδες τους μουντζουρωμένα καί λαδωμένα.

* * *

Πέρα μακριά τό μεγάλο βουνό, ὁ Ζάς τσ' Ἀμμόμαξης, μέ τή μακριά ραχοκοκαλιά, ἔμοιαζε νά παρακολουθεῖ, ἀδιάφορος κι αύτός, τή δουλειά τῆς μηχανούλας, τό σιγανό, ἀνεπαίσθητο λιάνισμα τοῦ μικροῦ ἀδελφοῦ του, τῆς Ραχούλας τοῦ Μανολιοῦ. Καί στά δικά του σπλάχνα αἰώνες τώρα τά ἀνθρωπάκια τρύπωσαν σάν μερμήγκια, τσιμπολογοῦν, κλέβουν τό σκληρό μαύρο ὄρυκτό τοῦ βουνοῦ. Μά τί τοῦ ἔκαμαν; Οὔτε τσίμπημα καρφίτσας πάνω στή ράχη λιονταριοῦ. Τό μεγάλο βουνό δέ φοβᾶται λοιπόν. “Ομως εἶναι ἅπραγο κι ἀνυποψίαστο σάν ἀγαθό μεγάλο ζῶο, πού ἐμπιστεύεται στή δύναμή του, δέ βλέπει τόν κίνδυνο. Δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ πώς κάποιοι σπουδαῖοι μηχανικοί, ἄν τούς χρειαστεῖ, μποροῦν νά ρίξουν ἀπάνω του δέκα, εἴκοσι, ἑκατό, χίλια «τριβεῖα» καί νά τό λιανίσουν σάν τή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ. ‘Ο κίνδυνος εἶναι μεγάλος, γιατί δέ ἀνθρωπος εἶναι θνητός καί περαστικός, ὅμως μαζί ἀδηφάγος καί ἅπληστος, ζηλεύει λοιπόν καί τά βουνά, πού «δέ φοβούνται χάρο», μπορεῖ νά θέλει νά τά παρασύρει κι αύτά μαζί του στή λησμονιά.

ΠΕΤΡΟΣ ΓΛΕΖΟΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

Τό διήγημα αύτό δίνει άφορμή γιά μιά πολύ ένδιαφέρουσα συζήτηση:

1. Ποιά νομίζετε ότι είναι τά σοβαρά θέματα πού θίγει;

Θά συμφωνούσατε ότι τό βασικό του θέμα είναι ή τεχνολογική πρόοδος καί οι συνέπειές της γιά τόν ανθρωπο καί τό φυσικό περιβάλλον;

2. Καί ό συγγραφέας τί άπόψεις ύποστηρίζει;

Συμφωνεῖτε μαζί του ότι στόν αἰώνα μας οἱ ἄνθρωποι, «ἄφοῦ φαγώθηκαν μεταξύ τους κι ἐτοιμάζονται νά ξαναφαγωθοῦν, βάλθηκαν νά φᾶνε καί τή γῆ, τά βουνά καί τόν ἀέρα καί τή θάλασσα»;

3. Ής ἔρθουμε σέ πιό συγκεκριμένα προβλήματα πού θίγει τό διήγημα:

— Γίνονται δρόμοι, πού σακατεύουν τό φυσικό τοπίο, ὅπως τή Ραχούλα τοῦ Μανολιοῦ. Οὕτε καί ό συγγραφέας, βέβαια, θά ύποστηρίζε ότι δέν ἔπρεπε νά ἀνοίγονται δρόμοι. Ἀλλά τότε τί πρέπει νά γίνεται;

— Ἐν οἱ παλιές χωμάτινες στέγες τῶν σπιτιῶν ἔσταζαν τό χειμώνα, δέν εἶχαν δίκιο οἱ χωρικοί νά θέλουν νά ρίξουν τσιμεντένια ταράτσα; Ἡ σωστή λύση θά ἦταν νά βρεθεῖ χαλίκι, χωρίς νά πληγωθεῖ ἀνεπανόρθωτα ἡ Ραχούλα.

— Εἶναι ἀλήθεια ότι ή μηχανή ἄφησε χωρίς δουλειά χιλιάδες ἀνθρώπους καί πολλούς πού μπήκαν στή δούλεψή της τούς ἄφησε ἀνάπτηρους. Ἀλλά, ὅπως λέει καί ό συγγραφέας «Ποιός φταίει: ή ἄψυχη μηχανή ἡ ὁ συνάνθρωπος πού τήν ἔφτιαξε καί τήν ἐκμεταλλεύεται»;

88. Η ΚΑΤΑΡΑ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

«Γιάννη, γιατί ἔκοψες τόν πεῦκο;
Γιατί; Γιατί;»

‘Αγέρας θά ναι, λέει δι Γιάννης,
καὶ περπατεῖ.

‘Ανάβει ἡ πέτρα, τό λιβάδι
βγάνει φωτιά·
νά βρισκε δι Γιάννης μιά βρυσούλα,
μιά ρεματιά!

Μές στό λιοπύρι, μές στόν κάμπο
νά ἔνα δεντρί.

Ξαπλώθη δι Γιάννης ἀποκάτου
δροσιά νά βρεῖ.

Τό δέντρο παίρνει τά κλαδιά του
καὶ περπατεῖ!

Δέ θ’ ἀνασάνω, λέει δι Γιάννης,
γιατί; γιατί;

— Γιάννη, ποῦ κίνησες νά φτάσεις;
— Στά Δυό Χωριά.

— Κι ἀκόμα βρίσκεσαι δῶ κάτου;
Πολύ μακριά.

— Ἐγώ πηγαίνω, δόλο πηγαίνω.
Τί ἔφταιξα γώ;

Σκιάζεται δι λόγκος καὶ μέ φεύγει,
γι’ αὐτό είμαι δῶ.

Πότε ξεκίνησα; Εἶναι μέρες...
γιά δυό, γιά τρεῖς...

‘Ο νοῦς μου σήμερα δέν ξέρω,
τ’ εἶναι βαρύς.

«Νά μιά βρυσούλα, πιέ νεράκι
νά δροσιστεῖς.»

Σκύβει νά πιεῖ νερό στή βρύση,
στερεύει εύθυς.

Οι μέρες πέρασαν κι οι μήνες,
φεύγει ό καιρός:
στόν ίδιο τόπο είν' ό Γιάννης,
κι ας τρέχει έμπρος...

Νά τό χινόπωρο, νά οί μπόρες!
μά ποῦ κλαρί;
Χτυπιέται όρθος μέ τό χαλάζι,
μέ τή βροχή.

«Γιάννη, γιατί ξσφαξες τό δέντρο
τό σπλαχνικό,
πού ριχνεν ισκιο στό κοπάδι
καί στό βοσκό;

‘Ο πεῦκος μίλαε στόν άέρα
— τ’ άκοүς; τ’ άκοүς; —
καί τραγουδοῦσε σάν φλογέρα
στούς μπιστικούς*.

Φρύγανο καί κλαρί τοῦ πῆρες
καί τίς δροσιές,
καί τό ρετσίνι του ποτάμι
ἀπ’ τίς πληγές.

Σακάτης ήτανε κι δλόρθος,
ώς τή χρονιά
πού τόν έγκρεμισες γιά ξύλα,
Γιάννη, φονιά!»

— Τή χάρη σου, έρημοκλησάκι,
τήν προσκυνῶ.
Βόηθα νά φτάσω κάποιαν ώρα
καί νά σταθῶ...

‘Η μάνα μου θά περιμένει,
κι ἔχω βοσκή...
κι εἶχα καί τρύγο... Τί ώρα νά ’ναι
καί τί ἐποχή;

Ξεκίνησα τό καλοκαίρι
— νά στοχαστεῖς —
κι ἥρθε καί μ’ ἥβρεν δι χειμώνας
μεσοστρατίς.

Πάλι ‘Άλωνάρης καί λιοπύρι!
Πότε ἥρθε; Πῶς;
“Αγιε, σταμάτησε τό λόγκο
πού τρέχει ἐμπρός.

“Αγιε, τό δρόμο δέν τόν βγάνω
— μέ τί καρδιά; —
Θέλω νά πέσω νά πεθάνω
έδω κοντά.

Πέφτει σάν δέντρο ἀπό πελέκι...
Βογγάει βαριά.
Μακριά του στάθηκε τό δάσος,
πολύ μακριά.

‘Εκεī τριγύρω ούτε χωράφι,
φωνή καμιά.
Στ’ ἀγκάθια πέθανε, στόν κάμπο,
στήν ἐρημιά.

ZACHARIAS PAPANTONIOU

μπιστικός: τσοπάνης μισθωτός

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. 'Η φύση έκδικεῖται τόν ἄνθρωπο ἀπό τή στιγμή πού θά τῆς φερθεῖ ἀσυλόγιστα, δηλαδή ἔχθρικά. Στήν «Κατάρα τοῦ πεύκου», πού εἶναι ἔνα ἀλληγορικό ποίημα, έκδικεῖται τό δάσος. Ἐσύ ξέρεις πῶς ἔκδικεῖται τό δάσος, όταν τό ρημάζουν μέ τό τσεκούρι καί τή φωτιά. Ἐδῶ ὁ ποιητής πῶς δείχνει παραστικά τήν ἔκδίκηση τοῦ δάσους;

2. 'Η «Κατάρα τοῦ πεύκου» προσφέρεται θαυμάσια γιά δραματοποίηση. Ἔνας θά κάνει τό Γιάννη καί πολλοί ὅλοι τά δέντρα τοῦ δάσους. Ἔνας ὅλος θά εἶναι ὁ ἀφηγητής. Θά χρειαστεῖ νά κάμετε καί μερικές προσαρμογές, διαγράφεις, προσθήκες κτλ. Καλή ἐπιτυχία λοιπόν!

89. ΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΟΠΩΣ ΤΟ ΠΑΡΕΙΣ

Μέ τό γενικό τίτλο «Κεφάτα καί Θυμωμένα» γράφει τά χρονογραφήματά του στήν έφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» ό γάλακθος Καμπανέλης.

Χρονογράφημα είναι τό είδος τού πεζοῦ λόγου, πού περιγράφει καί σχολιάζει έπεισόδια τῆς καθημερινῆς ζωῆς, μέ συντομία, παραστατικότητα καί χιούμορ.

Στό χρονογράφημα πού θά διαβάσετε δυό σπουργίτια συζητοῦν τί θά κάνουν καί πῶς θά ζήσουν, ἔτσι όπως κατάντησε ό κόσμος μέ τή ρύπανση τού περιβάλλοντος.

Δυό σπουργίτια άνταμώνουν σέ μιά βεράντα καί ψάχνοντας στό κατάξερο μωσαϊκό νά βροῦν κάτι νά φάνε, κουβεντιάζουν:

— Τί γίνεται, φίλε, βρῆκες τίποτα;

— Τίποτα! "Άλλοτε κάθε πρωί δλο καί κάτι ἔβρισκα! Φαίνεται δτι τά βράδια τρώγανε στή βεράντα καί πέφτανε ψίχουλα, κανένα κεράσι, κανένα μακαρόνι... Τώρα θά τρῶνε κι αύτοί κάθε βράδυ ἔχω καί δέ βρίσκεις ἔλεος!..

— "Έχει τουλάχιστον πουθενά νεράκι, νά πιεῖ κανείς;

— Νά, δρίστε, τά πιάτα, πού είναι μέσα οι γλάστρες, είναι γεμάτα νερό, ποτίσανε, άλλα νερό είν' αύτό; Βρωμάει καί πικρίζει! Ρίξανε λίπασμα στίς γλάστρες οι κύριοι, γιά νά φουντώσουν οι πρασινάδες καί σκασίλα τους ἄν θά μᾶς ἀφήσουνε χωρίς πόσιμο νερό.

— Λοιπόν, φίλε, ξέρεις τί ἔχω προσέξει; δτι όσο οί ἄνθρωποι φτιάχνουν τή ζωή τους, χαλᾶν τή δική μας!

— Τώρα τό κατάλαβες;

— Νάι, άλλα ποῦ θά πάει αύτή ή κατάσταση; Τσιμεντοποίησαν δλο τόν τόπο, κόβουν τά δέντρα, κήπους δέν κάνουνε, έμεῖς ποῦ διάβολο θά ζήσουμε; Δικός τους είναι ό κόσμος καί τόν κάνουν δτι θένε κι όπως θένε;

— Τό δίκαιο τοῦ ίσχυροτέρου!

— Δέν είναι δίκαιο αύτό, αύτό είναι ἀδικο. Φίλε, ἀντιμετωπίζουμε πρόβλημα γενοκτονίας, δέν πρόκειται νά μείνει σπουργίτης ούτε γιά δεῖγμα καί νά μοῦ τό θυμηθεῖς! Τό φαΐ σπανίζει, τό νερό τό ὄδιο κι ἄν τό βρεῖς, θά 'ναι μέ φάρμακα μέσα, όπως αύτό ἔδω

πέρα ἢ σέ λακκούβα δρόμου καί θά μυρίζει βενζίνα καί λάδια αύτοκινήτου! Ξέρεις πόσον καιρό ᔁχω νά δῶ ἔνα νόστιμο σκουλήκι, μιά κάμπια; Μῆνες! Προχθές στό "Άλσος φάνηκε ἔνα σκουλήκι καί πέσαμε πάνω ἑκατό πειναλέοι! Μάλιστα! Καί νά σκεφτεῖς ὅτι ἄλλοτε ἦταν γεμάτος ό τόπος!

— Ναί, ἀλλά, βλέπεις, ἄλλοτε ύπηρχαν αὐλές, πολλές αὐλές, ύπηρχε χῶμα, ή γῇ δέν ἦταν ὅλη σκεπασμένη μέ σφαλτο καί τοιμέντο! Ἐπιπλέον δέν ύπηρχε ἡ μόλυνση! Τώρα μέ τ' ἀπορρυπαντικά τους καί τά συνθετικά τους καί τά χημικά τους τό χῶμα εἶναι ψόφιο, δέ γεννᾶ ζούδια, μαμούδια, ὅπως πρίν...

— "Αρα συμφωνεῖς μαζί μου, ὅτι τά πουλιά σ' αὐτή τήν πόλη είμαστε καταδικασμένα...;

— "Αν συμφωνῶ, λέει; 'Υπερσυμφωνῶ!

— Καί δέν εἶναι μόνο ή ἔλλειψη τοῦ νεροῦ καί τοῦ φαγιοῦ! Εἶναι καί ή ἔλλειψη στέγης! Θυμᾶσαι τί φωλιές φτιάχναμε στά κεραμίδια τῶν σπιτιῶν; Τί ἄνεση, τί νοικοκυροσύνη! Τώρα ποῦ νά φωλιάσεις; Ἐάν σοῦ πῶ ὅτι στό δέντρο, πού εἶναι δῶ πιστό κάτω, στήν αὐλή τοῦ σχολείου, μαζευόμαστε χίλια ἄτομα κάθε νύχτα, θά τό πιστέψεις; 'Ο ἔνας ἀπάνω στόν ἄλλο δηλαδή! Καί υπνος εἶν' αὐτό ἥ μαρτυρίο, νά γαντζώνεσαι σ' ἔνα κλαδί καί μέ βροχή, μέ παγωνιά, μέ ἀέρα νά προσπαθεῖς νά κοιμηθεῖς μιά στάλα, γιατί πρέπει νά κοιμηθεῖς. 'Εσύ ποῦ μένεις;

— Κι ἐγώ σέ δέντρο μένω, ἀλλά μακριά ἀπό δῶ! "Ομως κι ἔκει τό ՚διο χάλι ἔχουμε, συνωστισμοί, φασαρία, μαλλιοτράβηγμα...

— Αὐτό λοιπόν ἐγώ δέν μπορῶ νά τό χωνέψω, τό ὅτι αὐτοί οι φονιάδες οι ἀνθρωποι μᾶς ἔχουν καταδικάσει μέ τό ἔτσι θέλω... Μπετόν, ξεράΐλα, μόλυνση, καυσαέρια... Αὐτό ποῦ τό πᾶς, γιά ν' ἀναπνεύσεις λίγο καθαρό ἀέρα, πρέπει νά πετάξεις στά ούρανια...!" Αν μποροῦσα νά πιάσω ἔναν καί νά τοῦ πῶ «γιά στάσου, βρέ ՚ανθρωπε, ἀναλογίστηκες ποτέ σου ὅτι πρέπει νά ζήσουμε κι ἐμεῖς οι ἄλλοι; Ποιός σοῦ εἴπε ὅτι δέ κόσμος εἶναι κατάδικός σου καί δέν ἔχεις νά δώσεις λογαριασμό σέ κανένα»;

— Νομίζω πώς θά 'χανες τά λόγια σου, ή δικαιοσύνη τους δέν πάει τόσο μακριά...

— Δίκιο ἔχεις, δημως δέν εἶναι πιά ζωή αὐτή...

— Δέ μοῦ λές, σκέφτηκες ποτέ νά τρυπώσεις σέ κανένα κλου-

βί; Φαΐ ἔξασφαλισμένο, νεράκι, χορταράκι ἀπ' τό μανάβη, στέγη
άσφαλης! Είναι σκλαβιά, βέβαια, ἀλλά μήπως είναι δύσυχρονος
τρόπος ζωῆς;

— Σέ κλουβί ἐγώ; "Ε, δχι! Δέ φτάνει πού οί ἄνθρωποι μοῦ στε-
ρήσανε φωλιά, οίκογένεια, φαΐ, νερό, νά στερηθῶ καί τήν ἐλευ-
θερία μου, γιά νά τούς χαρίσω τή σκλαβιά μου;

Φτερούγισε κι ἔφυγε μέ τήν ἀπόφαση νά ζήσει ἐλεύθερο
άκομα, δσο ἀντέξει.

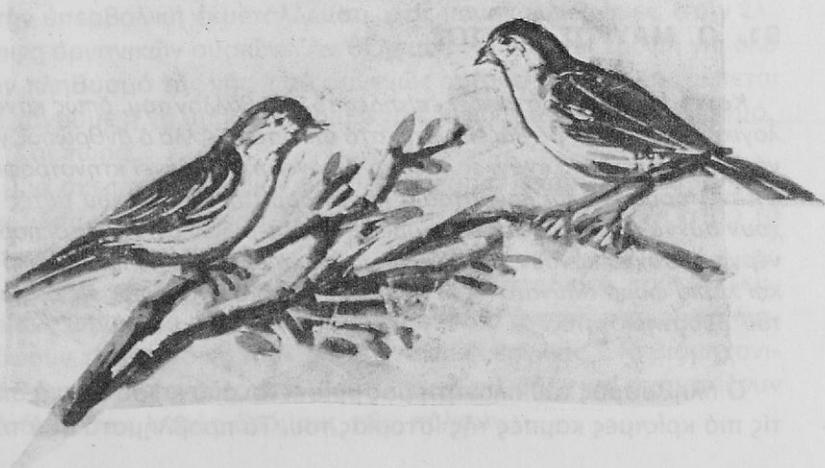
ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Γιατί πρέπει νά προσέχουμε τό φυσικό περιβάλλον; Μήπως γιατί στή
φύση δύναται νά βρεῖ τήν ψυχική, πνευματική καί σωματική ίσορ-
ροπία; Συζητήστε το.

2. Υπάρχει μιά προσπάθεια γιά τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος. Υπάρ-
χει μιά δλλη προσπάθεια γιά τή βελτίωση τής ζωῆς ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων,
πού στεροῦνται τά βασικά γιά τήν ἐπιβίωσή τους. Μποροῦν νά συνυπάρξουν
αύτές οί δυο προσπάθειες;

3. Ποῦ ἀποδεικνύεται ή φύση πό δυνατή ἀπό τόν ἄνθρωπο;

90. ΤΟ ΔΙΨΑΣΜΕΝΟ ΛΑΦΑΚΙ

Μές στό λιοπύρι
ένα λαφάκι
τό ποταμάκι
ψάχνει νά βρεϊ.

Ή δίψα, ό δρόμος
τό χουν παιδέψει
κι ἔχει λιγνέψει.

Μικρό μου λαφάκι,
τό ποταμάκι
ἔχει στερέψει.

Κι εἶναι ἀκόμα
μεσοκαλόκαιρο·
táχα θά βρέξει;

ΝΙΚΟΣ ΚΑΝΑΚΗΣ

91. Ο ΜΑΥΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣ

Κανένας δέν καταστρέφει ἐπίτηδες τό περιβάλλον του, όπως κανείς λογικός ἄνθρωπος δέ βάζει φωτιά στό σπίτι του. Ἀλλά ό ἄνθρωπος γιά νά ίκανοποιήσει τίς ἀνάγκες του, καλλιεργεῖ τή γῆ, κάνει κτηνοτροφία, φτιάνει δρόμους καί ἐργοστάσια καί οἱ δραστηριότητές του αὐτές ἔχουν συχνά παρενέργειες ἐπιβλαβεῖς γιά τό περιβάλλον. Αύτές οἱ παρενέργειες συχνά κάνουν τόση ζημιά, ώστε νά εἶναι πιά πολύ δύσκολο — καί καμιά φορά ἀδύνατο — νά ἔξακολουθήσει ό ἄνθρωπος τίς ἀρχικές του δραστηριότητες.

‘Ο πληθυσμός τοῦ πλανήτη μας βρίσκεται ἀπό καιρό σέ μιά ἀπό τίς πιό κρίσιμες καμπές τῆς ιστορίας του. Τά προβλήματα τίού τόν

τριγυρίζουν είναι τόσα πολλά πού δέν ξέρει πώς νά τά άποφύγει. "Αγχος γιά τήν καθημερινή ζωή, βία στόν κόσμο όλόκληρο, μοναξιά, άσυνεννοησία έγιναν τά προβλήματα τής μόδας. Τέσσερα όμως άπ' αυτά είναι τά μεγαλύτερα: Πρώτα ή καταστροφή τοῦ στρώματος δζοντος πού ύπάρχει στήν ύψηλή άτμοσφαιρα. Δεύτερο οί μορφές καρκίνου πού όφείλονται στό περιβάλλον. Τρίτο τό έδαφος πού χάνεται καί τέταρτο ή ένεργειακή κρίση.

"Ας πάρουμε τό πρώτο. Τό δζον είναι ένα άεριο συγγενικό μέτο δξυγόνο, πού έχει ζωτική σημασία γιά τόν άνθρωπο. Μερικές δραστηριότητες τοῦ άνθρωπου καταστρέφουν αυτό τό άπαραίτητο στρώμα δζοντος. Τά ύπερηχητικά άεροπλάνα, τά άζωτούχα λιπάσματα καί οί άτομικές έκρηξεις στήν άτμοσφαιρα, μολονότι έχουν σκοπό νά ίκανοποιήσουν δρισμένες άνθρωπινες άνάγκες, μπορεῖ νά έπιδράσουν καταστρεπτικά στό στρώμα αυτό.

"Ας πάρουμε τό δεύτερο. Οί αίτιες τοῦ καρκίνου έχουν σχέση μέτον άέρα πού άναπνέουμε, μέτο νερό πού πίνουμε, μέτο περιβάλλον, δπου δουλεύουμε ή ζούμε, μέτο τόν τροφή μας, μέτον τρόπο ζωής μας καί μέ συνήθειες, δπως τό κάπνισμα καί τό πιότο. Είναι έπειγουσα άνάγκη λοιπόν νά γνωρίσουμε τούς κινδύνους πού προκαλοῦν ούσιες, πού μολύνουν τό περιβάλλον, καί νά τίς παραβάλουμε μέ τίς ωφέλειες πού μᾶς προσφέρουν.

Τό τρίτο πρόβλημα, τό έδαφος. Τό χώμα τής γῆς κινδυνεύει άπό τή διάβρωση καί άπό τήν κόπωση. Ή κόπωση όφείλεται στήν ύπερβολική έκμετάλλευση, στίς μονοκαλλιέργειες, στήν έλλειψη δργανικῶν ούσιων. "Αν θέλουμε νά ύπάρχει τροφή γιά δλο τόν πληθυσμό τής γῆς, πού συνεχῶς αύξανει, δέ μᾶς έπιτρέπεται νά χάνουμε ή νά ύποβαθμίζουμε τό έδαφός μας σέ τέτοιο βαθμό.

Καί τώρα...

Γιά σκεφτείτε κάποιον ύποθετικό κύριο Γεωργιάδη νά τυλίγεται μέσα στό πανωφόρι του καί νά άκούει άπό τό τρανζίστορ τά παρακάτω νέα:

«Μετά τά διυλιστήρια, πού έκλεισαν σταδιακά τούς τελευταίους μήνες, τά περισσότερα έργοστάσια άναγκάστηκαν νά διακόψουν τίς έργασίες τους άπό έλλειψη ένέργειας. Στά βιομηχανικά κέντρα οί έργατες άπολύονται κατά χιλιάδες καί σχηματίζουν διαδηλώσεις στούς δρόμους τῶν πόλεων.

»Τό κρύο· τοῦ Δεκεμβρίου γίνεται φοβερά αἰσθητό μέσα στά γραφεία καί στά σπίτια, όπου οἱ καυστῆρες τοῦ μαζούτ ἔχουν πάψει ἀπό καιρό νά λειτουργοῦν. ‘Η κυβέρνηση ἀποφάσισε νά μοιράσει κάρβουνα μέ· τό δελτίο. ‘Η γρίπη καί τά βρογχικά κάνουν θραύση, κυρίως ἀνάμεσα στά παιδιά τῆς προσχολικής ἡλικίας, πού δέν μπόρεσαν νά κάνουν διακοπές ἐξαιτίας τῆς ἀνεπάρκειας τῶν συγκοινωνιῶν..

»Στήν πραγματικότητα, ἐκτός ἀπό ὁρισμένα νοσοκομειακά καί στρατιωτικά αύτοκίνητα, ἡ δική κυκλοφορία ἔχει σταματήσει. Οἱ ἐγκαταλειμμένοι σταθμοί βενζίνης στούς ἔρημους αύτοκινητόδρομους προσφέρουν ἔνα θέαμα σπαραχτικό!

»Στήν πρωτεύουσα τό φάσμα τῆς πείνας ἔκανε κιόλας αἰσθητή τήν παρουσία του...»

Σκεφτήκατε ποτέ ὅτι ὁ ἑφιάλτης αὐτός μπορεῖ νά γίνει κάποτε πραγματικότητα καί νά μείνει ὁ κόσμος χωρίς πετρέλαιο;

Οἱ συγκοινωνίες θά κοποῦν. Οἱ πόλεις θά ἀπομονωθοῦν ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη, ἀφοῦ δέ θά ύπάρχουν συγκοινωνίες καί οἱ διάφορες χῶρες θά πάψουν νά ἔχουν ἐπαφή ἐξαιτίας τῶν μεγάλων ἀποστάσεων.

Θά μάθουμε νά κυκλοφοροῦμε μέ· ποδήλατα. Θά ξεχάσουμε τήν κεντρική θέρμανση, γιά νά θυμηθοῦμε ξανά τίς σόμπες, πού θά βγάλουμε ἀπό τίς ἀποθήκες. Θά ξαναγυρίσουμε πίσω στά ἄλογα νά τά ξαναζέψουμε στά ἄροτρα, θά ἀντικαταστήσουμε τό τρακτέρ καί ἡ γεωργία θά στερηθεῖ ἔνα μεγάλο ἀριθμό λιπασμάτων καί ἐντομοκτόνων μέ· βάση τό πετρέλαιο. Γιατί τό πετρέλαιο, ὁ μαῦρος χρυσός, αὐτό τό καταπληκτικό καύσιμο, πού ἔγινε ἡ πρώτη πηγή ἐνεργείας τοῦ σημερινοῦ κόσμου, εἴναι καί ἡ «πρώτη ὕλη» γιά χιλιάδες προϊόντα, μέ· τά ὅποια μάθαμε νά κάνουμε πιό ἀνετη τή ζωή μας καί πού χωρίς αὐτά ὁ πολιτισμός μας δύσκολα θά μποροῦσε νά τά βγάλει πέρα.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Διασκευή

92. ΔΩΣ· ΜΟΥ ΤΟ ΧΕΡΙ ΣΟΥ

Κάτω άπό τά πόδια πού πατῶ,
στήν ἄλλη ἄκρη τῆς σφαίρας βρίσκεσαι, φίλε.
‘Ο κήλιος σας ἀνατέλλει,
ὅταν σ’ ἐμᾶς προβάλλει τό φεγγάρι.
Δῶσ’ μου τό χέρι σου ἀδελφικά,
μέσα στά ἔγκατα τῆς γῆς νά ἐνωθοῦνε.
Νά φτιάξουμε τόν ἄξονα τῆς γῆς,
νά φτιάξουμε τόν ἄξονα τῆς συμπόνιας,
νά στριφογυρίζει ἡ σφαίρα,
νά στριφογυρίζει ὁ κόσμος,
μέ μιά δύναμη, μέ μιά ἔλξη,
πού τή λένε γαλήνη,
πού τή λένε Εἰρήνη.
‘Επειτα δῶσ’ μου καί τά δυό
ν’ ἀγκαλιάσουμε τήν ἀγάπη,
ν’ ἀγκαλιάσουμε τόν Πλανήτη,
νά ζυγώσουμε τό Θεό.

ΤΑΚΗΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΑΙΣΧΥΛΟΣ ('Ελευσίνα 525 π.Χ. - Γέλα Σικελίας 456 π.Χ.). "Έγραψε τραγωδίες (Πέρσες, Προμηθέας Δεσμώτης, 'Αγαμέμνων κ.ά.). Πολλές άπο αύτές, μεταφρασμένες στή νεοελληνική, παίζονται στά άρχαια θέατρα.

ΑΙΣΩΠΟΣ (7ος αι. π.Χ.). Σύμφωνα μέ τήν παράδοση ήταν δούλος άπό τή Φρυγία, έζησε στή Σάμο, ταξίδεψε στήν 'Ανατολή καί τήν Αἴγυπτο καί τόν σκότωσαν στούς Δελφούς. Μέ τ' δονομά του έχουν διασωθεῖ έκατοντάδες μύθοι. Οι περισσότεροι έχουν νά κάμουν μέ ζῶα, πού μιλοῦν καί ένεργοῦν σάν άνθρωποι καί μέ τρόπο πού σέ κάνουν νά γελάς — γιά νά καταλήξουν σ' ένα έπιμυθιο γιά τίς άδυναμίες καί τίς κακίες τῶν άνθρωπων.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΗ ('Ηράκλειο Κρήτης, 1894). 'Έργαστηκε ώς καθηγήτρια τῆς γαλλικής γλώσσας καί φιλολογίας. "Έγραψε πολλά βιβλία, κυρίως πεζά, καί άρκετά γιά παιδιά. Κείμενό της ύπαρχει καί στό 'Ανθολόγιο (μέρος τρίτο).

ΒΑΡΒΙΤΣΙΩΤΗΣ ΤΑΚΗΣ (Θεσσαλονίκη, 1916). 'Αξιόλογος σύγχρονος ποιητής. Σπούδασε νομικά. Τιμήθηκε μέ Α΄ βραβείο ποίησης άπό τό Δῆμο Θεσσαλονίκης. Δημοσίευσε άρκετές ποιητικές συλλογές, όπως: «Φύλλα υπνου», «Ἐπιτάφιος», «Χειμερινό ἡλιοστάσιο» κ.ά. Μετέφρασε στά έλληνικά ποιήματα τῶν Γάλλων ποιητῶν Μαλαρμέ, 'Ελυάρ κ.ά.

ΒΑΡΕΛΗΣ ΦΩΤΗΣ (Σάλακος Ρόδου, 1911). 'Υπηρέτησε στή μέση έκπαίδευση. Οι 'Ιταλοί τόν άπέλασαν άπό τά Δωδεκάνησα, όπου ξαναγύρισε τό 1946. Τό ποίημα «Εύαγόρας Παλληκαρίδης» τό έγραψε τό 1957 καί μεταδόθηκε άπό τό ραδιοσταθμό τῆς Λευκωσίας ώς κυπριακό δημοτικό τραγούδι. "Έγραψε καί ἄλλα ποιήματα, καθώς καί θεατρικά έργα.

ΒΑΡΕΛΛΑ ΑΓΓΕΛΙΚΗ (Θεσσαλονίκη, 1930). Σπούδασε φιλολογία, ἀλλά έργάστηκε ώς τραπεζική ύπαλληλος. Ζεῖ στήν 'Αθήνα. 'Άσχολήθηκε μέ τήν παιδική λογοτεχνία καί πολλά βιβλία της έχουν βραβευτεῖ. Κείμενά της έχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΒΕΝΕΖΗΣ ΗΛΙΑΣ ('Αιβαλί Μ. 'Ασίας, 1904 - 'Αθήνα 1973). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ 'Ηλία Μέλλου. "Έκαμε αἰχμάλωτος τῶν Τούρκων, σέ τάγματα έργασίας, μετά τή μικρασιατική καταστροφή. Στήν 'Ελλάδα έργαστηκε ώς τραπεζικός ύπαλληλος. Είναι άπό τούς πιό άξιόλογους πεζογράφους μας καί πολλά έργα του μεταφράστηκαν σέ ξένες γλώσσες. "Έγινε μέλος τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. 'Από τά βιβλία του «Τό νούμερο 31328» είναι τό βιβλίο τῆς αιχμαλωσίας, ή «Γαλήνη» τό βιβλίο τῆς προσφυγιᾶς, καί ή «Αἰολική γῆ» δίνει·τά παι-

δικά του χρόνια. Άπο τό τελευταίο αύτό ύπαρχει ἔνα κομμάτι στό 'Ανθολόγιο.

ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (Ναύπακτος 1867 - 'Αθήνα 1945). Φιλόλογος, διευθυντής των «Γενικών 'Αρχείων τοῦ Κράτους». Τά ένδιαφέροντά του ήταν ιστορικά καί λογοτεχνικά. Σ' αὐτόν χρωστάμε τά ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακρυγιάννη καί τοῦ Κασομούλη. «Ἔγραψε πολλά βιβλία. Ξεχωριστή θέση ἔχουν τά «Μεγάλα χρόνια» καί ἡ «'Ιστορική ἀνθολογία». Κείμενά του ύπαρχουν καί στό 'Ανθολόγιο.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ (Κροκέες Λακωνίας, 1912). Εἶναι ἀπό τούς ἀξιολογότερους ἐκπροσώπους τῆς νέας ποίησης, μέ δύο κρατικά βραβεῖα καί τό βραβεῖο «Οὐράνη» τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Ποίημά του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΒΟΥΓΙΟΥΚΑΣ Α. ('Αμπελος Σάμου, 1928). "Ἐχει ύπηρετήσει στή δημοτική ἐκπαίδευση ὡς δάσκαλος καί ἐκπαιδευτικός σύμβουλος. "Ἐχει ἐκδώσει πέντε ποιητικές συλλογές. Τόν ἐνδιαφέρει εἰδικότερα ἡ λογοτεχνία σέ σχέση μέ τό σχολεῖο.

ΓΕΡΑΛΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ (Σμύρνη, 1917). 'Ασχολήθηκε κυρίως μέ τήν ποίηση καί τήν παιδική λογοτεχνία. "Ἐχει βραβευτεῖ γιά τής ποιητικές του συλλογές «Αἴθουσα ἀναμονῆς» (Κρατικό Βραβεῖο) καί «Τά μάτια τῆς Κίρκης» (Βραβεῖο τῶν 12). Γιά τά παιδιά ἔχει δώσει «'Ελληνική Μυθολογία», «'Ιλιάδα», «'Οδύσσεια», «Μέγας 'Αλέξανδρος», «Παραμυθένιος κόσμος».

ΓΚΑΙΤΕ (1749-1832). Μεγάλος καί πολυγραφότατος Γερμανός συγγραφέας. Πολύ γνωστό εἶναι τό ἔργο του «Φάουστ». "Ἐδειξε ἐνδιαφέρον καί θαυμασμό γιά τά ἐλληνικά δημοτικά τραγούδια.

ΓΛΕΖΟΣ ΠΕΤΡΟΣ ('Απείρανθος Νάξου, 1902). Σπούδασε νομικά καί ἐργάστηκε στό 'Υπουργεῖο Γεωργίας καί στήν 'Αγροτική Τράπεζα. "Ἔγραψε κυρίως διηγήματα. «Τό σπίτι μέ τά περιστέρια» εἶναι ἔνα βιβλίο πού διαβάζεται εὐχάριστα καί ἀπό παιδιά. "Ἐνα διήγημά του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (μέρος δεύτερο).

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ (Σίφνος, 1870 - 'Αθήνα, 1942). Φιλόλογος, ύπηρέτης στή μέση ἐκπαίδευση, στό 'Υπουργεῖο Παιδείας καί ὡς διευθυντής τοῦ 'Εθνικοῦ Θεάτρου. Τό κύριο ἔργο του εἶναι ποιητικό («Σκαραβαῖοι καί Τερρακότες») καί μεταφραστικό. Πολλές ἀρχαῖες τραγωδίες παίζονται καί σήμερα σέ δική του μετάφραση.

ΔΗΜΟΥΛΑΣ ΑΘΩΣ ('Αθήνα, 1921) Πολιτικός μηχανικός. "Ἐχει ἐκδώσει πολλές ποιητικές συλλογές καί βραβευτεῖ μέ κρατικό βραβεῖο.

ΔΟΞΑΣ ΤΑΚΗΣ. Γεννήθηκε τό 1913 στόν Πύργο τής Ηλείας καί πέθανε τό 1977. Συνεργάστηκε μέ λογοτεχνικά περιοδικά τής Αθήνας καί δημιούργησε τήν έφημερίδα τοῦ Πύργου «Αύγή». «Εργα του: «'Η άπολογία τοῦ καμπούρη» «Πικρή έποχή», «Ταξίδι χωρίς ήλιο».

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ('Αθήνα, 1859-1951) Ποιητής καί πεζογράφος. Μαζί μέ τόν Παλαμά καί τόν Πολέμη ζβγαλαν τίς πρώτες ποιητικές συλλογές στή δημοτική. Έργάστηκε καί στό «Υπουργείο Παιδείας. Πολλά ποιήματά του φιλοξενήθηκαν σέ παλαιότερα άναγνωστικά. Κείμενά του έχουν έπισης περιληφθεῖ στό 'Ανθολόγιο.

ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ ('Ηράκλειο Κρήτης, 1910). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ 'Οδυσσέα Άλεπουδέλη. 'Η καταγωγή του άπό τή Λέσβο. Μεγάλος νεοέλληνας ποιητής (τιμήθηκε πρόσφατα μέ τό Βραβείο Νόμπελ), γνωστός καί ξω άπό τά έλληνικά σύνορα. Κυριότερες συλλογές του: «Προσανατολισμοί», «'Ηλιος δ πρώτος», «'Άσμα ήρωακό καί πένθιμο γιά τό χαμένο άνθυπολοχαγό τῆς 'Αλβανίας», «'Αξιον έστι». Ποιήματά του έχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ('Αθήνα 1896-1975) Χημικός μηχανικός. Πήρε μέρος στούς βαλκανικούς πολέμους τοῦ 1912-13 καί στήν 'Εθνική 'Αντίσταση (1941-44). Πρωθυπουργός δηλασκίας τό 1936 καί 1939. Βγήκε δύο φορές βουλευτής 'Αθηνῶν καί άντιπροσώπευσε τήν 'Ελλάδα στό Συμβούλιο τῆς Ευρώπης. «Έγραψε πολλά πεζογραφήματα ιστορικοῦ περιεχομένου («Ρούπελ», «Πίνδος», «Τό χρονικό τῆς σκλαβιάς», «Μέγας 'Αλέξανδρος» κ.δ.) καί ταξιδιωτικές έντυπώσεις («Γύρω άπό τήν 'Ελλάδα», «Τό περιβόλι τῶν Θεῶν» κ.δ.).

ΖΕΥΓΩΛΗ-ΓΛΕΖΟΥ ΔΙΑΛΕΧΤΗ ('Απείρανθος Νάξου, 1907). Σύζυγος τοῦ Πέτρου Γλέζου. 'Ασχολήθηκε μέ τήν ποίηση καί τή λαογραφία, βραβευμένη καί γιά τά δύο. Ποίημά της έχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (δεύτερο μέρος).

ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ Ι. Δ. «Έκαμε παιδαγωγικές σπουδές στήν 'Ελλάδα καί τό έξωτερικό. 'Υπηρέτησε ώς δάσκαλος καί τώρα είναι καθηγητής σέ Παιδαγωγική 'Ακαδημία. 'Ασχολήθηκε μέ τήν πεζογραφία. «Έχει δώσει καί δυό βιβλία γιά παιδιά: «Τό όπιστρο αλόγο», «Τό χρυσαφένιο τόξο».

ΚΑΒΑΦΗΣ Κ. Π. ('Αλεξάνδρεια, 1863-1933). Κορυφαϊος "Ελληνας ποιητής μέ παγκόσμια άκτινοβολία. «Έγραψε σέ μια γλώσσα προσωπική, πού δανείζεται στοιχεία καί άπό τήν καθαρεύουσα.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ ('Ηράκλειο Κρήτης, 1883 - Γερμανία, 1957). Μεγάλη φυσιογνωμία τῶν έλληνικῶν γραμμάτων. Πολυδιαβασμένος, πολυταξιδεμένος

καί πολυγραφότατος. "Εγραψε σέ δλα τά είδη τοῦ λόγου, άλλά εἶναι παγκόσμια γνωστός κυρίως γιά τά μυθιστορήματά του, πού έχουν βγεῖ σέ άπαντές έκδόσεις: «Βίος καί πολιτεία τοῦ 'Αλέξη Ζορμπᾶ», «'Ο καπετάν Μιχάλης», «'Ο Χριστός ξανασταύρωνται» κ.ἄ. "Ενα ἔπος του σέ 33.333 στίχους, ή «'Οδύσσεια», εἶναι άπό τά μεγαλύτερα στό είδος του. Θεατρικά του έργα παρουσιάζονται κάθε τόσο στή σκηνή. "Εχει ἐπίσης μεταφράσει, μαζί μέ τὸν I. Θ. Κακρίδη, τήν «'Ιλιάδα» καί τήν «'Οδύσσεια» τοῦ 'Ομήρου.

ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ (Νάξος, 1922). Σύγχρονος θεατρικός συγγραφέας, άπό τούς πιό άξιόλογους. Παίχτηκαν τά θεατρικά του έργα: «'Η αὐλή τῶν θαυμάτων», «Γειτονιά τῶν ἀγγέλων» κ.ἄ.

ΚΑΝΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ (Τσιτάλια 'Αρκαδίας, 1927). Ύπηρέτησε στή δημοτική έκπαίδευση, πρώτα ως δάσκαλος καί τώρα ως ἐπιθεωρητής. "Εχει ἔτοιμες δυό ποιητικές συλλογές γιά παιδιά, πού τιμήθηκαν μέ διακρίσεις τῆς «Γυναικείας Λογοτεχνίκης Συντροφιάς». Ποιήματά του έχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (δεύτερο μέρος).

ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ Μ. ('Αθήνα, 1908-1960). Φιλολογικό φευδώνυμο τοῦ Δημήτρη Ροδόπουλου. "Εγραψε πολλά μυθιστορήματα καί διηγήματα καί εἶναι άπό τούς πιό άξιόλογους πεζογράφους μας.

ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ ΑΝΤΡΕΑΣ ('Ανδρος, 1910). Κριτικός τῆς λογοτεχνίας μας καί ποιητής. "Εχει τιμηθεῖ μέ πολλά βραβεῖα. 'Ως κριτικός βοήθησε πολύ τούς νέους λογοτέχνες, πού μετά τό 1930 θέλησαν νά δώσουν νέα μορφή στήν ποίηση καί τήν πεζογραφία.

ΚΑΡΘΑΙΟΥ ΡΕΝΑ. Γεννήθηκε στήν 'Αθήνα τό 1913 καί φοίτησε στή Φιλοσοφική Σχολή 'Αθηνῶν. Εἶναι σπουδαία ἐκπρόσωπος τῆς γυναικείας ποίησης στή χώρα μας. "Έργα της: «Ποιητικές συλλογές», «Τά πουλιά τῆς 'Ιεριχῶ», «Τό δέντρο τ' ούρανοῦ», «Χαρταετοί στόν ούρανό».

ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ ΦΩΤΗΣ ('Αιβαλί Μ. 'Ασίας, 1896 - 'Αθήνα, 1965). 'Επιδόθηκε μέ τήν ἴδια ἐπιτυχία στή ζωγραφική καί τήν πεζογραφία. Στή ζωγραφική ἀνανέωσε τή βυζαντινή ζωγραφική παράδοση. Πολλές νέες ἐκκλησίες εἶναι ζωγραφισμένες ἀπ' αὐτόν καί τούς μαθητές του. 'Ως πεζογράφος ἔδωσε πολλά βιβλία μέ παλιές Ιστορίες, πού ξέρει νά τίς διηγεῖται σάν παλιός παραμυθάς. Κείμενά του έχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΚΡΙΝΑΙΟΣ ΠΑΥΛΟΣ. Φιλολογικό φευδώνυμο τοῦ δημοσιογράφου καί ποιητή Παύλου Μιχαηλίδη. Γεννήθηκε στήν Πάφο τῆς Κύπρου τό 1903. "Εγραψε κυρίως ποιήματα. 'Εξέδωκε τίς συλλογές: «Φρυγικοί αὐλοί», «Τά έμβατήρια τοῦ

Αιγαίου», τή βραβευμένη συλλογή παιδικών ποιημάτων «Τά τετράδια τῶν ἄγγέλων» κ.α.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (Συρράκο Ήπείρου, 1868 - "Αρτα, 1894). Ἡρθε στήν Ἀθήνα από τήν τουρκοκρατούμενη πατρίδα του. Ἔζησε στερημένη ζωή καί ἔ-παθε φυματίωση. Ὁ Κρυστάλλης ἔγραψε κυρίως ποιήματα καί προσπάθησε νά ἀνανεώσει τό δημοτικό τραγούδι.

ΚΥΝΗΓΟΥ ΜΑΡΙΑ. Καθηγήτρια μουσικῆς. Ἀσχολήθηκε ἴδιαίτερα μέ τή μουσική διαπαιδαγώγηση τῶν μικρῶν παιδιῶν. Ἐχει βγάλει τό βιβλίο «Τραγουδῶ καί γυμνάζομαι», καθώς καί δίσκους μέ ἀνάλογο περιεχόμενο.

ΚΥΡΙΑΖΗΣ ΠΑΥΛΟΣ ('Αμφίκλεια, 1912). Δημοσιογράφος μέ λογοτεχνικά ἐνδιαφέροντα. Τό ταξιδιωτικό του βιβλίο «Γαλάζια πορεία» ἔχει τιμηθεῖ μέ κρατικό βραβεῖο.

ΛΕΒΑΝΤΑΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (Πειραιάς, 1904). Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Κυριάκου Χατζιδάκη. Ἀναγνωρισμένος διηγηματογράφος, πού τά διηγήματά του ξεχωρίζουν γιά τή ζωντάνια καί τή ζεστασιά τους. Ἐχει ἑκδώσει τίς συλλογές «Πορεία κόντρα στόν τυφώνα», «'Ιστορίες τοῦ Πόρτο Λεόνε» κ.α.

ΛΥΓΙΖΟΣ ΜΗΤΣΟΣ ('Αθήνα, 1912). Ποιητής κυρίως καί σκηνοθέτης στό θέατρο, τό ραδιόφωνο καί τήν τηλεόραση. Πρώτος ἐφάρμοσε στήν, 'Ελλάδα τή σκηνική μορφή τοῦ κυκλικοῦ θεάτρου.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ. Γεννήθηκε στήν Ιθάκη τό 1860 καί σκοτώθηκε στό Δρίσκο τῆς Ήπείρου τό 1912 πολεμώντας ώς ἔθελοντής. Ἐγραψε κυρίως σονέτα (δεκατετράστιχα), πού θεωροῦνται ἀπό τά καλύτερα στό είδος τους.

ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ ('Αβορίτη Δωρίδας, 1797 - 'Αθήνα, 1864). Λαϊκός ἀγωνιστής καί ἀπό τούς πρωταγωνιστές στήν ἐπανάσταση τῆς 3ης Σεπτεμβρίου γιά τήν παραχώρηση συντάγματος. Ἐγραψε ἀπομνημονεύματα, μέ τά κουτσογράμματα πού ἔμαθε μεγάλος. Τά ἀπομνημονεύματα αύτά, πού είχαν μείνει παραπεταμένα, ἀνακαλύφτηκαν καί ἑκδόθηκαν ἀπό τό Γιάννη Βλαχογιάννη.

ΜΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ('Αθήνα, 1869-1913, περιοχή Λαγκαδᾶ, σέ ἀεροπορικό δυστύχημα). Πολιτικός καί ποιητής. Ἐποχή ἅφησε ἡ ἔμμετρη μετάφρασή του τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ Σοφοκλῆ, πού ἑκδόθηκε τό 1905.

ΜΑΤΣΑΣ ΝΕΣΤΟΡΑΣ ('Αθήνα, 1933). Διηγηματογράφος καί μυθιστοριογράφος, βραβευμένος μέ τό κρατικό βραβεῖο μυθιστορηματικῆς βιογραφίας γιά τό «Παραμύθι τοῦ Θεόφιλου». Ἐχει γράψει καί βιβλία γιά παιδιά.

ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ (Φουρνή Μεραμβέλλου Κρήτης, 1905 - 'Αθήνα, 1977) Έκπαιδευτικός, 'Η λογοτεχνική της δράση μοιράζεται άνάμεσα στήν ποίηση καί τό παιδικό βιβλίο. Βιβλία της γιά παιδιά είναι: «Τό παραμύθι τοῦ 'Ολύμπου», «Τό λάλημα τῆς καμπάνας», «Έλληνικό σχολικό θέατρο» κ.ἄ. Κείμενό της ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΜΕΛΑΣ ΣΠΥΡΟΣ (Ναύπακτος, 1881-1964). Δημοσιογράφος, πεζογράφος καί θεατρικός συγγραφέας. Τό 1935 ἔγινε ἀκαδημαϊκός. 'Από τά πεζά του ξεχωρίζουν οἱ μυθιστορηματικές βιογραφίες: «Ο Γέρος τοῦ Μωριά», «Ματωμένα ράσα», «Μιαούλης». 'Από τά θεατρικά του: «Ο γιός τοῦ Ίσκιου», «Παπαφλέσσας», «Ο μπαμπάς ἐκπαιδεύεται» κ.ἄ.

ΜΟΝΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ('Αμρόχωστος, 1914). "Έχει ἀσχοληθεῖ μέ τή δημοσιογραφία, τή λογοτεχνία καί τό θέατρο. Τό ἔργο του είναι κυρίως ποιητικό. "Έχει γράψει καί «Ποιήματα γιά μικρά καί μεγάλα παιδιά». Κείμενό του ἔχει περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο.

ΜΠΕΝΕΚΟΣ ΑΝΤΩΝΗΣ (Χουλιαράδες 'Ιωαννίνων, 1930). "Έχει ύπηρετήσει στή δημοτική ἐκπαίδευση ώς δάσκαλος καί ἐκπαιδευτικός σύμβουλος. Τόν ἐνδιαφέρει ίδιαίτερα ή παιδική λογοτεχνία. "Έχει γράψει τό βιβλίο «Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ἔνας σταθμός στά παιδικά γράμματα», πού είναι μιά ιστορική ἐπισκόπηση τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας καί τοῦ σχολικοῦ βιβλίου στήν 'Ελλάδα.

ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ. "Έχει βγάλει τρεῖς ποιητικές συλλογές. Τά ποιήματά του, πού είναι γραμμένα σέ ἑλεύθερο στίχο, ἐμπνέονται από τή χριστιανική πίστη.

ΜΥΡΙΒΗΛΗΣ ΣΤΡΑΤΗΣ (Συκαμνιά Λέσβου, 1892 - 'Αθήνα, 1969) Φιλολογικό φευδώνυμο τοῦ Εύστράτιου Σταματόπουλου. 'Ο Μυριβήλης είναι ἀπό τούς πιό προικισμένους πεζογράφους τῆς νεότερης λογοτεχνίας μας καί ἔνας μάστορας στή γλώσσα. Τά πιό γνωστά του βιβλία είναι «Η ζωή ἐν τάφῳ», «Η δασκάλα μέ τά χρυσά μάτια», «Βασίλης δ' Ἀρβανίτης» καί μερικές συλλογές διηγημάτων. "Έχει ἐπίσης γράψει καί ἔνα παιδικό μυθιστόρημα, τόν «Ἀργοναύτη», ἀπό τά καλύτερα στό εἶδος του. Κείμενά του ἔχουν περιληφθεῖ καί στό 'Ανθολόγιο (μέρος δεύτερο καί τρίτο). 'Ακαδημαϊκός.

ΝΙΡΒΑΝΑΣ ΠΑΥΛΟΣ (Μαριανούπολη Ρωσίας, 1866 - Μαρούσι 'Αττικῆς, 1937). 'Ασχολήθηκε μέ όλα τά λογοτεχνικά εἰδη, ἀλλά τό κύριο ἔργο του είναι πεζογραφικό. Συνεργάστηκε ἐπίσης μέ ἄλλους σέ ἀναγνωστικά τοῦ δημοτικοῦ. Τό ἐπάγγελμά του ἦταν γιατρός στό Πολεμικό Ναυτικό.

ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ (Κωνσταντινούπολη, 1867 - 'Αθήνα 1951). 'Η

καταγωγή του ήταν άπό τη Ζάκυνθο. Σπούδασε φυσικομαθηματικά στήν 'Αθήνα, άλλα άφοσιώθηκε στή λογοτεχνία. Θεωρεῖται πατέρας τοῦ νεοελληνικοῦ δαστικοῦ μυθιστορήματος καὶ θεάτρου. "Εργα, του παιζόνται καὶ σήμερα στό θέατρο. Εἶναι ἐπίσης ἀπό τοὺς στυλοβάτες τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Ήταν ἡ ψυχὴ τοῦ περιοδικοῦ «'Η Διάπλασις τῶν παίδων». Οἱ «'Αθηναϊκές Ἐπιστολές» του, συγκεντρωμένες σὲ βιβλίο, εἶναι ἔνα ἔξαίρετο ἀνάγνωσμα γιὰ παιδιά.

ΟΛΥΜΠΙΟΣ ΤΑΚΗΣ ('Ολυμπία, 1916) Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Τάκη Βαρελᾶ. Ασχολήθηκε κυρίως μὲ τήν ποίηση. "Εχει δημοσιεύσει σὲ λογοτεχνικά περιοδικά καὶ συγκεντρώσει ποιητική του ἐργασία σὲ συλλογές.

ΟΥΡΑΝΗΣ ΚΩΣΤΑΣ (Κωνσταντινούπολη, 1890 - 'Αθήνα, 1953) Φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Κώστα Νέαρχου. Καταγόταν ἀπό τό Λεωνίδιο Ἀρκαδίας. "Εγραψε μελαγχολικά ποιήματα καὶ ώραιες ταξιδιωτικές ἐντυπώσεις. Ποίημά του ἔχει περιληφθεῖ στό 'Ανθολόγιο.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ (Πάτρα, 1859 - 'Αθήνα, 1943). 'Η καταγωγή του ήταν ἀπό τό Μεσολόγγι. "Εγραψε σέ ὅλα τά εἴδη τοῦ λόγου, ἀλλά τό κύριο ἔργο του εἶναι ποιητικό. Μέσα στό ἔργο του θέλησε νά κλείσει ὅλη τήν 'Ελλάδα, δύλω τῶν ἐποχῶν. Θεωρεῖται ἀπό τοὺς κορυφαίους τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Μερικές ἀπό τίς πιό γνωστές ποιητικές του συλλογές εἶναι: «'Ο δωδεκάλογος τοῦ γύφτου», «'Η ἀσάλευτη ζωή», «'Η πολιτεία καὶ ἡ μοναξιά», «Οι καημοί τῆς λιμνοθάλασσας», «'Ο τάφος». Εργάστηκε ὡς δημοσιογράφος καὶ γραμματέας τοῦ πανεπιστημίου 'Αθηνῶν. Τό 1926 ἔγινε 'Ακαδημαϊκός.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Μ. (Αίτωλικό, 1901) Φιλόλογος, μέ πολύ σημαντικό λογοτεχνικό ἔργο, ίδιως πεζογραφικό. Εἶναι μάστορας τοῦ λόγου μέ δι, τι καὶ ἄν καταπίνεται (μυθιστόρημα, ταξιδιωτικές σελίδες, κριτική, ποίηση). "Εχει τιμηθεῖ μέ πολλά κρατικά βραβεῖα καὶ βραβεῖο τῆς 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν. Κείμενό του ἔχει περιληφθεῖ καὶ στό 'Ανθολόγιο.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ ΣΠΥΡΟΣ ("Αργος, 1894). Ασχολήθηκε μέ ὅλα τά εἴδη τοῦ λόγου, σέ συνεργασίες του σέ περιοδικά καὶ σέ δικά του βιβλία. 'Ο ίδιος ἔχει ἐπιμεληθεῖ τήν ἔκδοση τοῦ «'Ελληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ τῆς Νεότητος». "Εχει ἐπίσης γράψει διηγήματα γιά παιδιά.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ (Καρπενήσι, 1877 - 'Αθήνα, 1940). Ποιητής, πεζογράφος καὶ κριτικός τῆς τέχνης. Θεωρεῖται ὁ σημαντικότερος συγγραφέας τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας. Τά ποιήματά του γιά παιδιά εἶναι ύποδειγματικά. "Υποδειγματικό ἐπίσης εἶναι τό ἀναγνωστικό τῆς τρίτης Δημοτικοῦ «Τά ψηλά. βουνά», πού ἔγραψε τό 1917, ὅταν ἔγινε ἡ πρώτη ἐκπαιδευτική μεταρρύθ-

μιση. Ποιήματά του έχουν περιληφθεῖ στό Άνθολόγιο.

ΠΑΥΛΕΑΣ ΣΑΡΑΝΤΟΣ (Πλάτσα Μεσσηνίας, 1917). Φιλόλογος. "Έχει έκδώσει πόλλες ποιητικές συλλογές: «Τό τραγούδι των ώκεανῶν», «Η συμφωνία τῆς χαρᾶς», «Αἰσιοδοξία καί περηφάνια» κ.ἄ.

ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΣ ΘΕΜΟΣ (Άνωμεριά Λιβαράτων Κεφαλονιάς 1895 - 'Αθήνα 1973). Οίκονομικός δξιωματικός τοῦ Πολεμικοῦ Ναυτικοῦ. Τό λογοτεχνικό του έργο στρέφεται γύρω από τή ζωή τῶν ναυτικῶν, τῶν ψαράδων καί από τὸν κόσμο τῆς θάλασσας («Γιαλό γιαλό», «Ἐδῶ βυθός», «Μέ τό γυαλί τοῦ ψαρᾶ», «Μικροί ψαράδες» κ.ἄ.). "Έγραψε ἐπίσης εὕθυμες ιστορίες («Ο Ψευτοθόδωρος» κ.ἄ.).

ΠΕΤΣΑΛΗΣ-ΔΙΟΜΗΔΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ ('Αθήνα, 1904). Οίκονομολόγος καί μυθιστοριογράφος. Τά περισσότερα από τά πεζογραφήματά του έχουν ιστορικό περιεχόμενο καί άναπλάθουν λογοτεχνικά τίς περιπέτειες καί τούς άγωνες τοῦ Εθνους. Σπουδαίοτερα: «Οἱ μαυρόλυκοι», «Μαρία Πάρνη», «Προμηθέας» κ.ἄ.

ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ (Μονεμβασία, 1909). 'Από τούς πιό σημαντικούς νεότερους ποιητές μας, μέ παγκόσμια ἀκτινοβολίᾳ. "Έχει τιμηθεῖ μέ παγκόσμια βραβεῖα καί τό πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης τόν έχει ἀνακηρύξει ἐπίτιμο διδάκτορα. "Έχει έκδώσει πλήθος ποιητικές συλλογές: «Ἐπιτάφιος», «Τό τραγούδι τῆς ἀδελφῆς μου», «Πρωινό ἄστρο», «Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα τῆς πικρῆς πατρίδας», «Ύμνος καί θρῆνος γιά τήν Κύπρο» κ.ἄ.

ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΧΑΡΗΣ (Θαυμακός Φθιώτιδας, 1923). 'Ασχολήθηκε μέ όλα τά είδη τοῦ ἔντεχνου λόγου καί ίδιαίτερα μέ τήν παιδική λογοτεχνία. Γιά τήν προσφορά του σ' αὐτή έχει βραβευτεῖ ἐπανειλημένα. 'Από τά έργα του γιά παιδιά ξεχωρίζουν: «Οδυσσέας», «Μύθοι καί περίεργα ἀπ' τόν κόσμο τῶν φυτῶν», «Ζωολογική μυθολογία» κ.ἄ.

ΣΑΡΑΝΤΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ (Πάτρα, 1920). 'Από τίς πιό δξιόλογες σύγχρονες πεζογράφους μας, τιμημένη μέ τό βραβεῖο τῆς «Ομάδας τῶν 12» καί δύο κρατικά βραβεῖα. Μυθιστορήματά της: «Πασχαλιές», «Τό παλιό μας σπίτι», «Τό βιβλίο τῆς χαρᾶς» κ.ἄ. "Έγραψε ἐπίσης βιβλία γιά παιδιά καί νέους.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ (Ζάκυνθος, 1798 - Κέρκυρα, 1857). Θεωρεῖται ὁ θεμελιωτής τῆς νεοελληνικῆς ποίησης καί λογοτεχνίας μέ ὅργανο τή δημοτική γλώσσα. Ζήτησε νά κλείστει μέσα στήν ποίησή του τήν Ἑλληνική ψυχή, ὅπως τήν είδε νά ἀγανίζεται γιά ἐλευθερία καί καταξιωμένη ζωή, καί αὐτό φαίνεται καθαρά στόν «Ύμνο εἰς τήν ἐλευθερία» καί στούς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους». Σ' ἔνα πεζό του κείμενο, τό «Διάλογο» ὑπερασπίζεται τίς ἀρετές καί τά δίκαια τῆς λαϊκῆς γλώσσας.

ΣΟΦΟΚΛΗΣ (496-406 π.Χ.). Άρχαιος τραγικός ποιητής. Πολλές άπό τις τραγωδίες του («Αντιγόνη», «Οιδίπους τύραννος», «Ηλέκτρα» κ.ά.), μεταφρασμένες, παρουσιάζονται στό θέατρο της Επιδαύρου και άλλοι.

ΣΠΑΛΑΣ ΠΑΝΟΣ (Κυπαρισσία, 1909 - Αθήνα, 1970). Δημοσιογράφος και ποιητής. Έβγαλε μιά σειρά άπό ποιητικές συλλογές και τιμήθηκε μέριμνα κρατικό βραβείο.

ΣΤΑΥΡΟΥ ΘΡΑΣΥΒΟΥΛΟΣ (Πέτρα Λέσβου, 1886 - Αθήνα, 1979). Φιλόλογός, ποιητής και μεταφραστής. Έχει δώσει άριστοτεχνικές μεταφράσεις άρχαιων συγγραφέων, Εύριπίδη, Αριστοφάνη, κ.ά.

ΤΑΡΣΟΥΛΗ ΑΘΗΝΑ (Αθήνα, 1884-1975). Ασχολήθηκε μέριμνα ποίηση, τη ζωγραφική και τή λαογραφία. Τιμήθηκε μέριμνα βραβείο της Ακαδημίας Αθηνῶν γιά τό λαογραφικό της έργο, στό διάστημα περιλαμβάνονται: «Κύπρος», «Δωδεκάνησα», «Ασπρα νησιά», «Κάστρα και πολιτεῖες του Μοριά», «Ελληνικές φορεσιές» κ.ά.

ΤΖΩΡΤΖΟΓΛΟΥ ΝΙΤΣΑ. Ασχολήθηκε μέριμνα παιδική λογοτεχνία και πολλά βιβλία της έχουν βραβευτεί, όπως «Τόμ, Τόμμυ και Σία», «Ο Σιναπόσπορος» κ.ά.

ΤΣΙΤΣΑΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ. Γεννήθηκε τό 1905 στό Μοσχάτο Καρδίτσας. Σπούδασε στήν «Ανωτάτη Δασολογική Σχολή» Αθηνῶν. Είναι λογοτέχνης και λαογράφος. Έργα του: «Στ' άγια δρη» (Βραβείο Ακαδημίας Αθηνῶν), «Ιστορίες του χωριού», «Τ' Αγραφα τής Πίνδου» κ.ά.

ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ. Φιλολογικό ψευδώνυμο του Γιάννη Μαρμαριάδη. Γεννήθηκε τό 1902 στήν Αθήνα. Σπούδασε νομικά. Από τό 1933 διευθύνει τό περιοδικό «ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ». Τό 1969 έκλεχτηκε Ακαδημαϊκός. Βιβλία του: «Η τελευταία νύχτα της Γῆς», «Δρόμος 100 μέτρων», «Πολιτεῖες και θάλασσες», «Βράχια, κουπιά και σκέψεις» κ.ά.

ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ (Σουλόπουλο Κουρέντων Ηπείρου, 1861 - Αθήνα 1937). Έλαβε μέρος σέ δλους τους άπελευθερωτικούς πολέμους. Έγινε βουλευτής Ιωαννίνων. Ασχολήθηκε μέριμνα λαογραφία, τή λαογραφία και τή λογοτεχνία. «Ενα άπό τά βιβλία του, τά «Διηγήματα του μικρού σκλειού», βασίζονται στίς άναμνήσεις τών παιδικών του χρόνων.

ΨΑΘΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ (Τραπεζούντα του Πόντου, 1907 - Αθήνα, 1979). Δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Καλλιέργησε ιδιαίτερα τό εύθυμογράφημα. Σέ χωριστούς τόμους έχουν κυκλοφορήσει: «Η Θέμις έχει κέφια», «Μαντάμ Σουσού», «Στό καρφί και στό πέταλο» κ.ά. Έχει έπισης γράψει ταξιδιωτικές έντυπώσεις και πολλές κωμωδίες, πού παίζονται συχνά: «Τό Στραβόξυλο», «Ο έαυτούλης μου», «Ζητεῖται ψεύτης», «Ενας βλάκας και μισός» κ.ά. .

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ο ΤΟΠΟΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΜΕ

	Σελ.
1. Πάτριο (ποίημα), Σαράντου Παυλέα	8
2. Εύλογημένη 'Ελλάδα, Φώτη Κόντογλου (Περιοδ. «Αίολικά Γράμματα», Νοέμ.-Δεκ. 1971)	9
3. Πάει καιρός... (άποσπασμα από τό ποίημα «Σῶμα τοῦ καλοκαιριοῦ», 'Οδ. 'Ελύτη «'Ηλιος δ Πρώτος»)	15
4. Στήν κορφή τοῦ Πάρνωνα (άποσπάσματα από τό «'Αγναντεύοντας τόν Ταῦγετο ἀπ' τήν ψηλότερη κορφή τοῦ Πάρνωνα»), Παύλου Κυριαζῆ («Γαλάζια Πορεία»)	17
5. 'Αναρρίχηση (ποίημα), Μήτσου Λυγίζου (Ρ.Η. 'Αποστολίδη, «'Ανθολογία τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας»)	20
6. 'Ο κάμπος τῆς Θεσσαλίας (άποσπάσματα από τό «'Ο κάμπος τῆς Θεσσαλίας καί οἱ ἄνθρωποι τοῦ»), Μ. Καραγάτση ('Επιθεώρηση «'Ηώς», τεῦχ. 92-97/1966)	21
7. Τό Αιγαῖο καί τά νησιά του, Στρ. Μυριβήλη (άποσπάσματα από τό βιβλίο του «'Απ' τήν 'Ελλάδα»)	27
8. 'Ελλάδα (ποίημα), Ρένας Καρθαίου	32

Η ΑΔΙΑΣΠΑΣΤΗ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ΜΑΣ

9. Οι παλαιοί "Ελληνες (άποσπάσματα από λαϊκή παράδοση, Μακρυγιάννη καί Σολωμό)	34
10. 'Η ναυμαχία στή Σαλαμίνα (άποσπασμα από τούς «Πέρσες»), Αισχύλου, μετάφρ. I. Γρυπάρη (I.N. Γρυπάρη, «Οι τραγωδίες τοῦ Αισχύλου»)	35
11. 'Ο βασιλιάς Φίλιππος κοιμᾶται στή Βεργίνα, "Εφης 'Αλλαμανή (περιοδ. «Τό ρόδι», τεῦχ. 2/1978).	38
12. "Ενας λαϊκός θρύλος γιά τόν Πενταδάχτυλο τῆς Κύπρου (άποσπασματικό), 'Αθηνᾶς Ταρσούλη («Νέα 'Εστία» τεῦχ. 655/1954)	41
13. Οι Ακρίτες (τό δημοτικό «Τοῦ μικροῦ Βλαχόπουλου», Ν.Γ. Πολίτη, «'Εκλογαί από τά τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ»)	45
14. Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, Ν. Καζαντζάκη (άπό τήν δημώνυμη τραγωδία του)	47
15. Τόν καιρό τοῦ πατέρ-Κοσμᾶ, Θανάση Πετσάλη-Διομήδη (άποσπασμα, «N. 'Εστία» τεῦχ. 551/1950)	49
16. Τά παιδικά χρόνια τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, Σπύρου Μελά (άποσπασμα από τό βιβλίο «'Ο Γέρος τοῦ Μοριά»)	53
17. Πολέμαι!, Γιάννη Βλαχογιάννη («Μεγάλα χρόνια»)	56
18. "Ενα προσφυγάκι θυμάται..., 'Αντ. Μπενέκου (περιοδ. «'Ηπειρωτική 'Εστία», τ. 259-260/1973)	59
19. Πίνδος, Χρήστου Ζαλοκώστα	69
20. 'Η πείνα (ποίημα), Στέφ. Μπολέτση («Ραψωδία 1940-1946»)	75

21. Τά παιδιά τής Κύπρου, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου («Η Κύπρος, ένα ταξίδι»)	77
22. Εύαγόρας Παλληκαρίδης (ποίημα), Φώτη Βαρέλη (περιοδ. «Τό ρόδι», τ. 8/1978)	80
23. Τουρκική εισβολή (ποίημα, άποσπάσματα), Κώστα Μόντη («Ποιήματα γιά μικρά καί μεγάλα παιδιά»)	82

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΜΑΣ ΠΙΣΤΗ

24. Δοξάζω τό Θεό (ποίημα, άποσπασμα), Πάνου Σπάλα (περιοδ. «Γράμματα», τ. 9/1945)	83
25. Χριστούγεννα στή Θάλασσα, Πέτρου Γλέζου («Τό σπίτι με τά περιστέρια»)	86
26. Κάλαντα Πρωτοχρονιάς	92
27. Χωρίς άδεια, Πέτρου Χάρη ('Από τό διήγημα «Ούτ' ένα πουλί στόν ούρανό», «Η μεγάλη νύχτα»)	93
28. Τό πρώτο Πάσχα, Γρ. Ξενόπουλου («Άθηναϊκές Έπιστολές»)	97
29. 'Η ήμέρα τής Λαμπρῆς (ποίημα, άποσπασμα), Διον. Σολωμοῦ («'Απαντα»)	100
30. 'Η Δέσποινα τῶν ἀσπρῶν νησιῶν, 'Ηλία Βενέζη («Ελληνικές θάλασσες»)	101
31. Στήν Παναγία (ποίημα), Τάκη Βαρβιτσιώτη	106
32. 'Αι-Λιάς, Σερ. Τσιτσά (περιοδ. «Αγροτικά Νέα»)	108
33. 'Ο Θεός είναι πάντοϋ (ποίημα), Γιώργου Γεραλή	111

Ο ΛΑΪΚΟΣ ΜΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

34. Τό παραγώνι, Στράτη Μυριβήλη («Πτερόεντα»)	112
35. Τό ψωμί (ποίημα), Γ. Δροσίνη	115
36. 'Ο Αϊσωπος μέσα στή λαϊκή μας παράδοση (Κείμενα άπό Θρ. Σταύρου, «Αἴσωπου Μύθοι» καί Δημ. Σ. Λουκάτου «Νεοελληνικά Λαογραφικά Κείμενα»)	116
37. Τά τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, Α. Βουγιούκα ('Από τό «Τά δημοτικά μας τραγούδια, ένα μάθημα έθνικής αὐτογνωσίας», περιοδ. «Παιδαγωγική καί Ψυχολογική 'Επιθεώρησις», Μάιος-Ιούνιος 1966)	119
38. 'Ηρθε δ λάζαρος, ήρθαν τά βάγια, Χρ. Χρηστοβασίλη	121
39. Τό θέατρο σκιών, Αντρ. Καραντώνη	127
40. 'Ο λαϊκός ζωγράφος Θεόφιλος, Νέστ. Μάτσα (άποσπάσματα άπό «Τό παραμύθι τοῦ Θεόφιλου»)	130

Η ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ ΙΔΕΑ

41. Φῶς καί εἰρήνη τής 'Ολυμπίας, Κώστα Ούρβανη	138
42. Φῶς τής 'Ολυμπίας (ποίημα), Τάκη Δόξα	141
43. 'Ο τελευταῖος Θρίαμβος, Χάρη Σακελλαρίου («Ιστορίες άπό τήν άρχαιοτητα»)	144
44. Καλλιπάτειρα (ποίημα), Λορέντσου Μαβίλη	147
45. Δρόμος 100 μέτρων, Πέτρου Χάρη («Δρόμος 100 μέτρων»)	149

ΟΙ ΝΑΥΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΜΑΣ

46. Τό τραγούδι στό νέο καράβι (πεζοτράγουδο), Ζαχ. Παπαντωνίου («Τά ψηλά βουνά»)	152
47. Μιά νύχτα μέ τραμουντάνα, Χρ. Λεβάντα («Ιστορίες τοῦ Πόρτο Λεόνε»)	154
48. Πάω μέ τά καράβια (δημοτικό), Δημ. Πετρόπουλου («Έλληνικά Δημοτικά Τραγούδια»)	159
49. Σκοτάδι καί φῶς, Νίτσας Τζώρτζογλου («Ν. Έστία», τ. 1227/78)	160
50. 'Η ἀληθινή πατρίδα γιά τὸν ξενιτεμένο (ποίημα), Παύλου Κριναίου («Τά τετράδια τῶν ἀγγέλων»)	172

ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

51. Τό πεῦκο μας, Γαλ. Σαράντη («Φιλολογική Πρωτοχρονία», 1962)	173
52. Τό ἡμερολόγιο μιᾶς μητέρας, Σοφίας Μαυροειδῆ-Παπαδάκη (περιοδ. «Γράμματα», τ. 6/1946)	179
53. Ξύπνησες, κοριτσάκι; (ποίημα), Γιάννη Ρίτσου (ἀπόσπασμα ἀπό τό «Πρωινό ἄστρο»)	186
54. Γιά τὸν πατέρα, Γαλ. Σαράντη (Κύκλος Έλληνικοῦ Παιδικοῦ Βιβλίου, «Τό χρυσό ρόδιο»)	189
55. Τά χέρια τοῦ πατέρα μου (ποίημα), Ρένας Καρθαίου	194
56. 'Η Καθαρή Δευτέρα, Χρ. Χρηστοβασίλη (συντομευμένο, «Διηγήματα τοῦ Μικροῦ Σκολειοῦ»)	195
57. Σπίτι με κῆπον (ποίημα), Κ.Π. Καβάφη («Ἀνέκδοτα ποιήματα»)	204
58. 'Ο πληγωμένρς ἀιτός, Σπ. Παναγιωτόπουλου («23 διηγήματα γιά μικρούς καί μεγάλους»)	205
59. "Ενας ἀιτός περήφανος (δημοτικό), Ν.Γ. Πολίτη («Έκλαγαι»)	211
60. Νυχτοφύλακες, 'Αντώνη Μπενέκου («Ν. Έστία», τ. 96/1974)	212

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

61. 'Η ἀσπίδα τοῦ Ἀχιλλέα, Γ. Γεραλή («Ἴλιαδα»)	224
62. Τό κέντημα τοῦ μαντιλιοῦ (ποίημα, ἀπόσπασμα) Κ. Κρυστάλλη («Ἀπαντά») .	227
63. Τό ἀλογάκι τοῦ Παρθενώνα, Ἀγγελικῆς Βαρελλᾶ (περιοδ. «Έλληνικός Ἐρυθρός Σταυρός τῆς Νεότητος»)	230
64. Στό μουσεῖο (ποίημα), "Αθ. Δημουλᾶ («Αύτή ἡ πραγματικότητα καί ἡ ἀλλη») .	234
65. Τό πρώτο μου θέατρο, Π. Νιρβάνα (‘Αναγνωστικό ΣΤ' Δημοτικοῦ, ΟΕΔΒ, 1978)	235
66. Γράμμα στόν Τσάρλι Τσάπτλιν (ποίημα, ἀπόσπασμα), Νικηφ. Βρεττάκου (περιοδ. «Καινούρια Ἐποχή», "Ανοιξη 1957)	240
67. Πρώτη φορά σέ μια συναυλία, Μαρίας Κυνηγοῦ (περιοδ. «Τό ρόδιο», τ. 4/1978)	243
68. Τοῦ βιολιτζῆ τοῦ Μπαταριᾶ τό ἔγκωμιο (ποίημα), Κ. Παλαμᾶ («Οἱ καημοί τῆς λιμνοθάλασσας»)	247

69. Πηνελόπη Σ. Δέλτα, Χρ. Χαιρόπουλου («Έλληνικός Έρυθρός Σταυρός τής Νεότητος», διασκευή)	248
---	-----

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΗ

70. 'Η παντεχνία τοῦ ἀνθρώπου (ἀπόσπασμα ἀπό τὴν «Ἀντιγόνη» τοῦ Σοφοκλῆ, μετάφρ. Κ. Μάνου)	254
71. Δημήτρος διπεριέργος, 'Ελλης Ἀλεξίου («Ρωτῶ καὶ μαθαίνω»)	255
72. 'Η κατάτηση τοῦ πόλου, Γρ. Ξενοπούλου («Ἀθηναϊκές Ἐπιστολές»)	259
73. 'Ενα γράμμα στὸν ἀστροναύτη, Ι.Δ. Ἰωαννίδη («Τό διάπρο ἄλογο»)	262
74. 'Ο ταχυδρόμος τοῦ διαστήματος (ποίημα, ἀπόσπασμα), Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου («Τό παράθυρο τοῦ κόσμου»)	266
75. 'Ο ἡλεκτρονικός ἐγκέφαλος καὶ δημιουργός του, 'Ελλης Ἀλεξίου («Ρωτῶ καὶ μαθαίνω»)	267
76. 'Ενας σύγχρονος μάγος (διασκευασμένα ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίο «Ο μηχανικός» τῆς σειρᾶς «LIFE Ἐπιστημονική Βιβλιοθήκη»)	271
77. 'Ο μαθητευόμενος μάγος (ποίημα), Γκάτη, μετάφρ. Θρ. Σταύρου («Ν. Ἐστία», τ. 772/1959)	274

Η ΕΘΝΙΚΗ ΜΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

78. 'Η γυναίκα τῆς Λευκάδας, 'Ελένης Χρυσίνα (περιοδικό «Ἄγροτική»)	280
79. 'Ο ιδρύτας καὶ τό φαρμάκι, Χάρη Σακελλαρίου	283
80. 'Η φωτιά πού κοιμόταν, Χάρη Σακελλαρίου	287
81. 'Η παρουσία τῆς ναυτιλίας μας, 'Αντρέα Καραντώνη («Ναυτική Ἑλλάς»)	291
82. 'Από τό ήμερολόγιο ἐνός φαροφύλακα, Θέμου Ποταμιάνου	295
83. 'Η Διεθνής "Εκθεση Θεσσαλονίκης, 'Αγγελικής Βαρελλᾶ	300
84. Μόχθος (ποίημα), Ντίνας Χατζηνικολάου («Χαμόγελα»)	304

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΜΑΣ

85. Στό χείμαρρο τῆς κυκλοφορίας (τό κεφ. «Χαῖρε, Ἀθήνα», συντομευμένο), Δημ. Ψαθᾶ («Σέ ἥχο πλάγιο»)	305
86. Βουβοί δρόμοι (ποίημα), Διαλ. Ζευγώλη-Γλέζου («Ν. Ἐστία», τ. 775/1959)	309
87. Τό τριβεῖον, Π. Γλέζου («Τό σπίτι μέ τα περιστέρια»)	312
88. 'Η κατάρα τοῦ πεύκου (ποίημα), Ζ. Παπαντωνίου («Τά ψηλά βουνά»)	319
89. 'Ενα πρόβλημα ὅπως τό πάρεις, 'Ιάκωβου Καμπανέλη (Ἐφημ. «Τά Νέα»)	323
90. Τό διψασμένο λαφάκι (ποίημα), Νίκου Κανάκη	326
91. 'Ο μαύρος χρυσός, 'Αγγελικής Βαρελλᾶ (διασκευή)	326
92. Δῶσ' μου τό χέρι σου (ποίημα), Τάκη 'Ολύμπιου («Ν. Ἐστία», τ. 711/1957) Βιογραφικά σημειώματα συγγραφέων Περιεχόμενα	329 330 339

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΑΝΤΩΝΗ ΑΠΕΡΓΗ

024000020060

ΕΚΔΟΣΗ Γ' 1982 (II) – ΑΝΤΙΤΥΠΑ 195.000 – ΣΥΜΒΑΣΗ 3713/8.1.82

Έκτυπωση - Βιβλιοδεσία: Α. Γιαννόπουλος

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής